ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1
VENDREDI
1er SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.667 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 71e ANNEE — N° 18.667

ՊՈՍՆԻԱ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ՝ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ՎԱՐ ԱՌՆՈՒԱԾ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ԶՈՀԵՐ

Հինգշաբթի, Օգոստոս 31-ի առաւօտեան Ատլանտեան Ուխտի օդուժի 60 օդանաւները կը շարունակէին իրենց ռմբակոծումները նոյն սաստկութեամբ եւ կը հաղորդուէր թէ մարդկային կորուստներ կան ոչ միայն Սերպերու մօտ, այլեւ՝ զոհ գացած են եւրոպացի հինգ դէտեր: Վար առնուած է ֆրանսական Միրաժ օդանաւ մը եւ Օգոստոս 31-ին չէին գտնուած երկու օդաչուները որոնք կրցած էին իրենք զիրենք դուրս նետել: Սերպերը կ'ըսէին թէ գերի ինկած են, բայց Ֆրանսա չէր կըրնար հաստատել, ոչ ալ այլ բացատրութիւն մը տալ:

Այս ծաւալուն ռմբակոծութեանց նպատակն է՝ պատերազմով պարտադրել խաղաղութիւնը, այսինքն՝ ծունկի բերել Պոսնիոյ Սերպերը որոնք այլեւս իրենց ճակատագիրը յանձնած են Սերպիոյ նախագահ՝ Միլոսեւիչի: Արեւմտեան բոլոր երկիրները միաձայն իրենց հաւանութիւնը տուին փոխ վրէժի այս գործողութեան, միայն Մոսկուա դատապարտեց այս «անողոք ռմբակոծութիւնը» եւ դիմեց Ապահովութեան Խորհուրդին:

Այս ռմբակոծութիւնները պատճառ եղան նաեւ որ Փարիզէն մեկնելէ առաջ, Իզէթպեկովիչ միտքը փոխէ եւ համաձայնի բանակցութեանց, այս գործողութեան համար յայտարարելով՝ «Վերջապէս աշխարհ ըրաւ ինչ որ պարտ էր ընել»: Տեղւոյն վրայ ալ, Սարայեւոյի բնակչութիւնը խանդավառ է որովհետեւ՝ «յոյսը վանեց դժբախտութիւնը»:

ՕԹԱՆ-ի ըստ. քարտուղարին համաձայն, ռմբակոծութիւնները մեծ յաջողութիւն արձանագրած են, այսինքն Սերպերու զինամթերքը հիմնական վնաս կրած է: Քարտուղարը կ'ըսէ նաեւ որ այս յարձակումները միայն պատասխան մը չեն Օգոստոս 28-ի Սարայեւոյի նախճիրին (հրագունդեր շուկային վրայ, 37 մեռեալ) այլեւ ազդարարութիւն մը Պոսնիոյ Սերպերուն: Եթէ, այս անգամ, ցոյց չտան որ պատրաստ են ընդունելու Ապահովութեան Խորհուրդի որոշումները, ռմբակոծութիւնները պիտի շարունակուին:

Ինչ կը վերաբերի եւրոպացի հինգ դէտերուն որոնք մաս կը կազմէին Եւրոպական Միութեան Դէտերու Առաքելութեան մեռած են Օգոստոս 30-ին Պոսնիա զոհ երթալով ՕԹԱՆ-ի ռումբերուն: Այդ ռումբերէն մեռած են նաեւ 12 հոգի ըստ Պոսնիոյ Սերպերու հեռատեսիլին:

ՇՎԱՐՆԱՏԷ ՏԵՂԻ ՉԻ ՏԱՐ

10 ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Շեւարնածէ վճռած է տեղի չտալ սպառնալիքներուն եւ չփոխել ընդհանուր ընտրութիւններու Թուականը՝ Նոյեմբեր 5: Ապահովութեան սպասարկութիւնները ձախողած մահափորձէն անմիջապէս ետք տասը կասկածելի ձերբակալուած են: Անոնք զէնք կը կրէին եւ Խորհրդարանին շէնքերուն յատակագիծերը ունէին: Ընդհ. դատախազն ալ՝ Բաբիլաշվիլի յայտարարած է որ կարեւոր տեղեկութիւններ քաղած է քննութեան համար: Իրարանցում չէ ստեղծուած երկրին մէջ եւ քանի մը հազար Վրացիներ ալ ի նպաստ Շվարնածէի ցոյց մը ըրած են: Գալով իրեն, յայտարարած է որ եղածը «փորձ մըն էր արգելք հանդիսանալու համար Վրաստանի ժողովրդավար բարենորոգումներուն եւ թէ սահմանադրութեան ընդունումը այն կամքը եղաւ որ համբերութիւնը կորսնցնել տուաւ յետադիմական ուժերուն»: Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան հեռագիր մը գրկած է Շվարնածէի ուր ահաբեկչական այդ արարքը կը նկատէ ոտնձգութիւն ուղղուած քաղաքացիական խաղաղութեան, կայունութեան եւ սահմանադրական կարգի դէմ: Նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան կը դատապարտէ այս ոճրափորձը եւ անհրաժեշտ կը նկատէ բոլոր կառավարութիւններու ջանքերու համադրում պայքարելու համար նման արարքներու դէմ:

Թուրք մամուլը լուրը տալէ ետք ուշադրութիւն կը հրաւիրէ այն կէտին վրայ որ Վրաստանի նախագահին դէմ մահափորձը գործուած է Թուրքիոյ վարչապետ Թ. Չիլլէրի Թիֆլիս այցելութենէն միայն 48 ժամ առաջ: Այս պարագան յայտնի ենթադրութիւններէն զատ մատծել կուտայ նաեւ քարիւղի գործօնին մասին: Արդարեւ Թ. Չիլլէրի Թիֆլիս այցելութեան գլխաւոր նպատակը քարիւղի խողովակաշարին անցնելիք ճամբուն մասին բանակցիլ էր Վրաստանի ղեկավարներուն հետ: Թուրք մամուլին կարծիքով մահափորձին մէջ հաւանական է որ դեր ունենայ Մոսկուան որ դէմ է խողովակաշարը Վրաստանէն ու Թուրքիայէն անցընելու ծրագրին որ նախընտրելին է Անգարայի համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15-էն սկսեալ վարորդներու արտօնուած ալքոլի քանակութիւնն է 0.5 կրամ փոխանակ՝ 0,7-ի, մէկ լիթր արեան մէջ: Այս քանակութիւնը կը համապատասխանէ երկու գաւաթ գինիի: Կամ այլ ոգելից ըմպելիի: Վիճակագրութեանց համաձայն, ամէն տարի 3000 հոգի կը մեռնի ճամբու արկածներէ, որոնց գլխաւոր պատասխանատուն ալքոլն է: 0,5-էն 0,8 կրամի պարագային կառքին վարորդը 900 Ֆր. տուգանքի կը դատապարտուի (600-ի կ'իջնէ եթէ 3 օրէն վճարուի): 0,8 կրամէն վեր, վարորդը կրնայ 6 կէտ կորսնցնել կառք վարելու իր արտօնագիրէն, 5 տարուան համար զրկուիլ արտօնագրէն եւ 30 հազար Ֆրանք տուգանքի դատապարտուիլ:

1270 ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ (որոնց մէջ 100-ը Ատոմական Ուժանիւթի Մարմնին մէջ կ'աշխատին) դէմ արտայայտուած են Ֆրանսայի ծրագրած հիւլէական փորձերուն: Տեղւոյն վրայ ալ (Միւրիւրոա) Կրինփիսի եւ Ֆրանսացիներու ճակատումը կը շարունակուի եւ օրէ օր աւելի սուր բնոյթ կը ստանայ, քանի կը մօտենայ փորձին օրը:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Երեքշաբթի գիշեր (Օգոստոս 29) երկու հոգի մեռած է ռումբի մը արկածալի պայթումէն: Կը կարծուի որ ՓՔՔ-ի երկու անդամներ են որոնք զոհ գացած իրենց շինած ռումբին:

ԱԼԺԵՐՈՅ արեւմտեան շրջանը՝ Ուէտ Փոտտա, երկու կիներ եւ երեք մանուկներ զոհ գացած են ռումբի մը պայթումին: Ռումբը զետեղուած էր շրջանի զօրծադիր Պատուիրակութեան շէնքին մէջ եւ մեռած կիներէն մէկը, ութ ամսուան յղի, նախագահի կինն էր:

ԻՐԱՔԻ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻՆ մէջ կը շարունակուին ՓՔՔ-ի յարձակումները Մ. Պարզանիի ուժերուն դէմ: Թրքական օդուժի սաւառնակներ ալ սահմանը անցնելով ռմբակոծած են ՓՔՔ-ի դիրքերը:

ՈՂՋՈՅՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի 70ԱՄԵԱԿԻՆ
Haratch 70 : hommage

Ֆրանսիա - Փարիզ
«ՅԱՌԱՋ» օրաթերթի խմբագրութիւն՝
Ազնուափայլ Տիկին Արփիկ Միսաքեանին

Մեծարգոյ Տիկին Միսաքեան
Խմբագրութեան
յարգարժան գործակիցներ

Ընդունեցէք խնդրեմ մեր ջերմ եւ սրտաբուխ շնորհաւորանքները «Յառաջ»ի 70-ամեայ տարեդարձի առթիւ: Ընդունեցէք խնդրեմ նոյնպէս մեր խորազգած շնորհակալութիւններն այն ամէնի համար, որ մեզ կը պարգեւէ «Յառաջ»ը, երբ մենք կարօտ ունենք ...«յուշիկ հայրենեանց»ի, Հայրենիքի տաք շունչին, երբ մենք կարօտ ենք մաերմիկ, հարազատաբարոյ զըրոյցի:

Այսօր «Յառաջ»ը օտար երդիքի տակ ծուարուած խրաքանչիւր Հայու համար Հայ ըլլալու եւ առաւելաբար Հայ մնալու լաւագոյն ուղեցոյցն է, մեր ազգային արժէքներու գնահատման եւ պահպանման անփոխարինելի ջատագովը:

Կը մաղթենք Ձեզ ամէնէն լաւագոյնը, Ձեր հայրենանուէր գործընթացին մէջ:

«Լուրեր Հայրենիքէն»
պարբերաթերթի խմբագրութիւն
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Ամսթէրտամ, Օգոստոս 30, 1995

Association Arménienne d'Aide Sociale

Chère Madame,

Veuillez accepter ces quelques mots à l'occasion du 70e anniversaire de votre journal Haratch, qui est aussi le nôtre.

Grâce à Haratch, trois générations de compatriotes de la Diaspora ont pu être informées jour après jour de l'actualité arménienne et mondiale.

Les membres de l'association forment le vœu que les générations futures aient encore à leur disposition un tel journal, et longtemps encore sous votre si précieuse et compétente direction.

Le Président
ANDRE YECHIKARDACHIAN
Paris le 29 août 95

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 30 / 31)

Թ. ՉԻԼԼԷՐ
ԿԸ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԷ
Հ. ԲԱԳՐԱՏԵԱՆԸ

Վարչապետ նշանակուելուն առթիւ (աւելի ճիշդ՝ վերահաստատուելուն երեսփոխանական ընտրութիւններէն ետք) Թուրքիոյ վարչապետը՝ Թանսու Չիլլէր շնորհաւորած է Հրանտ Բագրատեանը եւ այդ առթիւ յոյս յայտնած որ՝ «Մեր տարածաշրջանին մէջ կը ստեղծուի ապրապընդման եւ համագործակցութեան մթնոլորտ ի շահ դրացի բոլոր երկիրներուն: Թուրքիա պատրաստ է եւ իր փափաքն է ամէն ձեւով ծառայել նման մթնոլորտի մը ստեղծումին»:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ
ՄԷԿ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ԿԸ ՊԱԿՍԻ

Օգոստոս 20-ին թիւ 90 ընտրական շրջանի (մեծամասնութեան դրութեամբ) արդիւնքներու հիման վրայ, ընտրական յանձնաժողովը վաւերացուցած է Արմենակ Մկրտչեանի ընտրութիւնը: Այս ձեւով Ազգ. Ժողովը կ'ունենայ 189 երեսփոխան:

ԱՐՑԱԽԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ
ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆ

Ուսումնական նոր տարեշրջանին պատրաստ են ԼՂՀ-եան բոլոր 150 դպրոցները որոնց մէջ նիւթական պայմաններու կարելիութեան սահմաններով նորոգութիւններ կատարուած են: Հանրապետութեան մէջ կը գործէ դպրոցի եռաստիճան համակարգ մը. կրտսեր, միջին եւ աւագ:

ԳԻՒՄՐԻԻՆ ՓՐՈԹԷԶԻ ԿԵԴՐՈՆ

Օգոստոս 29-ին Գիւմրիի մէջ բացուած է փրոթէզ-ներու երեւանեան կեդրոնին մասնաճիւղը: Ան առաջինն է երեք մասնաճիւղերէն զորս կառավարութիւնը որոշած է բանալ: Բացման ներկայ գտնուած է Ընկերային Ապահովութեան նախարար Ռաֆայէլ Բաղոյեան, Առողջապահութեան նախարար Արա Բաբլոյեան եւ Գերմանիոյ Երեւանի գործավարը, քանի որ Երեւանի կեդրոնը հաստատուած է Գերմանիոյ աջակցութեամբ:

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵՆԷՆ

Օգոստոս 29-ին Հայաստանի Գրողներու Միութեան մէջ կատարուած հանդիսութեամբ անդամատոմսերը յանձնուած են 29 երիտասարդներու: Յանձնումը կատարած ու ողջոյնի խօսք արտասանած է նախագահ Ռաֆիկ Դաւոյեան:

ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՆՈՐ ՍԱՆԵՐԸ

Մուտքի քննութեան արդիւնքներով 102 երիտասարդներէ 36-ը ընդունուած է էջմիածնի Հոգեւոր Ճեմարանը: Անոնք յա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՎԵՆԵՏԻԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՍՓԻՒՌՔ, ՀԱՐՑԵՐ

Վենետիկի Հայերէնի Խտացեալ Դասընթացքներու ծիրին մէջ՝ կազմակերպութեամբ Պօ - Արաքս Մխիթեան, 1995 Օգոստոս 16 - 18-ին, տեղի ունեցաւ գիտաժողով մը, որուն նիւթն էր «Հայաստան - Սփիւռք հարցեր եւ հեռանկարներ»: Գիտաժողովին կը մասնակցէին Հայր Լեւոն Զէքիեան, որ ինչպէս յայտնի է, տարիներէ ի վեր նախաձեռնողն ու կազմակերպիչն է Վենետիկի հայերէնի դասընթացքներուն, եւ Փարիզէն՝ Գրիգոր Պըլտեան եւ Կարապետ Տաքէսեան: Հրաւիրեալ բանախօսներէն Արփի Թոթոյեան, չէր կրցած ներկայ ըլլալ հանդիպումին, հակառակ ծանուցումին:

Գիտաժողովին բացումը կատարեց Հայր Լեւոն Զէքիեան, որ շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք ներկաներուն ու մասնակցողներուն, թելադրեց որ պէտք խօսուի «փշոտ հարցերու մասին առանց ողբերգականութեան», զանոնք դնելով 3000 տարուան պատմութիւն ունեցող ժողովուրդի մը խորքին վրայ: Որոշեց նոյն ատեն եօրեայ ծրագրին կանոնները, խնդրելով ներկաներէն որ Հայաստանի իշխանութիւններուն մասին յարգանքով խօսին եւ Հանրապետութեան նախագահը «Լեւոն» չկոչեն: Ապա խօսք տրուեցաւ Հայաստանի Իտալիոյ գործավար Պր. Պաղտասարեանին, որ ողջունեց ներկաները, «երեք օրուան մէջ 3000 տարուան հարցերը չեն կրնար լուծուիլ» ըսաւ ան, աւելցնելով որ պէտք է այդ բոլորին մասին խօսիլ «եղբայրավարի»:

Գիտաժողովի առաջին բանախօսն էր Հայր Լեւոն Զէքիեան, որ իր զրոյցը սահմանեց որպէս «զանազան հարցադրումներու արմատները որոնելու փորձ մը», իր երկու մասով. քաղաքային - կառուցային գետնի վրայ եւ մշակութային - կենցաղային: Բանախօսը նշեց որ Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւնները, վերջին 70 տարիներու ընթացքին, հիմնուած են առհասարակ երկու բեւեռացումներու վրայ. ռոմանթիկ բեւեռացում եւ ընդհարման բեւեռացում: Այսպէս՝ Սփիւռքէն եւ Հայաստանէն իրարմէ տարբեր զանգուածներ չէին ընդունիր համայնավար վարչակարգը: Կար յառաջդիմական կոչուած թեւը որ թիկունք կը կանգնէր անոր (Հնչակեան - Ռամկավար թեւ), կար նաեւ չէզոք թեւը, Մխիթարեանները օրինակ, որոնք համաձայն չըլլալով հանդերձ վարչակարգին, կապեր կը պահէին մշակութային գետնի վրայ: Այդ շրջանին կար երրորդ ազդակ մը՝ Մոսկուան, որուն կը վերապահուէր ամէն ձախողութիւն եւ կը կատարէր քաւութեան նոխազի դեր մը. «Պէտք է գիտակցինք որ հիմա այլեւս քաւութեան նոխազ չունինք» ըսաւ Հայր Լեւոն Զէքիեան:

Արեւմտահայ տիպարը, ըստ Հայր Լեւոն Զէքիեանի, կը սահմանափակուի Լիբանանի, Սուրիոյ, Եգիպտոսի հայութեամբ միայն: Թուրքիոյ մէջ արդէն թրքախօսութիւնը սկսած է տարածուիլ: Ինչ կը վերաբերի փոխադարձ յարաբերութիւններուն, մինչեւ 50-ական թուականները Պոլիս Թումանեան, Իսահակեան եւ արեւելահայ ուրիշ գրողներ դասաւանդութեան նիւթ կ'ըլլային: Նոյնը չէր պարագան Արեւելահայերու մօտ: Աբեղեան, Աղայեան գրեթէ գարշանք զգացած են Արեւմտահայերու հանդէպ, սկսեալ անոնց լեզուէն, եւ ըսել որ Աբեղեան սերունդներու դաստիարակ եղաւ եւ իր «Նպաստը» բերաւ ուղղագրութեան: Արեւմտահայը 70 տարի ապրեցաւ հողի երազով, որ լաւ երազ մըն էր, սակայն այսօր ամէն ինչ փոխուած է. ըստ դասախօսին, որեւէ պատճառաբանութիւն չունի այն երիտասարդը որ Հայաստան չերթար այսօր եւ Սփիւռք կը փնտռէ, չընդունելով շօշափելի Հայաստանը:

Հայաստանի մէջ երէկ եւ այսօր իշխանութեան պայքար կայ ինչպէս կ'ըլլայ ամէն յեղափոխութենէ ետք. պայքար Հ. Հ. Շ.-ի եւ Հ. Յ. Դ.-եան միջեւ: Բանախօսը մանրամասնօրէն բացատրեց թէ ինչպէս Ղարաբաղեան շարժումի օրերուն՝ շարժումին ղեկավարներն ու անոնց մօտիկ մարդիկ իրենք զիրենք դաշնակցական կը նկատէին, իսկ Դաշնակցականները կը սպասէին որ շարժումը հրապարակը մաքրելէ ետք պիտի զիրենք հրաւիրէր իշխանութեան գլուխը: Այստեղ է որ սկսաւ տագնապը եւ հարցը ներկայիս «կը զգենու Հայաստան -- Սփիւռք յարաբերութիւններու հագուստը»: Բանախօսը թելադրեց որ այդպէս չէ իրականութիւնը, քանի որ Հայաստանի մէջ, զանգուածներ կան որոնք համակիր չեն կառավարութեան, ինչպէս Սփիւռքի մէջ կայ զանգուած ու համակիր է կառավարութեան: Ուստի Հ.Հ.Շ. -- Հ.Յ.Դ. հակամարտութիւնը Հայաստան -- Սփիւռք հակամարտութեան վերածելը ճիշդ չէ:

Գալով «խորագոյն մակարդակի մը», բանախօսը ընդգծեց որ «Հայաստանի Պետութիւնը իրեն յատուկ ինքնութիւն մը կը փնտռէ: Ամէն տեղ պետութեան եւ փոքրամասնութեան շահերը հակասական են: Պետութիւնը կը ջանայ իր շահուն համար ջնջել փոքրամասնութիւնները: ըՍփիւռքի շահն ալ կը պահանջէ որ պաշտպանէ իր իրաւունքները: Ահա, Սփիւռքի եւ Պետութեան շահերը չեն համաձայնիր իրարու ... անոնք կը պատկանին տարբեր տիալեքթիքներու»: Սակայն բանախօսը հաստատեց որ լուծում մը պէտք է ըլլայ, հակադրութիւնը բառնալու համար: (Ի հարկէ ո՞ր չափով Սփիւռք - Հայաստան յարաբերութիւնները կարելի է ձեւել Պետութիւն - փոքրամասնութիւն կաղապարով, առհաւասիկ խորհրդածութեան առարկայ նիւթ մը):

Վերջին մասին մէջ Հայր Զէքիեան խօսքը մասնաւորեց մշակութային -- կենցաղային մակարդակի տարբերութիւններուն, որոնք կը բաժնեն Սփիւռքին Հայաստանի Հայէն: Շեշտը դրաւ ուղղագրական հարցին վրայ, երբեմն ուղղագրականը չփոթելով, հնչիւնային հարցին հետ: Ջերմ ջատագով՝ դասական ուղղագրութեան եւ առոր վերադարձին, բանախօսը նշեց ակադեմական շրջանակներու ընդդիմութիւնը եւ դիտել տուաւ որ նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանը «առաջին եւ վերջին մարդն է որ կրնայ հարցը լուծել»: Խօսքը ուղղելով սփիւռքահայ հատուածին, բանախօսը նկատեց որ ուղղագրական միասնութեան մը համար անհրաժեշտ է որ Սփիւռքահայերն ալ որոշ զիջումներ ընեն, «գիտակցին որ շատ ծանր լեզուական հարցեր ունին»: Ուրիշ խօսքով «տարրական զիջողութեան» հարց մը գոյութիւն ունի այս գետնին վրայ:

Հակառակ իր խօսքի շեղումներուն եւ անձնական կեանքէն վերցուած քիչ մը տեղի, յաճախ անտեղի օրինակներուն, պէտք է ըսել որ բանախօսը փորձեց «հարցերուն դոյզն ինչ օճան գտնել», խուսափելով ճակատումէն: Հարցումներու բաժնին մէջ առանցքային արժէք մը ստացաւ քաղաքացիութեան խնդիրը, որը ներկայ իշխանութիւններու կողմէ կը գործածուի իբրեւ տարհամոզիչ ելակէտ: Ներկաներ դիտել տուին թէ ինչպէս այդ իշխանութիւնները կ'արտաքսէին Սփիւռքահայեր որոնք կը պատկանէին որոշ կուսակցութեան մը, կամ թէ ինչպէս ուրիշներու մուտքի վիզա չէր տրուեր: Վերջապէս նկատուեցաւ որ անցագրերու շնորհումը կ'ենթարկուէր առ հասարակ դրամի տրամաբանութեան:

Յաջորդ օրուան բանախօսն էր Գրիգոր Պըլտեան, որուն նիւթը «Ինքնութիւն եւ ինքնութեան տագնապ Սփիւռքի մէջ» բոլորովին տարբեր էր նախորդէն: Բանախօսը յայտարարեց որ իբրեւ ատաղձ պիտի գործածէ ֆրանսահայ գրականութիւնը, ուր կարելի է գտնել ինքնութեան տագնապի փորձառութիւն մը: Ե՞րբ կը դրուի ինքնութեան խնդիրը: Ըստ ֆրանսացի ժամանակակից փիլիսոփայ՝ Է. Լեւինասի, ինքնութիւնը դարձնել խնդրոյ առարկայ կը նշանակէ արդէն զայն կորսնցուցած ըլլալ, սակայն հարցադրելը տակաւին նշանն է որ դեռ կը մնանք կապուած անոր: Ինքնութեան կորուստը բացայայտ կը դառնայ երբ հին կապերը կը խախտին, դարաւոր սովորութիւնները կը քանդուին: Մեծ յեղաշրջումները, յեղափոխութիւնները կը ստեղծեն ինքնութեան տագնապ մը ժողովուրդի մը մէջ: Հետեւաբար՝ ինքնութեան տագնապը հարկատու է դէպքին: Բանախօսը նման դէպք տեսաւ Եղեռնին մէջ, ուրկէ ծնած է Սփիւռքը: Այդ դէպքին պատմական երեսակը չէ որ նկատի ունեցաւ, այլ անոր «հայելացումը» գրականութեան մէջ քանի որ «Ինչ - ինչ պատճառներով, այսօր, մեր գրականութիւնն է որ ինքնութեան եւ ընդհանրապէս սփիւռքեան փորձառութեան ընդունարանն է», տրուած ըլլալով որ հայութիւնը չունի ընկերաբանութիւն, փիլիսոփայութիւն եւ այլ մարդկային գիտութիւններ: Եղեռնը իրրեւ դէպք սկիզբն է սփիւռքեան փորձառութեան, անդառնալի կորուստ մը մեկնող աքսորին: Եղեռնը կամ աղէտը կը յայտնաբերէ տագնապ մը, որ լաւագոյնս սահմանած է Յ. Օշական երբ գրած է. - «Տարագրութիւնը մեր հաւաքականութեան մեծագոյն ինքնասփռումն է», այսինքն՝ տարագրութիւնը «կը կազմալուծէ հաւաքականութիւնը ինքն իրմէ, կը սփռէ ինքնութիւնը»:

Բանախօսը երկու փուլ նշեց, ինքնութեան տագնապի երկու մակարդակ: Զերօ մակարդակի մը վրայ պէտք է գտնուած ըլլան անոնք որոնք պարզապէս կը հակադրուին դուրսի օտար աշխարհին, ունին իրենց աւանդական ինքնութիւնը: Տարբեր է պարագան տարագիրին որ կ'ապրի ինքն իրմէ դուրս նետուած ըլլալու, ուրիշի երկրին մէջ ըլլալու զգացումը եւ վանումի հակազդեցութիւն մը ունի: Աստ փոխաբերութիւնն է խենթութիւնը, օրինակ Շահնուրի «Նահանջը առանց Երգի» վէպին մէջ, ուր Լօխում, քահանայի զաւակ, կը մերժէ այն ամէն ինչը որ Ֆրանսական է, կը պայքարի ձուլումին դէմ, կ'որոշէ մեկնիլ Հայաստան, կը մերժուի, եւ ինքզինք կը յանձնէ թըմբամոլութեան, հուսկ խենթութեան: Լօխում կը փորձէ ապրիլ գոց աշխարհի մը մէջ, պահպանել ինքնութիւն մը որ բերած է Պոլսէն: Պահպանել ինքնութիւն մը դուրսի «աղտոտ» աշխարհէն, դուրսի «պոռնիկներէն»: Ուստի պահպանելու համար իրենց ինքնութիւնը Ֆրանսահայ վէպերուն հերոսներուն մեծ մասը կը ձգտի փախչիլ «ինքզինքէն, վերադառնալ այն վիճակին ուր կը գտնուէր երբ ան ինկաւ Փարիզ, ըլլալ նախկին Հայը» ... ինչպէս կը գրէ Շահնուր: Օտարութիւնը աղտոտելու ձեւ մըն է, պոռնկութիւն մը եւ բանախօսը ընդգծեց պոռնիկներու կարեւոր ներկայութիւնը ֆրանսահայ գրականութեան մէջ: Բանախօսը նշեց որ նոյն ատեն առանց այդ աղտոտութեան, այսինքն՝ օտարութեան, անկարելի է ապրիլ, ինչպէս Շահնուրի Պետրոսը կ'ըսէ «առանց Նենէթի, նորէն Նենէթով», կամ ինչպէս Շուշանեան կ'ըսէ Փարիզին համար «շատ սիրելի պոռնիկ»: Ասիկա կը նշանակէ որ օտարութիւնը միայն մերժուած եզր մը չէ, այլ նաեւ սիրուած: Հետեւաբար երկդիմի եզր մըն է:

Երկրորդ փուլին մէջ, աշխարհին հետ կապը կը փոխուի: Ուրիշը կը մտնէ Եսէն ներս: Հակադրութիւնը կը դառնայ ներքին վիճակ մը: Գրիգոր Պըլտեան յիշեց Կ. Փօլատեանի վէպերը, ուր կը գտնուին ինքնութեան ծածկումի, ջնջումի, ինքն իրմէն անկարելի փախուստի օրինակներ: Բայց ան իր խօսքը մասնաւորեց Սարաֆեանի «Վենսէնի Անտառ»ին մէկ էջին վրայ: Ինքնութեան նոր տագնապը կը յայտնուի համաշխարհային երկրորդ պատերազմի վաղորդայնին, երբ հին աշխարհը կը քանդուի, երբ գաղափարները գլխիվայր կ'իյնան, եւ մանաւանդ երբ կը բացուին Հայաստանի դռները ու կը սկսի ներգաղթը: Բանախօսը յայտնեց որ Ն. Սարաֆեան բազմիցս առնուազն թերահաւատ եղած է ներգաղթին մասին, եւ գրած՝ «Ինչ որ յատակ է ինծի այս պահուն, այն է թէ խորթ ու օտար ոստան մը աւելի բաղձալի է քան հարազատ երկիր մը՝ ուր մարդ ինքզինք կը զգայ աւելի օտար ու նուազ ազատ»: Բանաստեղծը կ'ընտրէ օտարն ու խորթը, քան հարազատը, որ կը թուի օտար: Օտարի եւ հարազատի հակադրութիւնն է որ կը սկսի խախտիլ եւ այս խախտումը իր լրումը կը գտնէ «Վէնսէնի Անտառ»ին մէջ: Հոս ինքնութեան տագնապը կը դառնայ քաղաքակրթութեան մէկ տագնապը եւ կը բացայայտուի ո՞վ եմ ես, ի՞նչ եմ ես կրկնուող հարցումներու շարքով: Սփիւռքեան ինքնութեան տագնապ մը կը յայտնաբերէ Սարաֆեան անկասկած երբ կը գրէ. - «Ի՞նչ եմ ես որ ծնայ քանի մը լեզուներու մէջ եւ որոնցմէ ոչ մէկը կըրցայ հարազատ նկատել եւ ոչ ալ մայրենի լեզուս որուն վերադարձայ օտար դըպրոցի մը մէջ օտարանալէ յետոյ»: Ինչ որ պէտք է հարազատ ըլլար, այսինքն լեզուն, դադրած է հարազատ ըլլալէ, վերածուած է ստացուած բանի մը, որ կու գայ օտարացումէն վերջ: Բանախօսը թելադրեց որ հարազատը հարազատ չէր այլեւս, մայրենին հարազատ չէր, այլ խորթ ու օտար: Երբ հակադրութեան երկու բեւեռները այսպէս կը հրջուին, ինքնութիւնը կը դադրի սահմանուելէ որպէս նոյնութիւն, անցեալէն եկած աւանդ, նախնեաց հաւատք, եւայլն: Ամբողջ մտածումս կը պարտիմ, կ'ըսէ Սարաֆեան այս քաղաքակրթութեան: Բանախօսը կը հետեւցնէ. «Ինքնութիւնը կ'որոշադրուի այլութեամբ կամ օտարութեամբ», իբրեւ տարբերութիւն ներառնող եզր, կ'եզրակացնէ բանախօսը, դիտել տալէ ետք որ օտար - հարազատ հակադրութիւնը այլեւս արտաքին չէ, այլ եղած է ներքին:

Վերջին մասի մը մէջ Գրիգոր Պըլտեան քիչ մը հապճեպ կերպով անդրադարձաւ նոր տագնապին, այսինքն, անկախ Հայաստանէն յայտնուող ինքնութեան տագնապին: Նոր սերունդներուն համար ըՍփիւռքը այլեւս ոչ օտարութիւն է, ոչ ալ անհարազատ տեղ: Մշակոյթ, կրթութիւն, նիստ ու կաց սփիւռքահայը կը դարձնեն հպատակը իր բնակած երկրին, որուն հետ հաշտ է: «Իսկական խնդիրը կը դրուի հարազատութեան եւ այլութեան ազատ վարժումին մէջ» նշեց բանախօսը: Այսինքն «որքան քաղաքակրթութիւնը կը տանի մեզ ու բոլոր հին բայց փոքր մշակոյթները դէպի մեծ ձուլարան, այնքան հարազատութիւնը հարկ է որոնէ իր հարազատութիւնը օտարութեամբ»: Խօսքի աւարտին՝ Գրիգոր Պըլտեան դիտել տուաւ որ ինքնութեան տագնապ մը նշմարելի է նաեւ Հայաստանի մէջ, ճիշդ այն պատճառով որ անկախացող երկիրը կը բացուի դուրսի աշխարհին վրայ, տեխնիկան, բանակարգը եւ նոր գիտութիւնները կը խուժեն երկրէն, հարցականներ ստեղծելով մարդոց մէջ:

Հարցումներուն մէջ որոշ ներկաներ վիճելի գտան ինքնութեան տագնապի մը գոյութիւնը Հայաստանի մէջ, ուրիշներ նկատեցին որ «ինքնութեան տագնապ» յղացքը միանշանակ չէ Սփիւռքի եւ Հայաստանի մէջ: Անկասկած, նկատառելի հարցերու աւելի լաւ կարգաւորում մը տուեալ ժամանակին մէջ, կամ աւելի լայն ժամանակ մը թոյլ պիտի տային բանախօսին որ աւելի խորացնէ այս վիճայարոյց նիւթը:

Երրորդ օրուան բանախօսն էր Դպրոցասէր Վարժարանի տնօրէն Պր. Կարապետ Տաքէսեան, որ ուզեց տալ գլխաւորապէս «Ուսուցչի մը վկայութիւնը» ինչ կը վերաբերի Սփիւռքի կրթական հարցին: Պր. Տաքէսեան պատմեց նախ թէ ինչպէս Պոլիս, աշակերտ եղած ատեն իր ինքնութիւնը «Թրքական ինքնութիւն» մըն էր եւ միայն Ֆրանսա հաստատուելէ վերջ է որ կը յայտնաբերէ հայ ինքնութեան մը հնարաւորութիւնը ու կը դառնայ հայերէնի ուսուցիչ: Պր. Տաքէսեան կը ճանչնայ Ֆրանսահայ կեանքը, կը տեսնէ թէ ինչպէս 350.000 հաշուող գաղութի մը դպրոցներուն մէջ կան միայն 1500 աշակերտներ: Իսկ որովհետեւ Սամուէլ-Մուրատեան վարժարանի փակումին որպէս պատճառ կը տրուի մակարդակի ցա- խորհի որ մակարդակը բարձրացնելով կը խորհի որ մակարդակը բարձրացնելով կը յաջողի շատ աւելի մեծ թիւով աշակերտներ ի մի խմբել:

Այսօր, հինգ տարիներ ետք Պր. Տաքէսեան կը նկատէ որ ձախողած է իր ձեռնարկին մէջ: Որոշ յաջողութիւն ձեռք բերուած է անշուշտ, բայց դպրոցէն կը մեկնին նախակրթարանը աւարտող լաւագոյն աշակերտները: Ինչո՞ւ: Ծնողները կամ մեկնողները կ'ըսեն որ նախակրթարանէն ետք կը սկսի լուրջ ուսումը եւ դպրոցը աղքատ է կազմածներով: Ինչ որ ճիշդ է: Իսկ քննադատողներէն միայն երկուքը կը դժգոհին հայեցի թերի դաստիարակութենէն: Երկրորդ կէտ մըն ալ կայ, վերջին 15 տարիներու աշակերտներուն ծնողներու ճնշիչ մեծամասնութիւնը համարկումի շրջանը կ'ապրին, դեռ տունը հայերէն կը խօսին: Վերջապէս կայ կազմակերպութիւններու գործակցութեան պակասը, այսինքն՝ անոնց մէկ կարեւոր մասը նեցուկ չի կանգնիր հայ կրթական օճախին: Այսպէս է որ սկզբնական պատկերը կը դառնայ խախուտ:

Տարիներու ընթացքին, իր ճամբորդութիւններու երկայնքին՝ Դպրոցասէրի տնօրէնը կապի մէջ կը մտնէ Սփիւռքի այլ գաղութներու դպրոցական պատասխանատուներուն հետ: Կը նշմարէ օրինակ որ Պոսթընի Հայկ. Հ. Բ. Ը. Մ.-ի վարժարանը կը փակուի, հակառակ իր բարձր մակարդակին, քանի որ նոր գաղթական չըլլալով աշակերտութիւնը նուազած է: Ուրեմն՝ «համարկուած Հայը հայկական վարժարան չի ղրկեր իր զաւակները»: Նոյնը կարելի է ըսել Լոս - Անճըլըսի նոր վարժարաններուն մասին: Եւ Կ. Տաքէսեան հարց կուտայ. «արդեօք հայկական դպրոցները intégration-ի միջո՞ց են:

Իր խօսքի վերջին մասին մէջ Կ. Տաքէսեան քանի մը պատճառաբանումներ ըրաւ: Հայկական վարժարանը հայեցի ինքնատիպ կրթութիւն մը չի ստեղծեր: Քանի որ չունի միջոցները. Հայ մշակոյթի, պատմութեան արդիական մեկնաբանու-

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն Ե Ա Ն Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

ԿԱՇԱՌԱԿԵՐՈՒԹԵԱՄԲ, ՉԱՐԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՄԲ ՈՒ ԽԱԲԵԲԱՅՈՒԹԵԱՄԲ ՇԻՆՈՒԱԾ ԽՃԱՆԿԱՐ

Ի՞ՆՉ ԿԱՐԺԷ ԱԶԳԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Ներքին գործերու աշխատակիցներ Օգոստոս 4-ին պարզած են որ Կարապետ Ժամկոչեան եւ իր ընտանիքին անդամները 1993 Նոյեմբերին Արդարութեան նախարարութեան քաղաքացիական կացութեան փաստաթուղթերու արձանագրութեան դրասենեակի պետ Վաղինակ Ղազարեանին 200 հազար ռուբլի կաշառք տուած են իրենց Ժամկոչեան մականունը փոխելու համար էկոնոմիտխի:

Նոյն նպատակով Լենա Խաչատրեան նոյն վարչութեան գլխաւոր խորհրդականին 1000 տոլար կաշառք տուած է որուն շնորհիւ Խաչատրեան ընտանիքն ալ «յունացած» է դառնալով Սարեանիս:

Իսկ Օգոստոս 7-ին ձերբակալուած է այլ խորհրդական մը Խաչատուր Խալաթեան որ Մանուէլ Յակոբեանէն երկու անգամով 1500 եւ 500 տոլար կաշառք ստացած է անոր ընտանիքն ալ հրեայ ազգութեան տէր դարձնելու համար:

ՁՈՒԿԻ ԳՈՂ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԸ

Մարտ 2-ին քննիչ ոստիկաններ բռնած են Կամոյի Նորադուզ գիւղի երեսփոխան Պարգեւ Յարութիւնեանը որուն մակոյկին մէջ 202 հատ սիգ ձուկ բռնուած է: Իր յանցագործ ընկերները յաջողած են խոյս տալ: Իսկ երեսփոխանը յամառօրէն մերժած է անոնց անունները յայտնել: Թէ՛ գիւղական խորհուրդը, թէ շրջանային խորհուրդը չեն համաձայնած որ իրենց երեսփոխանին նկատմամբ քրէական գործ յարուցուի: Օրինապահները ստիպուած են դիմել Գերագոյն Խորհուրդ ուրկէ արտօնութիւն ստացած են Պ. Յարութիւնեանի նկատմամբ քրէական գործ յարուցելու:

ԵՌԱԿԻ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Լճաշէնցի Սիմոնեան զոյգը հարցեր ունէր վերջերս. ամուսինները յաճախ կը վիճէին ու Վոլոդիա Սիմոնեան կը կարծէր որ կինն ու զաւակները չեն սիրեր զինք: Այս մտասեւեռումը զինք առաջնորդեց մինչեւ անձնասպանութիւն: Կէսօր մը երբ 16-ամեայ աղջիկը տուն կը դառնայ, խոհանոցին մէջ կախուած կը գտնէ հայրը, բաց աչքերով: Իրեն կը թուի որ հայրը դեռ ողջ է եւ փրկելու համար կը ջանայ կապը քակել, բայց չի յաջողիր. ճարահատ, կը կտրէ պարանը. հօրը մարմինը իյնալու ընթացքին կը զարնուի մետաղեայ աստիճանին ու գըլխիվայր կ՚իյնայ պեթոնէ յատակին: Հակառակ ջանքերուն երբ աղջիկը կը տեսնէ որ հայրը ուշքի չի գար, դրացիներէն օգնութիւն կը խնդրէ. անոնք ալ կ՚ահազանգեն ոստիկանութեան: Մինչ այդ, պատանուհին բաղնիք մտնելով հոն ալ կը գտնէ մօրը արիւնլուայ դիակը:

Ոստիկանները կը պարզեն որ Վոլոդիա Սիմոնեան նոր վէճէ մը ետք կացինի հարուածներ տուած է կնոջը ծոծրակին ու պարանոցին, անոր մահուան պատճառ ըլլալով: Իսկ իր մասին բժշկական տեղեկագիրը կը յայտնէ թէ մեռած է ոչ թէ ինքզինք կախելով, այլ ինկած ատեն գըլխուն պեթոնին զարնուելով:

ՏՈԼԱՐ ՈՒ ՌՈՒԲԼԻ ՈՒՆԵՆԱԼՈՒ ԱՄԵՆԱԿԱՐՃ ՃԱՄԲԱՆ

Օգոստոս 10-ին Գիւմրիի մէջ ձերբակալուած է Արթիկի բնակիչ մը երբ կը ջանար կեղծ տոլարներ եւ ռուսական ռուբլիներ հրապարակ քշել: Խնդրոյ առարկայ անձին վրայէն գտնուած են ամերիկեան եւ ռուսական թղթադրամներ զորս ան պատրաստած է պատճէնահան (ֆօթօքոփի) գործիքով:

«ԱՆԱՉԱՌ» ԴԱՍԱԽՕՍԸ ԵՒ ԱՆԱՉԱՌՈՒԹԵԱՆ ԻՐ ՉԱՓԱՆԻՇԵՐԸ

Օգոստոս 10-ին հայկական հեռատեսիլի «Լրաբեր» հաղորդումով կը խօսուի բարձր ուսման հաստատութիւններու մէջ կենսաբանութեան քննութիւններուն մասին: Լրագրողը արդար տարակոյսով կը շեշտէ թէ մասնակցողները շատ մեծ համեմատութեամբ ցած թիւեր ունեցած են եւ արդէն 200 բողոք ստացուած է, քննութեան թուղթերը վերանայելու դիմումով: Այս մասին Փիզիոլոժիի ամպիոնին դասախօս Լ. Մելքոնեան կը բացատրէ թէ թիւերը ցած են որովհետեւ իրենք անաչառ են ու պէտք է ամէնէն արժանաւորները ընդունուին:

Յայտնապէս այս բացատրութիւնը չէ գոհացուցած որ Ներքին նախարարութեան աշխատակիցները Օգոստոս 12-ին առաւօտ կանուխ ժամերուն յաջողած են պարզել թէ յիշեալ դասախօսը ինչ նկատի ունեցած է «ամէնաարժանաւորները» ըսելով:

Վարչութիւն բերուած են 30 քաղաքացիներ որոնք առաւօտ կանուխ «հիւր» եղած են քննիչ յանձնաժողովի նախագահին տունը: Բոլորն ալ գացած են տոլարով գումարներու միջնորդութեամբ յաջողութիւն երաշխաւորելու սա կամ նա ուսանողին: Պէտք է ըսել որ այս գումարները կը դեգերին 4 -- 5 հազարի շուրջ -- տոլարո՛վ --: Օրինակ, քաղաքացի Սերգէյ Շէշիշեանէն «անաչառը» պահանջած է 5000 տոլար, որպէսզի անոր աղջկան բարձր թիւ տայ:

Անոր բնակարանը կատարուած խուզարկութիւն մը որ տեսագրուած եւ հեռատեսիլէն ցոյց տրուած է, լրագրող մը կը նմանցնէ գանձ փնտռողներու արշաւի մը: Ոստիկանները յայտնուած են յաջողակ գանձ փնտռողի դերին մէջ: Այդ մէկ խուզարկութեան ընթացքին «անաչառ» դասախօսին տունին մէջ գտնուած է 138 հազար տոլար: Այդ գումարը ան 4 -- 7·5 հազարնոց տրցակներով պահած է տունը զանազան անկիւններ. ամէն մէկ տրցակի վրայ նշուած է տուող «ամէնաարժանաւոր»ին անունը, մականունը...:

ԳՈՆԷ ԽՄԱԾ ԸԼԼԱՐ...

Օգոստոս 5-ին Անիի շրջանի ոստիկանութեան դիմած է Ասիա Աստրեան եւ գանգատած որ բանալի յարմարցնելով իր բնակարանը մտած ու գողցած են 13 հիւ օղի:

Պարզուած է որ գողութիւնը կատարած է մարալիկցի մը: Գտնուած են օղիի 13 հիւերը:

հաւաքեց՝
Ա. Թ.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Հ. Ե. Դ.Ի ՃԱՄԲԱՐԸ

Հայ Երիտասարդաց Դաշնակցութեան Պիկ Փայնի ճամբարին մէջ, Յուլիս 30-էն Օգոստոս 20, տեղի ունեցած է պատանեկան բանակում մը, որուն մասնակցած են 8-էն 16 տարեկան շուրջ 400 պատանիներ եւ պարմանուհիներ: Ճամբարի պատասխանատուն եղած է Սան - Ֆրանսիսքոյէն Արամ Անտոնեան: Յայտագրին մաս կազմած են՝ բացի մարզական խաղերէ, ձեռային աշխատանքներէ՝ նաեւ դասախօսութիւններ: Ստեփան Փօյաճեան խօսած է պատգամ մը փոխանցելու ձեւերուն մասին, Կարէն Եղիայեան՝ Հայ Դատի, Ծիա Վարդապետեան, Արփի Նահապետեան եւ Սարին Կիւրեղեան՝ Ղարաբաղի կացութեան եւ Րաֆֆի Տուտագլեան՝ Հայ փիտայիներու մասին:

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Կլէնտէյլի Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Օգոստոս 16-ին, տեղի ունեցած է «Լոս - Անճըլըսահայ մտաւորականներու համախմբում»ի կազմակերպութեամբ հաւաքոյթ մը, որուն ներկայ եղած են շուրջ 300 հոգի: Յանուն կազմակերպիչներուն բացումը կատարելով Ստեփան Թոփչեան յայտնած է, թէ հաւաքոյթին նպատակն է «կապ հաստատել մտաւորականութեան եւ ժողովուրդին միջեւ, լսել՝ Հայաստանի եւ Սփիւռքի իրականութեանց մասին տարբեր տեսակէտներ եւ լուծումներ ունենալ»: Առաջին խօսք առնողը՝ Գէորգ Քրիստինեան, անդրադառնալէ ետք Հայաստանի երեսփոխանական ընտրութեանց եւ Սահմանադրութեան հանրաքուէի «օրինազանցութիւններուն», նշած է թէ «այսօր Հայաստանի մէջ կը տիրէ չուկայական թալանը» եւ «այսօրուան ձերբակալութիւնները կը յիշեցնեն 1937-ական թուականները»: Երկրորդ խօսք առնողը՝ Արմէն Ջատիկեան, առաջարկած է «ստեղծել ազգային միասնական կառոյց, պահելով եւ զօրացնելով հանդերձ կուսակցութիւնները»: Պօղոս Գուբելեան, անդրադառնալով «Հայաստանի իշխանաւորներուն կողմէ չըթայադերծուած հակադաշնակցական մոլուցք»ին, ըսած է թէ «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, հայ իրականութեան ամէնէն անձնազոհ կուսակցութիւնը, իր հայրենանուէր գործունէութեան համար երէկ կը հալածուէր սուլթաններուն, ցարերուն կողմէ, ապա համայնավարութեան կողմէ, այժմ իր անկախ հայրենիքին մէջ կը հալածուի ՀՀՇ-ի եւ մաֆիայի կողմէ»: Ստեփան Քիրէքճեան Դաշնակցութիւնը նմանցուցած է «դարեր առաջ մեր ունեցած թագաւորութիւններուն եւ թագաւորներուն, որոնց հայրենանուէր ոգին, զոհաբերումի անհատնում պատրաստակամութիւնը,

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Ս. ԹԱԴԷի աւանդական ուխտագնացութիւնը տեղի ունեցած է Օգոստոս 3--5: Այս 41-րդ ուխտագնացութեան մասնակիցները եկած են Թաւրիզէն, Ուրմիայէն, Գարդաբաղէն, Թեհրանէն, Նոր Ջուղայէն, Շահինշահրէն, Արաքէն եւ Պարսկաստանի հայաբնակ այլ վայրերէն: Ճամբայ ելած են Հինդշարթի, Օգոստոս 3-ին, Թաւրիզի Հայոց առաջնորդարանէն ժամը առաւօտեան 5-ին եւ Ս. Թադէի վանքը հասած ժամը 9-ին, ինչպէս անցեալին նախաձեռնութիւնը ստանձնած է, Ատրպատականի Հայոց Թեմի Թեմական Խորհուրդը: Հինգշաբթիէն Շաբաթ կրօնական արարողութիւններու ընթացքին կատարուած են 44 մկրտութիւններ եւ մէկ պսակ:

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ Յովնանեան սրահին մէջ, Օգոստոս 16-ին դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է կազմակերպութեամբ Համազգայինի: Օրուան դասախօսն էր Իրանի իսլամական հանրապետութեան խորհըրդարանի անդամ՝ Արտաւազդ Բաղումեան զոր ներկայացուցած է Այտա Ֆրանքեան: Պ. Բաղումեան աւելի քան ժամ մը խօսած է Իրանահայութեան կացութեան՝ սկսեալ Շահ Աբբասի օրերէն հասնելով ներկայ պայմաններուն եւ կացութեան, ընդգծելով Պարսիկ ժողովուրդի ցոյց տըւած համակրանքը հայ ժողովուրդի հանդէպ: Դասախօսութեան աւարտին եղած են հարցումներ յատկապէս Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւններու եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ տարուող պայքարին մասին:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ ամառնային Արարատ ճամբարի 24-րդ տարուան ժամանակաշրջանը (եօթը շաբաթ) փակուած է հանդէսով մը որ տեղի ունեցած է Օգոստոս 18-ին վարժարանին Բասըրմաճեան սրահին մէջ: Բացումը կատարած է Արարատ ճամբարի վարիչ՝ Տիկին Մայտա Պալիկեան որ հակիրճ խօսքերով ներկայացուցած է եօթը շաբաթներու վրայ երկարող գործունէութիւնը: Հանդէսին գեղարուեստական մասը ապահոված են աշակերտները, ներկայացնելով նաեւ Յ. Թումանեանի «Ցիմառը» թատերախաղը: Հանդէսի աւարտին ներկաները առիթ ունեցած են նաեւ տեսնելու ճամբարի աշակերտութեան կողմէ պատրաստուած ձեռային աշխատանքներու ցուցահանդէսը:

թեամբ ուսուցում գոյութիւն չունի: «Մեր դպրոցները իրենց կազմակերպութեամբ ժամանակավրէպ են: Ժողովուրդէն խըզուած ու աւելի աւատապետական սկըզբունքներով կը գեկավարուին: Ժողովըրդավարութիւնը կը պակսի մեր հաստատութիւններուն մէջ» դիտել տուաւ Կարապետ Տաքէսեան, որ իր խօսքը աւարտեց մաղթանքով մը. «Այսօր Հայաստանի իրողութեան մէջ կը մաղթեմ որ մտածելու, ազատ խօսելու սովորութիւնը վերահաստատուի մեր մօտ եւ վերնայինք մեր մասին մեր ունեցած պատկերը: Մեր պատմութիւնը վերածեցինք անցեալի: Ան մեռած էակ չէ: Անոր մասին պէտք է վերահաստատել հարցում հարցնելու սովորութիւնը որպէսզի պատմութիւնը մեր ճամբան բանայ»:

Պր. Տաքէսեանի բանախօսութիւնը տեղի տուաւ բազմաթիւ հարցերու, ինչ կը վերաբերի Սփիւռքի «աւատապետական» կառոյցներուն, այսինքն՝ կուսակցութիւններուն ու եկեղեցիին: Անկասկած շահեկան էր այն ընդելուզումը որ Դըպրոցասէրի տնօրէնը փորձեց ընել դպրոցին ու ընկերութեան, կրթութեան եւ ազատ մտածումին միջեւ: Իր պատասխաններուն մէկ կարեւոր մասին հետ անկարելի էր համաձայն չըլլալ, թէեւ բոլորովին համոզիչ չէր Դպրոցասէրի փորձառութենէն մեկնող ընդհանրացումը դէպի Սփիւռքի ամբողջ դաստիարակչական գործը:

Եօրեայ այս ձեռնարկի ընթացքին արծարծուեցան բազմաթիւ քովընտի հարցեր Խտացեալ դասընթացքին հետեւող ուսանողներուն մէկ մասին, ուսուցչութեան ու Վենետիկէն, շրջաններէն եկող հանրութեան կողմէ: Տարբեր երկիրներէ, տարբեր փորձառութիւններէ անցած մարդիկ բնական է որ ուզէին իրենց կարծիքները փոխանակել, սակայն, ինչպէս միշտ, մեր մէջ, խօսելու մարմաջը ներկաները կը մղէր խնդրոյ առարկայ դարձնելու հարցին հետ առնչութիւն չունեցող երեւոյթներ: Ակնյայտ ձգտում մը կար անպայման Հայաստանի հետ զուգահեռներ գծելու. Սփիւռքին յատուկ խընդիրներու լուծումը, (դասագրքի հարց, ինքնութեան պահպանում, եւայլն) ակընկալել Հայաստանի իշխանութիւններէն անկասկած միամիտ կեցուածք էր, մանաւանդ որ, ինչպէս դիտել կուտար Պր. Տաքէսեան հարց է թէ ո՞ր չափով Հայաստան «Սփիւռքի փորձառութիւնը պիտի ներառէ իր պատկերացումներուն մէջ»:

Վենետիկի այս գիտաժողովը շահեկան էր անտարակոյս որպէս հանդիպում, սփիւռքեան հարցերու խնդրարկում: Կասկածէ վեր է որ բազմաթիւ խնդիրներ, գլխաւորաբար Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւններու կալուածին մէջ, երբեք հըդարձան ուշադրութեան առարկայ: Կազմակերպիչ մարմնի պզտոյշ, բուռն հակազդեցութիւններու չէզոքացման ապամակարութիւնը, որոշ հաճոյակատարութիւն, ներկայի իշխանութիւնները հըքընադատելու, նոյնիսկ շօյելու կամքը բաժին մը ունին արդիւնքին մէջ: Ուրիշ խնդիր՝ որ այնքան այլազան նիւթերու մէկտեղումը չէր նպաստեր հարցերէն ոչ մէկուն լուրջ քննութեան:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

աւելի քան մէկ դար ծառայեց հայ ժողովուրդին»:

ՄԱԿԱՐ ԵԿՄԱԼԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Օգս. 17-ին, տեղի ունեցած է Մ. Եկմալեան մահուան 90ամեակին նուիրուած երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Սեբաստացիներու Հայրենակցական Միութեան: Եկմալեանի կեանքին ու գործին մասին դասախօսած է Խորէն Պալեան, մեկնաբանելով նաեւ նմոյշներ երաժիշտին երգերէն:

ՍԱՆԱՀԻՆ ՎԱՆՔԻ Ս. ԱՄԵՆԱՓՐԿԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ 1050-ԱՄԵԱԿԸ

Փասատինայի «Պէշկէօթիւրեան» սրահին մէջ, Օգոստոս 19-ին, տեղի ունեցած է Սանահին վանքի Ս. Ամենափրկիչ Եկեղեցւոյ հիմնադրութեան 1050-ամեակին նուիրուած ճաշը, կազմակերպութեամբ Ամերիկահայ ճարտարապետներու եւ ճարտարագէտներու ընկերակցութեան: Խօսք առած է Հայրիկ Յակոբեան: Ցուցադրուած են Սանահինի համալիրին յատակագիծը, ինչպէս նաեւ Սանահինի մանրակերտը, գործ՝ Անդրանիկ Աղաճանեանի:

ՍՕՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 65-ԱՄԵԱԿԸ

Կլէնտէյլի «Եփրեմեան» սրահին մէջ, Օգոստոս 20-ին, նշուած է դերասան Սօս Սարգսեանի ծննդեան 65-ամեակը, կազմակերպութեամբ «Նաւասարդ» ամսագրի Տիկնանց Օժանդակ Մարմնին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Խօսք առած է Սօս Սարգսեան:

ԼՐԱՏՈՒ

(Շար․ը Ա․ էջէն)

ջողութիւն արձանագրած են հայերէնի, Հայոց պատմութեան եւ երաժշտութեան քննութիւններուն։

⁂

Վ․ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Վրաստանի Թեքնիք համալսարանի գիտական խորհուրդի որոշումով, ԲՈՒՀ-ի (Բարձրագոյն ուսման հաստատութիւն) պատուակալ փրոֆէսէօրի կոչում շնորհուած է ճարտարապետութեան տոքթոր՝ փրոֆ․ Վարագդատ Յարութիւնեանի։

⁂

Գ․ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ
ՔՆՆԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Փոխ - նախագահ Գագիկ Յարութիւնեան, Օգոստոս 29-ին, քննական այցելութիւն մը կատարած է Զանգեզուր, Մեղրիի մէջ տեղեկացած է Արաքսի վրայ կառուցուող կամուրջի շինարարական աշխատանքներուն մասին։

⁂

ՆՈՐ ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՈՒՄՆԵՐ

Օգոստոս 29-ին, կառավարութիւնը նոր 12 պետական ձեռնարկութիւններու սեփականաշնորհումը որոշած է։

PELERINAGE ANNUEL

1954 ——————— 1995
4 ième ANNIVERSAIRE
1954 ——————— 1995

SAINT GREGOIRE
A TALLARD

Une messe sera célébrée selon le rite de l'Eglise Apostolique Arménienne

Տ Ա Ր Ե Կ Ա Ն
Ո Ւ Խ Տ Ա Գ Ն Ա Ց Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն
Թ Ա Լ Ա Ր Ի Ս․ Գ Ր Ի Գ Ո Ր

Dimanche 17 Septembre

Sous l'égide du
Conseil Diocèsain de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France

et le concours de l'Association Culturelle des Arméniens de GAP et des Hautes-Alpes

Sous la présidence de
Mgr LAGRANGE,
Evêque de Gap
et
Mgr DARON GEREJIAN,
Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

Rév. Père *MOVSES KALENDERIAN*
célébrera la messe à 10 heures 30
en présence du
Clergé de Tallard et de ses environs

La messe sera chantée par la Chorale de l'Eglise Sourp Krikor de Beaumont dirigée par *Robert et Suzanne* ARTINIAN

à 13 heures un repas fraternel réunira les pèlerins dans la Salle Polyvalente de Tallard, en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars suivant le nombre des inscrits, seront mis à la disposition pour des personnes qui ne peuvent se rendre par leurs propres moyens.

Départ à 7 heures précises.

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :

- *Marseille :* Cathédrale Arménienne du Prado, Tél. : 91 77 84 70;
- *Saint Antoine :* Eglise Saint Tadéos, Tél. : 91 65 56 75
 M. Tashan, Tél. : 91 65 54 45;
- *Beaumont :* Eglise Saint Grégoire l'Illuminateur, Tél. : 91 93 13 50;
- *Croix Bleue Arménienne :* 91 93 30 08.
- *Toulon, ABRI'S Club* - Tél : 94 27 10 51

Pour toutes autres régions :
- *Ass. Culturelle des Arméniens de Gap,* Tél. : 92 51 71 80;
- *M. Takvor Takvorian,* Tél. :92 51 07 56

Prix du trajet de Marseille :
Aller-retour et repas compris.. 200 F.
Aller-retour seul 100 F.
Repas seul 100 F.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

70-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՓԱՐԻԶ․ - Արմէն - Գլօտ Մութաֆեան 2·000 Ֆր․։

⁂

ԼԱՄՈՐԼԷ․ - Շարթ 1000 Ֆր․։

⁂

ՓԱՐԻԶ․ - Տիկին Անահիտ Թէրզեան 500 Ֆր․։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս․ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Աստուածածնի տօնին առթիւ շնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուէրները․ - Տիկին Մատլէն Միքայէլեան 500 Ֆր․, Տէր եւ Տիկին Տէր - Գալուստեան 100 Ֆր․, Տիկին Սրբուհի Տիմէճեան 100 Ֆր․, Տիկին Սրբուհի Աչճեան 200 Ֆր․, Տիկին Մարի - Թէրէզ Փափազեան - Աքլ՝ 350 Ֆր․, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Մինասեան 500 Ֆր․, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Հաքպիլէն 100 Ֆր․, Տիկին Բարսեղեան 200 Ֆր․, Տէր եւ Տիկին Հանրի Թիչաէն 350 Ֆր․, Տիկին Նըւարդ Պօյաճեան 300 Ֆր․, Տէր եւ Տիկին Ժան Քէաթիպեան 200 Ֆր․, Տիկին Մարի Օտինեան 200 Ֆր․, Օր․ Լիւսի Պաղտոյեան 100, Պր․ Կրէկուար Ագար 300 Ֆր․։

Պրիժիթ Կիւֆոնի հետ իր ամուսնութեան առթիւ Պր․ Ժան - Փիէռ Խաչիկեան 4000 Ֆր․։

Մարիամ Գանթարճեանի մահուան առթիւ, զաւակները՝ Կարպիս եւ Ժիրայր Գանթարճեան 2000 Ֆր․։

Օշին Ֆիցփաթրիքի մկրտութեան առթիւ, Պր․ Էտմոն Մանիսալի 1500 Ֆր․։

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ՎԱԼԱՆՍ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ մշակութային ընկերակցութիւնը կը հաղորդէ որ Դաւիթեան դպրոցի վերամուտի արձանագրութիւնը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 13, ժամը 9·30-էն սկսեալ

12, rue de la Cécile

⁂

Կրօնական ընկերակցութեան կիրակնօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 17-ին, ժամը 10·30-ին։ Կրնան մասնակցիլ բոլոր մանուկները 6 տարեկանէն սկսեալ։
Centre Communautaire
12, rue de la Cécile, Valence.

Association «NAREG»

ENGHIEN-LES-BAINS

Անկէնի միօրեայ վարժարանի վերամուտն է՝

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 13,
առաւօտեան ժամը 9·30-ին։

Rentrée scolaire
le Mercredi 13 Septembre à 9 heures 30
8, rue Félix Faure,
95880 Enghien-les-Bains
Renseignements : 48. 41. 49. 37
34. 17. 29. 26.

SOUS LA PRESIDENCE D'HONNEUR DE Mgr. DARON GEREJIAN
L'ASSOCIATION RENOUVEAU THEATRE DE L'ALCAZAR 58 (Loi 1901)
Président fondateur Jean Verne

en collaboration avec
L'ASSOCIATION HAÏ ARINOUCH, Présidente Mme Chamirian
LA DIRECTION DE MARSEILLE ANIMATION et la MAIRIE du 1e et 7e arr.
présente

LE DIMANCHE 3 SEPTEMBRE DE 15 à 17 H
AU THEATRE SYLVAIN

LE
SYMPHONY ORCHESTRA
RADIO AND TELEVISION
ARMENIAN EREVAN

UN CONCERT HUMANITAIRE AU PROFIT DE
L'ORPHELINAT «ZADIG» A EREVAN

sous la baguette de

Maître OHAN DOURIAN

Soliste : Fabienne Chanoyan - soprano

avec la participation de la Chorale Sahak Mesrop
de la cathédrale arménienne du Prado, direction Khatchig Yilmazian

Au programme : BEETHOVEN, VERDI, DURJAN'NARC

Prix des places : Orchestre 1e série : 160 F - 2e série : 130 F - Gradins : 80 F
Tous contacts : tél. 91 64 84 27 — Fax : 91 62 49 41
Points de vente : FNAC - Virgin Megastor - Office du Tourisme
et auprès de l'association Haï Arinouch, 12, rue du Coq, Marseille
tél. 91 50 79 22.

ՀԵՌՈՒՍՏԵՍԻԼ

FRANCE 2

Կիրակի, Սեպտեմբեր 3, ժամը 9·30-ին
Էջմիածնայ Ս․ Մանուկեան Թանգարանը։

Հ․ Յ․ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՖՐ․ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՀՅԴ․ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ
ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Տէսինի մասնաճիւղերը
կը կազմակերպեն

★ ——— ★ ——— ★

Մեծ Դաշտահանդէս մը

★ ——— ★ ——— ★

Նուիրուած Խանասորի յաղթանակին
Կիրակի, Սեպտեմբեր 10
ժամը 11-էն սկսեալ
Տէսինի «Centre aéré»ի մէջ

ԱՐՄԷՆԻԱ նուագախումբի մասնակցութեամբ։

Պիւֆէ - խմիչքներ - խաղեր

Անձրեւի պարագային, խնջոյքը տեղի կ'ունենայ Տէսինի քաղաքապետարանի սրահը։

SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
3600 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26
EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - 52 85 48 -
FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN PARIS 1995

COMMEMORATION

DU 85ème ANNIVERSAIRE DES CROIX DE SECOURS DIASPORIQUES ARMENIENNES

organisée par
LA
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Vardan MAMIKONIAN
RECITAL DE PIANO

Théâtre des Champs-Elysées
le Vendredi 17 Novembre à 20 h 30

Billets en vente auprès des sections de la C.B.A.F.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2
SAMEDI
2 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71րդ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.668 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 71e ANNEE — N° 18.668

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԼԻԿԱՅԻ ՓՈԽ-ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՆ

Միչէլ Թիւպիանա, Մարդկային Իրաւանց Ֆրանսական Լիկայի փոխ-նախագահը պաշտօնով Երեւան գացած է հետեւելու համար «Դրօ» կառոյցի դատավարութեան եւ ուսումնասիրելու մարդկային իրաւանց կացութիւնը, ի մասնաւորի փոքրամասնութիւններու ազատութեան կացութիւնը:

Այս առաքելութիւնը տեղի ունեցած է Օգոստոս 16-էն 20 եւ որպէս թարգման Գ. Թիւպիանայի ընկերացած է Րաֆֆի Գալֆայեան:

Վերադարձին, Լիկայի փոխ-նախագահը երկար (13 էջ) տեղեկագիր մը պատրաստած է (Օգոստոս 25) ուր մանրամասնօրէն կը նկարագրէ իր տեսածն ու լսածը, յաճախ չեշտելով, որոշ պարագաներու մէջ, թէ չի կրնար հաստատել կամ ժխտել կարգ մը երեւոյթներ: Նախ կը պարզէ Հայաստանի պատկերը, ընդհանուր վիճակը, երկրին միջազգային յանձնառութիւնները (քաղաքացիական եւ քաղաքական իրաւունքներու միջազգային ուխտ, չարչարանքի դէմ միջազգային պայմանագրութիւն), սահմանադրական կացութիւնը, իրաւական դրութիւնը, միութեան ազատութեան հարցը, մամուլի ազատութիւնը: Իր դիմումին վրայ, զինք ընդունած են Գերագոյն ատեանի նախագահը եւ դատին պատասխանատու նախագահը: Իրեն շնորհուած է յատուկ տեղ մը, հանրութենէն հեռու: Արդարադատութեան ներկայացուցիչները մերժած են իրեն հետ տեսնուիլ, առարկելով վերապահութեան իրենց պարտաւորութիւնը: Հանդիպում ունեցած է պաշտպան եւ այլ փաստաբաններու հետ, ինչպէս նաեւ Հայլուր գործակալութեան նախկին պատասխանատու՝ Բագրատ Սաթոյեանի եւ գլխաւոր ամբաստանեալներէն՝ Արսէն Արծրունիի կնոջ: Ներկայ եղած է դատավարութեան Օգոստոս 16, 17 եւ 18-ի նիստերուն: Այս առնչութեամբ կը յիշէ եղած ամբաստանութիւնները Հրանտ Մարգարեանի, Արսէն Արծրունիի (երկու զինուորները, պարսկահպատակ եւ լիբանանահպատակ), Արմենակ Մնջոյեանի, Արմենակ Զաքարեանի, Յովհ. Մկրտչեանի, Արմէն Գրիգորեանի, Արա Հարմանդարեանի, Էդիկ Սիմոնեանի, Գեղամ Մանուկեանի, Գէորգ Ալլահվերտեանի եւ Թաթուլ Գաբրիէլեանի դէմ (չարագործ ընկերութեան ստեղծում, թմրեցուցիչի շահատակութիւն, երեք սպանութիւն, հարուած եւ կռիւ ու արգիլուած զէնքեր կրել): Մեղադրեալները կ՚ընդունին որ անդամ են Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Ձերբակալուած են 1994 Դեկտեմբեր 3-ին: Պաշտպան փաստաբանները կը ձաղկեն փաստերու կուտակման պայմանները եւ այլ դէպքեր:

Կ՚ըսէ թէ նիստերը տեղի կ՚ունենան Երեւանի դատարանին մէկ սրահը, մամուլն ու հանրութիւնը կրնան ներկայ ըլլալ առանց որեւէ արգելքի: Ամբաստանեալներուն ընտանիքները ներկայ են: Կը թուի որ ամբաստանեալները առողջ են: Երեք նիստերու ընթացքին, պատահած են չորս միջադէպեր: Փաստաբանները ուզած են որ թղթածրարին մէջ գտնուող կամ ոչ թուղթերու ծանօթանան (թղթածրարը պատճէնով չէ տրուած փաստաբաններուն, ան կը բաղկանայ 18 հատորէ, փաստաբանները կրնան ատեանի մօտ թղթատել): Այլ միջադէպեր պատահած են որոնք կը վերաբերին Խորհրդարանէն կախում ունեցող թերթի մը («Յառաջ»՝ կ՚ակնարկէ «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթին) մէկ տեղեկատուութեան դատին մասին ուր յիշուած են ամբաստանագրին մէջ չյիշուած ամբաստանութիւններ եւ նախագահին ներկայացուած մէկ թուղթին որ չկար թղթածրարին մէջ:

Թիւպիանա, անդրադառնալով դատին, կը ճշդէ որ իրեն չէր իյնար կարծիք յայտնել ամբաստանութեանց հիմնաւորման մասին: Կ՚ընէ, սակայն, կարգ մը նկատողութիւններ: Ինչ կը վերաբերի չարչարանքներուն, փոխ-նախագահը կը գոհանայ հաստատումներ ընելով, յայտնելով թէ չի կրնար ճշդել կամ ժխտել ամբաստանեալներէն մէկուն՝ Արծրունիի բաժները չարչարանքի երեք պարագաներու (Դեկտեմբեր 27, Յունուար 9 եւ Ապրիլ 22) մասին: Չէ կրցած տեսնուիլ ամբաստանեալներուն հետ:

Թիւպիանա կը փորձէ նաեւ արդարացումներ գտնել անկանոնութիւններուն համար, նկատի առնելով որ դժուարութիւնները կը ծագին փոխանցման կացութենէ մը: Կը կրկնէ որ փաստաբանները չեն կրցած ազատօրէն տեսնուիլ իրենց յաճախորդներուն հետ, ճնշումներ կրած են այլ տեսակի պաշտպանութիւն մը ընելու համար, անոնցմէ երեքը յարձակումի ենթարկուած են առանց որ կարելի ըլլայ յարձակողներու ինքնութիւնը ճշդել: Այլ բազմաթիւ անկանոնութիւններ եւ օրինազանցութիւններ կան: Գործադիր իշխանութեան մասին, տեղեկատուն կը նկատէ որ երկու անգամ, ան հրապարակաւ դատապարտումը կատարած է ամբաստանեալներուն («ՅԱՌԱՋ». -- ֆրանսերէնը կը գործածէ փրեվընիւ տարազը որ ոչ մեղադրեալն է (էնքիւլփէ), ոչ ալ ամբաստանեալը (աքիւզէ), բայց հայերէն համապատասխանը չկայ: Փրեվընիւն ֆրանսական իրաւական եզրի վրայ՝ կարծեցեալ անմեղ է մինչեւ դատավարութիւնն ու դատապարտումը): Դեկտեմբեր 28-ին, այսինքն առաջին ձերբակալութիւններէն 15 օր յետոյ, Հանրապետութեան նախագահը ժողովուրդին խօսած է հեռատեսիլէն: Այս յայտարարութիւնը ամբաստանեալներու իսկական յանցագործութեան յայտարարութիւն մըն է եւ բռնաբարումը անմեղութեան ենթադրութեան: Նոյն նկատողութիւնը կարելի է ընել Հանրապետութեան նախագահին 1995, Մայիս 18-ի յայտարարութեան համար Ազգային Ժողովին առջեւ:

Անդրադառնալէ ետք միութիւններու ազատութեան, Թիւպիանա կ՚արձագանգէ իրեն տրուած բացատրութիւններուն կառավարութեան եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան տարակարծութեանց շուրջ (Ղարաբաղ, Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններ, սեփականաշնորհման պայմաններ եւ ընկերա-տնտեսական վիճակը): Կը խօսի Հ. Յ. Դ.-ի արգելման մասին տալով ծանօթ պատճառները:

Իր եզրակացութեան մէջ Թիւպիանա կ՚ընէ հետեւեալ յանձնարարութիւնները...

- Ամբաստանեալները (փրէվընիւ) պէտք չէ այլեւս ազգ. ապահովութեան նախարարութեան հովանիին տակ ըլլան: Ոչ-կառավարական կազմակերպութիւնները եւ միջազգային կազմակերպութիւնները պէտք է կարենան հանդիպում ունենալ անոնց հետ:
- Ամբաստանեալները պէտք է կարենան ազատօրէն ընդունիլ իրենց փաստաբաններուն այցելութիւնը առանց նախապէս արտօնութեան, ինչպէս նաեւ իրենց ընտանիքը եւ հարազատները:
- Փաստաբանները պէտք է կարենան ազատօրէն եւ առանց ճնշումի կատարել իրենց պաշտպանողականը եւ ազատօրէն տեսնեն ամբողջ թղթածրարը:
- Պատժական թղթածրարներու հարցաքննութիւնը միայն արդարադատութեան (փառքէ) գնահատման պէտք չէ ձգուի, որու աշխատելակերպն ալ պէտք է վերաքննուի անհրաժեշտ երաշխիքները տալու համար անոր անկախութեան:
- Սահմանադրութեան նախատեսած իրաւական նոր կառոյցները պէտք է ժամ առաջ իրականանան եւ բոլոր դատերը յանձնուին այդ նոր կառոյցներուն:
- Դատավարութեան իրական ընթացք մը պէտք է ստեղծուի որ թոյլ տայ առաջքն առնել հաւանական չահագործումներու:
- Միութեան եւ արտայայտութեան ազատութիւնը պէտք է ճանչցուի առանց նախապայմանի եւ խնդրայարոյց պարագաներու մէջ վերաքննութեան իսկական դիմումներ պէտք է կարելի ըլլան անկախ դատարաններու առջեւ:

Մասնաւոր խորհրդածութիւն մը ընելու հարկ չկայ Թիւպիանայի այս նկատողութեանց առթիւ, քանի ինչ որ նորութիւններ կամ յայտնութիւններ կը թուին ըլլալ իրեն համար, ոչ նորութիւն են ոչ ալ յայտնութիւն անոնց համար որոնք կանոնաւոր կերպով կը հետեւին Հայաստանի անցուդարձերուն:

ՈՂՋՈՅՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի 70ԱՄԵԱԿԻՆ

Ողջոյն «ՅԱՌԱՋ»ին

«Արժան եւ իրաւ»:

Այս բառերն են որ մեզ կը ներշնչեն, ի տես այն գնահատանքներուն, որոնց կ՚արժանանայ «Յառաջ», իր ծննդեան 70-ամեակին առթիւ, բոլոր հոսանքներուն կողմէ, Սփիւռքէն թէ Հայրենիքէն:

Գնահատանքի այս արտայայտութիւններուն կը փափաքինք աւելցնել մեր երախտագիտութիւնը, որովհետեւ Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի ստեղծումին առաջին օրէն իսկ, «Յառաջ» գտնուեցաւ անոր կողքին:

Ֆրանսահայ գաղութը պէտք ունի «Յառաջ»ին ու սփիւռքահայութիւնը առհասարակ կարիքը ունի նման անկախ ու անաչառ թերթերու:

Ամէն հայ տուն պէտք է ունենայ իր հայատառ թերթը: Դպրոցի կողքին, հայ թերթը անհրաժեշտ ազդակն է լեզուի պահպանման ու զարգացման: «Յառաջ» նուիրեցէք ձեր բարեկամներուն: Թող ամէն ֆրանսահայ մանուկ ու երիտասարդ վարժուի իր տունէն ներս անոր ներկայութեան:

Երկար կեանք «Յառաջ»ին: Ուժ ու կորով անոր խմբագիրներուն:

Յարգանօք՝
ՊԵՏՐՈՍ ԹԵՐԶԵԱՆ
Նախագահ Ֆրանսայի
Հայկական Հիմնադրամին
Օգոստոս 30, 1995

Յարգելի Տիկին Արփիկ Միսաքեան,

«Յառաջ»ի հիմնադրութեան եւ գործունէութեան 70-ամեակի ուրախ առիթով, Անկէնի «Նարեկ» Մշակութային Միութեան վարչական կազմը, անդամները, Նարեկ Միօրեայ վարժարանի ուսուցչական կազմը եւ բոլոր աշակերտները՝ որոնք բախտաւորութիւնը ունեցան «Յառաջ»ի խմբագրատան մէջ մօտէն հետեւելու Ձեր ազգօգուտ եւ նուիրական աշխատանքին, շնորհաւորելով Ձեր եւ Ձեր գործակիցները երկար կեանք եւ յաջողութիւն կը մաղթեն «Յառաջ»ին:

Յարգանօք՝
Վարչութիւն
ՆԱՐԵԿ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Փարիզ, Օգոստոս 28, 1995

Յարգելի Տիկին Արփիկ Միսաքեան,

«Յառաջ»ի 70-ամեակի ուրախ առիթով՝ Փարիզի Խասեան Սանուց Միութեան վարչութեան անդամները կուգան ջերմօրէն շնորհաւորելու Ձեր եւ Ձեր գործակիցներուն ազգօգուտ աշխատանքը եւ բազմաբեղուն գործունէութիւնը:

Երկա՜ր կեանք «Յառաջ»ին:

Անմահացնելու համար կեանքը հայ ազգին:

Յարգանօք՝
Վարչութիւն
ՓԱՐԻԶԻ
ԽՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Փարիզ, Օգոստոս 28, 1995

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԸ (Վիլֆրանշ, Պրոն, Շաս) հետախուզական գործողութիւններ կատարուեցան, Օգոստոս 31-ին, իսլամական շրջանակներու մէջ: Այս գործողութիւնը կատարուած էր Թէ-Ժէ-Վէ-ի ձախողած ոճրափորձին իբրեւ հետեւանք: 20 հոգի ձերբակալուած են եւ կը կարծուի որ կարեւոր փաստեր ձեռք ձգուած են:

ՊՈՍՆԻՈՅ Սերպերը հերքեցին թէ եւրոպայի հինգ դէտերը մեռած ըլլան: Օգոստոս 31-ին, ապահովութիւն կուտային թէ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ-ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (207) թիւը ուր տեղ գտած են հետեւեալ գրութիւնները նուիրուած «Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւններուն». -

Յենցումին կարօտով
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Էտատիստական մօտեցո՞ւմ
Մ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Փլչող կամուրջներ
ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՈՒՍՏ ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ

Թիֆլիսի իշխանութիւնները, ինչպէս ամէն իշխանութիւն որ գործ ունի կարեւոր փոքրամասնութիւններու հետ, միշտ բարեացակամութեամբ չեն վերաբերիր տեղացի հայութեան հետ։ Ամէն առիթով ինքնուրոյնութեան արտայայտութիւններ եւ յատկանիշեր խափանումի, չէզոքացման թիրախ կ'ըլլան, ամէն անգամուն ալ բուռն հակազդեցութիւն գտնելով թէ՛ տեղի հայութեան եւ թէ աւելի լայն շրջանակներու կողմէ։

Վերջին տարիներուն հայաստանեան մամուլը քանիցս արձագանգեց նման պարագաներու. խտրական վերաբերումի թիրախ կ'ըլլային հայաբնակ շրջաններ, հայկական դպրոցներ ու եկեղեցիներ իրենք զիրենք կը գտնէին սահմանափակումներու, արգելքներու եւ այլ դժուարութիւններու առջեւ։

Վերջին շրջանին Վրաստանի հայ գաղութին մասին լուրերու մէջ յաճախ տեղ գրաւեց Թիֆլիսի Նորաշէնի եկեղեցին։ Կային զայն սեփականացնելու ճգտումներ, որոնք աղմուկի պատճառ կ'ըլլային հայ գաղութին մէջ։ Համայնավարութեան եօթը տասնամեակներուն իր ազգային հարստութենէն արդէն շատ բան կորսնցուցած գաղութը չէր ուզեր տեղի տալ նորանոր կորուստներու. մանաւանդ որ վերակազմաւորման ծաւալուն գործը անոր կը պարտադրէր գործի լծել ամէն ուժ, դարմանելու համար անցեալին տնտեսական, մշակութային ու բարոյական վնասներ։

Թիֆլիսի Նորաշէնի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին թիրախ առնող ճարպիկութիւններուն մասին ուշագրաւ ու յուզիչ նամակ մը լոյս տեսած է Օգոստոս 10-ի «Լրագիր» օրաթերթին մէջ. ան ստորագրուած է 81-ամեայ Թամարա Մնացականեանի կողմէ որ կ'ըսէ թէ կ'ապրի յիշեալ եկեղեցիին ճիշդ դիմացը։ Կը յիշէ անոր դարասկիզբի «կեանք»ը. «Եկեղեցու բակում գործում էր ծխական երկյարկանի դպրոց։ վերջին յարկում ապրում էր մանկական երգահան Ազատ Մանուկեանը որը եւ երաժշտութիւն էր դասաւանդում (նրա կինը դպրոցի վարիչ էր)։ Ներքին յարկում էլ հարուստների գերեզմաններն էին որոնք յիշեցնում էին սենեակներ»։

Թ. Մնացականեան կը յիշէ եկեղեցիին հարսնիքները, թաղումները որոնց վերջինը իրենց բակի բնակիչ վաճառականի մըն էր. կը յիշէ նաեւ Սարգիս Քահանայ Շիոյեանցը։ Յետոյ, կ'ըսէ թէ 30-ական թուականներուն եկեղեցին փակուեցաւ։ Պատերազմի տարիներուն մատուռին մէջ գաղթականներ կ'ապրին. կ'ապրին նաեւ գերեզմանի սենեակներուն մէջ որոնք կը վերակառուցուին բնակութեան համար։

Աւելի ետք աղօթարանը կը վերածուի գրադարանի, յետոյ գրապահոցի։

1981-ին երբ թաղը կը սկսին նորոգել, զանազան պատրուակներով կը հեռացնեն հայ բնակիչները։ Ապա կը քանդեն եկեղեցիին հիւսիսային մուտքը եւ հոն մնացած շիրմաքարերը կը ծածկեն ասֆալտով։ Երբ պատճառը կը հարցուի, քաղաքին գլխաւոր ճարտարապետը կը պատասխանէ. «այնպէս պէտք է»։ Վար կ'առնեն նաեւ եկեղեցիին արեւմտեան պատէն Թամամշեաններու մատուռին վրայէն Լիտիա Թամամշեանի պրոնզէ գեղեցիկ բարձրաքանդակը։

Աւելի ուշ, տաճարը կ'ըլլայ դրօսաշրջական գրասենեակ. նոյնիսկ անոր տնօրէնը կ'երթայ հայ եպիսկոպոսին առաջարկել իր ծրագիրը որով կը նախատեսուէր շիրմաքարերը գետնին հաւասարեցնել։ Բարեբախտաբար այդ նպատակը իրականութիւն չի դառնար։

Միջոց մը ետք կը փորձեն քանդել եկեղեցիին հարաւային մուտքը ուր կը գտնուէր Փրիդոնեան տոհմին գեղաշէն մատուռը, այն պատճառաբանութեամբ որ անոր գոյնը ներդաշնակ չէ եկեղեցիին հետ։ Թամարա Մնացականեան կը գրէ. - «Ես կռուով - դաւով դէմ կանգնեցի, շտապ գնացի յայտնեցի եպիսկոպոսին որն էլ իր հերթին տեղեկացրեց Նախարարների խորհուրդ։ Կառավարութիւնից եկան 8 հոգի եւ կասեցրին քանդելը»։

Նամակին վերջին մասը առնչուած է 1995-ի անցքերուն. տարեսկիզբին գիրքերը կը պարպեն, յետոյ «մի կեղծ, ինքնակոչ տէրտէր էլ՝ Տարիէլը, սեփականացնելով Նորաշէնը, մշակի պէս ուրախ «աշխատում էր» փարաճան քշտած, մի խումբ լակոտների հետ։ Ծածուկ քանդեցին բեմը եւ անցան յաջորդ քայլերին»։

Նամակի մը ծաւալով ամփոփուած հայկական եկեղեցիի մը գրեթէ դարու մը այս պատմութեան մէջ իշխանութիւնը դեր չէ փոխած. թէ՛ համայնավարականը, թէ վրացականը։ Երկուքն ալ կը միտին նոյն նպատակին. եկեղեցին պէտք չէ ըլլայ այն ինչ որ է։ Երէկ սլաքները ուղղուած էին անոր աղօթարանի հանգամանքին, այսօր՝ հայկականութեան։ Ակամայ փոփոխութիւն կրողը պատմութեան վկան է. նամակագիր Թամարա Մնացականեանը որ 81 տարեկան է այսօր։ Ան միս մինակը 1981-էն ետք արգիլելով հանդերձ եկեղեցիին մատուռին քանդումը, այսօր կը գրէ նամակին վերջին տողերուն մէջ. «Այս անգամ տարիքս այն չէ միջամտելու եւ եկեղեցին պաշտպանելու համար։ Մենակ եմ մնացել, եւ եւ չէ՞ որ այդ լակոտները ինձ կարող են քարկոծել», ստորագրելով՝ «Մեծ ցաւով՝ Թամարա Մնացականեան»։

Երէկուան ու այսօրուան հայկական իրականութեան քիչ - շատ ծանօթ մէկուն համար զգայացունց նորութիւն մը չկայ Թիֆլիսահայ տիկնոջ նամակին մէջ. սուրով կամ առանց սուրի գրաւուած, թալանուած, քանդուած առաջին եկեղեցին չէ Նորաշէնի Ս. Աստուածածինը, ոչ ալ հաւանաբար վերջինը. նորութիւն չէ նոյնիսկ անոր սպառնացող վտանգներուն դէմ մաքառող միակ կնոջ մը առանձնութիւնը։ Ո՛վ գիտէ մեր պատմութիւնը ի՛նչ կ'ըլլար առանց նման «խենթ»երու։

Ինչ որ ուշագրաւ է ու խորապէս տխրեցնող, այն հակասութիւնն է որ զինք լուռ ու մունջ կը գետեղէ իշխանաւոր, վեղարաւոր, հեղինակաւոր, մեծաւոր, փոքրաւոր ու բոլոր «աւոր»ներով շինուած բազմութեան. անոնց որոնք առանց համայնավարին, վրացիին, կեղծ տէրտէրին ու այլ հակառակորդներու, այդ բոլորէն աւելի վարպետօրէն քանդումներու, կորուստներու նորանոր էջեր կ'արձանագրեն այդ մարզի հարուստ մեր թղթածրարին։

Եւ մենք ոչ իսկ Թամարա Մնացականեաններու կարօտը կը զգանք։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ՀԱՅ ՈՐԲԵՐԸ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ»

(ՀԵՂԻՆԱԿ՝ ԼԻՊԱՐԻՏ ԱԶԱՏԵԱՆ)

ԼՈՍ - ԱՆՃԸԼԸՍ -- 1995

Մեծ չեղաւ թիւը այն գիրքերուն, որոնց հրատարակութեան ակնկառոյց կը սպասուէր Եղեռնի 80-ամեակին առիթով։ Հայաստան թէ Սփիւռք, յուսալքիչ վէճերու մէջ թաղուած, գիտա - փաստագրական կամ ակադեմական հատոր մը չկրցան հրապարակել՝ ոգեկոչելու համար յիշատակը Ցեղասպանութեան, որուն բացած վէրքը ութ տասնամեակներ ետք իսկ դեռ կը շարունակէ արիւնիլ, տարահալած մեր կեանքին նորոգուող դժբախտութիւններով։

Տարօրինակ է թերեւս, որ անհատական ջանքերն են առաւելաբար, որոնք յաճախ կը փրկեն կացութիւնը ու մասամբ կը յաջողին սփոփել մեզ։ Բաւ է յիշատակել ամերիկահայ պատմագէտ փրոֆ. Վահագն Տատրեանը, որ բացառիկ աշխատանք մը կը կատարէ միայնակ, լոյսին բերելով օտար պետութեանց դիւաններէն քաղուած այնքան անստգիւտ վաւերաթուղթեր՝ 1915-ի եղեռնագործութիւնը հաստատող։ Եւ այս մէկը՝ օտար լեզուներով ու վարկ վայելով լուրջ հանդէսներու մէջ։

Այս անգամ կրկին Ամերիկայէն կուգայ արձագանգը գիրքի մը, որուն առանցքը բացառաբար հայ որբերն են, տասնեակ հազարաւոր այն ծնողազուրկ դեռատի երախաները, որոնք ցմրուր քամեցին կեանքի դառնութիւնները ու դասականացան որպէս մանկութիւն չունեցող մարդիկ, Անդրանիկ Ծառուկեանի այնքան եզակի բնորոշումով։

Արդարեւ 1915-ի հայկական ցեղասպանութիւնը իր հողային, մարդկային, հոգեբանական, քաղաքակրթական ու մշակութային աւերներուն կողքին՝ որբերու բանակ մըն ալ թողուց իր ետին։ Որբեր՝ պահուըտած իրենց ծննդավայրին մէկ խորշը, որբեր՝ գաղթականաց կարաւաններու մէջ, որբեր՝ գետերու եզերքին, ձորերու եւ անտառներու մէջ, լեռներու վրայ։ Ու բնականաբար, խօսի՛լ անոնց մասին, պիտի նշանակէր բանալ մեր պատմութեան ամէնէն սահմռկեցուցիչ էջերէն մին ու փորփրել հին, չսպիացած վէրք մը։

Ահա՛ որբերու սերունդէն համեստ գրիչ մը՝ Լիպարիտ Ազատեան, հայրենի հողին ու հարազատներու տաք շունչին կորուստեան ցաւը դեռ իր սրտին մէջ, Եղեռնի 80-ամեակին առիթով հրատարակութեան կուտայ 240 էջնոց պատկերազարդ հատոր մը, ուր կը պատմէ ոդիսականը հայ որբերուն ու անոնց խնամատարութեան համար կատարուած լայնածիր աշխատանքին համայնապատկերը կը գծէ՝ Պոլսէն Յունաստան, Լիբանան, Սուրիա, Իրաք եւ այլուր։ Իր նիւթը վերապրող որբերն են միայն։ Դուրս կը մնան այն միւս հազարաւորները, որոնք խնամակալուեցան Քիւրտերու կամ Արաբներու կողմէ, ապա ընդմիշտ մոռցան իրենց ազգութիւնը։

Գրքին յառաջաբանը ստորագրած է բանաստեղծ Վահագն Դաւթեան, որուն համար «ճիշդ ժամանակին ծնած ու ժամանակակից հնչեղութիւն ունեցող» գործ մըն է կատարուածը։ Չէ՞ որ այսօր եւս որբերու մեծ թիւ մը ունի Հայաստան, հետեւանք՝ 88-ի երկրաշարժին, Արցախի պատերազմին, Սումգայիթի կամ Գանձակի նախճիրներուն...։

Անմիջապէս ըսենք, թէ Մեծ Եղեռնի հայ որբերուն ոդիսականը ցարդ չէր արժանացած առանձին ուսումնասիրութեան։ Զարմանալիօրէն հայ պատմագրութիւնը չէ զբաղած այս հարցով։ Ուստի, Պր. Ազատեանի ներկայ գործը առաջին ընդհանուր ակնարկն է այդ մասին, ու հակառակ իր ոչ - մասնագիտական բնոյթին ու թերի կառոյցին՝ ողջունելի է անկասկած, անկոխ գետին մը «ներթափանցած» ըլլալուն համար իսկ...։ Հեղինակին իսկ բնորոշումով՝ «Այս գիրքը ատաղձ մըն է ապագայ պատմաբաններուն համար, մասնագիտական ուսումնասիրութիւններ կատարելու եւ աւելի մշակուած ու կատարելագործուած Եղեռնի որբերուն պատմութիւնը գրելու»։

Նման ընդարձակ նիւթ մը ընթերցողին մատչելի դարձնելու մտադրութեամբ, Լ. Ազատեան իր գիրքը բաժնած է հինգ անջատ մասերու, յաջորդաբար ներկայացնելով նախ 1915-ի տարագրութիւն ու անոր ստեղծած քաոսային վիճակը, ապա կեդրոնանալով որբերու խնամատարութեան աշխատանքներուն վրայ՝ Արարատեան դաշտէն մինչեւ արտասահմանի այն երկիրները, ուր որբանոցներ հաստատուեցան 20-ական թուականներուն ու կարելի եղաւ փրկել մնացորդացը Մեծ Եղեռնին։

Ինչպէս յայտնի կը դառնայ արդէն գիրքին ընթերցումէն, հայ որբերու ճակատագրով զբաղող գլխաւոր հիմնարկը կը հանդիսանայ Ամերիկեան Նպաստամատոյցը (հիմնուած՝ 1915-ի Սեպտեմբերին), որ անմիջապէս ձեռնամուխ կ'ըլլայ փրկարար լայն աշխատանքի։ Նոյն նպատակով, 1919-ին Պոլսոյ մէջ կը կազմուի Ազգ. Խնամատարութիւնը, Պատրիարքարանի նախաձեռնութեամբ։ Շուտով, անիկա կ'ունենայ իր բազմաթիւ մասնաճիւղերը Պոլիս եւ գաւառները՝ 70·000 որբերու եւ 800·000 տարագիրներու օժանդակելու համար։ Ընդհանուր հաշուեկշիռով մը, Պոլսոյ մէջ առանձինն կը բացուին 23 որբանոցներ եւ քանի մը տասնեակ ուրիշներ ալ՝ Պարտիզակի, Սեբաստիոյ, Խարբերդի, Մալաթիոյ, Տիգրանակերտի, Օրտուի, Գոնիայի, Ատանայի, Հալէպի, Սամսոնի, Տրապիզոնի, Մարզուանի, Մարաշի, Հաճընի, Տէօրթ - Եօլի եւ բազում այլ վայրերու մէջ, ոմանք՝ Ամերիկեան Նպաստամատոյցի, ուրիշներ՝ Ազգային Խնամատարութեան կամ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի հոգատարութեան տակ։

Պահպանուած վաւերաթուղթերու համաձայն, Պոլսէն Կիլիկիա ու մինչեւ Հալէպ՝ հոս որբերու ընդհանուր թիւը եղած է 22·000։ Աշխարհագրական այս ծիրը ընդլայնելու պարագային, Արեւելեան Հայաստանը, Երուսաղէմն ու Իրաքն ալ նկատի առած՝ որբերու թիւը կը բարձրանայ 77·000-ի, որոնց 45·000-ը մէկտեղուած էր Արարատեան հովիտը եւ Շիրակ։

Պէտք է նկատել սակայն, թէ այս որբերը յաճախ ենթակայ եղած են տեղափոխութիւններու։ Օրինակ, քեմալական շարժման յառաջացումով, 1921 - 1923, Կիլիկիոյ շրջանէն մօտ 10·000 որբեր փոխադրուած են Սուրիա, Լիբանան եւ Իսկէնտէրուն։ Նոյնպէս, Թրակիայէն որբերը փոխադրուած են Ռումանիա եւ Պուլկարիա, իսկ Իզմիրի եւ Պրուսայի որբերը՝ Յունաստան։ Ներքին գաւառներու (Կեսարիա - Գոնիա - Սեբաստիա) որբերը եւս ցամաքի ճամբով փոխադրուած են Պոլիս, ապա Յունաստան։

Բայց որպէսզի ընթերցողը ընդհանուր գաղափար մը ունենայ օտար երկիրներու տակ գործող հայ որբանոցներու մասին, յիշատակենք այն գլխաւոր երկիրները, ուր հասակ առաւ որբերու բանակ մը, յետագային կորիզը կազմելու համար Սփիւռքի առաջին սերունդին. -

1) - Սուրիա եւ Լիբանան. - Որոնք գլխաւոր հաւաքավայրերը եղած են հայ որբերուն։ Յիշատակութեան արժանի են յատկապէս Հալէպի որբանոցները ու Ճիպէյլի ամերիկեան որբանոցը (այժմ փոխակերպուած «Թռչնոց բոյն»ի, Լիբանան)։ Հալէպի պարագային, նախախնամական բացառիկ դերակատարութիւն ունեցած է Վեր. Ահարոն Շիրաճեանի որբանոցը, բացուած՝ 1915-ի ամառը։

2) - Յունաստան. - Համբաւուած՝ Գորֆուի որբանոցով, ուրկէ անցած են հազարաւոր հայ որբեր։

3) - Միջագետք. - Իրաքեան հողատարածքին վրայ հայ որբերը պատսպարող գլխաւոր հիմնարկը եղած է Պաքուպայի որբանոցը (հիմնուած՝ 1918-ին), որ ունեցած է մինչեւ 1200 որբեր, Անգլիացիներու վերին խնամակալութեամբ։ 1920ին փոխադրուած է Պասրայի մօտակայքը՝ Նահր էլ Օմար։ Միջագետքի որբերուն կարեւոր մէկ տոկոսը յետագային անցած է Երուսաղէմ։

4) - Պաղեստին. - Նազարէթի որբանոցը՝ քանի մը հարիւր որբերով (1923 - 1927), բայց նաեւ Երուսաղէմի Պատրիարքարանի որբանոցը, ուրկէ դուրս եկան տասնեակ եկեղեցականներ։

5) - Եգիպտոս. - Փորթ Սայիտի վրանաքաղաքը, ուր փոխադրուեցան նաեւ Մուսա լերան վերապրողները (4·000 հոգի)։

6) - Կիպրոս. - Մելգոնեան վարժարանը, հիմնուած՝ 1926-ին, կրթական օճախ մը ըլլալով հանդերձ՝ ունեցած է նաեւ որբանոցի բաժին մը մինչեւ 1933։

7) - Ռումանիա. - Հիւսիս - արեւելեան Սթրունկա գիւղի հայկական որբանոցը (1922 - 1926), ուր պատսպարուած են 200 որբեր, բոլորն ալ եկած Պոլսէն։

8) - Պուլկարիա. - Այստեղ որբանոցներ գոյութիւն չեն ունեցած, հարիւրաւոր հայ որբեր բաժնուած ըլլալով տեղաբնակ հայ ընտանիքներու մէջ։

Երկիրներու այս ցանկին մէջ ի զուր փնտռեցինք Իտալիոյ անունը, ուր եւս գոյութիւն ունեցած է հայկական որբանոց մը, եւ որ ըստ երեւոյթին անծանօթ մնացած է Պր. Ազատեանին։ Արդարեւ, մամուլի հին հաւաքածոներու մեր պրպտումներուն ընթացքին, կը յիշենք կարդացած ըլլալ Հրաչ Քաջարենցի կարճ մէկ յուշագրութիւնը Պէյրութի «Նայիրի» շաբաթաթերթին մէջ (70-ական թուականներ), ուր ան կը պատմէր, թէ ինչպէս Պոլսէն Գորֆու տեղաւորուած հայ որբերէն խումբ մը 20-ական թուականներուն կը փոխադրուի Ֆիէսօ տ'Արդիգօ իտալական գիւղակը (Վենետիկի մօտ), յանձնուելու համար Մխիթարեան հայրերու խնամքին։ Որբերը, 8 - 18 տարեկան պատանիներ, կը բաժնուին 3 խումբերու՝ երեցներ, միջակներ եւ կրտսերներ։ Այդ որբերուն մէջ եղած են նոյնինքն Հրաչ Քաջարենց եւ միլանոյաբնակ Սրապեան եղբայրները (Ստեփան եւ Արամայիս)։ Յաւելեալ մանրամասնութիւններ կը պակսին մեզի։ Կը սիրենք հաւատալ, որ Սուրբ Ղազարի հայրերէն մին օր մը կը յանդգնի պրպտել հին արխիւներ ու լոյսին բերել պատմութիւնը այս փոքր որբանոցին։

Լ. Ազատեան կանգ առած է նաեւ հայ որբերու թրքացման երեւոյթին առջեւ ու

բացատրած թէ ինչպէս Թուրք կառավարութիւնը ծնողազուրկ հայ երախաներ հաւաքելով տարիներու ընթացքին յաջողեցաւ Թրքացնել զանոնք: Այս ծրագիրը, օրին, մեծ խանդավառութիւն ըստեղծած է Թուրք մտաւորական շրջանակներու մէջ ու Խալիտէ Էտիպի նման գրագիտուհիներ՝ յօժարակամ նուիրուած են այս «արդագան» աշխատանքին: Ափսոսալի է անշուշտ, թէ այդ որբերը, գրեթէ առանց բացառութեան մեծցան որպէս տոհմական Թուրքեր եւ իրենց ծագումին յաւէտ անտեղեակ մնացին: Ինչ կը վերաբերի արաբացած հայ որբերուն (իմա՝ անոնք որոնք որդեգրուեցան արաբ ընտանիքներու կողմէ, յատկապէս հիւսիսային Սուրիոյ շրջաններու), ապա պէտք է խոստովանիլ թէ հայ կազմակերպութիւններու կամ անհատներու ջանքերով կարելի եղած է փրկել գէթ անոնց մէկ մասը ու վերադարձնել զանոնք իրենց ցեղին: Այս առընչութեամբ, որբահաւաքի աշխատանքներ կատարուած են գրեթէ ամէն կողմ: Յիշատակութեան արժանի է յատկապէս Ռուբէն Հերեանի անունը, որ «մասնագիտանալով» այս մարզին մէջ՝ տարիներով շրջած է գիւղէ - գիւղ ու անձամբ փրկած 800 արաբացած որբեր...:

Գրքին վերջին բաժինը յատկացուած է այն օտար առաքելութիւններուն, որոնք տարիներ շարունակ մարդասիրաբար ըղբաղեցան հայ որբերով ու բարւոք կեանքի մը նախապայմանները ստեղծեցին անոնց համար:

Առանց զլուխը կուզայ, ինչպէս ըսինք արդէն, Մերձաւոր - Արեւելքի Ամերիկեան Նպաստամատոյցը (Նիր Իսթ Րըլիֆ), որ մօտ 150 հազար հայ որբեր եւ այրիներ պատսպարած է 1915 - 1930 ու ծախսած՝ աւելի քան 100 միլիոն տոլար (տե՛ս էջ՝ 156): Իրեն կը յաջորդեն Դանիացիներն ու Զուիցերիացիները, այլեւս դասականացած անուններով՝ Օր. Քարէն Եփփէ (որուն անունով մկրտուած է Հալէպի հայկական ճեմարանը), Օր. Քարէն Փիթըրսըն, Մարիա Ճէյքըպսըն (հիմնադիրը՝ «Թռչնոց Բոյն»ին, մահացած՝ 1960-ին), Փափա Քիւնձլէր (մահացած՝ 1949-ին) եւայլն: Գտնուած են նաեւ գերման միսիոնարներ ալ, Եոհաննէս Լէփսիուսի եւ Պաստ. Եոհաննէս Էհմանի նման, որոնք օգնած են հայ տարագիրներուն, ձախառակ գերման կառավարութեան աննպաստալի մեղսակցութեան՝ Եղեռնի կազմակերպման ու գործադրման մէջ: Չեն կան Անգլիացիներ եւ Ֆրանսացիներ, Էթոնուհի մը՝ Միս Պիւլ Մայրեկ (մահացած՝ 1981-ին), Շուէտուհիներ (Օր. Էլմա Եոհանսըն, մահացած՝ 1974-ին) եւայլն: Այլ խօսքով, մարդասէր եւ բարեպաշտ անձիններ, որոնք չեն մոռցուած բնաւ հայ պատմագրութեան կողմէ ու կ՚ոգեկոչուին պարբերաբար՝ յարգանքով ու երախտագիտութեամբ:

Փակելէ առաջ մեր ակնարկը Լիպարիտ Ազատեանի նորատիպ գրքին մասին, պիտի ուզէինք առարկայական մնալ ու մատնանշել այն գլխաւոր թերիները, որոնց սրբագրումով թերեւս կարելի ըլլար լիարժէք գործ մը մէջտեղ բերել. -

1) - Հեղինակը իր գիրքը շարադրած է չափազանց պարզունակ եւ աղքատ լեզուով մը, զերծ՝ պատմագրական կամ գրական դոյգն յատկանիշներէ:

2) - Զգալի է որ հատորը չէ խմբագրուած: Հայրենի վիպագիր Ստեփան Ալաջաջեանին (այժմ՝ Լոս - Անճըլըս գաղթած) անուան յիշատակումը՝ որպէս խմբագիր, համոզիչ չի թուիր երբեք ու մըտածել կուտայ նոյնիսկ, թէ ատիկա կատարուած է յուսալի «վարկ» մը ապահովելու հեռանկարով...:

3) - Գիրքը զուրկ է ժամանակագրական հետեւողականութենէ, որ հիմնական յատկանիշներէն մէկն է պատմագրական որեւէ գործի: Հակառակ հատորին ներքին բաժանումներուն, դիւրաւ նշմարելի է դասաւորումի մը պակասը, ինչ որ խիստ աննպաստ անդրադարձ մը կ՚ունենայ նիւթին ընկալման վրայ ու կը ցրուէ ընթերցողին կեդրոնացումն ու ուշքը:

4) - Գրքին մէջ յիշատակուած բոլոր թիւերն ու տրուած տեղեկութիւնները արձանագրուած են առանց սկզբնաղբիւրներու յիշատակութեան, ինչ որ պատճառ է որ գործը չկրենայ référence ծառայել ապագայ աշխատասիրութիւններու: Հատորին վերջաւորութեան զետեղուած «օգտագործուած հատորներու ցանկը»ն ալ հեռու է բաւարարելէ բծախնդիր ընթերցողին (մանաւանդ՝ գիտաշխատողին) ակնկալիքները: Հարկ էր էջատակի մանրամասն ծանօթագրութիւններու սխթեմը որդեգրել, լուրջ գործ մը տուած ըլլալու համար:

5) - Եւ վերջապէս՝ պակասաւոր եւ ոչ - ամբողջական տեղեկատուութիւն մը, գրքին ամբողջ երկայնքին: Ու զարմանալին այն է, որ այս հատորին հրատարակման ծանուցումը ամերիկահայ մամուլին մէջ կատարուած է այնպիսի շռնդալից ոճով մը, որ առնուազն ընդվզում կրնայ յառաջացնել: Կը բաւէ կարդալ «Նոր Օր» եռօրեային հրատարակածը, ուր կ՚ըսուի թէ «հատորը կը բաղկանայ 300 էջերէ ու անտիպ վաւերաթուղթերու հաւաքածոյ մըն է»...: Ծշդենք, որ իր ամենայետին էջը ներառեալ՝ գիրքը ունի սոսկ 240 էջ եւ գրեթէ զուրկ է անտիպ վաւերաթուղթերէ ինչո՞ւ այս ճոռոմաբանութիւնը:

Ամէն պարագայի, մեր նշած թերութիւններով հանդերձ, ողջունելի է Լիպարիտ Ազատեանի ճիգը: Գոնէ անոր համար, որ անտեսուած նիւթ մը ձեռք կ՚առնէ ու անհատական ջանքերով իր կարելին կ՚ընէ՝ բան մը փրկելու համար պատմութենէն:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

Հալէպ

ՅԱՌԱՋԻ 70-ԱՄԵԱԿԻ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Սիրելի «Յառաջ»,

Մեր սրտագին շնորհաւորութիւնները 70-ամեակիդ առթիւ: Արդարեւ, մեզի ծանօթ եւ սիրելի բարեկամներէն շատեր ո-րոնք այսօր անհետացած են, եթէ ներկայ ըլլային, որչափ ուրախ եւ հպարտ պիտի ըլլային, քու այս պատկառելի տարիքիդ համար:

«Յառաջ» իր հիմնադրին սկզբունքներով հայապահպանման առաքելութիւն մը եղաւ:

Հայկական թերթի մը գոյութիւնը ըՍփիւռքի մէջ, նամանաւանդ անկախ օրաթերթի համար, իբրեւ հրաշք մըն է մեր բոլորին: Յաճախ կը յիշենք Շաւարշ Միսաքեանը իր դանդաղ քայլերով, սակայն աշխոյժ, սրամիտ եւ անխոնջ աշխատողը:

Իր ուժեղ նկարագիրով եւ անխախտելի համոզումներով բայց խմուր պակաս չէր երբեք:

Անոնք որ Տ.ն ճանչցած են, գիտեն յարգած են անխտիր - նոյնիսկ իր հակառակորդները:

Իբրեւ անբասիր եւ լուսաւոր միտք, խիզախ հեղինակութեամբ տոգորուած մարդը եւ մտաւորականը:

Յարգանք իր ձգած անհուն ու ծանր վաստակին, մաղթելով երկար տարիներ յաջողութեան:

Քեզի ալ սիրելի Արփիկ, վարձքդ կատար, տարիներու աշխատանքիդ, զոհաբերութեանդ ու նուիրուածութեանդ համար:

Սիրով՝
ՄԱՐԻ եւ ՇԱՐԹ

27 / 8 / 95

Chère Arpik,

Courage, persévérance, obstination de ta part, et Haratch continue. Je veux voir aussi dans cette fière attitude et sensible à la fois un hommage rendu à la mémoire de ton père, et une fidèle attention envers les peuples arménien et français.

en constante amitié,
ROUBEN MELIK

Ազնիւ Տիկին Միսաքեան,

Իբր ընթերցող մեծ գոհունակութեամբ եւ իբր աշխատակից հաճոյքով կը հետեւիմ «Յառաջ»ի 70-ամեակին առթիւ շուրջ մէկ ամիսէ ի վեր շարունակուող թերթի խմբագրութեանդ ուղղուած գնահատական եւ քաջալերական բարեմաղթութիւններու արշաւին:

Արդարեւ, մեր լրագրական պատմութեան մէջ, եւ մանաւանդ արեւմտեան կողմն աշխարհի այսօրուան պայմաններուն, օրաթերթի մը կէս դարէ աւելի ներկայութեան հանդիպիլ աննախընթաց երեւոյթ է: Երբ հայերէն լեզուն հետըզհետէ կը նահանջէ եւ դժբախտաբար շատ հեռու չէ այն ժամանակը երբ հայերէն գրել -- կարդալ լիւքս մը պիտի նկատուի, «Յառաջ»ի նոյն ճշգապահութեամբ ամէնօրեայ սփռումը տարակոյս չկայ թէ միայն ու միայն Ձեր անխոնջ կորովին ու աշխատանքի կարգապահութեան արգասիքն է:

Ինչ որ ուղղուած շնորհաւորական գիրերու մէջ ցարդ ոչ ոք անդրադարձաւ ու ես կ՚ուզեմ յատկապէս յիշել այն է թէ «Յառաջ» իր այլազան բովանդակութեամբ հասարակ օրաթերթ մը ըլլալէ աւելի այսօր ֆրանսահայ գաղութի նորագոյն պատմութեան ուսումնասիրութեան համար ապագայ պատմաբանին գլխաւոր շտեմարանն է:

Հետեւաբար, թոյլ տուէք որ Ձեզի անկեղծօրէն շնորհաւորեմ եւ կատարեալ առողջութիւն մաղթեմ, որպէսզի դեռ երկար տարիներ Ձեր առաքելութիւնը կարենաք անսայթաք շարունակել:

Լաւագոյն ցանկութիւններով
եւ յարգանօք՝
Ց. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

Փարիզ, Օգոստոս 28, 1995

Սիրելի Արփիկ,

Կարդացի «Յառաջ»ի 70-ամեակին նըւիրուած համարը: Կը շնորհաւորեմ իմ կարգին եւ կը մաղթեմ քեզի ու պաշտօնակիցներուդ, յարատեւութեան ոգի, առողջութիւն՝ անշուշտ եւ բաժանորդներուն կամ ընթերցողներուն ալ՝ զարթնում: Հայ ընթերցողը կը պակսի հետըզհետէ քիչ մը ամէն տեղ: Կեանքի ու դարուն պայմանները կը մատնանշեն շատեր, տեղի - անտեղի: Ամէն ծուլութիւն եւ անփութութիւն կը վերագրեն դարուն եւ ներկայ կեանքի պայմաններուն: Շատ մեղադրանք կը դրուի թելեվիզիոնին: Բոլորն ալ իրենց տեղը ունին: Պատկեռասփիւռը պատճառ - պատրուակ պէտք չէ ծառայէ մեր ծուլութիւնը ծածկելու համար: Լեզուն կը նահանջէ ցաւագին կշռոյթով: Մեր վարժարանները մեծ ճիգ կը թափեն այս ուղղութեամբ, բայց ծընողներ եւ զաւակներ տարուած են դիւրին կեանք ապահովելու, փառք մուրալու եւ հարստանալու մարմաջէն: Ցաւալի է: Ու այս պայմաններուն մէջ երբ կը տեսնենք Փարիզի նման մշակոյթի եւ լոյսի կեդրոն մայրաքաղաքի մէջ ապրող Հայերուն անտարբերութիւնը հանդէպ իրենց սեփական լեզուին ու մշակոյթին, իրաւամբ հերոսութիւն է յամառիլ ու տոկալ «ՅԱՌԱՋ»ի նման թերթ լոյս ընծայել, կամ՝ հետապնդել տակաւին թերթ ու գիրք հրատարակելը ամենայն ճիգով, հեւքով, մտահոգութեամբ ու այլազան տագնապներով:

Գիտեմ թէ ընթերցողներու շարքերը հետըզհետէ կը նօսրանան հին սերունդի անդարձ մեկնումով, նուիրեալներու չգոյութեան պատճառով:

Այսքան դժնդակ եւ անյոյս պայմաններու մէջ շարունակուող ձեր անխոնջ աշխատասիրութիւնը կը շնորհաւորենք ու կը մաղթենք տոկալու նոր ուժ եւ սրբազան յամառութիւն, որպէսզի Շաւարշ Միսաքեանի ցանած սերմը բերքաւորուի ընդմիշտ ու վերածուի ամէնօրեայ հացի, ամէն առաւօտ իբրեւ հոգեղէն հաց հասնելու համար սեղաններուն Սփիւռքի մեր օճախներուն:

Հայ թերթի մը ներկայութիւնը որեւէ գաղութի մէջ ինքնին շունչ է եւ կենսունակութեան երաշխիք: Վերցնենք թերթերը, մեր մամուլը, որքա՜ն կ՚աղքատանանք: Այս ճշմարտութեան պէտք է համոզուին ու հաւատան նոր սերունդի ներկայացուցիչները: Կը մաղթեմ որ ֆրանսահայ գաղութը ուժ տայ Հայ դպրոցին, հայախօսութեան, հայերէնագիտութեան, օգտագործելով բոլոր ձեւերը մշակութային զարգացման, որպէսզի մեր մամուլը շնչաւորուի ու վերանորոգ զարթօնքով շարունակէ իր ճամբան:

Այս է սրտագին մաղթանքս «ՅԱՌԱՋ»ի ծննդեան 70-ամեակին առիթով:

Բարի տարեդարձ եւ բարենորոգ օրեր «ՅԱՌԱՋ»ի տնօրէնութեան եւ անձնակազմին ու աշխատակիցներուն:

ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ

Պէյրութ, Օգոստոս 19, 1995

Յարգարժան Տիկին Միսաքեան,

«Գարուն» մանկապատանեկան երգչախումբի անունով կուգանք սրտանց շնորհաւորել իրաւ ազգային ջիղ ունեցած, ազգային մեծութիւն դարձած Ձեր հօր՝ Շաւարշ Միսաքեանի հիմնած, մեր բոլորին սիրելի «Յառաջ»ի 70-ամեակը: Աւելորդ է շեշտել թէ «Յառաջ»ը եղած է եւ կը շարունակէ ըլլալ քաջալերողը մատղաշ, երիտասարդ, տաղանդաւոր արժէքներու, արուեստի բոլոր բնագաւառներէն ներս: Քաջալերողը՝ վաղուան մեր մշակութային կեանքը կերտելու կոչուածներու:

Այս առթիւ Ձեզի եւ Ձեր թերթի բոլոր աշխատակիցներուն կը մաղթենք առողջութիւն, ուժ, կորով եւ դեռ բազմաթիւ խայտաբղէտ գարուններ:

Ի դիմաց՝
«Գարուն» Երգչախումբի
Տնօրէնուհի՝
ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԼՄԱՃԵԱՆ

Մարսէյլ, Օգոստոս 25, 1995

23 / 8 / 95

Chère Madame,

Si aujourd'hui je lis l'arménien, c'est surement grâce à votre journal, et sans fausse modestie. C'est le seul quotidien auquel je suis abonné, et pourtant je ne lis pas tous les articles. J'aime bien les comptes rendus relatifs à l'Arménie des journaux français et autres.

Lorsque le facteur me donne votre journal, c'est bizzare, franchement c'est le bonheur.

Je crois que beaucoup de gens devraient le lire aussi, même un seul mot, simplement de voir les lettres de Mesrop, et puis, petit-à-petit qui sait, l'appétit pourrait venir en lisant.

C'était mon cas.

Bon anniversaire et merci beaucoup.

MINAS FRANGULIAN
Simiane la Rotonde

Կը միանամ բոլոր այն ձայներուն որոնք աշխարհի չորս կողմէն հասած են Փարիզ շնորհաւորելու «Յառաջ»ի 70-ամեակը:

Կը մաղթեմ երկար կեանք եւ միշտ նոր փայլուն յաջողութիւններ:

Յարգանքով՝
Գ. ՈՒԼՈՒՀՈՃԵԱՆ

Փարմա, Օգոստոս 25, 1995

Յարգելի Տիկին Արփիկ Միսաքեան,

Կը շնորհաւորեմ «Յառաջ» օրաթերթի 70-ամեակը:

«Յառաջ» եղաւ հայապահպանման, հայ դատին, մասնաւորապէս հայ որբերուն եւ փարիզահայ թատրոնին անոր անդուգական եւ նուիրեալ դերասաններուն դըրօշակիրը, լայն բանալով իր էջերը բոլորին անխտիր:

Յարատեւութեան
լաւագոյն մաղթանքներով
Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆ

Փարիզ, Օգոստոս 29, 1995

Ազնիւ Տիկին Արփիկ Միսաքեան,

40 տարիէ ի վեր կը ստանամ «Յառաջ» օրաթերթը եւ մեծ հաճոյքով կը կարդամ իր բեղուն բովանդակութիւնը:

Իր 70-ամեակին առթիւ կը մաղթեմ Ձեզի եւ ամբողջ խմբագրութեան անդամներուն, երկար գործունէութիւն ի նըպաստ հայ ազգին:

Յարգանօք՝
ՏՈՔԲԹ. ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆ
նախագահ՝
Հ. Բ. Ը. Միութեան
Նիս - Քօթ Տ՚Ազիւրի

Նիս, Օգոստոս 22, 1995

«Յառաջ»ի 70-ամեակի առիթով, կը մաղթեմ Քեզ անսպառ կամք ու անհուն եռանդ ի նպաստ յարատեւմանը հայ մամուլի, այս՝ Ձեր կոչման:

Լաւագոյն մաղթանքներով՝
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Սէն - Մօրի քանտէն
Օգոստոս 24, 1995

(Շար․ը Ա․ էջէն)

իրենց մօտ էին եւ ազատ արձակուած են, կը պնդեն սակայն թէ ֆրանսացի երկու օդաչուները իրենց ձեռքը գերի ինկած են։ Այս լուրը կարելի չէ եղած ստուգել եւ ընդհանրապէս հաւատք ընծայող ալ չկայ։ Սեպտեմբեր 1-ին, ՕԹԱՆ-ի ռմբակոծումները կը շարունակուէին։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, ահաբեկչական արարքները կը շարունակեն աւեր գործել։ Օգոստոս 31-ին ականուած կառքի մը պայթումէն 9 հոգի մեռած է Պապ էլ Ուէտ եւ 100 հոգի վիրաւորուած։ Նիւթական վնասներն ալ շատ մեծ են։

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ ընտրողներու 89%-ը նոր Սահմանադրութեան ի նպաստ արտայայտուեցաւ, որ զգալապէս կ՚ամրապնդէ նախագահ Նազարբայեւի իշխանութիւնը։ Նախագահը, Մարտէն ի վեր երբ լուծեց Խորհրդարանը, հրովարտակով կը կառավարէ եւ հանրաքուէով ալ մինչեւ 2000 երկարաձգեց իր պաշտօնին ժամանակաշրջանը։

ԳՈՐՍԻՔԱՅԻ ազգայնականները ներքին հաշուեյարդարի մը ձեռնարկած են եւ 24 ժամուան ընթացքին (Օգոստոս 30 - 31) 3 հոգի եւս սպաննուած է։ Առաջինը՝ Ալպերթինի հիմնադիր անդամ էր ԷՄ - Փէ - Ա-ի (Ինքնորոշման Շարժում) եւ սպաննուեցաւ մինչ իր թիկնապահներէն մէկն ալ սպաննեց յարձակողներէն մէկը։ Ակն ընդ ականի սկզբունքով, յաջորդ օրն ալ հակառակորդ խմբակի անդամ մը սպաննուեցաւ։

ԿՐԻՆՓՐԻՍ - ՖՐԱՆՍԱ որոշած էր իր ցոյցը կատարել, Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 1-ին, Փարիզի մէջ (Գոնգորտէն Էլիզէ «մարդկային շղթայ» մը) հակառակ իշխանութիւններու արգելքին։ Պէտք է 3 միլիոն ստորագրութիւն կրող (150 հազարը՝ ֆրանսական) դիմում մը յանձնէին Էլիզէ հիւլէական փորձերու դէմ։ Գալով Շիրաքի, կ՚ուզէ որ ֆրանսական փորձերը ամբողջ Եւրոպայի ծառայեն, որպէս տարհամոզման զէնք։

ԹՈՒԼՈՒԶԻ մանկամսուրի մը մէջ երեք տարու մանչուկ մը ծանրօրէն վիրաւորուած է պահակներէն մէկուն կողմէ, որ անխնայ ծեծած է տղեկը, գլուխն ալ պատին զարնելով։ Երախան մահաքունի մէջ էր, թէեւ կ՚ըսուէր թէ կեանքը չէ վտանգուած։ Պաշտօնեան կ՚աշխատէր Սէ-Ը-ԷՍ-ի (Աշխատանք - զօրակցութիւն պայմանագրութիւն) շրջագօտիին մէջ։ Նախապէս խնամքի ենթարկուած էր յիմարանոցի մը մէջ, ուր նաեւ շրջան մը մնացած էր։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ ՆՈՐ ԹԻՒԸ

Հայաստան հեռաձայնելու համար հարկ է այլեւս գործածել նոր թիւը (fnm)՝ 374 (փոխանակ 7-885-ի) յաւելեալ՝ 2 Երեւանի համար եւ խօսակիցին թիւը, այսինքն՝ 19 (Ֆրանսայի պարագային անշուշտ) ապա՝ 374–2 եւ թիւը։

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	600	(723,60)
Հոգեհանգիստ	500	(603,00)
Շնորհակալիք	500	(603,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(603,00)
Ծնունդ	500	(603,00)

Ինչպէս կը տեսնուի, առ այժմ անփոփոխ կը պահենք ազդերու սակագինը։

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ․Վէ․Ա․ (տե՛ս․ փակագծի մէջ ընդհ․ գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները․- Անիկ - Անիձա Քէօլէեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Աննիկ Միկիեան 2000 Ֆր․, Մարիամ Գանթարճեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Շէնաֆի 100 Ֆր․, Պր․ Գարլոս Բիպէյրօ՝ 200 Ֆր, եւ Տիկին Ընէ Գայլոն 100 Ֆր․, Սոնա Սարգիսեանի մահուան առթիւ, (Միացեալ - Նահանգներէն) Պր․ Ռուբէն Սարգիսեան 300 տոլար, Արամ Մարգարեանի մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղկի Տիկին Ժագլին Քիւրքճեան 300 ֆրանք։

ՑՈՒՑԱՏԵՂԻ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա․ Թաղէոսեան մասնաճիւղը ընդհ․ անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 9, ժամը 15-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը

17, rue Bleue, Paris 9e

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

PELERINAGE ANNUEL

1954 ——— 1995
4 1ème ANNIVERSAIRE
1954 ——— 1995

SAINT GREGOIRE A TALLARD

Une messe sera célébrée selon le rite de l'Eglise Apostolique Arménienne

ՍՈՒՐԲ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ
ԹԱԼԱՐԻ Ս․ ԳՐԻԳՈՐ

Dimanche 17 Septembre

Sous l'égide du
Conseil Diocésain de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France
et le concours de l'Association Culturelle des Arméniens de GAP et des Hautes-Alpes

Sous la présidence de
Mgr LAGRANGE,
Evêque de Gap
et
Mgr DARON GEREJIAN,
Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

Rév. Père *MOVSES KALENDERIAN*
célébrera la messe à 10 heures 30
en présence du
Clergé de Tallard et de ses environs

La messe sera chantée par la Chorale de l'Eglise Sourp Krikor de Beaumont dirigée par *Robert et Suzanne* ARTINIAN

à 13 heures un repas fraternel réunira les pèlerins dans la Salle Polyvalente de Tallard, en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars suivant le nombre des inscrits, seront mis à la disposition pour des personnes qui ne peuvent se rendre par leurs propres moyens.

Départ à 7 heures précises.

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :

— *Marseille :* Cathédrale Arménienne du Prado, Tél. : 91 77 84 70;
— *Saint Antoine :* Eglise Saint Tadéos, Tél. : 91 65 56 75
M. Tashan, Tél. : 91 65 54 45;
— *Beaumont :* Eglise Saint Grégoire l'Illuminateur, Tél. : 91 93 13 50;
— *Croix Bleue Arménienne* : 91 93 30 08.
— *Toulon, ABRI'S Club* - Tél: 94 27 10 51

Pour toutes autres régions :
— *Ass. Culturelle des Arméniens de Gap,* Tél. : 92 51 71 80;
— *M. Takvor Takvorian,* Tél. :92 51 07 56

Prix du trajet de Marseille :
Aller-retour et repas compris.. 200 F.
Aller-retour seul 100 F.
Repas seul 100 F.

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

La Section de Paris
Archalouïse TATHEOSSIAN

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

informe
Rentrée scolaire / inscription
Samedi 16 Septembre à 14 h 30
M.C.A. 17, rue Bleue, Paris 9e

L'Ecole vous propose des cours de langue arménienne — de la maternelle au Bac danse, théâtre, Kung-fu, cours de chant PARENTS,
pensez dès à présent à transmettre la culture arménienne à vos enfants.
Il n'est jamais trop tôt, comme il n'est jamais trop tard

Renseignements auprès de :
(1) 48 71 22 77 Vartanouche
(1) 47 84 82 90 Marie
(1) 34 19 44 63 Ani (soir)

ՎԱԼԱՆՍ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ մշակութային ընկերակցութիւնը կը հաղորդէ որ Դաւիթեան դպրոցի վերամուտի արձանագրութիւնը տեղի կ՚ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 13, ժամը 9·30-էն սկսեալ

12, rue de la Cécile

⁂

Կրօնական ընկերակցութեան կիրակնօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 17-ին, ժամը 10·30-ին։ Կրնան մասնակցիլ բոլոր մանուկները 6 տարեկանէն սկսեալ։

Centre Communautaire
12, rue de la Cécile, Valence.

Association «NAREG»
ENGHIEN-LES-BAINS

Անկէնի միօրեայ վարժարանի վերամուտն է՝

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 13,
առաւօտեան ժամը 9·30-ին։

Rentrée scolaire
le Mercredi 13 Septembre à 9 heures 30
8, rue Félix Faure,
95880 Enghien-les-Bains
Renseignements : 48. 41. 49. 37
34. 17. 29. 26.

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ
FRANCE 2

Կիրակի, Սեպտեմբեր 3, ժամը 9·30-ին Էջմիածնայ Ա․ Մանուկեան թանգարանը։

Հ․ Յ․ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՖՐ․ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՀՅԴ․ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ
ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Տէսինի մասնաճիւղերը
կը կազմակերպեն

★ ——— ★ ——— ★
Մեծ Դաշտահանդէս մը
★ ——— ★ ——— ★

նուիրուած Խանասորի յաղթանակին
Կիրակի, Սեպտեմբեր 10
ժամը 11-էն սկսեալ
Տէսինի «Centre aéré»ի մէջ

ԱՐՄԷՆԻԱ նուագախումբի մասնակցութեամբ։

Պիւֆէ - խմիչքներ - խաղեր

Անձրեւի պարագային, խնջոյքը տեղի կ՚ունենայ Տէսինի քաղաքապետարանի սրահը։

COMMEMORATION

DU 85ème ANNIVERSAIRE
DES CROIX DE SECOURS
DIASPORIQUES ARMENIENNES

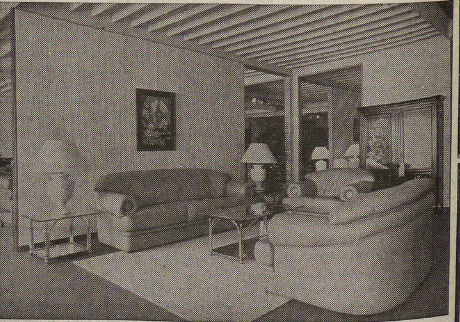
organisée par
LA
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Vardan MAMIKONIAN
RECITAL DE PIANO

Théâtre des Champs-Elysées
le Vendredi 17 Novembre à 20 h 30

Billets en vente auprès des sections de la C.B.A.F.

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԿԻՐԱԿԻ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3
DIMANCHE 3 SEPTEMBRE 1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 207

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.669 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — °71e ANNEE — N° 18.669

«Միտք եւ Արուեստ»ի այս թիւին գրութիւնները վերամշակուած տարբերակներն են Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւններուն նուիրուած երեկոյթին (Յունիս 23) որ կազմակերպուած էր «Հայաստանի համագործակցութեան» կողմէ, «Où en sommes-nous?» խորագիրով:

ՓԼՁՈՂ ԿԱՄՈՒՐՋՆԵՐ

Գրեց՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Սփիւռք - Հայաստան յարաբերութիւնները խնդրոյ առարկայ դարձնել կը նշանակէ մտածել այդ երկուքին հետ մեր / իմ յարաբերութեան, ենթադրելով պահ մը որ նման յարաբերութիւն կարելի է վայրին հետ ուր ենք: Որոշ չափով իմ անձնական փորձառութիւնս Հայաստանէն եւ Սփիւռքէն կը դառնայ մտածման մեկնակէտին, ինչ որ անխուսափելի է, մանաւանդ երբ հարցը կը վերաբերի այնքան մտերիմ մակարդակի: Ես կը խօսիմ միայն սփիւռքահայ գրողի իմ տեսանկիւնէս, ան որ ծնած է Սփիւռքի մէջ եւ կը տառապի լիովին այս ոչ - պարագայական պարագան: Թող ոչ ոք որեւէ դեղահատ սպասէ կամ անմիջական կերպով կիրարկելի դասեր ուզէ հանել սոսկապէս մտածողական արարքէն որ իմս պիտի ըլլայ: Սկիզբէն պէտք է ըսեմ, որ մեզի պակսողը տարիներէ ի վեր մտածումի այս աշխատանքն էր ու է, առարկայ ունենալով այդ յարաբերութիւնն իսկ:

Սփիւռք - Հայաստան յարաբերութիւններու հարցը այժմէականութիւն մը կը ներկայացնէ: Փաստ՝ այն հանդիպումը որ տեղի ունեցաւ Երեւան, 1995 Ապրիլ 25, Նախագահութեան սրահներէն մէկուն մէջ, հանդիպում որուն կը մասնակցէին Սփիւռքէն եւ Հայաստանէն որոշ թիւով մտաւորականներ ու պաշտօնեայ մարդիկ (1): Տեղը չէ խօսելու հանդիպումի ընթացքին արծարծուած խնդիրներուն մասին. անոր նպատակն էր, ըստ ամենայնի, գաղափարի փոխանակութեան աշխատանք մը կատարել, որպէսզի Հայաստանի Հանրապետութիւնը Սփիւռքի վերաբերեալ քաղաքականութիւն մշակէր. աւելի կը նշանակէ՞ որ մինչեւ այդ թուականը նման քաղաքականութիւն չկար: Անտեղի է յիշատակել պատճառները որոնք մղած են իշխանութիւնները հարցը սեղանի վրայ դնելու: Երեւոյթը կապ մը ունէր անկասկած 1994-ի վերջին ամիսները կէտադրող դէպքերուն հետ: Մէկ բան յստակ է եւ արժանի նկատողութեան: Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւնները մտած են տագնապալից փուլի մը մէջ, հասած նոյնիսկ խզումի սեմին: Թերեւս կազմակերպողներուն համար «մտաւորական ճակատի» մը ձեւաւորումը հետապնդուած ու չըսուած հեռանկար մըն էր եւ կը միտէր պարզապէս չէզոքացնել, անոնց խախտումին առնթեր, Սփիւռքի աւանդական կառոյցները (2): Ցամենայն դէպս նման հանդիպում լաւագոյն կը նշէր գոյութիւնը տագնապի մը:

Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւնները խնդրոյ առարկայ դարձնել կը նշանակէ նաեւ որ այդ յարաբերութիւնները չեն գտնուիր «բնականոն» ընթացքի մը մէջ: Որո՞ւ ծանօթ չէ այն ներքին անհանգստութիւնը որ մեզ կը խռովէ երբ կը մտածենք Հայաստանի մասին կամ երբ կը շփուինք անոր սա կամ նա պաշտօնական թէ անպաշտօն ներկայացուցիչին: Մեծ խանդավառութիւններէ, արցունքներէ, մտավախութիւններէ ետք - միշտ նոյն վախը, չէ՞, որ անհակակշռելի, անըմբռնելի դէպք մը կուգայ ջնջել աշխարհի երեսէն միակ «հայկական հողը որ մնաց» -, ահա շրջանը հիասթափման եւ յուսախաբութեան: Հայաստանը ուրեմն միայն այս է եղեր: Այնքան ատեն որ կը մնար արգիլուած, գուշակուած կամ դըժուար մատչելի, «մայր հայրենիքը» կը կազմէր տիրապետելի իւթոփի մը, տրուող՝ իր առասպելով: Կուսակցութիւններու գաղափարախօսները - մտաւորական, գրող, թէ պարզ հրապարակախօս - շատոնց լծուած էին այդ գործին եւ իրենց ղեկավարի հանդամանքով կը բանեցնէին առասպելը:

Իսկ ահա հիմա առասպելի մակարդակէն ինկած ենք իրականութեան ցանցին կամ ոլորտին մէջ: Անհանգստութիւնը գուցէ վերագրելի ըլլար իրականութեան սկզբունքի յայտնաբերման. առասպելը չէր համապատասխաներ իրականութեան: Հարց է թէ ո՞ր չափով աւելի միակ բացատրութիւնն է, եւ թէ անհանգստութիւնը չի բխիր մեր անկարողութենէն ըմբռնելու նուազագոյն բայց էական տարբերութիւն մը, այն որ կը ճարտարապետէ ներսն ու դուրսը:

Խօսեցայ կուսակցութիւններու գաղափարախօսներէն: Ատենին յաճախ կը խօսէինք գաղափարաբանութենէն: Հիմա կրնանք կրկին զայն կոչել իր անունով, ազգային ազգայնապաշտ գաղափարաբանութիւնն է անիկա, որ Ղարաբաղեան առաջին ցոյցերէն սկսեալ, ի նպաստ Հայաստանի հետ «միացման», խաղաց վըճռական դեր մը, վերադարձի գաղափարին յառնումին մէջ: Այս վերադարձը մարմնաւորուեցաւ ոչ միայն բարեսիրական կազմակերպութիւններու հայթայթած օգնութեամբ Լենինականի եւ այլ տեղերու աղէտներուն, այլեւ առաւ ձեւը հայրենադարձի: Քաղաքական ասպարէզի հեռանկար երազող մարդիկ իրենց փառասիրութեան իրագործումին կարելիութիւնը գտան յանկարծ, այնտեղ: Վերջերս առիթն ունեցանք անոնց յատկացուած ֆիլմ մը դիտելու հեռատեսիլէն: Քանի մը Սփիւռքահայերու կը վերաբերէր, որոնք լքելով իրենց աշխատանքը, դիրքն ու ընտանիքը - գոնէ այդպէս կ'ըսուէր, իրականութիւնը ուրիշ է անշուշտ - գացեր են հաստատուիլ հայրենիք: Եւ այդ մարդիկը երջանիկ էին, կը բարբառէին եւ լործանչուրթն կ'արհամարհէին ինչ որ դեռ երէկ իրենք կը պաշտպանէին: Տարօրինակը այն էր սակայն որ անխառն գաղափարաբանութիւնն էր որ իր արտայայտութիւնը կը գտնէր անոնց բերնով, առանց որ իսկապէս անդրադառնային, անխառն գաղափարաբանութիւնը, ըստ որուն օտարութեան մէջ ապրիլը ախտաբանական եւ ամօթ բան մըն էր: Բնականոն կերպով ապրելու համար՝ պէտք էր վերադառնալ երկիր, ծառայել նոր ստեղծուող Պետութեան, սատարել Հայրենիքի վերելքին, ձեռնարկութիւն հիմնել, ճակատագիրը կապել հողի բախտին: Ապրիլ դուրսը կը նշանակէ այլասերիլ, կորսընցնել իր ինքնութիւնը, ձուլուիլ: Ո՞վ չի յիշեր այստեղ նմանօրինակ յայտարարութիւնները Սփիւռքի առաջին սերունդին: Արդ՝ ինչ որ ատենին, ըսել կ'ուզեմ 1920 - 1950, իրականութեան համապատասխանող ողբերգական խօսք էր տարագիր սերունդի մը համար, ահա հիմա, հոս ծնած, մեր հետ ուսանած, համալսարանէ անցած, կրթուած մարդոց համար վերածուած էր լոզունգի, քաղաքական պատեհապաշտ քայլեր արդարացնող. հայրերուն կրկնութիւնը բացայայտ էր եւ իրականութեան հետ կապ չունեցող գաղափարներուն վերաճումը՝ ակնբախ ինչպէս կատակերգական: Մեր բարեկամները պարզապէս արդահատելի էին:

Վերադարձին յարակարծիքներէն մէկն ալ այն է որ դժուար է, չըսելու համար անկարելի: Տեսնել «իսկական» Հայաստանը կ'արտադրէ յաճախ մերժումի հակազդեցութիւն, մերժում տեսնուածը, հեղձուցիչ ու գոց, թանձր մթնոլորտը նոյնացնելու առասպելին, անոր մայրականութեան հետ: Կայ եղեր ուրեմն երկու Հայաստաններ. առասպելայինը եւ անապրելին: Մէկ կողմէ էջմիածինը, միւս կողմէն երկրաշարժը: Եւ պահպանելու համար առասպելին հմայքը՝ ժխտելով հանդերձ անապրելին, յօրինուեցաւ միջնորդուած կամ փոխանորդագրուած վերադարձը: Այսի՞նքն: Փոխանորդագըրուած վերադարձ կը կոչեմ «մայր հայրենիքի» առասպելին մշակումը, ըստ որուն անիկա միակ եղանակն է հայ ըլլալուն. բայց որովհետեւ անոր հետ միացումը վերադարձով անհնարին է - տնտեսական, քաղաքական կամ պարզապէս ... աւանդոյթի կամ մշակոյթի տարբերութեան պատճառով, ասոնք են վկայակոչուածները - հնարաւոր է սակայն արարքը փոխանակել ոչ խօսքով, քանի որ յառաջդիմած ենք, այլ դրամական օգնութեամբ: Առասպելական Հայաստանը կը մնայ ամբողջ ու տիրական երեւակայութեան համար, գոհունակութիւն կը պատճառէ հոգիին, ինքնութեանս բեւեռը կը դերծի տագնապէն: Ան կը դառնայ ու կը մնայ տարբերութիւններէ վեր, անդասակարգ, անպայքար, անքաղաքական ու չէզոք գոյացութիւն մը: Վերջապէս յաւիտենական Հայաստանն է, այն որ Զօպանեան ատենին կը դնէր ճամբաներուն անկիւնը, մազերն ի վար իջեր կախուեր է ձիւնը, եւ այն որ կ'իշխէ Երեւանի համայնապատկերին, գրաւելով տեղը բոլոր ազգերուն Հօր: Յաւերժական Հայաստանը, մաքուր, պայմանազերծ ու վիպապաշտ - դեղին ալ ըլլայ, կարմիր ալ ըլլայ, ազատ ալ ըլլայ, ստրկապետական ալ ըլլայ նոյնն է - անոր բացիկային վանքերը, եկեղեցիները լեռներու ծոցին, Սեւանը, Ջերմուկի ցայտաղբիւրները, Արարատը, Արարատը, ոգին, հայ հոգին, քարերը, Արմենիա հիւրանոցը, խորոված, ճաշարանային բամբասանքը, եւայլն - այսինքն՝ տեղերը առանց մարդոց տագնապին, առանց ուժի յարաբերութեանց, առանց վարչակարգերուն, առանց սակաւապետութեան, առանց չահագործումներուն, չարաշահումներուն, ինքնաշրջապատումին, կողոպուտներուն, կաշառակերութեան, ոճիրներուն, կազմակերպուած սովին ու մութին: Ինչ ալ ըլլայ վարչակարգը, մենք հետն ենք, չէ՞: Կայ անշուշտ, եղբա՛յր, ամէն մարդ գիտէ, պատերազմը, շրջապատումը՝ սարսափելի ձմեռը, ժողովուրդը: Պէտք է օգնել: Որովհետեւ բոլորս միացած ենք, բոլորս մէկ ենք յաւերժական Հայաստանով: Այդ չէ՞ որ կը պոռայինք հազիւ վեց տարի առաջ, միացում, միացում մինչեւ մահ:

Ահա ուրեմն ժամանակը առասպելային միացման մայր հայրենիքին հետ: Աստուածային ի՛նչ արենակցութիւն: Ընդհովանեաւ դրամին:

Այսպէս տոլարով կամ տոլարի խոստումով առասպել մը պահպանել, ինչո՞ւ, եթէ ոչ հանդիստ ու խաղաղ ապրելու համար: Ո՞ւր: Տունդ: Ո՞ր տունդ: Տեսակ մը աներկրայնութեան մէջ, ո՛չ հոս, ո՛չ հոն: Այսինքն՝ առասպելի փէշերուն տակ:

Անտարբերակեալ Հայաստանի մը առասպելը տեղւոյն վրայ առաւելութիւններ ունի. կը ծառայէ ընկերային խաւի մը հարստացման, քաղքենիութեան մը երեւումին - տեսարաններ կան որոնք կ'ուզեն արագացնել քաղքենիութեան յառաջացումը, իբրեւ միակ ելք մենատիրական վարչակարգերու-, ձգելով որ ժողովրդային միւս խաւերը մնան յաւիտենապէս օգնութեան կարօտ, բարեսիրական հաստատութեանց ուշադրութեան հազիւ արժանի: Նպատակը՝ որ անդադար նպաստաւորեալ կը ստեղծէ եւ մարդիկը կը պահէ ենթակայ ստամոքսին: Իսկ առասպելը կ'օգնէ իշխողներուն որոնք այլեւս պէտք չունին ըլլալու քաղաքային ընկերութեան մը բխումը եւ զբաղելու առողջապահութեամբ, ջեռուցումով, կրթութեամբ, աղքատութեամբ, անոնց լայն ասպարէզ կայ տեղեր ու պաշտօններ գրաւելու, ազատութիւնները խափանելու, մամուլը սանձելու:

Սահմանին միւս կողմէն դիտուած սա ելումուտը ունի ծաղրանկարային կողմ մը: Բոլոր այս պարոններն ու տիկինները որոնք օդանաւներէն կ'իջնեն հագուած - շքուած, զրահուած ամէն տեսակի դըրամով ու ապրանքով, լեցուն կարօտախտով, պատրաստ լալու եւ կարող գնելու ամբողջ Երեւանը մէկ ստորագրութեամբ: Ինչո՞ւ կու գան սա հարուստ քաղքենիները: Եղեռնէն ծնած սերունդներ որոնք օգտուեր են կապիտալիզմի բարիքներէն, հարստացեր, եւ կը խուժեն գաղութարարի, յաղթողի ու գրաւողի տենդով. զգայուն են, բարեսիրտ, քիչ մը միամիտ, հաշիւնին գիտցող: Բարի գալուստ կապիտալին, բայց բերողները անբաղձալի են, եւ արդէն ինչո՞ւ կուգան, հայրենասիրութեամբ, անկարելի է, շահ մը ունենալու են: Աւելին, բոլորովին արհամարհելին են: Ինչպէ՞ս չըլլան: Հոս չեն ծընած, այս հողին վրայ, ասոնց արիւնը խառնուած է, երբեմն հազիւ հայերէն բառ մը գիտեն, եւ ի՜նչ հայերէն, ճիշդ թատրոնայինը: Հոսհոսնե՛ր: Այս օտար Հայերը արժանի են միայն մեր արհամարհանքին: Թող տան դրամնին ու իրենք չքանան: Ինչո՞ւ անոնց շնորհել դրախտավայրին քաղաքացիութիւնը, ինչո՞ւ անոնց տալ օրինավիճակ: Կը բաւէ յօրինել տեսակ մը բնակութեան թուղթ, որ պարտին բաւական սուղ վճարել: Այն օրը երբ դառնան վտանգաւոր, կրնանք զանոնք արտաքսել, այդ օտարերկրացիները:

Այս խօսքը ի հարկէ չի գրուիր, չըսուիր, գոնէ այսպէս: Վերակազմեցի, ծաղրանկարեցի: Ան կը յայտնաբերէ սակայն մէկ կողմէ՝ որ Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւնը հիմնուած է առասպելին, միւս կողմէ՝ դրամին վրայ: Տուր դըրամդ, կը սնուցանեմ քեզ առասպելով: Առասպելայինն ու տնտեսականը կը միացընեն այսպէս ազգին բաղկացուցիչ երկու մասերը: Երկու մասե՞րը ըսիր, ուրեմն մէ՞կ ազգ կայ եղեր:

Ամէն ինչ այնքան դիւրին ու հեշտալից պիտի ըլլար եթէ դուրսը գոյութիւն չունենար: Այսօր ինչպէս երէկ կայ դուրսի աշխարհը որուն հետ հաշուի պէտք է նըստին իշխանութիւնը, Պետութիւնը - Երրորդ Հայաստանը - եւ առասպելի մշակները: Այս վերջիններուն համար՝ պարզ է որ հողին, երկրին հետ միացումը կը խորտակուի ամէն անգամ որ իշխանութեան համար պայքար ծայր տայ: Եկուորները յամենայն դէպս օտարներ են, ըսենք նմաններ, բայց բոլորովին տարբեր: Օտարութիւնը փակած է մորթին անոնց որոնք առասպելը կը տենչան ու տոգորուած են անով, բայց չեն կրնար զայն լիովին ըմբռնել: Իշխողներուն համար դուրսի աշխարհը թաւալգլոր ու բազմածալ կը մտնէ ներս, ո՛չ այլեւս միայն «սփիւռքահայ աղբարիկի», կաթողիկոսական ընտրութեան ներկայացուցիչի, բիզնիսմէնի ու մանաճորի տիպարով, այլեւ՝ ոչ - հայու: Օտարը սրընթացօրէն կը խուժէ սահմաններէն լրասփիւռային ու բանակարգային թեքնաբանութեան ամբողջ սարիքով, տնտեսութեամբ, ապրանքներով, մտայնութեամբ: Դուրսը խնդրական կը դարձնէ ինքնութիւնը (Թումանեան, Սիամանթօ, Շիրազ, Սեւակ կամ Նարեկացիէն Աբովեան ... ամբողջ մեր Միտքը, օն ելէ՛ք ձեր գերեզմաններէն ու տեսէք այս ողու աղճատումը): Որքան ալ կառչելու ըլլան մարդիկ բառին՝ սանկ «ազգային ինքնութեան», ստոյգ է որ կայ ինքնութեան տագնապ հայրենիքի մայրութեան մէջ: Այդ է եզրակացութիւններէն մին այն գիտաժողովին որ տեղի ունեցաւ նորէն անցեալ Ապրիլին, «ցեղասպանութեան 80-ամեակի» տօնակատարութեան նախորդող օրերուն: (Այս բոլորը՝ յատկանշականօրէն նոյն ժամանակ, արդեօք պատահական զուգադիպութի՞ւն, թէ ներքնապէս լծորդուած):

Դուրսի աշխարհին ժայթքումը անպայման ստանձնուած չէ, Այդ դուրսը որուն հետ կը նոյնանամ, միշտ ալ գործիքի վերածուած էր Սովետական շրջանին. կամ պէտք էր լծուէինք յեղափոխութեան կառքին կամ պէտք էր գովերգէինք սոցիալիզմի իրագործումները: Պետութեան գաղափարախօսութիւնը չէ փոխուած, չի

ալ կրնար փոխուիլ դիւրաւ: Նոյն պետութիւնն է ի վերջոյ, դիմակ փոխած: Որպէս մայր հայրենիքի առասպելի պաշտողներ՝ պարտաւորուած ենք ըլլալու գործիչներ կամ գործադիր անդամները վերէն եկող հրամաններուն կամ թելադրութիւններուն, իրագործելու համար ճալէս քաղաքական նպատակներ. Պետութեան կայունացում ու զօրացում, ազգի, Եկեղեցիի միութիւն: Միակ օրինավիճակը որ Սփիւռքի Հայը կրնայ ունենալ - եւ յուսալ Քաֆքայի Ամրոցէն, եւ անիկա ըստ Գերիշխան պետութեան-, այն ալ ըլլալ է հաւատարիմ ծառայ: Եր ժամանակ մը եկեղեցիին, այժմ՝ Պետութեանը: Իսկ այս հաւատարմութիւնը փոխադարձ չի կրնար ունենալ:

Սփիւռքի Հայը ըլլալով միայն անհատ մը որ ինքզինք հայ կը կոչէ - ծագումով հայ-, ըլլալով ուրեմն հայ ենթակայականօրէն, ունի միայն անհատական գոյութիւն: Ահա հաւաքական եզր մը՝ որ դարձած է անհատական, ի՛նչ անկում: Ախտաբանական, «կլինիկական» պարագայ մըն է այդ հայը, քան կարելի խօսակից մը: Այստեղ ի յայտ կու գայ Պետութեան տրամաբանութիւնը, որուն հետ իշխանութիւնը կը նոյնացնէ ինքզինք -- հռչակող՝ մենք Պետութիւն ենք կառուցում: Այլ խօսքով՝ իշխողներու անձը, գոյնը խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ այստեղ: Սփիւռքի -- ներողութիւն՝ արտերկրի -- Հայը ընդունելի ըլլալով միայն իբրեւ անհատ, կարելի է երեւակայել թէ ինչու խումբերու, կազմակերպութիւններու միամիտ փորձը հաստատուելու մայր հայրենիքի առասպելին վրայ, ինչ փող ալ մուծելու ըլլային, յանդելու էր ձախողութեան:

Խական, հաւանաբար աւելի հետաքրքրական հարցում է գիտնալը թէ Հայաստանի Հանրապետութիւնը կ'ուզէ՞ պարզապէս ու սովորաբար նոյնանալ Պետութեան սկզբունքին հետ, պատրաստ զոհելու սփիւռքային գոյութիւն կոչուածը, ինչպէս ամէն «Նորմալ» պետութիւն: Արդ՝ քանի որ այդ գոյութիւնը, այլեւս տեւական եւ մշտապէս վերանորոգուող արդիւնքն է աղէտին, Պետութեան յարաբերութիւնը կամ ոչ -- յարաբերութիւնը այդ հիմնաւոր դէպքին հետ պէտք է գրաւէ մեր ուշադրութիւնը: Պետութիւնը յոյժ օրինակելի եղաւ վերջերս Եղեռնի 80-ամեակի նուիրուած գիտաժողովին բացման ու փակման, երբ անոր դերագոյն իշխանաւորները փորձեցին փնտռել ու գտնել աղէտին պատասխանատուութիւնը ճալէս աւանդական փաստարկի մը մէջ որ կը յիշեցնէ նախկին վարչակարգին պաշտօնական ըմբռնումը: Պաշտօնական այս ելոյթները արժանի են առանձին եւ այլ քննութեան, որ զանց կ'ընեմ այստեղ: Ամբողջ թատերգութեան շրջարկը ցոյց կու տար որ Պետութիւնը իւրացնելու, գրաւելու վրայ էր աղէտը զայն դարձնելու համար իր քաղաքականութեան մէկ գործիքը: Ոչինչ այլեւս՝ որ վրիպէր անոր ամբողջատիրութենէն:

Կոպտօրէն բանող պետական համակարգին տրամաբանութեան դիմաց՝ ի՞նչ կը մնայ մտածումին որ մերժելով հանդերձ առասպելն ու ծառայական պաշտօնը կ'ուզէ մնալ կամ պահպանել այլութիւնը, իր անզեղչելի այլութիւնը: Պետութեան տրամաբանութեան դիմաց որ մարդիկը կը վերածէ պարզ անհատներու եւ որոնց կը մերժէ որեւէ պատկանելիութիւն հաւաքականութեան կամ ազգին, Սփիւռքի մարդիկը, կիներ ու այրեր, կրնան միայն վկայակոչել սփիւռքեան գոյութիւնը: Ինչպէս ատենին բանաստեղծ մը կ'ըսէր, պէտք է փրկել Սփիւռքը: Ինչպէ՞ս: Մենք գիտենք որ անիկա շուտախոյս, խախուտ, դիւրաբեկ եւ վտանգուած գոյութիւն մըն է ամէն օր ապրուող, ամէն օր ստեղծուող: Առասպելին փարումը կը ջնջէ հակասութիւնները, այստեղ ապրելուն դժուարութիւնները. դպրոց, թերթ, թատրոն, համայնքային կեանք, արուեստ կը զոհուին առասպելին եւ փոխանորդագրուած վերադարձին համար: Այլուրին պաշտումը կը զրկէ սփիւռքեան գոյութիւնը ինքն իրմէն: Ասոր համար է որ Սփիւռքին կը մնայ մերժել ինքն իրեն պերճանքը զրկելու Հայաստանով (3): Այս նախադասութիւնը յարակարծային է եւ կրնայ թուիլ անընդունելի շատերուն համար, մանաւանդ անոնց որոնք վաշխառու, մտաւորական թէ վաճառականական առաւ - փոխաւ ակն ունին միայն Արարատի ուղղութեամբ: Բայց նախադասութիւնը կ'ըսէ ինչ որ կ'ըսէ. այս առճակատումն, յամենայն դէպս լիովին խնդրայարոյց յարաբերութեան մէջ որ կը կապէ առանց կապելու Սփիւռքը Հայաստան -- Պետութեան, Սփիւռքը հարկին տակն է դառնալու ինքն իրեն, գտնելու համար «հայ մէկը, արդարացնել Սփիւռքը» ինչպէս կը գրէր Սարաֆեան տարիներ առաջ (4), ներգաղթի խանդավառ օրերուն: Հասկնալու է տակաւին որ սփիւռքացումը համընդհանուր երեւոյթ մըն է, իր մէջ առնող բոլոր փոքր մշակոյթները:

Այլ խօսքով Սփիւռքի Հայերուն կը մնայ դադրիլ յանցագործութեան զգացումը մշակելէ կամ իւրացնելէ, դադրիլ փորձելէ ամէն գնով արդարացնելու իրենց «հայութիւնը», դադրիլ նոյնանալէ մօտէլի մը, հրամանի մը, ծառայութեան մը: Եթէ ծնած ենք դուրսը, եթէ հարկատու ենք այլութեան որ ենք ու կը կրենք մեր մէջ, մեզի կը մնայ միայն դառնալ հաւատարիմ այս այլօրէն գոյութեան: Այսինքն՝ չտարուիլ ազգային - պետութեան Սիրէնայէն ու սինեմայէն, մշակել ու պահպանել արմատական, անսակարկ ու անզիջող մերժում մը այս խեղդման, միացման տրամաբանութեան որ կը կոչուի ազգային գաղափարաբանութիւն: Միայն գործօն մերժում մը կրնայ պարտադրել ուրիշ տրամաբանութիւն կամ աւելի հաւասարակշիռ յարաբերութիւն մը պետականացման տափնող գլան - պլանին հետ:

Գ. ՊԼՏԵԱՆ

Փարիզ, Յունիս 22, 1995

(1) - Թէ հանդիպումին մասնակցողները ո՞ր չափով ներկայացուցչական արժէք ունէին, հարց մըն է, որ արժանի է քննութեան, մանաւանդ երբ հանրային կարծիքին մաս կազմող ամբողջ կուսակցութիւն մը բացակայ էր նիստէն: Հակադիր ճակատէն շահեկան էր ներկայութիւնը Կ. Դալլաքեանի, որուն ելոյթը թերեւս ամէնէն շահեկան երեւոյթներէն մէկն էր այդ օրուան: Պէտք է յուսալ որ Դալլաքեան գրի կ'առնէ Սովետական Հայաստանի յարաբերութիւններուն պատմութիւնը Սփիւռքին հետ, այսինքն՝ յարաբերութիւններու քաղաքականութեան պատմութիւնը:

(2) - Այդ կառոյցներուն կը մնայ դառնալ անշրջանցելի, ըսել կ'ուզեմ անհրաժեշտ:

(3) - ՀՀ-ի նպատակ չեմ եւ չեմ կրնար նոյնը թելադրել Պետութեան ու անոր պաշտօնակատարներուն, այսինքն՝ որ դադրին զբաղելէ իրենց սահմաններէն դուրս գտնուող Սփիւռքով, համարժէք՝ պառակտումի իսկական քաղաքականութեան մը:

(4) - «Երազը», Արեւմուտք, 1946, Նոյեմբեր 17:

ՑՆՑՈՒՄԻՆ ԿԱՐՕՏՈՎ

Գրեց՝

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

Հայաստանի անկախութեան իրականութիւնը վիճակներու, մտայնութիւններու, պարագաներու նորովի ընկալումներու պարտադրութիւնը բերաւ: 1988-ի շարժումին առաջին փուլերէն ծաւալած խանդավառութեան, հպարտութեան ու յոյսերուն հետ ամէնուն հասարակաց էր համոզումը թէ այլեւս ոչինչ կրնար, կամ պիտի ըլլար նախկինին պէս: Ժամը հընչած էր պարտադրուած չափանիշեր, սահմաններ, ձեւեր մէկդի դնելու եւ ապրելու --գոնէ ներազգային ոլորտին մէջ-- տասնամեակներ այնքան կարօտով հոլովուած մէկութեան մը ներշնչումով:

Այս ներազգայինին գլխաւոր առանցքին երկու ծայրերը կը գտնուին Հայութեան եթէ ոչ ճակատագրով, գոնէ թիւով իրարու հաւասար երկու հատուածները. Հայաստանի ժողովուրդն ու Սփիւռքը: Նոյն անունով կոչուած ազգին այս երկու հատուածները եօթը տասնամեակ զգացականով հարուստ, այլ խորքին մէջ բաւական մակերեսային համակեցութեան մը հերոսները եղան, իրենց միջեւ դիրք գրաւած երրորդի մը ուժի օրէնքներուն ենթարկուելով: Հետաքրքրական պիտի ըլլայ օր մը լրջօրէն պրպտել, ընկալուածը մէկդի դնել ու իրերը կոչելով իրենց բուն անուններով, գոնէ Հայաստան -- Սփիւռք յարաբերութիւններու մարզին մէջ, ճիշդ արժեւորումը ընել միջնադիր երրորդին ուժի թեւերուն իսկական զօրութեան: Մինչեւ ո՞ւր էր անոնց ազդեցութեան իսկական սահմանը. ո՞ւրկէ սկսեալ կը բանէր հայկական ներքին զսպանակը որ այսօր գիտենք թէ մեր չմտածածին չափ յաճախ ինքնակամ կ'ապաստանէր միջնադիր երրորդին...: Նման պրպտում մը շատ հաւանօրէն բանալիներ պիտի տայ, ճիշդ հասկնալու, արժեւորելու համար այսօր պարզուած պատկերը. պատկեր որուն շրջագիծերը հետզհետէ աւելի որոշակի կը յայտնուին յուզումներու, խանդավառութիւններու հարուստ, չափազանց հարուստ մեր պաշարին ստեղծած մշուշին մէջէն: Կա՛յ անշուշտ տակաւին թերեւս մեծամասնութիւն մը որ չի փափաքիր, կամ չի կրնար նշմարել Հայաստան -- Սփիւռք յարաբերութիւններու օրէ օր յստակացող գիծերը, քանի որ անոնք ամէն չեշտումով քայլ մը եւս կը հեռանան զգացականով շինուած մեր օրօրոցներէն. ու պատրանքները կը զօրեն նոր յամառութեամբ: Ցաւցնող անկիւնադարձներու առջեւ իրականութիւնը չտեսնելու աւանդութիւնը գրեթէ մաս կը կազմէ այլեւս մեր բնութեան: Ինչպէս անոր պատճառած կորուստը՝ մեր պատմութեան: Այսօր, անկախութեան հոլովոյթով ներկայացող նոր անկիւնադարձին առջեւ շրջանցելու համար ցաւ ու կորուստ, ինքզինք կը պարտադրէ Հայաստան -- Սփիւռք յարաբերութիւններու ոլորտը մտածումի նիւթ ընելու, այդ մասին իրարու հետ խօսելու, վիճարկումներով անոնց անդրադառնալու հրամայականը: Յատկապէս Սփիւռքին յետագայ ընթացքին համար պարտինք ունենալ անոր անսալու քաջութիւնն ու պատրաստակամութիւնը:

Այդ յարաբերութիւնները երէկ ունէին վերէն թելադրուած սահմաններ. այսքանն արդէն կը հետեւի որ անոնց մէջ ուժը չէր կրնար իսկական կապի մը ցանկութիւնը կամ մտահոգութիւնը ըլլալ: Հայաստան խօսակից ընտրած էր որոշ հատուած մը որուն արժանաւորութիւնը չափուած էր միայն տիրող կարգերու հաւատարմութեամբ: Ու այդ հաւատարմութիւնն ալ վարձատրուած էր «հայրենասէր» որակումով որ բառարանային իմաստէն բաւական տարբեր բան նշանակեց ամբողջ եօթը տասնամեակ: Սփիւռքի մէջ փայփայուած այս փոքրամասնութենէն անդին մնացածը ոչ միայն անտեսուեցաւ որպէս Հայութեան բաղկացուցիչ մաս, այլ նաեւ հռչակուեցաւ գրեթէ թշնամի: Այս դիրքորոշումը կարելի է մեկնաբանել Հայաստան -- Սփիւռք յարաբերութիւններու գոյութեան պատրանք մը ստեղծելու, երեւոյթներ փրկելու մտայնութենէն մինչեւ Սփիւռքը պառակտելու, հո՛ն մնայուն երկու ճակատ գոյացնելու մտադրութեան մը պնդումներով. ու քիչ չեն այդ պնդումին տէրերը: Հոս եւս պարագայականը թօթափած մօտեցումով կատարելի պրպտումներ հարկաւոր են, հասնելու համար պատմական ճշմարտութեան:

Յարաբերութիւններու մարզին 1988-ի շարժումին բերած առաջին եւ գլխաւոր նորութիւնը եղաւ մենաշնորհներու ջնջումը: Քանի որ վերցած էր երրորդ ուժին տիրակալութիւնը, պատճառ չկար չհաւատալու որ վերջապէս Հայաստան պիտի ըլլար անխտիր բոլոր Հայերուն տունը, հայրենիքը. հայրենիք որուն սահմանները պիտի հասնէին մինչեւ Փարիզ, Գանատա, Պէյրութ ու Պուէնոս - Այրէս: Այս զգացումը ամէնէն բուռն շրջանը ապրեցաւ երկրաշարժի վաղորդայնին: Անցումի ու նաեւ անտիրութեան փակագիծ մըն էր այդ շրջանը Հայաստանի համար: Նախկին վարչաձեւը անզօրացած էր, իսկ ժողովուրդին յոյսերուն կրողն ու ապաւէն «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ն բանտարկուած: Սփիւռքի ամէն անկիւնէն ով որ կրնար, ինչ ձեւով որ յաջողէր կը փութար Երեւան, անկէ Գիւմրի, Վանաձոր, Սպիտակ, կաթի փոշի, զգեստեղէն տանելու, կամ քար մը քարի վրայ դնելու, լայնօրէն ապրելով ու հաւանօրէն նաեւ ապրեցնելով անարգել միութեան մը զգացումը:

Յետոյ, 1989 - 90 տարիներուն Հայաստանի մէջ եւս արագօրէն սկսաւ ձեւաւորուիլ անկախութիւնը: Արդէն 1988 Նոյեմբերին «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ի առաջին երկու անդամները՝ Աշոտ Մանուչարեան ու Խաչիկ Ստամպոլցեան Գերագոյն Խորհուրդին մէջ աթոռի տիրացան: 1990 Օգոստոս 23-ին հրապարակուեցաւ Անկախութեան Հռչակագիրը: Տարի մը ետք, 1991 Սեպտեմբեր 21-ին, ժողովուրդը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ «այո՛» պատասխանեց անկախութեան հանրաքուէին որմէ երկու օր ետք հռչակուեցաւ Հայաստանի անկախութիւնը. իսկ նոյն տարուան Հոկտեմբեր 16-ին ժողովուրդը Լ. Տէր-Պետրոսեանը ընտրեց նորանկախ երկրին Հանրապետութեան առաջին նախագահը:

Այսօր, Հայաստան -- Սփիւռք յարաբերութիւններու առաջին սեւեռումի մը իսկ, յետադարձ ակնարկը նախ կ'առընչուի Հռչակագիրին: Անոր 11-րդ յօդուածը կ'ըսէ. «Հայաստանի Հանրապետութիւնը սատար է կանգնում 1915 թ. Օսմանեան Թուրքիայում եւ Արեւմտեան Հայաստանում Հայոց Ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման գործին»:

Անուղղակիօրէն Սփիւռքի հիմնախնդիրին կապուած այս նշումը հակառակ իր գրեթէ քաղաքավարի պարունակին, ցեղասպանութեան նիւթին մասին առաջին վէճերը հրահրեց Հայաստանի քաղաքական բեմին վրայ. պնդողներ եղան որ 1915-ը անպայման տեղ ունենայ Հռչակագրին մէջ, առանց անդրադառնալու որ այդ պնդումները որքան անյարիր էին «ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման գործին սատար կանգնել»ու տարագին որ պարտկած հեռաւորութեամբ նախամեծար կ'ընէր լռութիւնը: Այս մեկնակէտէն ծաւալած վէճին անմիջապէս ներգրաւուեցաւ Սփիւռքն ալ երբ ցեղասպանութեան նշումին ընդդիմադիրներու ճակատէն Դաւիթ Վարդանեան որ այդ շրջանին մաս կը կազմէր ՀՀՇ-ին, յայտարարեց թէ ցեղասպանութեամբ զբաղելու, անոր տիրութիւն ընելու պարտականութիւնը կը վիճակէր Սփիւռքին, քանի որ ան էր «վտարանդի»ն:

Դ. Վարդանեանի յայտարարութիւնը ցաւի, ընդվզումի հակազդեցութիւններու տեղի տուաւ «վտարանդի» որակուած զանգուածներուն մօտ որոնք դէմ յանդիման գտնուեցան իրենց ակնկալածէն տարբեր առաջին արժեւորումի մը: Սակայն, անգամ մը եւս զգացականէն դէպի մտածում փոխանցումը տեղի չունեցաւ: Զայրոյթը, յուսախաբութիւնը չմղեցին մտածելու թէ Հայաստան պետութիւն էր իր ծանրածանր հարցերով. երկրաշարժի գօտի, Ղարաբաղի պատերազմ, տնտեսութիւն վերականգնելու պարտաւորութիւն, եւլն.: Իսկ Սփիւռքը անսահմանելի ցրուում մըն էր ուր կային տեղական բնոյթի խնդիրներ եւ ուր ընդհանրականի մը մասին գրեթէ չէր մտածուեր: Ի՞նչ կրնար ըլլալ հիմնովին տարբեր օրինավիճակներով այս երկու զանգուածին յարաբերութեան առանցքը:

-Սփիւռքը օգնո՞ղ պիտի ըլլար Հայաստանի,

- Դիտող, խանդավառուող կամ յուզուող հեռաւոր ազգակա՞ն մը պիտի ըլլար,

- Թէ աւելի լայն չափով պիտի մասնակցէր անոր նոր պետականութեան կերտումին ու յետագայ ընթացքին:

Կարօտի, խանդավառութեան այդ օրերուն, հակառակ «վտարանդի»ի նախընթացին, հաւանօրէն շատ քիչեր այս կարգի հարցումներու պատասխան փնտռելու հարկը զգացին: Նոյնպէս, հաւանական է որ շատ քիչ եղաւ -թէ՛ եղաւ- թիւը անոնց որոնք այդ հանգրուանին մտածեցին թէ Դ. Վարդանեանի արժեւորումը կրնար միմիայն իր անձին չպատկանիլ...:

Հռչակագիրին առիթով ծագած այս վէճէն ետք, Սփիւռքը ականատես եղաւ Հայաստանի պաշտօնական դիրքերէն Ցեղասպանութեան նիւթին տեղ տալու մերժումին, նոյնիսկ ոչ-քաղաքական մարզերու մէջ. ապրեցաւ փորձառութիւնը Հայաստանի պաշտօնական անձնաւորութիւններէն հայ նկատուելու դժկամութեան. կրկին խնդրոյ առարկան քաղաքական մարզը չէր: Այս դժկամութիւնը արտայայտուեցաւ, օրինակ, մշակութային գետնի գործակցութեան մը հեռանկարին առջեւ որ այդ պատճառով ալ մնաց հեռանկար:

Այս մօտեցումին ամէնէն յայտարար երկու պարագաները կը կապուին նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի երկու ծանօթ ճառերուն: Առաջինը ան արտասանեց 1992 Յունիս 29-ին, ՀՅԴ-ի Բիւրոյի նախագահ Հրայր Մարուխեանը երկրէն արտաքսելու որոշումը հրապարակելով հետեւեալ տարազով. «պարտաւորեցնել Յունական Հանրապետութեան քաղաքացի Հ. Մարուխեանին 48 ժամի ընթացքում թողնել Հայաստանի Հանրապետութեան տարածքը»:

Նոյն նկատումը կրկնուեցաւ երբ Լ. Տէր-Պետրոսեանի 1994 Դեկտեմբեր 28-ի ճառէն ետք նոյն կուսակցութիւնը դատապարտուեցաւ, իր կազմին մէջ «օտարերկրացի» տարրեր ունենալուն համար: ՀՅԴ-ի գործունէութիւնը կասեցնելու համար Հայաստանի Արդարադատութեան նախարարութեան դիմումը Գերագոյն Դատարանին, կը մէջբերէր «Օտարերկրեայ քաղաքացիների մասին Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնք»ին 25-րդ յօդուածին Ա. կէտը ուր կ'ըսուէր. «Օտարերկրեայ քաղաքացին Հայաստանի Հան-

րապետութիւնում չի կարող անդամագրըւել Հայաստանի Հանրապետութեան հասարակական--քաղաքական որեւէ կազմակերպութեան»:

Նոյն օրէնքին մէջ տեղ տրուած է նաեւ Սփիւռքի Հայուն բաժին հանուած կարգավիճակին (յօդուած 21). Հոն կ'ըսուի թէ «օտարերկրեայ քաղաքացի» կոչուած զանգուածին «ծագումով Հայ» չերտին կը տրուի կացութեան յատուկ կարգավիճակ: Անիկա կը տրուի «տասը տարի ժամկէտով. կարող է տրուել մէկից աւելի անգամ»: Այս սահմանումին հետեւած օրէնքին գործադրութիւնը հետը բերաւ կարգավիճակին նիւթական արժէքն ալ որ բսուեցաւ թէ հազար տոլար է իւրաքանչիւր անձի համար:

Այսպէս, երբ յստակօրէն ապացոյցը տրուած է թէ պաշտօնապէս ի՛նչ արժեւորում ունի Սփիւռքի Հայը, այս վերջինին միակ ընելիք կը մնայ ընդունիլ թէ փայփայուած երազներն ու իրականութիւնը նոյն հասցէն չունին: Կայ լուրջ հարց մը զոր կարելի չէ պարտկել եղբայրութեան, մէկութեան տեղի -- անտեղի բրձնաչուրթն կրկնութիւններով որոնք կը լսուին մանաւանդ երբ խնդրոյ առարկայ ըլլայ Սփիւռքի նիւթական զօրութեան դիմելու պարագայ մը:

Այսօր, Հայաստանի անկախութիւնը չորս տարեկան է, 1988-էն եօթը տարի անցած է. Հայութեան պետականութեան տէր հատուածին մօտեցումները, տրամադրութիւնները պատճառ են որոշ դառնութիւններու, յուսախաբութիւններու: Ցեղապաշտ բնականոն ընթացքի մը համար Սփիւռքը պարտաւոր է դտնելու անոնց դրական արժեւորումի ճամբան:

Ատոր համար ամէնէն կարեւորը պիտի ըլլայ մէկդի ձգել կանխակալ կարծիքներ, կարենալ անջատել բաղձանքները, կարօտներն ու իրականութիւնը: Ճիշդ է որ 70 տարուան բնականոն յարաբերութիւններու բացակայութիւնը դըլխաւոր հեղինակն է ստեղծուած կացութեան: Խորքին մէջ, դժուար է ըսել որ Հայութեան երկու հատուածները, բառին բուն առումով, կը ճանչնային ու կը ճանչնան իրար: Սփիւռքը համոզուած էր որ երրորդին ներկայութիւնն ու աղդեցութիւնը վերնալուն պէս Հայաստան պիտի փութար վերադտնելու այն արժէքները որոնցմէ զրկուած էր. դիր, դըրականութիւն, պատմութիւն, մշակոյթ, եւլն.: Այդպէս չեղաւ: Նիւթականէն անդին գրեթէ ոչ մէկ հետաքրքրութիւն արթնցաւ Սփիւռքին, անոր անցեալին, ներկային, ունեցածին, չունեցածին մասին: Աւելի՛ն. Հայաստան ամենայն հանդարտութեամբ կը շարունակէ գործածել իրեն պարտադրուած «ուղղագրութիւն»ը երբ 70 տարուան սխալը ուղղելու համար ոչ մէկ արգելք մնացած է:

Դժուար չէ ենթադրել որ սպասածը չըգտածի զգացումը ունի Հայաստանցին ալ, որ կը կարծէր մինչեւ իսկ թէ Սփիւռքը տէր է քանի մը տասնեակնոց բանակի, տնտեսական ամենակարող հզօրութեան ու քաղաքական լծակներու: Այդ հակատին ապրած յուսախաբութեան արտայայտութիւնն էին հաւանաբար պաշտօնական անձնաւորութիւններու խօսքերը թէ Սփիւռքը ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնէր, եւլն.:

Այս բոլորին քով, ներկայի հարցադրումը կը ծագի այն երեւոյթէն որ երկու հատուածներն ալ պատրանաթափութեան առաջին շրջանէ մը ետք, կը շարունակեն փոխադարձ իսկական ճանաչումի հարկը չզգալ:

Սփիւռքեան լայն շրջանակներ առանց նոյնիսկ անդրադառնալու ապրուած իրականութեան, կը շարունակեն չարժիլ ըդցացականին ուղղութեամբ, ամէն բան ամփոփելով օժանդակութեան արարքին մէջ: Այս շրջանակներու ղեկավար տարրերն են որոնք ընդհանրապէս կը վարեն նաեւ փոխյարաբերութիւններու լարերը: Անոնք յաճախ տեղացած ըլլալով Հայաստանէն ընծայուած դիրքերու, աթոռներու, ամենայն պատրաստակամութեամբ կ'անտեսեն վերը նշուածներուն նման հարցեր, բաւական անդիմնդ ընդգըմութիւն մըն ալ ցոյց տալով զանոնք արծարծողներու: Աւելորդ է ըսել որ ատոնց տրուած դիրքերը, աթոռները, պատիւները քիչ բացառութեամբ, վարձատրութիւնն են Երեւանի ցոյց տրուած անսայլալ փարումին: Կացութիւնը արդէն, չորս տարուան մէջ, սկսած է յիշեցնել եօթը տասնամեակի անցեալը:

Այս մատնանշումներուն հետ, հարցադրումը կ'առընչուի նաեւ նեղ նախընտրութեամբ մը գոհանալու երեւանեան պատճառներուն: Օրէ օր, Սփիւռքին հետ աւելի յստակութեամբ յայտնուած տարբերութիւննե՞րն են որ կը վրդովեն Հայութեան պետականութեան տէր հատուածին ղեկավարները որոնք ամէն առիթով - նաեւ անառիթ-- կը չեչտեն իրենց այդ «ըստացուածքը»: Սփիւռքը իր անպարագրկելի ցրուումով անհանդստութի՞ւն կը պատճառէ վրիպելով ամէն հակակշիռէ: Անոնց սահմաններ ու օրինավիճակներ նըկատի առնելու, --Հայաստանի քաղաքացի կամ ոչ - բոլոր Հայերուն ներգրաւումը Հայաստանի մը մէջ, անբաղձալի միջամտութիւններու դէմ յանդիմա՞ն կրնայ ձգել պետութեան պատասխանատուները: Եւ արդեօ՞ք աւելի խոհեմ կը նկատուի այդ ներգրաւումէն խուսափելու եւ «դուրս»ը զանուողը միշտ դուրսը ձգելու ձեւը: Հարցումներ որոնց շարքը կարելի է դիւրաւ երկարել եւ որոնց պատասխանները պիտի յստակացնեն ամէն անորոշութիւն ու կասկած որոնցմով ներկայիս յարաբերութիւնները կը հեռանան փափաքելի կայքէն: Նաեւ հարցումներ որոնք Սփիւռքի Հայուն համար նախ ինքնահարցադրում, ապա խորհրդածութիւն ու վիճարկումներ հարկաւոր կ'ընեն. ատիկա՝ նախ չեչտելու համար երէկուան ու այսօրուան պարզապէս «Հայ»ու իր ինքնութիւնը որուն հետ ոչ մէկ առընչութիւն կրնան ունենալ «վտարանդի»ն, «այսինչ Հանրապետութեան քաղաքացի»ն, կամ «օտարերկրացի»ն: Ապա ճշդելու համար թէ ի՛նչ ընկալում պիտի ունենայ երկրէն որ կը կոչուի Հայաստան. հայրենի՞ք պիտի կոչէ զայն, երկրո՞րդ հայրենիք, կամ Արեւելահայաստան, թէ օրինակ՝ «երկիր արտասփիւռքեան» որ իր չափազանցութեամբ կրնայ փոխադարձել «օտարերկրացի»ին:

Ինչ որ ալ ըլլայ իւրաքանչիւրիս եզրակացութիւնն ու համոզումը, Սփիւռքը անվիճելիօրէն կը գտնուի հանդրուանի մը վրայ ուր կը նմանի մայր թռչունին կողմէ բոյնէն դուրս մղուած ձագին որ չիյնալու համար թռչելէ ուրիշ ճար չունի: Զլիչե՞լ Ն. Սարաֆեանը որ մեր ոտքերուն տակէն հողին սահքը լողալ սորվելու լաւագոյն առիթ կը նկատէ: Ստեղծուած կացութեան բարիքը պիտի ըլլայ համատարած երանութեան վիճակին մէջ --եթէ յաջողի-- ցնցում մը պատճառել Սփիւռքին: Ցնցում որ մղէ անդրադառնալու կարգ մը իրականութիւններու որոնք տասնամեակներով փայփայուածներէն բաւական տարբեր կաղապարներու մէջ յայտնուեցան: Այդ փրկարար անդրադարձին միայն կրնան յաջորդել հարցադրումները եւ լուծում դտնելու ջանքերը: Հոդ, արդէն, աւելի բնականոն ըլլալ պիտի սկսին Հայաստան -- Սփիւռք յարաբերութիւնները. այն ատեն միայն Հայաստանի եւ նաեւ ինքն իրեն համար Սփիւռքը պիտի դադրի գրեթէ միայն դրպան ու անդէմ գոյութիւն ըլլալէ: Ու այս հոլովոյթին մէջ մեծագոյն դերը կը վիճակի մտաւորականութեան. այն մտաւորականութեան որ «օտարերկրացի» անուանումին մէջ Հայաստանի իշխանութիւնը պախարակելու հերթական պատրուակէն, կամ ամէն հրամցուածի լուռ ընկալումի կեցուածքէն առաջ կը տեսնէ իր ազգային ինքնութեան, անցեալին, ներկային ուղղուած անտեսում մը:

Այսօր, Երեւանի կողմէ ընդհանրապէս անդէմ դրպան նկատուող զանգուածը ունի այդ պատկերը փոխելու պատմական ու մշակութային, մտաւոր ու «թէքնիք» կարողականութիւնը: Կը բաւէ որ ցնցումը արձանագրուի:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԷՏԱՏԻՍՏԱԿԱՆ ՄՕՏԵՑՈ՞ՒՄ

Գրեց՝

ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

«Հայաստան - Սփիւռք» նիւթին շուրջ խօսելու հրաւէրը գիս դրաւ անլուծելի երկընտրանքի մը, աւելի ճիշդ ըլլար թերեւս ըսել՝ մոլորանքի մը առջին: Պիտի փորձեմ քանի մը բառով՝ այդ երկընտրանքն ու մոլորանքը բացատրել: Նիւթին մէջ մտնելու լաւագոյն ձեւն է հաւանաբար: Այդ ընելով սակայն՝ անխուսափելի է, որ խօսքիս տամ անձնական բնոյթ, նիւթը շեղեմ դէպի անձնական չեչտաւորում, մեկնաբանութիւն:

1

Երեկոյեան բնաբանը (Où en sommes-nous?) կրնար չատ մը իմաստներով հասկըցուիլ: Վստահ չեմ, որ հարցումը այդ ձեւով դրուած էր երկդիմութիւն մը ապահովելու համար, բայց այդ էր ըստացուածը: «Հայաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ յարաբերութիւնները ի՞նչ վիճակի մէջ են այսօր, ո՞ւր հասած ենք»: Եթէ այդ էր հարցումը եւ եթէ այդ հարցումին պէտք է տրուէր քաղաքական հանգամանք, յստակ է, որ մեզմէ (գոնէ՝ ինձմէ՛) չատ աւելի իրաւէկ անձեր պէտք է հրաւիրուէին խօսելու: Բայց այդ հարցումը չէ՞ր պարունակեր արդեօք իր մէջ չատ աւելի խոր խաւ մը, որ պիտի արտայայտուէր սապէս. ո՞ւր հասած ենք այսօր Երկրի եւ Աքսորի միջեւ բաժանեալ մեր անկայուն կայքը hասկնալու փորձին մէջ: Փորձը կ'ենթադրէ փորձառութիւն մը, խօսականացած, խօսք դարձած փորձառութիւն մը: Եւ այն ատեն՝ հարցումին դէմ կ'ուրուագծուի սփիւռքեան ինքնորոնումին պատասխանը, փայլակնային, միաժամանակ՝ երկարաձիգ ու խտացուած, երեբուն պատասխանը, այն մէկը որ արձանագրուեցաւ հեռակայութենէն, արդիլումէն, էական աքսորէն հնչող խօսքին մէջ, օրինակ՝ Աբրահամ Ալիքեանի մը բանաստեղծութեան մէջ: Ասոր առիթով է, որ կը գրէի երկու տարի առաջ՝ «Ո՞վ պիտի գիտնար որ աքսորուած ենք Երկրէն, եթէ բանաստեղծութիւնը չհըսկէր Երկրին վրայ...»: Ո՞վ պիտի գիտնար թէ ի՛նչ է Երկիրը եթէ չըլլար Արթուններուն հսկումը, «իմ հսկումը տըրտում, ինչպէս անփեղկ մի հիւղակ», եթէ չըլլար արդոսեան նաւորդներուն աննինջ երազը, եթէ չըլլար Մովսէսներուն (ի հարկէ՝ Եբրայեցի Մովսէսներուն) սպասումը Աւետեաց Երկրի սեմին: Երկիրը միշտ անդին է: Մեր նայուածքէն, մեր հասողութենէն, մեր սպասումէն անդին: Իր անդենութիւնն է որ մեզ կը մղէ հասկընալու փորձին: Եւ ուրեմն, հարցընելու, թէ ո՛ւր հասած ենք այդ փորձին մէջ: Ու եթէ «հասնիլ» մը կա՛յ նաեւ ճանապարհ մը, պատմութիւն մը, մեր «հասողութեան» պատմութիւնը, որ կը պատմէ ի միջի այլոց խութերը, խարութիւնները, սայթաքումները, եւ ինչո՞ւ չէ՝ անհասկացողութիւնը, անհասողութիւնը: Այդ իմաստով է, որ Աբրահամ Ալիքեան կը գրէր. «Հոգիի պատմութիւն է որ պէտք է ա՛լ մեզի»: Խօսք մը որուն տարողութիւնը, կարեւորութիւնը չկրցանք չափել մինչեւ այսօր (1):

Ուշացած ենք թերեւս: Բայց ինչպէ՞ս չուշանայինք, երբ Երկրին էութիւնը փակ էր ի սկզբանէ, եւ հասողութեան ճամբաները՝ անկոխ: Ուրեմն՝ քայլ մը առաջ դացա՞ծ ենք հասկնալու մեր փորձին մէջ: Այդ ոլորտներէն լուրերու կարօտ ենք: Ո՞ւր հասաք, էութեան ճամբորդներ Աքսորի ճանապարհներուն վըրայ: Ձենք լսեր ձեր ձայնը: Ձենք լըսեր մինչեւ իսկ՝ անոր արձագանգները: Կը սպասենք ձեր վերադարձին, մոլորուած: Արդեօք վերադարձա՞ք արդէն իսկ եւ մենք մնացինք անտեղեա՞կ: Վերադարձա՞ք լեզուին մէջ, մտածող, բանաստեղծող լեզուին մէջ, մինչդեռ մենք կ'երկրպագէինք կաւէ արձաններ, հողէ երկիրներ, կիսկատար ինքնութեան մը կուռքերը: Էութեան եւ Աքսորի այդ ճանապարհներուն մասին չէ՞ որ կը խօսէր Կոստան Զարեան, աւելի վաթսուն տարի առաջ Իբերեանի բերնով. «Երբեմն պատմութիւնը պարտադրում է ժողովրդներին գաղթել երկրագունդի մի մասից միւս մասը, վազել արեւի ետեւից, կրկնել նրա ժեստը, շրջել: Ինձ թըւում է որ կան նաեւ վայրկեաններ, երբ կեանքի գերագոյն պահանջը թելադրում է այդ մեծ գաղթը իրագործել մեր իսկ մէջ, մեր ներքին արեւին հետեւելով, մեր կեանքի գաղտնի շրջանը բոլորելու համար: Որոշ ժողովուրդների համար այդ վայրկեանը եկել է եւ նրանք սպասում են իսկական յեղափոխականներին, նրանց՝ որոնք կարելիութիւնը եւ պատրաստութիւնը ունեն անցնելու վախի շըրջանը, ոչ-էութիւնից էութիւն...»: Այս տողերուն ամբողջ շրջարկը բացատրած եմ Կայք տարեգրքին առաջին համարին մէջ (2): Կարեւորը հոս այն է, թէ տարայրութեան իմաստաւորումն է Զարեանին փորձածը, էութենական ճանապարհորդութեան մէկ արձագանգը: Մէջբերուած տողերը տարագրութեան մէջ շրջադարձ մը կ'աւետեն, որ վերադարձ մը չէ՛: Այդ արձագանգով, այդ աւետումով՝ Զարեան «Հայրենիք»ի եւ «Սփիւռք»ի, Երկրի եւ Աքսորի մեր ըմբռնումները կը դնէ առնուազն՝ նոր մակարդակի մը վրայ: Իր «յեղափոխական» կոչածները նախ եւ առաջ՝ Երկիրն ու Աքսորը մտածող ու բանաստեղծող չարժումին մասնակիցներն են:

Երկիրը «բանաստեղծել» չի նշանակեր բնականաբար՝ զայն բանաստեղծականացնել, հայրենասիրական ճոռոմաբանութեան կամ զգացական զեղումներու առարկայ դարձնել: Կը նշանակէ հաւանաբար ու առաջին հերթին՝ Երկրին անդենութիւնը ընդունիլ, անկայուն կայքը հասկնալու փորձին նուիրուիլ, ոչ-էութենէն դէպի էութիւն տանող վախի շրջանը կտրել անցնիլ, վերջապէս՝ ձերբազատիլ արտաքին լուծումներէն, տափակցըւած պատմութեան մը կեղծ դասերէն, քաղաքական հաստոցներէն, ազգային ինքնութիւն մը հաստատելու կամ սահմանելու տհաս փորձերէն: «Ո՞ւր հասած ենք»ը կը թարգմանեմ ու կը մեկնաբանեմ ուրեմն սապէս. ուրքա՞ն կրցանք յառաջանալ Երկիրը բանաստեղծելու աշխատանքին մէջ, այդ աշխատանքը ընկալելու ստեղծողութեան մէջ: Որքանո՞վ լսեցինք ու կարդացինք «յեղափոխական»ները, Արթունները, հոս ակնարկուած Ալիքեանի եւ Զարեանի փայլատակող անուններով, այն «յեղափոխական»ները որոնց նպատակը անկասկած՝ ազգային չարժում ստեղծել, ազգային արժէքներ պաշտպանել չէ՛ր: Որոնք անկասկած՝ «բանաստեղծուած» Երկիրը հողամասի մը հետ չէին չփոթեր, պետականացած կամ ո՛չ: Որոնց համար անկասկած՝ քաղաքական ազատութենէն անդին եւ նոյնիսկ անկէ ամբողջովին անկախ՝ Երկրի՛ն ազատագրումը էական էր, այսինքն անոր «բանաստեղծում»ը, որովհետեւ ա՛յն էր միայն որ մեր էութիւնը, մեր էութենական հեռակայութիւնը պիտի ազատագրէր: Ա՛յն է որ Երկիրը պիտի հաստատէր: Պիտի հաստատէր զայն իր անդենութեամբ:

Գիտե՛մ: «Ո՞ւր հասած ենք» բնաբանին տուած մեկնաբանութիւնս յորդոր մըն է միեւնոյն ժամանակ: Բայց այդ յորդորը թելադրուած է բնաբանէն իսկ: Հարցումը դնողներուն համար՝ հարկ էր հաւանաբար այսօրուան կացութիւնը հասկնալ, որոշելու համար վաղուան գործունէութիւնը: «Կացութիւն»ը ներքին աշխարհագրութեան մը կը վերաբերի, հարցաքննողներուն անհատական պատմութեան հետ կապ ունեցող: Ներքին աշխարհագրութիւն, անհատական պատմութիւն, որոնց բեւեռները հայաստանեան կոնկրետ ափունքները չէին բնականաբար, ո՛չ ալ սփիւռքեան կոնկրետ, մանրաբարոյ կղզիացումները, այլ... չատ աւելի թանձրացեալ, չատ աւելի ծանրակշիռ բան մը, որուն անունը չունէին անոնք, բան մը զոր պիտի ուզէի կոչել իրենց հաչւոյն՝ հոգեկա՛ն նախընտրութիւններ, ներաշխարհային թերակղզիներ, Օրէնքին եւ Ճակատագրին միջեւ հին խաղին մնացորդները:

2

Ո՞ւր ենք այսօր մենք, Սփիւռքի բնակիչներս, որքանո՞վ տակաւին կրնանք Սփիւռքի բնակիչ որակուիլ: Որքանո՞վ կը բաժնենք մենք մեր ճակատագիրը: Որքանո՞վ կը տիրապետենք «ըլլալ»ու եւ «բնակել»ու, Երկրի եւ Աքսորի տրամախոհութեան նրբութիւններուն: Որեւէ պատասխան պատասխանատուութիւն մը կ'ենթադրէ: Ճակատագրի մը հանդէպ, որ մերը եղած է, մեր հայրերունը: Դիրքի մը հանդէպ, որ չկա՛յ առանց դիրքորոշման: Օրէնքին կործանումին հանդէպ, որուն խորութիւնը նո՛ր սկսած ենք չափել: Մէկ բառով՝ Պատմութեան հանդէպ: Կը գլխագրեմ բառը: Աննախընթաց ձեւեր առաւ քսաներորդ դարու մեր Պատմութիւնը, եւ մնացինք ճղճիմ ու ընթացիկ պատասխաններով, չկրցանք չափուիլ այդ Աննախընթացին հետ:

Պարզ ձեւով ըսուած. իմաստ մը պէտք է տայինք, այնպէս չէ՞, էական իմաստ մը, այս անվերադարձ բնակութեան, այս յետ-աղէտեան տարածքին, ուր կը տարածուինք, զոր անկարող ենք սակայն տարածելու: Պէտք է կայք հաստատէինք, անոր ոլորտները խուզարկէինք, ապրելով, մտածելով ու դրելով: Պէտք է խօսքի մը պահակները դառնայինք, մեզմէ առաջ եկողներուն պատմական խօսքին, բանաստեղծումին պահակները: Պէտք է գրէինք ինչ որ արդէն իսկ գրուած էր իբրեւ ճակատագիր: Պէտք է ընդունէինք ինչ որ մեր նախորդները ուղղած եւ ու-

●►

դարկած էին մեզի, եւ ուրեմն՝ բանային այն խորհրդաւոր տարածքը, ուր իրենց ուղարկումը ու մեր ընկալումը կարենային համապատասխանել իրարու: Մեզի՛ ուղղուած էր իրենց խօսքը: Խօսք տուինք մեր կարգին, առանց գիտնալու թէ ինչ բանի՛ յանձնառու կ՚ըլլայինք: Ոմանք անշարժութիւն համարեցան այդ հաւատարմութիւնը:

Երբե՛ք չեմ ունեցած յայտնութիւններ, կորսուած, յետամղուած ինքնութեան մը վերյայտնումներ: Եղած եմ միշտ հօրս զաւակը: Իմ օտարութեամբս՝ հաւատարիմ իրեն: Ցեղային՝ ունեցած եմ ուրիշ «հայր»եր: Մեր պարտականութիւնն էր պայմանները ստեղծել, իմացական պայմանները, որպէսզի իրենց ուզածը բանաձեւուի, բանաստեղծուի: Ժառանգութեան հարց մըն էր: Կը հաւատամ նոյնիսկ՝ որ Սփիւռքի խորագոյն հարցն է այս մէկը. ինչպէ՞ս ժառանգել մեր հայրերէն, որ թարգմանի՝ ինչպէ՞ս ունենալ հայրեր: Շփոթութիւն թող չստեղծուի: Խօսքս հայկական ինքնութիւն մը, հայկական արժէքներ ժառանգելու մասին չէ: Հայկականութիւնը խնդրոյ առարկայ չէ՛ հոս: Խօսքս միայն ու պարզապէս՝ հայրեր ունենալու մասին է: Աւանդութիւնը (հայրեր ստեղծելը) որդիներո՛ւն գործն է, ո՛չ թէ հայրերունը: Այդ կապակցութիւնը գրուած է օրինակ Որբունիին կողմէ, իր կենդանութեան տպուած վերջին վէպին մէջ, 1974-ի «Սովորական Օր Մը»ին մէջ, որուն նուիրեցի «Աղէտ ու Գրականութիւն» նիւթին շուրջ դեգերող փարիզեան սեմինարիս վերջին նիստերը, վերջին ամիսները: Խորքին մէջ՝ քսան տարիէ ի վեր՝ այդ նոյն վէպին պարզաբանումին լծուած եմ կարծէք: Վէպին մէջ՝ որդի մը կը փորձէ մեռած հայրը փրկել զինք կործանող աւերէն, աղէտէն: Աւերը անսրբագրելի է: Կործանումը՝ անվերադարձ:

Ինչպէս Երկրին եւ Աքսորին, մեզմէ սպասուածն էր Աղէտի՛ն բանաստեղծումը: Որդիներ ըլլալու մեր ձեւն էր: Երկրի, Աքսորի, Աղէտի բանաստեղծման ուժեղագոյն օրինակներէն մէկը այսօր՝ կարելի է կարդալ Գր. Պըլտեանի «Կրակէ շապիկը» (3) գործէն ներս: Այդ գիրքը կարդացուեցաւ հաւանաբար՝ Հայաստանի մէջ, թէեւ չգրախօսուեցաւ ան: Հազուադէպ պարագաներու միայն՝ փաստը տրուեցաւ, որ «բանաստեղծել»ու այդ իմաստն ու այդ եղանակը ձեւով մը՝ արձագանգ կը գտնէին, գոնէ քննելու չափ հոն արձանագրուած հրամայականը: Հոս անգամ մը եւս՝ յստակ է որ «բանաստեղծել»ը աւելի արմատական գործողութիւն մըն է, քան թէ ի միջի այլոց՝ բանաստեղծութիւն գրելը, գրականութիւն ըսուածը: Կու տայ ասոնց հիմքը, արդարացումը, գաղտնի թափը, ընդյատակեայ իմաստաւորումը: Կը խօսի մեր ճակատագիրէն: Հետեւաբար՝ հոն խնդրոյ առարկայ է մեր ապագան, ըլլալո՛ւ (այսինքն՝ մենք զմեզ մտածելու) մեր կարողութիւնը: Ասկէ մեկնելով՝ նոյնքան յստակ է, որ «Հայաստան» - «Սփիւռք» վէճերը փուճ են ու անշահեկան, այնքան ատեն որ նկատի չունին բանաստեղծումի այս մակարդակը: Փուճ են ու անշահեկան մանաւանդ քաղաքական բնոյթի աքլորամարտութիւնները, որոնց թաթառին մէջ «մտաւորական»ներն ալ կը հրաւիրուին մերթ ընդ մերթ մտնելու:

3

Այս բոլորը ըսելէն ետքը, երեսուն տարուան վրայ երկարող մտային աշխատանք մը (որ իմ սերունդիս աշխատանքը եղաւ) այսպէս ամփոփելէ ետքը, կը տեսնեմ սակայն, որ հարցը կը մնայ ամբողջ: Մեկնաբանեցի «Ո՞ւր հասած ենք» բնաբանը, մեկնաբանութիւնս վերածեցի յորդորի, բանաստեղծումի փորձը նկարագրեցի ու արժեւորեցի, բայց չպատասխանեցի բնաբանին մէջ զետեղուած հարցումին:

1995-ին Երեւանի մէջ լոյս տեսաւ Ինքնութիւն վերնագիրը կրող հատոր մը, իբրեւ «Հումանիտար հետազօտութիւններ հայկական կենտրոն»ի պարբերական հրատարակութիւն: Ընթերցողը պարտի աչքէ անցընել այդ հատորը, տեսնելու համար թէ «ո՛ւր հասած ենք» հասկնալու մեր փորձին մէջ: Հատորը բացորոշ կերպով ցոյց կու տայ հակասական կացութիւնը որուն մէջ կը գտնուին Հայաստանի կարգ մը մտաւորականներ: Հատորը կազմուած է «ազգային ինքնութեան» հարցը արծարծելու համար, ինչ որ թերեւս հասկնալի է եթէ նկատի առնուի իմացական եւ քաղաքական կացութիւնը այդ հողամասին վրայ: Միեւնոյն ատեն՝ իր մէջ կ՚ընդունի անձեր, որոնց աչքին՝ ազգայնականութիւնը հեռու է վերջին խօսքը ըլլալէ, որոնք զգայարանք մը ունին լսելու եւ ընկալելու համար «բանաստեղծում»ի աշխատանքին թելադրանքը (4): Այդ ընկալումի նշոյլներուն հակառակ՝ ընթերցողը պիտի տեսնէ, որ մեր այսօրը մտածելու համար՝ միակ տրամադրելի ստորագրութիւնը հոն՝ է՛ ու կը մնայ «ազգային ինքնութիւն»ը: Ասոր պատմական չափանիշն ալ բնականաբար՝ պետութենական (հայաստանեան բառով՝ «էտատիստական») մօտեցումն է: Թերեւս նկատառման արժանի չըլլար փիլիսոփայական թեքումով հրամցուած այդ ուսումնասիրութիւններու հաւաքածոն, եթէ չվերաբերէր ուղղակի եւ բացայայտ պարզորոշումով՝ մեր ճակատագրին, եթէ չյաւակնէր մեր «անկայուն կայքը» հասկնալու փորձերուն պատասխան մը բերել, հաստատ ուղղութիւն մը տալ: Դժբախտաբար՝ պատասխան մը եւ ուղղութիւն մը, որոնք նոր չեն բնաւ, աւելին՝ մոլորեցնող են համապարփակ հանգամանք ստանալու իրենց միտումով:

Ահաւասիկ ինչ կը գրէ այդ մասին հատորին ճարտարապետը, Աշոտ Ոսկանեան. «Ազգային ինքնութեան այդ անորոք, ինտելեկտուալ մտանցումն էլ հէնց հայ մտաւորականի կոչումն է այսօր» (էջ 18): «Մտանցում» բառին վրայ կառչած չմնա՛նք հոս: Բացատրուած է քիչ վերը գերմաներէն եզրերով՝ durchdenken, zuendedenken: Հայերէն թարգմանուած՝ «մտքի առարկան մինչեւ վերջ սպառելու [...] գործողութիւնը»: Կարեւորը Ի. դարու (հայկական Ի. դարու) ամբողջ իմացական արտադրանքը «ազգային» մըտածողութեան պիտակին տակ ամփոփելու առնուազն զարմանալի փորձն է: Նոյն հեղինակը կ՚ըսէ, թէ դարու սկիզբին՝ «ազգային ինքնագիտակցութեան աւանդական՝ "ռոմանտիկ" տարբերակը ըսպառել է իր ներուժը» (էջ 19), ինչ որ կը նշանակէ, թէ ազգային ինքնագիտակցութիւնը, իբրեւ այդ, պէտք ունէր և պէտք ունի այսօր, նոր «ներուժ»ի, որուն անհրաժեշտութեան «գիտակցել» են զանազան մտաւորականներ եւ գրողներ (որոնց կարգին՝ Սարաֆեան, ուրկէ ո՛ւր), առանց որ այդ գիտակցութիւնը վերածուի երբեւէ՝ «հասարակական - քաղաքական շարժման»: Հասկնալի է: Ազգային ինքնագիտակցութիւն մը կը կարօտի ներուժի, ու պէտք ունի ուշ կամ կանուխ՝ հասարակական շարժման մը վերածուելու, պետութենական մօտեցումը պահելով իբրեւ հեռանկար, ստանալու համար պատմական վաւերականութեան կնիքը: Մարքսական դպրոցներէն ժառանգուած գաղափար մը չէ միայն այս մէկը: Արեւմըտեան համալսարանականներուն մէջ ալ նոյն գաղափարներուն համաձայն կը դասաւանդուի երբեմն պատմութիւնը:

Առաջնորդող յօդուածին հեղինակը կը ճանչնայ «Սփիւռքաբաններ»ը, անձեր որոնք փորձեր են իրենց կարգին վերլուծել Հայոց ազգային ինքնութեան «պրոբլեմատիկա»ն, մեկնելով արեւմտեան ընկերային գիտութիւններու յղացական համակարգէն: Իրենց փնտռտուքը տեղ չէ հասեր, դուրս չգալով «ակադեմական շրջանակներից» (երանի՛...): Բայց ինչո՞ւ դուրս չէ եկած անոնցմէ: Պատասխանը պարզ է. «որովհետեւ չէ կրցած ճեղքել աւանդական մտածելակերպի արգելափակոցները»: Անշուշտ՝ հեղինակը կ՚ուզէ ըսել, որ Ազգային կոչուած Շարժումը կրցա՛ծ է ինք այդ արգելափակոցները ճեղքել, անցնելով քաղաքական մակարդակի, ինչ որ բոլոր նախորդ անկատար, կիսամեռ ճիգերուն իրագործումն ու կատարելագործումն էր անկասկած: Ազգային Շարժումն է, որ կրցած է «որպէս նպատակ առաջադրել... պահպանուած տարածքի վրայ իրական պետականութեան ձեւաւորման պրագմատիստական խնդիրը»: Հոս ալ՝ կը հասկցուի, որ չկայ վաւերական մտածողութիւն առանց պրագմատիկայի, ըստ Ի. դարու խորագոյն եւ գերագոյն փիլիսոփայական ներթափանցումներուն: Ճիշդ է, որ այս «էտատիստական մօտեցումը» քիչ մը նեղ կը թուի հեղինակին: Պետութենական լուծումները, թէեւ որակաւոր նոր վիճակ յառաջացուցած են ազգային ինքնութեան հարցին դէմ յանդիման, այսուհանդերձ՝ քիչ մը եւս զարգացուելու պէտք ունին Ի. դարու փիլիսոփայական պրագմատիկան գոհացնելու համար: Բայց ոչի՛նչ, պզտիկ ճիգ մը եւս այդ ուղղութեամբ, եւ պիտի յաջողին, պիտի հասնին երազուած «համադրութեան», պիտի կարենան ամուր հիմերու վրայ դընել «ազգային ինքնութեան» հարցը:

Պետութենական մօտեցումն է այս հաշուով՝ որ անյողդողդ չափանիշը կ՚ընձեռէ մեր անկայուն կայքը, մեր ճակատագիրը մտածելու համար: Ազգային ինքնութեան գաղափարաբանութեան չափը եւ կատարելագործումն է ան միաժամանակ: Պէտք չէ՛ կարծել, որ նոր է այդ մօտեցումը: Երէկ այդպէս էր, այսօր ալ նոյնն է: Պէտք չէ կարծել նոյնպէս, որ յատուկ է ան այսօրուան հայաստանեան մտաւորականութեան: Եօթը տասնամեակէ ի վեր՝ Սփիւռքի մէջ ալ նոյն գաղափարաբանութիւնը, մեր ինքնասահմանումի յետին բջիջներուն մէջ ծուարած, կը կոթնի նոյն մօտեցումին վրայ, կ՚արեւելուի նոյն չափանիշին համաձայն: Ինչ որ այսօրուան Հայաստանին համար՝ կրնայ թուիլ բնականոն ընթացք մը, Սփիւռքի մէջ թարգմանուեցաւ եօթը տասնամեակի վրայ երկարած աւազախրումի: Այդ փառաւոր աւազախրումին իրենց մասնակցութիւնը բերին եօթը տասնամեակ պետական անկատար փափաքներ սնուցանած անձնաւորութիւններ ու կազմակերպութիւններ, որոնք ուրեմն արդէն իսկ եօթը տասնամեակէ ի վեր՝ իրենց ճակատագրին դէմ կը գործէին: Իրենց ճակատագիրը պետութենական մօտեցումներէն անդին էր: Իրենք երբե՛ք չէին գիտցած ուրեմն այդ «անդին» վերլուծել, առանձնել, չէին գիտցած զայն հարցադրել, խորացնել: Չէին հասկցած, որ իրե՛նք կրնային ըլլալ ըՍփիւռքի ողնասիւնը, հոն ուր Սփիւռքը պէտք ունէր գիտակից սպասարկումներու:

Սա հակիրճ նշումները կը յանգին հետեւեալ ճշդորոշումներուն.

ա) Մեր պարտականութիւնն է այսօր աւելի քան երբեք՝ պետութենական մօտեցումին քննադատութիւնը կատարել ըստ էութեան: Ինչ կը վերաբերի ազգայնական գաղափարաբանութեան, որ կը շարունակէ տնօրինել մեր բոլոր արարքները, իր արժանաւոր քննադատութիւնը ստացաւ ան «սփիւռքաբան»ներուն կողմէ ասկէ տարիներ առաջ: Հո՛ն էր նոյնիսկ որ կարծեցեալ «Սփիւռքաբան»ները կը միանային, հակառակ իրենց միջեւ գոյացող շատ խոր տարբերութիւններուն: Զընկալուեցա՞ւ այդ քննադատութիւնը ըստ արժանւոյն: Անկասկած: Ինծի համար սակայն՝ կատարուած գործ է այդ մէկը (5): Ստիպուած ենք միայն կրկնելու, վերանորոգելու զայն այսօր: Մորթազերծ պէտք է ըլլար այդ գաղափարաբանութիւնը: Պէտք է երեւան բերուէր ան իր գործարկման մանրամասնութիւններով, իր ամենակալ բնոյթով, իր գաղտնի ներկայութեամբ ամէնուրեք, գրականութեան մէջ, Հայոց ինքնասահմանումին մէջ, կեղծ ու անկեղծ «ինքնութեան» փնտռտուքներուն մէջ: Այսօր, նոյն գաղափարաբանութիւնը գործադրըման մէջ կը մտնէ հոս եւ հոն, Հայաստան թէ Սփիւռք: Բայց Հայոց աշխարհի այդ ինքնակործան գաղափարաբանութեան քննադատութիւնը արդէն իսկ եղած, վերջացած աշխատանք է:

Կը մնայ մեզի շատ աւելի կարեւոր ու շատ աւելի դժուար աշխատանք մը՝ «պետութենականութեան» քննադատութիւնը, քանի որ ազգայնական գաղափարաբանութեան մղիչ ուժը անշուշտ՝ պետութենական մօտեցումն է:

բ) Կանխազգուշացում մը հիմա, որ իսկապէս՝ էական է: Պետութեան մը գոյութիւնը կը պահանջէ մէկ բան. թէ գտնուին անձեր, որոնք գիտնան զայն վարելու եւ կառավարելու ձեւը: Այդ պահանջը իր կարգին՝ կ՚ենթադրէ պետութեան եւ պետականութեան մտածում մը: Ազգային Շարժման հիմնադիր անդամներուն սկզբնական շրջանի գրութիւններուն նպատակն էր այսպէս՝ արդի աշխարհի ըմբռնումներուն հետ համընկնող ու քաղաքական ծրագիրներ պարզող պետականութեան մտածում մը բանաձեւել: Թէ կը յաջողէի՞ն այդ ընել, տարբեր հարց է, որ կապ չունի «բանաստեղծում»ի եւ «պետութենական մօտեցում»ի սկզբունքներուն անդրադարձող ներկայ նշումներու բովանդակութեան հետ (6): Պետութենական մօտեցում եւ պետականութեան մտածում էապէս տարբեր բաներ են: Երկրորդը կը գրաւէ, եւ պէ՛տք է գրաւէ, կոնկրետ պետութեան մը հարցերով: Զուտ քաղաքական հանգամանք կը կրէ: Նոյնիսկ տեսաբանական մնալու պարագային, կը նպատակադրէ պետական կիրառումը: Մինչդեռ առաջինը ինչպէս ըսի՝ համապարփակ միտում ունի: Կ՚ուզէ տնօրինել մեր անկայուն կայքը հասկնալու փորձը, մեր գոյութենական իրավիճակը: Կ՚ուզէ ուղղութիւն եւ արեւելում տալ մեր պատմութիւնն ու բաժնել ճակատագիրը «մտանցել»ու պարտականութեան, մեր հեռակայութիւնը հիմնաւորելու (կամ արժեզրկելու) աշխատանքին:

գ) Երկիրը իր երկրայնութեամբ պահող «բանաստեղծում»ը, Աքսորին էութենական հեռակայութիւնը հաստատող «խօսք»ը կը հակադրուին բնականաբար պետութենական մօտեցումին ցոյց տուած այդ համապարփակ միտումին, որ կ՚ուզէ բացատրել ու բարձուած տեսնել է՛ւ բաժանումը, եւ ցրումը, է՛ւ Սփիւռքը, է՛ւ հեռակայութիւնը, է՛ւ անդենութիւնը, է՛ւ քսաներորդ դարու մեր ճակատագիրը, է՛ւ մեր ամբողջ գրական ու մտածողական արտադրանքը, է՛ւ մենք զմեզ աշխարհէն ներս սահմանելու փորձերը՝ պետութենական (երկրորդաբար միայն՝ ազգային) հանգանակով ու յանգակէտով: «Բանաստեղծում»ին աշխատանքը կարելի չէ վերջացած նկատել հետեւաբար, այնքան ատեն որ այդ մօտեցումը արմատապէս չէ քննադատուած: Նախապատրաստական փորձեր եղած են այդ ուղղութեամբ (7): Պէտք է յանգին ամբողջական քննադատութեան մը:

Ահաւասիկ ո՛ւր հասած ենք:

ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

(1) Ընթերցողը կը յղեմ «Երկրայնութիւն» վերնագրուած յօդուածիս, *Միտք եւ Արուեստ*, Հոկտ. 1993, եւ Աբրահամ Ալիքեանի *Ծղրիթը* հատորին (Պէյրութ, 1993), որ պիտի մնայ իբրեւ քսաներորդ դարու վերջաւորութեան ամենացայտուն արտադրութիւններէն մէկը հայկական աշխարհէն ներս, Սփիւռք թէ Հայաստան:

(2) Տե՛ս *Կայք*, թիւ 1, Փարիզ, 1989, «Կոստան Զարեան եւ Օսվալտ Սփենկլըր» ուսումնասիրութիւնս: Զարեանէն մէջբերումս կու գայ անշուշտ իր «Պանկոոպը եւ Մամութի Ոսկորները» անաւարտ վէպէն, *Հայրենիք Ամսագիր*, Օգոստոս, 1932:

(3) Դանիէլ Վարուժանին նուիրուած ուսումնասիրութիւն, Փարիզ, 1987:

(4) Ատոնցմէ մէկն է Հրաչիկ Բայաթեան: Շատերը, «ազգային ինքնութեան» մասին մտորելու պահուն, կարծէք՝ ըՍփիւռքի մը գոյութեան (եւ ուրեմն՝ մեր բաժանեալ ճակատագրին, մեր «անկայուն կայքին») գիտակցութիւնն իսկ չունին: Ո՛ւր մնաց էական հեռակայութեան մը գիտակցութիւնը, իբրեւ Երկրի անդենութեան պահակն ու ընդունարանը:

(5) Տե՛ս օրինակ What is to be asked վերնագիրը կրող գրքոյկին մէջ (Պոսթըն, 1985, որ կը պարունակէ Ջօրճ Հիմնարկին կողմէ կազմակերպուած գիտաժողովի մը ելոյթները) Ճիւան Թաշճեանի եւ Ժիրայր Լիպարիտեանի միջամտութիւնները: Տե՛ս նաեւ իմ ուսումնասիրութիւնս այդ գրքոյկին մասին, «Յառաջ», 1986, Հոկ. 22 / Նոյ. 7: Վերջապէս՝ Գր. Պըլտեանի ուսումնասիրութիւնը Սարաֆեանի մասին, *Ահեկան*, Պէյրութ, թիւ 2-3, 1969: Այդ գաղափարաբանութեան ամենացայտուն դրսեւորումներէն մէկը եղաւ վերջին տարիներուն՝ «արտերկիր» բառին պարտադիր շրջագայութեան մէջ դրուիլը: Տե՛ս այս մասին Ռաֆֆի Աճեմեանի յօդուածը *Հորիզոնի* Գրական Յաւելուածին մէջ (Մոնրէալ, Յուլիս 1995): Գեղեցիկ օրինակ մը «սփիւռքաբանութեան», եթէ «Սփիւռքաբան» ըլլալ կը նշանակէ պարզապէս՝ մենք մեր հանդէպ քիչ մը յարգանք ու գիտակցութիւն ցոյց տալ. քիչ մըն ալ՝ խելք:

(6) Պէտք չէ մոռնալ սակայն, որ այդ յօդուածներուն մէջ բոլոր կարելի սրբագրումներով եւ երբեմն առանց սրբագրումի՝ կ՚ըսուէր ու կը կրկնուէր նաեւ, թէ ազգ մը կը կերտուի «պետականացման» ճամբով: Թերեւս արժէ ըսել, յաւելեալ պատկերացում մը տալու համար տիրող մտայնութեան մասին, Հայաստանի այս կամ այն նախարարին անձնական կարծիքները Սփիւռքի կերթոյացած մտաւորականութեան մասին, որ ճանաչում պիտի վայելէ վերջապէս Եւրոպայի մէջ, շնորհիւ «իր» Պետութեան: Պետականութի՛ւնը անոր (մեզի) պիտի վերադարձնէ իր (մեր) կորսնցուցած արժանապատուութիւնը: Պետութենական մօտեցումին տիպականացո՛ւմը: Որմէ ետ չմնացին բնականաբար՝ Սփիւռքի լաւագոյն մտաւորականներէն ոմանք:

(7) Հետաքրքրուած ընթերցողը կը յղեմ ֆրանսերէն լեզուով լոյս տեսած հետեւեալ երկու գրութիւններուս. ա) «Le principe moderne», «*Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ*», Յունիս 1990, բ) «L'Empire du sacrifice», *L'Intranquille*, թիւ 1, Փարիզ, 1992:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 5
MARDI
5 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.670 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 71e ANNEE — N° 18.670

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՈՃՐԱՓՈՐՁԵՐՈՒ ՀԵՏԱԽՈՒԶՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԱԿԱՆՆԵՐԸ

Փարիզի ճեպընթացին Սէն-Միշէլ կայարանին ոճրափորձէն ետք ռոպոյով գծուած երեք դիմանկարներ ցրուեցան որպէս կասկածելիներու մօտաւոր տիպարներ: Այսօր ծանօթ է որ երեքն ալ լուրջ հիմէ զուրկ էին: Անոնք պատրաստուած էին Մաղրեպցիներու յատկանշական գիծերը միացնելով, մշուշի քօղի մը ետին պահելու համար հետաքննութեան փուլերը: Նախ պէտք էր ժողովուրդին այն ապահովութիւնը ներշնչել թէ ոստիկանութիւնը իր պարտականութիւնը կը կատարէ. յետոյ պէտք էր ահաբեկիչները մոլորեցնել անոնց կարծել տալով որ ոստիկանները սխալ հետքերու վրայ են, մինչ անոնք ճիշդ ընտրած էին իրենց թիրախը:

Այս զգուշութիւնները անշուշտ չեն կրնար մէկդի դնել հարցականներ որոնք առանց այլեւայլի կ'առընչուին հարցին: Առաջինը այն է թէ ի՛նչու եթէ ոստիկանութիւնը լրջօրէն կը ծանրանայ իսլամական վտանգի մը վրայ, այնքան յապաղումով նկատի առնուած է ան: Յունիս 22-ին, իսլամական «Ալ Անսար» տեղեկատուն որուն Սթոքհոլմի մէկ պատասխանատուն է Ա. Տէնէշ, ըսած էր թէ ֆրանսական «էսպիւս»ին առեւանգումը Ֆրանսայի ուղղուած ազդարարութիւն մըն էր եւ թէ ուրիշներ ալ պիտի հետեւէին: Շաբաթ մը ետք ալ լաւատեղեակ նկատուած Ալժէի «Թրիպիւն» թերթը կը գրէր թէ ալժերացի 5 ահաբեկիչներու խմբակ մը կար Ֆրանսայի մէջ որոնց նպատակն էր մահափորձեր գործել: Անոնք Աֆղանիստանի պատերազմի վեթերաններ էին, եկած Պոսնիայէն, Զագրէպի ճամբով: Այս վայրերուն նշումը պէտք է յղէր ալժերական զինուորական ապահովութեան 1993-ի մէկ տեղեկագրին, ղրկուած ֆրանսական ոստիկանութեան: Հոն կը խօսուէր իսլամականներու շուէտական կայքի մը ու Պոսնիա-Զագրէպ-Սթոքհոլմ ցանցի մը գոյութեան մասին:

Հակառակ ասոր, Յուլիս 11-ին շէյխ Սահրաուիի սպանութիւնն իսկ միտք չբերաւ շուէտական կայքին վարկածը: Բայց շաբաթ մը ետք «Թրիպիւն»ի նոր յօդուած մը գրեց թէ բացայայտօրէն որպէս ոճիրը հրահանգող, մատնանիշ կ'ընէր Տէնէշը: Այսուհանդերձ, միայն Սէն-Միշէլի ոճրափորձէն ետք ֆրանսական ոստիկանութիւնը սկսաւ հետաքրքրուիլ Շուէտով: Գլխաւոր թիրախը Տէնէշն էր որուն լուսանկարէն պրըթօն ոստիկանը ճանչցած էր ճեպընթացին մէջ պայթումէն քանի մը վայրկեան առաջ պայուսակ մը ձգող անձին դիմագիծը: Այսօր տակաւին հաստատապէս յանցաւոր հռչակուած չէ ան, բայց կը մնան հարցականները թէ շուէտական վարկածը անփութութեա՞ն մը մէկդի ձգուած էր, թէ ոստիկանութիւնը այլ տեղ առաջնորդող հետքերու վրայ էր:

Երկրորդ հարցում մը կը ծագի պայթուցիկին պատրաստութենէն, բաղադրութենէն: Ոստիկանութիւնը հաստատած է թէ Փարիզի պայթուցիկները պատրաստութեամբ կը նմանէին ԺԻԱ-ի գործածածներուն: Մինչդեռ, երեք ոճրափորձերուն գործածուածներէն առաջինը եւ Թէ-Ժէ-Վէ-ի գիծին վրայ գտնուածը կը նմանէին ԺԻԱ-ի գործածածներուն: Անոնց ալ հզօրութիւնները շատ տարբեր էին իրարմէ: Այս նախնական տուեալները կը խնդրականացնեն այն վստահութիւնը թէ երեք ռումբերն ալ կը կրէին նոյն ստորագրութիւնը:

Օգոստոս 31-ի «Նուվէլ Օպսէրվաթէօր»ը այս կէտերը ուշադրութեան յանձնելէ ետք, կ'արձագանգէ նաեւ ոճրափորձերու թղթածրարներուն վայելած վերաբերումին: Ոստիկաններ զարմանալի կը նկատեն իրենց վերադասներուն այդ վերաբերումը: Կ'ըսեն թէ զգուշութեան ծայրայեղ մթնոլորտի մը մէջ յառաջ կը տարուի հետաքննութիւնը: Մէկը կ'ըսէ թէ իրենք իրաւունք չունին ուրիշ բաժիններու իրենց պաշտօնակիցներուն տեղեկութիւն փոխանցելու եւ հաւաքուած տեղեկութիւնները միայն ուղղահայեաց, նախարարութեան ուղղութեամբ կը փոխանցուին: Մինչդեռ նման հետախուզութիւններու մէջ գործակցութիւնը էական կը նկատուի, կուտակուած տեղեկութենէն լաւագոյնս օգտուելու համար:

Վերջին կէտ մըն ալ որ ուշադրութիւն գրաւած է հարցին մէջ, չորս թղթածրարներու երեք տարբեր դատաւորներու յանձնուած ըլլալու երեւոյթն է: Ահաբեկչութեան հարցերու ծանօթ դատաւոր Ժ.-Լ. Պրիւկիէրի տրուած է իմամին սպանութեան թղթածրարը: Այս մարզին մէջ նոր մը Ժ.-Ֆ. Ռիքար որ կորսիքական եւ պասքեան ահաբեկչութեան մասնագէտ է, կը զբաղի էթուալի պայթումին եւ Թէ-Ժէ-Վէ-ի ռումբին հարցով: Երեւոյթը նորութիւն է անով որ մինչեւ այսօր ահաբեկչութեան մասնագէտ նոյն դատաւորը կը զբաղէր իրարու առնչուած բոլոր թղթածրարներով: Այս պատճառով ալ տարօրինակ կը թուի որ երեք տարբեր դատաւորներ նշանակուած ըլլան չորս թղթածրարներու քննութեան գործին: Թղթածրարներ որոնք ըստ հետախոյզներուն կապ ունին ալժերական իսլամական շարժումին հետ:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 1/4)

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.Ի ՀԵՌԱԳԻՐԸ
ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Է. Շեւարդնաձէի ուղղուած հեռագրով մը դատապարտած է գործուած «անարգ արարք»ը ու մաղթած քաջառողջութիւն:

⁂

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ
ՈՏՆՁԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Օգոստոս 30-31-ի գիշերը ադրբեջանական կողմէն գնդացիրներով եւ հրաձգային զէնքերով գնդակոծուած են Տաւուշի, Կրասնոսելսկի, Նոյեմբերեանի հայկական պաշտպանական դիրքերը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու շարքին, Վալանսի հայ մարզականը ջախջախիչ յաղթանակ մը տարաւ՝ 4 -- 0, Փերփինեանի դէմ, իր դաշտին վրայ:

Այժմ 3-րդ դիրքի վրայ է 17 կէտով: Գլուխն է միշտ Գան (Գալվատոս) 20 կէտով: Վերջինն է՝ Ալէս, մէկ կէտով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՐԻԶ

ՈՃՐԱՓՈՐՁ ՄԸ ԵՒՍ

4 ԹԵԹԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 3, առաւօտեան ժամը 11.10-ին է որ Փարիզի Ռիշար Լընուար պողոտայի շուկային մէջ ռումբ մը կը պայթէր, անմիջական խուճապ ստեղծելով: Բարեբախտութիւն մը եղած է որ ռումբը ամբողջովին չէ պայթած, ինչ որ շատ ծանր հետեւանքներ պիտի ունենար այդ բազմութեան մէջ եւ միայն չորս կիներ թեթեւօրէն վիրաւորուած են (այրուածքներ): Այս արարքը կը փաստէ, դժբախտաբար, որ ապահովութեան ամէնէն խիստ միջոցները ոչ մէկ բանի կը ծառայեն, երբ մարդիկ իրենց միտքը դրած են ոճրափորձեր գործել:

Այս անգամ ռումբը դրուած էր կաթսայի մը մէջ, ան ալ զետեղուած պղպղաճաշի(?) մը սեղանին տակ: Մասնակի պայթումն է որ առաջքն առած է աղէտալի հետեւանքներու: Թէ-Ժէ-Վէ-ի չպայթած ռումբին պարագան բացառելով, այս 3-րդ ոճրափորձն է (Յուլիս 25, Օգոստոս 17) եւ յստակ կերպով տէր եղող չկայ: Կը կարծուի որ այս մէկը կապ ունի Պրիւսէլ բացուող (Սեպ. 4) դատավարութեան հետ: Հոն կը դատուին 13 իսլամապաշտներ որոնք մեղադրուած են իրենց զօրակցութեան համար Ալժերիոյ ահաբեկչութեան: Գլխաւորներէն մէկը՝ Ահմէտ Զաուի, 34 տարեկան, պատասխանատու մը կը նկատուի Ժէ-Ի-Ա-ի (իսլամական զինեալ խումբ): Իր եւ իր 12 ընկերներուն դէմ եղած ամբաստանութիւններն ալ շատ ծանր չեն կշռեր (դըլխաւորաբար չարագործի ընկերակցութեան ստեղծում), բայց, Փարիզի ոճրափորձերը պատճառ են որ այս դատավարութիւնը ուշադրութիւն գրաւէ: 150 լրագրողներ Պրիւսէլ փութացած են:

⁂

Ֆրանսայի մէջ, մասնաւոր միջոցներ ալ ձեռք առնուեցան վերամուտի առթիւ, դպրոցները խիստ հսկողութեան տակ են:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ ահաբեկչական արարքները կը շարունակուին նոյն սաստկութեամբ: Շաբաթավերջին (Սեպ. 2/3) երկու կրօնաւորուհիներ զոհ գացին Ալժէի Պելքուր թաղամասին մէջ. մէկը 65-ամեայ Ֆրանսուհի մըն էր, միւսը՝ Մալթացի, երկուքն ալ անդամ էին Առաքեալներու Մայր Աստուածածին միաբանութեան: Այս սպանութիւններով 10-ի կը բարձրանայ ահաբեկուած կրօնաւորներու թիւը: Սեպ. 3-ին, լրագրող մը եւս սպաննուած է: Այս անգամ, զոհը ֆրանսագիր Լը Մաթէն թերթի մէկ աշխատակիցն է՝ Սայիտ Թազրութ: Սպաննուած լրագրողներու թիւն ալ 39-ի հասած է: Սեպ. 2-ին, Պլիտայի շրջանին մէջ, ականուած բեռնակառքի մը պայթումէն 6 մեռեալ կար եւ 83 վիրաւոր: Ալժերիոյ ապահովութեան ուժերն ալ հաղորդած են որ 32 զինեալ իսլամապաշտներ սպաննուած են վերջին հինգ օրերու ընթացքին: Օրանի մօտ ալ Իտալացի մը սպաննուած է Սեպ. 2-ին:

ՓԵՔԻՆԻ մէջ, Սեպ. 4-ին կը բացուէր կանանց 4-րդ համաշխարհային համագումարը, ՄԱԿ-ի հովանաւորութեան տակ եւ 185 պետութիւններու մասնակցութեամբ: Պիտի տեւէ մինչեւ Սեպ. 15: Այս համագումարին Չինաստանի մէջ տեղի ունենալը բաւական բանավէճի նիւթ եղաւ, շատ էին անոնք որոնք անընդունելի կը գտնէին Փէքին երթալ եւ բազմիլ Թիանանմէն հրապարակին կողքին, ուր չինական ուժերը անխնայ ջարդ մը գործեցին երիտասարդներուն դէմ, հազիւ քանի մը տարի առաջ: Դեռ կան չինացի կիներու վիճակը, Թիպէթի մէջ Չինաստանի գործած հալածանքները: Բայց, աշխարհի մեծերը աւելի ատակ են շահեր պաշտպանելու եւ նախարկութիւններ ընելու: Չինաստանի մերժելով Ողիմպիականներու կազմակերպութիւնը, հարկ տեսնուած էր «մխիթարութեան պարգեւ» մը տալ եւ ուրեմն որոշուեցաւ կանանց համագումարը շնորհել: Ըստ ոմանց, պէտք է երթալ եւ խօսիլ, արտայայտուիլ, ձայն բարձրացնել, ըստ ուրիշներու (Էլիզապէթ Պատէնթէր Մոնտի մէջ) պէտք չէ երթալ, երթալը՝ քաջալերել է: Որպէս նախաբան, Օգոստոս 30-ին ժողով մը բացուած էր ուր կը հա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՀ
ՀԱՅԿ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՓՐՈՖ. ՓԱՕԼՕ ԳՈՒՆԷՕՅԻ

Վենետիկի Հայ մշակոյթի ուսումնասիրման եւ վաւերագրման կեդրոնը կը տեղեկացնէ թէ Օգոստոս 31-ին Հռոմի մէջ մահացած է իտալացի արուեստաբան, ճարտարապետ Փ. Գունէօ, 59 տարեկանին: Անոր ջանքերով է որ 1966-ին Հռոմի համալսարանին արուեստի, գրականութեան եւ փիլիսոփայութեան բաժնին մէջ հիմնուած է Հայ միջնադարեան ճարտարապետութեան ամպիոն մը. այս ամպիոնին նախաձեռնութեամբ քանիցս գիտական շրջապտոյտներ կազմակերպուած է Արեւմտեան եւ Արեւելեան Հայաստանի մէջ: Փ. Գունէօ այդ ուղեւորութիւններէն մէկուն ընթացքին, 1970-ական թուականներուն, ճարտարապետ Ֆրասսադորդիի հետ յայտնաբերած էր Վանի շրջանին մէջ Եմիածնի Զորադիր եկեղեցին որ մեծ ուշադրութիւն գրաւած է միջազգային գիտական շրջանակներու մէջ: Իտալացի ճարտարապետը ղեկավարած է Հռոմի «Հայկ. միջնադարեան ճարտարապետութեան ուսումնասիրման կեդրոն»ը ու մասնակցած է հայ արուեստին նուիրուած միջազգային բազմաթիւ գիտաժողովներու, իր աւանդը բերելով Հայկ. ճարտարապետութեան ուսումնասիրման եւ ծանօթացման գործին:

Ուսումնասիրութեան նիւթ դարձնելով Անիի պատմա-ճարտարապետական արժէքները, Փ. Գունէօ միջազգային ատեաններէ բազմիցս ահազանգած է Հայկ. այդ մայրաքաղաքին յուշարձաններուն վատթար վիճակը. առանձին ուսումնասիրութեան մը արդիւնքն է «Անիի ճարտարապետական դպրոցը» խորագրուած իր արժէքաւոր գիրքը: Փ. Գունէօյի վերջին ստուար ուսումնասիրութիւնը «Հայկ. ճարտարապետութիւն» երկհատորեակն է (1988) ուր շուրջ 500 Հայկ. յուշարձաններու վերաբերեալ հարուստ նիւթ տեղ գտած է:

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԵԿԵՂԵՑԱՇԷՆ ՈՒԶԲԵԿԱՀԱՅ ԱՐԹԻՒՐ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Օգոստոս 20-ին Ուզբեկստանի երկրորդ քաղաքին՝ Սամարղանդի մէջ (372 հազար բնակիչ) բացումը կատարուեցաւ ամբողջովին վերանորոգուած Ս. Աստուածածին Եկեղեցիին: Բացման արարողութեան ներկայ էր Հայաստանէն կրօնական ու աշխարհական մասնակիցներով ստուար պատուիրակութիւն մը:

Եկեղեցին կառուցուած է 1903-ին եւ գործած մինչեւ 1927. այդ թուականէն ետք ծառայած է զանազան նպատակներու եւ անխնամ մնացած: Անոր վերանորոգման ամբողջ հոգը ստանձնած է Արթիւր Մարտիրոսեան որուն այս առթիւ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին կողմէ կոնդակով մը շնորհուած է "Ազգային բարերար"ի տիտղոս:

Օգտուելով այս վերջինիս Փարիզ գտնուելու պատեհութենէն, իրեն հետ տեսակցութիւն մը ունեցած է Յուլիս 21-ին, մեր աշխատակիցը Հ. Գեղամեան: Տեսակցութիւնը կատարուած է ռուսերէն, կուտանք արեւմտահայերէնով:

Հ. - Ո՞վ է Արթիւր Մարտիրոսեան. ո՞ւրկէ եկած է եւ ո՞ւր կ'երթայ:

Պ. - Ծնած եմ Սամարղանդ, 1956-ին եւ հոն 32 տարի ապրելէ ետք, այսօր գործի բերումով փոխադրուած եմ Տաշքենդ: Հոն է կառավարութիւնը եւ գործի աշխարհը. ուրեմն պէտք էր հոն գտնուիլ:

Հ. - Ի՞նչ կ'ըսէք ձեր նախնիներուն մասին:

Պ. - Հօրս կողմը ստալինեան ճնշումներու շրջանին մեծ թիւով Հայերու հետ աքսորուած են Ուզբեկստան: Իսկ մօրս մեծ պապը Ուզբեկստան փոխադրուած է այն տարիներէն երբ երկիրը կը կոչուէր Թուրքիստան. այսինքն՝ Բուխարայի խանութեան շրջանին իսկ (այդ խանութիւնը գոյութիւն ունեցած է ԺԶ. դարէն մինչեւ 1920 ծնթ. Հ. Գ.) եւ աշխատած է խանին պալատին մէջ որպէս զինեպան: Մայրս, ուրեմն ծնած է Ուզբեկստան, հայրս՝ Հայաստան:

Հ. - Ի՞նչ է Ուզբեկստանի հայութեան վիճակը:

Պ. - Համայնավարութեան շրջանին աւելի համախումբ էին. այն ատեն չկային ազգային հարցերու առնչուած հարցերը: Ընդհանուր առմամբ, թէ՛ Ուզբեկստանի, եւ թէ ամբողջ Միջին Ասիոյ մէջ Հայերը լաւ կ'ապրէին: Բայց համայնավարութեան անկումէն ետք կեանքը դժուարացաւ. շատեր եւ ինչպէս նաեւ Հայեր, հեռացան իրարմէ: Ամէն մէկը սկսաւ միայն իր ճակատագրով զբաղիլ: Երեկոյթները, հանդիպումները որոնք նախապէս յաճախակի էին, դարձան հազուադէպ: Ամէն մարդ պարտաւոր է իրեն, իր ընտանիքին համար պայքարիլ: Շատեր մեկնեցան, բայց քիչ չեն մնացողները: Բոլորը մեկնելու հնարաւորութիւն չունին:

Հ. - Վերջին, 1987-ի մարդահամարին արդիւնքներով Ուզբեկստանի մէջ աւելի քան 50 հազար Հայ կար:

Պ. - Աւելի՛. վերջին տարիներուն մեծ թիւով Հայեր եկած էին Կիրովաբադէն (Ատրբէջան), Ղարաբաղէն եւ մեր հաշխներով, պաշտօնապէս արձանագրուած ու չարձանագրուած Հայերու թիւը 80 հազարի շուրջ է երկրին մէջ:

Հ. - Իսկ Սամարղանդի՞ մէջ:

Պ. - Սամարղանդ կ'ապրին 12 հազար Հայեր: Անոնցմէ մէկն է Սամարղանդի միակ «Խորհրդային Միութեան հերոս»ը որ կը կոչուի Յարութիւնով:

Հ. - Ի՞նչպէս որոշեցիք ստանձնել եկեղեցիին վերանորոգումի գործը:

Պ. - Ես երկու հայրենիք ունիմ. Ուզբեկստանը եւ Հայաստանը: Առաջինը այն երկիրն է ուր ծնած եմ, մեծցած, որ ինծի տուած է լաւը, գէշը. Հայաստանը հոգիիս հայրենիքն է:

Այն ժամանակ երբ մարդիկ սկսան մեկնիլ Ուզբեկստանէն, կը տեսնէի թէ որքան դժուար էր կեանքը անոնց համար: Կը մտածէի, ի՞նչպէս ընել իրենց օգնելու համար որպէսզի չմեկնին:

Երբ 1990-ին Էջմիածին գացեր էի իմ աւագ զաւակը մկրտելու, առիկա զուգադիպեցաւ եկեղեցական տօնի մը: Արարողութեան կը նախագահէր Վազգէն Ա. Կաթողիկոսը: Մենք մկրտութենէն ետք մնացինք մինչեւ արարողութեան աւարտը: Գիտէք որ Մայր տաճարէն Վեհարան տանող ճամբուն երկայնքին բազմութիւնը շարուած կ'ըլլայ. Կաթողիկոսը կ'անցնի օրհնելով ժողովուրդը:

Այդ բազմութեան մէջ հայրապետական աջը իմ գլխուս վրայ հանդչեցաւ եւ զիս օրհնեց: Այդ պահէն զգացի որ բան մը պէտք է ընեմ ժողովուրդիս համար: Նոյնիսկ խօսքով չեմ կրնար արտայայտել այդ զարմանալի զգացումը: Մինչեւ այդ պահը եկեղեցիին մասին մտածած իսկ չէի:

Հ. - Ե՞րբ մտածեցիք այդ մասին:

Պ. - Այդ դէպքէն քանի մը օր ետք պէտք եղաւ ուրիշ գործի մը բերումով պրպտումներ կատարել Սամարղանդի պետական արխիւին մէջ: Հոն, բոլորովին պատահարար ձեռքս անցաւ տեղական հայկական եկեղեցիին վերաբերեալ փաստաթուղթ մը: Գրուած էր որ հայկական եկեղեցին կառուցուած 1903-ին, գործած է մինչեւ 1927: Այդ թուականին քահանան ձերբակալեր են, գնդակահարել եւ 12 օր ետք որոշած որ քահանայ չունենալուն պատճառով եկեղեցին կը փակեն: Այդպէսով, մեր Հայերը կը մնան առանց եկեղեցիի:

Հ. - Իսկ ի՞նչ կ'ըլլայ եկեղեցիին շէնքը:

Պ. - Շէնքը կը գործածուի որպէս պահեստարան, գրադարան, աղբանոց, չէք կրնար երեւակայել...:

Հ. - Շէնքը կառուցուած էր Հայերո՞ւ դրամով:

Պ. - Այո. 1903-ին հանգանակութիւն կը կատարուի. այսինքն, կը կառուցուի հաւաքական գումարով եւ ոչ թէ մէկ հոգիի նուիրատուութեամբ:

Պէտք էր տեսնել թէ ի՛նչ վիճակի մէջ էր շէնքը: Մենք սկսանք ուղղակի զերոյէն: Շէնքը ընդարձակեցինք, զանգակատունը վերաշինեցինք, համաձայն նախկին տեսքին: Երեւակայեցէք որ նոյնիսկ զանգակատունը յարկաբաժնի վերածած էին ու հոն բնակող կար: Ստիպուեցայ ուրիշ տեղ յարկաբաժին մը գնել այդ «բնակիչ»ին համար: Նոյն բանը ստիպուեցայ ընել եկեղեցիին տարածքին վրայ բնակող այլ ընտանիքներու համար: Հիմա կը մնայ յարկաբաժին մը գնել քահանային համար եւ առով համալիրը կ'ըլլայ ճիշդ այնպէս, ինչպէս էր անցեալին:

Այսօր արդէն երեք տարի է որ կ'աշխատինք եկեղեցիին վրայ: Կարծիքներ կային որ ձեռնարկին մասնակցէին նաեւ ուրիշները եւ փոքր նորոգումներով գործը աւարտէր: Ես չհամաձայնեցայ եւ պայման դրի որ ամէն բան իրականանայ միմիայն իմ ընտանիքիս եւ իմ ջանքերով:

Հ. - Ի՞նչպէս հարթեցիք գործնական հարցերը:

Պ. - Ամէն բանի համար ունեցանք Էջմիածնի համաձայնութիւնը. հոնկէ հոգեւորականներ հրաւիրեցի. եկան, ցուցմունքներ կատարեցին: Ճարտարապետը եւս Հայաստանէն է: Իմ նպատակս էր եկեղեցին ամէն բանով բերել նախկին վիճակին, իր բակով, ծառերով, ծաղիկներով: Կ'ըսեն թէ շատ գեղեցիկ էր ան:

Հ. - Իսկ ի՞նչպէս ընդունուեցաւ ձեր նախաձեռնութիւնը ուզբեկ իշխանութիւններու կողմէ:

Պ. - Ես հանդիպումներ ունեցայ իմ շրջանակին, կառավարական տարբեր մակարդակներէ պաշտօնատարներու հետ: Յաջողեցայ ունենալ անձամբ նախագահ Քարիմովի համաձայնութիւնը:

Հ. - Ե՞րբ սկսան շինարարական աշխատանքները:

Պ. - Այս ամառ կը լրանայ Բ. տարին:

Հ. - Այդ երկու տարուան ընթացքին բոլոր աշխատանքները կատարուեցա՞ն:

Պ. - Այո, 99% համեմատութեամբ:

Հ. - Ի՞նչպէս հակազդեց հայ համայնքը:

Պ. - Նախ թերահաւատ էին. յետոյ երբ իրենց աչքերուն առջեւ գործը սկսաւ օրէ օր յառաջանալ, սկսան հաւատք ունենալ: Սկսան գալ ու հարց տալ թէ երբ տեղի կ'ունենայ բացումը: Չէ՞ որ շատ ու շատ Հայերու համար ներկայիս անկարելի է քանի մը հազար տոլար գտնել իրենց երախաները տանիլ Էջմիածին, մկրտելու համար: Այսօրուան կացութեամբ հայ երախաներու 80%-ը մկրտուած չեն. եւ առիկա ոչ միայն Ուզբեկստանի մէջ, այլ ամբողջ Միջին Ասիոյ:

Հ. - Ի՞նչպէս կ'ապրի, ի՞նչ կազմակերպութիւն ունի հայ համայնքը:

Պ. - Իմ նախաձեռնութեամբ ստեղծուեցաւ համայնքի ղեկավար մարմին: Գնած եմ մեծ շէնք մը ու տրամադրած համայնքին: զայն կոչեցինք «Լոյս»: Հոն կը հաւաքուին Հայերը, հանդիպումներ կ'ունենան ու զանազան հաւաքոյթներ կը կազմակերպեն: Ունեցանք նաեւ կիրակնօրեայ հայկական դպրոց: Ուսուցիչները ռուսերէն դասաւանդող Հայեր են որոնք կը սորվեցնեն խօսիլ ու քիչ մը գրել:

Հ. - Ո՞րքան է աշակերտներու թիւը:

Պ. - Հիմա 30 է, բայց շատ են փափաքողները: Նպատակ ունիմ ուրիշ շէնք մը եւս գնելու, ամէնօրեայ դպրոց բանալու համար:

Հ. - Ի՞նչ կը մտածէք Ուզբեկստանի եւ առհասարակ ամբողջ Միջին Ասիոյ հայութեան ապագային մասին:

Պ. - Ինծի այնպէս կը թուի որ ներկայի ազգային հարցերը կը լուծուին երբ խորհրդային նախկին երկիրներու տնտեսական խնդիրները լուծուին: Այն ատեն ալ ազգայնամոլներ գոյութիւն կ'ունենան, բայց ոչ հիմակուան չափ:

Հ. - Չէ՞ք կարծեր որ մահմետական մոլեռանդութիւնը կրնայ այնպիսի կացութիւն ստեղծել որ քրիստոնեաները եւ անոնց հետ Հայերը ստիպուին մեկնիլ: Շատ լաւ գիտէք թէ օրինակ, ինչ տեղի ունեցաւ Տաճիկստանի մէջ:

Պ. - Ինծի կը թուի որ շատ բան կախում ունի նախագահէն: Պր. Քարիմով ուժեղ անձնաւորութիւն է. իսկական նախագահ մը: Առիկա է պատճառը որ Ուզբեկստանի մէջ կացութիւնը կայուն է ու չկան քաղաքական եւ այլ ազգայնամոլական տարակարծութիւններ:

Հ. - Այո, բայց նախագահը յաւիտենական չէ:

Պ. - Այո, բայց ի վերջոյ մարդիկ պիտի հասկնան չարն ու բարին: Հազարաւոր Ուզբեկներ ստիպուեցան լքել Տաճիկստանը եւ եկան, պատմեցին հոն իրենց տեսածն ու ապրածը: Այո, Քարիմով յաւիտենական չէ, բայց եթէ, ըսենք, մնայ 10 տարի եւս, առիկա կրնայ կայունութեան եւ հանդարտութեան երաշխիք ըլլալ:

Հ. - Այլ խօսքով, դուք կը կարծէք թէ առնուազն մօտակայ տարիներուն Հայերը Ուզբեկստանի մէջ կրնան հանգիստ ապրիլ, պահպանելով իրենց ազգայինը եւ ունենալ դպրոցներ:

Պ. - Այո. եւ ես անձամբ ամէն բան կ'ընեմ առոր համար: Այսօր, հոս հացի փոքրիկ գործատուն մը գնեցի Սամարղանդի հայկական կեդրոնին համար, որպէսզի առով կարենայ իր ծախքերը ապահովել:

Մենք ունինք նաեւ մեր թերթը որ առայժմ ռուսատառ է քանի որ շատ Հայեր չեն գիտեր հայերէն կարդալ:

Հ. - Որքա՞ն է տպաքանակը ու ի՞նչ նիւթեր կ'ըլլան հոն:

Պ. - Թերթը քաղաքականութեամբ չի զբաղիր. կը պատմէ հայեւուզբեկ յարաբերութիւններու, հայ մշակոյթի, ծանօթ դէմքերու մասին եւայլն: Տպաքանակը շուրջ 10 հազար է:

Հ. - Ո՞վքեր կ'աշխատակցին:

Պ. - Մեր հայ լրագրողները, ես զանոնք հրաւիրեցի տեղական մամուլէն, ձայնասփիւռէն եւ հեռատեսիլի կայաններէն:

Հ. - Ի՞նչով կը զբաղին Սամարղանդի Հայերը:

Պ. - Աւագ սերունդը, մեր ծնողքը մեծ մասով ղեկավար, պատասխանատու պաշտօններ կը վարէին: Այսօր շատ աւելի դժուար է յաջողիլ. պէտք է լաւ տիրապետել ուզբեկերէնին:

Հ. - Այո, պայմանով որ սփիւռքը չմոռցուի:

Պ. - Անշուշտ, բայց հասկցէք որ մեր ու ձեր պայմանները ամբողջովին տարբեր են. մեզի ամբողջ տասնամեակներ սորվեցուցած են որ ռուսերէնէն զատ ոչ մէկ ուրիշ լեզուի պէտք ունինք: Ազգային մշակոյթի կամ լեզուի մասին կարելի չէր խօսիլ:

Հ. - Ուրեմն, դուք լաւատես էք ապագային մասին:

Պ. - Ես ամէն բան կ'ընեմ որպէսզի Հայերը չմեկնին, մնան: Երբ միլիոնաւոր տոլարի ներդրումներ կը կատարեմ այդ երկրին մէջ, կ'ուզեմ հասկցնել իրենց թէ պէտք է վստահիլ: Կը ջանամ իրենց համար տեսակ մը կողմնացոյց հանդիսանալ:

Հ. - Շնորհակալութիւն Պր. Մարտիրոսեան. կը յուսամ որ այլ առիթներ կ'ըլլան հանդիպելու:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԱԽԱՍՏԵՂԾ ՁԱՅՆԵՐ
քերթուածներ

Հեղինակ՝ ՍԻՐՎԱՐԴ ՁԱՐԵԱՆ
Մոնրէալ, 1995

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՑ. ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Քեսապի մասնաճիւղը հրաւիրած էր Մարսէյլի Սէն - Ժերոմ Թաղամասի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Եղիշէ Ա. Քահանայ Փանոսեանը հանդիսաւոր կերպով նշելու համար անոր գործունէութեան 60-ամեակը:

Հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ Օգոստոս 13-ին Քեսապ Քառատուրանի Հ. Բ. Ը. Միութեան Մեսրոպեան սրահին մէջ, ուր Եղիշէ Քահանայի առաջին պաշտօնավարած դպրոցը եղած է: Ան շրջապատուած է Քառատուրանի գեղեցիկ լեռներով եւ կը տիրէ օդասուն անոյշ մթնոլորտ մը, հայրենակ տուներով: Մեծ թիւով հանդիսականներ կը հաւաքուէին Մեսրոպեան նախկին դպրոցը:

Բացումը կը կատարուէր Հ. Ե. Ը.-ի Հալէպի փողերախումբի սուրիական եւ հայկական փառերգներու կատարմամբ եւ սկաուտական հիմնով: Հանդիսութիւնը վարեց Տիկին Ցամիկ Մանճիկեան - Պէրպէրեան եւ բարի գալուստի խօսքէն ետք, ներկայացուց օրուան պաշտօնական հիւրերը, ինչպէս Քեսապի քաղաքապետը՝ Աբրահամ Կիրճիկեան, գրող եւ թարգմանիչ՝ Նիզար Խելիլ եւ այլ անձնաւորութիւններ: Տիկին Մանճիկեան, ապա վեր առաւ Եղիշէ Քահանայի արժանիքները եւ տուաւ անոր կենսագրականը: Յաջորդաբար խօսք առին Պր. Ստեփան Թիթիզեան, Ղեւոնդ Գաւլաքեան, Նիզար Խելիլ: Գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր մը: Տիկին Նաքէ Մանուկեան (Եղիշէ Քահանայի աղջիկը) արտասանեց հօրը ուղղուած քերթուած մը, նաեւ թոռնիկը՝ Նայիրի Մանուկեան: Եղան նաեւ երգեր:

Հանդէսին աւարտին Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Քեսապի մասնաճիւղին ատենապետը՝ Պր. Մովսէս Մանճիկեան հրաւիրեց օրուան մեծարեալը եւ ի գնահատութիւն անոր 60-ամեայ վաստակին յանձնեց ոսկի մետալ մը:

Եղիշէ Քահանայ յուզուած, իր շնորհակալութիւնը յայտնեց Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ զինք մեծարողներուն եւ հրաւիրեց բոլորը որ չմոռնան իրենց ոսկեղինիկ լեզուն: Յաջորդ Կիրակին, պատարագեց Հալէպի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, ուր Թաղական խորհուրդը եւ Տաւուտէէի նախկին աշակերտները որոշեցին մեծարանքի հանդէս մըն ալ իրենք կազմակերպել Օգոստոս 28-ին:

ՇԱՔԷ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԾՈՂՔԻԹԻ ԾՈՂՔԻԹ

ԳՆԱԼԸԻ (Պոլիս) Կազդուրման Կայանի փակման հանդէսը տեղի ունեցած է Օգոստոս 19-ին, ուրախ մթնոլորտի մը մէջ: Հանդիսութեան նախագահած է Մեսրոպ Արք.: Բացման խօսքը արտասանած է կայանին տնօրէնուհին՝ Տիկին Ժագլին Էրմէն որ պատկերը գծած է կայանի կեանքին եւ ողջունած Պոլսոյ հայութիւնը որ, այս տարի եւս, իր կենարար աւիշը հոսեցուցած է այս հաստատութենէն ներս ու տղաքը հոգւով ու մարմնով կազդուրուած են: Խօսք առած է հիմնադիր - անդամներէն՝ Մարտիրոս Թորան: Շատ տպաւորիչ եղած է կայանին փոքրիկներու երգչախումբին տուած համեղը: Փակման խօսքը արտասանած է Մեսրոպ Արք. եւ՝ այս առթիւ ըսած, ի մէջ այլոց. - «Վերջին օրերում այցելեցինք Մուսա լեռ, Վագըֆգիւղ, ուր անպատում ապրումներ ունեցանք: Ուրախութեամբ նկատեցինք որ Թուրքիոյ մէկ անկիւնը կայ գիւղ մը որու բնակիչները բոլորովին հայախօս են, պահած են իրենց բարբառը: Հրճուանքով հաստատեցինք որ այնտեղ կը տիրէ հայկական մթնոլորտ: Զարմանալի է որ անոնք ի՞նչպէս կրցած են պահպանել իրենց մայրենի լեզուն, հակառակ անոր որ հոն հայկական վարժարան չկայ: Հազիւ 190 Հայեր կ՚ապրին Վագըֆգիւղի մէջ, բայց անոնք չեն կորսնցուցած իրենց ազգային դիմագիծը»:

⁂

ՄՈՆԹԵՎԻՏԷՕՅԻ մէջ, Յունիս 16-ին եւ 17-ին նշուած է ռատիօ Արմենիայի 60-ամեակը: Այս կայանը հիմնած է 1935 Յունիս 16-ին Յարութիւն Ռուբէնեան որ իր մահկանացուն կնքած է երկու տարի առաջ եւ գործը կը շարունակեն իր կինը՝ Արաքսի Ռուբէնեան եւ զաւակները՝ Պերճ եւ Արամ: Այս տարեդարձին առթիւ իրենց գնահատանքը յայտնած են Հանրապետութեան նախագահը՝ Սանկինէթի եւ բազմաթիւ պետական եւ եւ քաղաքային անձնաւորութիւններ: Յունիս 17-ին, կայանէն եթեր ունեցած են առաջնորդը՝ Յակոբ Եպիսկոպոս Գըլնճեան, կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, մտաւորականներ, բարեկամներ: Շնորհաւորական գիրեր ստացուած են նաեւ Հայաստանէն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՏԱՐԱԾԱՅԻՆ ՆՈՐ ՁԵՒԱՒՈՐՈՒՄԸ

Հայաստանի Վարչատարածային հանրապետական բաժինը պատրաստած է օրէնքի նախագիծ մը որով երկիրը կը բաժնուի 9 մարզի, բացի Երեւանէն որ նոյնպէս կ՚ունենայ մարզի կարգավիճակ: Մարզերը կը բաժնուին համայնքներու, այնպէս որ երկրին քաղաքի ու գիւղի 1024 բնակավայրը կը ձեւացնեն 957 համայնքներ:

Մարզերը պիտի ղեկավարուին մարզպետներու կողմէ որոնք կեդրոնական իշխանութեան ներկայացուցիչներն են: Կը նշանակուին կառավարութեան կողմէ:

⁂

ՍԵՒԱՆԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ ԲԱՐՁՐԱՑԱԾ

Սեւանի Ջուրի մակարդակը 25 սմ. բարձրացած է տարեսկիզբէն ի վեր: Յունուար 1-ին այդ մակարդակը ծովի երեսէն 1896,81 մեթր բարձրութեան վրայ էր, իսկ Օգոստոս 14-ին եղած է 1897,06 մեթրի վրայ: Բնապահութեան նախարարութենէն տեղեկացուած է որ բարձրացումը արդիւնք է ուժանիւթ ստանալու եւ ոռոգման նպատակներով լիճէն առնուած ջուրի քանակութեան կարեւոր նուազումին:

⁂

ԱԶԳ. ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԵՐԸ

Հայաստան այսօր ութ ազգային փոքրամասնութիւն ունի. Ռուսեր, Ուկրանացիներ, Քիւրտեր, Հրեաներ, Յոյներ, Եզիդիներ, Ասորիներ, Գերմանացիներ: Անոնք կը կազմեն բնակչութեան մօտ 5%-ը: Կայ նաեւ Ազգութիւններու միութիւն մը: Անոր նախագահը հարցազրոյցով մը («Ազգ», Օգոստոս 23) խօսած է փոքրամասնութիւններու դժուարութիւններուն մասին. առաջին գիծի վրայ կու գայ ազգային մշակոյթ, լեզու, աւանդութիւն պաշտպանելու կարելիութեան բացակայութիւնը: Ապա կը գանգատին պետական աշխատանքէ դուրս ձգուելու երեւոյթէն: Անոնց հետ կան անշուշտ նաեւ ընկերային ու տնտեսական ընդհանուր դժուարութիւններ:

⁂

ԼՂՀ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՂՆԵՐ

ԼՂՀ-եան Գաղթի եւ մարդասիրական օգնութեան պետական վարչութիւնը տեղեկացուցած է որ 1995-ի ընթացքին 200 ընտանիքներ եւս վերադարձած են: Անոնց փոխադրութեան բոլոր ծախքերը ստանձնած է ԼՂՀ-եան կառավարութիւնը: Պատերազմի շրջանին հեռացած շուրջ 42 հազար գաղթականներէն արդէն մօտ 20 հազարը վերադարձած է:

⁂

ԱՐՑԱԽ ՇՈՒՇԻՆ ՆԱԵՒ ԱՊԱԳԱՅԻ ՔԱՂԱՔ Է

ԼՂՀ-եան իշխանութիւնները յատուկ ուշադրութիւն ցոյց կուտան աւերուած շրջաններու վերակառուցման: Որպէս այդ, մեծ խնամքի առարկայ կ՚ըլլայ Շուշին: Քաղաքին վարչակազմի ղեկավարը Վլ. Կասեան յայտնած է թէ ոչ միայն շէնքերու նորոգութեան նպատակը կը հետապնդեն, այլ նաեւ կը ջանան բնակչութեան աշխատանք հայթայթել եւ ապրելու տանելի պայմաններ ստեղծել:

Հանրակառքի կանոնաւոր երթեւեկ հաստատուած է Բերդաձոր -- Շուշի -- Ստեփանակերտ եւ Քարինտակ -- Շուշի -- Ստեփանակերտ երթուղիներով: Նորոգուած է նաեւ Բերդաձորի հեռաձայնի ցանցը: Երեք միլիոն դրամով վերանորոգուած է ասֆալթի գործատունը: Սկսած են բանիլ Շուշիի կարի, ձայնասփիւռի գործատունը եւ այլ ձեռնարկութիւններ:

Այս տարուան ընթացքին կառավարութիւնը 31 միլիոն դրամ յատկացուցած է Շուշիի շրջանին: Յատուկ յատկացումներ կը կատարուին գիւղերու վերաբնակեցման:

Ներկայիս շուրջ 4000 բնակիչ ունի վերակենդանացող քաղաքը:

⁂

Ո՞Վ Կ՚ՈՒՏԷ ՀԱՑԸ

Հայաստանի մէջ հացին գինը բարձրացած է մինչեւ 120 դրամի: Վերջին օրերը մինչեւ իսկ տեղեր եղած են ուր ծախուած է 150 դրամի: Իսկ վարչապետին մամուլի ասուլիսէն ետք Նորքի Գ. զանգուածին մէջ 170 - 180 դրամի հասած է հացին գինը: Ինչպէս կը գրէ «Առաւօտ»ը (Օգոստոս 18), հացի խանութներուն հիմնական յաճախորդները վերավաճառողներն են որոնք կը գնեն 10 - 20, մինչեւ իսկ 40 - 50 հաց եւ ճարահատ ժողովուրդը անոնցմէ կը գնէ ալ աւելի բարձր գին վճարելով: Ու այս վերավաճառողները հայաստանեան բարբառով ու մտայնութեամբ կը կոչուին «ճարպիկ առեւտրականներ» երբ ամէն բնական հակազդեցութեան զանոնք կը կոչէ «մաֆիա» որակումով...:

⁂

ՄԱՐԶԻԿԸ ՄԻԱՅՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՉԻ ԲԵՐԵՐ

Աթլանթայի ազատ ոճի ըմբշամարտի մրցումներուն մասնակից երկու Հայ մարզիկներ ձերբակալուած են գողութեան յանցանքով: Ռոյթըր լրատու գործակալութեան հաղորդումին համաձայն, երկու Հայ ըմբիշներ ձերբակալուած են խանութէ մը արական հագուստներ գողնալու մեղադրանքով: Խոստովանելով իրենց արարքը, անոնք ազատ արձակուած են:

ԼՈՐԸՆՍ ՏԸՌԵԼ

ՊՌՈՍՓԵՐՈՅԻ ԿՂԶԻՆ

Նուիրուած՝ Գորֆու կղզիի բնութեան ու ապրելակերպին

Անգլերէնէ Թարգմանեց՝
ՇԱՔԷ ՏԷՐ - ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

-- Կը նշմարէ՞ք թէ քանի օրերը կ՚անցնին, այնքան նուազ կը խօսինք իրարու հետ, - կ՚ըսէ Կոմսէ: - Ո՛չ թէ անոր համար որ ըսելիք չունինք, այլ որովհետեւ մեր բաժանումին պատշաճող խօսքեր չենք գտներ: Ով գիտէ վերստին ե՞րբ պիտի հանդիպինք իրարու: Յառաջիկայ գարնան դարձեալ գալու ի վիճակի պիտի ըլլա՞ք ամէնքդ, չեմ գիտեր:

Շատ ուշ է արդէն եւ էջերը սակառներով վերադարձած են տուն: Թէոտոր խաւոյկի լոյսին մէջ կը քնանայ. չրթները թեթեւակի կը շարժին: Զարեան Բոքլէնի կիթառը ձեռք կ՚առնէ եւ կը սկսի անվարժ կերպով նուագել: Կը փորձէ սկզբնական ճիշդ նօթը գտնել կղզեբնակներու գողտրիկ մէկ երգին, զոր Թէոտոր սորվեցուցած է մեզի.

«Դո՛ւն, երիտասարդակուլ Ծով,
ո՛վ վիշտ առթող տարր, Ծո՛վ,
դուն կզզիի մեր ժողովուրդին
կը պարտադրես որ միշտ սեւեր
հագնին:

Այսքան ատենէ ի վեր,
Ծո՛վ, չե՞ս զոհացած դեռ
բոլոր այն մարմիններով
որ կուլ տուիր քու ալիքներով
անկուշտ, Ծո՛վ»:

Շուտով Թէոտոր պիտի արթննայ եւ Կարոլինէն խնդրէ որ «Կանաչ Թեւեր»ը եւ «Առաւօտ մը կանուխ»ը երգէ, որոնք հարաւային երկար շէշտը ունեցող Ամերիկուհիի մը շրթներէն ըսելով այնքա՛ն Լիդիական ու հեռակայ պիտի հնչեն տիրող լռութեան մէջ:

Վաղը հրաժեշտ պիտի տանք իրարու:

1 - 1 - 41

Կոմսէն բացիկ մը. -- «Ծնունդի օր: Առանձինս անցուցի նախանցեալ տարուան երջանիկ յիշատակով, երբ հիւսիսային ճահիճներուն մօտակայքը կը քալէինք եւ վիրաւոր նապաստակ մը ձեր վրայ յարձակեցաւ: Կը յիշէ՞ք: Ինքս ինծի (հետեւաբար եւ ձեզի) յիշեցնելու համար մեր մշտատեւ զարունը, զաշտէն քաղեցի տարուան բոլոր եղանակները ներկայացնող ծաղիկներու փունջ մը -- սիկլամէն եւ ձնծաղիկ. փետրուարեան հիրիկ եւ հօրոտ, հնգաթերթիկ, կապուտակ, վաղենիկ, նարնջածաղիկ, առույտ եւ վայրի վարդեր: Սպիրօ իր օգնականներէն մէկէն խնդրեց որ զանոնք օգնելով ձեզի հասցնէ. մինչեւ հիմա ստացած պէտք է ըլլաք: Եկող տարուան համար ձեզի ուղղած հրաւէրս է ասիկա: Մեզ մի՛ մոռնաք»:

-8-

ՎԵՐՋԱԲԱՆ -- ԱՂԵՔՍԱՆԴՐԻԱ

Կոյր փարոսը իր կոյր աչքերը կը դարձնէ դէպի հասարակ, միօրինակ ու աւազոտ ծովափ մը: Միտքդ Նելսոնը կու գայ. Անգլիոյ մշուշէն մզոններով հեռու՝ կայմին վրայէն իր կուրցած աչքը կը դարձընէր դէպի հոն, ուր ծովը կը նեղնայ եւ կանաչորակ կը գունաւորուի Աբուքիրի լքեալ թնդանօթներով: Ամառնային վերջալոյսի այս պահերուն՝ փաթէլ գոյներու խառնուրդի մը մէջ քաղաքը կը տարածուի ծաղիկի թառամած թերթիկի մը պէս թեթեւօրէն երակաւորուած: Արեւի վերջին շողերուն մէջ խումբ - խումբ աղաւնիներ կը թեւածեն, կը դառնան, կ՚իջնեն, քոնֆեթթի կը նմանին երբ լոյսը իրենց թեւերուն վրայ ցոլայ: Ափրիկէ չմըտած վերջին սահմանաքարը: Ռազմանաւերու կորացած ուրուագծերը դանդաղօրէն կը շարժին նաւահանգիստին մէջ: Յունաստանի կորուստը անդամահատում մը եղաւ: Էպիկուրէյան իսկ՝ իր ամբողջ էութեամբ՝ պիտի չկարողանար մեղ մխիթարել այս կացութեան մէջ:

Հիմա Յունաստանի պակասը կը զգանք որպէս կենդանի էակի: Լեռներու կապոյտ կորութիւններուն կառչած՝ երկնքին այնքան մօտիկը տարածուած իր տեսքին պակասը: Բայց ամէն բանէ վերիվեր՝ Աչքին պակասը կը զգանք: Քանզի կանաչ Իոնական անդադրում մակընթացութեան ենթակայ մեր կղզիին հիւսիսային ծովափին վրայ անցուցած մեր անհոգ ամառներու խոկումները մեզի սորվեցուցած էին, թէ Յունաստանը լոկ երկիր մը չէ, այլ՝ կենդանի աչք մը:

(Շար. 69)

(Շար. Ա. էջէն)

մախմրէր ոչ-կառավարական շուրջ հազար կազմակերպութիւն, ի շարս որոնց Հայ Օգնութեան Միութիւնը :

ԹՐՔԱԿԱՆ ապահովութեան ուժերը 22 Քիւրտեր (ՓՔՔ) սպաննած են իրաքեան սահմանագլուխին մօտ, չարաթավերջին : Ցարձակումը գործուած է Շեմտինլի գիւղին վրայ ուր բնակիչ մըն ալ մեռած է :

ՊՈՍՆԻՈՅ Սերպերը չատ կարեւորութիւն չեն տար Ատլանտեան Ուխտի վերջնագիրին եւ տրամադիր չեն թուիր Սարայեւոյի շրջափակումը դադրեցնելու եւ իրենց ծանր հրետանին ալ քաշելու : ՕԹԱՆ-ը պայմանաժամ տուած էր, այլապէս պիտի վերսկսին ռմբակոծութիւնները :

ՇՎԱՐՆԱՏԷ ձեռք առաւ Վրաստանի ապահովութեան սպասարկութիւնները, իրեն դէմ ձախողած մահափորձին իբրեւ հետեւանք : Պաշտօնանկ եղած է պետը՝ ձերբակալուած է, եւ իր տեղը փոխ - տնօրէնը՝ Իսաքլիանի տնօրէն նշանակուած : Ձերբակալուած է (Սեպ. 2) ուրիշ պատասխանատու մը՝ Խաչիշվիլի : Բոլորն ալ կը մեղադրուին որ լաւ չեն ապահոված Շըվարնածէի պաշտպանութիւնը :

ԹՐՔԱԿԱՆ 54 օդանաւեր (հալածիչ եւ ռմբաձիգ) պիտի վերանորոգուին Իսրայելացիներու կողմէ, ինչ որ 600 միլիոն տոլար պիտի արժէ (3 միլիառ Ֆր.) : Իր տեսակին մէջ առաջին պայմանագրութիւնն է Թուրքիոյ եւ Իսրայէլի միջեւ :

ՔէՕԼՆԻ (Գերմանիա) ճաշարանի մը առջեւ Թուրք ընտանիքի հայր մը սպաննուած է Օգոստոս 31-էն Սեպ. 1 լուսնալիք գիշերը, 19 եւ 20 տարեկան իր երկու տղաքն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած են : Այլ քաղաքի մը մէջ ալ (Ֆիլընկէն - Շվենինկըն) Թրքական ճաշարան մը ոճրային հրդեհի մը թիրախ եղած է :

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդը, համաձայն իր կանոնագրի տրամադրութիւններուն, իր եռամեայ անդամական ընդհանուր ժողովը կը հրաւիրէ՝

Կիրակի, Սեպտեմբեր 10, ժամը 15-ին Մայր Եկեղեցւոյ Մշակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ, հետեւեալ օրակարգով.

1. - Բացման աղօթք.
2. - Բացման խօսք.
3. - Ընտրութիւն ընդհանուր ժողովի դիւանի.
4. - Վարչական Խորհուրդի բարոյական գործունէութեան զեկուցում.
5. - Վարչական Խորհուրդի նիւթական հաշուետուութիւն.
- Միտքերու փոխանակումներ եւ առաջարկներ.
6. - Մայր Եկեղեցւոյ ապագայ գործունէութեան հետ կապ ունեցող կարգ մը բանաձեւերու ուսումնասիրութիւնը եւ ընդունելութիւնը :
7. - Վարչական Խորհուրդի անդամներու մէկ - երրորդի պաշտօնավարութեան շրջանը լրացած ըլլալով, նորերու ընտրութեան համար ընտրական յանձնախումբի կազմութիւնը.
8. - Զանազանք :

Ի գիտութիւն բոլոր անդամներու կը տեղեկացնենք թէ՝

ա. - Ընդհանուր ժողովի մասնակցելու համար պէտք է վճարած ըլլալ անդամակցութիւնը :

բ. - Եթէ ժամը 15-ին ընդհանուր ժողովի ներկաներու մեծամասնութիւն չգոյանայ՝ ժամը 16-ին ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ ինչ որ ալ ըլլայ ներկաներու թիւը :

գ. - Ընդհանուր ժողովի իրենց հրաւէրը չստացող անդամները թող հաճին կապ հաստատել Մայր Եկեղեցւոյ վարիչ - քարտուղար՝ Պր. Ստեփան Պօղոսեանի հետ.

Հեռաձայն. - 91 - 77 - 84 - 70 անհրաժեշտ կարգադրութիւնները դիւրացնելու համար :

- Ընդհանուր ժողովի վերջաւորութեան ներկաները ախորժաբերով մը պիտի հիւրասիրուին :

Ատենապետ՝
ԴԱՒԻԹ ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ
Ատենադպիր՝
ԿԱՐԱՊԵՏ ՍԱՑԱՊԱԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

70-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՄՈՆԹէ-ԳԱՐԼՕ. -- Տէր եւ Տիկին Պերճ եւ Սօնիա Գալայճեան 2.000 Ֆր. :

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Շաքարեան ընտանիք 1.000 Ֆր. :

ՓԱՐԻԶ.-- Ռաուլ Գազանճեան 500 Ֆր. :

ՓԱՐԻԶ. -- Կարպիս Թուլումճեան 500 Ֆր. :

ՓԱՐԻԶ -- Պ. Թորոսեան 500 Ֆր. :

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թաղէոսմասնաճիւղը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 9, ժամը 15-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, Paris 9e

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆէՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, Սեպտեմբեր 8, տօն է Սուրբ Աստուածածնի Ծննդեան յԱննայէ :

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի :

Կը պատարագէ՝
ՄԻԽՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎՐԳԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»ի բնթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	600	(723,60)
Հոգեհանգիստ	500	(603,00)
Շնորհակալիք	500	(603,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(603,00)
Ծնունդ	500	(603,00)

Ինչպէս կը տեսնուի, առ այժմ անփոփոխ կը պահենք ազդերու սակագինը :

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը) :

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին :

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան :

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՀՅԴ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ
ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Տէսինի մասնաճիւղերը
կը կազմակերպեն

★ ——— ★ ——— ★

Մեծ Դաշտահանդէս մը

★ ——— ★ ——— ★

Նուիրուած Խանասորի յաղթանակին
Կիրակի, Սեպտեմբեր 10
ժամը 11-էն սկսեալ
Տէսինի «Centre aéré»ի մէջ

ԱՐՄէՆԻԱ նուագախումբի մասնակցութեամբ :

Պիւֆէ - խմիչքներ - խաղեր

Անձրեւի պարագային, խնջոյքը տեղի կ'ունենայ Տէսինի քաղաքապետարանի սրահը :

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

La Section de Paris
Archalouise TATHEOSSIAN

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

informe

Rentrée scolaire / inscription
Samedi 16 Septembre à 14h30
M.C.A. 17, rue Bleue, Paris 9e

L'Ecole vous propose des cours de langue arménienne — de la maternelle au Bac danse, théâtre, Kung-fu, cours de chant
PARENTS,
pensez dès à présent à transmettre la culture arménienne à vos enfants.
Il n'est jamais trop tôt, comme il n'est jamais trop tard

Renseignements auprès de :
(1) 48 71 22 77 Vartanouche
(1) 47 84 82 90 Marie
(1) 34 19 44 63 Ani (soir)

ՎԱԼԱՆՍ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ մշակութային ընկերակցութիւնը կը հաղորդէ որ Դաւիթեան դպրոցի վերամուտի արձանագրութիւնը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 13, ժամը 9.30-էն սկսեալ

12, rue de la Cécile

Կրօնական ընկերակցութեան կիրակնօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 17-ին, ժամը 10.30-ին : Կրնան մասնակցիլ բոլոր մանուկները 6 տարեկանէն սկսեալ :

Centre Communautaire
12, rue de la Cécile, Valence.

Association «NAREG»

ENGHIEN-LES-BAINS

Անկէնի միօրեայ վարժարանի վերամուտն է՝

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 13, առաւօտեան ժամը 9.30-ին :

Rentrée scolaire
le Mercredi 13 Septembre à 9 heures 30
8, rue Félix Faure,
95880 Enghien-les-Bains

Renseignements : 48. 41. 49. 37
34. 17. 29. 26.

« ՅԱՌԱՋ » ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ 80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ 75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ 75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ 150 ՖՐ.

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ
ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ 80 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹէՕԼէՕԼԵԱՆ
ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ 75 ՖՐ.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) 120 ՖՐ.

Դիմել « ՅԱՌԱՋ »ի :
Թղթատարի ծախք՝ 25 Ֆր., հատոր գլուխ :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6
MERCREDI
6 SEPTEMBRE
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

ՀԱՐԴ ՏԱՐԻ . ԹԻՒ 18.671 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.671

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ
ՀԵՏ

ԺԻԱ-Ն Ի՛ՆՉ Կ՛ՈՒԶԷ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ

Լոնտոնի «Ալ Վասատ» շաբաթաթերթը (արաբա-սաուտական) նիւթ կ'ընէ ալժերական իսլամական խումբին (ԺԻԱ) Ֆրանսայի դէմ խիստ դիրքորոշումը: Այդ խումբը համոզուած է որ Փարիզ իշխանութեան գլուխը գտնուող զինուորականներու կողքին է: Համոզուած է նաեւ որ անոնց տրուած փարիզեան նեցուկը տնտեսական օժանդակութենէն կ'երկարի մինչեւ միջազգային դրամական տառեններ ու աւելի անդին:

Ֆրանսական կառավարութիւնը Եւրոպայի մէջ միակն ըլլալով արգիլեց դըրպոցներու մէջ լաչակ կրել. նորէն Ֆրանսայի միջամտութեամբ է, իրենց կարծիքով, որ Ալժէ չեղեալ նկատած է 1991-ի ընտրութիւնները որոնց յաղթականը մոլեռանդներն էին:

Կ'ըսուի տակաւին թէ Ֆրանսա զօրավիգ չէ կանգնած «Ազգ. Համաձայնութեան» որ ստորագրուեցաւ Հռոմի մէջ, անցեալ Յունուարին, ալժերական երեք գլխաւոր քաղաքական ուժերուն կողմէ: Նաեւ Փարիզ բազմաթիւ անգամներ յայտնած է թէ չի փափաքիր իսլամականներու իշխանութիւն մը տեսնել Ալժերիոյ մէջ: Պատճառաբանութիւնը այն է որ ատիկա զարկ կուտայ անիշխանութեան եւ Միջերկրականի հարաւային գօտիին մէջ խռովութիւն կը ստեղծէ:

Ալժերիոյ մոլեռանդ տարրերը պայքար մղելէ զատ Ֆրանսայի դէմ, անոնց համակիրները մինչեւ իսկ հաստուցում կը պահանջեն իրենց երկրին գրաւման ընթացքին Ֆրանսայի պատճառած վնասներուն համար:

Այս բոլորին վրայ, Փարիզի մէջ գործուած երեք մահափորձերուն համար ալժերացի մոլեռանդներուն պատասխանատուութիւնը չեշտող հետեւեալ երեք կէտերը կը ներկայացուին.

-- Ալժէի բարձունքներէն մէկուն վրայ ֆրանսացի գործի մարդու մը եւ կնոջը սպանութենէն անմիջապէս ետք, ֆրանսական ոստիկանութիւնը ամբան սկիզբը ԺԻԱ-ի նեցուկ ցանց մը յայտնաբերեց: Իսկ իսլամականները նկատելով որ իրենց նեցուկ կազմակերպութիւններ եւս ուղղակի թիրախ են, յանգեցան այն եզրակացութեան որ ոչինչ կը կորսնցնէին պայքարը փոխադրելով ֆրանսական հողին վրայ:

-- Ֆրանսա Եւրոպայի Միութեան ու Միջերկրականեան Պետութիւններուն ծրագիր մը առաջարկած էր Հարաւային Միջերկրականի ապահովութեան մասին, այդ շրջանը յատկապէս մոլեռանդ խմբաւորումներու սպառնալիքին ենթակայ նկատելով: Այս նիւթով ժողով մը պիտի գումարուէր որուն մասնակից երկիրները ապահովութեան հասարակաց միջոցներու պիտի ձեռնարկէին. ատիկա կը նշանակէր ոչ միայն Ալժերիոյ, այլ նաեւ Մաղրէպի կրօնամոլներուն շուրջ օղակը լաւ մը նեղցնել:

-- Վերջին մահափորձերը տեղի ունեցան Ալժերիոյ նախագահական ընտրութեան նախօրեակին: Ֆրանսա չի հակառակիր այդ ընտրութեան, առանց նաեւ անոնց ի նպաստ դիրք գրաւելու: Եթէ ընտրութիւնը ժողովրդավարական յաջողութիւն մը արձանագրէ, կրնայ անզօրացնել Հռոմի Ազգ. Համաձայնութիւնը եւ մոռցնել 1991ի ընտրութեան իսլամականներու նպաստաւոր արդիւնքը: Իսկ ատիկա ներկայի կացութեան մէջ միայն տաղտուկ կրնայ պատճառել մոլեռանդներու ռազմավարութեան եւ նպատակներուն: Իսկ եթէ փաստուի որ ԺԻԱ-ի ամէնէն անզիջող դէմքերէն մէկը՝ Տէնէշ Փարիզի վերջին մահափորձերուն հետ կապ ունի, ատիկա առանց այլեւայլի պիտի նշանակէ որ մոլեռանդ շարժումը որոշած է ալժերական կնճիռը փոխադրել Ֆրանսայի տարածքին վրայ:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 4/5)

ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ ԵՒ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Սեպտեմբեր 1-ին, դպրոցական վերամուտին օրը, որ նաեւ կը նշուի որպէս Գիտելիքի Օր, վարչապետ Հրանտ Բագրատեան այցելած է Երեւանի թիւ 8 եւ 126 դպրոցները: Ուսուցչական կազմերուն հետ հանդիպումներու ընթացքին արծարծուած են թէքնիք եւ ընկերային հարցեր:

ԻՐԱՆԻ ՀԵՏ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 1-ին, Տնտեսութեան Նախարար Անդրանիկ Անդրէասեան ընդունած է Իրանի դեսպան Հ.-Ն. Իսֆահանին: Բացի հայ-իրանեան տնտեսական գործակցութեան առնչուող հարցերէ, քննարկուած են նաեւ բարձր լարումով ելեկտրականութեան գիծի եւ կազամուղի, Մեղրիի ջրելեկտրակայանի կառուցման, Իրանէն հեղուկ կազ ներածելու պայմանագրին վերաբերող խնդիրներ:

ԲՆԱԿԱՆ ԿԱԶԻ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒՄԸ

«Հայկազարդ» պետական հաստատութեան տնօրէն Ռ. Ատոնցի վկայութեամբ արդէն շուրջ 15 բնակավայրեր բնական կազ կը ստանան: Գլխաւորաբար Սեւանի, Հրազդանի եւ Արովեանի շրջաններու գիւղերն են որոնց կազ կը մատակարարուի, գիւղ հասնող ընդհանուր խողովակին վրայ զետեղուած հաշուիչներու միջոցով եւ մասամբ կանխիկ վճարումի դրութեամբ: Գալով սակին՝ 1000 խոր. մեթրը կ'արժէ 64 տոլարի համարժէք Դրամ:

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿԻՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ճափոնի Ֆուկուօկա քաղաքին մէջ տեղի ունեցած համաշխարհային ուսանողական խաղերուն հայ թեթեւ մարմնամարզիկ Արմէն Մարտիրոսեան արժանացած է արծաթեայ մետալի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ 15-րդ թաղամասին մէջ է (Շառլ-Վալէն հրապարակ) որ Սեպ. 4-ին կասկածելի ծրար մը ուշադրութիւնը գրաւած է բանուորի մը որ հրապարակին սանիզէթը (արտաքնոց) մաքրելու պաշտօնն ունէր եւ անմիջապէս լուր տուած

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Թ. ՉԻԼԼԷՐԻ ԹԻՖԼԻՍ ԱՅՑԸ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

Ադրբեջանական քարիւղին փոխադրութեան ճամբան ուշադրութեան առարկան է շրջանի երկիրներուն: Այս օրակարգի գլխաւոր կէտը եղած է նաեւ Թուրքիոյ վարչապետին Թիֆլիսի մէջ է. Շեվարնածէի հետ հանդիպումին:

Սեպտեմբեր 2-ի «Միլլիյէթ»ին մէջ քրոնիկագիր Սամի Քոհէն կը գրէ այս մասին, «Քարիւղի գործը շատ լաւ ճամբու մէջ չէ» խորագիրով: Առաջին տողերէն կը թելադրէ չափ չհաւատալ այն լուրերուն որոնք կ'ըսեն թէ Թ. Չիլլէրի եւ Շեվարնածէի միջեւ համաձայնութիւն գոյացած է այս մասին: Իր կարծիքով «շատ փայլուն չեն Մոսկուայէն, Լոնտոնէն, եւ Ուաշինկթընէն հասնող լուրերը: Ու օրէ օր աւելի կը զօրանայ քարիւղին ոչ թէ Թուրքիոյ, այլ Ռուսաստանի ուղղութեամբ հոսելու հաւանականութիւնը»:

Կասպից ծովէն ձեռք ձգուած ադրբեջանական քարիւղին առաջին արտադրութեան --տարեկան 4-5 միլիոն թոն- հետեւելիք ուղղութիւնը ոչ Ադրբեջանի, ոչ ալ Վրաստանի կողմէ պիտի որոշուի. այդ մասին վերջին խօսքը պիտի արտասանէ Սեպ. 9-ին, քարիւղի օտար ընկերութիւններու ընկերակցութիւնը: Ս. Քոհէն սոսր քով բաւական իմաստալից կը նկատէ Շեվարնածէի հետեւեալ արտայայտութիւնը. «յայտնի չէ թէ ո՛ր ծրագիրը կ'ընդունուի, սակայն Ռուսաստան անպայման բաժին մը պիտի ունենայ այս ծրագրէն»:

«Միլլիյէթ»ի քրոնիկագիրը կը ծանրանայ «քաղաքական ազդակ»ին վրայ. կ'ըսէ թէ Ռուսաստան կարելիութիւններու տէր է ու կրնայ ճնշում բանեցնել միջազգային ընկերակցութեան անդամ երկիրներուն: Հաւանական կը նկատէ քարիւղի առաջին արտադրութեան կէս առ կէս բաժանում մը Թուրքիոյ եւ Ռուսաստանի միջեւ, ինչ որ Թուրքիոյ բուն փափաքածը չէ, բայց նախընտրելի է Մոսկուայի առանձին տիրակալութենէն:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(5 Septembre)

LA LUTTE ENTRE LE DACHNAK ET LE PARTI AU POUVOIR COMPROMET LA PAIX CIVILE EN ARMENIE

Մարի Ժեկօ վերոյիշեալ խորագրով յօդուած մը ստորագրած է Մոնտի մէջ, բաւական մակերեսային, որ շատ մասնակի եւ կողմնակալ գաղափար մը կրնայ տալ Հայաստանի մասին: Ան կը ծանրանայ միայն ու միայն «Դրօ» կառոյցի դատավարութեան վրայ (նիւթ մը որ ծանօթ ալ չէ Ֆրանսայի մէջ, քանի երկար ատեն է որ Հայաստանով զբաղող լրագրող չկայ) եւ իշխանութեան ու Հ.Յ.Դ.ի տարակարծութեանց որոշ հարցերու շուրջ, անոնց տալով տարողութիւն մը, որ որքան գիտենք, չունին Հայաստանի ժողովուրդին համար: Իր եզրակացութեան մէջ ալ, կը յիշէ դէպք մը (1992 Մայիսին Շուշիի գրաւումը, երբ Լ. Տէր-Պետրոսեան Թեհրանի մէջ հրադադար կը ստորագրէր Մութալիբովի հետ) ու շատ հաստատական ոճով, կը տրուի անխոհեմ մեկնաբանութեան մը այդ մասին: Արդարեւ, կ'ըսէ թէ այդ օրը ծներ է Լ. Տէր-Պետրոսեանի «սարսափելի բարկութիւնը» Հ.Յ.Դ.ի դէմ եւ այդ օրուընէ այդ բարկութիւնը չէ անցեր...:

Նոյնիսկ եթէ լրագրողը Երեւան գացած էր միայն «Դրօ» կառոյցի դատին առնչութեամբ, Մոնտ, ցարդ, աւելի ուրախ յօդուածներ լոյս ընծայած էր Հայաստանի մասին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ողջունել «Յառաջ»ի եօթանասուն տարիները՝ ազգային հպարտութեան զգացումով կը լեցնէ զիս: Ամբողջ կեանքիս ընթացքին երկու թերթ ընկերացած են ինծի իբրեւ շօշափելի փաստերը սփիւռքեան ներկայութեան, ապահովութեան: Սկիզբը «Հայրենիք Ամսագիր»ն էր որ մեր տան մէկ անդամը դարձած էր եւ որուն վերջին քսան էջերը, ուր փէտայիներու կրակները ու հերոսական արարքներու պատմութիւնները կային՝ յափշտակուած կը լափէի ամէն ամսուան վերջը: Ի՛նչ աշխարհներ կը տանէր ան իմ պատանեկան երեւակայութիւնս:

Երկրորդը՝ «Յառաջ»ը եղաւ, 40-ական թուականներէն սկսեալ, երբ Փարիզ գացեր էի ուսանելու: Rue Damesme-ը, Նարդունին իր սեղանին առջին, Օր. Մաննիկ Մեծատուրեանը, Տէր-Յակոբեանը վարի յարկը, ու՝ Ընկեր Միսաքեանը, ուրախութիւնը դէմքին՝ երբ սանդուխներէն ելած իր առջին կը կանգնէի: Այն ատեն չէի անդրադարձած «Յառաջ»ին կարեւորութեան սփիւռքեան գիտակցութիւն մը դարբնելու գործին մէջ, բայց հիմա պատկերը ուրիշ է: Եթէ չըլլար «Յառաջ»ը, հայկական Փարիզը անջիղ եւ անողնայար գաղթականութեան մը պիտի ըլլար, ուր արուեստագէտներ ու գրողներ, երգչուհիներ ու կատաղի գրող-բրոցներ պիտի կենակցէին առանց մեծ բան մը փաստելու՝ Փարիզ քաղաքի հմայքին ուժէն զատ: Անելցրնեմ վրան տարագիր, կարօտախանձ ու տարաշխարհիկ վրացի ազնուականները ու դաշնակցական, կեանքէն-մեծ դեկավարները, վկայական ու հում-կեանք հալածող ուսանողները եւ ազգային իտէալներով ապրող Հայութիւն մը՝ ու պատկերը գրեթէ կ'ամբողջանայ: «Գրեթէ» բառը իր բացատրութիւնը ունի որովհետեւ հիմա կը զգամ թէ այս համայնապատկերին առանցքը, ոգին եւ ականոցը «Յառաջ»ն էր: Ճշդապահ ու ինքնութիւն ունեցող հայկական թերթ մը չէր միայն ան՝ այլ փարիզեան խաժամուժին ու ռազմադաշտին մէջ՝ մեր գաղութին ազգային արժանիքներէն մի քանի հատին դրօշակիրը: Եկեղեցի՞ն, ակո՞ւմբը, ժամադրավայր-սրճարաննե՞րը, Պալուեան ու Պարսամեան գրատուննե՞րը, Լանկզոյի հայկական ամպիո՞նը, Թօփալեանի տըպարա՞նը --այս բոլորէն եւ ոչ մէկը «Յառաջ»ի խորհրդանշական արժէքը ունէր: Հայ մտքին ու կամքին ապրող վկան էր այն ժամանակ, ու մենք ուսանողներս ատիկա ի վիճակի չէինք գնահատելու: Կէս դարու հեռաւորութենէն ու քանի մը կրամ իմաստութենէ ետք՝ պատկերը փոխուած է: Ու որքան տարիները անցնին՝ ան այնքան գաղութային թերթ մը ըլլալէ աւելի սփիւռքեան թերթի մը կը վերածուի, պահելով միշտ իր ներկայացուցչական արժէքը:

Սակայն որքան ապրի՝ այնքան կ'առանձնանայ, հայ ժողովուրդին պէս, եւ այնքան արժէք կ'աւելնայ, որոշ իմաստով: Առանց կուսակցութեան մը կամ կազմակերպութեան մը կռնակին, առանց միաբանութեան մը նպաստին, առանց պետութեան մը հովանիին ու պայքարելով որքան կարելի է անկախ մտածումի արտայայտութեան համար, պաշտպանելով արեւմտահայութեան լեզուն ու մշակութային ժառանգութիւնը՝ «Յառաջ»ը այսօր աւանդութիւն մը դարձած է, սփիւռքահայ եւ մանաւանդ արեւմտահայ հազուագիւտ աւանդութիւններէն մին: Շաւարշն անգամ, եթէ մեր մէջ ըլլար՝ պիտի երբնուէր ի տես իր զաւակին կենսունակութեան, ահա կեցած արդէն 21-րդ դարու սեմին:

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Սեպտեմբեր 1,
Քիլլարա, Աւստրալիա

ԵՐԵՒԱՆՑԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐԸ ԵՒ «ՓՉԱՆ ԹՈԴՈՐՈՍՆԵՐ»Ը

Խորագիրով ակնարկուած արուեստագէտները նկատի առնելով, թերեւս աւելի յարմար կ'ըլլար «Երեւանցի արուեստագէտներու ոդիսական մը» կոչել իրական կեանքէ առնուած յետադայ «պատմութիւն»ը: Սակայն, քանի որ Երեւանի երկինքին տակ նաեւ կ'ապրին ու անարգել կ'աճին, կը բարգաւաճին դրամ շահելու համար ամէն հնարք նուիրական նկատող «ճարպիկ գործարարներ» որոնց համար նոյնքան ձեռնտու «ապրանք» են սա կամ նա տեղական արտադրութիւնը ու նուագախումբի, պարախումբի արուեստագէտներ, պատմութիւնը կը ներկայանայ իր հարազատ խորագիրով: Այնպէս, ինչպէս լոյս տեսած է «Մանր դէպք» խորագրուած սիւնակներու մէջ, «Լրագիր»ի Օգոստոս 23-ի թիւով:

Հայաստանի ներկայ պայմանները ծանօթ են բոլորիս. գիտենք թէ ինչ դժուարին պայմաններ ունի մտաւորական - արուեստագէտ պիտակուած շռայլօրէն ընդարձակ հատուածին այն շերտը որ կը բաղկանայ այս որակումներուն իսկապէս արժանի փոքրամասնութենէ մը. խօսքը չի վերաբերիր այն միւսներուն որոնք այդ պիտակներով զրահուած ու շնորհիւ պատեհապաշտի բացառիկ կարողութեան մը, քիչ - շատ հանգիստ կայքեր ապահոված են իրենց, յաճախ կուսակցութիւններու շեփորներ փչելով, Հայաստանի իշխանութեան դէմ սփիւռքեան մամուլի մը առատաձեռն հովանաւորութեան ապաստանելով կամ ուղղակի միամիտներ շահագործելով:

Խորագրին «փչան Թոդորոս»ը կը պատկանի այս վերջին խումբին: Ան կը կոչուի Յուսիկ Սարիբեկեան եւ կը գործածէ Սան Սանիչ ծածկանունը: Փետրուար 25-ի Երեկոյեան կը յայտնուի «Ա. Պաղտասարեան երգի -- պարի համոյթ»ին փորձի սենեակը ու կ'առաջարկէ «հիւրախաղերու մեկնիլ», ինչ որ կը նշանակէ քիթն ու բերանը չծռած հայերէնով՝ «շրջապտոյտի ելլել»: Պատմութեան մէջ միամիտ զոհի դերը սիրայօժար այլ անգիտակցօրէն ստանձնած համոյթը անմիջապէս կ'ոգեւորուի, մոռցած տեղական իր բոլոր ծրագիրները: Մանաւանդ որ Սան Սանիչի առաջարկը հրապուրիչ մէկէ աւելի կողմեր ունի: Նախաձեռնարկը կը թուէ քաղաքներու անուններ. Բուդյոնովսկ, Մին - Վոդի, Կիսլովոդսկ, Կրասնոդար, Ստաւրոպոլ, եւայլն: Կը խոստանայ առաջնակարգ պանդոկներ, նախաճաշ, ճաշ, ընթրիք եւ մէկական միլիոն ռուսական ռուբլի: Այս խոստումները միացած, ինչպէս կը գրէ Լիանա Սայադեան, Սան Սանիչի «բարձրագոչ խօսքին ու արտաքին տեսքին (տռզած փոր ու կաշիէ անջրանցիկ վերարկու)», այնքան ամոքիչ կ'երեւին որ համոյթին անդամները առանց վարանելու կը համաձայնին: Իսկ համոյթին ղեկավարութիւնը չէ իսկ հարկ կը տեսնէ պայմանագիր կամ որեւէ փոխադարձ համաձայնագիր կնքելու:

Շաբաթ մը ետք խումբը կը մեկնի Մին Վոդի ուր առաջին օրը պատշաճ ընդունելութիւն կը գտնէ, առանց միտքէն անցընելու որ հայ համայնքի տէր ներկայացուած հովանաւորը ի վիճակի չէ վճարելու իրենց ծախքը, ոչ ալ պանդոկին պարտքը:

Առաջին երկու ելոյթները կ'ողջունուին միայն Սան Սանիչի «ընկերային շրջապատ»ին կողմէ 15-20 հոգիէ: Նոյն բանը այլ տեղեր ալ կը կրկնուի: Միայն Եղեսիոյ մէջ հարիւր հանդիսատես կ'ունենան: Այս բոլորը անշուշտ այն պատճառով որ ծանուցումի, քարոզչութեան գործ կատարուած չէր: Հոգեպէս ճնշուած արուեստագէտները Փիզիքապէս ալ կը սկսին նեղուիլ երբ վրայ կը հասնի անօթութիւնը: Մէկը կը պատմէ. - «12 օր Զելենոկումսկի հիւրանոցում քաղցում էինք: Առաւօտեան անհամ թէյ էինք խմում մի կտոր հացով, երեկոյեան՝ արեւածաղիկ: Իսկ Սան Սանիչը չէր երեւում»: Ի վերջոյ, պանդոկին վարչութիւնը հայ արուեստագէտները դուրս կ'ընէ, չվճարուած հաշիւներու փոխարէն գրաւելով անոնց անձնագրերը եւ բոլոր ունեցածները, բացի նուագարաններէն: Անոնք կը պահանջեն որ ետ, Երեւան տարուին, բայց Սան Սանիչը կը յուսադրէ որ Ստաւրոպոլի համերգները լաւ կ'անցնին:

Երբ հոն կը հասնին, իրենց կ'ըսուի որ պանդոկներուն մէջ տեղ չկայ: Հովանաւորը կ'առաջարկէ զբօսաշրջական կայան մը մնալ, առաւօտուն պանդոկ փոխադրուելու պայմանով: Այսուհանդերձ, անոնք հոն կ'անցընեն «եւս 20 անմոռանալի գիշեր»:

Այդ քաղաքին միակ համերգն ալ նախորդներէն տարբեր չի յաջողիր ըլլալ: Անյաջողութեան պատճառը անգամ մը եւս ծանուցումին բացակայութիւնն է: Միւս կողմէ, երբ արուեստագէտները -- հաւանօրէն ակամայ -- հիւրընկալած զբօսաշրջական կայանին վճարումները չեն կատարուիր, խնդիրը պաշտօնական բնոյթ կը ստանայ: Հայաստանի արուեստագէտները օմոնականներու հսկողութեամբ կը պարտադրուին լքել իրենց օթեւանը: Իրենց պայման կը դրուի կա՛մ մինչեւ երեկոյ իրենց պարտքը վճարել, կամ երեսուն օր բանտ երթալ: Այս վերջինը իրենց նախընտրելի կը թուի ու նաեւ աւելի հաւանական, որովհետեւ Սան Սանիչի հետքն իսկ չեն տեսներ: Ու մինչ ամէն կողմ կը լծուին զինքը փնտռելու, յայտնի կ'ըլլայ որ 8 ամիս առաջ գիշեր մը Չեխով քաղաքէն խոյս տուած այդ մարդը կը փնտռեն նաեւ ուրիշ շատեր...:

Վերջապէս երեկոյեան ան կը յայտնուի, 60 միլիոնի հէքեաթ մը պատմելով. կը վճարէ պարտքը ու ձեռքերը կը լուայ: Անկէ ետք, թէ ի՛նչպէս համոյթին տասնեակ մը անդամները բեռնատար օդանաւով մը «Նիվա» մակնիշի ինքնաշարժներու ընկերակցութեամբ կը վերադառնան Երեւան, այդ մասին լուռ կը մնայ Լիանա Սայադեան, գրելով՝ «կարեւոր չէ այնքան»: Շրջապտոյտին հայաստանեան հետեւանքն ալ այն կ'ըլլայ որ խումբին ութ անդամները «անյաջող գործարքի պատճառով» կը հեռանան անկէ:

«Լրագիր»ի այս հրապարակումը, կարելի՞ է յուսալ որ խոհեմութեան, զգուշութեան թելադրանք մը ըլլայ Սան Սանիչներու շահադիտական յետագայ գործունէութիւններուն: Բնաւ հաւանական չէ, այնքան ատեն որ չեն ցամքած անոնց գործարարի հանճարը եւ քիչ մը միամիտ, շատ մը զանազան առօրեայ ազդակներու տակ ընկճուած շահագործելիներու աղբիւրները: Իսկ մինչեւ այդ ցանկալի հանգրուանը, նման հրապարակումներ կը կատարեն ժամանակագրին դերը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՅՐԵՆԻԻ ՅԱՐԳԱՆՔ...

Օր մը ականատես եղայ անսովոր պատահարի մը:

Ընկերային հաւաքոյթի մը ընթացքին կը խօսէի հայերէն լեզուի նախկին ուսուցչուհիի մը հետ: Ան ճիշդ քսաներկու տարի ծառայած էր մեր ազգային վարժարաններէն մէկուն մէջ, յետոյ հանգըստեան կոչուած էր: Կ'ըսէին ինծի որ ան շատ ջանք սպառած է իր աշակերտներուն հայերէն սորվեցնելու համար, եւ թէ աշակերտներն ալ պաշտելու չափ կը սիրէին զինքը:

Այդ միջոցին երիտասարդ մը մօտեցաւ ու բարեւեց: Ուսուցչուհին ինծի դարձաւ ու ըսաւ.

- Ահաւասիկ այս ալ իմ աշակերտներէս մէկն է:

Երիտասարդին աչքերուն մէջ փայլ մը կը տեսնուէր երբ ան եկաւ ու սեղմեց իր նախկին ուսուցչուհիին ձեռքը: Այդ փայլը կը մատնէր ուսուցչուհիին հանդէպ իր հաւատարմութիւնն ու երախտապարտութիւնը: Բայց ան առաջին վայրկեանէն սկսաւ մերժել հայերէն խօսիլ: Ուսուցչուհիին առաջին երկու հարցումներուն պատասխանեց տեղական լեզուով: Ի վերջոյ ուսուցչուհին ալ պարտաւորուեցաւ փոխել իր լեզուն: Ցայտնօրէն յուսախաբ եղած էր: Երբ երիտասարդը հեռացաւ, մրմնջեց.

- Վա՜յ մեզի: Պարապ տեղ այդքան ջանք սպառեր ենք ասոնց հայերէն սորվեցնելու համար: Այսօր երկու բառ խօսելու ի վիճակի չեն ասոնք:

Մեր քով կանգնած էր նաեւ ուրիշ երիտասարդ մը, որ լաւ կը ճանչնար այդ դպրոցին հին ու նոր շրջանաւարտները:

- Կը սխալիք, Օրիորդ, ըսաւ ան: Այս երիտասարդը բաւական լաւ կը խօսի հայերէնը:

- Ուրեմն ինչո՞ւ ինծի հետ մերժեց հայերէն խօսիլ:

Միւսը ժպտեցաւ:

- Ես պատճառը գիտեմ, պատասխանեց:

- Ի՞նչ է:

- Որովհետեւ ... ան այնքան կը յարգէ ու կը սիրէ ձեզ, որ վախցաւ որ ձեզի վիշտ կը պատճառէ եթէ մէկ երկու կոպիտ սխալներ գործէ...

Ուսուցչուհին անակնկալի եկաւ ու շըւարեցաւ: Իսկ ես մտածեցի. «Այս ի՜նչ տեսակ յարգանք ու սէր է, այսպիսի սէր ու յարգանք կ'ըլլա՞յ...»:

Արդարեւ, թող սխալ խօսէր, կոպիտ սըխալներ ընէր, բայց խօսէր մայրենիով, ցոյց տար թէ իր մօտ բաներ մը մնացած էին դպրոցին նստարաններէն:

Բայց շուտով սթափեցայ ու սկսայ մըտածել տարբեր տեսանկիւնէ մը: Թերեւս ալ իսկապէս գնահատելի պատգամ մը կար երիտասարդին այդ կեցուածքին մէջ: Սիրոյ ու յարգանքի այսպիսի արտայայտութիւն մը տրամաբանակա՞ն է, ընդունելի՞ է: Է՛հ, ինչո՞ւ չըլլայ: Մարդ մը կրնայ իր մայրենի լեզուն լաւ չգիտնալ, բայց կրնայ նաեւ հաւատալ որ լեզու մը պէտք է խօսուի անսխալ ու գեղեցիկ կերպով, այլապէս ատիկա նախատինք մը կ'ըլլայ թէ՛ լեզուին նկատմամբ, եւ թէ իրեն այդ լեզուն սորվեցնող ուսուցչի մը նկատմամբ:

Հայ մամուլի սպասարկու երկարամեայ կեանքիս մէջ քանի քանի անգամներ հանդիպած եմ մարդոց, որոնք ուրիշներու հետ քիչ շատ հայերէն խօսելով հանդերձ ամչցած են ինծի հետ հայերէն խօսելու ու դիմացս միշտ փախուստ տուած են մեր մայրենիէն: Ես տարիներու ընթացքին հետզհետէ աւելի լաւ հասկնալ սկսայ անոնց տառապանքը: Գիտեմ որ մինչեւ իսկ կան մարդիկ, որոնք գիս սիրելով հանդերձ, հետս խօսիլ փափաքելով հանդերձ, հեռու կը փախչին ինձմէ: Պատճառը միշտ նոյնն է: Մայրենիով խօսելու իրենց դժուարութիւնը: Մայրենին լաւ չկարենալ խօսելու իրենց տառապանքը: Միշտ մայրենիի գեղեցկութիւնն ու կատարելութիւնը քարոզած մէկու մը դիմաց այդ մայրենին խոցել չուզելու, այդ մայրենին տգեղցնել, այլանդակել չուզելու իրենց նախընտրութիւնը:

Մայրենիի կատարելութեան նկատմամբ այսպիսի հաւատք մը որքա՞ն օգտակար է այդ կատարելութեան նպաստելու, այդ կատարելութիւնը ապրեցնելու հարցին: Այս մէկը անշուշտ որ տարբեր հարց մըն է: Ես շուրջիններուս միշտ յանձնարարած եմ որ աւելի լաւ է սխալ խօսիլ, անկատար խօսիլ, քան բնաւ չխօսիլ: Բայց եթէ անոնց տեղ ես ըլլայի, նոյնը պիտի չընէի՞ արդեօք: Պիտի չամչնայի՞, պիտի չցանկայի՞ բնաւ չխօսիլ, քան թէ սխալ խօսիլ:

Սա քիչ առաջուան երիտասարդը, որ կը մերժէր իր երախտաշատ ուսուցչուհիին դիմաց մայրենիով խօսիլ, ի՞նչ տարբերութիւն ունի իմ արտասահմանեան հարիւրաւոր ընթերցողներէս, որոնք մեր մայրենի գիրքն ու մամուլը պաշտելու չափ կը սիրեն, որոնք անհամբերութեամբ կը սպասեն որ մայրենիով թերթ մը եւ գիրք մը հասնի իրենց եւ որոնք սակայն անգլերէն կամ ֆրանսերէն նամակներ կը գրեն ինծի սա կամ նա նիւթին շուրջ, մինչեւ իսկ մեր մայրենիին նկատմամբ իրենց հաւատարմութիւնն ու սէրը արտայայտելու համար:

Ի՜նչ հակասական ու միաժամանակ խանդավառիչ ողբերգութիւն, Աստուած իմ:

Ռ. Հ.

ՄԱՀԱՑՈՒ ԹՂԹԱԾՐԱՐՆԵՐԸ

1978 Մայիս 25-էն ի վեր Միացեալ Նահանգներու ոստիկանութիւնը չի յաջողիր գտնել այն անձը որ թակարդուած ծրարներ կը ղրկէ թղթատարով ու մինչեւ այսօր պատճառ եղած է երկու հոգիի մահուան, 23 հոգիի վիրաւորուելուն: Զոհերը պարզ մարդիկ են, անոնց միակ հասարակաց կէտը այն է որ կ'աշխատին օդային գիծերու, համակարգիչներու ընկերութիւններու կամ համալսարանի մը մէջ: Ոստիկանութեան գլխաւոր գործը եղած է յանցաւոր նկատուածին մէկ ռոպօ - նկարը պատրաստել: Եւ 1984-էն ի վեր ան Միացեալ - Նահանգներու ամէնէն փնտռուած անձն է:

Ոստիկանութեան ներքին տեղեկագիր մը կ'ըսէ թէ այս կարգի չարագործներու ամէնէն մեծ երեւակայութիւնը ունեցողն է ան ու ամէնէն դժուար ձերբակալելին: Շատեր համոզուած են թէ ոչ ոք պիտի կարենայ ձերբակալել զայն: Միակ յոյսը մը ծերանալուն հեռանկարն է. սակայն կատարուած ենթադրութիւններու համաձայն ան 30 - 40 տարեկան է տակաւին: Այլ խօսքով դեռ նոր սկսած է արհեստին:

Ամէն անգամ որ թակարդուած անոր ծրարները տեղ կը հասնին, զօրաւոր պայթումներու, վիրաւորներու պատճառ կ'ըլլան: Այս արարքներէն ոչ մէկուն պատասխանատուութիւնը ստանձնող եղած է, ոչ ալ բան մը պահանջուած: Ռումբ - ծրարները պատրաստողը ոստիկանութեան կողմէ կոչուած է «Իւնապոմ» (համալսարան - օդային գիծեր - ռումբ) բառերուն առաջին գիրերուն կցումով: Անոր ռումբերը լեցուած են շատ հազուագիւտ պայթուցիկ փոշիով մը եւ ուշադրաւ մասնայատկութիւն մը ունին: Գրեթէ արուեստի գործի մը նրբութեամբ պատրաստուած են տախտակէ տուփերը. իսկ ներքին մասերու մետաղէ մասերը խնամքով փայլեցուած են:

Ոստիկանութիւնը համոզուած է թէ այս խելայատուկ ահաբեկիչը ոչ մէկ յարաբերութիւն կ'ունենայ իր զոհերուն հետ: Զի ճանչնար իսկ զանոնք: Ատիկա գրեթէ անկարելի կը դարձնէ այդ ուղղութեամբ պրպտումներով որոշ տեղեկութիւն ձեռք ձգել: Երեւակայական կասկածելիին հոգեբանական թղթածրարը որ մասնագէտներու կողմէ պատրաստուած է, ոստիկանութեան աշխատանքի գլխաւոր գործիքն է: Ասոր քննութենէն հասած են այն եզրակացութեան թէ «Իւնապոմ» նախապէս հաւանաբար Շիքակօ կ'ապրէր, ներկայիս Գասիլ: Բայց եթէ անոնց տեղ ես ըլլայի, Ինքնամփոփ, քաղաքավար, բծախնդիր մէկը կ'ենթադրուի, որ տունին կամ յար-

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԽՈՄԷՅՆԻԻ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ

Իրանեան ընդդիմադիր թերթի մը համաձայն, որ Լոնտոն լոյս կը տեսնէ, Իրանի իսլամական հանրապետութեան հիմնադիր Խոմէյնիի զաւակը հօրմէն ժառանգած է 3 - 7 միլիառ տոլարի գումար մը որ պահ տրուած է զուիցերական դրամատան մը: Երկրին ներկայի ղեկավարը Ալի Խամէնէյի պահանջած է որ այդ գումարը իրեն տրուի: Կ՚ըսուի թէ մէկ մասը արդէն տրուած է, ինչ որ բարուքած է տարադրամի պահեստներուն կացութիւնը:

ԴԱՆԻՈՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐԸ

Դանիոյ իշխանութիւնները նկատած են որ երկրին ոստիկանութիւնը բաղկացնող տարրերը չեն համապատասխաներ բնակչութեան: Որոշած են աւելի թիւով գաղթականներ առնել ոստիկանութեան շարքերուն մէջ: Ներկայիս անոնց համեմատութիւնը տասը հազարի վրայ հազիւ տասնեակ մըն է: Ասոր հետ, Դանիոյ իշխանութիւնները նաեւ կը վախնան որ իրենց որոշումը գաղթական թեկնածուներու մեծ հոսք մը կը ստեղծէ:

ՈՒԿՐԱՆԱԿԱՆ ԿԱՇԱՌԱԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Կիեւ լոյս տեսնող շաբաթաթերթ մը ահազանգ կը հնչեցնէ պաշտօնեաներու կաշառակերութեան եւ ապօրինութիւններուն դէմ: Տարուան սկիզբէն ի վեր այս յանցանքներով ձերբակալուած են 47 ոստիկաններ, 28-ը բանտարկուած են, Ներքին նախարարութենէն 110 պաշտօնեաներ ամբաստանուած են զանազան յանցանքներով: Կարգապահութեան ուժերու մէջ կաշառակերութիւնը այնքան ծաւալած է որ նոր կառոյց մը հիմնուած է անոր դէմ պայքարելու համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Վ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱ ՄԵԿՆԱԾ

Տեղական իշխանութիւններու միջազգային միութեան տարեկան համաժողովին մասնակցելու համար Սեպտեմբեր 1-ին Մոսկուա մեկնած է Երեւանի քաղաքապետ՝ Վահագն Խաչատրեան: Համաժողովին աշխատանքը յետագային կը շարունակուի Լոնտոնի եւ Ամսթերտամի մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԻՆԸ ՄԱՐԶԵՐԸ

Օգոստոս 31-ի կառավարութեան նիստին քննուած է Հայաստանի վարչատարածքային բաժանումի հարցը: Երկրին ինը մարզերը կը կոչուին Սիւնիք, Վայք, Արարատ, Արագածոտն, Կոտայք, Գեղարքունիք, Շիրակ, Ուտիք եւ Գուգարք: Իւրաքանչիւրը կ՚ունենայ իր համայնքները: Մարզի կարգավիճակ կ՚ունենայ Երեւանը որ կը բաժնուի թաղային համայնքներու: Մարզերը պետական կառավարում կ՚ունենան, իսկ համայնքները տեղական: Կառավարութիւնը հաւանութիւն տուած է նախագծին որ պիտի ներկայացուի Ազգային Ժողովին:

ՀԱՅ-ՌՈՒՍ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի եւ Ռուսաստանի պետական պատուիրակութիւնները պատրաստած են ստորագրուելիք համաձայնագրերը: Օգոստոս 30-ին ռուսական պատուիրակութիւնը ընդունուած է վարչապետ Հրանտ Բագրատեանի կողմէ: Պատուիրակութեան կազմին մէջ է նաեւ Ռուսաստանի Ներքին փոխ - նախարարը որ գոհունակութիւն յայտնած է երկու երկիրներու գործակցութեան եւ Հայաստանի մէջ յանցագործութիւններու ուշադրաւ նուազումին մասին:

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՆԻՍՏԸ

Օգոստոս 30-ին տեղի ունեցած է Գիւղատնտեսական գիտութիւններու ակադեմիային նիստը. ելոյթ ունեցողները ծանրացած են սեփականատէր գիւղացիին օգնելու, գիտական պաշտօնատարներու պատրաստութեան եւ գիտնականներու ընկերային ապահովութեան կարեւորութեան վրայ: Ելոյթ ունեցած է նաեւ գիւղատնտեսութեան եւ պարէնի նոր նախարարը Աշոտ Ոսկանեան:

ՈՉ ՊԵՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆՆԵՐԸ

Ներկայիս Հայաստանի ոչ պետական բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններու թիւը 50-էն աւելի է: Անոնք կը գործեն յատուկ արտօնագրերով, սակայն անոնց շրջանաւարտները իրաւունք չունին պետական կառոյցներու մէջ աշխատելու:

«ՀԱՅՖԻԼՄ»Ի ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Մշակոյթի, Երիտասարդութեան եւ Մարմնամարզի նախարարութեան մշակած եռամեայ (1996 - 1998) ծրագրերով նախատեսուած է որ «Հայֆիլմ»ը տարեկան երեք երկար, 10 - 15 վաւերագրական եւ գծանկար ժապաւէն պատրաստէ: Նախատեսուած պիւտճէն մօտ 4 միլիոն տոլար է: Ծրագիրը ներկայացուած է Տնտեսութեան եւ Ֆինանսի նախարարութեան:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՖՈՒԹՊՈԼԸ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՐԿԱՅ

Օգոստոս 30-ին միօրեայ այցով Երեւան գտնուած է Ֆութպոլի միջազգային դաշնակցութեան պատուիրակութիւնը, ծանօթանալու համար հայկական ֆութպոլի ներկայի վիճակին, մարզակառոյցներու կարելիութիւններուն: Պատուիրակութիւնը ընդունուած է նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի կողմէ, ներկայ եղած է նաեւ Հայաստանի ֆութպոլի դաշնակցութեան նախագահ Արմէն Սարգսեան:

ՆԱԽԱԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ ՍԻՏԱ-ՅԻ ԴԷՄ

Երեւան այցելած է Առողջապահութեան համաշխարհային կազմակերպութեան սիտա-յի բաժնին տնօրէնը: Ան նպատակ ունեցած է ծանօթանալ եւ օժանդակել Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարութեան սիտա-յի դէմ պայքարի ծրագրին: Հայաստանի մէջ այդ հիւանդութենէն վարակուածներ չկան, այսուհանդերձ մշակուած է զայն կանխելու ծրագիրը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ֆութպոլի միջազգային դաշնակցութեան նախագահը որ մէկ օրուան այցով Երեւան կը գտնուէր, վարչապետ Հ. Բագրատեանի հետ հանդիպումին ընթացքին յայտնած է թէ Դաշնակցութիւնը նիւթապէս կ՚օժանդակէ Հայաստանի մէջ պատանեկան եւ մարզական ակումբներու ֆութպոլի զարգացումին:

«Էֆիլիպը» ֆրանսական կազմակերպութեան միջոցներով կը նորոգուի Սիսիանի թիւ 13 դպրոցին վարժարանը: Այդ նպատակին համար «Էֆիլիպը» յատկացուցած է 87 հազար տոլար:

կարամէլին հիւանդագին խնամք կը տանի. քիչ բարեկամներ ունի ու համեստ եկամուտով գործ մը: Գալիֆորնիոյ շրջանէն ոստիկանութեան պատասխանատու մը կ՚ըսէ թէ կը սպասէ այն օրուան երբ խորհրդաւոր չարագործը արկածի մը տեղի պիտի տայ իր ռումբը պատրաստելու ընթացքին, ու զինքը պիտի գտնեն հիւանդանոցի մը մէջ:

Տարեվերջի տօնական օրերուն, երբ «Ինապոմ»ի վերջին զոհին մահէն հազիւ քանի օր անցած էր, ոստիկանութիւնը զգուշացուց ժողովուրդը որ ուշադիր ըլլայ կասկածելի ծրարներու պարագային: Անոնց թուղթին վրայ միշտ հետք մը կ՚ըլլար պայթուցիկ փոշիէն, ղրկողին հասցէն նշուած չէր ըլլար, հարկաւոր սակէն աւելի արժէքով դրոշմաթուղթ կ՚ունենար ու ռումբերուն ծրարը շատ կարծր կամ ուռուցիկ կ՚ըլլար:

Իր անձին հանդէպ մեծ հետաքրքրութիւնը հաւանաբար զինք մղած է նոր ծրարի մը պատրաստութեան զոր օր մը թեւին տակ դրած դուրս պիտի գայ իր տունէն...:

ՔԱՂՀԱՆ

ԼՈՐԸՆՍ ՏԸՌԷԼ

ՊՐՈՍՊԵՐՈՅԻ ԿՂԶԻՆ

Ներածական՝ Գորֆու կղզիի բնութեան ու ապրելակերպին

Անգլերէնէ Թարգմանեց՝
ՇԱՔԷ ՏԷՐ - ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Զարեան զայն կը կոչէր՝ «Հրաշալական Աչքը»: Այդ հովիտներուն մէջ պտտած պահուդ բոլորովին հաստատ կերպով գիտէր, թէ այս հողամասին վրայ ճամբորդողը չի կրնար դրոշմ մը ձգել. այլ կարծէք թէ ի՛նքն է որ կը դրոշմուի: Իր դրոշմը ձգող այս անթարթիչ հսկայական աչքին առկայութիւնը ամէնուրեք կը զգացուէր -- հնչեղ կապոյտ երկինքին մէջ ըլլայ, թէ տաճարներուն, սօսիներու ճկուն չարժումներուն, քարէ զանգուր մազերով եւ ուշիմ սրածայր քիթով արձաններուն վրայ հրակէզ արեւի քնածող շլացումին մէջ: Ամէն բան Աչքին ենթակայ է: Կարծես թէ հօրիզոնի տարածքին պատշաճող ոսպնեակ մը ըլլար: Ոչ մէկ այլ տեղ երբեւիցէ գոյութիւն ունեցած է հողամաս մը, որ այս համեմատութեամբ գիտակցի իր էութեան, այնքան հրաշալիօրէն պատշաճի մարդկային չափանիշներուն: Օրինակ՝ Եպիդաւրոսի մէջ՝ թատրոնը կամ տաճարները չեն որ քեզ կը գրաւեն, այլ՝ վայրը պարունակող փոքրիկ բլուրներու շրջանակը որ կարծես թէ ի՛նք պատշաճած ըլլար ճարտարապետին ծրագրումին - -ամբողջովին կորութիւն, ոչ մէկ սուր ցցուածք. կաղնիներէ ու ձիթենիներէ կազմուած նուրբ ժանեակ մը միայն՝ երկինքին դէմ ուրուագծուած:

Այս բոլորէն մնացած բան մը դեռ կ՚ապրի մեր բարեկամներուն աթենական վառ դէմքերուն վրայ -- այնքան երկար ժամանակէ ի վեր Յունաստանով մտահոգուած են, որ դէմքերուն վրայ իրենց զգացածը կը կարդաք:- Ցիկլատներու խճճուած կապոյտը, որ հետզհետէ կը հանդարտի Միկոնոսի ե Դելոսի ափերուն մօտակայքը: Փայլուն հողամազացներն ու մոխրագոյն աղբիւրները: Անոնք սակայն այժմ կը յարատեւեն պայծառատես հին անցեալի մը ուրուականներու պէս՝ այդ հսկայական Աչքին ճանաչումի շրջագիծէն ներս: -- Կապոյտ ու ոսկեգոյն ջուրին մէջ կիսով մխրճուած նաւակը խենթի պէս վարող Ստեփանը: Էլլի նման աղջիկները՝ խանձած չեղ բազուկներով եւ ձէթի գոյն երկար սրունքներով: Մազոտ կղզեցիները իրենց գոյնզգոյն գօտիներով: Ջուրին եռ - առաջ մակընթացութեան արձագանգող քարանձաւները: Նաւահանգիստի մութ - ձիթագոյն ջուրին մէջ շարան - շարան խարսխած գունազարդ առագաստանաւերը: Եկեղեցիներուն հնչող զանգերը: Ծուռումուռ փողոցներուն մէջ Յոյներու հանդիպած պահուդ՝ յայտնութիւնը ողբերգութեան մը առկայութեան, զոր այս անգամ անոնք մատուցեցին աշխարհին: Մարօն՝ անդգայութեան դէմ մղած իր պայքարին մէջ այնքա՛ն մարդկային ու գեղեցիկ: Իր ըսքանչելի քերթուածին վերջին տողերու ընթերցման պահուն՝ Էլեֆթերիայի հաճախ դէմքին վրայ բոցավառող աչքերը: Սեֆերիադէսի հանդիսաւոր դէմքը իր անբիծ արտայայտութեամբ («Տապալած ծառին վրայ թառամող ճիւղն ենք մենք»): Ալէկկօ, Սպիրօ, Պօղոս - մեր պատկերացուցած Յունաստանի հազարու մէկ տիպարներու բիւրեղացած ճաճանչներ: Շարան - շարան գրքերով պատած սրահը ուր Զանդէյի կնոջ դրուժինը կը կարդային: Թզենիներով եւ ջուրով շրջապատուած դարատափը: Տինոսը ուր կարմիր առագաստները փողոցին մէջ կը տողանցեն: Կորնթոսը՝ իր զարշահոտ ջրերով: Արգոսն ու Թէբէն՝ իրենց ռեցինայով: Կալամատան՝ գինիի մէջ խեղդուած: Արկատիի բլուրներուն վրայ չոր տերեւներու ջերմ բոյրը:

Ափրիկեան այս անհաղորդ միջավայրէն՝ բոլորին մասին կը մտածեմ որպէս արեւադարձային մարդոց, որոնք գտնուած են աշխարհի մը մէջ ուր սեւերու հետ միջին եպը գտնելը դերակշիռ դարձած է: Կը տեսնեմ թէ ինչպէս՝ գործքի ու մաքի տեսակէտէն պարտուած ամբողջ երկրագունդին վրայ՝ անոնք իրենց միջոցներով օրէ օր կը վերականգնեն իրենց երգն ու գիրը, անհատական յունական փոքր աշխարհի մը ձեւին տակ: Այնտեղ ուր կղզիները ծածկուած են ծուխով, այնտեղ ուր սօսիները կը ծլին ռմբաններուն մէջէն, գիտեն թէ ըսելիք չմնաց: Միայն համբերութիւն է պէտք: Համբերութիւն, տոկալու կարողութիւն եւ սէր: Մեզմէ ոմանք հրապարակէն չքացան: Նիմիէյը Աթէնքի գիշերային զբօսավայրի մը մէջ մեռաւ: Սպիրօն որթենիներով ծածկուած իր սեփական տան մէջ մեռաւ: Թէօտորը Բրիտանական բանակին հետ է. Իտալիայէն ուղարկած՝ «Կը յիշէ՞ք»ով սկսող իր իւրայատուկ նամակներով լուութիւնը կը խզէ: Զարեանը Ժընեւ է. կատարեալ լռութիւն կը պահէ: Կարոլինը, Միդոսն, Ռոզմէրին Գահիրէ կը գտնուին: Կոմսը՝ գրպանները պայթուցիկով լեցուցած այդ փիլիսոփան՝ Եպիրոսի լեռներուն վրայ անորոշ վայր մըն է: Բոգլինը ռուսական ճակատը կը գտնուի: Մեր սպիտակ տունը ռմբակոծուած է. նաւերը՝ նոյնպէս: Պատմութիւնը ինչքան ալ լի ըլլայ ցաւագին ու անսպասելի վերիվայրումներով, չի կրնար կերտուիլ ցաւելու կամ վերյիշելու համար: Մեր դերն ալ՝ այդ է:

Պատերազմին յայտարարուած օրը՝ մեր սպիտակ տան պատշգամը կանգնած էինք, Ջրակոյտի հայելման մակերեսին վրայ ուղղակի դրախտէն իջած կանաչ անձրեւի մը տակ: Երկուքս ալ՝ բիւրեղեայ մութ գունդին մէջ ապագան գուշակելով տարուած, բայց բաժանման գիտակցութենէն որոշ չափով մը դեռ զերծ մեր թուղթերն ու գրքերը կը դիզէինք հաղուստները կը ծրարէինք, պահարանները կը պարպէինք:

1941-ի Ապրիլին, Մատապանը անցնելէ ետք դէպի Կրետէ սուրացող նաւու մը մութ - մութ կամրջակին վրայ երկարած՝ կ՚անդրադառնամ թէ կը վերյիշեմ Ալպանիոյ շուքին տակ սպիտակ պատշգամի մը վրայ տեղացող այդ կանաչ անձրեւը: Կը վերյիշեմ այնքան չքեղ ու խորունկ ափսոսանքով մը, որ դոյզն յուզում իսկ չառթեր: Յիշողութեան փոխակերպող ոսպնեակին ընդմէջէն դիտուած՝ անցեալը այնքան դիւթական կը թուի, որ մտածմունքն իսկ անարժան պիտի ըլլար անոր: Փախած ըլլալով՝ երբեք չենք խօսիր աւերակուած տան մասին, քայքայուած պղտիկ սեւ ցականաւին մասին: Կը մտածեմ միայն, թէ երեք սեւ նոճիներով աղօթախորշը եւ ժայռափոր այն նեղ լողաւազանը ուր կը լողնայինք, դեռ մնացած ըլլալու են: Ամառնային երկար յետմիջօրէներուն զաշտը ծածկող մշուշէն զովզովչուն բնութիւնը դեռ հոն ըլլալու է, բնկած ու յարափոփոխ, չինական ջրաներկի մը պէս որմէ երկնքի լոյսը կը ծորի: Բայց հապճեպով գրուած այս էջերը մի՞թէ կրնան վերստեղծել թէկուզ մասնիկ մը անկէ:

(Շար. 70 եւ վերջ)

(Շար. Ա. էջէն)

է ոստիկանութեան: Ցայտնաբերած է 25 քիլօ կազ պարունակող շիշ մը որ թերութեան մը հետեւանքով չէ պայթած: Ըստ կարգ մը տեղեկութիւններու, պէտք է պայթած ըլլար նախորդ օրը, Ռիշար Լընուարի շուկային ռումբին ժամուն: Ալէն Ժիւփէ յայտարարեց թէ հսկողութեան եւ ապահովութեան ա՛լ աւելի լայն միջոցներ ձեռք պիտի առնուին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ յայտարարեց թէ հանրային սպասարկութեանց (պաշտօնատարներուն) աշխատավարձքերը անփոփոխ պիտի մնան 1996-ին, մեծ խրարանցում մը ստեղծելով սենտիքաներուն մօտ: Գործադուլի շարժումներ անխուսափելի կը նկատուին:

Թ. ՉԻԼԼԷՐ հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկառօ-ի, ուր կ'ըսէ թէ հպարտ է իր երկրին «ժառանգութենէն» ինչ կը վերաբերի կիներու իրաւունքներուն: Չի կարծեր թէ Թուրքիա վտանգուած ըլլայ խալամապաշտներուն կողմէ, անոնք քիչ են, կ'ըսէ Թուրքիա, շատ աւելի՝ շուրջը: Թուրքիան աքու մը կը նկատէ Եւրոպայի համար, քանի որ, կը շեշտէ. -- «Շրջանին միակ ժողովրդապետութիւնն ենք: Ապագային ալ, պիտի դիւրացնենք Եւրոպայի ուժանիւթի մատակարարումը, գլխաւորաբար Կասպից ծովու կազով եւ քարիւղով, որովհետեւ նաւթուղիները եւ կազատարը, ի մօտոյ, Թուրքիայէն պիտի անցնին դէպի Միջերկրական: Հաւատարիմ ենք Արեւմուտքի, բայց, առայժմ, այդ հաւատարմութիւնը շատ բան չբերաւ մեզի, մինչ տասը տարի է Յունաստանը, Սպանիան եւ Փորթուկալը միլիոնաւոր տոլար ստացան Եւրոպական Միութենէն»: Այն նկատողութեան որ Թուրք բանուորներու դաղթը Եւրոպա, հարցեր կը ստեղծէ, Թ. Չիլլէր կ'առարկէ. «Եւրոպա պէտք է դադրի քրիստոնեայ ակումբ մը ըլլալէ: Մեր մշակոյթները պէտք է միախառնըւին: Եւրոպան Թուրքիոյ պէտք ունի, ինչպէս Թուրքիան՝ Եւրոպայի: Թուրք գաղթող աշխատաւորներու հարցը կրնայ կարգադրուիլ...: Եւրոպական Միութեան անդամակցելով միտք չունինք արտածելու մեր գործազուրկ աշխատաւորութիւնը»:

ԱԼԺԵՐԻԱ միշտ ահաբեկչական արարքներ կան: Շարաթավերջի ոճրափորձերէն, սպանութիւններէն ետք, Սեպ. 4-ին ալ, կրկին լրագրողի մը դէմ ահաբեկչական արարք մը գործուեցաւ: Զայնասփիւռի երիտասարդ լրագրողուհի մըն է՝ Եասմինա Պրիխ որ սպաննուած է իր բնակարանին առջեւ: Նոյն օրը ականուած կառք մըն ալ պայթած է Ալժէի մէկ արուարձանը. 7 հոգի վիրաւորուած են:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ Գերագոյն Ատեանը որոշեց արգիլել համայնավար կուսակցութիւնը, որ պիտի չկարենայ մասնակցիլ Նոյեմբեր 12-ի երեսփոխանական ընտրութիւններուն: Արդարադատութեան Նախարարութեան մէկ պատասխանատուն՝ Ֆ. Մամետով յայտարարած է ԻԹԱՐ -- ԹԱՍ գործակալութեան որ այդ որոշումը տրուած է իբրեւ հետեւանք Նախարարութեան դիմումին, որ առարկած էր կուսակցութեան հակօրինական գործունէութեան դէմ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ նախագահին կինը, հեռատեսիլէն հարցազրոյցի մը ընթացքին, յայտնած է որ ամուսինը հաւանաբար թունաւորման փորձի մըն ալ ենթարկուած էր մահափորձէն քանի մը օր առաջ: Արդարեւ, Շեվարնաձէ անհանգիստ եղած է ականուած կառքին ոճրափորձէն առաջ եւ բժիշկները սնունդէ թունաւորում մը ախտորոշած էին:

ԶՕՐ. ԻՏՄՈՆ ԺՈՒՀՕ, Ալժէի փուչին (1961, Ապրիլ) չորս զօրավարներէն միակ վերապրողը, մեռաւ 90 տարեկանին: Սպայակոյտի պետ (1958), օդային բանակի ընդհ. քննիչ (1960), 1961-ին միացած էր Սալանի, Զելլէրի եւ Շալի, ընդդիմանալու համար տը Կօլի ալժերական քաղաքականութեան: 1962-ին կը ձերբակալուէր եւ մահուան կը դատապարտուէր, ներումի արժանանալէ ետք տը Կօլի կողմէ, ազատ կ'արձակուէր 1967-ին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կրընոպլի հայ ազգ. Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Շաքէ Ծառուկեանէ 600 Ֆր. իր ամուսնոյն Երուանդ Ծառուկեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ԱՌՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԾՐԱԳԻՐ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1995 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 10՝
Անդամական ընդհանուր ժողով
Հոկտեմբեր 9 - 15
Մշակոյթի Շաբաթ
--Ցուցահանդէս - Համերգ - Բանախօսութիւն
Կիրակի, Հոկտեմբեր 15
Տօն Թարգմանչաց Վարդապետաց
--Ձեռնադրութիւն կիսա-սարկաւագաց
--18րդ տարեդարձ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի եւ գնահատանք երգչախումբի անդամոց եւ հիւրասիրութիւն
Հոկտեմբեր 26 - 30
--Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ օծման տարեդարձի հանդիսութիւններ: Հրաւիրուած է Շահան Արք. Սվաճեան:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԾՐԱԳԻՐ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17
--Ուխտագնացութիւն Ս. Գրիգորի, Թալար
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20
--Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան հռչակման 4-րդ տարեդարձ
Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 19
--Միջ-եկեղեցական «էքիւմէնիք» արարողութիւն Մայր Եկեղեցւոյ մէջ: Ապա հիւրասիրութիւն:

ԴԻՒԱՆ ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, Սեպտեմբեր 8, տօն է Սուրբ Աստուածածնի Ծննդեան յԱննայէ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԻԽՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՑԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսմասնաճիւղը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 9, ժամը 15-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, Paris 9e
Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ
COLLÈGE ARMÉNIEN
SAMUEL-MOORAT

Սիրելի Ծնողք,
Հաճոյքն ունինք ձեզ տեղեկացնելու շաբաթական երկօրեայ դպրոցներուս մեր վարժարանի 1995-1996 տարեշրջանի վերամուտի օրը՝ Չորեքշաբթի, 13 Սեպտեմբեր 1995:
Ծրագրին մաս կը կազմեն՝ հայերէն լեզու եւ մշակոյթ, պար, խամաճիկ, ձեռային աշխատանքներ, կրօնական դաստիարակութիւն (ոչ պարտադիր):
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը՝ ժամը 9.30-էն 16.00:

Chers Parents,
Nous avons le plaisir de vous informer que la rentrée de notre école bi-hebdomadaire pour l'année scolaire 1995-96 aura lieu le 13 Sept 95.
Notre programme sera basé sur :
langue et civilisation arméniennes, danse, marionnettes, activités d'éveil, histoire religieuse facultative.
Deux jours par semaine, les mercredis et samedis, de 9h30 à 16h.

26, RUE TROYON - 92310 SEVRES
POUR TOUS RENSEIGNEMENTS S'ADRESSER
COLLÈGE - TEL 45 34 68 28
MME. NADINE TARPINIAN - TEL 47 50 29 04

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՀՅԴ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ
ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Տէսինի մասնաճիւղերը
կը կազմակերպեն

Մեծ Դաշտահանդէս մը

Նուիրուած Խանասորի յաղթանակին
Կիրակի, Սեպտեմբեր 10
ժամը 11-էն սկսեալ
Տէսինի «Centre aéré»ի մէջ

ԱՐՄԷՆԻԱ նուագախումբի մասնակցութեամբ:

Պիւֆէ - խմիչքներ - խաղեր

Անձրեւի պարագային, խնջոյքը տեղի կ'ունենայ Տէսինի քաղաքապետարանի սրահը:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

La Section de Paris
Archalouïse TATHEOSSIAN

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

informe

Rentrée scolaire / inscription
Samedi 16 Septembre à 14h30
M.C.A. 17, rue Bleue, Paris 9e

L'Ecole vous propose des cours de langue arménienne — de la maternelle au Bac danse, théâtre, Kung-fu, cours de chant
PARENTS,
pensez dès à présent à transmettre la culture arménienne à vos enfants.
Il n'est jamais trop tôt, comme il n'est jamais trop tard

Renseignements auprès de :
(1) 48 71 22 77 Vartanouche
(1) 47 84 82 90 Marie
(1) 34 19 44 63 Ani (soir)

ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպէ իր տարեկան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17,

Առաւօտեան ժամը 11-էն սկսեալ

Կ'երգէ ԱՆԹՈՒԱՆ ՊԷՃՃԵԱՆ

ընկերակցութեամբ Սուրբ Խաչի ՍՊԻՏԱԿ նուագախումբի

Վայր՝ Տոքթ. Արտաւազդ Քխեանի Վիլլա,

4, rue du Docteur Rampont, VILLIERS LE BEL

UGAB - *Marseille*

327, Bd Michelet, Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45

Cette année l'UGAB-*Jeunes* a le plaisir d'annoncer la naissance d'une section sportive : «L'association U.S. NOUBAR» qui organisera des équipes de football, de volley, de basket et de ping-pong.

Nous informons que tous les 1er et 3ème samedi du mois, l'équipe de l'UGAB *Jeunes* tiendra une permanence de 21h à 24h. Rejoignez-nous nombreux autour d'un verre pour discuter, jouer aux cartes, au tavlou. Bref se retrouver ensemble!

De plus nous rappelons qu'être membre de l'UGAB est un privilège qui vous apporte de nombreux avantages (tarifs préférentiels pour les soirées, les sorties, gratuité pour d'autres activités).

ԿՈՉ

ԲՈԼՈՐ ՀԱՅԵՐՈՒՆ

Ներկայիս կոչ կ'ուղղենք բոլոր Հայերուն, որոնք իրենց ընտանեկան յարկէն ներս ունին Մեծ Եղեռնէն վերապրողներ, եւ կամ իրենց դրացիներուն կամ բարեկամներուն շրջանակէն ներս կը ճանչնան այդպիսիներ, որ հաճին անմիջապէս կապ հաստատել Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ դիւանատան հետ,

հեռաձայն. - 91 - 77 - 84 - 70

տալով վերապրողին անունը, մականունը, հասցէն եւ հեռաձայնի թիւը:

ԴԻՒԱՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

ՎԱԼԱՆՍ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ մշակութային ընկերակցութիւնը կը հաղորդէ որ Դաւիթեան դպրոցի վերամուտի արձանագրութիւնը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 13, ժամը 9.30-էն սկսեալ

12, rue de la Cécile

Կրօնական ընկերակցութեան կիրակնօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 17-ին, ժամը 10.30-ին: Կրնան մասնակցիլ բոլոր մանուկները 6 տարեկանէն սկսեալ:
Centre Communautaire
12, rue de la Cécile, Valence.

Association «NAREG»

ENGHIEN-LES-BAINS

Անկէնի միօրեայ վարժարանի վերամուտն է՝

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 13, առաւօտեան ժամը 9.30-ին:

Rentrée scolaire
le Mercredi 13 Septembre à 9 heures 30
8, rue Félix Faure,
95880 Enghien-les-Bains

Renseignements : 48. 41. 49. 37
34. 17. 29. 26.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 7
JEUDI
7 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 18.672 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 71e ANNEE — N° 18.672

ՊԱՅՔԱՐ ՔԱՐԻՒՂԱՏԱՐԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնի մէջ Սեպտեմբեր 4-ին տեղի ունեցած է ազրպէյճանական քարիւղին բաժնետէր օտար ընկերութիւններու ժողովը, որոշելու համար փոխադրութեան կարելի ճամբաները: Մինչ այդ, առանց սպասելու ժողովին արդիւնքին, Մոսկուա նոր առաջարկներ ներկայացուցած է: Այս փութկոտութիւնը կը մեկնաբանուի անով որ Ռուսաստան չի հանդուրժեր անմասն մնալու նման հսկայական գործարքէ մը ու քանի որ չի կրնար հակակշռել արտադրութիւնը, կը ջանայ գոնէ խօսք ունենալ անոր փոխադրութեան մէջ:

Ռուսաստանի քարիւղատարներու պատասխանատու ձեռնարկին տնօրէնը Սերգէյ Տէր-Սարգսեանց ներկայացնելով առաջարկը, յայտնած է որ իրենք կը վերցնեն փոխադրութեան իրենց գիները, մինչեւ 2003 թուականը: Ատոր փոխարէն քարիւղի փոխադրութիւնը պէտք է կատարուի անպայման Ռուսաստանի վրայով:

Ազրպէյճանական քարիւղին տեղական ընկերութեան հետ որ պահած է 20%ը, բաժնետէր են քարիւղի անգլիական, ամերիկեան, նորվեկիական, թրքական եւ ռուսական ընկերութիւններ: Ծրագրուած է որ արտադրութիւնը սկսի 1996-ի վերջաւորութեան ու հասնի օրական 700 հազար տակառի տարողութեան:

Ռուսաստանի առաջարկը եթէ ընդունուի, քարիւղատարով մը որ արդէն գոյութիւն ունի, քարիւղը պիտի հասնի Սեւ ծովու Նովորոսիսկ նաւահանգիստը. միայն 40-50 միլիոն տոլար պէտք է քարիւղատարը նորոգելու համար: Թիֆլիսէն անցնող քարիւղատարին համար ալ հարիւրաւոր միլիոն տոլարներ պէտք են: Այս մէկն ալ կը վայելէ ԱՄՆ-ու եւ միւս ընկերութիւններուն նեցուկը: Թէեւ, Կասպից ծովու նաւթահորերը կրնան ապրանք հայթայթել նոյնիսկ երկու ճամբաներուն ալ: Այնքան որ խնդրոյ առարկայ է երրորդ խողովակաշար մը որ պիտի անցնի Հայաստանի տարածքէն: Կը սպասուի որ վերջնական որոշումը տրուի Հոկտեմբեր 9-ին (եւ ոչ թէ Սեպտեմբերին, ինչպէս ըսուած էր Թուրք մամուլով):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻՒՐՈՒՐՈԱՅԻ մէջ, Սեպտեմբեր 5-ի գիշերն է (ֆրանսական ժամով՝ 23.30) որ Ֆրանսա կատարեց հիւլէական իր փորձերուն առաջինը, հակառակ համաշխարհային բողոքներուն: Պէտք է ըսել որ Ֆրանսայի դէմ այս առթիւ ծագած միջազգային աղմուկը միաձայն է եւ Շիրաք, այդ պատճառով, արտաքին ճակատի վրայ ալ վարկաբեկուեցաւ: Աւելորդ է ըսել թէ բոլորովին անտեղի բան մըն էր նախագահական շրջանի մը սկիզբէն իսկ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ ելոյթ ունեցաւ Սեպտեմբեր 5-ին հեռատեսիլի Բ. կայանէն եւ փորձեց արդարացնել կառավարութեան տարած քաղաքականութիւնը: Ինչ կը վերաբերի աշխատանքի, Շիրաք կը դատապարտէ «մեքենաներու չեզումը» որ կը նպաստէ աշխատանքին: Կը խորհի որ խելամական (ԺԷ-Ի-Ա) պատասխանատուութիւնը ամէնէն հաւանականն է, բայց փաստ չկայ: Երբեք, կ'ըսէ նախագահը, չի խօսուիր աշխատողներուն հետ, քանի որ մենք բարոյական մը ունինք, անոնք՝ ոչ, ուրեմն միշտ տկար դիրքի մէջ կ'ըլլանք: Շիրաք հրահանգներ տուած է որ խստանայ սահմանադրութիւններու հակակշիռը: Պաշտօնատարներու աշխատավարձքերը պէտք է անփոփոխ մնան, վերջին երեք տարիներուն բաւական օգտուած են յաւելումներէ: Կը պնդէ որ հիւլէական փորձերը պիտի կատարուին, բայց դադրին մինչեւ 1996 Մայիս 31: Պէտք է հաստատել որ Շիրաք անժողովրդականութեան բոլոր մրցանիշները կոտրեց 100 օրուան իշխանութենէ ետք: Իր ամէնէն ձախաւեր որոշումն էր հիւլէական փորձերու վերսկսումը եւ մանաւանդ անոնց յայտարարութիւնը Հիրոշիմայի յիսնամեակի նախօրեակին (ինք խոստովանած է որ չէր անդրադարձած այդ տարեդարձին զուգադիպութեան...): Ամէն պարագայի մէջ, ընտրութենէն ի վեր 20 կէտ կորսնցուցած է հարցախոյզերուն մէջ եւ ապագան ալ հաւանաբար բարելաւում չարձանագրէ, ընդհակառակն:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահին կինը՝ Հիլարի Գլինթըն շատ խիստ ելոյթ մը ունեցած է Փեքինի մէջ կայացած կանանց 4-րդ համագումարին, դատապարտելով կիներու բռնաբարուած ազատութիւնը: «Անարդարանալի է, ըսած է Հ. Գլինթըն, որ այնքան կիներ որոնք ոչ-կառավարական կազմակերպութեանց կը պատկանին եւ կը փափաքէին մասնակցիլ այս ժողովին, արտօնութիւն չունեցան ամբողջովին մասնակցելու: Ազատութիւն կը նշանակէ ժողովուրդի մը իրաւունքը՝ հաւաքուելու, կազմակերպուելու, արտայայտուելու»: Արդարեւ, «անհամութեանց» առաջքն առնելու համար, Փեքինի իշխանութիւնները մերժած էին վիզա տալ ոչ-կառավարական կազմակերպութեանց բազմաթիւ ներկայացուցիչներու, որոնք կը հաւաքուին այս համագումարին կողքին, ի մասնաւորի Թիպեթցի կիներուն: Ցիշելով փաստարանի իր անցեալը, տիկին Գլինթըն տպաւորիչ ելոյթ մը ունեցած է մարդկային իրաւանց շուրջ:

ՉԷՉԵՆԻՈՑ պատերազմին հաշուեկշիռը բաւական ծանր է: 16 հազար է կռիւներու ընթացքին մեռեալներու թիւը: Ասոնց մէջ 6-էն 7000 քաղաքացի, 4-էն 5 հազար չէչէն զինուոր եւ 3է-ն 4 հազար ռուս զինուոր: Միւս կողմէ, ահաբեկչական մը գործուած է Սեպ. 5-ին, Գրոզնիի շուկային մէջ: Մէկ մեռեալ կայ եւ քանի մը վիրաւորներ: Ոչ ոք տէր եղած է արարքին որ տեղի ունեցած է Չէչէնիոյ անկախութեան 4-րդ տարեդարձին առթիւ:

ԵՐԿՈՒ ՅՈՅՆ ԿԻՊՐԱՑԻ աշխատաւորներ որոնք ՄԱԿ-ի հաշւոյն կ'աշխատէին, Սեպ. 5-էն ի վեր գերի են Թուրքերու ձեռքը, կղզիին հիւսիսը որ 21 տարի է Թուրքերու կողմէ գրաւուած կը մնայ:

ՊՈՍՆԻՈՅ մէջ, Ատլանտեան Ուխտի օդուժը վերսկսաւ իր ռմբակոծութիւնները Սեպ. 5-ին, երբ հաստատուեցաւ որ Սերպերը չեն քաշած իրենց ծանր հրետանին:

ՅՈՅՆԵՐԸ ընդառաջելով Միացեալ-Նահանգներու դիմումին, որոշեցին երկխօսութիւնը վերահաստատել Մակեդոնիոյ հետ: Գալ շաբթու համաձայնագիր մը պիտի ստորագրուի Յունաստանի եւ նախկին Հանրապետութեան հետ, Նիւ-Եորքի մէջ: Այդ համաձայնագիրը թոյլ պիտի տայ որ վերնայ Սկիւպի շրջափակումը զոր Աթէնք պարտադրած է: Բոլոր հարցերը պէտք է կարգադրուին, ի մասնաւորի Սահմանադրութեան, սահմաններու, դրօշակի: Անունին շուրջ տարակարծութիւնը կարելի պիտի չըլլայ անմիջականօրէն լուծել, թէեւ ամէնէն բարդ հարցն է: Յոյները կ'ամբաստանեն իրենց այս փոքրիկ դրացին (2.3 միլիոն բնակիչ, 67% օրթոտոքս Մակեդոնացի, 20% մահմետական Ալպանացի) որ կը գործածէ անուն մը որ կը պատկանի հելլենական հարստութեան Մեծն Աղեքսանդրէն ի վեր եւ թէ աչք ունի Մակեդոնիոյ յոյն գաւառին վրայ:

ՀԱԿԱԹՈՒՐՔ ահաբեկչական մը գործուած է, Սեպ. 5-ին, Գերմանիոյ Լիւպէք քաղաքը: Կրակի տրուած է Թուրքերու պատկանող սրճարան մը, բայց հրդեհը տարածուած է վրայի շէնքին եւ երկու հոգի մեռած են (մէկ Գերմանացի եւ մէկ Թուրք), 19 հոգի ալ վիրաւորուած: Կը կարծուի որ ՓՔՔ-ի գործն է:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

US OPEN - TENNIS

ՑԱՑՏՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ՝ ՍԱՐԳԻՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

Թէեւ մինչեւ ութերորդ աւարտականներուն չհասաւ, բայց, այս տարուան օփընին մէջ յատուկ ուշադրութիւն գրաւեց Ամերիկա արտագաղթած հայ երիտասարդ մը՝ Սարգիս Սարգսեան:

Ուշադրութիւն գրաւելուն եւ յայտնութիւն մը նկատուելուն գլխաւոր պատճառը իր յաղթանակը չէր այնքան, որքան այդ յաղթանակին պարտեալին անունը՝ Անդրէյ Մեդվեդեւ: Արդարեւ, Սարգսեան 1-6, 4-6, 6-3, 6-2, 6-4 յաղթեց ուկրանացի իր հին ընկերոջ: Այս առթիւ, թերթերը լայն տեղ տուին իրեն, մանաւանդ՝ Էքիփ որ Սեպ. 1-ին, նկարն ալ հրատարակելով հետեւեալ մանրամասնութիւնները կու տար իր մասին:

Սարգիս Սարգսեան, որ Երեւան ծնած է 1973-ին, 1993 Յունուարին եկած էր Ամերիկա Հայաստանի թենիսի խումբին հետ, կարգ մը մրցումներու համար ամերիկեան վարժարաններու դէմ: Մեկնած օրը, դէպի օդակայան իրեն ընկերակցող Քոնէքթիքըթցի Ամերիկահայը կ'առաջարկէ չվերադառնալ եւ բախտը փորձել Ամերիկա: Այդ օրուընէ Ս. Սարգսեան կը մնայ Օրէնճ ուր կ'ընդունուի ամերիկահայ ընտանիքի մը ծոցը: Ձեռք կը ձգէ կրթական թոշակ մը Արիզոնա Սթէյթի համալսարանը անտեսութիւն ուսանելու համար: Միաժամանակ կը կատարելագործէ թէնիսը: Երկու տարի յետոյ, արդէն չորս մրցաշարքերու յաղթական է (մէկը՝ 1994-ին եւ երեք հատ ալ 1995-ին): Անցեալ ամիսէն այլեւս արհեստավարժներու շարքին է եւ ապագայի մեծ յոյսեր ունի:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԸ ԵՐԵՔՀԱԶԱՐ ՏԱՐԵԿԱ՞Ն Է

Սեպտեմբեր 4-ին սկսան Երուսաղէմի երեքհազարամեակի նշումները. տօնակատարութիւնը որ կը կրէ «Իսրայէլի մայրաքաղաք Երուսաղէմի երրորդ հազարամեակը» խորագիրը, մինչեւ այսօր կազմակերպուած ամէնէն երկար հանդիսութիւնը պիտի ըլլայ եւ նաեւ ամէնէն շատ առարկութիւններ պատճառածը: Եւրոպայի Միութիւնը արդէն յայտնած էր թէ պիտի չմասնակցի: Պաղեստինցի ղեկավարները պոյքոթի կոչ կ'ուղղեն, իսկ կրօնաւորներու դասը կը քննադատէ հոլիվուտեան տիպի կազմակերպութիւնը որ նոյնիսկ չի զուգադիպիր քաղաքին բուն տարեդարձին:

Նշումները պիտի տեւեն 15 ամիս. յայտագիրը կը բաղկանայ համերգներէ, ցուցահանդէսներէ, փառատօներէ, մշակութային այլ ծրագիրներէ: Բացումը կատարուեցաւ Պէթհովէնի միակ օփերայով Ֆիտէլիոյով: Պիտի ներկայացուի նաեւ Վէրտիի Նապուքքօն ու Իսրայէլի իշխանութիւնները այս առիթով կը յուսան հարիւր հազարաւոր յաւելեալ զբօսաշրջիկներու ներկայութիւնը: Հանդէսներու մեծ մասը տեղի պիտի ունենայ բացօթեայ:

Երեքհազարամեակին հիմ առնուած է Դաւիթ արքային կողմէ քաղաքին գրաւումը եւ Իսրայէլի մայրաքաղաք հռչակումը: Նշումին գաղափարը առաջին յղացողը եղած է հինգ տարի առաջ, քաղաքապետ Թէտի Քոլէք: Թէեւ հնագէտները սկեպտիկ էին ընտրուած ժամանակին -1995 - 96- մասին, բայց քաղաքապետը կ'ուզէր նոյն առիթով նշել նաեւ երեսնամեայ իր ղեկավարութիւնը. ծրագրած էր հրաւիրել բոլոր Դաւիթները ու առաջարկել միւս մայրաքաղաքներուն որ իրենց փողոցներէն մէկուն տան Երուսաղէմի անունը. կը փափաքէր նաեւ հանդիսութեան համար ունենալ ԱՄՆ-ու փոխնախագահ Ալ Կորի հովանաւորութիւնը:

Թ. Քոլէք որ այսօր 83 տարեկան է, նախատեսած էր ամէն բան, բացի 1993-ի ընտրութեան իր պարտութիւնը եւ Ուաշինկթընի մէջ իսրայէլեւպաղեստինեան համաձայնութեան մը ստորագրութիւնը:

ԱՄՆ եւս շատ վերապահութեամբ դիմաւորեցին տօնակատարութիւնները: Եւրոպացիները պատճառաբանեցին որ Երուսաղէմը չեն ճանչցած որպէս Իսրայէլի մայրաքաղաքը, հետեւաբար չեն կրնար մասնակցիլ նշումին որ կը շեշտէ անոր քաղաքական օրինավիճակը: Եւրոպայի այս կեցուածքը հարիւր հազարաւոր տոլարներու նշանակութիւն ունի, որովհետեւ մինչեւ 1997 Յունուար ծրագրուած բոլոր միջոցառումները զետեղուած են «Երուսաղէմ 3000» ընդհանուր պիտակին տակ, ինչ որ կրնար նիւթական որոշ նեցուկ մը ապահովել:

Ասկէ զատ, երեքհազարամեակի տօնակատարութեան առարկողներու առաջին դիրքը կը գրաւէ Պաղեստինը. Արաֆաթի նախարարներէն մէկը կ'ըմբոստանայ որ ծրագիրներուն մէջ բնաւ նկատի չէ առնուած քաղաքին արաբական իրականութիւնը: Ատիկա սակայն, ոչինչով ազդած է երեքհազարամեակի նշումներու կողմնակիցներուն վրայ: Այնքան որ բացման ճառին մէջ վարչապետ Ի. Ռապին պանծացնելով քաղաքին աստուածաշնչական եւ հրէական անցեալը, գոչած է. «Միացեալ Երուսաղէմը մե՛րն է. մե՛րն է յաւիտենական Երուսաղէմը»: Ան նոյնիսկ մոռցած է 1993 Սեպտեմբերի համաձայնութիւնը իր եւ Արաֆաթի, ամէնէն ուշ մինչեւ 1996 Մայիս բանակցելու քաղաքին արեւելեան ու արաբական գօտիին օրինավիճակին մասին:

Առարկութեան տեղի տուած է նաեւ թուականը. իսրայէլցի հնագէտ մը կ'ըսէ թէ Դաւիթ արքային կողմէ Երուսաղէմի գրաւման ճշգրիտ թուականը ծանօթ չէ. կարծիքները բազմաթիւ տասնեակ տարիներու տարբերութիւն կը նշեն: Իր գործակիցներէն մէկը աւելի խիստ շեշտադրումով կ'ամփոփէ իր կարծիքը. «Նշումները արդիւնք են քաղաքական որոշումի մը եւ ոչ գիտական»:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԵՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 5/6)

Օ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-Ի ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Օ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի պատուիրակութիւն մը ղարաբաղեան հակամարտութեան կապակցութեամբ կարգ մը ուսումնասիրութիւններ եւ խորհրդակցութիւններ կատարելու նպատակով այս օրերուն շրջան կ'այցելէ: Պատուիրակները Սեպ. 3-ին

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱԽԵԹԻ ՀԱՅԵՐԸ

Խորհրդային վարչատարածքին սահմաններուն մէջ «Ներքին սփիւռք» կոչուած հայկական գաղութները աւանդաբար չարունակելով հանդերձ խմբուիլ նոյն պիտակին տակ, այսօր կ'որոշուին իրենց գտնուած երկիրներուն անունով. այսպէս, կան վիրահայեր, ռուսահայեր, եւայլն: Հայաստանի սահմանակից ըլլալուն հանգամանքով ու նաեւ իր մեծ թիւին - որ 400 - 450 հազարի շուրջ կ'ենթադրուի-, պատճառով անոնցմէ ամէնէն աւելի տեղեակ ենք Վիրահայերու կացութեան: Նախկին խորհրդային մնացեալ հանրապետութիւններուն հայ գաղութներուն մասին լուրեր կը հասնին շատ պատահաբար, կամ եթէ այդ շրջաններէն յատուկ տեղեկատուութիւն կատարուի, յատուկ միջոցներով, ինչպէս վերջերս եղաւ պարագան Ուզբեկստանի մայրաքաղաքին մէջ հայկական եկեղեցիին բացումին: Լուր առնելու այս ձեւն ալ հասկնալի է որ ուղղակի դիւանագիտական է ու շատ ցանցառ:

Հայաստանի մամուլը, հակառակ ներկայի սահմանափակ իր կարելիութիւններուն, այդ ոլորտին մասին տեղեկութիւններու գլխաւոր աղբիւրը կը հանդիսանայ: Այդ աղբիւրէն տեղեկացանք, օրինակ, Ջաւախքի հայութեան ինքնուրոյնութեան ձգտումին, որ պաշտօնապէս ներկայացուած է հայկական այդ շրջանին ղեկավարութեան կողմէ, երկրին իշխանութեան, Վրաստանի նոր Սահմանադրութեան քննարկումի օրերուն:

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթը Օգոստոս 17-ի թիւով կը խօսի Վրաստանի մէջ հայկական շրջանի մը մասին որ հեռու է Ջաւախքի նման խիտ հայութեան մը գօտիէն ու կ'ապրի բաւական մեկուսացած կեանք մը:

Այդ Հայերը Կախեթի բնակիչ են: Կախեթը որ իր նշանաւոր գինիով կը յիշուի երգերու մէջ, երկրին հարաւ - արեւելեան մասը կը գտնուի: Հազիւ 1 - 2 քիլոմեթր հեռու է Ալազան գետին ափէն որ այդ շրջանին մէջ կը գծէ Վրաստան - Ատրպէյճանի սահմանը: Կախեթի գիւղերէն մէկը կը կոչուի Սարաթլու. ան գոյութիւն ունի 1923-էն ի վեր: Զուտ հայաբնակ գիւղը Կախեթի մէջ, ուր հայաբնակ քաղաքներ ու շուրջ 70 գիւղ կայ վրացախօս հայութեամբ, միակ հայախօս բնակավայրն է:

Սամուէլ Կարապետեանի ստորագրած գրութեան մէջ կը տրուի այդ առանձին գիւղին հակիրճ պատմականը: Ս. Կարապետեան եա կ'երթայ մինչեւ 1918 թուականը երբ Շաքի գաւառին մէջ գոյութիւն ունէր նոյնանուն գիւղ մը որուն բնակիչները Խաչէն եւ Ջրաբերդ գաւառներէն գաղթած էին: Գիւղը 1914-ին ունեցած է 2770 բնակիչ եւ եկեղեցի: 1918-ին օսմանեան զօրքերու ներխուժումէն խոյս տալով Սարաթլուի Հայերը կը դիմեն դէպի Ալազան գետը: Բազմիցս դէմ յանդիման գտնուելով կոտորածներու եւ սովի, փրկուածները կը հասնին Նուխի քաղաքը: Մէկ մասն ալ 1919-ին դրացի գիւղերու սակաւաթիւ Հայերուն հետ կը հաստատուի Արաքսի աջ ափը, Սուրմալու գաւառին Գարագոյունլու գիւղը: Պաշտօնապէս Արարատ վերանուանուած այդ գիւղն ալ կը ստիպուին լքել յաջորդ տարին, քանի որ Թուրքերը կը գրաւեն Սուրմալուն:

Սարաթլուցիներու այն փոքր մասը որ դէպի արեւմուտք չէր գաղթած ու հասած էր մինչեւ Սղնախ գաւառը, 1923-ին կը հիմնէ մինչեւ այսօր հայաբնակ մնացած գիւղը զոր իր նախկին գիւղին անունով կը կոչէ:

Նոր Սարաթլուի Հայերը հակառակ որ հեռու են հայկական հոծ բնակավայրերէ, ունեցած են իրենց հայկական դպրոցը որ կը գործէ մինչեւ այսօր: 1970-էն սկսեալ գիւղի բնակչութիւնը կը նուազի: Արտագաղթողներուն մեծ մասը կը հաստատուի Հայաստան: Այժմ Հանդերձ, գիւղը ունի շուրջ հազար բնակիչ:

Գիւղի գերեզմանատան մէջ զարմանք պատճառած է 1914-էն մնացած շիրմաքար մը, բայց յետոյ պարզուած է որ որոշ գիւղացիներ խորհրդային տարիներուն անցած են Ալազանի միւս ափը ու իրենց հին գիւղին աւերուած գերեզմանատունէն հարազատներու քանի մը շիրմաքար բերած, զետեղած Նոր Սարաթլուի գերեզմանատունը:

Գիւղը վրացական անուանումով կը կոչուի Ծիթելի Գարաթլօ (Կարմիր Սարաթլու). կանոնաւոր կառուցում ունի, իրարու հորիզոնական եւ ուղղահայեաց փողոցներով, քարաշէն տուներով, պարտէզներով ու այգիներով: Բնակիչները մեծ մասով կը զբաղին խաղողագործութեամբ ու անասնապահութեամբ:

Սարաթլուի Հայերուն կը պատկանի ոչ միայն հայութենէ խզուած շրջանի մը մէջ հայ մնալու յաջողութիւնը, այլ նաեւ Կախեթի այդ հատուածին անբնակ ու խոպան տարածքները շէն ու մշակելի գօտի դարձնելու ճարտարութիւնը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՈՐՊԷՍ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ «ՊՐՈՍՊԵՐՈՅԻ ԿՂԶԻ»ԻՆ

Ծանօթ. -- Երկրորդ աշխարհամարտի տարիներուն՝ «Պրոսպերոյի Կղզի»ին մէջ յիշուած բարեկամներու խումբին անդամները կը ցրուին: Կոստան Զարեանի եւ Լօրընս Տրըէլի միջեւ հաղորդակցութիւնը կ'ընդհատուի մինչեւ այն պահը երբ «Պրոսպերոյի» լոյս տեսնելէն ատեն մը ետք Կ. Զարեան կը տեսնէ հատորը եւ կը գրէ իր բարեկամին: Մեր տրամադրութեան տակ չունինք Կ. Զարեանի նամակը: Սակայն իր արխիւին մէջ պահուած է Լ. Տրըէլէն ստացած պատասխանը, որուն պատճէնը մեզի տրամադրուած է Կոստան Զարեանի թոռնուհիին՝ Սիրվարդի եւ այս վերջնոյն ամուսինին՝ Մանուէլ Քէօսէեանի կողմէ: Այս գրութեան թարգմանութիւնը կը ներկայացնենք ստորեւ: Աւելի ուշ՝ բարեկամներու միեւնոյն խումբին անդամները զիրար կը վերագտնեն յունական ուրիշ կղզիի մը մէջ, որու ալ արդիւնքն է Կոստան Զարեանի «Կղզին եւ մի մարդ» վիպակը, որ լոյս տեսած է «Հայրենիք Ամսագիր»ի 1955 Փետրուարի թիւէն սկսեալ:

Հանրային տեղեկատուութեան
պաշտօնատար
Հռոդոս, Երկոտասան Կղզիներ(1)

Սիրելիդ իմ Զարեան,

Ի՛նչ մեծ հաճոյք էր այսքան երկար տարիներ յետոյ ձեզմէ լուր ստանալը: Այսքան ատենէ ի վեր ձեր հետքը կորսնցուցած ըլլալով՝ հազիւ կը հաւատայի աչքերուս: Փաստօրէն՝ «Պրոսպերոյի» մէջ ձեր անունը օգտագործելու պատճառներէս մին ալ այն յոյսն էր, որ այսպէս թէ այնպէս գիրքը կը տեսնէք եւ ինծի հետ կրկին կապ կը հաստատէք: Տեղեկատուութիւններուս համար ներողամիտ եղէք, բայց անհրաժեշտ էր հնարաւորին չափ հիմուր ներարկել պատմական նիւթերուն, որպէսզի կարելի դառնար թէկուզ մասամբ վերստեղծել Գորֆուի մէջ ապրուած այդ ծոյլ, անհոգ օրերուն իսկական մթնոլորտը: Եւ քաշքշուքի ոճս կը մնայ լաւագոյն բարեկամներու միջեւ կիրարկուածի սահմաններուն մէջ: Թէօտոր եւս ինծի ներած է իր բարի համբաւին շուրջ կատարած ոտնձգութիւններս: Սակայն տրուած ըլլալով որ «Գրական Թայմզ»ը ձեր երկուքը կը նկարագրէ որպէս «շատ համակրելի, դրաւիչ եւ պերճախօս բարեկամներ», այն զգացումը ունեցայ թէ այնքան ալ ձախորդ գործ չէի կատարած:

Լոնտոն հասնելուս պէս (Մարտ 1-ին Անգլիա կը մեկնիմ), թղթատարին կը յանձնեմ ձեզի վերապահուած «Պրոսպերոյի» օրինակը, զոր երկու տարիէ ի վեր (2) ծրարուած, եւայլն, կը սպասէր:

Այնքա՞ն ուրախ եմ որ Ֆրանսիս (3) կը շարունակէ նկարել ու ծախել: Կը յուսամ որ ցուցահանդէսը յաջող անցաւ: Իսկ Ցովա՞նը (4): Հոյակապ, մեծ, փայլուն երիտասարդ մը դարձած ըլլալու է այժմ: Իմէ միշտ կը պահեմ լուսի պէս ցատքոտող եւ իր խեղկատակութիւններով շուրջինները խնդեցնող տղեկի մը յիշատակը:

Գալով ձեզի՝ կ'ենթադրեմ որ արդէն աւարտած ըլլալու էք ձեր կարեւոր երկը: Ինքս՝ բաւական շատ կ'աշխատէի եւ կը թուի թէ Անգլիոյ մէջ սկսած եմ ճանաչումի արժանանալ որպէս բանաստեղծ: Վերջին հատորս կը ներփակեմ: (...)(5):

Մայիսին կամ Յունիսին կը յուսամ պաշտօնի մը կոչուիլ Ֆրանսայի մէջ: Հընարաւորութիւնը կա՞յ որ հոն իրարու հանդիպինք: Ակնդէտ կը յուսամ թէ՝ այո՛: Ամերիկան իրապէ՞ս այդքան անհաճելի է - կ'ըսէք՝ «բանտ է»: Հենրի Միլլըր եւս կ'ըսէ թէ սարսափելի է: Պիկ Սուր, Գալիֆորնիա կ'ապրի: Այս տարի հեղ մը Փարիզ գալ կը յուսայ: Սքանչելի բան կ'ըլլար եթէ ամէնքս դարձեալ հաւաքուէինք: Պատերազմի պատճառով վերջնականապէս կտրուած թուող հին ջիղեր իրար վերակցելու պէս: Այդ մասին մտածելն իսկ ինչքա՜ն երջանկութիւն կը պատճառէ, ինչքա՜ն երջանկութիւն... Սիրելիդ իմ Զարեան, Եւրոպա եկէք - ձեր տեղը հոս է, ինչքան ալ որ աւերածութեան տխուր վայր մը ըլլայ ան հիմա: Թէօտոր Լոնտոն կը գտնուի, Լէմպըթ հիւանդանոցը կ'աշխատի: Ան ալ գիրք մը գրած է - «Կրետէի մէջ տագնապի գագաթնակէտ», որ բաւական յաջողութիւն գտաւ Անգլիոյ մէջ: Կրետէի ճակատումներուն մասին է:

Ընտանիքիս բոլոր անդամները ողջ են եւ լաւ. Անգլիա կը գտնուին: Ութ տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով գիրենք տեսնել կը յուսամ գալիք ամիսներուն:

Ձեր նամակները կրնաք միշտ ուղարկել ինծի՝ Ֆէյպըր էնտ Ֆէյպըրի (6) հասցէով: Գիտեն ինչպէս եւ ուր գտնել զիս:

Ձեզմէ լուր ստանալը ի՛նչ հաճոյք էր: Հին Աշխարհէն հասած լոյսի ճառագայթի մը պէս: Ձեր երեքին սիրով՝

ԼԱՌԻ ՏՐԸՌԷԼ

Նօթագրութիւններ.--

(1) Նամակը թուական չի կրեր:

(2) «Պրոսպերոյի Կղզին» լոյս տեսած է 1945-ին, ուրեմն նամակը գրուած է 1947-ին, «Մարտ 1-ին Անգլիա մեկնելէ» առաջ:

(3) եւ (4) Կոստան Զարեանի կինն ու որդին:

(5) Լ. Տրըէլի անձնական կեանքին վերաբերող մի քանի մանրամասնութիւններ կան հոս: Զանց կ'առնեմ:

(6) Լ. Տրըէլի հրատարակիչները:

ՇԱՔԷ ՏԷՐ-ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ -- ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՌԻՂԵՑՈՅՑ
Բ.

Արեւմտահայ աշխարհաբարի
եզրաբանական խորհուրդ

1995

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՒ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆՑ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՐԿ

(I N A L C O)

INALCO-ի երկուհարիւրամեակին առթիւ, մենք՝ հայկական ուսման բաժնին երրորդ եւ չորրորդ տարուան ուսանողներս կը փափաքինք մամուլով արտայայտել մեր տեսակէտը այդ հիմնարկին տուած դասընթացքներուն նկատմամբ:

Նախ եւ առաջ պէտք է ըսել որ ինչպէս այլ համալսարաններ, նոյնպէս INALCOն, կ'ընդունի ուսանողներ եւ ազատ ունկընդիրներ առանց տարիքի կամ լեզուի գիտութեան խորութեան:

Մինչեւ մօտակայ անցեալը, շնորհիւ փրոֆ. Ժ.-Փ. Մահէի, INALCOի հայկ. դասընթացքներուն ցանկը արդէն բաւական ընդարձակ նիւթեր կ'ընդգրկէր: Այսպէս՝

-- արեւելահայերէնի եւ արեւմտահայերէնի ուսմունք,

-- գրաբար՝ սկսնակներու եւ կատարելագործել ուզողներու համար,

-- Հայոց պատմութիւն եւ քաղաքակրթութիւն, հայկական ճարտարապետութեան պատմութիւն,

-- հին եւ արդի հայ գրականութիւն,

-- հայկական արդի գրուածքներու թարգմանութիւն...

Վերջին տարիներու ընթացքին, շնորհիւ տիկին Անահիտ Տօնապետեանի՝ INALCOի այժմու հայկական ուսմունքներու բաժնին պատասխանատուին, այդ ցանկին նոր դասընթացքներ աւելցան՝

-- քերականական թարգմանութիւն (thème grammatical),

-- լրատուիչներու լեզու. հայ մամուլի կամ տեսերիզի քաղուածքներու վրայ հարցազրոյցներ,

-- ֆրանսական գրականութեան թարգմանութիւն դէպի հայերէն (thème littéraire),

-- լեզու, մշակոյթ եւ ընկերութիւն,

-- ընդհանուր լեզուաբանութեան ուսմունք,

-- հայ արդի գրուածքներու լեզուաբանական վերլուծում,

-- հայերէնի ուսուցման (didactique de l'arménien) եւ փորձի վարժընթացք (stage) Փարիզի շրջանի հայկական վարժարաններուն մէջ:

Ներկայիս՝ հայերէն լեզուի լիսանս մը (licence d'arménien) ստեղծելու ծրագիրը պատրաստ է եւ կը յուսանք որ շուտով այս նոր վկայականը գոյութիւն կ'ունենայ:

1994 - 95 տարեշրջանի աւարտին՝ երրորդ տարուան ուսանողները ստացան հայերէնի վկայականը (Diplôme Unilingue de Langue et Civilisation Orientales): Կարելի է ըսել որ խումբ մը վկայեալ եւ բարձրորակ ուսուցիչներու դասաւանդութիւնը մեզ լիովին գոհացուց, մանաւանդ որ մեզմէ շատեր ծանօթ պայմաններու պատճառաւ չեն կրցած ժամանակին լուրջ հայկական կրթութիւն ստանալ:

Վերջապէս կը խորհինք որ INALCOի հայկական բաժնին ուսուցիչները շնորհիւ իրենց արդիական մօտեցումին եւ ձեռնհաս կարողութիւններուն կը հարըստացնեն իրենց ուսմունքը, եւ ուստի՝ մեր առջեւ կը բանան ոչ միայն հայ մշակոյթի, այլեւ ընդհանուր մշակոյթի կալուածներուն մէջ նոր հորիզոններ եւ տեսանկիւններ:

Ահաւասիկ ուսուցիչներուն ցանկը.--

1.-- Լեզուական բաժին

Տիկին Ա. Արոյեան

-- արեւելահայերէն. լեզու եւ քերականութիւն,

Տիկին Ա. Ուզունեան

-- գրաբար. լեզու եւ քերականութիւն,

-- արեւմտահայերէնի քերականութիւն,

Պ. Գր. Պըլտեան

-- արեւմտահայերէն. լեզու, քաղաքակրթութիւն, գրականութիւն, թարգմանութիւն եւ գրուածք,

Տիկին Ա. Տօնապետեան

-- արեւմտահայերէն. քերականութիւն,

ՅԱՌԱՋԻ 70-ԱՄԵԱԿԻ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Սիրելի Տիկին Արփիկ,

«Յառաջ»ի եօթանասունամեակի մասին օրերս իմացայ: Երբ Երեւանից դուրս եմ գալիս, այստեղ Գ. Մութաֆեանի աշխատանոցում միշտ «Յառաջ» կարդում եմ, որով միշտ կապուած եմ զգում ինձ Հայաստանի հետ: Այս առթիւ, երբ Ֆրանսիա եմ եկել «Հայ ծովանկարիչներ» ցուցահանդէսի տպագրման առթիւ, տեղեկացայ Ձեր թերթի պայծառ տարեդարձի մասին...

«Յառաջ»ը լոյս աշխարհ է եկել Կարինում, ուր ծնուել են իմ ծնողները եւ եօթանասուն տարի պահել է Կարինցու իր փառք, անյողդողդ, երկրապաշտ բնաւորութիւնը: Վստահ եմ, այդ բնաւորութեանն է պարտական թերթը իր երկարակեցութիւնը եւ դրանով էլ պայմանաւորուելու է նրա յաջորդ եօթանասունը:

Ուղիղ, անտարուբեր կեցուածքից զատ ու Ձեր թերթը սիրում եմ մեր լեզուի պաշտպանն ու առաջապահը լինելու, ինչպէս նաեւ արուեստի ու մշակոյթի ջատագով լինելու համար: «Յառաջ» կարդալով Երկրէ հեռու Հայը ամէն օր ամրացնում է իր մէջ իր լեզուն ու լեզուի հետ ինքն իրեն, իր հոգի մարդուն: Վտիտ ուժերով Դուք պատնէշ էք կառուցում: Հերոսութեան ձգտողները թող հետեւեն Ձեր օրինակին եւ Ձեր օրինակով չմոռանան, որ ամէն ինչ, նախ եւ առաջ, համբերող ու դիմացկուն սիրով է կերտւում:

Առողջութիւն Ձեզ.

ՇԱՀԷՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ
Հայաստանի Ազգային
Պատկերասրահի Տնօրէն

Օգոստոս 28

Սիրելի Տիկին Արփիկին
եւ «Յառաջ»ի ազնուական փոքրաթիւ անձնակազմին.

Բարեմաղթանքի սրտաբուխ եւ անկեղծ զգացումներով կ'ողջունեմ եւ կը շնորհաւորեմ, Վարպետ անուան յոյժ արժանի հայ լրագրական ասպարէզի եւ հրապարակագրութեան նահապետներէն ու վաստակաշատ երախտաւորներէն, անմոռանալի Շաւարշ Միսաքեանի փոթորկալից կեանքին եւ էութեան իմաստն ու նպատակը հանդիսացած «Յառաջ»ի եօթանասունամեակը:

Մեծն Մխիթարի, Անման Մուրատի եւ Անմահ Վարուժանի հայրենակից, ձեր մեծանուն հօր Շաւարշին պաշտած գաղափարին հիմքերէն մին հանդիսացող «պայքար, պայքար, անդուլ ու յարատեւ պայքար» սկզբունքին, հայրենասիրական խանդն ու աւիւնը թող ձեզ անպակաս ուղեկցին եւ զօրեղնդ ուժ ու կորով հանդիսանալով ձեզ մղեն նոյն նշանաբանով անվհատ շարունակելու սկսուած եւ ձեզի վստահուած ազգաշունչ սրբազան գործը:

Մնացէք անշեղօրէն հաւատարիմ ձեր կիրարկած եւ յայտնաբերած հայ լրագրա - հրապարակագրական արուեստին պարկեշտ ոգիին վեհ գիտակցութեան, զուսպ գործառնութեան անթերի ցուցաբերման եւ անաչառ հայեցողութեան մաքուր արտայայտման:

Աստուած մի արասցէ, «Յառաջ»ի ընդհատումով կամ առկախումով, վերջին հարիւր տարիներու, մեր հոգիները կըրծող եւ մշուշապատ, ցաւատանջ յուշի վերածուած, մղձաւանջային կարօտներու ցանկին վրայ անուն մը եւս պիտի գայ աւելնալ եւ ճիշդ, այդ սոսկատեսիլ ուրուականին չարամիտ նպատակն ու առաջդրութիւնը կանխարգիլելու եւ ձախողանքի մատնելու առընչութեամբ տարուելիք վճռակամ աշխատանքի ընթացքին եւ տեւողութեան, ձեզ յաջողութիւն եւ հաստատակամութիւն կը մաղթեմ ի սրտէ, միաժամանակ յիշեցնելով պաշտօնին վերապահուած պատասխանատուութեան բաժինը եւ իր անտարբերութիւնը թօթափելով զգաստանալու յորդորը.

Շնորհակալութեան
եւ երախտագիտութեան խոր ու
անխառն զգացումներով
ՆԵՐՍԷՍ ԳԱՐԱՆԵԱՆ

Վ,այպլինկէն, Օգոստոս 31

«Յառաջ» օրաթերթի խմբագրութեան,

Տիկին Արփիկ Միսաքեանին,

Սիրելի Տիկին Միսաքեան,

Այսօր «Յառաջ»ի 70-ամեակի օրերն են, եւ տակաւին «ըեռներուն վրայ», «Յառաջ»ը շարունակում է ստանձնած Սփիւռքի զարկերակը լինելու իր դերակատարութիւնը: Պարզ ու սովական շնորհաւորանք - բարեմաղթութիւններ՝ ի դիմաց մի վիթխարի աշխատանքի: Սփիւռքում անընդհատուն օրաթերթ հրատարակելն ինքնին մի՞թէ սկզբնապէս անշնորհակալական կաբելիութիւնների դուռ չի բացում: Ձեր առաջ, իբրեւ «Յառաջ»ի տնօրէնուհիի, եւ այն մի քանի նուիրեալների, որոնց տքնաջանութեան արգասիք է «Յառաջ»ը:

Իր որդեգրած անդաղափարաբանութեամբ, Հայաստանեան եւ թէ սփիւռքեան կարեւոր իրադարձութիւններին ճշմարտացիօրէն անդրադարձող «Յառաջ»-եան հրապարակումները, արդեօք չե՞ն նախանշում, որ տարիներ ի վեր օրաթերթը «ճշմարտութիւն եւ միայն ճշմարտութիւն» սկզբունքի որդեգիր է: Դրանով իսկ հաւաստիութեան սկզբնաղբիւր եւ արժեչափ:

Հապա Շաւարշի խմբագրապետութեան տարիներին. ազգային գաղափարաբանութեան ի՜նչպիսի դարձակէտային շրջումներ արուեց «Յառաջ»ի էջերում, գրական ի՜նչ մեծապանծ փաղանգ մկրտուեց «Յառաջ»ի էջերում:

Այսպէս անկարելի է չշարունակել:

Կը յիշէ՞ք «Բայց աւելի լաւ է, Թողուլ, որ գործը ինքը խօսի» գրում էր Շաւարշը եօթանասուն տարի առաջ՝ «Յառաջ»ի առաջին խմբագրականում:

Սիրելի Տիկին Միսաքեան, գործն արդէ՛ն խօսել է, ուրեմն վերստի՛ն ի գործ՝ Ձեր քաջառողջութեամբ:

Յարգանօք՝
ԱՐԹԻՒՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԵԱՆ

Երեւան, Օգոստոս 22

AMICALE DES ANCIENS RESISTANTS FRANÇAIS D'ORIGINE ARMENIENNE
Filiale de l'ANACR

Madame,

A l'occasion du 70ème anniversaire de la fondation du quotidien «Haratch» que vous dirigez, je me plais à rappeler ma lecture du premier numéro de votre journal en 1925, dans une salle de lecture à Damas où rescapés du génocide avec mon frère nous nous étions réfugiés en 1922 venant de Césarée en Cappadoce.

C'est avec une certaine fierté que je considérais cette initiative à Paris, une gageure tandis qu'à peine sorti du génocide notre peuple menait un combat de survie en terre d'exil, en France et hors de l'hexagone.

«Haratch», unique quotidien arménien en Europe, réussissait à s'implanter grâce au talent de journaliste de son fondateur, votre père.

A l'arrivée des Allemands en 1940, Schavarch Missakian sabordait son journal afin de n'avoir pas à subir la censure de l'ennemi et par civisme, comme nombre de journaux français, pour ne reparaitre qu'à la libération.

Vous même élevée dans cette atmosphère austère de journalisme national, vous avez eu le mérite, aidée au début par H. Samuel, d'assurer la direction de «Haratch» et de lui assurer son niveau et son prestige actuels et de le doter d'un numéro littéraire mensuel.

Les félicitations qui vous sont adressées depuis des semaines à l'occasion de 70ème anniversaire constituent un témoignage et un hommage à votre dévouement et à celui de tous vos collaborateurs. Au nom de notre Amicale et en mon nom je m'y associe cordialement et vous souhaite une longue vie à la direction de «Haratch».

Respectueusement vôtre

GARBIS TOULOUMJIAN

Paris, le 1er Septembre

ՔԱՂԱՔԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Գերմանիոյ եւ Հոլանտայի մէջ սկսած են կառուցուիլ թաղամասեր որոնց բնակիչները կ'ուզեն ինքնաշարժերը ամբողջութեամբ դուրս ձգել իրենց կեանքէն: Հոն հաստատուիլ փափաքողները իրենց ազատ կամքով յանձնառու կ'ըլլան ինքնաշրժներու գործածութենէն հրաժարելու: Անիկա կ'ըլլայ արկածներէն, օդի ապականութենէն, աղմուկէն փրկուելու համար: Այդ թաղերուն բնակիչները քալելով կամ հեծանիւով կ'երթան մօտակայ վայրերը, իսկ աւելի մեծ հեռաւորութիւններու համար հանրակառքի սպասարկութենէն կ'օգտուին: Կան պարագաներ ուր արտօնուած են շարժակով հեծանիւները: Եւ որովհետեւ կարելի չէ մտածել ամբողջովին արգիլել ինքնաշարժերու գործածութիւնը, կառատուներ կը շինուին բնակավայրերու առնուազն 200 մեթր հեռաւորութեան վրայ: Կան թաղեր ալ ուր կը գործէ վարձու ինքնաշարժերու ընկերութիւն մը. բնակիչները ամսական մը վճարելով իրաւունք կ'ունենան այդ ինքնաշարժերը գործածելու: Ճիշդ է որ վարձու ինքնաշարժերն ալ նոյնքան կ'ապականեն, կամ կ'աղմկեն, բայց քաղաքաշինութեան մասնագէտները կը յուսան որ մարդիկ երբ իրենց ինքնաշարժը չէ, աւելի նուազ քիլոմեթր ճամբայ կ'ընեն:

Ինքնաշարժ մերժող թաղերուն մէջ բնակելու փափաք յայտնողներուն կէսը յետոյ հրաժարած է, մտածելով որ հոնկէ գնուելիք տունի մը արժէքը շատ հաւանական չէ որ աւելնայ երբ կայ ինքնաշարժ գործածելու արգելքը: Կարեւոր մաս մըն ալ փափաք յայտնած է որ յարկաբաժիններէն որոշ թիւ մը յատկացուի օտարականներու: Սակայն մինչեւ այսօր չեն գտնուած օտարականներ որոնք դիմեն Գերմանիոյ կամ Հոլանտայի այս ինքնայատուկ թաղերուն, հրաժարելով ինքնաշարժի գործածութենէն:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ
ՃՊԻՏ

-- Ուստա Մկօ, քիչըմ արուն տուր պահեստապետ Սազոյին՝ վերակենդանացընենք:

-- Չեմ տայ, խօսկ որ վերակենդանացաւ, իմ արիւնը ետ չի տայ:

Կնոջը կորցրած Օնէսը մտնում է բժշկի մօտ.

- Արդուկ կ'ենէի, բժիշկ ջան, հեռախօսը զնգաց, սխալմամբ արդուկը մօտեցրի անկջիս, -- բացատրում է Օնէսը:

-- Իսկ միւս ականջդ ինչի՞ է վառուել:

-- Լաւ չլսուեց, բժիշկ ջան, դրեցի միւս անկջիս:

Chère amie,

«Tout est dit et l'on vient trop tard» écrivait La Bruyère. Je voudrai cependant ajouter une note à la partition d'éloges qui vous est consacrée pour vous redire mon admiration.

Pérenniser remarquablement une «Institution» comme «Haratch» en dépit de toutes les difficultés que l'on subodore est la marque d'un caractère et d'une personnalité qui méritent le respect.

Avec toute ma sympathie

RAOUL KAZANDJIAN

1er Septembre

En cet anniversaire, j'ajoute ma voix à celles qui saluent votre œuvre nécessaire, la sentinelle avertie de notre part de vie arménienne.

Bien respectueusement

MYRIAM GAUME - GHIRAGOSSIAN

«Յառաջ»ի խմբագրութեան,

Սիրելի Արփիկ,

«Յառաջ»ի 70-ամեակը հին եւ նոր յիշատակներ կ'արթնցնէ մէջս: Ոչ ոքի համար գաղտնիք է որ «Յառաջ»ը հայացման եւ հայութիւն ապրելու պատուանդան եղաւ քանի մը սերունդներու համար, այդպէս եղաւ իմ սերունդս, այսպէս եղաւ մանաւանդ ամուսնոյս Ջօհրապի պարագան, որ իր հայացումը ապրեցաւ նաեւ հայ գիրի եւ գրականութեան անհուն սիրով, մըտածումի վարպետ ունենալով նախ Շաւարշ Միսաքեանը, ապա բոլոր անոնք որոնք խմբուած էին իր շուրջ: Այդ պատճառ էր որ Ջօհրապ «Յառաջ»ի տէր կը զգար ինքզինք, եւ իր կարողութիւններով ու ժամանակով կ'ուզէր ծառայել, մինչեւ իր վերջին շունչը:

Ամէն օր, «Յառաջ»ով հայութիւն եւ հայրենիք կը մտնէին մեր յարկէն տակ: Այդպէս է նաեւ այսօր: Կը յուսամ որ այդ ազգային առաքելութիւնը կը շարունակուի, ինչ ալ ըլլան պայմանները:

Հայկական եւ հայերէնով լոյս տեսնող թերթերը մեր ազգային գոյատեւման երաշխիքներն են եւ «Յառաջ» այդ տեսակէտէն կատարած է եւ կը կատարէ մեծ դեր:

Սիրելի Արփիկ,

Գիտես որ միշտ «Յառաջ»ի կողքին եղած էինք եւ այժմ ալ կը մնամ նոյն սիրով:

Յաջողութեան մաղթանքներով՝

ԱՐԱՔՍԻ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

Ալֆորվիլ, Սեպտեմբեր 1

լեզուաբանութիւն, գրական թարգմանութիւն, լրասփիւռներու լեզուն...

2.- Պատմութեան բաժին

Պ. Ց. Գէորգեան
-- Հայոց պատմութիւն՝ ԺԶ. դարէն մինչեւ 1915 թուական,

Տիկին Գ. Մուրատեան
-- Հայոց պատմութիւն ԺԹ. դարէն մինչեւ նախկին Խորհ. Միութեան ժամանակները,

Տիկին Փ. Պուասոն-Շնորհօքեան
-- Հայոց պատմութիւն՝ Դ. դարէն մինչեւ ԺԴ. դար:

Աւելցնենք որ INALCOի ուսանողները կրնան, եւ արդէն կը հետեւին ուրիշ հաստատութեանց տուած դասընթացքներուն, ինչպէս՝ Ժ.-Փ. Մահէի դասերուն Ecole Pratique des Hautes Etudesի (Սորպոն) մէջ, եւ Տիկին Անահիտ Տէր-Մինասեանի դասերուն՝ Ecole Pratique des Hautes Etudes en Sciences Socialesի մէջ:

Այս օրերուն՝ երբ իւրաքանչիւր ոք կը պատրաստուի 1995 - 96 վերամուտին, կը յուսանք որ բազմաթիւ նոր ուսանողներ կամ ազատ ունկնդիրներ պիտի փափաքին օգտուիլ քաղել այս՝ Եւրոպայի մէջ անզուգական ուսման հնարաւորութենէն, ուղղուած մասնաւորապէս արդի հայերէնին:

Վերամուտի տեղեկատուական ժողովը տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 15, ժամը 20.30-ին Հայ Ուսանողաց Տան մէջ՝ 57, Bd Jourdan, Paris 14e:

Արձանագրութեան հարցերուն մասին հեռաձայնել՝ (1) 42. 60. 76. 62:

INALCOի ուսանողները (Գ. և Դ. տար.)
ԼԷԱ ԼԵՒՈՆԵԱՆ
ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԽԱՆԹԵՄՈՒՐԵԱՆ
ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԿՐԻԿՈՐԵԱՆ
ԼՈՒՍԻՆԷ ՄԵՐՃԱՆԵԱՆ
ՎԱՐԴՈՒՇՔԱ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
ՋԱՊԷԼ ՓԱՐԷ-ՋԱՏԻԿԵԱՆ

Փարիզ, Օգոստոս 19

ՎԱԼԱՆՍ. --

Պ. Մուշեղ Ճերանեան, զաւակներն ու թոռները

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՃԵՐԱՆԵԱՆ-Ի

(Ծնեալ՝ Աւագեան)

մահը որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 6-ին, 75 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 7, ժամը 16.15-ին Վալանսի Ս. Սահակ եկեղեցին՝

12, rue de la Cécile

(Շար. Ա. էջէն)

ընդունուած են ԼՂՀ-ի նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ: Զրոյցի ընթացքին պատուիրակութեան ղեկավար հունգարացի դիւանագէտ Ա. Էրտէշ եւ օգնականը՝ լեհ Ս. Փշիկոցկի ԼՂՀ-ի նախագահին տեղեկացուցած են կարգ մը նշանակումներու մասին, որոնք կատարուած են Օ-Է Ս-ԱԷ-Ը-ի հերթական նախագահ՝ Հունգարիոյ Արտաքին նախարարին կողմէ, յատկապէս Արցախի հարցին կապակցութեամբ: Միջոցներու փոխանակութեան ատեն, առանձնապէս վեր առնուած է որ-եւէ քաղաքական քայլէ առաջ հրադադարը անխախտ պահելու առաջադրանքը: Պատուիրակութիւնը Սեպ. 4-ին ալ հանդիպում մը ունեցած է Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ, որու ընթացքին Ա. Էրտէշ Հայաստանի նախագահին ներկայացուցած է պատուիրակութեան անդամները, որոնք մաս պիտի կազմեն Օ-ԷՍ-ԱԷ-Ը-ի Երեւան բացուելիք մշտական ներկայացուցչութեան:

⁂

ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՐՑԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Մոսկուայի մէջ Սեպ. 4-9 տեղի կ'ունենան Օ-ԷՍ-ԱԷ-Ը-ի շրջանակներուն մէջ Արցախի կնճիռին լուծման նուիրուած խորհրդակցական հանդիպումներ, Ազրպէյճանի, Հայաստանի եւ ԼՂՀ-ի մասնակցութեամբ: Բանակցութիւնները կ'ընթանան երկու ուղղութեամբ. նախ՝ վերջնական հրադադարի համաձայնագրի նախագիծի շուրջ, ապա՝ քաղաքական լուծման: Բանակցութիւններու վերջաւորութեան, Սեպ. 9-11ին ալ Օ-ԷՍ-ԱԷ-Ը-ի Մինսկի խումբի հանդիպումը տեղի կ'ունենայ, որու ընդլայնուած նիստերուն թերեւս կը մասնակցին նաեւ խնդրոյ առարկայ երեք կողմերը: Հայաստանի պատուիրակութիւնը կը ղեկավարէ Արտաքին նախարարի տեղակալ Վարդան Օսկանեան, ԼՂՀ-ինը՝ Արտաքին նախարար Արկադի Ղուկասեան:

⁂

Ազգ. Ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեան ալ Սեպ. 4-ին մեկնած է Ս. Պետերբուրգ, ուր տեղի կ'ունենար Ռուսաստանի եւ կովկասեան Պետութեանց Խորհրդարաններու նախագահներու նիստը: Օրակարգի նիւթն էր շրջանի կայունութեան եւ խաղաղութեան ապահովման հարցը:

⁂

ՆՈՐ ԹՂԹԱԴՐԱՄ

Սեպ. 6-էն շրջանառութեան մէջ դրուած են Հայաստանի կեդր. Դրամատան 5000 Դրամ արժողութեամբ թղթադրամները: Անոր մէկ երեսին զետեղուած է Գառնիի հեթանոսական տաճարին պատկերը, իսկ միւս երեսին՝ Անահիտ Աստուածուհիին դիմանկարը:

⁂

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՁԵՌՈՒՑՈՒՄԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Այս ձմեռ, փոխարէն անցեալ տարուան 5200-ին, կը ջեռուցուին մայրաքաղաքի 7000 դասարաններ: Ֆորումի եւ Երեւանի քաղ. Խորհուրդի միասնաբար մշակած ծրագրին համաձայն ջեռուցումով կ'ապահովուին նաեւ շուրջ 100 մանկապարտէզներ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Նարկէզ Կէօվօղլանեան, Օր. Վերոնիքա Կէօվօղլանեան, Պ. Կարապետ Կէօվօղլանեան, Պ. Յարութիւն Կէօվօղլանեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Քէշիշեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Չէքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Չէքեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Վարդուհի Գասպարեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան Կիրակի, Սեպտեմբեր 10-ին, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին՝

6, Avenue Bourgain

իրենց զաւկին, եղբօր, աներձագին, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԵՂԻԱ ԿԷՕՎՕՂԼԱՆԵԱՆ-Ի

մահուան քառասունքին (մեռած Յուլիս 22-ին) ի յիշատակ:

Յաւարտ հոգեհանգստեան պաշտօնին, հոգեճաշ եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրէնկեան սրահը:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

⁂

Այս տխուր առթիւ, ողբացեալին ընկերներն ու բարեկամները իր թարմ յիշատակին 1800 Ֆր. եւ 40 տոլար կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (ըստանալ «Յառաջ»էն):

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսմասնաճիւղը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 9, ժամը 15-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը

17, rue Bleue, Paris 9e

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

La Section d'arménien de l'INALCO organise une :

réunion d'information et de rentrée

le Vendredi 15 Septembre
à 20 heures 30
à la Maison des Etudiants Arméniens
57, Bd Jourdan, Paris 14e

— *Présentation des nouveaux programmes, notamment de «didactique de l'arménien».*
— *Contact avec l'équipe d'enseignants.*
— *Toutes informations pratiques utiles (modalités d'inscription, emplois du temps, choix pédagogiques, etc.).*

Les bacheliers ayant présenté l'épreuve d'arménien sont chaleureusement invités à venir s'informer, aussi bien que les débutants absolus.

Cette année les cours auront lieu principalement au Centre Paris - Dauphine (Boulevard Lannes), et un plus grand nombre d'entre eux sera assuré en soirée. (Ils commenceront le 17 Octibre).

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Յովիկ Թորգոմեան, զաւակները եւ թոռները կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտեմբեր 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին՝

15, Rue Jean-Goujon, Paris 8e

իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՀԱՅԿ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ-Ի

(Որդեգիր Թորգոմ Արք. Գուշակեանի)

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, Սեպտեմբեր 8, տօն է Սուրբ Աստուածածնի Ծննդեան յԱննայէ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԾՐԱԳԻՐ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1995 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 10՝
Անդամական ընդհանուր ժողով
Հոկտեմբեր 9 - 15
Մշակոյթի Շաբաթ
--Ցուցահանդէս - Համերգ - Բանախօսութիւն
Կիրակի, Հոկտեմբեր 15
Տօն Թարգմանչաց Վարդապետաց
--Ձեռնադրութիւն կիսա-սարկաւագաց
--18րդ տարեդարձ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի եւ գնահատանք երգչախումբի անդամոց եւ հիւրասիրութիւն
Հոկտեմբեր 26 - 30
--Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ օծման տարեդարձի հանդիսութիւններ: Հրաւիրուած է Շահան Արք. Սվաճեան:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

⁂

ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԾՐԱԳԻՐ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17
--Ուխտագնացութիւն Ս. Գրիգորի, Թալար
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20
--Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան հռչակման 4-րդ տարեդարձ
Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 19
--Միջ-եկեղեցական «էքիւմէնիք» աղօթք Մայր Եկեղեցւոյ մէջ: Ապա հիւրասիրութիւն:

ԴԻՒԱՆ ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպէ իր տարեկան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17,

Առաւօտեան ժամը 11-էն սկսեալ

Կ'երգէ ԱՆԹՈՒԱՆ ՊԷՉՃԵԱՆ

ընկերակցութեամբ Սուրբ Խաչի ՍՊԻՏԱԿ նուագախումբի

Վայր՝ Տոքթ. Արտաւազդ Քխեանի Վիլլա,

4, rue du Docteur Rampont, VILLIERS LE BEL

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

La Section de Paris
Archalouïse TATHEOSSIAN

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

informe

Rentrée scolaire / inscription
Samedi 16 Septembre à 14h30
M.C.A. 17, rue Bleue, Paris 9e

L'Ecole vous propose des cours de langue arménienne — de la maternelle au Bac danse, théâtre, Kung-fu, cours de chant

PARENTS,

pensez dès à présent à transmettre la culture arménienne à vos enfants.

Il n'est jamais trop tôt, comme il n'est jamais trop tard

Renseignements auprès de :
(1) 48 71 22 77 Vartanouche
(1) 47 84 82 90 Marie
(1) 34 19 44 63 Ani (soir)

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՀՅԴ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ
ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Տէսինի մասնաճիւղերը
կը կազմակերպեն

★ ★ ★

Մեծ Դաշտահանդէս մը

★ ★ ★

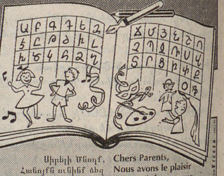
Նուիրուած Խանասորի յաղթանակին
Կիրակի, Սեպտեմբեր 10
ժամը 11-էն սկսեալ
Տէսինի «Centre aéré»ի մէջ

ԱՐՄԷՆԻԱ նուագախումբի մասնակցութեամբ:

Պիւֆէ - խմիչքներ - խաղեր

Անձրեւի պարագային, խնջոյքը տեղի կ'ունենայ Տէսինի քաղաքապետարանի սրահը:

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL-MOORAT

Սիրելի Ծնողք,
Հաճոյքն ունինք ձեզ տեղեկացնելու շաբաթական երկօրեայ դպրոցներուն մեր վարժարանի 1995-1996 տարեշրջանի վերամուտը որ՝ Չորեքշաբթի, 13 Սեպտեմբեր 1995: Ծրագրին մաս կը կազմեն՝ հայերէն լեզու եւ մշակոյթ, պար, խամաճիկ, ձեռային աշխատանքներ կրօնական դաստիարակութիւն (ոչ պարտադիր): Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը՝ ժամը 9.30-էն 16.00:

Chers Parents,
Nous avons le plaisir de vous informer que la rentrée de notre école bi-hebdomadaire pour l'année scolaire 1995-96 aura lieu le 13 Sept 95.
Notre programme sera basé sur :
langue et civilisation arméniennes, danse, marionnettes, activités d'éveil, histoire religieuse facultative.
Deux jours par semaine, les mercredis et samedis, de 9h30 à 16h.

26, RUE TROYON - 92310 SEVRES
POUR TOUS RENSEIGNEMENTS S'ADRESSER
COLLÈGE - TEL 45 34 68 28
MME. NADINE TARPINIAN - TEL 47 50 29 04

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ ՆՈՐ ԹԻՒԸ

Հայաստան հեռաձայնելու համար հարկ է այլեւս գործածել նոր թիւը (fnm)՝ 374 (փոխանակ 7-885-ի) յաւելեալ՝ 2 Երեւանի համար եւ խօսակիցին թիւը, այսինքն՝ 19 (Ֆրանսայի պարագային անշուշտ) ապա՝ 374-2 եւ թիւը:

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 8
VENDREDI
8 SEPTEMBRE
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
Directrice: Arpik Missakian
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel. : 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
— Fax : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամենօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71րդ ՏԱՐԻ. Թիւ 18.673 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 71e ANNEE — N° 18.673

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ փորձին [illegible] Թուֆէրի (Թոշէ՞թի) [illegible]. Այդ [illegible] Սեպ. 6-ին, [illegible] 7-ին: [illegible] Սեպ. 6-ին, 24 ժամուան [illegible] ընդդէմ Նոր-Զելանտայի [illegible] Սեպ. 6-ին, շուրջ 5000 [illegible] Նոր - Զելանտա [illegible] Ֆրանսայի [illegible] Այդ փորձերը ֆրանսական [illegible] — «Կը յուսամ որ Ֆրանսա մինչեւ կռուէն կ'ըլլայ այն երկիրներէն որոնք կը ստանան հիւլէական փորձերու արգելման ամբողջական համաձայնագրի մը կնքումը, ոչ աւելի ուշ քան 1996-ին»: [illegible]

ԱԼԷՆ ԺՈՒՓԷ, Սեպ. 6-ին, [illegible] 17.500 Ֆր.ի [illegible] 22.500 [illegible] 25.000 [illegible] 70-էն 180 [illegible]

ՖՐԱՆՍԱՅԻ կրթական [illegible] 40 տարի [illegible] 60 [illegible]

ԱՆՆԱՅՑ ՋՈՒՐԴԻՆ [illegible] Սեպ. 6-ին [illegible]

ՔՈՍՈՒՈՅ [illegible] ՄԱԿ-ի [illegible] ՄԱԿ-ի [illegible]

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՕ 96

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՅԱՂԹԵՑ ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ 2-1

Զորելքարդի, Սեպ. 6-ին Մկլիսայի մէջ է որ Հայաստան յաղթեց Մակեդոնիոյ 2-1 արդիւնքով: Կոլերը նշանակեցին Ռադինքի (61-րդ վայրկեանին) եւ Արմէն (78-րդ): Այս յաղթանակով, Հայաստան, Բ. խումբին մէջ, Բելժիքէն կը բարձրանայ 6-րդ (վերջին) 5-րդ դիրքին: [illegible] Երէք մրցումէն, իր զոյգին վրայ (Մայիս 10) Հայաստան 2-2 հաւասար արդիւնք մը արձանագրած էր:

Հոկ. 7-ին, Երեւանի մէջ, Հայաստան կը մրցի Պելճիքայ հետ (երկու մրցումը 1994, Սեպտ. 7) եւ վերջին հանդիպումը կ'ունենայ Դանիոյ հետ, այս վերջինին գալիքին վրայ Նոյ. 15-ին: Այս Բ. խումբին դասակարգը կ'ըլլայ՝ Սպանիա 22 կէտով, իրեն կը յաջորդեն Դանիա 17 կէտ, Պելճիքա 11, Մակեդոնիա 6, Հայաստան 5, Կիպրոս 5:

**

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՃԱԽՃԱԽԻՉ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ 10-0 ԱՏՐՊԷՅՃԱՆԻ ԴԷՄ

Օսէռի մէջ է, որ Ֆրանսա, ֆութպոլի իր պատմութեան մէջ ամենամեծ յաղթանակը մը տարաւ Ատրպէյճանի դէմ 10-0 արդիւնքով: [illegible] Այս յաղթանակը [illegible] Ֆրանսա [illegible] 0-0 արդիւնք [illegible] Ռումանիոյ (Հոկ. 11) [illegible] Իսրայէլ [illegible] Ռումանիա 18 կէտով, իրեն կը հետեւի Ֆրանսա 14 կէտով, [illegible] 12, Սլովաքիա 11, Իսրայէլ 9, Ատրպէյճան 0:

Փարիզին մէջ, յիշենք որ Սեպ. 6-ին, [illegible] Ատրպէյճանի [illegible] 5-0 [illegible] Վիքթոր (3), Փողոսեան եւ Պետրոսեան: [illegible]

Եւրօ-96-ի այլ խումբերու խաղերուն արդիւնքներն են. —

Դ. ԽՈՒՄԲ

Կլօթլաշբէի մէջ, Շոտլանտ - Ֆինլանտա 0-0 արդիւնք մը [illegible] Փորթուկալ [illegible] 2-0: [illegible] 14 կէտով, իրեն կը հետեւի Փորթուկալ 13 կէտով:

Գ. ԽՈՒՄԲ

Վիլնիւսի մէջ, Լիթուանիա պարտուեցաւ Իտալիոյ 1-3, Ուկրանիոյ մէջ Իտալիա յաղթեց Սլովենիոյ 1-0: Խումբին գլուխն է Խորուաթիա 19 կէտով, երկրորդ է Իտալիա 16 կէտով:

Ե. ԽՈՒՄԲ

Լիւքսեմպուրկի մէջ, Լիւքսեմպուրկ յաղթեց Մալթայի 1-0, Ռոթերտամի մէջ, Հոլանտա յաղթեց Բելառուսիոյ 1-0 եւ Փրակայի մէջ ալ Չեխիա՝ Նորվեկիոյ 2-0:

Դասակարգման գլուխն է Նորվեկիա 20 կէտով, իրեն կը հետեւի Չեխիա 15 կէտով:

Զ. ԽՈՒՄԲ

Ռիկայի մէջ, Լաթվիա յաղթեց Լիխթենշթայնի 1-0, Վիէննայի մէջ ալ Աւստրիա Իռլանտայի 3-1: Դասակարգման գլուխն է Փորթուկալ 19 կէտով, երկրորդ է Աւստրիա 15 կէտով:

Է. ԽՈՒՄԲ

Նիւրնպերկի մէջ, Գերմանիա յաղթեց Վրաստանի 4-1, Թիֆլիսի մէջ, Ալպանիա 1-1 հաւասար արդիւնք մը արձանագրեց Պուլկարիոյ հետ, Կարտիֆի մէջ, Կալլէս յաղթեց Մոլտովայի 1-0: Դասակարգման գլուխն է Պուլկարիա 19 կէտով, ապա՝ Գերմանիա 16:

Ը. ԽՈՒՄԲ

Թամփէրէի մէջ, Ֆինլանտա [illegible] 2-5, Կլազկոյի մէջ, Սկովտիա յաղթեց Ֆինլանտայի 1-0: Դասակարգման գլուխն է Ռուսաստան 20 կէտով, երկրորդ է Սկովտիա նոյնքան կէտով:

**

ԹԵՆԻՍ

Ամերիկեան Օփըններուն կէս աւարտականներուն համար Աղասի որակուեցաւ եւ պիտի մրցի Պէքըրի դէմ:

Ողջոյն «Յառաջ»ի 70ամեակին
Haratch 70 : hommage

Յարգելի Տիկին Արփիկ Միսաքեան,

Բարի եկէք ըսելու Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Փարիզի մասնաճիւղին վարչութեան եւ անդամական ամբողջ վերակի պատրաստ շնորհաւորութիւնները «Յառաջ»ի օրաթերթին եօթանասնամեակին առիթով:

Մենք կ'ապրինք որ ան ունենայ մեր գաղութին մէջ անկախ օրաթերթի մը պաշտօնի կը տանենք ամէնօրեայ աղբիւր լուրերու ու յաջողութիւններ:

Կը ցանկանք որ Ձեր այս հիմնալի աշխատանքը շարունակուի երկար տարիներ եւ մեր մայրենի լեզուն պաշտպանուի:

Անկեղծ շնորհակալութիւններ կը յայտնենք Ձեր ջերմ աջակցութեան աշխատանքին համար:

Յարգանօք՝

ԱԼԵՔՍԻՍ ԿԷՕՎՃԵԱՆ
Ատենապետ
Հ.Բ.Ը.Մ.ի Փարիզի Մասնաճիւղի

Chère Arpik,

Félicitations pour les 70 ans de «Haratch» qui demeure, plus que jamais, le compagnon indispensable et indissociable de notre communauté.

Déchiffrant toujours aussi mal l'arménien, je n'ai pas le plaisir de vous lire autant que je le souhaiterais. Mais les lectures que l'on me fait de vos articles viennent à chaque fois accentuer mon regret de maîtriser aussi mal notre langue.

Je constate néanmoins avec plaisir que, malgré les années qui parfois assoupissent, «Haratch» a gardé sa jeunesse de ton, sa vivacité et une liberté exemplaire. Auriez-vous trouvé l'élixir de l'éternelle jeunesse ?

Bravo et merci à toute l'équipe.

Grâce à «Haratch», on a tous quelque chose en nous de l'Arménie...

ARA TORANIAN
Nouvelles d'Arménie Magazine

Montreuil, le 6 Septembre

ԵՐԷԿՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓՈՐՁԻ ՀԵՌԱՏԻՊ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 6/7)

Ս. ԶԻԼԱՒԵԱՆ
ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՐԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ռուսական «Կոմերսանթ» թերթը կը հաղորդէ թէ Մոսկուայի Ներքին Գործոց [illegible] Հայկական Համաշխարհային Համագումարի նախագահ Սարգիս Զիլաւեան [illegible] 1994 [illegible]

(Շար. ը կարդալ Դ. էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ

Մեր նոր թերթօնը

Վ Է Պ
ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ

Հեղինակ՝

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐԺԱՆԱՀԱՒԱՏՈՒԹԻՒՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՈՒ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐՈՒ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ (*)

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԼԵԶՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ ԿԱՄԱՅԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱՆՀԱՄԱՏԵՂԵԼԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Պուլկար ազգի գոյացման մէջ Հայերու դերին» մտումնաւոր գաղափարին շուրջ Է. Սէլեան լեզուաբանական զուգահեռներ գտած կը կարծէ, որպէս ապացոյց իր փայփայած յղացումին, կամ նուազագոյնը թէ պուլկարական տարածքի ու միջավայրի մէջ բնակութիւն հաստատած Հայեր տարբեր դարերու ընթացքին լեզուական ազդեցութիւն գործած են պուլկարերէն լեզուին վրայ: Լեզուաբանական բոլոր «յայտնութիւնները» այս ուղղութեամբ անհիմն են ու միայն ներողամիտ ժպիտ կարող են առթել, իսկ տրուած բացատրութիւնները, իր օրինակներուն, պարզապէս անտրամաբանական են: Արտաքին, հնչիւնական զուգադիպութիւններ առանձին բառերու --գոյական, բայ, տեղանուն, արական ու իգական անուններ-- հիմք ծառայած են որ յօդուածագիրը (գիտական զեկոյցին հեղինակը) առանց քննադատական վերաբերումի, հայկական լեզուական ազդեցութիւն ապացուցանել ջանայ պուլկարերէնի նկատմամբ: Ցաւօք, ասիկա պարզապէս էքլէքթիք զբաղումի արդիւնք պէտք է նկատել: Հիմնաւորելու համար այս հաստատումը եւ անտեղի մեղադրանքի ենթակայ չըլլալու համար կը փափաքէի օրինակներով խօսիլ. օրինակներ, քաղուած յիշեալ յօդուածէն:

Առանց որեւէ կասկածամտութեան Պ. Է. Սէլեան պուլկարական Միրքովօ տեղանունին կը վերագրէ հայկական «միրգ» բառէն ծագած ըլլալու հանգամանքը (տե՛ս. էջ 85 «Մշակոյթի փրոպլեմներ» ամսագիր 2,3 / 1994 թ.) ինչպէս եւ արական Միրքօ անունը: Ի դէպ, Միրքովօ տեղանունը թարգմանաբար տրուած է «Փլոտովօ» այսինքն «Մրգավայր», «Մրգատեղի»: Կարելի՞ է արդեօք նման լեզուական փոխառում, երբ «միրգ» արմատ բառը աւելի շատ շրջանառութեան մէջ է արեւելահայերէնի մէջ, մինչ արեւմտահայերէնի մէջ միայն անով կազմուած ածանցուած բառեր կան եւ որպէս անոր հոմանիշ կը գործածենք «պտուղ» բառը: Նկատի ունենալով, որ Պուլկարիա գաղթած Հայերու մեծամասնութիւնը Արեւմտեան Հայաստանէն եկած են, ուստի եւ «միրգ» բառը կարելի չէ որ անոնցմէ փոխանցուած ըլլայ պուլկարերէնին. ա՛լ աւելի անհաւանական է, որ ատիկա եղած ըլլայ Արեւելահայերու առկայութեան շնորհիւ, որոնք նուազ քանակ մը ներկայացուցած են պուլկարական տարածքին վրայ: Ի հարկէ քանակական տուեալներ կարելի չէ ցոյց տալ: Պուլկարական Միրքօ արական անունը ընդհանրացած է Պուլկարիոյ տարածքին վրայ, նոյնիսկ այն շրջանները, ուր Հայերը չեն ապրած, իսկ եթէ եղած են, աննշան թիւ մը կազմած են, առանց լեզուական ազդեցութիւն գործելու պուլկարերէնի վրայ: Միրքովօ որպէս տեղանուն, ցոյց տրուած է բնակավայրերու անուանակոչումներու յատուկ գիրքի մը մէջ (1): Միրքօ անուան այլ ձեւեր ալ կան. Միրքա՝ իգական անուն, Միրօ, Միրա եւայլն յիշատակուած 16րդ դարուն (2): Անոնք կրճատ ձեւերն են Վելիմիր, Ցարիմիր, Սթանիմիր եւ նման այլ անուններու: Այլ պուլկար հեղինակ մը՝ Սթեֆան Իլչեվ (3) կը յիշէ հետեւեալ անունները. Միրքօ, Միրէօ, Միրան՝ արական անուններ, Միրենա, Միրեանա՝ իգական անուններ: Ելլելով այս փաստերէն, անընդունելի կը դառնայ Պ. Է. Սէլեանի կողմէ յառաջ քշուած լեզուական առընչութիւնը, մանաւանդ որ «միրգ» արմատ բառ չկայ պուլկարերէնի մէջ:

Իր գրութեան մէջ հեղինակը զուգահեռներ կը փնտռէ Պուլկարիոյ Փերնիք քաղաքի շրջանին մէջ Արդան տեղանունի, եւ պատմական Հայաստանի մէջ նոյնանուն տեղանունին միջեւ, եւ կը յանգի այն եզրակացութեան, թէ ատիկա հայկական լեզուական ազդեցութեան հետեւանք է:

Նախ յիշենք, որ այդ շրջանին մէջ Հայերու բնակութեան իրողութիւնը գրաւոր կերպով չէ հաստատուած: Իմաստային տեսակէտէ «Արդան» տեղանունը հայերէն լեզուով կարելի չէ բացատրել եւ որպէս բառ գոյութիւն չունի հայկական բառագանձին մէջ (4), ուր փորձեցինք զայն երեւան հանել: Յիշեալ տեղանունը որպէս բառ գոյութիւն ունի Թրքերէնի մէջ (5), որպէս արաբական փոխառութիւն «լայնքին», «ընդարձակ» նշանակութեամբ:

Լեզուական նոր «յայտնութիւն» մը պէտք է նկատել յօդուածին մէջ նշուած «անտառք» բառի փոխառութիւն եղած ըլլալու պարագան Չիփրովոյի պաւլիկեաններու բարբառին մէջ (6): Այստեղ աչքաթող եղած է այն իրողութիւնը, որ Չիփրովոյի ու անոր շրջակայքը պաւլիկեաններ հաստատուած են 14-րդ դարու վերջաւորութեան, 15-րդ դարու սկիզբէն, երբ արդէն պուլկարական ինքնագիտակցութեամբ եղած են, իսկ «անտառք» (անտառի յոգնակի գրաբարեան ձեւը) պահպանուած չի կրնար եղած ըլլալ, աշխարհաբարի ձեւաւորումով: Հարց կը ծագի թէ՝ եթէ Չիփրովոյի պաւլիկեաններու բարբառին մէջ «անտառք» բառը պահպանուած է, ի՞նչու այդ բառին այլ պուլկար պաւլիկեաններու մօտ կարելի չէ հանդիպիլ: Մեզի անծանօթ կը մնայ այն սկզբնաղբիւրը, զոր Պ. Է. Սէլեան օգտագործած է իր «գիւտ»ը հաստատելու համար:

Քննութեան առարկայ յօդուածին մէջ դարձեալ կը հանդիպինք հայերէն «ջուր» արմատ բառին կապակցութեամբ Պ. Է. Սէլեանի պնդումին թէ՝ ան առկայ է պուլկարական լեզուական միջավայրին մէջ (7): Ան տարբեր օրինակներ յառաջ կը քշէ, ուր հայկական այս արմատ բառը հնչիւնական ձեւով երեւան կու գայ պուլկարական լեզուի մէջ՝ ճուռճամ, չուրճամ (բայաձեւեր ճպոտով եղինջ կամ լուրիան խիւսի վերածել, (տղոց) միզել), տեղանուններ՝ Ջուրէք, Ջուրէն, Ջուրիլովօ (հայերէն այլ ուղղագրական ձեւ՝ Ջուրէք, Ջուրէն, Ջուրիլովօ եւայլն, որոնք արեւելահայ հնչիւնաբանութեամբ պէտք է պուլկարերէն «ճ» հնչիւնը արտայայտող երկտառով ցոյց տալ) եւ այդ բոլորը կը ձգտի հայերէն լեզուի ազդեցութեան վերագրել: Եւ ահա թէ ինչպէս կը ձեւաւորէ իր հասկացողութիւնը. «Ջուր» (ճուր, չուր արեւելահայերէն ու արեւմտահայերէն հնչիւնաբանութեամբ Յ. Կ.) պուլկարերէն լեզուին մէջ, ուր բառեր ու արտայայտութիւններ, տեղանուններ, անձնանուններ եւ ընտանեկան անուններ, գործիքի անուանում կը կազմեն, հեշտ կարելի է բացատրել համանման արմատով, որ "ջուր" կը նշանակէ հայերէնի մէջ» (էջ 85, «Մշակոյթի Փրոպլեմներ» ամսագիր 2,3 / 1994): Ի դէպ յիշենք, որ մեր «ջուր» արմատ բառին պուլկարերէնը «վոտա» է եւ պէտք է զարմանալ թէ՝ ի՞նչպէս հայերէն արմատ բառը առանց ներթափանցելու պուլկարերէնի բնագաւառը, կարելի է տեղ գտած ըլլայ վերեւ նշուած եւ նման պուլկարերէն այլ բառերու կազմութեան պարագային: Տարիներ առաջ առարկեցի յօդուածով մը (8) Պ. Է. Սէլեանի գրութեան, սակայն, ցաւօք, ան կը շարունակէ գրաւոր ու բերանացի տարածել իր անհեթեթութիւնները:

Հայերէնի լեզուական ազդեցութիւն կը նշմարէ Պ. Է. Սէլեան նաեւ Ցոնեվ պուլկարական ազգանունին (տոհմային մականուն) կապակցութեամբ, առանց որեւէ բացատրութեան եւ պատճառաբանութեան: Այս պարագային ալ կը հանդիպինք զուտ հնչիւնական զուգահեռի եւ հաւանաբար յօդուածագիրը նկատի ունի «Զօն» արմատ բառը ու բայական ածանցումը՝ «ձօնել»: Յիշեալ հայերէն բառը աւելի ծանօթ է մեր գրական լեզուին մէջ, իսկ աւելի ցանցառ խօսակցական հայերէնի մէջ, ուստի անոր թափանցումը պուլկարերէնի մէջ հայկական բնակչութեան միջոցով անկարելի կը նկատենք: Պէտք է ընդգծել նաեւ այն փաստը, որ «Զօն» բառը առանձին գոյութիւն չունի պուլկարերէն լեզուին մէջ, հայերէնի այդ կամ պուլկարերէնի որեւէ այլ իմաստով: «Ցոնեվ» մականունին ստուգումը ցոյց տուաւ, որ ան յառաջացած է Ցոնօ անուան փաղաքշական ձեւէն՝ Ցոնէ: Այդ անուան հետ առընչուած է նաեւ Ցօնա ու Ցոնքա իգական անունները 16-րդ դարուն, Ցոնի, Ցոնան, Ցոնչօ ձեւերը 16-րդ ու 17-րդ դարերէն սկսեալ (9): Այս անուններու շարքէն ի յայտ կու գայ որ անոնք իրենց սովորական ու փաղաքշական ձեւերով որեւէ կապ չունին հայերէն «Զօն» արմատ բառին հետ, անոնք տարածուած են ամբողջ պուլկարական հողատարածքին վրայ, նոյնիսկ այնտեղ, ուր ոչ հայկական բնակչութիւն կարելի է գտնել, ոչ ալ անոր հետքը:

Վիճելի պէտք է համարել նաեւ «հայկական» իգական Հայլէմազ անունը, զոր Պ. Խաչատուր Սէլեան յառաջ կը քշէ, որպէս ապացոյց Չիփրովոյի պաւլիկեաններու հայկական ազգային գիտակցութեան, որոնք իրենց ապստամբութեան ճնշումէն վերջ Պանաթ գաղթած են, իսկ յետագային դարձեալ Պուլկարիա վերադարձած: Յօդուածագիրը այդ անունին պուլկարերէն թարգմանութեամբ կու տայ «Հայելինման մազեր», արտայայտութիւն մը, որ իմաստային տեսակէտէ անընդունելի պէտք է համարել, չնայած որ այդպիսի իգական անունի հայկական միջավայրի մէջ կարելի չէ հանդիպիլ: Մենք ձեռքի տակ չունինք փրոֆ. Քարոլ Թէլպիզովի (արդէն հանգուցեալ) գրութիւնը, ուր ան իրենց Կապադովկիայի տոհմէն սերած մեծ-մօր անունը կը յիշէ՝ Հայլէմազ, որպէսզի կարելի ըլլայ ճշդութիւնը իմանալ: Միայն ենթադրութեան կարգով այդ անուան մէջ Թրքերէն «այլեմիզ» (10) բառը՝ «մեր ընտանիքը», «մեր տոհմը» նշմարելի կը գտնեմ, սակայն յաւելեալ ճշդումի պէտք է ենթարկել զայն համապատասխան սկզբնաղբիւրը ձեռք ձգելէ վերջ:

Թուրք տիրապետութեան ժամանակ պուլկար բնակչութեան մէկ մասը, յատկապէս Ռոտոփի լեռնաշղթայի տարածքին, բռնի իսլամացուեցաւ, առանց կորսնցնելու իր մայրենի լեզուն՝ ընդհուպ մինչեւ մեր օրերը: Այդ հաւատափոխ Պուլկարներուն «փոմաք» յորջորջումը տրուեցաւ, որ ի զօրու է նաեւ ներկայիս: Ահա այդ «փոմաք» բառը Պ. Է. Սէլեան կը նշէ թէ՝ հայերէն լեզուով կարելի է բացատրել, սակայն ինք եւ ո՛չ մէկ բացատրութիւն կու տայ, ոչ ալ կը յենի որեւէ ստուգաբանութեան վրայ: Հայկական բառագանձին մէջ հնչիւնական տեսակէտէ չկայ նման բառ, որ համընկնի «փոմաք» բառին հետ եւ իմաստային ճանապարհով կարելի չէ ստուգաբանել հայերէնի միջոցով:

Մեր քննական յօդուածի այս հատուածին մէջ վիճարկելի բառերու բացայայտումով փափաքեցանք ցոյց տալ, որ երբ մեխանիկօրէն մօտեցում կայ լեզուական խնդիրներ յառաջ քշելու, միշտ առկայ է սխալելու վտանգը, ինչպէս որ է ներկայ պարագային: Բոլոր անոնք, որոնք երկու լեզուներու լեզուաբանական հիմունքներուն ծանօթ են, պիտի ընդգծեն լեզուական պրպտումներու ուղղութեամբ Պ. Է. Սէլեանի «յայտնութիւններու» անհիմնութիւնը եւ անհամատեղելիութիւնը:

Հայեր դարերէ ի վեր կ'ապրին պուլկարական հողատարածքին վրայ եւ եթէ հարկաւոր է հայկական գիծ մը փնտռել պուլկար ազգի գոյացման համար ատիկա լուրջ փաստերու վրայ պէտք է հիմնուած ըլլայ: Միգուցէ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար զբաղիլ հայկական բնակչութեան անզգալօրէն ու հետզհետէ միաձուլումով պուլկար միջավայրին մէջ, երբ արդէն ձեւաւորուած է պուլկար ազգութիւնը, որ կը բացառէ Հայերու ազգագոյացման դերը Պուլկարներու մօտ:

Առանձին խնդիր է ուսումնասիրութեամբ ցոյց տալ Հայերու նպաստը պուլկարական տնտեսական, հանրային ու մշակութային ասպարէզներու մէջ, ինչպէս եւ երկու ժողովուրդներու պատմական կապերը անցեալին ու ներկայիս: Անկարելի է կեղծ գիտութեան միջոցով վեր հանել Հայերու դերն ու արժանիքները, նպաստն ու արժէքները պուլկար հասարակութեան մէջ. ծիծաղելի չըլլանք ու սնապարծութեան մեղքով չամբաստանուինք: Հարկաւոր է հմտութիւն, գիտական արժանահաւատութիւն եւ ճիշդ փաստագրութիւն խնդիրներու անվիճարկելիութիւնը ապահովելու համար:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Փլովտիւ, Օգոստոս 1995

Ծանօթագրութիւն. --

(*) Յօդուածին Ա. մասը լոյս տեսած էր Օգոստոս 22 եւ 23-ի թիւերով:

(1) Ն. Մինչեվ ու Փ. Քոլետարով, «Բնակավայրերու եւ անոնց անուններու բառարան - Պուլկարիոյ մէջ 1878-1987», Սոֆիա 1988, 301 էջ:

(2) Եորտան Իլչեւ «Պուլկարական անձնանուններ», Սոֆիա, 1988, էջ 154:

(3) Սթեֆան Իլչեւ, «Մեր տղոց լաւ անուանումներու համար», Սոֆիա, 1963, էջ 24:

(4) Սիմոն Գաբամաճեան, «Նոր բառգիրք հայերէն լեզուի», պատկերազարդ, Կ. Պոլիս, 1910, 1403 էջ: Ղազարեան, Ռ. Ս. ու Աւետիսեան Հ. Մ. «Միջին հայերէնի բառարան», Երեւան, 1987, հատ. 1, 419 էջ: Ա. Սուքիասեան, «Հայոց լեզուի հոմանիշների բառարան», Երեւան, 1967, 683 էջ: «Ժամանակակից Հայոց լեզուի բացատրական բառարան», Երեւան, 1969, հատ. 1, 601 էջ:

(5) «Թրքերէն -- Պուլկարերէն բառարան», հեղինակներու կոլեկտիւ, Սոֆիա, 1962, էջ 34:

(6) Միլքօ Եովչեվ, անդ:

(7) Է. Սէլեան, «Ջուր» արմատ բառը պուլկարական լեզուական միջավայրի մէջ, «Ֆիլոլոկիա» պարբերական, Սոֆիա, 1983, թիւ 12, 13:

(8) Յ. Կիլիկեան, Պուլկար լեզուական միջավայրի մէջ «Ջուր» արմատ բառի ստուգաբանութեան հարցի կապակցութեամբ, «Ֆիլոլոկիա» պարբերական, 1991, թիւ 23:

(9) Եորտան Զաիմով, անդ, էջ 240:

(10) «Թրքերէն - պուլկարերէն բառարան», հեղինակներու կոլեկտիւ, Սոֆիա, 1962, էջ 17:

ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

(ԶԿԱՅՍԵՐՆ՝ ԿԱՅՍԵՐ... ԵՒ ԶԱՍՏԾՈՅՆ՝ ԱՍՏԾՈՅ)

Ուրեմն, «Յառաջ»ն ալ եղաւ 70 տարեկան:

Շատեր արտայայտուեցան այս առթիւ, եւ «Յառաջ» լայնօրէն տեղ տուաւ այդ արտայայտութիւններուն: Անոնց մէջ ուշադրութիւնս գրաւեցին «Դրօշակ»ի խմբագիր Ազուան Վարդանեանի հետեւեալ խօսքերը. «"Յառաջ"ի 70-ամեակը ամէնքիս տօնն է, եւ ափսոս, որ մեր դժուար ժամանակը հնարաւորութիւն չի տալիս այն համահայկական տօնի վերածելու»:

Այս գրութեամբ ես ալ կ'ուզեմ ի՛մ մտորումներս յանձնել թուղթին, աւելի շատ օգտուելով առիթէն եւ ոչ թէ անպայման յոբելեարին մասին խօսելու համար...

«Յառաջ»ը կեանքիս մէջ մուտք գործած է շատ կանուխ, երբ անոր ոչ արժէքին, ոչ ալ արժանիքին մասին որեւէ պատկերացում կրնայի ունենալ: Արդարեւ, հազիւ եօթը տարեկան էի, երբ անոր հիմնադիր - խմբագիրը՝ Շաւարշ Միսաքեան, երեք ուրիշ մեծերու՝ Սիմոն Վրացեանի, Գերասիմ Բալայեանի եւ Սահակ Տէր-Թովմասեանի հետ մեր ընտանեկան յարկը պատուեցին՝ ճաշի հիւր ըլլալով ծնողքիս, որոնք համեստ զինուորեալներն էին --ու են տակաւին-- անոնց պատկանած կուսակցութեան:

Այդ այցելութեան արժէքը ինծի համար պիտի հետզհետէ աւելի իմաստաւորուէր, երբ տարիներու թաւալումին հետ պիտի գիտնայի այդ հիւրերուն ո՛վ ըլլալը: Իսկ Շաւարշ Միսաքեանը, «Յառաջ»ի իր տողերով, պիտի դառնար, «Յուսաբեր»ի շնորհիւ, ամէնօրեայ այցելուս, որուն խօսքին կը սպասէի ակնդէտ:

Աւելի ուշ, պատանեկանի օրերուս, բացառիկ առիթ մը եւս պիտի ունենայի վայելելու մեծ Շ-ի ներկայութիւնը, ունկնդրելու իր բանաւոր խօսքը՝ ուղղուած «Հայդուկ» խումբի դաշնակցական պատանիներուս: Հաղորդութիւն մը՝ որ որոշացուցիչ իր հետքը թողած ըլլալու է վրաս՝ ամբողջ կեանքիս համար:

Յետոյ՝ դեռ 17 չէի եղած, երբ Դրօյի

ու Նաւասարդեանի էջմեծ մահագրութիւնը պիտի յաջորդէր եւ իրը, սեւ երիզով շրջապատուած, գրաւելով «Յուսաբեր»ի առաջին էջը։ 1957։

Եւ հիմա՝ «Ցառաջ»ը 70 տարեկան է արդէն։ Արփիկ Միսաքեան ժառանգեց դաշնակցական հօր թերթը եւ տէր եղաւ անոր ահա 38 տարի, աւելի երկար ժամանակ քան հայրը ինք։

Չեմ ուզեր անդրադառնալ այս թերթի պատմութեան, որ առանց վերիվայրումներու չեղաւ ի հարկէ։ Ապագայ պատմաբանը վստահաբար պիտի ուսումնասիրէ անոր անցած ուղին, խոչերն ու խութերը՝ այդ ուղիին վրայ, գրէ մանաւանդ մեծ խղումին մասին, որ «Ցառաջ»ինը եղաւ, երբ ան ձեւով մը բաժնուեցաւ իր պատկանած ընտանիքէն՝ խմբագրին կեցուածքին բերմամբ, ձեւով մըն ալ մնաց նոյն այդ ընտանիքին անդամը, «անառակ որդի»ն, եթէ կ՚ուզէք, չենթարկուելով անոր էութենէն իսկ բխող սահմանափակումներուն, յաճախ սակայն պահելով հանդերձ անոր որոշ աւանդութիւնները։ Այս բոլորը պատմութեան կը պատկանին եւ անաչառ պատմիչը պարտաւոր է գրպտել եւ ապագայ սերունդներուն յանձնել «Ցառաջ»ի ոգիականը, ճշդելով թէ կուսակցութեան եւ թէ խմբագրին պատասխանատուութիւնները ու թերացումները։

Կ՚ուզեմ միւս կողմէ, արձանագրել այստեղ, որ հակառակ Արփիկ Միսաքեանի շարքերէն հեռացումին եւ դաշնակցական ընկերներուն առջեւ դրուած արգելքին՝ աշխատակցելու «Ցառաջ»ին, լռելեայն համաձայնութիւն մը գոյացաւ կարծէք, եւ խմբագրութիւնները դոնէ մնացին կապի մէջ։

Այս տողերը գրողին համար հաճելի պարտականութիւն մըն էր «Ցառաջ»ի խմբագրատուն այցելել ամէն անգամ որ Փարիզ կը գտնուէր, ու պահ մը «հոգեհաց զրոյց» ունենալ տիկին Արփիկին եւ աւելի ուշ՝ նաեւ Արփիին հետ, Թոթոյեանին, որ վերջին տարիներուն միացաւ «Ցառաջ»ի ու նոր, տարբեր շունչ մը բերաւ անոր. այցելել, նաեւ Շաւարշ Միսաքեանի ծանօթ, եւ կարծէք միակ (խմբագրի գլխին վերեւ զետեղուած) նկարին դէմ յանդիման, սուրճ մը առնել, գրուցել աջէն ձախէն, ախոսալ հայ կեանքի տեղատուութիւններուն վրայ, նշել ստ կամ նա յօդուածը, այնտեղ արծարծուած հարցերը, եւայլն։

Արդարեւ, Բենիամին Թաշեանի «Յուսաբեր»ը եւ Շաւարշ ապա Արփիկ Միսաքեանի «Ցառաջ»ը դպրոց պիտի հանդիսանային ինծի համար՝ յետագայ խմբագրական աշխատանքներուս կապակցաբար։ Երբոր 1979-ին «Հորիզոն»ը կը սկսէինք, Փարիզի թերթին կարգ մը սովորոյթները մերը պիտի ընէինք, տեսնելով որ որքան յաջող արդիւնքներու կը հասցնէին անոնք. օրինակ՝ «Հայրենիք - Սփիւռք», իսկ այժմ «Քանի մը տողով» ներ լրատուական էջերը («Ցառաջ»ի մէջ՝ Թաղութէ գաղութ»), որոնց միջոցաւ ընթերցողին կը փոխանցէինք հայաշխարհի լուրերը ամփոփ կերպով, դիւրամատչելի ոճով, աւելորդութիւններէ ու աւելորդաբանութիւններէ մաքրազտուած։

Կան նաեւ «Ցառաջ»ի ժուժկալութիւնը, լրջութիւնը, ճիշդ է, երբեմն՝ պէտք եղածէն աւելի (նկարներու բացակայութիւնը, օրինակ), էջադրական կայուն պատկերը, եւայլն, որոնք գայն մեզի համար կը դարձնեն նախանձելի բնօրինակ մը ու դարմանք ալ կը պատճառեն յաճախ. ներկայ յառաջարժ իրականութեան մէջ, արդեօք քիչ մը ձանձրանալի կամ անհրապոյր չի՞ դառնար թերթ մը նման խստամբերութեամբ։ Բայց ահա թերթը կը շարունակէ հրատարակուիլ ու կը շարունակէ կարդացուիլ։

Ամէնէն աւելի սակայն «Միտք եւ Արուեստ»ն էր, «Ցառաջ»ի ամսական գրական -- գեղարուեստական յաւելուածը, որուն օրինակով «Հորիզոն»ն ալ պիտի հրատարակէր իր «Գրական յաւելուածը», հիմա արդէն 11 տարիէ ի վեր։

Առիթով մը, երբ հարց կու տայի տիկին Միսաքեանին, որ ի՞նչպէս կը համարձակէր «Միտք եւ Արուեստ»ի նման լուրջ ու դժուար մատչելի նիւթերով յաւելուած մը լոյս ընծայել, ան կը պատասխանէր.

«Ամիսը 20-22 թիւ՝ ժողովուրդին համար կը հրատարակենք թերթը, մէկ թիւ ալ՝ գրականութեան եւ արուեստի համար շա՞տ է…»։

Շատ չէ, ի հարկէ շատ չէ. երանի մեր կեանքը ունենար այն պայմանները, որ գրական յաւելուածները, միտքի ու արուեստի էջերը շարաթական յաճախականութեամբ լոյս տեսնէին։ Հարցը այն է, որ նիւթականէն աւելի՝ հոգեբանական

ԵՐԲ ԿԸ ՀԱՇՏՈՒԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Ցեղերու խտրականութեան վերջ տալէ ետք Հարաւային Ափրիկէի մէջ կարգը հասած է պատմութեան դասագիրքերու սրբագրութեան։ Յաջորդ դասաշրջանէն աշակերտները պիտի սորվին որ իրենց երկրին պատմութիւնը աւելի առաջ կը սկսի, քան՝ 1652-ին սպիտակամորթներու հոն հասնիլը։ Սպիտակամորթներու վերապահուած վերջին վարժարաններն ալ իրենց դուռները բացած են սեւամորթ երախաներու առջեւ ու դպրոցական գիրքերէն պիտի հանուի նախատական «քաֆիր» որակումը որ կ՚ուղղուէր սեւամորթներուն։

Հարցը հոն է որ նոր ըմբռնումներու յարմար դասագիրք գոյութիւն չունի ու պէտք է պատրաստել զանոնք։ Պէտք է տղաքը տեղեկանան թէ Մանտելայի ընտրութեամբ փակուած Սպիտակամորթներու տիրապետութեան շրջանին ինչեր պատահած են. պէտք է նաեւ վարժուին չարհամարհել սեւամորթները ու անոնց ղեկավարները որոնք այսօր իշխանութեան գլուխ կը գտնուին։

Հարաւային Ափրիկէի հանրային դըպրոցներուն մէջ խտրականութիւնը հինգ տարի առաջ վերջ գտաւ։ Բայց հաւասարութիւնը տակաւին նոր նոր սկսած է կիրարկուիլ։

Հանրակրթական վարժարանները Մանտելայի քաղաքականութեան հիմնաքարերէն մէկը կը կազմեն. անոր նպատակն է այդ մարզի անհաւասարութիւնները ջընջել։ Արդարեւ, կարգ մը ծայրագոյն պարագաներու մէջ տեսնուած է որ Պետութիւնը սպիտակամորթ երախայի մը համար տասնապատիկ աւելի ծախսէ, քան՝ սեւամորթի մը։ Դպրոցական նոր քաղաքականութեան յարիր նոր դասագիրքեր ալ կը պատրաստուին, բայց 90-ական թուականներու վերջին միայն գործածելի պիտի ըլլան։ Անոնց նպատակն է որպէս նոյն հաւաքականութեան անհատները դաստիարակել մանուկները, ինչ որ ալ ըլլայ անոնց մորթին գոյնը։ Պատասխանատուները առով միայն կարելի կը նըկատեն ցեղային զանազան խմբաւորումներու համարկում։

Կան այլախոհներ ալ. անոնցմէ է Պահպանողական կուսակցութեան քարտուղարը որ կը պնդէ թէ սեւամորթ երախաներուն պէտք է ուսուցանել սեւամորթներու պատմութիւնը, իսկ սպիտակամորթներուն՝ իրենցը։ Ան վստահ է թէ միակերպ վարժարանները դատապարտուած են ձախողութեան։

ԲԱՂՀԱՆ

արգելքներն են, մեր հանրութեան մօտ յաճախ խմորուող տրամադրութիւնները՝ թէ ի՞նչ պէտք կայ նման «անօգուտ» նախաձեռնութիւններու, որ կը կաշկանդեն մեզ, պաղ ջուր կը թափեն մեր ջանքերուն վրայ։ Սակայն գործին հաւատացողները -- «Ցառաջ»ի պարագային՝ տէրխմբագիրը, «Հորիզոն»ի կամ այլոց պարագային՝ անոր, անոնց տէր կանգնած կուսակցութիւնը կամ կազմակերպութիւնը -- կը շարունակեն ամէն զոհողութիւն՝ մամուլի ճամբով նաեւ գրականութեան ու մշակոյթի ծառայելու համար։

Այդպէս ալ եղած է միշտ։

Շաւարշ Միսաքեան Պոլսէ՛ն՝ «Ազատամարտ»է՛ն Փարիզ բերաւ աւանդութիւնները։ Անոնց ճառագայթումը իր ջերմութիւնը հասցուց մինչեւ Մոնրէալ։ Պոլիսէն Փարիզ, Փարիզէն Մոնրէալ, Մոնրէալէն…

Արդեօ՞ք Երեւանի այժմ կասեցուած «Ազատամարտ»ն ալ այդ աւանդութեան դրօշակիրը չեղաւ իր «Վարուժան» գրական յաւելուածով։

«Ցառաջ» 70 տարեկան է։

Անոր ապագային մասին մտածողներ կա՞ն։ «Ցառաջ»ի օրինական տէրը այսօր Միսաքեանն է։ Վաղը ո՞վ պիտի ըլլայ, ո՞վ պիտի շարունակէ տէր կանգնիլ աւանդին։

«Ցառաջ» իր 100-ամեակը պէ՛տք է տօնէ, որովհետեւ իր վերապրումը հայ մամուլին յաղթանակը պիտի ըլլայ, անկախ անկէ, որ բոլորս համաձա՞յն ենք, կամ մի՛շտ համաձա՞յն ենք իր ըսածներուն։

Հարցումը հռետորական չէ. բառացիօրէն կը դրուի։

ՎՐԷԺ - ԱՐՄԷՆ

«Հորիզոն», Սեպ. 4
(Հ.Յ.Դ. պաշտօնաթերթ, Գանատա)

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՔԵՍԱՊԻ (Սուրիա) Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ, Օգոստոս 6-ին պատարագ մատուցուած է եւ յուշաքանդակի բացման հանդիսութիւն տեղի ունեցած երջանկայիշատակ կարդինալ Գրիգոր - Պետրոս ԺԵ. Աղաճանեանի ծննդեան 100-ամեակին նուիրուած։ Պատարագած է Կաթողիկոս - Պատրիարք՝ Յովհ. - Պետրոս ԺԸ. ու նաեւ քարոզած «Ամէն մէկ Հայ բեկոր մըն է Հայաստանի» բնաբանով։ Զոյգ արարողութեանց ներկայ եղած են Հալէպի Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդ՝ Պետրոս Եպիսկ. Միրիաթեան, Լիբանանի Հայ Կաթողիկէ առաջնորդական տեղապահ՝ Վարդան Եպիսկ. Աշգարեան, Հայ Առաքելական եւ Աւետարանական ներկայացուցիչներ Քեսապէն։ «Ազդակ»ի թըղթակիցը թերթին Օգոստոս 21-ի թիւին մէջ հետեւեալ մանրամասնութիւնները կու տայ այս առընչութեամբ։ 1939-ին երբ կարդինալ Աղաճանեան Կաթողիկոս էր Կաթողիկէ համայնքին, այդ տարին տեղի ունեցաւ Սանճագի պարպումը։ Քեսապ մաս կը կազմէր Թուրքիոյ հողային տարածութեան, հետեւաբար պիտի գաղթէր նաեւ Քեսապի Հայութիւնը, պիտի տեղահանուէր ու փոխադրուէր Լիբանանի Սուր քաղաքը։ Առաջքը առնելու համար այս տեղահանութեան, Կարդինալ Աղաճանեան եւ Սուրիոյ ու Լիբանանի պապական նուիրակ Ռեմի Լը Փրեթըր կը դիմեն Հռոմի օրուան Սրբազան քահանայապետին՝ Պիոս ԺԲ.ին, որ միջամտէ Ֆրանսայի մօտ, որպէսզի անոր միջնորդութեամբ Քեսապ մնայ Սուրիոյ պատկանող հողային տարածք։ Պապը կ՚ընդառաջէ խնդրանքին, եւ բարւօք կը լուծուի հարցը, Քեսապ ու իր հայ բնակչութիւնը կը փրկուին տեղահանութենէ։ Կարդինալ Աղաճանեանի ծննդեան 100-ամեակը առիթ մը եղաւ յիշեցնելու եւ բացայայտելու այս իրողութիւնը, որ պատմական իրադարձութիւն մըն է։ Յուշաքանդակի բացման խօսքը ներկայացուց Մեսրոպ Վրդ. Ծուռեան, վեր առնելով մեծանուն եւ մեծահամբաւ հոգեւորականին բարեմասնութիւնները, հայանուէր եւ մարդասիրական ու Հաւատոյ Տարածման բեղուն գործունէութիւնը։

ՊԻՔՖԱՅԱՅԻ (Լիբանան) Ս. Աստուածածին մատրան Ուխտի Օրը բացառիկ բընոյթ առած է այս տարի քանի մը հազար հոգիի ներկայութեամբ։ Շաբաթ իրիկուն (Օգոստոս 12) Կաթողիկոսարանի Տիկնանց Յանձնախումբը լծուած է աւանդական մատաղի պատրաստութեան։ Երեկոյեան տեղի ունեցած է հսկումի արարողութիւն նախագահութեամբ Արամ Ա. Կաթողիկոսի։ Ուխտաւորները գիշերը եկեղեցին մնացած են եւ մինչեւ առաւօտ շարականներու երգեցողութիւն կատարուած է։ Կիրակի առտու պատարագած է Ճեզիրէի առաջնորդական փոխանորդը՝ Կոմիտաս Եպիսկ. Օհանեան։ Պատարագի աւարտին, Կաթողիկոսին գլխաւորութեամբ թափօր կազմուած է եւ առաջնորդուած Պիքֆայայի վանքին շրջափակը ուր, Արամ Ա. նախ մատաղը օրհնած է, ապա խօսք առած, բացատրած ուխտի արարքին իմաստը։

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Օգոստոս 24-ին, իր մահկանացուն կնքած է գաղութի սիրուած անձերէն, կրթական մշակ Տիկին Հայկուհի Աճէմօղլու, որ անկորնչելի վաստակ ունեցած է Արամեան վարժարանի, Դպրեվանքի եւ այլ վարժարաններու մէջ։ Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Օգոստոս 26-ին Գատըգիւղի Ս. Թագաւոր եկեղեցին։

ԼԱԽԱԼԻ ԳԵՄ-ի տեղւոյն Բեկոր Աշոտ մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ, Օգոստոս 27-ին տեղի ունեցած է Արցախի մէջ նահատակուած հերոսներու օրուան ձեռնարկը, նուիրուած Բեկոր Աշոտի նահատակման 3-րդ տարելիցին, Հայ Կեդրո-

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՅՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՍՕՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ Ի ՊԱՏԻՒ ՃԱՇ

Սան - Ֆրանսիսքոյի Հայ Կեդրոնի «Սարոյեան» սրահին մէջ, Օգոստոս 15-ին, տեղի ունեցած է ճաշ մը, ի պատիւ դերասան Սօս Սարգսեանի, կազմակերպութեամբ Համազգայինի «Նիկոլ Աղբալեան» մասնաճիւղին։ Բացումը կատարած է Գրիգոր Կարապետեան։ Խօսք առնելով Հ.Յ.Դ. «Քրիստափոր» կոմիտէի հերթապահ Ռոստոմ Այնթապլեան, անդրադարձած է հայրենիքի թէ Սփիւռքի մէջ Սօս Սարգսեանի վայելած ժողովրդականութեան եւ անոր վաստակին։ Արեւմտեան Ամերիկայի Կ. Կ.ի Սան - Ֆրանսիսքոյի ներկայացուցիչ Վարանդ Գասպարեան անդրադարձած է Սօս Սարգսեանի քաղաքական գործունէութեան։ Ղարաբաղի նուիրուած երգով հանդէս եկած է Գէորգ Պուրսալեան։ Խօսք առնելով Սօս Սարգսեան ի մէջ այլոց նշած է.

«Ես հաւատում եմ որ ժամանակի ընթացքում հայրենիքի եւ Սփիւռքի ներկայ անտեղի ու անբացատրելի տարակարծութիւնները յաղթահարուելու են ու մենք կը հասնենք լաւագոյն օրերի»։

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՀԱՅ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գալիֆորնիոյ Հայ Ատամնաբուժական Ընկերակցութիւնը հիմնուած է 1992-ին։ Անոր նպատակն է զբաղիլ գաղութին ատամնաբուժական զանազան հարցերով. ձրի քննութիւններ կը տրամադրէ հայկ. վարժարաններու աշակերտութեան։ Ընկերակցութիւնը նաեւ օգտակար կը հանդիսանայ Հայաստանի Հայութեան, հոն ղրկելով կամաւոր ատամնաբոյժներ։ Ցարդ չորս խումբեր գացած են Հայաստան։ Վերջին խումբը երկու շաբաթ (Յուլիսի առաջին կէսին) մնացած է Եղէգնաձոր, ուր, զոհուած ազատամարտիկներու երախաներուն համար հաստատուած յատուկ բնակատեղիին մէջ, զետեղուած է ատամնաբուժական շարժուն դարմանատուն մը։ Կամաւոր ատամնաբոյժները խնամած են 43 երախաներու եւ 8 չափահասներու ատամները։

ԱՄՆ-ՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ԱԶԳ. ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Միացեալ - Նահանգներու Հայաստանի դեսպան Փիթեր Թամսըն, Օգոստոս 11-ին, այցելած է Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի Ազգ. Առաջնորդարան եւ նախաճաշի հիւրը եղած առաջնորդ Տաթեւ Արք. Սարգիսեանի եւ Ազգ. Վարչութեան։ Դեսպանը ծանօթացած է ազգային եկեղեցական կառոյցին։ Խօսուած է Հայաստանի ներկայ անցուդարձերու հոլովոյթին մասին։

ԼՐԱՏՈՒ

նի սրահին մէջ։ Բացումը կատարած է Գարոլին Զէրչեան։ Օրուան բանախօսը եղած է Հ.Յ.Դ. Կեդր. Կոմիտէի անդամ Վիգէն Թիւֆէնքճեան։ Գործադրուած է գեղարուեստական պատշաճ յայտագիր մը։

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին մէջ, իր մահկանացուն կնքած է Մխիթարեան վարժարանի երբեմնի վաստակաւոր ուսուցչուհի տիկին Նուարդ Մագսուտեան։

(Շար. Ա. էջէն)

կայն 1995 Ապրիլին երբ ձեռք ձգուեցան ապացոյցներ Ս. Զիլաւեանի եւ իր Թեկնածու Արմէն Կարապետեանի դէմ, իրենցմէ վերցուեցաւ «չմեկնելու» արձանագրութիւն. Յուլիս 3-ին ալ կը սկսէր անոնց դատավարութիւնը։ Բայց նշեալ թուականին անոնք չէին ներկայացած եւ հետախուզութիւն յայտարարուած էր իրենց դէմ։

⁂

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱԿԱՏԷՆ

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան Սեպ. 5-ին այցելութիւն մը տուած է Պաշտպանութեան նախարարութեան, մօտէն ծանօթանալու համար առօրեայ եւ աշխատանքներուն, ինչպէս նաեւ մասնակցելու՝ աշնանային զօրակոչի հարցերուն նուիրուած խորհրդակցութիւններու։ Նախագահը հանդամանալի զրոյց ունեցած է Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Սարգսեանի հետ, բանակին կարիքներուն եւ հարցերուն շուրջ։

⁂

Նոյն օրը Լ. Տէր-Պետրոսեան ստորագրած է հրամանագիր մը պահեստազօրքի բժշկական կազմի սպաներու զօրակոչին կապակցութեամբ։ Անոնց ծառայութեան շրջանը սահմանուած է երկու տարի։

⁂

ՀԱՒԱՏԱՐՄԱԳՐԻ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Հայաստանի մօտ ԱՄՆ-ու նոր դեսպանը՝ Փիթըր Թամսըն Սեպ. 5-ին այցելութիւն մը տալով Արտաքին նախարար Վ. Փափազեանին, յանձնած է իր հաւատարմագիրը։ Զինքը ընդունած է նաեւ Հանրապետութեան նախագահը։

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԶԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ ԼՐԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԶԱԾ ՊԱՏԿԵՐԸ

Հայաստանի Արդարադատութեան նախարարութեան մօտ 1991 Դեկտեմբերէն ի վեր արձանագրուած լրատուական միջոցներու թիւն է 428, որոնց շարքին՝ հեռատեսիլի 52 եւ ձայնասփիւռի 16 ծրագիրներ, 18 լրատու գործակալութիւններ, 284 թերթ, 58 ամսագիր եւլն.։ Նախարարութեան սպասարկութիւններու կողմէ տուղանքի ենթարկուած են 87 միջոցներ, պետական արձանագրութեան բացակայութեան հետեւանքով։ Այլ 9 միջոցներ ալ 1 տարի գործունէութեան կասեցման պատիժ կրած են։

⁂

Ս. ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴԸ

Մեղրիի պատմական յուշարձաններէն Ս. Ստեփանոս եկեղեցին կը յառնի իր պատմական գեղեցկութեամբ։ Արդարեւ տեղական պիւտճէէն յատկացուած միջոցներով իրագործուող նորոգութեան աշխատանքները, որոնք կը վերաբերին յատկապէս գմբէթին եւ տանիքին վերաշինութեան, կ'աւարտին մինչեւ Նոյեմբեր ամիսը։ 15-րդ դարու այս պատմական կոթողին վերականգնման ծախքերը հասած են 10 միլիոն Դրամի։

⁂

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԵՐ

Գիւմրիի մէջ երրորդ անգամ ըլլալով նշուած են Վանաձորի մշակոյթի օրեր, որոնց ընթացքին քաղաքին ցուցասրահներուն ու բեմահարթակները տրամադրուած են վանաձորցի արուեստագէտներու։ Սեպտեմբեր 3-ին, երկու քաղաքներու միացեալ երգչախումբերու համերգով փակուած է հանդիսաշարքը։

⁂

ՀԱՅԵՒՌՈՒՍ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԾ

Հայաստանի եւ Ռուսաստանի պատուիրակութիւններու հնգօրեայ բանակցութիւնները աւարտած են Սեպ. 1-ին, արձանագրութեան ստորագրմամբ։ Այս մասին տեղեկութիւններ տուած են երկու կողմերու ներկայացուցիչները՝ Վ. Օլէանդրով եւ Գ. Շահպազեան մամուլի յատուկ ասուլիսի մը ընթացքին։ Բանակցութիւններուն հետապնդուած գլխաւոր նպատակն էր փոխադարձ յարաբերութիւնները դնել իրաւական հիմքերու վրայ, պատրաստելով միջպետական, միջկառավարական վերջնական համաձայնագիրներ եւ մամուլի ասուլիսէն պարզուած է որ տեսակցութիւնները յանգած են իրենց նպատակին։ Երկու երկիրներու միջեւ կնքուած պայմանագիրներու թիւը կը գերազանցէ 90-ը։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Անայիս Տամլամեան, Տէր եւ Տիկին Ժան-Փիէր Պիրոն եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Փիէր Պատեմեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտեմբեր 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցին՝ իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆ-ի

հոգւոյն ի յիշատակ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

⁂

Այս տխուր առթիւ ողբացեալին ընտանիքը 1.000 Ֆր. կը նուիրէ «Հայաստան» Հիմնադրամին (տուեալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին։

MARSEILLE

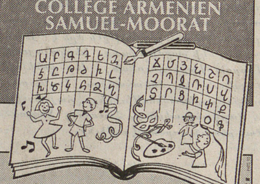
L'UGAB Jeunes
et AZADAKROUTIOUN
vous convient à

une conférence-débat

avec RAYMOND H. KEVORKIAN
Historien - Professeur à l'INALCO
Conservateur de la Bibliothèque
d'Arménologie de Paris
autour de
« LA REVUE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE »
dont il est le Directeur
le Jeudi 14 Septembre à 20h30
à l'UGAB, 327 bd. Michelet
13009 MARSEILLE
E N T R E E L I B R E
— un cockail clôturera la soirée —

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLÈGE ARMÉNIEN SAMUEL-MOORAT

Սիրելի Ծնողք, Հաճոյքն ունինք ձեզ տեղեկացնելու շաբաթական երկօրեայ դպրոցնիս մեր վարժարանի 1995-1996 տարեշրջանի վերամուտի օրը՝ Չորեքշաբթի, 13 Սեպտեմբեր 1995։ Ծրագրին մաս կը կազմեն՝ հայերէն լեզու եւ մշակոյթ, պար, խամաճիկ, ձեռային աշխատանքներ, կրօնական դաստիարակ (ոչ պարտադիր)։ Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը՝ ժամը 9.30-էն 16.00։

Chers Parents,
Nous avons le plaisir de vous informer que la rentrée de notre école bi-hebdomadaire pour l'année scolaire 1995-96 aura lieu le 13 Sept 95.
Notre programme sera basé sur :
langue et civilisation arméniennes, danse, marionnettes, activités d'éveil, histoire religieuse facultative.
Deux jours par semaine, les mercredis et samedis, de 9h30 à 16h.

26, RUE TROYON - 92310 SEVRES
POUR TOUS RENSEIGNEMENTS S'ADRESSER
COLLÈGE - TEL 45 34 68 28
MME. NADINE TARPINIAN - TEL 47 50 29 04

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

1977 - 1995
18 ans d'activités permanentes à la M.C.A.
Une action culturelle de long terme

RENTREE 95 - 96

Vous vous intéressez à la culture arménienne, vous voulez pour vous et vos enfants recevoir un enseignement culturel diffusé par un corps enseignant compétent et expérimenté dans une structure ouverte à tous

Venez vous informer et vous inscrire
JOURNEE PORTES OUVERTES
SAMEDI 23 SEPTEMBRE
de 14h30 à 19h
Rencontre avec les animateurs et les professeurs (16h-18h)
Diffusion livres

Reprise des cours et animations le Mercredi 4 Octobre

La M.C.A. revient sur AYP FM
le Mercredi 23 Septembre à 10h15

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թաղէոսամասնաճիւղը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 9, ժամը 15-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը

17, rue Bleue, Paris 9e

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

La Section d'arménien de l'INALCO organise une :

réunion d'information et de rentrée

le Vendredi 15 Septembre
à 20 heures 30
à la Maison des Etudiants Arméniens
57, Bd Jourdan, Paris 14e

- *Présentation des nouveaux programmes, notamment de «didactique de l'arménien».*
- *Contact avec l'équipe d'enseignants.*
- *Toutes informations pratiques utiles (modalités d'inscription, emplois du temps, choix pédagogiques, etc.).*

Les bacheliers ayant présenté l'épreuve d'arménien sont chaleureusement invités à venir s'informer, aussi bien que les débutants absolus.

Cette année les cours auront lieu principalement au Centre Paris - Dauphine (Boulevard Lannes), et un plus grand nombre d'entre eux sera assuré en soirée. (Ils commenceront le 17 Octibre).

ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
կը կազմակերպէ իր տարեկան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17,
Առաւօտեան ժամը 11-էն սկսեալ

կ'երգէ ԱՆԹՈՒԱՆ ՊԷՋՃԵԱՆ
ընկերակցութեամբ Սուրբ Խաչի ՍՊԻՏԱԿ նուագախումբի
Վայր՝ Տոքթ. Արտաւազդ Քէխեանի Վիլլա,
4, rue du Docteur Rampont, VILLIERS LE BEL

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՖՐ. ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՀՅԴ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ
ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Տէսինի մասնաճիւղերը
կը կազմակերպեն

Մեծ Դաշտահանդէս մը

նուիրուած Խանասորի յաղթանակին
Կիրակի, Սեպտեմբեր 10
ժամը 11-էն սկսեալ
Տէսինի «Centre aéré»ի մէջ

ԱՐՄԷՆԻԱ նուագախումբի մասնակցութեամբ։

Պիւֆէ - խմիչքներ - խաղեր

Անձրեւի պարագային, խնջոյքը տեղի կ'ունենայ Տէսինի քաղաքապետարանի սրահը։

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

La Section de Paris
Archalouïse TATHEOSSIAN

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

informe

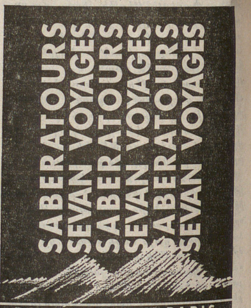
Rentrée scolaire / inscription
Samedi 16 Septembre à 14h30
M.C.A. 17, rue Bleue, Paris 9e

L'Ecole vous propose des cours de langue arménienne — de la maternelle au Bac danse, théâtre, Kung-fu, cours de chant PARENTS,

pensez dès à présent à transmettre la culture arménienne à vos enfants.

Il n'est jamais trop tôt, comme il n'est jamais trop tard

Renseignements auprès de :
(1) 48 71 22 77 Vartanouche
(1) 47 84 82 90 Marie
(1) 34 19 44 63 Ani (soir)

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
3600 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - 52 85 48 -
FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN PARIS 1995

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9-10
SAMEDI - DIMANCHE
9-10 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.674 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.674

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՄՈՍԿՈՒԱ - ԳՐՈԶՆԻ ՃԵՊԸՆԹԱՑԸ ԿԱՄ ԽՏԱՑԵԱԼ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Մոսկուա - Գրոզնի ճեպընթացը 2 - 3 տարի առաջ յարձակումի ու թալանի կանոնաւոր թիրախ կ'ըլլար։ Այսօր անկարելի է անոր մէջ մէկ հոգինոց տեղ մը իսկ գտնել։ Ցաձախորդները բացատրել չէ չէին կրնար են որոնք հագնուած մնացած, բանուորական հանրակացարանի մը կը վերածեն իրենց բաժանմունքը։ Օձախներու վրայ ջուրը, թէյը կ'եռան, շոգիով լեցնելով մթնոլորտը։ Ցետոյ կը բացատրեն թէ իրենց այրերը ստիպուած տունը մնացած են, քանի որ Ռուսերը Կովկասցիները կամ Միջին Ասիացիները չեն ընդունիր իրենց երկիրը, բայց կիները տակաւին կրնան երթեւեկել։ Առկէ օգտուելով անոնք լծուած են ընտանիքին հացը շահելու աշխատանքին։

Կառախումբը լեցուած է անոնց ծրարներով որոնք դրուած են ամբողջ միջանցքը։ Այդ կիները առեւտրականներ են որոնք անդադար կ'երթեւեկեն, գնելով ու վաճառելով։

Անոնց միջեւ դիւրութեամբ կը նշմարուի ռուս կին մը իր երկու զաւակներուն հետ. ճամբորդ լրագրողին կը բացատրէ թէ կրկնակի ապաստանեալներ են իրենք. նախ խոյս տուած են Չեչէնիայէն, ապա Ռուսաստանէն։ Ամուսինը ինգուշ է։ Վըտարուած են Գրոզնիէն իր Ռուս ըլլալուն պատճառով։ Ինք մեկնած է երախաներուն հետ, ամուսինը՝ մնացած։ Միջոց մը Եարոսլաւ կը փոխադրուին. գործ կը գտնեն, երախաները դպրոց կը յաճախեն, բայց երբ զանոնք կը կոչեն «Չէչէններ» կամ «դուռուներ», կը սկսի հալածանքի նոր շրջան մը։ Ռուսերը կ'ըսեն թէ Կովկասցիները լաւ սորված են իրենց ապրանքը սուղի ծախել ու անոնց պատճառով իրենք ոչինչ կրնան գնել։ Կը սպասէ որ պատերազմը աւարտի, որպէսզի վերադառնան Գրոզնի։

Երիտասարդուհի մը յայտնի մտահոգութեամբ հարց կու տայ թէ ճի՞շդ է որ նախագահ Ելցին բոլոր Չէչէնները Քամչաթքա պիտի ղրկէ ուր միշտ երկրաշարժ տեղի կ'ունենայ։ Ան ալ ամուսինն ու զաւակն տուած այցելութենէն կը վերադառնայ այն զոհունակութեամբ որ պաշտպանուած են պատերազմէն։

Ցանկարծ, շոգեկառքին արգելակները կը բանին. կարելի չէ աւելի յառաջանալ. ճամբուն վրայի կամուրջը օդը հանուած է։ Կառամատոյցին վրայ մարդիկ կ'առաջարկեն իրենց ինքնաշարժերը որպէս թաքսի տրամադրել ու դրամի փոխարէն ապրանքով վճարուիլ։ Այնքան ատեն որ Գրոզնիցի կիներու պայուսակները լեցուն են, անոնք միշտ օգնականներ կը գտնեն Գրոզնիէ Մոսկուա երթուդարձի ճամբու վրայ երեւակայելի եւ աներեւակայելի ամէն դժուարութեան, խոչընդոտներու առջեւ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ՝

Մեր նոր թերթօնը

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ

Հեղինակ՝

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆՈՐ ՈՃՐԱՓՈՐՁ ՄԸ

ՎԻԼԷՕՐՊԱՆԻ
ՀՐԷԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՄԸ ԱՌՋԵՒ

14 ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 7, ժամը 16.35-ին է որ կառք մը կը պայթէր Վիլէօրպանի (Լիոնի արուարձաններէն) հրէական դպրոցի մը առջեւ։ Տասնըչորս հոգի վիրաւորուած է, մէկը շատ ծանրօրէն (մէկ թեւը պոկուած է)։ Իսկական նախճիրի մը առաջքն առնուած է, քանի որ դպրոցականները քանի մը վայրկեան յապաղումով դուրս ելած են միայն, այլապէս կարելի է երեւակայել թէ ի՞նչ կըրնար պատահիլ. 700 աշակերտներ կը յաճախեն դպրոցը։ Աշակերտներուն ուշ դուրս ելլելը հետեւանք է զանգակին յապաղումին։ 14 վիրաւորներուն մէջ կան երեք մանուկներ, որոնք ցնցուած են։ Պայթած կառքը ականուած չէր սակայն, այլ ռումբով շի՛շ մըն էր, կրկին, որ մէջը դրուած էր ժամացոյցով մը։

Պարզ է որ այս վեցերորդ (ներառեալ ձախողածները) ոճրափորձը ալ աւելի յուզում պատճառած է որովհետեւ ուղղըւած է երախաներու դէմ, ան ալ՝ հրեայ, ինչ որ նաեւ ցեղապաշտ բնոյթ մը կու տայ արարքին։ Դպրոցը մանկապարտէզի, նախնական եւ երկրորդական բաժիններ ունի, այսինքն երկու տարեկանէն 15 տարեկան մանուկներ։

Ֆրանսական իշխանութիւններէն զատ, հրեայ համայնքը խորապէս ցնցուած է եւ Ներքին նախարարը Սեպ. 8-ի առաւօտն իսկ կ'ընդունէր գաղութին գլխաւոր ներկայացուցիչները։ Արդէն, ոճրափորձին գիշերն իսկ, Փարիզի քաղաքապետարանը հաւաքուած էին 1500 Հրեաներ ներկայ ըլլալու համար Տրէյֆիւսի հարցին նուիրուած ֆիլմի մը։ Աւիթ էր որ Թիպէրիէն սկսեալ ամէն ոք իր զայրոյթը արտայայտէր. -- «Զզուելի, հրէշային, անընդունելի»...։

Նախարարապետը յատուկ զեկոյց մը հրապարակած է դատապարտելով այս «յատկապէս վատ» արարքը եւ յայտարարած է թէ արտակարգ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին պաշտպանելու համար դպրոցները։ Աշակերտներու համախմբումըն ալ արգիլուած է դպրոցներուն առջեւ, ելքի կամ մուտքի ատեն։ Պետական, քաղաքական բոլոր պատասխանատուներն ալ յայտարարութիւններ ըրած են դատապարտելու համար պատահածը։ Ներքին նախարարը, իր կարգին, կ'ըսէ «Ամէն ինչ ի գործ դրուած է որպէսզի այդ ոճրագործները վնասելու ի վիճակի չըլլան։ Ամբողջ Ֆրանսայի մէջ կ'աշխատինք, բայց այդ մարդիկը վատօրէն կը գործեն։ Կը զգան որ հետապնդուած են, ուրեմն վայր կը փոխեն»։

Աւելորդ է մեկնաբանել վերոյիշեալ խօսքերը, որոնք առնուազն զուարճալի կրնային ըլլալ եթէ բողը Ներքին նախարարը չըլլար, բայց, պէտք է խոստովանիլ թէ ոճրափորձերու սկիզբէն ի վեր Ժ.-Լ. Տըպրէ բաւական ձախող յայտարարութիւններ ըրած է (օրինակ՝ «կը թուի որ պայթուցիկ մըն է որ պայթած է»։ Էթուալի ատեն), ամէն շարաթ նիւթ հայթայթելով Գանար - Անշէնէի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՓԼԹԻՒԻ մէջ բախումները շատ ծանր բնոյթ առած էին, ինչպէս գրեցինք մեր նախորդ թիւով, եւ զոհերու ու վնասներու հաշուեկշիռն ալ կը հաստատէ թէ պատահածը պարզ միջադէպեր չէին հիւլէական փորձերու դէմ։ Սեպտեմբեր 8-ին կարելի չէր եղած օդակայանը օգտագործելի դարձնել եւ փակ կը մնար։ Քաբուքանդ եղած է 90% համեմատութեամբ։ 20 վիրաւորներ կան, որոնցմէ երեքը շատ ծանր վիճակի մէջ են։ Գալով նիւթական վնասներուն շատ մեծ համեմատութիւններ առած են։ Պանդոկներ, շէնքեր, խանութներ, կառքեր հրոյ ճարակ եղած են։ 50 ձերբակալութիւն կատարուած է եւ հարկ եղած է բռնագրաւել լեգէոնականներ եւ վայրաչուներ։ Պարզ է որ Միւրիւրոայի ռումբը պատրուակ ծառայած է եւ անկախապաշտները առիթը օգտագործած են արտայայտելու համար հակա - ֆրանսական զգացումներ։ Աւելորդ է կրկնել թէ Ֆրանսայի նորընտիր իշխանութիւնը բնաւ պէտք չունէր, առաջին շրջանէն իսկ, նման կացութիւն մը ստեղծելու արտաքին ճակատի վրայ, երբ արդէն այնքան ծանր հարցեր ունի ներքին ճակատի վրայ։ Անհասկնալի է թէ ի՞նչպէս կարելի էր այսքան ձախաւեր որոշում մը տալ եւ հակաֆրանսական նման մթնոլորտ մը ստեղծել։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԱՔԻ մէջ քրտական եղբայրասպան կռիւները աւելի ծանր բընոյթ առած են Թուրքիոյ ՓՔՔ-ի միջամըտութենէն ի վեր եւ Լիպերասիոն կը խորագրէր (Սեպ. 8) այս առթիւ. -- «Քրտական Պետութեան մը մարած երազը Իրաքի հիւսիսը»։ ՓՔՔ-ի պարագլուխը՝ Օճալան կ'ըսէ թէ Օգոստոս 11-ի համաձայնագիրը (Պարզանիի եւ Թալապանիի Քիւրտերու միջեւ, Իրլանտայի մէջ, ամերիկեան հովանաւորութեամբ) նպատակ ունէր զիրենք մաքրագործել։ Ինք ալ կը պահանջէ ըսելիք իր խօսքն ունենալ Իրաքի Քիւրտերու ճակատագրին հետ կապ ունեցող հարցերուն մէջ։

ՍԱՏՏԱՄ ՀԻՒՍԷՅՆ նախագահական իր պաշտօնը հանրաքուէի ենթարկելու որոշումը տրամադիր է։ Ըստ պաշտօնական ԻՆԱ գործակալութեան, որոշումը տրուած է յեղափոխութեան հրամանատարութեան Խորհուրդին կողմէ որ երկրին բարձրագոյն իշխանութիւնն է։ Եօթը տարուան համար իր պաշտօնին վերանորոգումը, Կիրակի օր (Սեպտեմբեր 10) պիտի ենթարկուի քննարկման Խորհրդարանին արտակարգ նիստին եւ հանրաքուէն կրնայ տեղի ունենալ Խորհրդարանին որոշումին յաջորդող երկու ամիսներու ընթացքին։

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ աչք ունի Իրաքի գահին վրայ։ Արդարեւ Հիւսէյն թագաւոր հարցազրոյցի մը ընթացքին սաուտական պաշտօնական օրաթերթ՝ Ալ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՈՂՋՈՅՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի 70ԱՄԵԱԿԻՆ

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԽՕՍՔ «ՅԱՌԱՋ»Ի 70-ԱՄԵԱԿԻՆ

Խոր գոհունակութեամբ եւ հայրապետական գնահատանքի բարձրագոյն ասուիճանով կ'ողջունենք «Յառաջ» օրաթերթի 70-ամեակը, որ արդարօրէն համազգային շնորհակալ արժեւորումի առարկայ դարձաւ ողջ հայութեան կողմէ ընդհանրապէս եւ Եւրոպայի ու յատկապէս Ֆրանսայի հայ գաղութներու կողմէ մասնաւորապէս։

Մեր վարդապետութեան օրերէն սկսեալ շատ մօտէն հետեւած ենք անոր յարատեւողական հրատարակման եւ բազմարդիւն բարեբեր գործունէութեան։ Ուրախութիւնն ունեցած ենք նոյնիսկ աշխատակից ըլլալու մեր վարդապետութեան եւ եպիսկոպոսութեան շրջանին։

Անմահանուն եւ բազմերախտ հիմնադիրին եւ տիպար խմբագրին ու անզուգական հրապարակագրին՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ լուսամիտ, լայնախոհ, անսակարկելիօրէն ճշմարտաբան ուղղութիւնը եղաւ ոսկեթելի նման անոր էջերուն մէջէն դրսեւորուող ոգին եւ բմբռնողութիւնը։

Եօթանասուն տարիներու հայանուէր, ազգակերտ առաքելութիւնը այնպիսի վճռադրոշմ ներգործութիւն ունեցաւ հայապահպանման նուիրական գործին մէջ, որ անկարելի է գաղթահայութեան, մասնաւորապէս Եւրոպայի եւ Ֆրանսայի հայութեան պատմութիւնը գրել առանց «Յառաջ»ի հաւաքածոներու առաջնահերթային օգտագործման։

Հայ գրականութիւնը անով եւ անոր մէջ իրագործեց նոր նուաճումներ, ըլլալով ի հաղորդութեան Արեւմտեան աշխարհի գրական գեղարուեստական դպրութեան եւ մշակոյթին։ Նոր գրական դէմքեր «Յառաջ»ով ձեռք բերին իւրայատուկ դիմագծութիւն եւ հասունութիւն, իրենց տաղանդներու անկաշկանդ եւ յանդուգն հանդիսադրութեամբ անոր ընտիր սիւնակներուն մէջ։

Ներկայիս, 70-ամեակի փառապսակ այս հանգրուանին, նոյն ողջունելի հաւատարմութեամբ և ներբողելի յարատեւականութեամբ ան կը շարունակէ իր հայակերտական առաքելութիւնը շնորհիւ իր անխոնջ եւ ամբողջանուէր խմբագրին՝ ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ հաւատաւոր վերաբերումին եւ անդուլ ջանքերուն եւ իրեն շուրջ համախմբուած մտաւորականներու եւ անկեղծ բարեկամներու աջակցութեան։

Հայաստանի մայր հայրենական հողէն, որ միշտ կենդանի առարկայութեամբ «Յառաջ»ի էջերուն մէջ մնաց ներկայ եւ ճառագայթուն, եւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնէն, որուն նուիրականութիւնը միշտ արձագանգեց «Յառաջ»ի էջերէն, Հայրապետական սիրոյ եւ գնահատանքի զգացումներով կ'ողջունենք 70-ամեայ աղամանդեայ յոբելեանը, միանգամայն մաղթելով, որ ան դառնայ նորանոր եւ յարանուն իրագործումներու խթան եւ մղիչ ուժ։

«Յառաջ»ի յառաջագնացութիւնը թող ըլլայ հայ ազգին, Հայց. Եկեղեցւոյ եւ հայրենիքի եւ հայկական պետականութեան սէրն ու նախանձախնդրութիւնը ունեցող Հայերու պարտքը գալիք տարիներուն։

Բի՛ւր օրհնութիւն ողջ հայ ժողովրդի Սրբութիւն Սրբոց եւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնէն։

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Սեպտեմբեր 5

ՈՎ ԷՐ ԷՄԻՐ ԷՄԻՆ ԱՐՍԼԱՆԸ

Երիտասարդ Թուրքերու հետ գործած երկու այլազգի դէմքեր յետագային Հայկական Ցեղասպանութեան մասին իրենց վկայութիւնը բերած են. Ֆիւրտ Րիֆաթ պէյ Մեվլանզատէ եւ Արաբ Էմին Արսլան:

Առաջինը Իթթիհատին հակառակորդ Իթիլաֆ ազատական կուսակցութեան պարագլուխներէն էր, օսմանականութեան ջատագով, որուն վկայութիւնը՝ 1929-ին օսմաներէնով հրատարակուած (հայերէն թարգմանութիւնը՝ «Թրքական յեղափոխութեան ներքին ծալքերը»), բացայայտած է ցեղասպանութեան կանխամտածուած բնոյթը, ո՛չ անպայման հայանպաստ դիրքերէ մեկնելով (1):

Երկրորդը Իթթիհատին հետ սկզբնապէս համագործակցող արաբական ազատական հոսանքին ղեկավարներէն էր, որ 1908-ի յեղափոխութենէն ետք հասկնալով Երիտասարդ Թուրքերու էութիւնը, աստիճանաբար խզած է իր կապերը իրենց հետ եւ, դառնալով Օսմանեան կայսրութեան առաջին ընդհանուր հիւպատոսը, 1910-էն ետք իր պայքարը շարունակած է հեռաւոր Արժանթինէն, իր հերթին իր ձայնը բարձրացնելով նաեւ ի պաշտպանութիւն բնաջնջուող Հայութեան:

Էմին Արսլանի մասին քիչ բան գրուած է առհասարակ: Հայերէնով մեզի յայտնի է միայն Գէորգ Խրլոբեանի մասնակի բնոյթի յօդուած մը (2). իր անունը ո՛չ Հայկական Սով. Հանրագիտարանին մէջ յիշուած է եւ ոչ ալ «Հայկական Հարց» ռուսերէն հանրագիտարանին մէջ (3): Հոս պիտի ջանանք մերձեցումի առաջին փորձ մը կատարել, ընդհանուր գիծերու մէջ:

Էմին Արսլան, որ իր անունին միշտ կցած է «Էմիր» տիտղոսը, տիւրզի ազնուական տոհմէ մը սերած է, հակառակ անոր որ որոշ հեղինակաւոր հանրագիտարաններ զինքը որպէս «Թուրք քաղաքագէտ եւ դիւանագէտ» կը ներկայացնեն (4): Ծնած է Լիբանան, 1873-ին, եւ աւարտած է Պէյրութի Ս. Ժոզէֆ համալսարանի իրաւաբանական բաժինը: Իր իսկ վկայութեան համաձայն, այդ տարիներուն դասընկեր եղած է «Հազար ու մէկ գիշերներ»ու Ֆրանսերէն առաջին ամբողջական թարգմանութեան հեղինակ, բժիշկ Ժոզէֆ - Շառլ Մարտրուսին (1868 - 1949), որ «Արաբ չէր», այլ՝ «հռոմէադաւան Հայ Մարտիրոսեան» (5): Ճիշդ չէ, ուրեմն, որ թէ՛ ինք եւ թէ Մարտրուս իրենց համալսարանական վկայականը ստացած ըլլան Փարիզ (6):

1897 - 1910-ին, Արսլան օսմանեան հիւպատոս եղած է յաջորդաբար Պորտոյի, Պրիւսէլի եւ Փարիզի մէջ, ուր Հալիտ Կանէմի հետ հրատարակած է «Լա Ժէօն Թիւրքի» ֆրանսերէն եւ արաբերէն պարբերաթերթը: Դարասկիզբին, Թուրք եւ Օսմանեան կայսրութեան ժողովուրդներու մեղրալուսնի օրերուն, աշխոյժ գործունէութիւն մը տարած է Ապտիւլ Համիտի վարչակարգին դէմ:

Սուլթանի գահընկէցութենէն ետք, երբ արդէն սկսած էր Իթթիհատի ծայրայեղ թեւի վերելքը, Էմին Արսլան ասպարէզէն կը հեռացուի, ուղարկուելով Արժանթին, որ 1910-ին պայմանագիր կնքած էր Օսմանեան կայսրութեան հետ, հրաժարելով գափիթիւլասիոններու դրութենէն: Այսպէսով, ան կայսրութեան ընդհանուր հիւպատոսը կը դառնար արժանթինեան կառավարութեան մօտ: Արսլան Պուէնոս-Այրէս կը ժամանէ 1910 Հոկտ. 29-ին: Օրուան թերթերը անդրադարձան անոր ժամանումին, որոնց շարքին նշանաւոր շաբաթաթերթ «Գարաս ի Գարեթաս», կողքին վրայ տպուած երգիծանկարով մը (7):

Յաճախ խօսուած է «օսմանական» վարդապետութեան ազգային սահմաններու եւ տարբերութիւններու ջնջումին մասին: 1917-ին գրած իր մէկ յօդուածին մէջ, Արսլան կը նկարագրէ 1908-ին ապրած յուսախաբութիւնը եւ Թրքական ձուլողական քաղաքականութեան շատ բնորոշ օրինակ մը կը բերէ. «1908ի յեղափոխութեան յաղթանակէն ետք, հասկցայ որ Արաբներս Հայերուն պէս խաբուեր էինք: Թուրքերը ո՛չ մէկ գաղափար ունէին Սահմանադրութեան կողմէ կայսրութեան բոլոր հպատակներուն ընձեռուած օրինաւորութեան եւ իրաւունքին մասին:

Ամէն օր կը վիճէինք: Անհրաժեշտ եղաւ ճակատամարտ մը մղել որպէսզի Արաբներուն ճանչցուէր այդ լեզուով արտայայտուելու իրաւունքը: Լեզուի այդ հալածանքը ուզած են մինչեւ արտասահման տանիլ: 1911-ի շուրջ, մեծ վէզիրէն հրահանգ ստացանք որպէսզի դիւանատան մէջ միայն Թրքերէնն ու... Ֆրանսերէնը ընդունէի: Ի դէպ, Արժանթինի գաղութի հարիւր հազար օսմանեան հպատակներուն մէկ տասներորդը Թուրք ծագում ունէր... Ասկէ կու գայ այնքան տարածուած սխալը բոլորը «Թուրք» կոչելու. Հայեր, Յոյներ, Ալպանացիներ, եւլն., եւ մեծ մասը՝ արաբախօս Սուրիացիներ:

Իմ խնդրանքիս վրայ, մեծ վէզիրը պատասխանեց, թէ որպէս յատուկ շնորհք, կ'արտօնէր արաբերէնն ու սպաներէնը գործածել:

Ասիկա ցոյց կու տայ Թուրքերու դաժան ատելութիւնը՝ ազգային բոլոր տարբերը "Թրքացնելու" համար» (8):

Հոս պէտք է մատնանշել, որ 1890-էն սկսած էր «Թուրք»երու թափանցումը արժանթինեան ընկերութենէն ներս, եւ այդ անճիշդ մակդիրը մինչեւ օրս մնացած է՝ բնորոշելու համար Արաբներ ու Հրեաներ (սկզբնական շրջանին՝ նաեւ Հայերը) (9):

Թէեւ ճիշդ է, որ 1912-ին Արսլանի ըրած հաշուարկներուն համաձայն, Արժանթին ապրող աւելի քան 100.000 օսմանեան հպատակներուն 80 առ հարիւրը քրիստոնեայ էր, 15 առ հարիւրը՝ մահմետական, իսկ մնացեալը՝ հրեայ (10), անճիշդ է իր այն պնդումը, թէ այդ թիւին մէջ տասը հազար Թուրք ըլլար: Հետազօտողները համաձայն են, որ երբեք Արժանթինի մէջ 400 Թուրք իսկ եղած չէ (11):

Ա. Աշխարհամարտի վաղորդայնին, Արսլան, դիւանագիտական իր հանգամանքով հանդերձ, դէմ եղած է Օսմանեան կայսրութեան գերմանական կողմնորոշումին եւ տարածուն «Լա Նասիոն» օրաթերթին մէջ յօդուածներ ստորագրած է: Հակառակ Արտաքին Գործոց Նախարարութենէն եղած յանդիմանութեան, շարունակած է իր տեսակէտները յայտնել կեղծանունով մը:

Նոյեմբեր 1914-ին, երբ Օսմանեան կայսրութիւնը պատերազմի մէջ կը մտնէ, Էմիր Արսլան իր պաշտօնէն կը հրաժարի: Գրեթէ տարի մը ետք, Գերմանիոյ կողմէ կատարուած դիմումին ընդառաջելով, Արժանթինի Գերագոյն Ատեանը կ'որոշէ գերմանացի ընդհանուր հիւպատոսին յանձնել թափուր մնացած Թրքական հիւպատոսարանի սեփականութիւնները:

Արսլան ձեռնածալ չէ մնացած: Իր հրաժարականէն ետք, շարունակած է հրապարակագրական արշաւը ի նպաստ Դաշնակիցներուն եւ ընդդէմ Թուրքիոյ: Այդ նպատակով, Օգոստոս 1915-ին կը հիմնէ «Լա Նոթա» սպաներէն գրական-քաղաքական շաբաթաթերթը, իր շուրջ համախմբելով արժանթինցի, լատին ամերիկացի եւ սպանացի գրողներու հոյլ մը (Խոսէ Ինխենիերոս, Միկէլ տէ Ունամունօ, Ռուպէն Տարիօ, Անթոնիօ Մաչատօ, Լէոփոլտօ Լուկոնէս եւ ուրիշներ):

1915 Հոկտեմբեր 2-ին, Էմին Արսլան յօդուած մը ստորագրած է՝ «Քրիստոնեաներու ջարդերը» խորագրով, ուր անդրադարձած է Մեծ Եղեռնին եւ գրած է, ի միջի այլոց. —

«Ահա այսպէս, եթէ հիմա վերսկսած են ջարդերը, կարելի չէ կասկածիլ որ Երիտասարդ Թուրքերը Համիտի դրութիւնը որդեգրած են եւ որ այդ ջարդերը հրամանի մը հնազանդին, եւ որ պիտի չըդադրին եթէ ոչ հրամանով մը, իսկ այդ հրամանը միայն պիտի գայ Եւրոպայի ճնշումով: Բայց քանի որ Թուրքիա պատերազմի մէջ է ընդդէմ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Ռուսիոյ եւ Իտալիոյ, միայն կը մնան Գերմանիա եւ Աւստրիա՝ իր զինակիցները... Հիմա պէտք է յիշել որ, երբ մեծ պետութիւնները կը սպառնային գրաւել օսմանեան մայրաքաղաքը, Թուրքիոյ մէջ քրիստոնեաներու ջարդի սպառնալիք եղաւ: Այնուհետեւ ամէնուրեք յայտարարեցի որ գերմանացի դեսպանին սպառնալիքը ճիշդ է, եւ որ ջարդեր պիտի ըլլային Գերմանացիներու՝ Թուրքիոյ այժմու տէրերու խորհուրդով եւ հրամանով:

(...) Գալով Թուրք ղեկավարներուն, ասոնք Հայերը կ'ամբաստանեն իբրեւ դաւաճաններ, եւ շուտով կարգը Սուրիացիներուն պիտի հասնի: Առածը յայտնի է. "Երբ մարդ կ'ուզէ իր շունէն ազատիլ, կ'ըսէ թէ կատղած է"» (12):

Իր յօդուածին մէջ, Արսլան կը պնդէ գերմանական պատասխանատուութեան վրայ, եւրոպական պետութիւններու լռութիւնը կը դատապարտէ եւ կ'արդարացնէ Հայերու ենթադրեալ «դաւաճանութիւնը», ինքնապաշտպանութեան հարկադրանքով: Չի յաջողիր սակայն, ցեղասպանութեան կանխամտածուած բնոյթը դուշակել:

1916-1917-ին, արար մտաւորականը ցարդ անծանօթ մնացած քանի մը յօդուածներ եւս գրած է, անդրադառնալով Հայերու ճակատագրին: Ի մասնաւորի, ձաղկած է քրիստոնեաներու անտարբերութիւնը Պապէն սկսեալ, քրիստոնեայ ժողովուրդի մը բնաջնջումին նկատմամբ (13). անոր փոխարէն, անոնց պատրաստակամութիւնը՝ Պաղեստինէն Հրեաներու վտարումը կանխելու (14), եւ կրկին անգամ շեշտած է Գերմանիոյ դերակատարութիւնը կոտորածներուն մէջ (15):

Հրապարակագրութեան կողքին, Արսլան նաեւ գրական բեղուն աշխատանք մը տարած է. արդէն 1916-ին հրատարակած է «Ճշմարտութիւնը հարեմի մասին» սպաներէն գիրքը, որ եօթը տպագրութիւն ունեցած է: Յետագային սպաներէն լեզուով ուրիշ հատորներ գրած է, ինչպէս «Արաբները» (երեք տպագրութիւն), «Սուրիական յեղափոխութիւնը ֆրանսական հոգատարութեան դէմ», վէպ մը (երեք տպագրութիւն) եւ երեք թատերախաղեր: Արաբերէն գրած է «Պատմութիւն Նափոլէոն Ա.ի», «Ձեռնարկ միջազգային իրաւունքի» եւ «Պալատներու գաղտնիքները» (երեք տպագրութիւն): Արժանթինի մէջ արաբական մշակոյթի կարեւորագոյն դէմքը կը համարուի: Պուէնոս-Այրէսի պետական համալսարանին մէջ միջազգային իրաւունք դասաւանդած է:

«Լա Նոթա»յէն զատ, ան յետագային խմբագրած է «Էլ Լարիս Ասուլ» եւ «Լա Ինտեփենտենսիա» հանդէսները: «Լա Նասիոն»էն զատ, աշխատակցած է «Լա Բռասոն» օրաթերթին:

1922 Յուլիս 31-ին, Արսլան «Լա Նասիոն»ի մէջ պիտի գրէ իր վերջին հայանպաստ յօդուածներէն մէկը՝ Թուրք պատասխանատուներու ահաբեկումներուն առիթով.

«Հայկական կոմիտէին ծրագիրը, որ որոշած է մեծ պատերազմի ընթացքին հայ ժողովուրդի մեթոտիկ բնաջնջումը իրագործող գլխաւոր անհատներուն ահաբեկումը, կատարեալ կանոնաւորութեամբ իրականանալու վրայ է (...) Եւ էնվէր կը յոխորտար, ամէն տեղ կրկնելով. "Աւելին ըրած եմ երեք ամիսէն հայկական խնդիրը լուծելու համար, քան Ապտիւլ Համիտը երեսուն տարուան ընթացքին": Արդարեւ, աւելի քան մէկ միլիոն Հայեր սպաննուած են առանց որ աւարտէր Թուրքիան իր անկումին առաջնորդողներուն մութ ծրագիրը: Ասոր փոխարէն, այդ հրէշային ծրագրին հեղինակներէն երեքը արդէն ինկած են Թալէաթի դաւաճանած վրէժի հարուածներուն տակ: Չեմ գիտեր թէ վրէժը աստուածներու հաճոյք մըն է, ինչպէս կ'ըսեն, բայց ամէն պարագայի հարկ է ընդունիլ, որ եթէ երբեւէ ան կ'արդարանայ, աւելի արդար ու լաւագոյնս կիրարկուած չի կրնար ըլլալ քան այս պարագային, քանի անարդար, անգութ եւ անբարոյական պիտի ըլլար, որ մէկ միլիոն մարդկային էակ սպաննուէր անհնելի բարբարոսութեամբ եւ որ յանցաւորները շարունակէին հանգիստ սրտով կեանքը վայելել, աւելի՛ն՝ շնորհիւ գողցուած դրամին (...)» (16):

Էմիր Էմին Արսլան մահացած է 1943-ին: Առայժմ ո՛չ մէկ տուեալ յայտնի է, սակայն հետազօտելի նիւթ մըն է իր եւ տեղւոյս հայ գաղութի հնարաւոր կապի հարցը:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս-Այրէս

(1) Տե՛ս. Ռ. Ճէպէճեան, Րիֆաթ Պէյ Մեվլանզատէ. Լրացուցիչ տեղեկանք՝ կեանքի եւ գործունէութեան մասին, «Նորք», 4, 1990:

(2) Տե՛ս. Գ. Խրլոբեան, Մի էջ հայ-արաբական բարեկամութեան պատմութիւնից, «Սարտարապատ», 1988 Մարտ 16:

(3) Մեր շնորհակալութիւնը կը յայտնենք հետազօտող Կարապետ Հասասեանին, որ 1990-ին մեզի տրամադրած էր կարգ մը նիւթեր, զորս քաղուածաբար օգտագործած ենք այս յօդուածին մէջ:

(4) Օրինակ, տե՛ս. *Diccionario Enciclopedico Salvat*, t. I, Barcelona, 1954, 386.

(5) Էմիր Էմին Արսլան, *Մարտրուս եւ Հազար մէկ գիշերներու իր համբաւաւոր թարգմանութիւնը*, «Արմենիա», 1944 Յուլիս 13, 2 (թարգմանուած՝ «Էլ Մունտօ» օրաթերթէն, անթուակիր):

(6) Հմմտ. *Diccionario Enciclopedico Salvat*, t. I, 384 եւ Արծուի Բախչինեան, *Ծագումով Հայեր են*, Երեւան, 1994, 188:

(7) «Caras y Caretas», 12 de noviembre de 1910.

(8) Emir Emin Arslan, *Alemania y Turquia*, «La Nota», 10 de diciembre de 1917, 2461-2462. «Լա Նոթա»յի բոլոր թարգմանութիւնները եւ յղումները, բացի ծան. 11-էն, կատարած ենք բառ Կ. Հասասեանի փոխանցած մէջբերումներուն:

(9) Արժանթինի այժմու նախագահը, որ մահմետական արաբ ընտանիքէ կը սերի, ժողովուրդի մօտ «թուրք» մակդիրով յայտնի է: 1992-ին, պաշտօնապէս այցելելով Թուրքիա, ան օգտագործած է գայն գործարարներու հետ հանդիպումի ընթացքին՝ «Come and invest in the country of the Turk».

(10) Gladys Jozami, *Identidad religiosa e integracion cultural en cristianos sirios y libaneses en Argentina*, 1890-1990, «Estudios Migratorios Latinoamericanos», 26, 1994, 99.

(11) Հմմտ. Narciso Binayan, *La colectividad armenia en la Argentina*, Buenos Aires, 1974, 70.

(12) Emir Emin Arslan, *Las masacres de cristianos*, «La Nota», 2 de octubre de 1915, 143 (հմմտ. Pascual Ohanian, *Turquia, Estado genocida*, t. I, Buenos Aires, 1986, 268-269, որ սխալմամբ գրած է Օգոստոս 1915): Խրլոբեան սխալը կրկնած է, հաւանաբար այս գիրքին հետեւելով. անճիշդ է նաեւ, որ Արսլան հիւպատոս ըլլար այն ատեն եւ որ Թուրքիայէն մեկնած ըլլար «1913 թուականի Յունուարին իրականացուած պետական յեղաշրջումից յետոյ» (Խրլոբեան, նշ. աշխ. 2):

(13) Emir Emin Arslan, *Dos anos de guerra*, «La Nota», 5 de agosto de 1916, 1022.

(14) Emir Emin Arslan, *Las matanzas de cristianos*, «La Nota», 30 de junio de 1917, 1961.

(15) Emir Emin Arslan, *Todavia la paz*, «La Nota», 23 de diciembre de 1916, 1419-1420.

(16) Տե՛ս. Carlos Hassassian, *Los justicieros del genocidio*, «Արմենիա» (բացառիկ), Նոյեմբեր 1990, 11:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲՈՑԱՎԱՌ
ՄԱՅՐԻՆԵՐ

ՏԻԳՐԱՆ ՈՍԿՈՒՆԻ

Մատենաշար «Նոր Կեանք», թիւ 13, Լոս - Անճըլըս, 1994:

ՋԱՒԱԽՔԸ ԻՆՉՈ՞Ւ Կ'ՈՒԶԷ ԻՆՔՆՈՒՐՈՅՆ ՇՐՋԱՆԻ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿ

Հայաստանի «Փաստ» լրատու գործակալութիւնը վերջերս հաղորդեց լուրը թէ Ջաւախքի Հայութիւնը օգտուելով Վրաստանի նոր Սահմանադրութեան քննարկումներու առիթէն, ներկայացուցած էր շրջանային ինքնավարութեան իր պահանջը: Հայաստանէն հասած վերջին թերթերու տրցակէն Օգոստոս 22-ի «Լրագիր»ը նոյն գործակալութեան աղբիւրով աւելի լայն լուսաբանութիւն կու տայ Ջաւախքցիներու պահանջքին մասին:

Ան հիմնաւորուած է 60-ական թուականներու կարգադրութեամբ. այն ատեն արտադրական վարչութիւններ ստեղծուած էին որոնց մաս կը կազմէին Ախալքալաքի եւ Բոգդանովկայի շրջանները: Այդ կարգադրութիւնները ակնկալուած արդիւնքները չտուին. տնտեսական կառոյցները քայքայուեցան եւ արտադրութիւնը անկում արձանագրեց: Ատկէ զատ, քանի մը տարբերնոյթ շրջաններու ընդգրկումը նոյն վարչատարածքին մէջ, խախտեց ազգ. մշակոյթի, կենցաղի աւանդական առանձնայատկութիւնները: Իւրայատուկ հարցերու լուծումին համար, օրինակ, Ջաւախքի բնակիչները ստիպուած 130 -- 150 քմ. ճամբայ կը կտրէին, վարչական կեդրոն հասնելու համար եւլն.:

Ջաւախք հայաբնակ շրջանին ժողովրդական շարժումին դիմումը նախ կը ներկայացնէ տնտեսական պատճառաբանութիւններ. ինքնավարութիւնը շրջանին տնտեսական անկախութիւն կ'ապահովէ. կարելի կ'ըլլայ տեղական ուժերով զարկ տալ արդիւնաբերութեան, որոշել անոնց բնոյթը ու ատով մարդոց աշխատանք տալ: Կարելի կ'ըլլայ նաեւ ինքնուրոյն պիւտճէ կազմել, տէր կանգնիլ շրջանի ստորգետնեայ հարստութեան եւ մշակել զայն: Այդ կարգավիճակը կ'ենթադրէ նաեւ որ երկրին դաշնակցային օրէնքներուն համապատասխան, Ջաւախքը ինք պէտք է զբաղի կրթութեան, մշակութային, առողջապահութեան, բնապահութեան հարցերով: Ատիկա կը նշանակէ լեզուի, մշակոյթի պահպանման իրաւասութիւն: Ասոր համաձայն, Ջաւախքի Հայերը կը պահանջեն որ իրենց իրաւունք տրուի գործավարութիւնը, դասերը հայերէն լեզուով ընելու: Նման իրաւունք առիթ պիտի տայ պայքարելու ուծացման վտանգին դէմ, ինչ որ Զ. Գամսախուրդիայի իշխանութեան օրով յատկապէս զարկ տրուած էր: Երեւոյթը վերջ գտած չէ նաեւ այսօր. կը տրուի Սուրամի օրինակը. հոն, վրացական դպրոցին տնօրէնը, նաեւ այլ պաշտօնատարներ վտարելու հեռանկարով վախցուցած են Հայ երախաները որոնք կը յաճախէին նաեւ տեղւոյն Հայկ. եկեղեցիին կից գործող հայերէնի դասընթացքին: Մշակութային ինքնավարութիւնը առիթ պիտի տայ տակաւին ուսումնասիրելու Հայաստանի պատմութիւնը և մշակոյթը: Այդ ուղղութեամբ բազմաթիւ դիմումներ եղած են մինչեւ այսօր Հանրապետութեան կրթական նախարարութեան, բայց բացասական դիրքորոշում ցոյց տրուած է:

«Փաստ»ի փոխանցած տեղեկատուութիւնը որուն որպէս լրատուութիւն տեղ տրուած էր «Յառաջ»ի Օգոստոս 9-ի թիւին մէջ, կ'արձագանգէ նաեւ վրացական բարձր շրջանակներու հաւանական մտավախութիւններուն. ղեկավարութիւնը կըրնայ շատ զգուշաւոր մօտեցում ցոյց տալ նման առաջարկներու, անոնց մէջ տեսնելով միասնական Պետութեան քայքայումի հեռանկար մը: Ճիշդ այդ մտավախութիւնը փարատելու նպատակով դիմումնագիրը կ'աւարտի հետեւեալ պարբերութեամբ. «Անընդունելի է այն տեսակէտը թէ սահմանադրական նոր կարգավիճակը կը հանդիսանայ առանձնանալու առաջին քայլ: Մեր կարծիքով, կարգավիճակի նման փոփոխութիւն Վրաստանի պետականութեան միասնութեան, կայունացման հզօր գործօն կը հանդիսանայ»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

ՍԻԼԻՍՏՐԱՅԻ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ 375-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

1620 -- 1995

Տասնեակէ մը աւելի են Պուլկարիոյ տարածքին հայկական գաղութները եւ անոնց մեծամասնութիւնը ունին իրենց առաքելական հայաստանեայց եկեղեցական կառոյցները, դարաւոր հնութիւն մը ներկայացնելով ներկայիս: Սիլիստրայի եկեղեցին իր հիմնադրութեան անվիճելի ապացոյցը ունի. խոյակ մը քառակուսի հաստ սալիկով, որ կը կրէ եկեղեցւոյ անունն ու շինութեան թուականը՝ 1620: Ատիկա պատշաճ առիթ մըն էր որ անոր 375-ամեակին կապակցութեամբ գրեթէ բոլոր պուլկարահայ գաղութներէն երկու օրուան ընթացքին այց տան Սիլիստրայի Դանուբի աջ ափին բազմած քաղաքին փոքրաթիւ Հայութեան: Կարելի չէ անտարբեր ըլլալ այն երեւոյթին առջեւ, որ համախմբումն էր երկրին ամբողջ գաղութին եւ եկեղեցական տօն մը որ խոր ազգային դրոշմ կը կրէր՝ աւանդութեամբ, ծէսերով ու հայկական ոգիով: Ներկայ էր Երեւանի առժամեայ գործավար տիկին Սեւդա Սեւան:

Օգոստոս 19-ին արդէն կէսօրէն սկըսեալ եռուզեռ մը կը նշմարուէր եկեղեցւոյ բակը. կը մորթուէին նուէր բերուած 12 ոչխարներ, մեծ կաթսաներու մէջ մատաղը կը պատրաստուէր, խաղողը կը դիզուէր յաջորդ օրուան համար: Կը հասնէին հիւրերը Սոֆիայէն, Շումէն ու Վառնա քաղաքներէն, անձնական ինքնաշարժով ու գնացքով, նաեւ այլ քաղաքներէ եւ նոյնիսկ Ռումանիայէն: Երեկոյեան սեղաններու շուրջ բոլորուած բոլոր հիւրերը վայելեցին տեղական եկեղեցական վարչութեան նախապատրաստած խորտիկները:

Օգոստոս 20-ի օրը, եկեղեցին փոքր եկաւ բոլոր հաւատացեալներուն, որպէսզի ներկայ գտնուին եկեղեցական հոգեզմայլ արարողութեան, որ վիճակած էր Պուքրէշի Հայոց եկեղեցւոյ ծայրագոյն վարդապետ Զարեհ Պարոնեանին, գըլխաւորութեամբ Ռումանիոյ և Պուլկարիոյ Թեմին առաջնորդ Տիրայր Արք. Մարտիկեանի, մասնակցութեամբ՝ Սոֆիայի Հայոց եկեղեցւոյ քահանայ Հատաւեանի եւ սարկաւագներու՝ Պօղոս Խոչիկեան (Փլովտիւէն) ու Արամ Հատաւեան (Սոֆիայէն): Եկեղեցական արարողութեան մասնաւոր շունչ բերաւ Սոֆիայի «Զըւարթնոց» եկեղեցական երգչախումբի հիանալի կատարումը Եկմալեանի քառաձայն պատարագով. կը ղեկավարէր տիկին Արփինէ Փիլիկեան. մենակատարուհի Մարի Պասմաճեանի եւ Րաֆֆի Տէրտէրեանի նուագի մասնակցութեամբ: Ողջոյնի խօսքեր չեղան, բայց եկեղեցւոյ կամարներուն տակ տարածուեցաւ մեր Թեմի Առաջնորդին իմաստալից ու յուզական քարոզը, որ վեր հանեց հայ եկեղեցւոյ դերը ազգապահպանման գործին մէջ, ըսելով որ ազգին գոյութեան երաշխիք է Հայոց մայր եկեղեցին: Դարերու պատմութիւնը ատոր ապացոյցն էր: Սովորութեան համաձայն կատարուեցաւ մատաղօրհնութիւն և խաղողօրհնութիւն: Իսկ յաւարտ պատարագին ոգեկոչուեցաւ յիշատակը ազգանուէր Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին, անոր մահուան առաջին տարելիցին առթիւ:

Մատաղաբաշխումը՝ խաղողի ճութիկներու հետ, մասնակի աւարտը կը նշանակէր այդ օրուան տօնախմբութեան, որմէ ամէն մէկը հոգեւոր մասունք մը տարաւ իր սրտին մէջ, համոզուած ըլլալով, թէ պէտք է շարունակել աշխատիլ հայկական եկեղեցւոյ ամրապնդման եւ Հայութեան տեւականացման համար այս հիւրընկալ ափերուն վրայ: Տեղւոյն եկեղեցական վարչութեան հրաւէրով պաշտօնական ճաշ կազմակերպուած էր ի պատիւ հիւրերուն Դանուբի ափին ճաշարանի մը մէջ, ուր ներկայ եղան Թեմին Առաջնորդը Տիրայր Արք. Մարտիկեան, Ծայ. Վրդ. Զարեհ Պարոնեան, պուլկար միթրոփոլիթ Նիքոտիմ՝ Տորոսթոլ - Ջերվէնի Թեմի Առաջնորդ, իրեն ուղեկից հոգեւորականին հետ, հայաշատ այլ քաղաքներու եկեղեցական վարչութեան եւ գաղութի ներկայացուցիչներ: Ճաշի ընթացքին յատուկ գեղարուեստական ծրագիր մը մատուցուեցաւ հայկական ու պուլկարական պարերով համեմուած, քաղաքին Փոլքլորային պարի, երգի ու նուագի համոյթին մասնակցութեամբ: Զուարթ մըթնոլորտ մը ստեղծեց Շումէնի հայկական խումբը, որ իր ուրախ երգերով գրաւեց նաեւ միւս հայկական խումբերը, իսկ վերջաւորութեան՝ քառեակով արժանացան ներկայ հայ եւ պուլկար հանրութեան ուշադրութեան: Ծրագրին մաս կը կազմէր արտասանութեան լաւ պատրաստուած բաժին մը, տեղւոյս կիրակնօրեայ վարժարանի երախաներու կողմէ, ղեկավարութեամբ հայերէնի ուսուցչուհի տիկին Մերի Վարդանեանի: Խումբը արտասանեց Յովհ. Շիրազի ու Երզնկացիի գործերու պուլկարերէն թարգմանութիւնները, ինչպէս եւ Պարոյր Սեւակի եւ այլ հայ բանաստեղծներու գործերէն:

Տօնախմբութեան կազմակերպման համար արժանին պէտք է տալ Սիլիստրայի եկեղեցական վարչութեան. Օննիկ Գրիգորեան՝ ատենապետ, Մերի Վարդանեան՝ քարտուղար, եկեղեցւոյ անխոնջ սպասարկող Օր. Իսկուհի Ղազարեանի, Յարութիւն Շիրվանեանի, Կարէն Մարգարեանի եւ ուրիշներու: Տօնախմբութիւնը իրականացաւ նաեւ ի գին նիւթական մեծ զոհողութեան, զոր իրենց վրայ վերցուցին տեղական եկեղեցական վարչութիւնը, Թեմական խորհուրդը -Սոֆիա-, եկեղեցական վարչութիւնները Սոֆիայի եւ Փլովտիւի հայց. առաքելական եկեղեցիներու. երեք հաստատութիւնները տասը հազարական լեւա, իսկ անհատ նուիրատուներէն Պ. Արապաճեան 6000 լեւա նուիրելով, ինչպէս նաեւ ուրիշներ:

Հանդիսաւոր նշումը Սիլիստրայի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ, արդէն անցեալ մը կը ներկայացնէ, սակայն մեր մօտ փոքր հայկական օճախներու եկեղեցիներուն շուրջ խորհրդածութիւններու ու մտահոգութիւններու առիթ կու տայ: Առաջնորդարանին ու տեղական Թեմական խորհուրդին պարտականութիւնն է ապահովել այդտեղ քահանաներ մնայուն կամ առժամեայ, ըստ հնարաւորութեան: Թող Շումէնի, Սիլիստրայի եւ այլ քանի մը հայ եկեղեցիներ կիրակի օրերը դռնբաց ընդունին հայ հաւատացեալը, ամրապնդեն անոր հաւատքը, որպէսզի ան հոգեւոր բաւարարութիւն չորոնէ այլ եկեղեցիներու հովանիին տակ:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Փլովտիւ, Օգոստոս 28

ՀԱՅ ԿԻՆԸ՝ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԷՋ

Ecumenical Forum of European Christian Woman-ի և The European Woman's College-ի նախաձեռնութեամբ, Օգոստոս 20-էն 27 Ցիւրիխի (Զուիցերիա) մէջ կայացաւ European Woman's Academy-ին: Համագումարին կը մասնակցէին եւրոպական զանազան երկիրներէ եկած 120 կիներ: Արամ Ա. Կաթողիկոսի կարգադրութեամբ սոյն համագումարին մասնակցեցան երեք Հայուհիներ՝ Տիկին Թենի Փիրի-Սիմոնեան (Ժընեւէն), Տիկին Մարօ Սիմոնեան (Մանչեսթըրէն) եւ Տիկին Եւա Պէրպէրեան (Աթէնքէն):

Համագումարին թեման էր «Միասնաբար կեանքը փոխել»: Ներկաները աստուածաբանական, քաղաքական, ընկերային, հոգեբանական եւ այլ տուեալներու ընդմէջէն փորձեցին յաղթահարել զանազան ժողովուրդներու, դասակարգերու, կրօնքներու կամ քաղաքական հոսանքներու միջեւ գոյութիւն ունեցող տարբերութիւններն ու տարակարծութիւնները, ինչպէս նաեւ փորձեցին ստեղծել անոնց միջեւ փոխ-յարաբերութեանց բարւոք պայմաններ:

Բացի դասախօսութիւններէն, մասնակցողները հինգ խմբակներու բաժնուեցան: «Բազմահաւատ Եւրոպայի մէջ ապրիլ սորվիլ» (Learning to live in multifaith Europ) նիւթը քննարկող խմբակը վարեց Տիկին Թենի Փիրի-Սիմոնեան:

Համագումարի ընթացքին, առիթներ եղան ներկաներու ուշադրութիւնը կեդրոնացնելու Հայաստանին ու հայ ժողովուրդին վրայ: Յայտնենք, որ յատուկ «Հայկական սեղան» մը կար ուր ներկայացուած էին հայկական հատորներ՝ Հայոց արդի պատմութեան, հայկական յուշակոթողներու եւ Արցախի մասին, Հայաստանի քարտէսներ, հայկական զարդարուեստի նըմոյշներ եւ հայկական ձեռագործներ:

Academy-ի հրատարակած պարբերաթերթին (անգլերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով) մէջ լոյս տեսաւ «Հայ Կինը Հայկական Սփիւռքի մէջ» խորագիրով յօդուած մը:

«Պահ մը հայ ժողովուրդին հետ» թեմայով ելոյթ ունեցաւ Տիկին Թենի Փիրի-Սիմոնեան: Ան անդրադարձաւ Հայոց պատմութեան, եւ իր նիւթը եզրափակեց հայկական ցեղասպանութեան նուիրուած «Օրօր» երգով:

Երեք Հայուհիներու մասնակցութիւնը այս Academy-ին, եւրոպացի կիներուն համար առիթ մը եղաւ մօտէն ճանչնալու մանաւանդ սփիւռքեան պայմաններու մէջ ապրող հայ կինը:

ՓՕԼ ԳԱԼԸՆԵԱՆ

ՈՍԿԷ ՄՐՑԱՆԱԿ ՍՏԱՑԱԾ ՈՒ. ՍԱՐՈՅԵԱՆ ԺԱՊԱՒԷՆՈՎ

Ֆիլատելֆիոյ տարեկան 18-րդ ֆիլմի փառատօնին որ աւարտած է Յուլիս 22-ին, ոսկէ մրցանակ ստացած է Ֆրեզնոյէն Փօլ Գալընեան Ու. Սարոյեանի մասին պատրաստած իր վաւերագրական ժապաւէնով: Գործը կը ներկայացնէ ծանօթ գրողին Փ. Գալընեանի անձնական պրպըտումներուն հիման վրայ պատրաստուած տիպարը որպէս գրող, մարդասէր, թատերագիր. կու տայ անոր կեանքը, գործը, խառնուածքը եւ իր ու իր պապերուն հայրենիքիներէն զգացած հպարտութիւնը:

Ժապաւէնը Փ. Գալընեանի այս մարզի առաջին գործն է: Ան գծած է նաեւ Սարոյեանի այն դիմանկարը որ գործածուած է ԱՄՆ-ու եւ Երեւանի մէջ 1991ին գրողին յիշատակին պատրաստուած դըրոշմաթուղթերուն վրայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՆԴՈԿՆԵՐՈՒ ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՈՒՄ

Կը նախատեսուի սեփականաշնորհել նաեւ Հայաստանի երեք առաջատար պանդոկները. «Արմենիա»ն, «Դուին»ը եւ «Անի»ն: Որոշումը ստորագրուած է վարչապետ Հ. Բագրատեանի կողմէ: Ստեղծուած է մրցումի յանձնաժողով մը, տնտեսութեան նախարար Ա. Անդրէասեանի գլխաւորութեամբ:

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ՍՊԱՆՆԵՆ ՀԱՅԵՐԸ

Վերջին օրերուն Ռուսաստանի եւ ՀԱՊ-ի երկիրներուն մէջ Հայերու սպանութեան դէպքերը թուական զգալի աճ արձանագրած են: Օգոստոսի երկրորդ կէսին Հայեր սպաննուած են Մոսկուայի, Նիժնի Նովգորոդի, Օրէնբուրգի, Դոնեցկի մէջ: Ըստ տեղեկութիւններու, սպանութիւններու պատճառը ազգ. պատկանելիութիւնը չէ, այլ ենթականերուն մասնակցութիւնը ոչ ազնիւ գործարքներու, խաբէութիւններու եւ խարդախութիւններու: Զոհերը միայն երիտասարդներ են, Հայաստանի քաղաքացի, որոնք այդ վայրերը մեկնած են դրամ շահելու նպատակով:

(Շար. Ա. էջէն)

Շարք Ալ-Ավսաթի ըսած է թէ չի բացառեր իր ընտանիքին -Հաշէմիթներու- մէկ անդամին վերադարձը Իրաքի գահին վրայ. «տակա կախում ունի, կ'ըսէ երաքցի ժողովուրդէն: Եթէ կը խորհի որ որոշ վարչակարգ մը ծառայած է իրեն անցեալին, թոյլ տուած որ կարգադրէ իր վէճերը եւ պահպանէ իր միասնականութիւնը, իրեն կը մնայ որոշել»: Հիւսէյնի ընտանիքը իշխած է Իրաքի վրայ 1921-էն 1958, երբ իր մեծ-հօրեղբայրը՝ Ֆայսալ Բ. արքան սպաննուած է պետական հարուածի մը ընթացքին:

ՊԵՆԿԱԶԻԻ մէջ (Լիբիա) արիւնալի բախումներ տեղի ունեցած են, Սեպ. 7-ին, իսլամապաշտներու եւ ոստիկանութեան միջեւ: Ըստ ճամբորդներու 30 մեռեալ կայ, որոնց 20-ը՝ իսլամապաշտներ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ «Բարոյագիտական Կոմիտէ»ն պահանջած է հանրապետական ծերակուտական, ելմտական յանձնախումբի նախագահ՝ Պոպ Փաքվուտի արտաքսումը Ծերակոյտէն: Խորհրդարանականը կ'ամբաստանուի «սեռային հետապնդման» համար, հիմնուած բազմաթիւ կիներու վկայութեան վրայ, որոնց արձագանգած է Ուաշինկթըն Փոսթ թերթը: Փաքվուտ հակում ունի եղեր համբուրելու ջանքեր թափելու եւ այս դէպքերը սկսեր են 60-ական թուականներէն...: Ենթական կ'ըսէ. -- «Զիս կ'ամբաստանեն որ շատ կը համբուրեմ կիները, թերեւս որոշ պարագաներու մէջ, այս է ամբաստանութիւնը: Ոչ թմրամոլութեան մղել: Ոչ գողնալ: Համբուրել: Ատանց պնդելու, երբ մերժուած եմ: Եւ վերջին 12 տարիներուն, միայն մէկ ամբաստանութիւն»: Այս յայտարարութիւնը ըրած է մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին: Ծերակոյտի երկու երրորդի մեծամասնութիւն մը անհրաժեշտ է որպէսզի Փաքվուտ արտաքսուի:

EXPOSITION

ROUPEN

Peintures

Vernissage

le Mardi 12 Septembre à 18 heures

Exposition ouverte

du 12 au 29 Septembre

STUDIO SIENKO

57A Lant Street, LONDON (SE1 1QL)

Tél. : 0171 403 1353

Բագումեան, Պաղտիկեան եւ Պահչեճեան ընտանիքները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ազգականին՝

ՏԻԳՐԱՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 6-ին, 83 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 11 ժամը 14-ին Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին՝

31-33, Rue Saint-Just

Մահագդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

1977 - 1995

18 ans d'activités permanentes

à la M.C.A.

Une action culturelle

de long terme

RENTREE 95 - 96

Vous vous intéressez à la culture arménienne, vous voulez pour vous et vos enfants recevoir un enseignement culturel diffusé par un corps enseignant compétent et expérimenté dans une structure ouverte à tous

Venez vous informer et vous inscrire

JOURNEE PORTES OUVERTES

SAMEDI 23 SEPTEMBRE

de 14h30 à 19h

Rencontre avec les animateurs et les professeurs (16h-18h)

Diffusion livres

Reprise des cours et animations le Mercredi 4 Octobre

La M.C.A. revient sur AYP FM le Mercredi 23 Septembre à 10h15

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE

Tél.: 43 76 55 89 Fax: 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպէ իր տարեկան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17,

Առաւօտեան ժամը 11-էն սկսեալ

Կ'երգէ ԱՆԹՈՒԱՆ ՊԷՉՃԵԱՆ

ընկերակցութեամբ Սուրբ Խաչի ՍՊԻՏԱԿ նուագախումբի

Վայր՝ Տոքթ. Արտաւազդ Քիխեանի Վիլլա,

4, rue du Docteur Rampont, VILLIERS LE BEL

Vous avez 18 ans et plus ?

Vous êtes motivé(e),

Vous voulez participer à la vie d'une association arménienne,

Vous avez des idées à partager,

rejoignez l'UGAB Jeunes Marseille!

Nous vous attendons nombreux

le Samedi 16 Septembre à 18 heures,

dans les locaux de l'U.G.A.B.

— 327, Boulevard Michelet, Marseille 9e —

pour se rencontrer.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

70-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՓԱՐԻԶ. -- Գեղամ Տէվէճեան 1.000 Ֆր.:

ՍԷՆ ԹՌԷԹԻԷՆ. -- Հայկազ Ասատուրեան 500 Ֆր.:

ՆԻՍ. -- Սարգօ Կէտիք 500 Ֆր.:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Satenig» de Vaulx-enVelin organise un

GRAND BAL

à l'occasion

du 7ème anniversaire de sa création

le Samedi 16 Septembre à partir de 20 h

au Centre Culturel «Charlie Chaplin»

— *Place de la Nation* —

de Vaulx-en-Velin

avec la participation du chanteur populaire

PAUL BAGHDADLIAN

avec l'Orchestre « *ANI* »

Entrée : 100 F. —*Parking surveillée*—

Entrée: 100 F. —Parking surveillé—

Pour tous renseignements : 78. 80. 27. 43

72. 04. 10. 81 — 78. 82. 06. 86

MARSEILLE

L'UGAB Jeunes

et AZADAKROUTIOUN

vous convient à

une conférence-débat

avec RAYMOND H. KEVORKIAN

Historien - Professeur à l'INALCO

Conservateur de la Bibliothèque d'Arménologie de Paris

autour de

« LA REVUE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE »

dont il est le Directeur

le Jeudi 14 Septembre à 20h30

à l'UGAB, 327 bd. Michelet

13009 MARSEILLE

ENTREE LIBRE

— un cockail clôturera la soirée —

— ԽԱՉՎԵՐԱՑ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17, խաչվերաց, Տօն է Վերացման Սրբոյ Խաչին:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10.30-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ 8.45-ին:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք, ժամը 4-ին կը կատարուի խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան:

Այսօրուան Անդաստանը տարուան վերջինն է:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 18, Տօն է խաչի: Յիշատակ Մեռելոց:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութիւնը ինչպէս նաեւ Հոգաբարձութեան կազմը կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 17-ին խաչվերացի Տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՎԱՉԷ ԱՐՔ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գալիֆորնիոյ Հայոց Թեմի Առաջնորդ

Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8.45-ին,

Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17, Տօն խաչվերացի:

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8.30-ին,

Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը:

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17, խաչվերացի առթիւ՝ պատարագ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

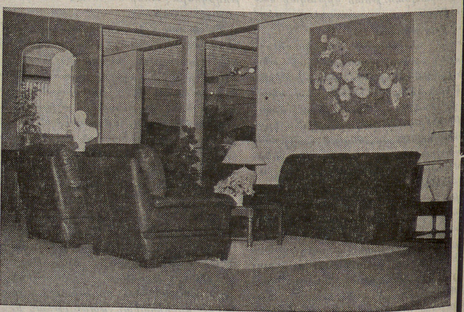
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. -- Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն"

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12
MARDI
12 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18-675
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
71e ANNEE — N° 18.675

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԵԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԷՆ

Եւրոպական մամուլը լայնօրէն կ'անդրադառնայ Ֆրանսայի յաջորդական մահափորձերուն։ Կ'ընդգծուի ապահովութեան ուժերուն անզօրութիւնը, լրափիւռներու ակամայ մեղսակցութիւնը։

Մինիխի «Զիւտտոյչէ ցայթունկ» օրաթերթը նախ ուշադրութեան կը յանձնէ որ Ֆրանսացիները Խաղաղականի աթոմական պայթումներէն աւելի մտահոգուած չեն իրենց ապահովութեան սպառնացող ռումբերուն պատճառով։ Կ'ըսէ թէ եօթը զոհեր եւ աւելի քան 100 վիրաւորներ պատճառած մահափորձերը կասկածելիներ մատնանշած ու կարգ մը յայտանշաններ ձգած են, բայց կարելի չէ եղած արգելք ըլլալ նոր պայթումներու։ Ապահովութեան ուժերու գործը դժուար կը նկատուի, քանի որ անոնք դէմ յանդիման են գրեթէ անլուծելի խնդրի մը, գործ ունենալով ոչ թէ գաղտնի կազմակերպութեան մը, այլ գաղափարական հոսանքի մը հետ որ ընդյատակեայ ցանցերու տէր է։ Ահաբեկիչներուն նպատակն է Ֆրանսայի իշխանութիւնը ստիպել վերջ տալու ալժերական ղեկավարութեան տրամադրուած նիւթական ու գաղափարական իրենց նեցուկին։ Բայց այս առումով մահափորձերը չեն կրնար փափաքելի արդիւնքին հասցնել, որովհետեւ անոնք աւելի անդրդուելի կը դարձնեն Ֆրանսայի ղեկավարները։

Լօզանի «Նուվօ քոթիտիէն» օրաթերթը կը ծանրանայ լրափիւռներու ակամայ մեղսակցութեան վրայ, կատարուած ահաբեկչութեան։ Կ'ըսէ թէ ճիշդ այդ պատճառով ալ աւելի հաւանական է որ մահափորձերը շարունակուին։ Ի՞նչ է ի վերջոյ անոնց հեղինակներուն ուզածը. խուճապ ստեղծել։ Անոնք գիտեն որ իրենց պատճառած պայթումները եթէ նոյնիսկ վիրաւորներ, մեռեալներ ալ ձգեն իրենց ետին, երբեք պիտի չխախտեն քաղաքական եւ զինուորական ուժերու յարաբերութիւնները. սակայն եթէ մտավախութիւնը տարածուի ժողովրդական խաւերուն մէջ, թերեւս կարելի կ'ըլլայ արդիւնք մը ձեռք ձգել։

Իսկ այդ վախը բուն զարմնողը լրագրողները կ'ըլլան ամէն անգամ, մեղրի կաթիլին վրայ կուտակուած ճանճերու նման խուժելով պայթումին վայրը ու կրկնելով միշտ նոյն բեմադրութիւնը։ Անցորդներ կը հարցաքննեն, հազար անգամ կրկնել տալով նոյն արտայայտութիւնները, որպէս մասնագէտ ներկայացուածներու հապճեպ ու մակերեսային կարծիքներուն տեղ կու տան, յանգելու համար անմիջուկ ու անհիմն եզրակացութիւններու։

Կատարուածը կապ չունի լուրջ տեղեկատուութեան հետ որ անհրաժեշտ է անշուշտ։ Բայց վտանգաւոր է չափազանցութիւնը, շեշտելը զոհերու կամ ականատեսներու խռովքը։ Որոշ վերապահութիւն ու զուսպ կեցուածք, ըստ զուիցերացի լրագրողին, շատ տեղին պիտի ըլլան թէ՛ զոհերու տեսակէտէն եւ թէ յանցագործներու որոնք արժանի չեն նման քարոզչութեան։

Թուրինոյի «Լա Սթամփա» օրաթերթն ալ «ահաբեկչութեան հետ համակեցութիւն» կը կոչէ յաջորդական մահափորձերէն ետք Փարիզի կացութիւնը։ Կը շեշտէ կառավարութեան մտահոգութիւնը երբ ահաբեկիչները յամառ լռութիւն կը պահեն. ոչ ոք կը ստանձնէ պայթումներուն պատասխանատուութիւնը ու ոչինչ կը պահանջուի։ Այդ լռութեան մէջ, կը շարունակուի ալժերական պատերազմը։ Ահաբեկիչներուն համար որպէս պայքարի դաշտ Ալժերիան եւ Ֆրանսան իրարմէ չեն տարբերիր։ Կրնան գործել հոս կամ հոն։ Եւ ըսել թէ Ալժերիոյ դէմ Ֆրանսայի վարած քաղաքականութիւնն է ահաբեկչական արարքներու դրդապատճառը, այնքան ալ հաւանական չի թուիր իտալացի լրագրողուհիին որ կը գրէ թէ այդ քաղաքականութիւնը միմիայն Ֆրանսային չէ ու ոչ նախագահ Միթերան, ոչ ալ անոր յաջորդը պատերազմ յայտարարած էին քաղաքական մոլեռանդութեան դէմ։

Haratch 70 : hommage

Chère Madame et Consœur,

Notre collectif de rédaction apprécie depuis longtemps à sa juste valeur le travail que vous assurez journellement comme la qualité de celui-ci, faisant du journal que vous dirigez depuis de longues années un vecteur de communication utile et important de notre communauté.

C'est pourquoi, au nom de toute notre équipe nous tenons à saluer le 70e anniversaire du journal «Haratch» en même temps qu'à vous féliciter, vous et vos collaborateurs, pour votre apport à l'information. Nous le faisons avec d'autant plus de sincérité que nous en savons, en qualité de confrères, la nécessité mais aussi les responsabilités et les difficultés.

Nous souhaitons donc longue vie à votre journal est surtout force et courage à vous et à votre équipe pour maintenir une déontologie que nous partageons. Nous croyons aux vertus du pluralisme de la presse qui, grâce aux idées véhiculées, chacun avec son style et sa sensibilité, font la vitalité d'une nation et, plus encore, d'une communauté.

Je vous prie, en notre nom à tous, d'accepter Chère Madame, l'expression de nos salutations respectueuses et confraternelles.

K. SARIAN
Le Directeur de l'hébdomadaire «Achkhar»

Chère Madame,

Notre association souhaite vous féliciter, ainsi que votre équipe, pour le 70ème anniversaire de la fondation de «Haratch».

Nous espérons que vous continuerez à nous informer, en arménien, avec talent et passion, pour les très nombreuses années à venir, perpétuant ainsi l'œuvre de votre père.

Nous vous prions de recevoir, l'expression de nos chaleureux sentiments.

LES AMIS DE LA FONDATION
MARIE NOUBAR

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ, երկրորդ անգամ ըլլալով նոյն շաբթուան մէջ, արտայայտուեցաւ հեռատեսիլէն։ Այս անգամ, Սեպ. 10-ին, ԱՆՆ Սէնքլէրի 7 / 7 յայտագիրէն էր, ուղղակի սփռուած Ելիզէէն։ Նախագահը շօշափեց օրուան երեք հրատապ հարցերը՝ ահաբեկչութիւն, հիւլէական փորձերը եւ Պոսնիա։ Ինչ կը վերաբերի առաջինին, նախագահը հանդարտ է բայց՝ մտահոգ։ Բանակին մասնակցութիւնը անհրաժեշտ է որպէսզի դիւրանայ ոստիկանութեան գործը։ Շիրաք կ'ընդունի որ ոստիկանական եւ դատական սպասարկութիւններու միջեւ հարկ եղած համերաշխութիւնը եւ համարկումը չեն տիրեր։ Կը հետեւի բոլորին գործունէութեան եւ յետագային պիտի դատէ։ Չի գիտեր թէ ինչո՞ւ Ֆրանսա թիրախ է ոճրափորձերու, քանի որ ստանձնող չկայ։ Ենթադրութիւններ կան, ոչ մէկ ստոյգ հետք։ Հիւլէական փորձերու հարցը շատ պարզ է նախագահին համար, որու պարտականութիւնն է, կը յիշեցնէ, Ֆրանսայի ապահովութիւնը։ Վտանգներ կան միշտ ըստ իրեն եւ օրինակ անկարելի չի նկատեր որ Ռուսաստան աջ պետական հարուած մը ըլլայ եւ հոն, ամէն կողմ հիւլէական ռումբ կայ ու անցեալի պատասխանատուութիւնը չկայ։ Հարկ է ուրեմն տարհամոզել։ Նոր-Զելանտայի եւ Աւստրալիոյ բողոքներուն առընչութեամբ ալ, Շիրաք այն համոզումն ունի որ նպատակն է Ֆրանսան քշել Խաղաղականէն։ Պոսնիոյ մասին, Շիրաք կը նկատէ որ սխալ էր մարդասիրական օգնութեամբ գոհանալ, անհրաժեշտ էր զինեալ միջամտութիւնը եւ եթէ Սերպերը չենթարկուին իրենց դրուած պայմաններուն, ռմբակոծութիւնները կը վերսկսին (ի դէպ չեն դադրած եւ նոյնիսկ առաջին անգամ ըլլալով հրթիռներ արձակուած են)։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ կասկածելի մը գտաւ՝ Խալետ Քելքալ, 24 տարեկան երիտասարդ մը որու մատի հետքերը գտնուած են պայթուցիկ այն շիշին վրայ որ պէտք է պայթէր Լիոն - Փարիզ Թէ - Ժէ - Վէ-ի գիծին վրայ, Օգոստոս 26-ին։ Ենթական անցեալին ձերբակալուած էր գողութեան եւ այլ չարագործութեանց համար եւ չորս տարի բանտարկութեան դատապարտուած։ Ազատ արձակուած էր քանի մը ամիս ետք բարի վարքի համար։ Ծնած Ալժերիա, Լիոնի շրջանը հաստատուած էր։ Այդ շրջանին մէջ 31 հոգի ձերբակալուեցան անցեալ շաբաթ եւ 22-ը դիպահ էին դեռ Սեպ. 11-ին։ Ահաբեկչութեան պարագային դիպահի դրութիւնը 48 ժամ չէ այլ՝ 96։ Ֆրանսայի ամէն կողմերը տարածուած է Խալետ Քելքալի նկարը որու հետքը չկար։ Սեպ. 11-ին, ոստիկանական ծաւալուն հետապնդումներ տեղի ունեցած են նաեւ փարիզեան արուարձաններու մէջ։

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԿԻ ընտրութիւններ կային Սեպ. 10-ին (Պալատիւրի կառավարութեան նախարարներ, որոնք

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՎԱՂԸ՝

Մեր նոր թերթօնը

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ
ՎԷՊ՝
ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ

Հեղինակ՝
ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ՏԵՐՈՒՆԻ

ՎԵՐՋԻՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԸ

Ցաւով իմացանք Ռուբէն Զարդարեանի կրտսեր զաւկին՝ Ծովասարի մահը, որ պատահեր է ե՞րբ, թերեւս երեք ամիս առաջ։

Հոս, ցաւով իմանալը չի վերաբերիր միայն մահուան մը լուրին, այլ անոր պարագաներուն եւ Ծովասարի կեանքին վերջալոյսի շրջանին։

Վերջին տարին, կ'ապրէր Քոթ տ'Ազիւրի (Կոլֆ Ժիւան) հանգստեան տուն մը, մկրտուած Le bel âge, ուր կ'ապրին անոնք որոնք շատոնց հեռացած են իրենց կեանքի գեղեցիկ տարիներէն։

Վերջին այցելութիւն մը տուինք իրեն անցեալ Դեկտեմբերին, երթուդարձ մը նոյն օրուան մէջ, քանի հեռաձայնով խօսակցութեան մը ընթացքին փափաք յայտնած էր որ երթանք զինք տեսնելու ու աւելցուցած էր՝ «Շո՛ւտ եկուր»։ Քանի մը ժամ մնացինք հետը, ականջը ծանրացած էր, մտքերը ամփոփելու դժուարութիւն ունէր, անկասկա՛ծ կը գիտակցէր իր վիճակին եւ ցաւ կը զգար։ Տխուր եւ ճնշիչ ժամեր էին մեզի համար որ զինք ճանչցած էինք մեր մանկութեան օրերուն, նոյն արուարձանին դրացնութեան մէջ ու կը յիշէինք այն փայլուն երիտասարդը որ էր։ Դեկտեմբերեան այդ օրը քիչ կը խօսէր, կը յուզուէր, պատուհանէն Միջերկրականը կը դիտէր ու Պոլիսը կը յիշէր եւ աչքերը կ'արցունքոտէին։ Զգալի էր որ վախճանը մօտ էր։ Եւ որովհետեւ «Յառաջ» մնացած էր իր անբաժան ու «միակ հայ» ընկերը, կը խորհէինք թէ օր մը թերթը ետ պիտի գայ «décédé» մակագրութեամբ ու ցորչափ չէր գար, մեզի համար՝ ողջ էր։ Առջի օր, երբ հեռաձայնով ուզեցինք լուր առնել, չոր պատասխան մը ստացանք՝ «mais il est mort, à l'hôpital»։ Ե՞րբ, չեն գիտեր, թերեւս երեք ամիս առաջ։ Ի՞նչու թերթը ետ չեն ղրկած, օչ ամէն օր նետած են...։

Ծովասար Զարդարեան ծնած էր Ֆիլիպպէ 1906-ին, երբ Ռուբէն Զարդարեան Պուլկարիա էր ու իր կնքահայրը եղած էր՝ Անդրանիկ։ Ինչպէս իր միւս եղբայրը՝ Հրաչը, արհեստով ատամնաբոյժ էր, ուր Փարիզէն ետք, երկար տարիներ բուժարանը հաստատած էր Գաննի, ուրկէ ոչ շատ հեռու տուն մըն ալ ապահոված էր իր մօրը։ Հանգստեան կոչուելէն ետք, կ'ապրէր Անթիպ, ֆրանսուհի կնոջը հետ (զոր կորսնցուց քանի մը տարի առաջ)։ Ապա նոյն շրջանի Հեսփերիտ մը, նախքան այդ վերջին հանգրուանը՝ Լը պէլ աժը։ Դեռ քանի մը տարի առաջ, երբեմն երբեմն կը գրէր։ Այդպիսի նամակի մը մէջ է որ կ'ըսէր. «Այս վերջերս մինակութիւնս շատ կ'ազդէ վրաս երբ կը մտածեմ որ ընտանիքէն վերջինն եմ։ Հին հայերէն երգեր որոնք կէս կիսատ միտքս կու գան, շունիս հետ ամայի փողոց մը կ'իջնանք, ես խռպոտ ձայնովս կը ջանամ երգել, ան ալ աչքերուս մէջ կը նայի, ով գիտէ ի՞նչ կը մտածէ։ կարելի է ճիշդ է մտածածը՝ "տէրս փախցուցած է"։ Եւ վերջին տարիներուն մայրիկիս բառը միտքս կու գայ. "Տղաս աղօթէ որ տէրը կանչէ, ալ շատ յոգնեցայ, միակ սէրը ու խաղաղութիւնը այնտեղ է"»։

Յիշենք որ Ռուբէն Զարդարեան չորս զաւակ ունեցած է՝ Ռաֆայէլ, Հրաչ, Ազատ եւ Ծովասար։ Միայն Ռաֆայէլն է որ երկու աղջիկ ունեցած է, ամուսնացած էր ֆրանսուհի հիւանդապահուհիի մը հետ։

Իր քանի մը նամակներուն մէջ, Ծովասար երբեմն կը յիշէ անցեալի շահեկան դրուագներ։ Կը հրատարակենք առանձին։

Մահը, պարզ է։ բնական վախճանն է մարդուն։ Բայց, կան պարագաներ որ աւելի կը ցաւցնեն։ Ահաւասիկ այդ էր պարագան մեր սիրելի Ծովասարին։

Ա. Մ.

ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԹԻՒԵՐՈՎ

Հայաստանի ներկայ համայնապատկերէն անբաժան է արտագաղթի երեւոյթը: Իշխանութիւնը ամենայն հաստատակամութեամբ կը շարունակէ աննշան մանրամասնութիւն մը նկատել զայն եւ ուշադրութեան չարժանացնել. իսկ ընդդիմութիւնը, յամառօրէն, երեւոյթը կը դառնէ ազգային աղէտի աստիճանին, առաւ ցաւոտ խնդիր մը մատնանշելէ աւելի, իշխանութեան գլխուն քանի մը քար արձակելու առիթէն օգտուելով: Երեւութապէս հակոտնեայ այս կեցուածքներուն միջեւ, որոնք սակայն իրականութիւնը անտեսելու եւ զայն չահարկելու առումով նոյն բնոյթը ունին, կայ հարցը. ան կը վերաբերի իրենց անկախ հայրենիքէն հայ մարդոց հեռանալու, նաեւ այդ ձըգտումը փայփայելու իրականութեան որ կը սպառէ լուրջ հետաքրքրութեան: Ի վերջոյ, իրենց սովորութիւններով, ճաշակով, մտայնութեամբ, Սփիւռքի քիչչատ միատարրուած ու կայուն որոշ գաղութներու մէջ նոր ալեծփումներ պատճառելու չափ տարողունակ է Հայաստանէն նոր հասածներու ներկայութիւնը որով կը ժխտուի անդրադարձումի ամէն ջանք: Սակայն, ո՛րքանով այդ ներկայութիւնը կը սպառնայ Հայաստանի ժողովրդագրական պատկերին, ի՛նչպէս պէտք է ճիշդ մեկնաբանել զայն, միւս երեսակն է խնդրին զոր ի՛ր ձեւով նոյնպէս անդիտութեան կը մատնէ ընդդիմութիւնը, նո՛յն անտարբերութեամբ:

Այս երկու բեւեռներուն միջեւ ինկած խնդրին մասին նախնական, այլ լուրջ մօտեցումներու համար անհրաժեշտ տեղեկատուութիւն մը կը կատարէ Օգոստոս 23-ի «Ազգ»ը: Ա. Ղ. ստորագրուած գրութեան առաջին տողերէն կ'ըսուի թէ Հայաստանի կառավարութիւնը նախատեսած է յատուկ ծրագիր մշակել արտագաղթի պատճառներուն դէմ պայքարելու եւ հարցը կարգադրելու համար: Այս նըպատակով պատրաստուած առաջին տեղեկագիր մը, 1991 - 1994 ժամանակահատուածին մասին վիճակագրական անկատար տուեալներ ունենալով հանդերձ, հետաքրքրական է որովհետեւ կու տայ համեմատութիւններ:

Արտագաղթողներու մինչեւ 15 տոկոսը որակաւոր մասնագէտներէ կը բաղկանայ: Անոնք կը դիմեն Ռուսաստան կամ Արեւմուտք ուր նոյնիսկ ոչ լաւագոյն մակարդակով, բայց մասնագիտական աշխատանք ունենալու պարագային Հայաստանի իրենց շահուն 40-50 անգամը վճարում կը ստանան: «Ուղեղ»ներու արտահոսքը հետեւանք է գլխաւորաբար արտադրութիւններու եւ գիտական - հետազօտական հիմնարկներու փակումին:

Այս խումբին կը հետեւի 15-18% տոկոսով որակաւոր չինարարներու եւ բանուորներու մեկնումը որոնք անգործ մընացած են, շինարարութեան մարզին մէջ նեղումներու բացակայութեան պատճառով:

Երրորդ խումբը առաջին երկուքէն բոլորովին տարբեր մեկնակէտ ունի. մինչ առաջինները կը մեկնին իրենց չունեցածը գտնելու մղումով, այս երկրորդ խումբին պատկանողները կը մեկնին իրենց ունեցածին շնորհիւ. արտագաղթողներու մէջ 20% է անոնց համեմատութիւնը որոնք կ'երթան իրենց կուտակած միջոցներով դուրսը բարեկեցիկ կեանք մը վայելելու, ինչ որ Հայաստանի պայմանները չեն կրնար տրամադրել իրենց: Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ անոնց մեկնումին գըլխաւոր պատճառը «Հանրապետութիւնում ստեղծուած ծայրայեղ անբարոյական միջավայրն է, ինչպէս նաեւ տնտեսութեան խիստ ընդգծուած մենաշնորհեալ վիճակը»: Կարդալէ ետք այս բացատրութիւնը, մարդ կը յուսայ նաեւ պատասխան գտնել այն հարցումին թէ առանց այդ «անբարոյական միջավայր»ին ու «տնտեսութեան խիստ մենաշնորհեալ վիճակ»ին, ի՛նչպէս պիտի յաջողէին այդ երջանիկները տիրացած ըլլալ դուրսը բարեկեցութեան արժանանալու միջոցներուն: Սակայն տեղեկագիրը այդ մասին լուռ է: Միայն կու տայ յաւելեալ մանրամասնութիւնը թէ «նրանք ապաստանում են գեբազանցապէս բարձր զարգացած կապիտալիստական երկրներում»:

Այս խումբերուն ամէնէն ստուարը, 35-40% համեմատութեամբ, գործօն տարրերէ կազմուած է. անոնք կեանքի ապահովութիւն չեն տեսներ երկրին մէջ ու կը մեկնին գլխաւորաբար Ռուսաստան եւ ՀԱՊ-ի այլ երկիրներ: Իսկ վերջին խմբակը 10%-ով կը կազմեն այն երիտասարդները որոնք խոյս կու տան զինուորական ծառայութենէն:

Այս տուեալներուն քով պէտք է նկատի առնուի նաեւ գլխաւորաբար նախկին խորհրդային հանրապետութիւններէն Հայաստան ներգաղթող Հայերու թիւը, երկրին ներկայի ժողովրդագրական լման պատկերը ունենալու համար: Խնդրոյ առարկայ տեղեկագիրը դուրս ձգած է այդ զանգուածը, յայտնապէս, նպատակ ունենալով կեդրոնանալու միայն արտագաղթի երեւոյթին վրայ:

«Ազգ»ի լրագրողը այս տեղեկատուութիւնը փոխանցելէ ետք կ'աւելցնէ թէ կառավարութեան մշակած ծրա՛գիրը արտագաղթի երեւոյթը դարմանելու առումով ոչինչ կրնայ ընել, մինչեւ որ չըրբագրուին հիմնական պատճառները. այսինքն, չկանոնաւորուին երկրին իրաւական, ժողովրդավարական, ընկերային եւ տնտեսական պայմանները: Մինչդեռ նըման որեւէ միտում չի նշմարուիր: Ու հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ Հանրապետութիւնը կը զրկուի իր մեծահարուստներէն, գիտնականներէն, բանուորներէն, աշխատունակ գործօն տարրերէն, եւլն.: Ատոր փոխարէն, ինչպէս կ'ըսէ վերջին տողերուն մէջ, Ա. Ղ. «ի յայտ են գալիս եւ հրապարակւում ինչ-որ ցուցանիշներ որոնք ոչ մի կապ չունենալով բնակչութեան շահերի հետ, փորձում են վերջինիս համոզել որ ամէն ինչ լաւ է»...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԽԱՉԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՏՕՆԵՐԸ ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

Պայծառակերպութեան (Վարդավառ) և Աստուածածնի ամառնային տօներէն յետոյ, կարգը հասաւ խաչին նուիրուած տօներու շարքին որ մեր եկեղեցւոյ տօնացոյցին մէջ տեղ գտած է Սեպտեմբեր եւ Հոկտեմբեր ամիսներու երկայնքին: Սեպտեմբեր 17-ին կը նշուին խաչվերացի, Հոկտեմբեր 1-ին՝ Վարագայ Սուրբ խաչի եւ Հոկտեմբեր 29-ին՝ Գիւտ խաչի տօները: Խաչին յատկացուած այս երեք տօներուն պէտք է աւելցնել չորրորդ մը՝ Երեւումն Սրբոյ խաչի, որ կը կատարուի Զատիկին յաջորդող հինգերորդ կիրակին: Այս չորս տօներուն գոյութիւնը կ'ապացուցանէ Հայերուն եւ ընդհանրապէս Արեւելքի բոլոր քրիստոնեաներուն ունեցած ակնածանքը Քրիստոսի Խաչին հանդէպ:

ԽԱՉԸ՝ ՄԱՀՈՒԱՆ ԵՒ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԻՔ

Հայաստան այցելող բոլոր օտարականները մեծ զարմանքով կը դիտեն միշտ ամէնուրեք գետեղուած հազարաւոր խաչքարները: Այս յուշարձաններուն ծագումին մասին մինչեւ օրս յստակ եւ վերջնական բացատրութիւն մը չկայ: Սակայն երկու բաներ հաստատ են. նախ որ այս ձեւի յուշարձաններ հինէն գոյութիւն ունեցած են նախաքրիստոնէական Հայաստանի մէջ (1), Ֆրանսայի Գառնաք կամ Սթոնհենճի (Մեծն-Բրիտանիա) կոթողային մենհիր-ներու եւ համալիրներու օրինակով: Անոնք նոյնպէս որոշ «ազգականական» կապ մը ունին սկանտինաւեան երկիրներուն եւ իռլանտական խաչքարներուն հետ: Երկրորդ հաստատումը այն է որ հին Հայերը ուզած են այս ձեւով իրենց հողերուն ամէն մէկ թիզը դրոշմել Քրիստոսի յարութիւնը աւետող այս նշանով:

Հայաստանի ժողովուրդը, որ առաջինը եղաւ քրիստոնէութիւնը ազգովին ընդունող, շատ շուտ ըմբռնեց որ խաչը պարզ խորհրդանիշ մը չէր կրնար ըլլալ: Անիմաստ պիտի ըլլար իրականութեան մէջ, մահուան ու արհամարհանքի այս նշանը որպէս նոր կրօնքին խորհրդանիշ ընտրել (2): Առաջին քրիստոնէական համայնքները որպէս նշան նախրտրած էին ... ձուկը: Յունարէն իքթուս (ձուկ) բառին իւրաքանչիւր գիրը սկզբնատառն էր հետեւեալ նախադասութեան. Յիսուս Քրիստոս Թէու Ուիօս Սօթէր, այսինքն Յիսուս Քրիստոս Փրկիչ Աստուծոյ Որդի: Խաչը շատ աւելի ուշ որդեգրուեցաւ նորադարձ քրիստոնեաներուն կողմէ: Սակայն ամէն բանէ առաջ անոր պիտի տըրուէր նոր իմաստ մը չդառնալու համար՛ ախտաւոր պաշտամունքի մը առարկան. այսպէս է որ մահարեր այս գործիքը, անոնց համար դարձաւ փրկագործութեան միջոցը: Անյարգալից խաչին փայտը բոլոր հայ եւ յոյն շարականագիրներուն յօրինած գործերուն մէջ ներկայացուած է որպէս «փայտ կենաց որ փոխանակ մահացու պտղոյն զՔրիստոս պտղաբերեցիր»: Խաչին փայտը կը նոյնացուի ծառի մը, որուն պտուղը ի տարբերութիւն Հին Կըտակարանի փորձութեան ծառին (Ծննդոց Բ. 9), կը բերէ ոչ թէ մեղքը այլ ընդհակառակն, փրկութիւնը:

Այս շարականները իրենց պարզ տողերով բաւական են ցացատրելու համար հայ արուեստագէտներուն «խաչեալ Քրիստոս»ի մը պատկերը ներկայացնելու վերապահութիւնը: Հազուադէպ են ամբողջ հայկական արուեստին մէջ արխնալի այդ տեսարանները. քանդակագործութեան մարզին մէջ յայտնի են Հաւուց թառի ամենափրկիչը (ԺԱ. դար) փայտի վրայ եւ Հաղպատի վանքին նոյնպէս Ամենափրկիչ կոչուած իր ոճին մէջ իւկապէս իւրայատուկ խաչքարը (3): Նըկարչութեան մէջ ալ նոյնատիպ ցաւագնոտ (տոլորիսթ) տեսարաններու կը հանդիպինք միայն վաղ-միջնադարեան շըրջանի գործերուն մէջ, յատկապէս Վասպուրականի մէջ (4) եւ աւելի ուշ կիլիկեան դպրոցին արտադրութեան մէջ, ուր արեւմտեան (բիւզանդական եւ կաթողիկէ) ազդեցութիւնը ակներեւ է (5):

Ցաւագնոտ այս կեցուածքին դէմ Հայերը միշտ ունեցած են կենդանարար մօտեցում մը: Այս զգացումին ամէնէն խօսուն օրինակը կը կազմեն տասնեակ հազարաւոր խաչքարները որոնք ամբողջ Հայաստան աշխարհը կը զարդարեն Միջերկրականէն մինչեւ Կովկաս եւ ձեռագրերուն մէջ ընդօրինակուած խաչերը: Կենաց ծառի վերածուած խաչափայտը այստեղ ծնունդ կու տայ միշտ տերեւազարդ, ծաղկաւոր ճիւղերու որոնք կ'աճին ու կը բարձրանան ներկայացուած խաչին ստորոտէն ելլելով աջ ու ձախ կողմերը:

Մեծ էր խաչին կարեւորութիւնը կեանքին բոլոր ոլորտներուն մէջ: Եկեղեցաշինութեան ամենափայլուն օրինակներուն կը պատկանին Աղթամարի, Ղրիմի Սուրխաթ քաղաքի (6) Սուրբ Խաչին նուիրագործուած սրբավայրերը, ինչպէս նաեւ հարիւրաւոր հռչակաւոր, կամ նուազ ծանօթ եկեղեցիներն ու մատուռները «Ս. Նշան»ին նուիրուած: Այս վերջիններէն ամէնէն սիրուածը կը մնայ անկասկած Վանի Վարագայ վանքը: Միքայէլ Նալբանդեանց «Մեռելահարցուկ» իր վէպին մէջ (7) հետաքրքրական տեղեկութիւններ կու տայ իր ծննդավայր՝ Ռոստովի մօտերը գտնուող Սուրբ Խաչ վանքին հիմնադրութեան մասին, զայն կապելով Հին Հայաստանի վանքերուն հետ: Ահաւասիկ թէ ինչ կը գրէ ան. «Օթեաց Սուրբ Նշան անունով է այն խաչ քարը, որ ինչպէս պատմւում է Այսմաւուրքի մէջ, Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս Առաքեալք միմեանց հանդիպելով Պարսկաստանի եւ Հայաստանի սահմանների մօտ եւ մի տեղ օթելով գիշերը առաւօտուն օծել են այն քարը որպէս յիշատակ իրենց միմեանց հանդիպելուն. այս պատճառով եւս անւում է Օթեաց Սուրբ Նշան: Մի բերանացի աւանդութիւն, որ հասել է ինձ ծերունի Մարդերից, ասում է թէ Նոր-Նախիջեւանի (Ռոստով) քաղաքի մօտ գտնուած սուրբ խաչի անունով վանքը շինած է այդ սուրբ նշանի անունով» (8): Այս տեղեկութիւնները ինչպէս որ կ'երեւայ, որոշ արժէք կը ներկայացնեն ոչ միայն տեղական պատմութեան, այլեւ ընդհանուր Հայց. Եկեղեցւոյ եւ հայկական արուեստին պատմութեան համար:

Արուեստի մարզէն հեռանալով, եթէ մտնենք լեզուի եւ բանահիւսութեան ոլորտներուն մէջ, պիտի անդրադառնանք որ այստեղ եւս խաչը գրաւած է պատկառելի տեղ մը:

Խօսակցական լեզուին մէջ անցած են խաչին հետ կապուած շատ մը արտայայտութիւններ. խաչեղբայր բառը Արեւելահայերուն մօտ կ'օգտագործուի ոչ միայն կնքահայր (քաւոր) անուանելու համար, այլեւ կ'որակէ ազնիւ ընկեր մը կամ բարեկամ մը: Վաղահամբաւ մարդն ալ յաճախ կը նոյնացուի Րաֆֆիի անմահացուած «խաչագող»ին: Ասկէ զատ, բացատրական բառարանները լեցուն են խաչ նախամասնիկով կազմուած բառերով կամ խաչ բառը պարփակող դարձուածքներով, ինչպէս մէկու մը վրայ խաչ քաշել կամ մէկը խաչ հանել (փոխաբերական իմաստով, անշուշտ...):

Հայոց մօտ բաւական տարածուած են Խաչիկ, Խաչօ, Խաչատուր, Նշան եւ Խաչանոյշ անունները, որոնք անշուշտ կապուած են խաչափայտին փառաւորութեան (9):

Այս ակնածանքը խաչին հանդէպ իր թարգմանութիւնը կը գտնէ նաեւ հանապազօրեայ շատ մը արարքներու կամ սովորութիւններու մէջ. այսպէս, հացին համար շաղուած խմորը Հայաստանի եւ Արեւելքի մէջ յաճախ խաչով մը կը դըրոշմուի կիներուն կողմէ: Այս աւանդութիւնը պարզ սովորութիւն մը կրնայ դարձած ըլլալ այսօր, սակայն հին ժամանակներուն մէջ ան իսկական ծիսական արարք մըն էր: Խմորին վրայ կնքուած խաչը հաւասա՛ր էր աղօթքի մը: Ան գոհաբանական իմաստ ունէր ու նոյն ժամանակ Աստուծոյ օրհնութիւնը խնդրելու ձեւ մըն էր:

Այս պարզունակ ու լռելեայն աղօթքին կողքին, կային նաեւ խաչին զօրութեան ու խորհուրդին նուիրուած բազմաթիւ կարճ ու բոլորին մատչելի աղօթքներ: Անոնք շատ անգամ յօրինուած էին բարեպաշտ գեղջերէցներու կողմէ եւ տեղ կը գտնէին դեւերուն դէմ պայքարելու համար պատրաստուած հմայեակներուն մէջ: Ասոնցմէ ամէնէն սիրուած ու տարածուածներն էին «Աղօթք Սուրբ Նշանաց»ը կամ «Աղօթք առ խաչափայտն Քրիստոսի»ն (10):

Ժողովրդային բարեպաշտութեան պատկանող այս աղօթքներուն շարքին զատ եկեղեցւոյ հայրերը ժամագիրքին եւ շարակնոցին մէջ մտցուցած են խաչին նուիրուած բազմաթիւ աղօթքներ, շարականներ կամ տաղեր:

ԽԱՉՎԵՐԱՑԻ ԵՒ ԳԻՒՏ ԽԱՉԻ ՏՕՆԵՐԸ

«Խաչվերաց»ը, խաչին նուիրուած բոլոր տօներէն ամենահինն է անկասկած. ան իր ծագումը կը գտնէ առաջին դարուն, Երուսաղէմի մէջ, Յակոբոս Տեառնեղբայրի կանգնեցուցած խաչին փառաբանութեան արարողութեամբ: Տօնին անուանումը կը բացատրուի սուրբ քաղաքին առաջին եպիսկոպոսին խաչ մը «վերցնելու», այսինքն կանգնեցնելու, հաստատելու, արարքով: Նոյն աւանդութեան համաձայն, այս առթիւ հաւաքուած քրիստոնեաները առաջին անգամ ըլլալով երգած պէտք է ըլլան իրենց առաջնորդին «Խաչի քո, Քրիստոս, երկրպագեմք» յօրինած շարականը որ մինչեւ այսօր բազմաթիւ առիթներով կ'երգուի հայ եւ յոյն եկեղեցիներուն մէջ (11):

Խաչվերացի օրը, արեւելեան բոլոր եկեղեցիներուն խորանները ռեհանի ճիւղերով կը զարդարուին: Այս բոյսին ներկայութիւնը աղօթատուներուն մէջ կը յիշատակէ Քրիստոսի խաչափայտին գիւտը որ պատահած պէտք է ըլլայ 327 թուականին (12): Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ կոստանդիանոս կայսեր մայր՝ Հեղինէ Թա-

գուհին, ուրկէ գացած էր Ս. Երկիր։ Իր կեցութեան ընթացքին ան կ'որոշէ Քրիստոսի խաչը փնտռել։ Յուդա անունով Հրեայի մը օգնութեամբ Գողգոթային վայրը գտնելէն յետոյ կը հրահանգէ պեղումներ կատարել։ Երուսաղէմցիներէն մոռցուած ու աղբանոցի վերածուած այս վայրէն կը յայտնաբերուին փայտեայ երեք խաչեր։ Քրիստոսի խաչին յայտնութեան մասին երկու տարբերակներ կան. առաջինին համաձայն, երեք խաչերուն կը մօտեցնեն պատանիի մը դիակը որ իսկոյն յարութիւն կ'առնէ։ Երկրորդը կը պատմէ թէ այս աղբանոցին մէջ թաղուած խաչերէն մէկուն վրայ աճած էր հոտաւէտ բոյս մը որ պասիլիքոն (արքայական) պիտի անուանէին (13)։ Այս խել պատճառով սովորութիւն դարձած է ատկէ յետոյ Խաչվերացի օրը եկեղեցիները զարդարել այդ բոյսով, որ Հայոց մօտ ճանչցուած է ռեհան անունին տակ։

Հեղինէ թագուհին, աւանդութեան համաձայն, խաչափայտը տանիլ կու տայ մինչեւ Երուսաղէմի նորաշէն «Անաստասիս» (այսինքն՝ Յարութիւն) տաճարը ուր կը կատարուի մեծահանդէս արարողութիւն մը։ Խաչը այնտեղ կը մնայ մօտ երեք դար, մինչեւ 614 թուականը։ Այդ նոյն տարին Պարսից Խոսրով թագաւորը կը յարձակի Երուսաղէմի վրայ եւ քաղաքը գրաւելէն անմիջապէս յետոյ կը բռնագրաւէ խաչը եւ զայն կը տանի Պարսկաստան։ Բիւզանդիոնի Հերակլիոս կայսրը 627-ին, Հայերու օգնութեամբ, ընկճելով պարսկական բանակը խաչը կը հանէ իր «գերութենէն» (14) եւ Հայաստանէն անցնելով (Բասէնի, այսինքն Էրզրումի նահանգը) զայն ետ կը բերէ Երուսաղէմ ու իր նախկին տեղը կը զետեղէ։

Հայց. եկեղեցին այս փառաւոր ու մեծաշուք վերադարձին յիշատակը պահպանած է, ըստ ծիսագէտներուն, «Թափօր անդաստան» կոչուած իր արարողութեան շնորհիւ։ Այսպէս կը բացատրուի Թափօրին արարողակարգը՝ աշխարհի չորս ծագերուն օրհնութիւնը կը յիշատակէ դէպքը հետեւեալ ձեւով. խաչին չորս թեւերը, ուղղահայեաց եւ հորիզոնական, կը միացնեն երկիրն ու երկինքը, արեւելքն ու արեւմուտքը։ Աշխարհի չորս ծագերը բնակող մարդկութիւնը կը միացնէ Աստուծոյ որդին, ինքն Յիսուս Քրիստոս։ Թափօրի այս արարողութիւնը կը կատարուի տարին քանի մը անգամներ, յատկապէս տաղաւարներուն առթիւ, սակայն Խաչվերացի առթիւ կատարուած թափօրը միւս բոլորէն կը տարբերի ռեհանի եւ վարդի ջուրի գործածութեամբ (15)։

Ինչպէս յայտնի է, Խաչվերացի եւ Գիւտ Խաչի այս տօները սերտօրէն կապուած են իրարու։ «Վարագայ» եւ «Երեւման» տօները ասոնց հետ հեռաւոր կապ մը ունին եւ կը զատորոշուին իրենց «տեղական» բնոյթով։

«ՎԱՐԱԳԱՅ ԽԱՉԻ» ԵՒ «ԵՐԵՒՄԱՆ ԽԱՉԻ» ՏՕՆԵՐԸ

Վարագայ Խաչի տօնը նոյնպէս կապուած է Քրիստոսի խաչին հետ։ Հին աւանդութեան մը համաձայն, Վասպուրականի մէջ դարեր շարունակ պահպանուած էր Հռիփսիմէ կոյսին ձեռքով Հայաստան բերուած խաչափայտէն մասունք մը։ Դարեր յետոյ, այս մասունքը կը յայտնուի Թոդիկ եւ Հովել անունով երկու ճգնաւորներու։ Կը հիմնուի Վարագայ լերան վանքը։ 653 թուականին Ներսէս Գ. Շինող Կաթողիկոսը վանքը կ'այցելէ եւ «Վարագայ Խաչի Տօնը» կը հաստատէ։ Այս առթիւ հայրապետը յօրինած կ'ըլլայ «Նշանաւ ամենայաղթ խաչիւդ» շարականը (16)։ Մաղաքիա Արք. Օրմանեանի վկայութեամբ, յայտնուած մասունքը 1021 թուականին Վարագէն Սեբաստիա կը տարուի ուր կը մնայ մինչեւ 1655 թուականը։ Այդ տարին ան կը զետեղուի Վան քաղաքը, Ս. Տիրամայր մայր եկեղեցւոյ մէջ։ Խաչափայտին մասունքին հետքը կ'անհետանայ 1915-էն յետոյ։

Վարագայ Խաչին տօնը կը պատկանի միայն Հայց. եկեղեցին։ Ան մասնաւոր կարեւորութիւն մը ունէր Վասպուրականի թեմերուն մէջ եւ մեծ ուխտագնացութեան մը առիթն էր։ Մեր գաղութին մէջ այս սրբավայրին յիշատակը կը յաւերժացնէ Փարիզի արուարձաններէն՝ Առնուվիլի մէջ հաստատուած Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին։ Սուրբ Նշանի անունով սրբագործուած է ուրիշ եկեղեցի մը Լիոնի շրջանը, Փոն-տը-Շէռիւի գիւղաքաղաքին մէջ։

Վերջին քառասուն տարիներուն, Վարագայ Խաչի տօնը նորոգուած փայլով մը կը նշուէր ամէն տարի Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ, քանի որ ան կը զուգադիպէր երջանկայիշատակ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի գահակալութեան տարեդարձին։ Խաչին նուիրուած վերջին տօնը կը պարտինք Երուսաղէմի Կիւրեղ Պատրիարքին, որ 351 թուականին ականատես եղած էր հսկայ խաչի մը երեւումին։ Այս տօնը, սակայն, միւս «խաչերուն» ժողովրդականութիւնը չէ գտած մեր եկեղեցիին մէջ, հաւանաբար իր տեղական բնոյթին պատճառով։ Այս տօներուն ժողովրդականութեան արտայայտութիւններէն մէկն է այս պարզ աղօթքը անծանօթի մը կողմէ գրուած՝

Գովեալ ես դու, Փայտ փրկութեան,
Ամէնօրհնեալ յաղթող նշան,
Ի գիշերի բստուերական
Ծագեա՛ մեզ լոյս արփիական։

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Սեպտեմբեր 3

Ծանօթագրութիւններ. --

(1) Հայաստանի Միջնադարեան կոթողային յուշարձանները՝ IX - XIII դարերի խաչքարերը, ՀՍՍՀ, Գ. Ա. հրատ., Երեւան, 1984։

(2) Հռոմէական կայսրութեան մէջ մահապատիժի այս եղանակը կ'օգտագործուէր միայն ստրուկներուն կամ պետութեան դէմ ըմբոստացող տարրերուն դէմ։ Dictionnaire Culturel de la Bible. Cerf/ Nathan, Paris, 1990, p. 63.

(3) Sirarpie Der-Nercessian. L'Art Arménien, Flammarion, Paris, 1977, 271 p. P. 111 et 204.

(4) Նոյն, էջ 113 եւ 121։

(5) Նոյն, էջ 142 եւ 158։

(6) «Սուրբ խաչի» աղաւաղուած մէկ տարբերակն է։

(7) Մ. Նալբանդեանց, Երկեր - հատոր Ա. (420 էջ), Տպարան բնկեր. Տօնցկոյա Բէչ - Ռոստով Դոնի վրայ, 1903։

(8) Նոյն, էջ 56։

(9) Գ. Դուրգարեան. Անուանագիրք (161 էջ), Հայաստան Հրատարակչութիւն, Երեւան, 1981։

(10) Fr. Feydit. Amulettes de l'Arménie chrétienne. Venise, St.-Lazare, 1986. P. 132 et p. 148.

(11) Մ. Արք. Օրմանեան, Ծիսական Բառարան (183 էջ), Հայաստան Հրատարակչութիւն, Երեւան, 1922, էջ 23։

(12) Նոյն, էջ 23։

(13) Ասկէ նաեւ փրանսերէն *պազիլիք* բառը։

(14) Այն ժամանակուան պատմագիրներով իսկ։

(15) Աւանդութեան համաձայն, Գողգոթայի աղբանոցին հոտերը փարատելու համար, Հեղինէ թագուհին արքունիքին պատկանող քանի մը կիներու հետ վարդի ջուրով կը ցօղէր բոլոր աշխատողները։

(16) Շարակնոց - կանոն Վարագայ Ս. Խաչի, Օրհնութիւն Ակ։

ՄԱՐՄԱՐԱ 55 ՏԱՐԵԿԱՆ

«ՅԱՌԱՋ». -- Պոլսոյ մեր պաշտօնակիցը «Մարմարա» Օգոստոս 31ին թեւակոխած է իր 55-ամեակը։ Աւելի քան ոեւէ մէկը, պարզ է որ հայ մամուլի եւ մանաւա՛նդ օրաթերթի մարդիկը կրնան հասկնալ թէ ի՛նչ կը նշանակէ ամէնօրեայ այն տքնաջան աշխատանքը զոր կը պահանջէ հայերէն օրաթերթի մը հրատարակութիւնը, ան ալ Պոլսոյ մէջ։ Գնահատանքի մեր խօսքին կը կցենք մեր մաղթանքները, որպէսզի «Մարմարա» նոյն կորովով կարենայ շարունակել իր առաքելութիւնը։ Ստորեւ «Մարմարա»ի խօսքը այդ առթիւ։

ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ՝ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆ ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Տարիները ջուրի նման կը հոսին-կ'երթան եւ «Մարմարա» անհաւասիկ այսօր իր ետին կը թողու մեղուաջան աշխատանքի ու մամլոյ արդիւնաւէտ գործունէութեան 55 լման տարիներ։

Երջանիկ հանգրուան մըն է այս մեզի համար եւ առիթէն օգտուելով անգամ մը եւս մեր ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնենք այն 55 տարիներուն վրայ, որոնց ընթացքին այս թերթը ամէն օր, ամէն վայրկեան եղաւ իր ժողովուրդին հետ եւ իր լուման բերաւ մեր մշակութային ու տոհմիկ ժառանգութեան։ Սփիւռքեան օրաթերթի մը երդիքին տակ խմբագիրներ, աշխատակիցներ եւ ամբողջ անձնակազմ մը միաժամանակ ի՛նչպիսի հերոսական ու զոհաբերեալ աշխատանք պէտք է տանին, որպէսզի այդ թերթը գոյատեւէ ու հետզհետէ զօրանալով իր առաքելութիւնը շարունակէ։ Մեր թերթին երդիքին տակ անհաւասիկ ա՛յդպիսի աշխատանք մըն է որ կատարուեցաւ ու կը կատարուի։ Թերթի յաւերժօրէն անմոռանալի հիմնադրէն՝ Սուրէն Շամլեանէն սկսեալ, բոլոր անոնք որոնք պարբերաբար իրենց ձեռքին մէջ պահեցին այս թերթին ղեկը, միշտ ծառայեցին նոյն նշանաբանին։ Ծառայել ժողովուրդի շահերուն, հաւատարիմ մնալ մեր բարքերուն եւ աւանդութիւններուն, զանոնք ծանօթացնել նոր սերունդներուն, պայքարիլ սխալներու ու անիրաւութիւններու դէմ, քաջալերել այն ամէն ինչը որ բան մը կը չահեցնէ մեր ժողովուրդին ընկերային ու մշակութային արժէքներու զանձանակին, նեցուկ կանգնիլ արուեստագէտին, գրագէտին, բանաստեղծին, դերասանին, երաժշտագէտին, իր կամուրջ ծառայել աշխարհացրիւ մեր ժողովուրդին բարի ու գիտակից զաւակներուն միջեւ, չէզոք ու անկողմնակալ մերձեցումով ցոլացնել մեր ընկերային անցուդարձերը։

Մեր հաւատարիմ ընթերցողները պիտի վկայեն անկասկած որ այս թերթը անհաւասիկ 55 տարիէ ի վեր կ'արդարացնէ բոլոր վերոյիշեալ առաջադրութիւնները։ Այսպէս է որ «Մարմարա» դարձած է բազմահազար ընթերցողներու սիրելին, լուրերու վստահելի աղբիւրը, իրիկնային ժամերու հաւատարիմ այն բարեկամը, այն հաճելի զրուցակիցը որ խապրիկներ կը բերէ հեռաւոր աշխարհներէ ու խապրիկներ կը տանի մեր աշխարհէն։ Մենք գիտենք թէ մեր սիրելի ընթերցողները որքան կը տառապին, եթէ այս հաճելի զրուցակիցը իրիկուն մը քիչ մը ուշանայ այդ տան դուռը զարնելու կամ սա կամ նա պատճառաւ չկարենայ մտնել այդ տան սեմէն ներս։ Մենք գիտենք նաեւ թէ մեր սիրելի ընթերցողները ի՛նչպիսի զոհողութիւններ ու յոգնութիւններ յանձն կ'առնեն, կանոնաւոր կերպով տուն բերելու համար «Մարմարա»ն, առանց որուն օրը չի վերջանար։

Հպարտ եւ երջանիկ ենք այն 55 տարիներով, զորս ետին կը թողունք։ Եւ մեր հպարտութիւնն ու երջանկութիւնը առաւել եւս կը զօրանայ, երբ զանոնք կը բաժնենք մեր ընթերցողներուն հետ։ Ինչպէս միշտ ըսած ենք, այս առթիւ ալ պիտի ըսենք, որ անցեալի մէջ մնացած այդ 55 ոսկեայ տարիները միայն այս թերթին իրագործումը չեն, այլ իրագործումն են նաեւ թերթի հաւատարիմ ընթերցողներուն։ Թերթին 55 տարիներու հաւաքածոյին իւրաքանչիւր էջին վրայ դաջկած է ու պիտի զարնէ մեր ընթերցողներուն բազկերակը եւ իւրաքանչիւր էջի վրայ զգալի դարձած է ու միշտ պիտի դառնայ մեր ընթերցողներուն տաքուկ շունչը։

Բնաւ կասկած չունինք որ «Մարմարա»ի ու ընթերցողի միջեւ այս հիանալի միասնութիւնը դեռ պիտի շարունակուի երկար տարիներ եւ մենք տակաւին բազմաթիւ առիթներ պիտի ունենանք միասնաբար տօնելու ուրախառիթ հանգրուաններ։

56-րդ տարուան սեմին՝ անհուն սիրով կ'ողջունենք մեր սիրելի աշխատակիցներն ու ընթերցողները եւ մեր սրտագին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք անցեալի ու ներկայի բոլոր այն երախտաշատ անձերուն, որոնք բանով մը իրենց բաժինը ունեցան արձանագրուած նուաճումներու մէջ։

«ՄԱՐՄԱՐԱ»

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ ՀԱՅ ԿԻՆԵՐ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՊԷՅՃԻՆԿԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ

Ինչպէս ծանօթ է, այս օրերուն Պէյճինկի մէջ (Չինաստան) տեղի կ'ունենայ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեամբ միջազգային կնոջական համագումար մը, որուն կը մասնակցին պետութիւններ ու միջազգային կազմակերպութիւններ ներկայացնող պատուիրակութիւններ։

Ուրախութեամբ կը հաստատենք, թէ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան տարած յատուկ աշխատանքներուն որպէս արդիւնք յիշեալ համագումարին Լիբանանէն կը մասնակցին հետեւեալ Հայուհիները - Տիկին Եւա Պէրպէրեան, ներկայացուցիչ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին, Տիկին Սեդա Խաչեան՝ լիբանանեան պատուիրակութեան անդամ ըլլալուն առընթեր նաեւ կը ներկայացնէ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդը համագումարը կանխող ոչ-կառավարական միջազգային կազմակերպութիւններու համագումարը, եւ Օր. Մանուշակ Պոյաճեան, ներկայացուցիչ Քրիստոնեայ Հաղորդակցութեան Կազմակերպութիւններու միջազգային Ցանձնաժողովին։ Յիշեալ համագումարին պիտի մասնակցէր նաեւ Տիկին Սօսի Սադըրեան, որպէս ներկայացուցիչ Միջին Արեւելքի Եկեղեցիներու Խորհուրդին, սակայն վերջին պահուն գործնական դժուարութիւններու պատճառաւ չկրցաւ մասնակցիլ։

Սեպտեմբեր 5

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

Գորիսի եւ Կապանի ներքին գործերու բաժնի պետերը՝ Մուշեղ Խոյլունց եւ Էդիկ Բարսեղեան պաշտօնանկ եղած են։ Հաւանական կը նկատուի որ առիկա առնչուած ըլլայ Գորիս - Կապան ճամբուն վրայ իրանեան ինքնաշարժներէ կատարուած գողութիւններուն եւ իրանցի վարորդի մը սպանութեան։ Ներքին բաժիններու նոր պետ նշանակուած են Սամուէլ Յունանեան եւ Մհեր Այվազեան։

ԱԲԽԱԶԻՈՅ ՀԱՅԵՐԸ

«Վրաստանի Հանրապետութիւն» թերթը գրած է որ վերջին շրջանին վատթարացած են Աբխազներու եւ Հայերու յարաբերութիւնները։ Թերթը կը պնդէ որ Աբխազիոյ Հայերը անընդհատ ճնշումներու եւ խտրական վերաբերումի ենթակայ կ'ըլլան։

ՀՆԱԳՈՅՆ ԽԱՉՔԱՐ ՄԸ ԳՏՆՈՒԱԾ

Հայկական հնագոյն խաչքարը որ թուական կը կրէ, կը պատկանի Թ. դարու վերջաւորութեան։ Յայտնաբերուած է 1986-ին, Արարատեան շրջանին մէջ։ Իսկ մինչեւ այդ թուականը ամէնէն հինը կը նկատուէր Գառնիի մէջ Կատրամիտէ թագուհիին զետեղածը։

1993 - 94-ին ապատադրուած շրջաններու պատմական յուշարձաններուն վրայ տարուած աշխատանքներուն ընթացքին Ներկայի Քարավաճառ շրջանին մէջ փոքրիկ, գեղաքանդակ խաչքար մը գտնուած է, 916 թուականի արձանագրութեամբ։ Ան փոխադրուած է Գանձասարի վանքը ու հայկական ամենահին խաչքարէն երիտասարդ է միայն 40 տարիով։ Ան չափազանց կարեւոր կը նկատուի խաչքարային արուեստի ու միջնադարեան Ծար գաւառի մշակութային ու պատմական հարցերուն ուսումնասիրութեան համար։

ՇՈՒՆԵՐՈՒ ԴԷՄ ՊԱՅՔԱՐ

Անտէր, թափառական շուներու թիւը օրէ օր կ'աւելնայ Երեւանի մէջ։ Անոնք յաճախ կը սպառնան բնակչութեան առողջութեան։ Քաղաքապետարանի համապատասխան մարմինները լուրջ պայքար մղել սկսած են անոնց դէմ։ Ըստ պաշտօնական տեղեկատուութեան, վերջին օրերուն քաղաքին մէջ սպաննուած են տարբեր ցեղի շուրջ 50 շուներ։

(Շար. Ա. էջէն)

պէտք է վերադառնեն Ազգ. Ժողովի իրենց աթոռները), բայց միայն մէկ թեկնածու՝ Գորսիքայի մէջ ընտրուեցաւ, յանձին՝ Ժողէ Ռոսիի: Ձեռնպահութիւնը շատ մեծ համեմատութիւններու հասած էր այլ շրջաններ:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Սեպ. 9-ի գիշերը ռմբաձգութիւններ գործուած են Լալելի թաղամասի պանդոկի մը եւ այն շէնքին դէմ ուր կը գտնուին Մէյտան եւ Միլլիյէթ թերթերը: Սեպ. 11-ին ոչ ոք ձեր եղած էր: Ըստ Անատոլու գործակալութեան, վիրաւոր չկայ:

ՊՈՍՆԻՈՅ համար համաձայնութիւն մը գոյացաւ Ժընեւ, որ աւելի սկզբունքի բնոյթ ունի եւ գործնականին մէջ Սեպ. 11-ին ոչ Պոսնիոյ Սերպերը կ'ենթարկուէին, ոչ ալ ՕԹԱՆ-ը, որ կը շարունակէր ռմբակոծութիւնները: Ըստ համաձայնագրին, Սերպիա կը ճանչնայ Պոսնիան, Պոսնիան ալ կ'ընդունի Սերպերու գոյութիւնը Պոսնիոյ մէջ:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ Շարժանկարի Մոսթրային «Ոսկի առիւծ»ին արժանացաւ Վիէթնամցի՝ Թրան Անհ Հունկի «Սիքլօ»ն, լաւագոյն դերասանուհիի մրցանակը ստացան միասնաբար Սանտրին Պոնէր եւ Իզապէլ Հիւփէր (Ֆրանսական Լա Սերեմոնի ֆիլմին համար) այրերու մրցանակը՝ Կէօց Կէորկէ (Տէռ Թոթմախէր ֆիլմին համար):

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Թէնիսի Օփընի աւարտականներուն, կանանց մէջ Մոնիքա Սելէս պարտուեցաւ Գերմանուհի Շթեֆի Կրաֆէն, Աղասի ալ՝ Սամփրասէն:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու 10-րդ օրուան, Վալանսի Հայ մարզականը պարտուեցաւ Տիժոնքերքէն 2 - 0, այս վերջինոյն դաշտին վրայ: Այս պարտութեան հետեւանքով, իր դիրքն ալ կը փոխուի դասաւորման մէջ, այժմ 6-րդ է, 17 կէտով: Գլուխը կը մնայ Գան 23 կէտով, մինչ վերջին է Ալէս (2 կէտ):

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 8/11)

«ԴՐՕ» ԿԱՌՈՅՑԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Դրօ» կառոյցի դատավարութիւնը, որ տեղի կ'ունենայ Հայաստանի Գերագոյն Դատարանին մէջ, Սեպ. 7-ին յանգած է նոր հանգրուանի, աւարտած ըլլալով նախնական շրջանը: Ներկայիս սկսած է փաստերու ուսումնասիրութեան փուլը: Դատավարութեան նախագահող Է. Մանուկեան ներկայացուցած է Ա. Արծրունիի դէմ շարք մը ապացոյցներ: Ամբաստանեալին իսկ դիմումին ընդառաջելով դատավարութիւնը ընդհատուած է մէկ օր եւ կը շարունակուէր Երկուշաբթի, Սեպ. 11-ին:

ՀԱՅԿ. ԱՌԵՒՏՐԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Հայաստանի եւ Ռուսաստանի պատկան մարմիններու համաձայնութեամբ, Մոսկուայի մէջ կը բացուի հայ - ռուսական առեւտրաարդիւնաբերական պալատ մը: Ան գլխաւորապէս պիտի նպաստէ Հայաստանին միջազգային տնտեսական անհրաժեշտ տեղեկատուութիւն ապահովելու, ինչպէս նաեւ ՀԱՊ-ի Պետութեանց եւ Ռուսաստանի հետ աւելի դիւրութեամբ պայմանագրեր կնքելու:

ԻՒՆԻՍԷՖ-Ի ՆԵՐԴՐՈՒՄԸ

Հայաստանի մէջ հոգեբանա - ընկերային վերականգնումի մարզի ուսուցիչներ պատրաստելու գործին, ԻՒՆԻՍԷՖ-ի մանկական ֆոնտը որոշած է կատարել իր ներդրումը: Ատիկա կը կայանայ մանուկներու հիւանդութիւններու առաջին ախտանշաններուն ծանօթանալու եւ անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնելու ուղղութեամբ ուսուցիչներուն օգնելու մէջ:

Այրի Տիկին Ալիս Ալթունեան (Մոնրէալ),
Տէր եւ Տիկին Սարգէն Ալթունեան (Փարիզ),
Տէր եւ Տիկին Արմէն Շիրինեան եւ զաւակները (Մոնրէալ),
Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Հալէբլի եւ զաւակները (Մոնրէալ),
Տէր եւ Տիկին Արա Ալթունեան (Պոլիս),
Տէր եւ Տիկին Շահան Ալթունեան եւ զաւակները (Պոլիս),
Պ. Րաֆֆի Ալթունեան (Պոլիս)
ցաւով կը գուժեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, հօրեղբօր՝
ՏՈՔԹ. ՆՈՒՐՀԱՆ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ-ի
մահը որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 7-ին, Մոնրէալ, 78 տարեկանին:
Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 11-ին, Մոնրէալի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին:

La Section d'arménien de l'INALCO
organise une :

réunion d'information et de rentrée

le Vendredi 15 Septembre
à 20 heures 30
à la Maison des Etudiants Arméniens
57, Bd Jourdan, Paris 14e

— *Présentation des nouveaux programmes, notamment de «didactique de l'arménien».*
— *Contact avec l'équipe d'enseignants.*
— *Toutes informations pratiques utiles (modalités d'inscription, emplois du temps, choix pédagogiques, etc.).*

Les bacheliers ayant présenté l'épreuve d'arménien sont chaleureusement invités à venir s'informer, aussi bien que les débutants absolus.

Cette année les cours auront lieu principalement au Centre Paris - Dauphine (Boulevard Lannes), et un plus grand nombre d'entre eux sera assuré en soirée. (Ils commenceront le 17 Octibre).

**CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE**

Section «*Satenig*» de Vaulx-enVelin
organise un

GRAND BAL

à l'occasion
du 7ème anniversaire de sa création
le Samedi 16 Septembre à partir de 20 h
au Centre Culturel «Charlie Chaplin»
— Place de la Nation —
de Vaulx-en-Velin
avec la participation du chanteur populaire
PAUL BAGHDADLIAN
avec l'Orchestre « A N I »

Entrée : 100 F. *—Parking surveillée—*
Entrée: 100 F. —Parking surveillé—
Pour tous renseignements : 78. 80. 27. 43
72. 04. 10. 81 — 78. 82. 06. 86

**Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935**

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գարոյեան եւ զաւակները կ'ողբան Յովսէփ Օհաննեանի (Յովնան Աշուղի, Թորոնթօ) մահը եւ փոխան ծաղիկի 2.000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, ոգեկոչելով նաեւ անոր կընոջ՝ Ազնէսի յիշատակը ու ցաւակցութիւն կը յայտնեն ողբացեալին հարազատներուն:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ԻՍԻ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու կրթական մարմինը կը յայտարարեն թէ եկեղեցւոյ միօրեայ դպրոցին արձանագրութիւնները կը կատարուին Սեպտեմբերին 10-էն ի վեր, իսկ դասընթացքները կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20-ին:

Կրնան արձանագրուիլ 4-էն 14 տարեկան մանուկները: Կը դասաւանդուին Հայոց լեզու, Պատմութիւն, Կրօնք, Երգ ու Խօսակցական լեզու:

Չորեքշաբթի օրերը 8.30-էն 12.30:

Օթոպիւսը կ'անցնի Մըտոն-լա-Ֆորէի, Քլամարի եւ Իսիի գլխաւոր փողոցներէն՝ աշակերտներ հաւաքելու: Արձանագրութեան եւ յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան. -- 46. 44. 28. 52:

Արձանագրեցէք ձեր զաւակներն ու թոռները:

La Section de Paris
Archalouïse TATHEOSSIAN

**CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE**

informe

Rentrée scolaire / inscription
Samedi 16 Septembre à 14 h 30
M.C.A. 17, rue Bleue, Paris 9e

L'Ecole vous propose des cours de langue arménienne — de la maternelle au Bac danse, théâtre, Kung-fu, cours de chant **PARENTS,**

pensez dès à présent à transmettre la culture arménienne à vos enfants.

Il n'est jamais trop tôt, comme il n'est jamais trop tard

Renseignements auprès de :
(1) 48 71 22 77 Vartanouche
(1) 47 84 82 90 Marie
(1) 34 19 44 63 Ani (soir)

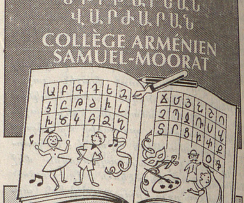
MARSEILLE

L'UGAB Jeunes
et AZADAKROUTIOUN
vous convient à

une conférence-débat

avec RAYMOND H. KEVORKIAN
Historien - Professeur à l'INALCO
Conservateur de la Bibliothèque
d'Arménologie de Paris
autour de
« *LA REVUE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE* »
dont il est le Directeur
le Jeudi 14 Septembre à 20h30
à l'UGAB, 327 bd. Michelet
13009 MARSEILLE
ENTREE LIBRE
— un cockail clôturera la soirée —

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ
COLLÈGE ARMÉNIEN
SAMUEL-MOORAT

Սիրելի Ծնողք,
Հաճոյքն ունինք ձեզ տեղեկացնելու շաբաթական երկօրեայ դպրոցական մեր վարժարանի 1995-1996 տարեշրջանի վերամուտի օրը՝ Չորեքշաբթի, 13 Սեպտեմբեր 1995:
Ծրագրին մաս կը կազմեն՝ հայերէն լեզու եւ մշակոյթ, պար, խամաճիկ, ձեռային աշխատանքներ, կրօնական դասընթացք (ոչ պարտադիր):
Դասաւանդութիւնները կ'ունենան Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը՝ ժամը 9.30-էն 16.00:

Chers Parents,
Nous avons le plaisir de vous informer que la rentrée de notre école bi-hebdomadaire pour l'année scolaire 1995-96 aura lieu le 13 Sept 95.
Notre programme sera basé sur :
langue et civilisation arméniennes, danse, marionnettes, activités d'éveil, histoire religieuse facultative.
Deux jours par semaine, les mercredis et samedis, de 9h30 à 16h.

26, RUE TROYON - 92310 SEVRES
POUR TOUS RENSEIGNEMENTS S'ADRESSER
COLLÈGE - TEL 45 34 68 28
MME. NADINE TARPINIAN - TEL 47 50 29 04

— ԽԱՉՎԵՐԱՑ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17, խաչվերաց, Տօն է Վերացման Սրբոյ խաչին:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10.30-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ 8.45-ին:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք, ժամը 4-ին կը կատարուի խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան:

Այսօրուան Անդաստանը տարուան վերջինն է:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 18, Տօն է խաչի: Յիշատակ Մեռելոց:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութիւնը ինչպէս նաեւ Հոգաբարձութեան կազմը կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 17-ին խաչվերացի Տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ ԱՐՔ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Գալիֆորնիոյ Հայոց Թեմի Առաջնորդ

Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8.45-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

ՍԲՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17, Տօն խաչվերացի:

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8.30-ին,
Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը:

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17, խաչվերացի առթիւ՝ պատարագ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. -- Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 13
MERCREDI
13 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.676 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.676

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Ի՞ՆՉ ԿՐՆԱՅ ՏԱԼ ԿԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Փեքինի կնոջական համաշխարհային համաժողովը առիթ եղաւ բազմաթիւ հաստատումներու եւ հարցականներու: Առաջինները կը վերաբերին քիչ մը ամէն տեղ կիներու ոչ բարւոք վիճակին, իսկ երկրորդները այս մարզին մէջ բարելաւման հեռանկարներ կը փնտռեն:

Կիներու համաշխարհային նման համաժողովներ գումարուած են Գահիրէ, Վիեննա, իսկ նախորդը տեղի ունեցած էր 1985-ին Նայրոպի: Անոնց ընթացքին կիներու վիճակին մասին տեղեկագիրներ հրապարակուած, բարւոքումներ առաջարկուած են: Իսկ Փեքինի համաժողովը վախ կար որ յետքայլերու հանդիպում մը ըլլար, քանի որ 1985 - 95 տասնամեակը կիներու իրաւունքներու բազմաթիւ ոտնահարումներու շրջան մը եղաւ աշխարհի մէջ:

Առոր առաջին պատճառը տնտեսական հարցերու չլուծումն է: Կայ նաեւ մոլեռանդ ուժերու հզօրացման երեւոյթը որ նոյնպէս կիները թիրախ կ՚առնէ շատ մը երկիրներու մէջ որոնց թիւը օրէ օր կ՚աճի: Այլ խօսքով՝ կիները առաջին թիրախները կ՚ըլլան տնտեսական, ընկերային կամ այլ բնոյթի ժխտական զարգացումներուն:

Կայ նաեւ կարգ մը երկիրներու ուղղակի խտրական կեցուածքը, նոյնիսկ մարդկային իրաւանց մարզին մէջ, այնպէս ձեւացնելով որ կ՚անդիտանան թէ «մարդկային»ը կը վերաբերի նաեւ կիներու...: Ան պետութիւններ որոնք կը մերժեն այր մարդուն եւ կիներու հաւասարութեան գաղափարը:

Անոնց քով, անուրանալի է որ յառաջդիմութիւններ կան, գլխաւորաբար ուսումնական եւ առողջական ոլորտին մէջ: Այսուհանդերձ, սեռերու հաւասարութեան առաջնորդող ճամբան բաւական երկար է տակաւին: Աշխարհի չուրջ միլիառ մը անգրագէտներուն երկու երրորդը կիներ են: Թշուառութիւնը աւելի տարածուած է կիներու շրջանակին մէջ: Վերջին տասը տարուան ընթացքին աղքատութեան պայմաններուն մէջ ապրող կիներուն համեմատութիւնը աւելի արագօրէն բարձրացած է, այրերու բաղդատած: Նոյնն է անգործութեան պարագան:

Փեքինի համաժողովը չէզոք է կրօնական եւ աշխարհիկ պետութիւններու հակասութիւնը: Հասկնալի է որ հակասութեան գլխաւոր նիւթը վիժումներու պարագան է: Աշխարհիկ մօտեցումը որդեծնութեան որոշիչ կը նկատէ կինը, իսկ կրօնականը դէմ է այդ ազատութեան:

Գործի աշխարհին մէջ, երկրի անտեսութեան օրէ օր կ՚աւելնայ իգական տարրին մասնակցութիւնը. հակառակ ատոր կիներու թոշակները 20-40% նուազ են այրերու ստացածէն: Յաճախ իրենց կը տրամադրուին երկրորդական պաշտօններ:

Մեծամասնութիւնը համաձայն է, որ իրագործուի այր եւ կնոջ հաւասարութիւնը. ատիկա արդէն չէ սակայն որ նոյնիսկ զարգացած երկիրներու մէջ տագնապներու առաջին զոհերը կիները ըլլան: Իսկ երրորդ աշխարհի երկիրներուն մէջ անոնց աշխատանքը ոչ ճանաչուած գտած է, ոչ ալ վճարուած:

Այս բոլորին ու բազմաթիւ այլ գործօններու ներկայութեան, թերեւս չատերու համար դրական երեւոյթ է Փեքինի մէջ հաւաքուող կիներու համախմբումը. սակայն ան անխուսափելիօրէն հետը կը բերէ լափլիզեան իրականութիւն մը թէ այնքան ատեն որ նման ձեռնարկներ զուրկ են փափաքելի բարեփոխումներուն անհրաժեշտ նիւթականը հայթայթելու միջոցներէն, դատապարտուած են մնալու սիրողական մակարդակի նմանող հարթակի մը վրայ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ չորս գլխաւոր կրօնքներու (կաթողիկէ, մահմետական, բողոքական, հրէական) պարագլուխները ընդառաջ երթալով ՍՕՍ - Ռասիզմի նախագահին նախաձեռնութեան, հաւաքուեցան Սեպ. 11-ին «Անհաւբեկչութեան դէմ» միասնական ճակատ կազմելու համար: Միասնաբար բանաձեւ մը ստորագրեցին դատապարտելով՝ «Անմեղներու դէմ մղուած ատելութիւնը»: Կարդինալ Լիւսթիժէ, Տալիլ Պուպաքէօր (Փարիզի մզկիթին կրօնական տեսուչ), Հանրի Հաճընպերկ (Ֆրանսայի հրեայ հիմնարկութեանց ներկայացուցչական Խորհուրդի Նախագահ), վերապատուելի Ժագ Սթիւըրթ (Բողոքական Դաշնակցութեան Նախագահ) իրենց հասարակաց յայտարարութեան մէջ կը շեշտեն նաեւ՝ «Ահաբեկիչներու նպատակներէն մէկը յստակ է. -- ապակայունացնել մեր ընկերութիւնը, զայն պառակտել, ազգին բաղկացուցիչ համայնքները իրարու դէմ հանել»:

ԱՒՍՏՐԱԼԻԱ ԵՒ ՆՈՐ-ԶԵԼԱՆՏԱ իրենց վրդովումը արտայայտեցին Նախագահ Շիրաքի մեղադրանքներուն դէմ: Ֆրանսայի Նախագահը ըսած էր թէ այդ երկու երկիրներուն բողոքներուն (հիւլէական փորձերու դէմ) նպատակն է Ֆրանսան քշել Խաղաղականէն:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ Նախագահը չորս օրուան այցելութեան մը համար մեկնած է Տաճիկստան եւ Մոնղոլիա: Իրեն կ՚ընկերանան Ազգ. Ժողովի Նախագահը, Արտաքին Նախարարը, պաշտօնական այլ անձնաւորութիւններ ու առեւտրականներ, ճարտարարուեստի մարդիկ: Այցելութեան նպատակն է այս երկիրներուն հետ Թուրքիոյ կապերը զարգացնել:

ԺԻՒՓԷ դրամ գտնել համար պիտի հարուածէ խնայողութիւնը: 1996-ի «Ելմտական օրէնքի» շրջագծին մէջ, Ազգ. Ժողովին պիտի առաջարկէ սիճաններու վրայ զեղչի ջնջումը, կեանքի ապահովութեան արձանագրութեան տրուած առաւելութեան ջնջումը եւլն. միջոցներ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Սոսիալ - դեմոկրատ (Հալքը) կուսակցութեան գլուխը անցած է Տէնիզ Պայքալ փոխարինելով Հիքմէթ Չէթինը: Կուսակցութեան մէկ հատուածը դէմ է նոր նախագահին այն տեսակէտին թէ օգտակար է կառավարական համախմբումին մէջ մնալ: «Պէտք է պահպանենք, կ՚ըսէ Պայքալ, սոսիալ - դեմոկրատ սկզբունքներու ցոլացումը կառավարութեան քաղաքականութեան մէջ»: Օրերս Թ. Չիլլէրի պիտի հանդիպի, սահմանելու համար համախմբումին հեռանկարները եւ ճշդելու կառավարութեան սոսիալ - դեմոկրատ թեւին կազմը: Հալքը Թուրքիոյ ամէնէն հին եւ կարկառուն կուսակցութիւնն է. հիմնուած է 1923-ին Մուսթաֆա Քէմալի կողմէ: Տէնիզ Պայքալ Ելմտական նախարար եղած է 1974-ին եւ Ուժանիւթի՝ 1978-ին: Յաճախ ձախողած է իր մրցակիցին՝ Էրտալ Ինէօնիւի դիմաց (ներկայի Արտաքին Նախարարը):

ԻՍՐԱՅԵԼԻ Արտաքին նախարարը՝ Շիմոն Փերէս երեք օրուան պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Փարիզ: Հանդիպումներ ունեցած է Արտաքին նախարարին, նախարարապետին ու նաեւ նախագահ Շիրաքի հետ: Փերէս իր «համակրանքը» յայտնած է Ֆրանսայի, ռմբափորձերուն առթիւ, շեշտելով «Զեր կողքին ենք» ու թելադրած որ «միջազգային պայքար մը մղուի ահաբեկչութեան դէմ»:

ՓԵՔԻՆԻ կանանց միջազգային 4-րդ համագումարին համաձայնութիւն մը գոյացած է կիներու սեռային իրաւունքներու մասին: 181 երկիրներու ներկայացուցիչները համաձայնած են վերջնական բանաձեւի մը շուրջ, բայց Պարսկաստան յաջողած է «սեռային իրաւունք» տարազը ջնջել տալ (պատուիրակութիւնը շատ հպարտ եղած է, ըստ Լիպերասիոնի, Եւրոպայի վրայ տարուած այս յաղթանակին համար) այդ իրաւունքները ճշդուած են սա ձեւով. -- «Կիներու իրաւունքներուն մաս կը կազմեն հակակշռելն ու ազատօրէն որոշելը, ինչ կը վերաբերի իրենց սեռականութեան, սեռային առողջութեան եւ բեղնաւորման»:

ԵԼՑԻՆ յայտարարեց թէ Դաշնակցութեան Խորհուրդը պիտի նշանակուի փոխանակ ընտրուելու: Այս Խորհուրդը պիտի բաղկանայ «Ռուսաստանի Դաշնակցութեան "հպատակ"ներու վարչական ղեկավարներէն եւ շրջանային ժողովներու նախագահներէն»: Ռուսաստան 89 «հպատակ» ունի:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ թերթ լոյս չտեսաւ Սեպտեմբեր 12-ին եւ գործադուլը պէտք է երեք օր տեւէր (10 օրաթերթ 11-ի վրայ) բողոքելու համար լրագրողներու սպանութեան դէմ:

ԱԶԱՏ ՈՐՄՆԱԴԻՐՆԵՐՈՒ Կրան տ՚Օռխանի Քոնվանը (ընդհ. ժողով) հինգ օրերու տագնապէ մը ետք չորս ամսուան համար «ղինադադար»ի մը յանգեցաւ: Այս ընդհանուր ժողովի ընթացքին սուր պայքար մը ծագած էր նախկին «մեծ վարպետ»ին Փաթրիք Քեսէլի եւ իր յաջորդին՝ Քրիսթիան Հերվէի կողմնակիցներուն միջեւ եւ Հերվէ պարտադրուած եղած էր հրաժարելու: Ի վերջոյ, 20 հոգինոց առժամեայ գործադիր մարմին մը ընտրուած է որու դիւանին մէջ երկու մրցակիցներէն ոչ մէկուն կողմնակից անդամ մը կայ: «Միակ յաղթականը՝ կենդանի ժողովրդավարութիւնն է» ըսած է Կրան տ՚Օռխանի անդամ մը: Մինչեւ 4 ամիս պէտք է արտակարգ ընդհանուր ժողովը պատրաստուի:

ԼԻԲԻԱՅԷՆ օտարականները կ՚արտաքսուին հազարներով, գլխաւորաբար՝ Եգիպտացիները, Սուտանցիները եւ Պաղեստինցիները (այս վերջինները՝ 30 հազար են): Քատաֆի կոչ ալ ըրած է արաբական երկիրներուն որ արտաքսեն իրենց երկրին Պաղեստինցիները, ձախողեցնելու համար Իսրայէլ - ՊԱԿ հաշտութեան համաձայնագիրը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ճամբաներուն վրայ, Յուլիսին 816 հոգի մեռած է կառքի արկածէ, մրցանիշ կոտրելով:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԱՆԱՀԻՏ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Յառաջացած տարիքի մէջ, Սեպ. 9-ին, իր մահկանացուն կնքած է Տիկին Անահիտ Դաւիթեան՝ զաւակը գրագիտուհի Զարուհի Պահրիի:

Ան ծնած էր Պոլիս 1903-ին. իր անունը արդէն 18 տարեկանին կը յիշուէր Պոլսոյ հայ թերթերուն մէջ երբ 1921-ին դըպրոցական բացառիկ յաջողութիւն մը կ՚ունենար. յաջողութիւն մը որմէ քիչ յետոյ Անահիտ կը ստանար շնորհաւորական ու քաջալերական նամակ մը նոյնինքն ջարդարար Թալաաթին վրիժառու՝ Սողոմոն Թեհլիրեանէն: 1922-ին ընտանիքը կը հեռանար Պոլսէն ու իր ուսումը կ՚ընդհատուէր: 1924-ին կ՚ամուսնանար Ֆրանսա, Հաւըրտ Գարակէօզեան գործին ապագայ տնօրէն՝ Նուպար Դաւիթեանի հետ: Ինք այս մանկապաստ ձեռնարկին ընկերային գործունէութեան հիմքը կը դնէր ու շարունակականութիւնը կ՚ապահովէր 1936-էն 1940 Աթէնք. իսկ 1948-էն 1975 Լիբանան եւ Սուրիա: Միտքն ու սիրտը ամբողջապէս նուիրած է այս աշխատանքին, հասցնելով զայն բարձր մակարդակի մը, լայնօրէն գնահատուելով նաեւ հայկականէն դուրս շրջանակներու մէջ: Պարգեւատրուած է իր ամուսնոյն հետ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսէն, ինչպէս նաեւ լիբանանեան կառավարութենէն: Տաղանդաւոր գծագրիչ - նկարչուհի, Անահիտ Դաւիթեան աշխատակցած է նաեւ հայ մամուլին շատ հետաքրքրական յուշագրութիւններով («Նայիրի» Պէյրութ, «Յառաջ» Փարիզ):

Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Նուպար Դաւիթեանի եւ զաւակներուն:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 11/12).

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.Ի ՎՐԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտեմբեր 11-ին կ՚աւարտէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Ա.ի Վրաստանի մէջ այցելութիւնը: Կաթողիկոսին իսկ տուած բացատրութեամբ՝ այցին հետապնդած նպատակն էր մօտէն ծանօթանալ Վրաստանի Հայութեան հոգեւոր կեանքին, հոգերուն, ինչպէս նաեւ ամրապնդել Վրաց Ուղղափառ Եկեղեցւոյ հետ յարաբերութիւնները: Գարեգին Ա.ի կ՚ընկերանային Գարեգին Արք. Ներսիսեան, Առաքել Եպիսկ. Առաքելեան, Միքայէլ Ծ. Վրդ. Աջապահեան, կրօնքի գործերու Խորհուրդի նախագահ Լազար Սուքեան: Կաթողիկոսը այս այցելութիւնը կու տար ընդառաջելով Վրաստանի Կաթողիկոս-Պատրիարքին հրաւէրին:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայաստանի մէջ Համաշխարհային Դրամատան ծրագիրներու իրագործման ընթացքին եւ կառավարութեան տնտեսական

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՏԷ՞Ր ԿԱՆԳՆԱ՞Ծ Է ՀԱՅ ԴԱՏԻՆ

«Ազգ» օրաթերթին Օգոստոս 29-ի թիւին մէջ լոյս տեսած է այս հարցականին որպէս լաւատեղեակի պատասխան գրի առնուած յօդուած մը, ստորագրուած՝ Ռուբէն Սաֆարեան (Զարենցաւան)։ Գրութիւնը անդրադարձ մըն է թերթին մէջ շուրջ երեք ամիս առաջ տեղ գտած էջի մը ուր Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական Կոմիտէի 1965-ի պատասխանատուներէն Վոլոդիա Սահակեան արտայայտուած է Եղեռնի 50-ամեակի երեւանեան աննախադէպ նշումներուն մասին, անոնց տէր ու տիրականի դիրքին վրայ զետեղելով կուսակցութիւնը եւ Հայաստանի այդ շրջանի ղեկավարութիւնը։

Ռ. Սաֆարեան որպէս ականատես վկայ ու լաւատեղեակ, կ'անդրադառնայ յօդուածին, նպատակ ունենալով սրբագրել անոր միակողմանի մօտեցումը եւ տալ յաւելեալ լուսաբանութիւն։ Հետաքրքրական են իր ըսածները, անկախ՝ անոնց ժամանակագրութեան արժէքէն։ Նման էջեր առաջին արձագանգներ են մեր ժամանակակից պատմութենէն որ ինչպէս 1965-ի շարժումը, յօդուածագրին տողերով՝ «դեռ սպասում է իր ուսումնասիրողներին, որոնք իրենց հետաքրքրող շատ հարցերի պատասխանները գուցէ գտնեն ՊԱԿ-ի (Պետական Անվտանգութեան Կոմիտէ) արխիւներում»։

...«1963 թ. գարնանից Եղեռնի առաջիկայ տարեդարձի կապակցութեամբ, գրում է նա, սփիւռքահայ մամուլում բազմաթիւ հրապարակումներ եղան, որոնցում առաջ էր քաշւում 50-ամեակը ամբողջ հայութեան կողմից զանգուածային մասշտաբներով հանդիսաւոր կերպով նշելու հարցը։ Մամուլի օրգանների հետ միասին կոմկուսի կենտկոմում սփիւռքահայ օճախներից ստացուեցին Եղեռնի վերաբերեալ հրատարակուած գրքեր, փոստալբոմներ, փաստաթղթերի ֆոտոպատճէններ եւ այլ նիւթեր։ Պրոպագանդայի եւ ագիտացիայի բաժնի վարիչ Ստեփան Վարդանեանի եւ մամուլի սեկտորի վարիչ Կարլեն Դալլաքեանի նախաձեռնութեամբ աստիճանաբար կուտակուեցին եւ ի մի բերուեցին այդ բոլոր նիւթերը (այդ թւում եւ թերթերի ամբողջ կապոցներ) եւ ներկայացուեցին Յակով Զարոբեանին։ Հէնց այդ ժամանակ էլ որոշուեց սկսել Եղեռնի 50-ամեակը պետականօրէն, հանդիսաւոր կերպով, լայնօրէն նշելու (?) նախապատրաստութիւնը, որը շուտով ամրապնդուեց նաեւ համապատասխան որոշումներով»։

Սահակեանը առանձնայատուկ նշելով 50-ամեակի առթիւ մեր ժողովրդի Սփիւռքում ապրող հատուածի կատարած յիրաւի մեծ աշխատանքը, լուռ շրջանցում է բուն Հայաստանում արդէն իսկ թափ առած հայրենասիրական այն շարժումը, որը տարիներ անց որակուելու էր ազգային զարթօնք անունով, եւ որը վերջին հաշուով ստիպեց կենտկոմին, Մոսկուայի թոյլտուութեամբ ընդունել յայտնի որոշումը։

Յօդուածագիրն այն ժամանակ լինելով կենտկոմի պատասխանատու աշխատող, որի ղեկավարները, ինչպէս ինքն է գրում, «ժողովրդական լայն զանգուածների հետ սերտօրէն կապուած գործունեայ, բանիմաց գործիչներ» էին, պէտք է քիչ թէ շատ իրազեկ լինէր 60-ական թուականների սկզբին Հայաստանում ժողովրդի մէջ ծայր առած խմորումներին եւ յուզումներին, որոնք ամէն կերպ ճնշւում էին ու բռնադատւում։

«Մշակման» համար բուհերի յատուկ բաժիններ (որոնք ՊԱԿ-ի իւրօրինակ ներկայացուցչութիւններն էին տեղերում) ու կուսշրջկոմներ էին «հրաւիրւում» շարժման մէջ կասկածուող հարիւրաւոր դասախօսներ եւ ուսանողներ։ Կուսակցական «բացատրական լայն աշխատանք» էր տարւում գործարաններում ու հիմնարկներում, սակայն այնուամենայնիւ «այլախոհ» մտաւորականների ու գաղտնի խմբակների թիւն աւելանում էր։ ՊԱԿ-ի բռնութիւններն անզօր էին կասեցնել օր օրի աճող ու ձեռքից-ձեռք անցնող կոչերի եւ թռուցիկների տպաւորութիւնը։ Ժողովուրդը վերագտնում էր իր պատմական յիշողութիւնը։ Ինչեւէ, այդ շարժումը դեռ սպասում է իր ուսումնասիրողներին, որոնք իրենց հետաքրքրող շատ հարցերի պատասխանները գուցէ գտնեն ՊԱԿ-ի արխիւներում։

Շարունակենք. յօդուածագրի տողերից այն տպաւորութիւնն ես ստանում, թէ երբ 1965 թ. Ապրիլի 24-ին Լենինի հրապարակում տեղի ունեցած բազմահազարանոց հանրահաւաքի հեղինակը կենտկոմն էր։ «Աշխատանքի վայրում էին գտնւում Կոմկուսի կենտկոմը եւ կառավարութիւնը, որոնք հետեւում էին հանրահաւաքի ընթացքին», գրում է նա։ Իրականում նախապէս իմանալով հանրահաւաքի մասին, կենտկոմն ամէն ինչ արել էր այն ձախողելու համար։ Բոլոր ձեռնարկութիւնների ու հիմնարկների, բուհերի ու դպրոցների ղեկավարութեանը խիստ հրահանգ էր տրուած ուժեղացնել պահակութիւնը եւ շէնքերից մարդկանց դուրս չթողնել։ Այդուհանդերձ, ժամը 10-ին հրապարակն աւելծուում էր մարդկանց բազմութիւնից։ Ճիշդ է յօդուածագիրը, երբ նշում է, թէ «հանրահաւաքում ելոյթ ունեցաւ նաեւ Ա. Քոչինեանը», բայց նա չի գրում, որ այդ ելոյթի բուն նպատակը մարդկանց համոզելն էր ցրուելու։ Մի՞թէ կարելի է փաստերն այդպէս քմահաճօրէն ներկայացնել։ Հանրահաւաքում ի վերջոյ որոշուեց շարժուել դէպի բանուորական թաղամաս, ինչպէս ժողովուրդն է ասում՝ «Երրորդ մաս», այցելել Կոմիտասի դերեզմանը, քայլարշաւին ներգրաւել այն գործարանների աշխատողներին, որոնք փաստօրէն փակուած կալանուած էին իրենց աշխատատեղերում։

«Երեկոյեան, այնուհետեւ գրում է Սահակեանը, տեղի ունեցաւ սգոյ հանդիսաւոր նիստը, որտեղ զեկուցմամբ հանդէս եկաւ վիկտոր Համբարձումեանը։ Յաւօք, դեռ հիմնական զեկուցումը հազիւ վերջացած, օպերայի եւ բալէտի թատրոնի դահլիճ ներխուժեց ամբոխը եւ խափանեց նիստի յետագայ ընթացքը, զգալի վնաս հասցուեց շէնքին»։

Ով ով, բայց գոնէ կենտկոմի նախկին պատասխանատու աշխատակիցը պէտք է իմանայ, թէ պաշտօնական նման նիստերի ու միջոցառումների հրաւիրատոմսերը որպէս օրէնք ում էին բաժին հասնում։ Եղեռնի 50-ամեակին նուիրուած սգոյ նիստին ներկայ էր կենտկոմի ողջ նոմենկլատուրան։ Թատերական հրապարակում հաւաքուած բազմութիւնը վրդովուած էր։ Բողոքի ձայները քանի գնում ուժեղանում էին։ Ի վերջոյ, շէնքից դուրս եկան մի քանի կոլկի կոստիւմաւորներ եւ յայտարարեցին, թէ հասարակութեան կողմից ընտրուած ներկայացուցիչները հրաւիրւում են դահլիճ։ 10-12 հոգանոց մի խումբ շէնք մտաւ։ Զանցած 5 րոպէ, շէնքի վերին յարկի պատուհանը բացելով, ինչ-որ մէկը գոռաց, թէ ներս հրաւիրուածներին ձերբակալել եւ տարել են ՊԱԿ։ Հրապարակում հաւաքուածների մէջ բողոքի նոր ալիք անցաւ։ Նոյն պահին բացուեցին շէնքի դռները, եւ հրշէջ խողովակներից ջուրը ուղղուեց դէպի ժողովուրդը։ Սկսուեց մի ընդհանուր հրմշտոց։ Նախօրօք հրահանգաւորուած ու նախապատրաստուած մարդիկ, որոնց ով լինելը դժուար չէր գուշակել, գրպաններում պահած քարերով նախ սկսեցին հարուածել հաւաքուածներին, ապա եւ շէնքի պատուհաններին։

Յաջորդ օրը կիրակի էր, եւ ժողովուրդը որոշել էր Լենինի հրապարակից քայլել դէպի Էջմիածին, մասնակցել սգոյ պատարագի արարողութեանը։ Սակայն գիշերը Երեւանում «պարէտային ժամ» յիշեցնող կարգեր էին հաստատուել, որ տեւեց մի քանի օր։ Փողոցներում արգելուած էր երկուսից աւելի մարդկանց խմբուելը։ Ոտքի էին կանգնել իրաւապահ բոլոր մարմինները, կուսակցական ողջ ապարատը։ Այդ օրերին ձերբակալեցին հարիւրաւորների, յատկապէս երիտասարդների, որոնց գլուխները խուզելով, առանց դատ ու դատաստանի, 15 օրուայ կալանք էին նշանակում եւ արհամարհական յայտարարում՝ «Հող ուզողներից ա»։

Ժողովրդի այդ կազմակերպուածութիւնը, համախմբուածութիւնը, թերեւս, նաեւ կարգապահութիւնը սարսափեցրել էր շատ շատերին, քանի որ առանց Կոմկուսի եւ կենտկոմի ղեկավարութեան նման միջոցառում կազմակերպելը եւ անցկացնելը վեր էր կուսակցական պատկերացումներից։ Եթէ Սահակեանն իր յօդուածը վերնագրէր «Հայկոմկուսի կենտկոմի անտարբերութիւնը Հայոց Մեծ Եղեռնի 50-ամեակը նշելու մասին» եւ փաստերը կամայականօրէն ու միակողմանի չշարադրէր, գուցէ իսկապէս նպաստէր ճշմարտութեան բացայայտմանը։ Յիշեցնում ենք, որ կոմունիստական Գերագոյն Խորհրդի վերջին նիստերից մէկի ժամանակ կենտկոմում նրանից շատ աւելի բարձր պաշտօն գրաւած կոմունիստը (նաեւ գիտնականը) ցաւով խոստովանեց, որ Հայաստանի Կոմկուսն ու նրա կենտկոմը իսկապէս տէր չեն կանգնել Հայոց մեծ Եղեռնին ու Հայ Դատին։ Կոմունիստի, բայց առաջին հերթին հայ մտաւորականի այս անկեղծ ու չիտակ խոստովանութիւնը ոչինչ չի՞ ասում...

ՌՈՒԲԷՆ ՍԱՖԱՐԵԱՆ
Զարենցաւան

Յ. Գ. -- Ես չէի ուզում ներկայանալ, սակայն տեղի տալով խմբագրութեան աշխատակցի յորդորներին, մի քանի տողով ասեմ։ 1963 թ. ընկերներով կազմակերպեցինք գաղտնի խմբակ եւ իմ պատրաստած տպագրող մեքենայով չորս տարի շարունակ թռուցիկներ ու հայրենասիրական բնոյթի յօդուածներ էինք տպագրում ու տարածում։ 1967 թ. յայտնուեցի ՊԱԿ-ի մեկուսարանում։ Մեղադրւում էի հայկական ԽՍՀ քրէական օրէնսգրքի 65 եւ 67 յօդուածներով։ Դատուեցի 206 յօդուածով՝ «սովետական պետական ու հասարակական կարգերն արատաւորող ակնյայտ յերիւրանքներ տարածելու» համար։ 2,5 տարուայ պատիժը կրելուց յետոյ ոչ միայն չվերականգնեցին ուսումս պոլիտեխնիկական ինստիտուտում եւ նախկին աշխատատեղս ելեկտրատեխնիկական գործարանում, այլեւ չգրանցեցին Երեւանում։ 1988-ին, երբ սկսուեց ազատագրական շարժումը, լծուեցի զէնքի արտադրութեան գործին։

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ՝ ՈՐՈՆՔ ԻՐԵՆՑ ՀԱՍՑԷԻՆ ՉԵՆ ՂՐԿՈՒԱԾ

Պր. Տիգրան Հաճեանին, Նիս

Օրուան թղթատարութեան մէջ երբ տեսայ պահարանը, բաւական զարմացայ։ Այդ նամակը կու գար այժմ Ֆրանսայի մէջ հաստատուած բարեկամէ մը, որմէ երկար ժամանակէ ի վեր նամակ չէի ըստացած։ Ճիշդ է որ մամուլի ճամբով կապեր ունէինք իրարու հետ, բայց իրմէ որեւէ նամակ չէի ստացած։ Ուստի բաւական հետաքրքրուեցայ եւ մէկդի ընելով թերթերու ու այլ նամակներու ծրարները, բացի այդ նամակը։ Կարդացի անհամբերութեամբ։ Եւ՝ հաճոյքով։

Բարեկամս անցեալները իր կողմէ գրի առնուած երկու յօդուածներու կապակցութեամբ քանի մը չահեկան հարցումներ կ'ուղղէր ինծի։ Ես գիտէի որ ան ծայր աստիճան բծախնդիր, կարգապահ աշխատանքի սիրահար, շրջահայեաց մտաւորական մըն էր, եւ իր հարցումները բնաւ զարմանք չպատճառեցին ինծի։ Ես երկու բառով կրնայի պատասխանել այդ հարցումներուն եւ բաւարարութիւն տալ իր հետաքրքրութիւններուն։ Բայց երբեք պիտի չուզէի երկու բառով պատասխանել։

Անոնց մասին շատ բան կրնայի պատմել հեռաւոր բարեկամիս։ Հարցումներն ու պատասխանները այնքան կարեւոր չէին, որքան անոնց ետին թաքնուած ինչ-ինչ հարցեր, որոնք, գիտէի թէ մեզ հաւասարապէս կը շահագրգռէին, մեզ հաւասարապէս կը յուզէին ու կը տառապեցնէին։

-- Այս նամակին անմիջապէս պէտք է պատասխանեմ, մտածեցի։

Մէկ տարուան ընթացքին հարիւրաւոր նամակներ կու գան ու գրեթէ անոնցմէ ո՛չ մէկուն կրնամ պատասխանել։ Ի՜նչ հիանալի նամակներ, ի՜նչ սրտապնդիչ նամակներ կը ստանամ, զիս երջանկացնող ի՜նչ երկտողներ ու ողջոյններ կը ստանամ աշխարհի ամէնէն հեռաւոր անկիւններէն։ Կը կարդամ. կ'ուրախանամ, «Նըստիմ ու սա նամակին պատասխան մը գըրեմ» կ'ըսեմ։ Բայց այդպէս ալ կը մնայ։ Ամէնօրեայ բազմազբաղ վիճակիս մէջ ժամանակ ու տրամադրութիւն չեմ գտներ պատասխանը գրի առնելու։ Որքա՜ն հաճոյքով պիտի գրէի այդ պատասխանը։ Բայց հարկ էր գտնել յարմարագոյն ժամանակը։

Բայց այս անգամ հաստատակամ էի։

-- Այս նամակին անպայման պէտք է պատասխանեմ, կրկնեցի միտքէս։

Եւ մինչ կը յարձակէի միւս թերթերուն ու նամակներուն վրայ, արդէն սկսայ միտքէս խմբագրել ստացուած նամակին պատասխանը։ Մէկ կողմէ կ'աշխատէի, մէկ կողմէ ալ նամակը կը գրէի մտքիս մէջէն։ Կը պատմէի թէ իր նամակը որքան ուրախացուցած էր զիս, թէ ես միշտ գընահատած էի իր առողջ ու առարկայական տեսակէտները, թէ ինչպիսի հասարակաց մտահոգութիւններ ունէինք։

Քիչ վերջ աշխատանքը առաւ զիս յորձանքին մէջ եւ մտքիս մէջ գրուած նամակը մնաց կիսատ։ Երբ ժամ վերջ է որ յիշեցի նամակը, վերստին մտաբերեցի այն ինչ որ պիտի գրէի ու սկսայ անոր վրայ աւելցնել նոր տողեր։

-- Այս նամակը անմիջապէս պէտք է գրեմ, ըսի։

Երկու օր վերջ բարեկամիս նամակը դարձեալ ուշադրութիւնս գրաւեց սեղանիս վրայ։ Ա՜խ, աւաղ, կրկին ուշացած էի, կրկին չէի կրցած գրի առնել ու ղրկել պատասխանս։ Այդքանը բաւ եկաւ որպէսզի դարձեալ սկսիմ մտքիս մէջ շարայարել այն ինչ որ գրել ուզած էի։ Ո՜վ զարմանալի, հիմա նորանոր բաներ կը գտնէի գրելիք ու կը զգայի որ նամակը շատ կ'երկարէր մտքիս մէջ։ Բայց անօրինակ հաճոյք մը կը զգայի այդ նամակին մանրամասնութիւնները պատրաստելէ եւ կը հետաքրքրուէի թէ հեռաւոր բարեկամս ի՞նչ պիտի մտածէր, երբ կարդար պատասխանս։

Շաբաթ մը եւս անցաւ եւ ես սեղանիս վրայ դարձեալ տեսայ անպատասխան մնացած նամակը։ «Այս մէկն ալ միւսներուն ճակատագրին պիտի ենթարկուի, մտածեցի, այս նամակին ալ պիտի չկարենամ պատասխանել»։

Այն ատեն անդրադարձայ որ ես անպատասխանի չեմ թողած ո՛չ մէկ նամակ։ Հարիւրաւոր նամակներ, զորս ստացած եմ բարեկամներէ եւ որոնք այնքան երջանկացուցած, երբեմն այնքան յուզած են զիս, անպայման պատասխան մը ստացած են ինձմէ։ Բացած եմ զանոնք, կարդացած եմ, զգացած եմ այն ջերմութիւնը որով լեցուած է սիրտս այդ նամակը կարդալով։ Սկսած եմ անմիջապէս դիմացինիս պատմել թէ այդ նամակը որքան երջանկացուցած է զիս, թէ ինչպիսի տաքուկ համակրանքով ու բարեկամական ըզգացումներ հրահրած է ան իմ ներաշխարհիս մէջ։ Միայն թէ այդ բոլորը ըրած եմ միտքէս։ Ամէն անգամ որ նամակ մը ըստացած եմ իրաւ բարեկամէ մը, ժամեր ամբողջ խօսած եմ անոր հետ եւ մտքիս մէջ հարիւրաւոր տողեր շարած եմ իբր պատասխան։ Ափսո՜ս, որ անոնք, նամակներուն հեղինակները, երբեք գաղափար իսկ չեն ունեցած թէ իրենց նամակով որքա՜ն երջանկացուցած են զիս եւ թէ ես ալ ի՜նչպիսի համակրանքով ու սիրով փոխադարձած եմ իրենց ազնիւ տողերուն։

Մտածեցի այս բոլորին մասին եւ ցաւ զգացի։ Խորհեցայ որ անիրաւ եղած եմ իմ նամակագիրներուս նկատմամբ։ Որովհետեւ անիրաւութիւն ըրած եմ միայն ինծի պահելով թէ՛ նամակը, եւ թէ անոր պատասխանը։

Թող այս յօդուածը պատասխան-նամակ մը ըլլա՛յ իմ այն հարիւրաւոր բարեկամներուս ու ընթերցողներուս, որոնք այնքան համով նամակներ գրած են ինծի եւ որոնք ի զուր սպասած են որ գրաւոր պատասխան մը ստանան ինձմէ։

Ռ. Հ.

ՄՈՒՇՏԱԿՆԵՐՆ ԱԼ ՏԱԳՆԱՊ ՈՒՆԻՆ

Ռուսական ձմեռը կարելի չէ առանց մուշտակի անցընել. բոլորէն ընդունելի այս հաստատումը վերջին տարիներուն հետզհետէ աւելի դժուար կ'ըլլայ գործադրել ու թիւը կ'աւելնայ այն մոսկուացիներուն որոնք արուեստական կամ Չինաստանէն ներածուած վատորակ մուշտակներ կը հագուին: Իսկ ռուսական որակաւոր մուշտակները ձեռք ձգել օրէ օր կը դժուարանայ. ոչ միայն անոնց գինը անդադար կը բարձրանայ, այլ նաեւ մեծ թափով կը պակսին մուշտակաւոր անասունները:

Այս կացութիւնը տագնապի մատնած է Մոսկուայի Պուշկին սովխոզը որ 1928-ին հիմնուած էր ու ամէնէն ծանօթ հայթայթիչն էր մուշտակի շուկային: Մասնագիտութիւնը կը նկատուի աղուէսի մուշտակի, վիզոնի եւ սամոյրի արտադրութիւնը: Հոն կարելի է աւելի քան 20 հազար վիզոն մուշտակ գտնել տարբեր նրբերանգներով. բաց կապոյտէն մինչեւ արծաթափայլ սեւ: Անցնող տարուան ընթացքին հաստատութիւնը Ս. Պետերբուրգի մէջ աճուրդով ծախած է 14 հազար սամոյր, 80 հազար վիզոն եւ 9 հազար կապոյտ աղուէսի մուշտակ:

Այս տարուան համար տնօրէնը լաւատես չէ: Վստահ է որ այդ թիւերը պիտի չաւելնան: Գլխաւոր հարցերէն մէկը վարկերու տարապայման տոկոսներն են որոնք մինչեւ 213%-ի կը հասնին: Ու ատոր քով, պէտք է սպասել ու յարմար պահուն մորթել կենդանին որպէսզի մուշտակը լաւագոյն որակը ունենայ: Կայ նաեւ երկաթուղիի գիներուն հարցը: Այնքան բարձր են անոնք որ բուծանելի անասունները եւ ապրանքը փոխադրել դժուար հարց մը կ'ըլլայ: Հարց է նաեւ անասուններու սնունդը: Միակ վիզոն մը պէտք ունի 50 քկ. միսի ու ձուկի, առանց հաշուելու ճարտարարուեստական սնունդը եւ կենսանիւթերը: Սովխոզին տէրերը կ'ըսեն որ մուշտակին որակը ուղղակի կապ ունի անասունին սննդառութեան հետ: Բայց եւ այնպէս, Պուշկին սովխոզին աշխատանոցը եւ հոնկէ արտադրուած ապրանքը միշտ բարձր գնահատականներու կ'արժանանան միջազգային տօնավաճառներու մէջ:

Իր գործը շարունակելու դժուարութիւններուն մէջ ամէնէն ծանրը կը նկատուի աշխատաւորներու մեկնումը: Միջին աշխատավարձքը 250 հազար ռուբլիի բարձրացած է, բայց տնօրէնութիւնը կը յաջողի տոկալ: Մուշտակի հրապարակը ուշադրութիւնը գրաւած է նաեւ գողերու. անոնք լաւ գիտեն այդ ապրանքին արժէքը: Այդ պատճառով ալ, մուշտակները մինչեւ որ վաճառքի վայրը հասնին, անոնց կ'ընկերանան Ներքին Նախարարութենէն մինչեւ ատամները զինուած պաշտօնեաներ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՅԻԱՆԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԿՈՉ

Ներկայիս մեր ժողովուրդին կը ծանուցանենք, թէ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Կաթողիկոսի բարձր տնօրինութեամբ՝ ձիպէլի Թունոց Բոյնի վարչական ընդհանուր պատասխանատու եւ հոգեւոր տեսուչ նշանակուած է Գերշ. Տ. Զարեհ Եպիսկ. Ազնաւորեան:

Ինչպէս ծանօթ է, Թունոց Բոյնը միաժամանակ բոյնն է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հովանաւորութեամբ հիմնադրուած «Գայիանեան Քոյրերու Միաբանութեան», որ վեց տարիներէ ի վեր կը գործէ հաստատութենէն ներս:

Արդ, յիշեալ Գայիանեան քոյրերու միաբանութեան շարքերը խտացնելու, եւ մանաւանդ զանոնք ուսումնական - հոգեւոր խորացուած պատրաստութեամբ մը զինելու եւ այդպէս զանոնք մեր ժողովուրդին հոգեւոր, կրթական եւ ընկերային կարիքներուն ծառայութեան մէջ դնելու համար, ներկայ 1995 - 96 տարեշրջանէն սկսեալ յատուկ կանոնաւոր դասընթացք մը պիտի սկսի հաստատութենէն ներս:

Այս առաջադրութեամբ, կոչ կ'ուղղենք մերազն այն երիտասարդուհիներուն, որոնք Աստուծոյ, Հայ ժողովուրդին եւ Հայց. Առաքելական Ս. Եկեղեցիին ծառայելու սրբազան կոչումը, կրօնաւորական կեանքի սէրն ու հակումը եւ սիրոյ ծառայութեան պատրաստակամութիւնն ու նուիրումը կը զգան իրենց մէջ, որ գան նորագրուելու Միաբանութեան շարքերուն մէջ, եւ ուսումնական պատրաստութեան յատուկ ընթացքը աւարտելէ ետք դառնան անոր զինուորեալ անդամները:

Հետաքրքրուողները պէտք է անձամբ դիմեն Կաթողիկոսարան, Անթիլիաս, Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 18-էն մինչեւ Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 22, առաւօտները ժամը 9 - 12, ներկայանալով Զարեհ Եպիսկ. Ազնաւորեանին:

Կանխաւ ժամադրութիւն առնելու համար հեռաձայնել Անթիլիաս, 410003 թիւին:

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

ՀԱՒԿԻԹԸ՝ ԳՐԵԹԷ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ՍՆՈՒՆԴ ՄԸ

Պատրաստութիւնը շատ դիւրին, մարսողական, բնասպիտով եւ հանքային աղերով հարուստ հաւկիթը գրեթէ կատարեալ սնունդ մըն է:

Արդարեւ, երախաներուն աճին, մեր մըկաններուն, մորթին եւ գործարաններուն (լեարդ, սիրտ, երիկամ եւլն.) առողջութեան անհրաժեշտ օշակային թթուները կը հայթայթուին հաւկիթին պարունակած բնասպիտին կողմէ:

Եթէ առողջական ո՛չ մէկ հարց ունինք, կրնանք շաբաթական 6-էն 8 հաւկիթ ուտել, բայց անշուշտ պէտք է հաշիւը ընենք նաեւ մեր կերած կարկանդակներուն կամ այլ ուտելիքներուն պարունակած հաւկիթին:

Այսպէս, միջակ չափի երկու հաւկիթ կրնան փոխարինել 100 կրամ ձուկը կամ միսը:

ՀԱՒԿԻԹԸ ԲՆԱՍՊԻՏԻ ՀԱՆՔ ՄԸ

Իր զինովը մատչելի հաւկիթը, կենդանական փրոթէյինի ամէնէն խնայողական աղբիւրն է: Բնասպիտը հաւասարապէս կը գտնուի ճերմկուցին եւ դեղնուցին մէջ, սակայն վերջինն է նաեւ որ հարուստ է իւղերով, Ա. կենսանիւթով եւ երկաթով: Միակ անպատեհութիւնը այն է, որ անիկա հարուստ է նաեւ քոլէսթէրոլով: Հետեւաբար քոլէսթէրոլի պարագային շաբաթական չորս հաւկիթը առաւելագոյնը պէտք է համարուի:

Յաճախ լսած ենք, որ հաւկիթը լեարդը կը բորբոքեցնէ, անիկա սխալ կարծիք մըն է: Կէս թոյլ կամ խաշուած՝ անիկա դիւրաւ կը մարսուի, մնացեալ անպատեհութիւնները կու գան անոր ընկերակցող մայոնէզէն կամ տապկոցի ատեն գործածուած ձէթէն կամ կարագէն:

Արդէն իսկ իր ամսու երախային յանձնարարելի է խաշուած հաւկիթին դեղնուցը: Ինչ կը վերաբերի հիւանդներուն կամ ապաքինումի շրջանը բոլորողներուն, անոնք առանց մտահոգուելու կրնան հաւկիթ ուտել, պայմանաւ որ չտապկուի ձէթի կամ կարագի մէջ:

ՀԱՒԿԻԹԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼԻ՝ ՍՆՆԴԱԿԱՆՈՆԻ ՀԵՏԵՒՈՂՆԵՐՈՒՆ

Անշուշտ որ խաշուած հաւկիթը չի նիհարցներ եւ ինչպէս որեւէ այլ ուտելիք անիկա ջերմուժ կը պարունակէ (շուրջ 80):

Այսուհանդերձ սննդականոնի ընթացքին, հաւկիթը ունի կշտացնելու կամ առնուազն այդ խաբկանքը տալու առաւելութիւնը:

ՊԱՀԵԼՈՒ ՁԵՒԸ

Հաւկիթին թարմութիւնը կախեալ է անոր «տարիքէն», բայց նաեւ զայն պահելու ձեւէն: Որքան քիչ անիկա ենթարկուի ջերմաստիճանի փոփոխութիւններու, այնքան երկար ժամանակ թարմ կը մնայ:

Հետեւաբար հաւկիթը պէտք է պահել սառնարանին մէջ, նեղ մասը դէպի վար: Նաեւ պէտք չէ լուալ զայն նոյնիսկ եթէ կեղեւը մաքուր չէ: Սառնարանի մէջ, ճիշդ դիրքով զետեղուած հաւկիթը կրնայ ամբողջ ամիս մը թարմ մնալ:

Լուսաբանութեան համար ըսենք, որ հաւկիթին կեղեւին գոյնը ո՛չ մէկ կապ ունի անոր որակին հետ, այլ պարզապէս կապուած է հաւուն տեսակին, ցեղին հետ:

Նոյնպէս ալ դեղնուցին մութ կամ բաց գոյնի ըլլալը ո՛չ մէկ ազդեցութիւն ունի անոր սննդական արժէքին վրայ, այլ կապուած է հաւուն հայթայթուած ուտելիքին հետ: Եթէ ան եգիպտացորենով սնանած է, դեղնուցը աւելի շեշտուած կ'ըլլայ, իսկ ցորենով սնանելու պարագային՝ աւելի բաց գոյնի:

«Ս. Փ.»

ԵՒՐՈՊԱՑԻՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱՀԱՅՐԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Թարակոնայի համալսարանէն փրոֆ. մը Սպանիոյ հիւսիսային շրջանի քարայրի մը մէջ յայտնաբերած է 780 հազար տարի առաջ ապրած նախամարդոց պատկանող ոսկորներու 36 բրածոներ: Անոնք եւրոպական գտածոներուն ամէնէն հիներն են: Մօտ մէկ միլիոն տարի առաջ ապրած նախամարդերու մնացորդներ մինչեւ այսօր գտնուած են Ափրիկէի, Միջաւոր Արեւելքի եւ Ասիոյ, նոյնիսկ Արեւելեան Եւրոպայի (Վրաստան) մէջ, բայց Արեւմտեան Եւրոպայէն՝ ոչ: Այս բացակայութիւնը բացատրելու համար մարդկային յեղաշրջումին մասին կազմուած վարկածները կ'ըսէին թէ Եւրոպացիներու հեռաւոր նախահայրերը իրենց զարգացումի շրջանը անցուցած են այլուր ու քիչ շատ «արդիականանալ»է ետք վերադարձած Եւրոպա: Ամերիկացի գիտնականներ մեծապէս հետաքրքրական նկատած են յայտնաբերումը, քանի որ ան թոյլ կու տայ եզրակացնելու թէ մինչեւ այսօր կարծուածէն քառորդ միլիոն տարի աւելի առաջ նախամարդեր կային Եւրոպայի տարածքին վրայ:

Գտնուած մնացորդները մեծ մասով կը պատկանին գանկի, կզակի ոսկորներու եւ ակռաներու: Մասնագէտներու կարծիքով, անկարելի չէ որ սպանացի փրոֆ.-ին յայտնաբերումը մարդ արարածին նախահայրերուն պատկանող նոր ենթախմբաւորում մը զետեղէ մինչեւ այսօր կատարուած դասաւորումին մէջ:

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Մարտ - Յունիս 1994
Սիտնի, Աւստրալիա

Կիրակի, 12 Սեպտեմբեր 1993,
առտուան ժամը 10

-- Կու գա՞ս կոր Յակոբ:
-- Ո՞ւր:
-- Եկեղեցի, երէկ կու գամ ըսիր:
-- Թրաշ չեմ եղած տակաւին: Քիչ մը սպասէ:
-- Չէ, չեմ կրնար:
-- Աճէլէ՞ն ինչ է աղջիկ: Ժամը տասն է դեռ:
-- Ուշ է արդէն: Ես գացի:
-- Զարուհի կեցիր:
-- Ի՞նչ է:
-- Գոնէ գիտե՞ս ուր է եկեղեցին:
-- Չէ, բայց մօրքուրը բաներ մը ըսաւ:
-- Է ինչո՞ւ պիտի երթաս, կորսուիս նէ:
-- Չեմ կորսուիր:

Յակոբ խնդաց: Կը ճանչնար քոյրը --խենթ ու խելառ բայց յամառ, իր զաղտնի կեանքով լեցուն, աչքը բաց աղջիկ էր:

-- Զարուհի:

Արդէն գացեր էր:

Զորս յարկ խորտ ու բորտ, մթին աստիճաններէն անհամբեր վազելով իջաւ, ստորոտը հասած՝ պահ մը կանգ առաւ, շուրջը քննեց -- մեծղի, կոշտ ու տգեղ շէնքերու ծոցը սեղմուած բակն էր, ծուռ ու կոտրած առարկաներով խճողուած: Աջին լաճ մը նստեր կատու մը գիրկը իրեն կը նայէր: Ամէն կողմ լոյս, լոյս... աշխարհ մը իր անցեալով ու ներկայով լեցուած, եւ որուն մէջ կը խեղդուէր ինքը: Հայաստան գալէն ի վեր զգայարանքները բազմապատկուեր էին ու կը յորդէր ինքզինքով ու չէր կրնար քնանալ գիշերները, այնքան փոխուած էր ինքն ու կեանքը: Ուրախութիւն մը կը փրփրար ներսը օրը քանիչորս ժամ ու կը յորդէր դուրս մինչեւ երկինքի պըղտիկ բացուածքը որ կը նշմարուէր շէնքերուն վրայէն: Սովորաբար զուսպ ու զոց՝ Զարուհի յանձնուեր էր ամբողջութեամբ աճապարանքի մը՝ իւրացնելու ինչ որ կրնար շուրջի իրականութենէն, կեանքէն, փիրուն ու խաբուսիկ երկվայրկեանէն:

Դարձաւ լաճին կողմը նորէն. ինչքա՜ն պիտի ուզէր գրկել զայն, համբուրել, կատուն ալ....

-- Հայաստան եմ, Հայաստան....:

Բացաւ նիհար թեւերը գրկելու աշխարհը «մարդ ինչպէ՞ս կը սիրէ հայրենիքը, աչքո՞վ, ձեռքերո՞վ, երգելո՞վ, պոռալո՞վ, ցատքելո՞վ, խնդալո՞վ, հողին վրայ տապլտկելո՞վ ... ինչպէ՞ս...» մտածեց նորէն, թոքերը լեցնելով քաղաքին օդովը, աչքերը լայն լայն բացած «կեանքին մէջ ինչպէ՞ս կը սիրեն, Աստուած իմ...»:

-- Չեմ հաւատար... երազ է ասիկա:

Կրկնեց բառերը, ձեռքով տարտամ նըշան մը ըրաւ տղեկին ու զգաց որ կը քալէր դէպի ելքի դուռը:

Լայն անխնամ պողոտան գրեթէ ամայի էր այս ժամուն: Հեռուն երկու հոգի, քիթ քիթի խօսելով կը քալէին: Ցետոյ պզտիկ կառք մը անցաւ, մեծ աղմուկով, փոսերուն վրայէն ցնցուելով: Լռութիւն: Գորշ շէնքերու անկանոն գիծը կ'երկարէր մինչեւ հեռուները ու կը կորսուէր տուներու խճողումին ետին: Քիչ մըն ալ քալեց պողոտայէն վար ու բացուածքի մը կանգ առաւ: Առջին Երեւանն էր, պատերու, տանիքներու, սիւներու կուտակումը աչքը առածին չափ: Որքան նայէր՝ այնքան աւելի կ'ուզէր նայիլ ու լեցուիլ, պահել մէջը: Ի վերջոյ դըտաւ Ս. Սարգիսին գմբէթը. «տասը վայրկեան» խորհեցաւ ու ճամբայ ինկած արդէն մէջն էր տաճարին, կը խառնուէր բազմութեան, կը դպչէր հազար մարդոց մարմիններուն, կը ծծէր խունկը, կ'երգէր անոնց հետ...:

Զարուհի անզսպելի պահանջը ունէր ուեւէ մէկուն հետ խօսելու, զգալու թէ ինքը իրական, հոն էր ու երեւանցիք զինք կը տեսնէին, հետը կը խօսէին, մաս կը կազմէր Հայաստանի բնակչութեան, թէ իրաւ էր իր երազին իրականացումը...: Նոյն ատեն կը քաշուէր անծանօթներ կեցնելու եւ խօսքի բռնելու, մանաւանդ՝ աղջիկ մը...: Դժբախտութիւնը այն էր որ մարդիկ իրար աչքի չիփ չիտակ չէն նայիր փողոցներուն մէջ «վա՞խն է, թէ քաղաքավարութիւնն է, թէ համայնավար ռեժիմին դրած կասկածն է իրար հանդէպ» խորհեցաւ ու քալեց: Ի վերջոյ քաջութիւնը հաւաքեց ու կեցուց մէկը --միջահասակ, իր կազմով մէկն էր: Բարեւեց, սպասեց: Մարդը նեղ, զոց երես մը ունէր, բարձր բաղաձայններով լեզու մը. «բանուոր է» խորհեցաւ:

-- Խնդրեմ պարոն ... Սուրբ Սարգիս եկեղեցիին ճամբա՞ն է ասիկա:

Ինքը գիտէր ճամբան ու կէս ականջով մտիկ ըրաւ անոր բացատրութիւնը, միայն «ձայնը ձայնը... մէկը հետս խօսի, ուրիշ բան չեմ ուզեր... Հայու ձայն լըսեմ, Հայաստան ծնած ու մեծցած Հայու մը հետը խօսիմ...»:

Հիմա լռութիւն: Մարդը պիտի երթար, լքէր զինքը, Հայու ձայնը հետը տանէր առանց գիտակցելու թէ ինք հոս էր, մաս կը կազմէր հայրենիքին, առանց բաժնելու իր երջանկութիւնը...: Պէտք էր խօսէր:

-- Հո՞ս ծնած էք ... ես Պէյրութէն կու գամ եղբօրս հետ, առաջին այցելութիւնս է... ներողութիւն ... ի՞նչ ... պարոն...:

Մարդը գլուխը առեր գացեր էր արդէն:

(Շար. 1)

Հ.Բ.Ը.Միութեան Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը սրտի անհուն կսկիծով կը գուժէ՝ Կիպրահայ Համայնքի Պետական Ներկայացուցիչ եւ Հոգաբարձութեան Ատենապետ՝

ԱՐԱՄ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ-ի

մահը, որ պատահեցաւ յետ երկարատեւ հիւանդութեան, Կիրակի, Սեպտեմբեր 10, երեկոյեան ժամը 8-ին, Լառնագա։

Մեր խորազգած ցաւակցութիւնները կը յայտնենք Տիկին Բեկի Գալայճեանին, զաւակներուն եւ բոլոր հարազատներուն։

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ
ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ
ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան Հոգաբարձութիւնը անհուն վիշտով կը գուժէ իր բազմամեայ եւ ժրաջան Ատենապետին՝

ԱՐԱՄ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ-ի

վաղաժամ մահը, որ պատահեցաւ Կիրակի, Սեպտեմբեր 10, երեկոյեան ժամը 8-ին։

Մեր խորազգած ցաւակցութիւնները կը յայտնենք Տիկին Բեկի Գալայճեանին, զաւակներուն եւ բոլոր հարազատներուն։

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ
ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

քաղաքականութեան ծանօթանալու նպատակով Հայաստան գացած են Համաշխարհային Դրամատան փոխ-նախագահ Վիլֆրիտ Թալվից եւ իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը։ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 9-ին, զիրենք ընդունած է նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան։ Հանդիպումին, Դրամատան փոխ-նախագահը յայտնած է իր ընդհանուր գոհունակութիւնը ի տես նախատեսուած բարեկարգումներու եւ ծրագիրներու իրագործման, տնտեսական աշխուժացման։ Հայաստանի նախագահն ալ շեշտած է Պետութեան հաստատակամութիւնը՝ այդ ուղղութեամբ շարունակելու։ Նոյն օրը Վ. Թալվից մամուլի ասուլիս մը տուած է, որու ընթացքին ամփոփելէ ետք նախագահին, վարչապետին եւ նախարարներու հետ ունեցած իր տեսակցութիւններուն արդիւնքները եւ իր լաւ տպաւորութիւնները, անդրադարձած է իր ներկայացուցած հաստատութեան Հայաստանի վերաբերող ծրագիրներուն։

ՀԱՅ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ
ՊԱՏՄԱՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱՊԵՐՈՒՆ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

Երեւանի մէջ վերջ գտած է «Հայաստան - Ֆրանսա» միութեան կազմակերպած գիտաժողովը, որ նուիրուած էր հայեւֆրանսական պատմամշակութային կապերուն։ Իր տեւակին մէջ երկրորդ այս գիտական հաւաքին կարդացուած են ֆրանսացի ուսումնասիրողներու հայկ. պատմութեան եւ ճարտարապետութեան նուիրուած գործերուն, Փարիզի հայ թերթերուն, ֆրանսագիր հայ գրողներուն, Փարիզի Ազգ. Գրադարանի հայերէն ձեռագիրներուն եւլն. վերաբերող զեկուցումներ։ Գիտաժողովին իրենց մասնակցութիւնը բերած են փրոֆ. Ժան-Փիէր Մահէ (Սորպոն) եւ Անրի Սիրանեան։

ՆՈՐ ԵՐԴԻՔՆԵՐ

Գաղթական 100 ընտանիքներու համար սկսած է Աշտարակի շրջանի Կարին գիւղի մօտակայքը նոր աւանի մը կառուցումը։ Այս «Ապաստան» ծրագիրը, որու իրագործման կ՚օգնէ Նորաստեղծ Երիտասարդներու Քրիստոնէական Միութիւնը, հովանաւորութիւնը կը վայելէ ՄԱԿ-ի տրնթեր Գաղթականներու Գրասենեակին։ Վերոյիշեալ ծրագրին մաս կը կազմէ նաեւ Արմաւիրի, Սեւանի եւ Բիւրեղաւանի շրջաններու կարգ մը կիսաւարտ տուներու կառուցման լրացումը։

Նուպար Դաւիթեան, զաւակները եւ թոռները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՆԱՀԻՏ ԴԱՒԻԹԵԱՆ-ի

(Ծնեալ՝ Պաւրի)

մահը որ պատահեցաւ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 9-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 15, ժամը 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին՝

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Փոխան ծաղկեպսակի կը նախընտրուի նուէրներ ընել Հայաստան Հիմնադրամին։

Ցաւակցութիւնները կ՚ընդունուին Շաբաթ եւ Կիրակի, Սեպտեմբեր 16 եւ 17, ժամը 16-18, Դաւիթեան բնակարանը։

ԹՈՒԼՈՆ. --

Տէր եւ Տիկին Սերժ Սարգիսեան (Թուլոն) եւ Մարինա,

Տէր եւ Տիկին Միշէլ Ջելինսքի (Լա Ֆրէթ սիւռ Սէն), Մարիոն եւ Ժիւլիէթ,

Պ. Սերժ Զաքմիշեան (Լա Վալէթ տիւ Վառ) եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ժերար Գրիգորեան եւ զաւակները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծհօր, մօրեղբօր եւ մեծ-մօրեղբօր՝

ԿԱՐԳԻՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ-ի

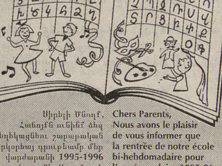
մահը, որ պատահեցաւ 94 տարեկանին։

Թաղումը կատարուած է մտերիմ շրջանակի մէջ, Լա Ֆրէթ սիւռ Սէնի գերեզմանատունը, ուր կը հանգչի իր կնոջ՝ Շաքէ Զաքմիշեան - Սարգիսեանի կողքին։

Իր յիշատակին նուէրներ ընել Թուլոնի «Ապրիս Քլէօպ» Միութեան։

ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏ
ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLÈGE ARMÉNIEN
SAMUEL-MOORAT

Սիրելի Ծնողք, Հաճոյքն ունինք ձեզ տեղեկացնելու շաբաթական երկօրեայ դպրոցի մեր վարժարանի 1995-1996 տարեշրջանի վերամուտի օրը՝ Չորեքշաբթի, 13 Սեպտեմբեր 1995: Ծրագրին մաս կը կազմեն՝ հայերէն լեզու եւ մշակոյթ, պար, խամաճիկ, ձեռային աշխատանքներ, կրօնական դասընթացք (ոչ պարտադիր): Դասաւանդութիւնները կ՚ունենան Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը՝ ժամը 9.30-էն 16.00:

Chers Parents,
Nous avons le plaisir de vous informer que la rentrée de notre école bi-hebdomadaire pour l'année scolaire 1995-96 aura lieu le 13 Sept 95.
Notre programme sera basé sur :
langue et civilisation arméniennes, danse, marionnettes, activités d'éveil, histoire religieuse facultative.
Deux jours par semaine, les mercredis et samedis, de 9h30 à 16h.

26, RUE TROYON - 92310 SEVRES

POUR TOUS RENSEIGNEMENTS S'ADRESSER

COLLÈGE - TEL 45 34 68 28
MME. NADINE TARPINIAN - TEL 47 50 29 04

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Satenig» de Vaulx-enVelin
organise un

GRAND BAL

à l'occasion
du 7ème anniversaire de sa création
le Samedi 16 Septembre à partir de 20 h
au Centre Culturel «Charlie Chaplin»
— *Place de la Nation* —
de Vaulx-en-Velin

avec la participation du chanteur
populaire
PAUL BAGHDADLIAN
avec l'Orchestre « A N I »

Entrée : 100 F. —*Parking surveillée*—
Entrée: 100 F. —Parking surveillé—
Pour tous renseignements : 78. 80. 27. 43
72. 04. 10. 81 — 78. 82. 06. 86

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ
ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

70-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ
ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ
ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՓԱՐԻԶ. -- Տէր եւ Տիկին Տելեմաք Գաւէզեան 1.000 Ֆր.։

ՓԱՐԻԶ. -- Տորք եւ Նորա Տէր-Յակոբեան 1.000 Ֆր.։

ՓՈՆ-ՏԸ-ՇԷՐԻԻ. -- Պ. Արիս Խաչատուրեան 500 Ֆր.։

ՎԱԼԱՆՍ. -- Տիկին Աղնիւ Մակարեան 100 Ֆր.։

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ՎԱԼԱՆՍ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ մշակութային ընկերակցութիւնը կը հաղորդէ որ Դաւիթեան դպրոցի վերամուտի արձանագրութիւնը տեղի կ՚ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 13, ժամը 9.30-էն սկսեալ

12, rue de la Cécile

Կրօնական ընկերակցութեան կիրակնօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 17-ին, ժամը 10.30-ին։ Կրնան մասնակցիլ բոլոր մանուկները 6 տարեկանէն սկսեալ։

Centre Communautaire
12, rue de la Cécile, Valence.

Association «NAREG»
ENGHIEN-LES-BAINS

Անկէնի միօրեայ վարժարանի վերամուտն է՝

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 13,
առաւօտեան ժամը 9.30-ին:

Rentrée scolaire
le Mercredi 13 Septembre à 9 heures 30
8, rue Félix Faure,
95880 Enghien-les-Bains
Renseignements : 48. 41. 49. 37
34. 17. 29. 26.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր և Տիկին Ժիրայր Մուրատեան 1.000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, իրենց սիրելի եղբօր՝ Զօհրապ Մուրատեանի մահուան 6-րդ տարելիցին ի յիշատակ։

ATELIER
DE THEATRE ARMENIEN
POUR ENFANTS

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ
ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

(առաւելագոյն 14 հոգի)

1995 - 96 դպրոցական տարեշրջանի համաձայն

Ղեկավարութեամբ՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ-ի
եւ ԺԻՐԱՅՐ ՉՈԼԱՔԵԱՆ-ի

Չորեքշաբթի օրերը, ժամը 14-էն 16.30
Հասցէ՝
MAISON D'ARMENIE
57, Bd Jourdan, Paris 14e

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝ (1) 43. 70. 62. 95:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

1977 - 1995
18 ans d'activités permanentes
à la M.C.A.
Une action culturelle
de long terme

RENTREE 95 - 96

Vous vous intéressez à la culture arménienne, vous voulez pour vous et vos enfants recevoir un enseignement culturel diffusé par un corps enseignant compétent et expérimenté dans une structure ouverte à tous

Venez vous informer et vous inscrire
JOURNEE PORTES OUVERTES
SAMEDI 23 SEPTEMBRE
de 14h30 à 19h
Rencontre avec les animateurs
et les professeurs (16h-18h)
Diffusion livres

Reprise des cours et animations
le Mercredi 4 Octobre

La M.C.A. revient sur AYP FM
le Mercredi 27 Septembre à 10h15

9, rue de Madrid. 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպէ իր տարեկան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17,

Առաւօտեան ժամը 11-էն սկսեալ

Կ՚երգէ ԱՆԹՈՒԱՆ ՊԷՋՃԵԱՆ

ընկերակցութեամբ Սուրբ Խաչի ՍՊԻՏԱԿ նուագախումբի

Վայր՝ Տոքթ. Արտաւազդ Քէխեանի Վիլլա,

4, rue du Docteur Rampont, VILLIERS LE BEL

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 14
JEUDI
14 SEPTEMBRE
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.677 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 71e ANNEE — N° 18.677

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԵԾԱՄՕՐԻ ՄԷՋ ՈՐԵՒԷ ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԵՐԵՒՈՅԹ ՉԿԱՅ

Սեպտեմբեր 12-ին, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, Ուժանիւթի նախարարը՝ Գագիկ Մարտիրոսեան յայտարարած է որ հիւլէակայանին մէջ որեւէ վտանգաւոր երեւոյթ չկայ: Այս ասուլիսը տրուած է երբ հեռուանք «Հայաթոմհսկողութեան» պետ՝ Ա. Մարտիրոսեանի կողմէ մամուլին կատարուած տեղեկատուութեան մը ուր ըսուած է որ Օգոստոս 31-էն Սեպ. 1 հիւլէակայանին մէջ տեղի ունեցող փորձարկումներու ընթացքին սարքաւորումներու միացման կէտերուն վրայ կարեւոր արտածորումներ նկատուած են: Նախարարը չէ հերքած այս պարագան, այն նըկատումով որ ժողովուրդին մօտ թիւրիմացութիւն չստեղծելու համար պէտք է բացատրուէր պատահածը:

Հարցը կը վերաբերի փորձերու որոնք կը կատարուէին ստուգելու համար սարքերու ամրութիւնը, տարբեր աստիճանի ճնշումներու: Սարքերը տոկացած են մինչեւ 195 քկ. ճնշումի եւ որեւէ ճեղք չէ գոյացած: Իսկ արտածորումները եղած են միաւորման այն կէտերուն վրայ որոնց ամրութիւնը նախատեսուած էր մինչեւ 155 քկ.նոց ճնշումի համար միայն: Ուստի, ինչպէս ըսած է Գ. Մարտիրոսեան, տեղի ունեցածը ոչ միայն անակնկալ չէր, այլեւ սպասելի:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 12/13)

Ռ. ՄԻՐԶԱԽԱՆԵԱՆ ՀՌԱԿ-էն ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾ

ՀՌԱԿ Սեպ. 11-ի իր յայտարարութեամբ կը հաղորդէ թէ կուսակցութեան շարքերէն կը հեռացուի Ռուբէն Միրզախանեան: Հոն ըսուած է թէ կուսակցութիւնը սկսած է ինքնամաքրագործումի եւ թէ ՀՌԱԿ վճռած է իր շարքերը մաքրել քաղաքական կերպարանափոխումներէ եւ գաղափարապէս խորթ տարրերէ:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Սահմանադրութեան 69-րդ յօդուածին համաձայն Սեպ. 11-ին, Ազգ. Ժողովը սկսած է Բ. նստաշրջանի իր աշխատանքը: Նախագահ Բ. Արարքցեան երեսփոխաններուն ներկայացուցած է այն որոշումները, որոնցմով Ազգ. Ժողովը կ'առաջնորդուի, մինչեւ վերջնական կանոնադրութեան մը պատրաստութիւնը: Այս որոշումներուն համաձայն Ազգ. Ժողովի նիստերը կը գումարուին երկու շաբաթը անգամ մը՝ Երկուշաբթի, Երեքշաբթի եւ Չորեքշաբթի օրերը: Մասնակի ընտրակարգով ձայներու առնուազն 5% ապահոված կուսակցութիւնները կամ ընտրական միաւորումները իրենց նախընտրական ցանկերուն ընդգրկած երեսփոխաններէն բաղկանալիք խմբակցութիւններով կը ներկայացուին Ազգ. Ժողովին մէջ: Իսկ խմբակցութիւններու մաս չկազմող երեսփոխանները կրնան իրենց խմբակցութիւնը հաստատել, պայմանաւ որ անոր մասնակիցներու թիւը հասնի 15-ի:

ՔՐՏԱԿԱՆ Բ. ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

Իռլանտայի մայրաքաղաքին մէջ սկըսած է քրտական Բ. վեհաժողովը որուն նպատակն է վերջ տալ հիւսիսային Իրաքի քրտական բախումներուն ու կայուն կացութիւն մը ստեղծել: Առաջին վեհաժողովին (Օգոստոս 9-11) մասնակցած էին քիւրտ երկու ղեկավարներուն՝ Թալապանիի ու Պարզանիի պատուիրակութիւնները, Իրաքի ազգ. Քոնկրէին ներկայացուցիչները. Թուրքիա եւս ներկայ էր որպէս դէտ:

Ա. այդ վեհաժողովին զուգահեռ, Իրաքի հիւսիսային քրտաբնակ շրջանին մէջ երկու ղեկավարներու համակրութենէն օգտուելով ՓՔՔ-ի ուժերը եւս յարձակման անցած էին, թիրախ առնելով Պարզանիի դիրքերը: ՓՔՔ քիւրտ այս ղեկավարը կ'ամբաստանէ Թուրքիոյ հետ գործակցելու յանցանքով: Բ. վեհաժողովին բացումի օրը եւս ՓՔՔ յարձակում գործած է Թուրքեւիրաքեան մաքսատան գօտիին վրայ:

Տըպլինի մէջ եւս Թուրքիա ներկայ է դէտի կարգավիճակով ու ծրագրած է իր առաջարկները ներկայացնել: Առաջինը կը վերաբերի շրջանին քարիւղի եկամուտին, որմէ Անգարա կը պահանջէ որ բաժին հանուի նաեւ տեղաբնակ Թիւրքմէններու որոնց պաշտպանութիւնը ստանձնած է անուղղակի կերպով, ինչպէս նաեւ այլ ժողովուրդներու: Երկրորդ կէտով կը փափաքի որ թէ՛ Թալապանիի Քիւրտիստանի Հայրենասիրական Միութիւնը, թէ՛ Պարզանիի Քիւրտիստանի Ժողովրդավար Կուսակցութիւնը յարգեն շրջանին մէջ ՓՔՔ-ի գործունէութեան ու գոյութեան առիթ չտալու իրենց խոստումը. Եւ վերջապէս, Անգարա պայման կը դնէ որ անպայման յարգուի Իրաքի հողային ամբողջականութիւնը: Դաշնակցութեան մը պարագան որոշուի միայն բոլոր ժողովուրդները ներառնող հանրաքուէով մը: Այլ պայմաններով անկախութեան, ինքնավարութեան կամ դաշնակցային պետութեան մը ձգտումները անընդունելի պիտի ըլլան թէ՛ Թուրքիոյ, թէ՛ Սուրիոյ եւ թէ Իրանի կողմէ:

Քրտական այս վեհաժողովներուն նախաձեռնողը եղած էին Միացեալ - Նահանգները, որոնք եւս դէտի կարգավիճակով ներկայ կ'ըլլան հանդիպումներուն: Բ. շրջանին Անգլիա եւս մասնակից ներկայացած է, ինչ որ ուրոշ անհանգստութիւն պատճառած է Թուրքիոյ:

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ՀԵՏ

Երեւանի մէջ աւարտած են Ուկրանիոյ եւ Հայաստանի պատուիրակութիւններու հարկային համաձայնագրի մը շուրջ տարուած բանակցութիւնները: Սեպտեմբեր 11-ին ստորագրուած է նախնական փաստաթուղթ մը: Այս համաձայնագիրը կը նախատեսէ երկու երկիրներու միջեւ հարկերու կիսումը, փոխանակ կրկնակի վճարման:

Haratch 70 : hommage

Chère Madame,

Votre journal frappe avec bonheur à notre porte, quotidiennement et c'est un vrai défi, pour rappeler que la langue, l'écriture et la culture arméniennes existent bien !

C'est digne de louanges que d'avoir survécu à ces périodes obscures d'avant ou après guerre où maintenir le flambeau d'une identité propre en diaspora, sans le socle du pays natal, relevait sûrement d'un orgueil propre à la race elle-même, sinon de l'assurance d'une mission à accomplir coûte que coûte.

Il y a maintenant l'Arménie. Et vous restez immuable, fidèle à votre liberté d'expression. Libre. Obstinée dans la forme et dans le fond de votre journal.

Félicitations et longue vie.

Il y a trop peu d'institutions arméniennes qui résistent à ce point à l'outrage des ans pour que l'on ne s'incline pas modestement devant votre œuvre.

Je vous prie de croire, Chère Madame Missakian, à l'assurance de mes meilleurs sentiments.

au nom de l'INSTITUT ARMENIEN DE FRANCE
et de l'ASSOCIATION NATIONALE DES ANCIENS COMBATTANTS ARMENIENS

ANTOINE BAGDIKIAN

Versailles, le 7 Septembre

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՍՆԻՈՅ մէջ կացութիւնը գրեթէ անփոփոխ է քանի որ Սերպերը չեն քաշեր իրենց ծանր հրետանին որ կը շրջափակէ Սարայեւոն եւ կը թուի որ ՕԹԱՆ-ի ռմբակոծութիւններն ալ մեծ բանի չեն ծառայած: Այս իրողութիւնը արդէն բանավէճի նիւթ է արեւմտեան Պետութեանց միջեւ, Անգլիա կ'ուզէ որ հրադադար մը հաստատուի: Առայժմ շատ յայտնի չէ ո՞ւր կ'իյնան ռումբերը: Ըստ Ռուսերուն՝ բնակչութեան վրայ, ինչ որ ըսել կու տայ իրենց որ իսկական ցեղասպանութիւն մը կը գործուի Սերպերու դէմ: Արեւմտեանները նախընտրութիւն կու տան օդային ռմբակոծութիւններուն, բայց, շատ աւելի ճշգրիտ գործ կը տեսնեն թնդանօթները:

ՆԻՒ-ԵՈՐՔԻ մէջ, Սեպտեմբեր 12-ին սկսած են ուղղակի բանակցութիւններ յոյն եւ մակեդոնացի Արտաքին Նախարարներուն միջեւ ՄԱԿ-ի միջնորդին հովանիին տակ: Համաձայնութիւնը պէտք է յանգի Յունաստանի կողմէ պարտադրըւած շրջափակման վերնալուն, բայց անունին հարցը, ինչպէս գրեցինք, այլ բանակցութեանց նիւթ պիտի ըլլայ: 1993 Ապրիլին է որ նախկին Եուկոսլաւիոյ այս Հանրապետութիւնը ճանչցուած էր եւ ընդունուած Միացեալ - Ազգերու Կազմակերպութեան մէջ, առժամեայ Փիրոմ անունին տակ (Ֆորմըր Եուկոսլաւիա Ռեփուպլիք օֆ Մասետոնիա): Յունաստան շատ ջանք թափած է որ այս Հանրապետութիւնը չճանչցուի: Յունաստան կատարուած հարցախոյզի մը արդիւնքը ցոյց կու տայ որ Յոյներու 60%-ը դէմ է որեւէ համաձայնութեան:

«ՆԵԶԱՎԻՍԻՄԱՅԱ ԿԱԶԵՏԱ», որ պերեստրոյկայի խորհրդանիշ թերթն էր չկրցաւ կրկին լոյս տեսնել Սեպ. 11-ին, ինչպէս նախատեսուած էր: Նախորդ խմբագրապետը՝ Վիտալի Տրետիակով յանկարծակի մուտք գործած էր թերթին ժողովասրահը ութ զինեալ թիկնապահներով եւ այդ ձեւով կ'ուզէր վերադառնալ 12 օր առաջ իր կորսնցուցած աթոռը ընդհանուր ժողովի մը որոշումով: Այս ներխուժումը անակնկալի բերած է բոլոր լրագրողները որոնք չեն ալ կրնար հաւատալ Տրետիակովի նոր խոստումներուն: Ան, պաշտօնանկ ըլլալէ ետք իր տեղը պաշտօնի կոչուած փոխանորդը, նոր կցորդ մը նշանակած է եւ յայտարարած թէ կը կրկնապատկէ բոլոր աշխատավարձերը եւ 200%-ի պարգեւ մըն ալ պիտի տայ Սեպտեմբերի համար: Այս խոստումներուն դժուար թէ կարենայ տէր ըլլալ քանի թերթը պարտքերու տակ թաղուած է ինչ որ պարտադրած էր իր ընդհատումը Մայիս 24-էն ի վեր: «Սեւոդնիա» ազատական թերթին խմբագիրը՝ Տատիանա Մալկինա կը գրէ թէ «Նեզավիսիմայա Կազետա»յի տագնապը ցոյց կու տայ որ քաղաքական դետնի վրայ իսկական անկախ թերթ մը անկարելիութեան մէջն է դիմանալու նիւթապէս:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Շրջապատի նախարարուհին՝ Գորին Լըփաժ փոխադրութեանց միջոցներու պատասխանատուներուն հետ հանդիպումի մը ընթացքին յայտարարած է թէ «Հարկ է սորվիլ կառք գործածելը մոռնալ քաղաքին մէջ»: Հանդիպումին մասնակցած են նաեւ ապահովութեան մասնագէտներ եւ հրատապ հարց եղած է անհատական կառքի երթեւեկը քաղաքին մէջ: Նոյեմբերին, այս առընչութեամբ, օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի Ազգ. Ժողովին: Տարհամոզելու համար կառքի տէրերը, կը նախատեսուին զանազան միջոցներ, օրինակ՝ մուտքը բաժով (փէաժ) եթէ հաստատուի որ կարելի է դիւրութեամբ գործադրել, որոշ կառքերու մուտքը արգիլել երբ գէշ վիճակի մէջ են ու շատ կ'ապականեն: Նախարարուհին կը նախընտրէ պատասխանատուութեան գիտակցութիւնը տալ քան՝ պարտադրել:

ԱԼԺԷՐԻ մէջ 14 իսլամապաշտներու զինեալ խմբակ մը բնաջնջուած է ըստ պաշտօնական զեկոյցի մը: Ապահովութեան ուժերը յարձակած էին այն շէնքին վրայ ուր խումբը ապաստանած էր եւ պատանդ բռնած ընտանիք մը: Յաջողած են ընտանիքը ազատել եւ խումբն ալ ոչնչացնել:

ԱԴՐԲԵՋԱՆ Սեպտեմբեր 10-էն սկսած է մուտքի արտօնութեան նոր կարգադրութիւն մը կիրարկել Թուրքիոյ քաղաքացիներուն համար: Այս վերջինները ադրբեջանական վիզա ստանալու համար անպայման պէտք է դիմեն Անգարայի ադրբեջանական դեսպանատուն. իսկ այն Թուրքերը որո՞նք առանց մուտքի արտօնութեան կը հասնին Պաքու, ետ պիտի ղրկուին: Վերցուած է նաեւ սահմանային մուտքի կէտերէն տեղւոյն վրայ մուտքի արտօնագիր ունենալու կարելիութիւնը: Թուրք մամուլը լուրը տալով կը յիշեցնէ նաեւ թէ երկու տարի առաջ Թուրքիոյ եւ Ադրբեջանի միջեւ ստորագրուած համաձայնագրերով որոշուած էր մուտքի արտօնութիւնը ջնջել ժամանակ մը ետք:

ՍՈԽՈՒՄԻ մէջ, աբխազ փոխ-վարչապետին՝ Եուրի Վորոնովի սպանութենէն ետք (Սեպ. 11-ին), ապահովութեան արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են ամբողջ հողամասին վրայ: Այս ոճիրին կապակցութեամբ երրորդ կասկածելի մը ձերբակալուած է: 47 տարեկան, Վորոնով նաեւ աբխազ երեսփոխան էր եւ պատասխանատուներէն մէկը այդ անջատողական Հանրապետութեան ռուս համայնքին:

«ՑՈՒՌԱՑ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ԱԹՈՄԱԳԷՏ ԺԱԳ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ ՄԵԾԱՄՕՐԻ ԱԹՈՄԱԿԱՅԱՆԻՆ ՎԵՐԱԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Հայաստանի անկախութեան յաջորդող ժմեռներուն սարսափը որպէս փրկութեան միակ դուռ ցոյց տուաւ Մեծամօրի ատոմակայանը: Որպէսզի երկիրը ուժանիւթի մարզին մէջ ունենար նուազագոյն անկախութիւն մը որ ներկայի աշխարհին մէջ աւելի ծանր կը կշռէ քան քաղաքականը, անհրաժեշտ էր վերստին գործարկել 1989 Ապրիլին փակուած կայանը: Ու այսօր, խնդրին ձուլթենէն աւելի քաղաքական վէճերու, նաեւ չահարկումներու նիւթ ըլլալէ ետք, վերջ տրուած է անոր վեց տարուան դադարին:

Հայաստանեան մամուլը, յայտնի սխոփանքով, յաճախ տեղ կու տայ վերաբացումին լուրերուն. կ՚արձագանգէ Պետութեան յատուկ ուշադրութեան ու մանաւանդ նախատեսումներու. կը գրէ թէ ծրագրուած սա թուականէն պիտի սկսի ելեկտրականութեան արտադրութիւնը եւ բնակչութիւնը այսքան ժամ լոյս պիտի ունենայ, եւլն.: Սակայն, թէ ի՛նչ կը նշանակէ որոշապէս «վերաբացում», «վերագործարկման սկիզբ», «արտադրութիւն», եւլն. այնքան ալ մատչելի եզրեր չեն ոչ մասնագէտ բազմութիւններու. անոնց եւ նաեւ ատոմակայանին առընչուած մտավախութիւններու, վիճելի կէտերու մասին լուսաբանուելու եւ լուսաբանելու նպատակով դիմեցինք նիւթին մասնագէտ յարմարագոյն անձին՝ ատոմագէտ Ժագ Փանոսեանի որ Ատոմական Ֆրանսական Հիմնարկին (Ցրամաթոմ) մէջ հետազօտութեան բաժնի ղեկավար եղած է. ներկայիս խորհրդականն է նոյն հաստատութեան: 1986-էն ի վեր ալ մնայուն յարաբերութեան մէջ է Մեծամօրի ատոմակայանին հետ:

Հ. -- Աթոմակայանին գործարկումի փուլէն առաջ, քննադատութիւնները խընդրոյ առարկայ կ՚ընեն անոր համար ընտրուած վայրին անպատեհ բնոյթը. կը նշուին երկրաշարժի գօտիի մէջ գտնուելու եւ երկրագունտի կեղեւին վրայ ճեղքի մը վրայ կառուցուած ըլլալու պարագաները: Ո՞րքան ճիշդ են այս պնդումները:

Պ. -- Ըսեմ որ ես երկրաշարժի, վայրի ընտրութեան մասնագէտ չեմ. ատոմակայան մը զանազան գիտակարգերու մասնագէտներ կ՚ունենայ: Կրնամ ձեր հարցումին պատասխանել այն չափով որ տեղեակ եմ նիւթին:

Հայկական ատոմակայանը խորհրդային շրջանին երբ ծրագրուած էր, յայտնի էր որ երկրաշարժի գօտիի մէջ պիտի գտնուէր եւ այդ առումով առաջին օրինակը կը հանդիսանար: Ուսումնասիրուած էր երկրաշարժի վտանգի պարագան, թէեւ ոչ արեւմտեան չափանիշերու յարիր մօտեցումով: Շինութեան ընթացքին իսկ որոշուած էր երկու անգամ զօրացնել երկրաշարժի դէմ անոր պաշտպանութիւնը: Երբ 1988-ի երկրաշարժը պատահեցաւ, ատոմակայանը չվնասուեցաւ: Այդ ուղղութեամբ զանազան ստուգումներ եղան:

Ինչ կը վերաբերի երկրագունտի կեղեւի ճեղքի մը պնդումներուն, ատիկա ճիշդ չէ. ատոմակայանին տակ վտանգաւոր ճեղք չկայ: Ամէնէն մօտիկ ճեղքը կը գտնուի շուրջ 8 քմ. հեռաւորութեան վրայ:

Պէտք էր ստուգել հրաբուխներու վիճակը: Գիտնալ թէ հաւանականութիւն կա՞յ որ անոնք կրկին ժայթքէին: Գիտական մօտեցումով հրաբուխ մը վերջնականապէս մարած կը նկատուի եթէ 100 հազար տարիէ ի վեր ժայթքած չէ: Այդ պատճառով շրջակայ հրաբուխներէն մասնիկներ քննուեցան եւ յայտնուեցաւ որ վախ չկար:

Իսկ երկրաբանական կացութեան մասին պէտք է ըսել որ կայանը կառուցուած է պազալթի ընդարձակ շերտի մը վրայ: Այս տուեալները թոյլ կու տան հետեւցնելու որ ճիշդ ընտրուած է ատոմակայանին վայրը:

Հ. -- Իսկ ի՞նչ վիճակի մէջ է այսօր աթոմակայանը, քիչ:

Պ. -- Շէնքերը հիմա լաւ վիճակի մէջ են: Կաթսան, խողովակները, շոգիի արտադրիչները պէտք է յենակներով ամրացուին որպէսզի երկրաշարժի մը պարագային տոկան: Այս մասին տակաւին ընելիք կայ:

Պէտք է նաեւ լաւ բանի վառելիքը պաղեցնելու սարքը: Ատիկա անհրաժեշտ է նոյնիսկ երբ ատոմակայանին գործունէութիւնը կանգ առած է. հիմա Մեծամօրի մօտ արուեստական լիճ մը սկսած են պատրաստել որպէսզի միշտ պաղեցնելու տրամադրելի ջուր ունենան:

Հ. -- Աթոմակայանին երկու մասերէն մէկն է միայն որ կը վերսկսի գործունէութեան. քանի՞ տարուան կեանք կը նախատեսուի անոր:

Պ. -- Այս նորոգուածը Բ. մասն է որ ըսկսած էր գործել 1980-ին. կանգ առած էր 1989-ին: Ծրագրուած էր 25 տարուան համար: Ներկայիս կը խօսուէր մինչեւ 2005 թուականը աշխատցնելու մասին:

Հ. - Ի՞նչ արժեց նորոգութեան ծախքը:

Պ. -- Պաշտօնապէս ընդունուած էր որ 70 միլիոն տոլար պիտի արժէր այս Բ. մասին նորոգութիւնը: Ռուսաստան 1994 Մարտին ստորագրուած համաձայնութեամբ մը յանձնառու եղած էր 60 միլիառ ռուբլի փոխ տալու: Ընդունած էր վառելիքն ալ ղրկել: Ապրիլին բերին: Ծախքին մնացածը Հայաստանը վճարեց: Գործը ընողներուն մեծ մասն ալ Հայաստանի Հայեր էին, թէեւ ռուս մասնագէտներ ալ եկան: Դուրսէն օգնութիւն ցոյց տուաւ Սակաթէն, մասնագէտներ ղրկելով: Արեւմտեան Պետութիւնները ոչինչ ըրին:

Հ. -- Այդ բոլորէն ետք, այսօր կ՚ըսենք որ աթոմակայանը սկսած է աշխատիլ: Ի՞նչ պէտք է հասկնալ ատկէ:

Պ. - 1993 Մարտին Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը որոշեց կառավարութեան յանձնել ատոմակայանին ճակատագիրը որոշելու հարցը: Ապրիլին կառավարութիւնը յարմար դատեց նորոգութեան աշխատանքներու ձեռնարկել որպէսզի կարելի ըլլայ վերագործարկումը: Անցեալ Յունիսին ալ որոշուեցաւ վերաբացումը: Հիմա պէտք է զանազան փորձեր կատարել ու յայտնուած թերութիւնները սրբագրել: Հաւանական է որ Սեպտեմբերի վերջաւորութեան կամ Հոկտեմբերին ռէաքթէօրը բնականոն աշխատանքի թափը գտնէ:

Հ. -- Այսի՞նքն:

Պ. -- Այսինքն, որպէս վառելիք գործածուած ուրանիումը կորիզային հերձումով (ֆիսիոն) ուժանիւթ եւ նէօթրոններ կ՚արձակէ որոնք ուրիշ կորիզներու վրայ ազդելով նոյն հակազդեցութեան կը մղեն ու այս ձեւով շղթայաձեւ հակազդեցութիւններ (ռէաքսիոն ան շէն) տեղի կ՚ունենան: Եթէ անոնք մնան կայուն մակարդակի մը վրայ, կը նշանակէ որ կայանը գտած է բնականոն աշխատանքի թափը (ռէաքթէօր «քրիթիք»): Մեծամօրի ատուելագոյն ուժգնութիւնը 400 մեկավաթ է. որպէսզի արտադրուած ուժանիւթը կապուի ելեկտրականութեան ցանցին, առնուազն 15 - 20 մեկավաթ արտադրութիւն պէտք է:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆԵՐԿԱՅ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ՝ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԸ

Եթէ ժամանակակից տասնամեակը անուն մը ունի, ապա 1990-ական տարիները կարելի է կոչել թանգարանի ժամանակաշրջանը: Թանգարան այցելելը դարձած է ամէնէն ժողովրդական ժամանցը ճարտարարուեստականացած երկիրներուն մէջ: Անոր ժողովրդականութիւնը շատ աւելի մեծ է, քան՝ մարզախաղը, ժողովրդային երաժշտութիւնը եւ մշակութային այլ երեւոյթներ, բացի հեռատեսիլ դիտելը:

Կարգ մը մասնագէտներու համաձայն, չարթուան մէջ տուեալ օր մը շատ աւելի մարդ կ՚այցելէ թանգարանները, քան թէ կը պեղէ տեղեկութիւն հայթայթող համակարգիչի ցանցերը: Օրինակ, Ֆրանսայի բնակչութեան կէսէն աւելին վերջերս այցելած է երկրին հազար թանգարաններէն առնուազն մէկը, ըլլայ Լուվր թէ հանքագործական թանգարան մը:

Այն ընկերութիւնները, որոնք կը տագնապին ներկայով եւ կը մտածեն ապագայի մասին, տեսակ մը ապահովութիւն կը գտան անցեալը յաւերժացնելով թանգարաններու մէջ, որոնք կ՚օգնեն մարդոց, իրենց մշակութային ինքնութիւնը կազմաւորելու:

Միաժամանակ գրագէտ Անտրէ Մալրոյի «երեւակայական թանգարանի» պատկերացումը սկսած է իրականանալ, շնորհիւ համակարգիչին, համակարգիչով հաղորդակցութեան ցանցերուն եւ ամփոփ սկաւառակներուն (քոմփաքթ տիսք):

Մասնագէտներ կ՚ըսեն թէ ի վերջոյ կարելի պիտի ըլլայ արտադրել արուեստի գործերու կատարեալ ընդօրինակութիւններ, համակարգիչի պաստառին վրայ ունենալ երեք տարածութեամբ (խորք, լայնք եւ բարձրութիւն) երեւցող արուեստի գործերու պատկերներ կամ, գլխին տեսողական յատուկ սարք մը անցնելով «իրական» պտոյտ մը կատարել թանգարանի մը մէջ եւ զայն «այցելած» ըլլալու զգացումը ապրիլ:

Թէեւ ոչ ոք գիտէ, թէ այսօրուան արագ փոփոխութիւնները, ո՛ւր պիտի առաջնորդեն, սակայն համակարգիչի առեւտուրի եւ ժամանցի մարզին «հսկաները» կը փորձեն ճարպիկ դուրս գալ եւ համաձայնութիւններ ստորագրել, հռչակաւոր գեղանկարներու եւ արուեստի գործերու համակարգչային վերարտադրութեան իրաւունք ձեռք ձգելով: Այսպէս, անոնք մշակութային նախապէս կայուն եւ յաւերժական շտեմարանները կը վերածեն շուկայի հսկայական ձեռնարկութիւններու:

Ճարտարագիտութիւնը ինքնին հետզհետէ կը թափանցէ թանգարանները, թէեւ թանգարանի բազմաթիւ պատասխանատուներ թերահաւատ են անոնց մասին: Բրիտանիոյ պատմութեան թանգարանին առաջարկուած է 75 միլիոն տոլար արժող ծրագիր մը, որ հիմնուած է համակարգիչներու գործածութեան, ժապաւէններու ցուցադրութեան և գերասաններու կողմէ կենդանի խաղարկութեան վրայ, որոնք կը միտին վերակենդանացնել անցեալը: Նման նորութիւններու ջատագովները կը բացատրեն՝ «Ճարտարագիտութեան օգտագործումը կ՚օգնէ, որ հեռանանք մեռեալ իրեր ցուցադրելու գաղափարէն»:

Աշխարհահռչակ գրագէտ Անտրէ Մալրօ երազած է միտքին մէջ կատարեալ թանգարան մը ստեղծելու մասին. այդ թանգարանը լեցուն պէտք էր ըլլար ժամանակի եւ տարածքի վրայ ցրուած իրերով: Այժմ թանգարաններու եւ համակարգիչներու մասնագէտները կը նախատեսեն, որ Մալրոյի երազը կարելի պիտի ըլլայ իրագործել, զանազան հաւաքածոներ կազմելով համակարգիչով հաղորդակցութեան եւ համակարգիչի ծրագիրներու պատրաստութեան միջոցով: Իրօք. հրապարակի վրայ կը գտնուի համակարգիչի ծրագիր մը, որ կ՚օգնէ Մալրոյի բառերով, «այն տիեզերքը, ուր արդի արուեստը կրնայ գտնել իր տեղը աշխարհի վրայ, եւ այն թաքնուած աշխարհը, որ ժամանակին կը կոչուէր գերբնականը»:

Հանրային թանգարանները մէջտեղ եկան 18-րդ դարու վերջերը: Անոնց հետ յայտնուեցաւ դասաւորումի գաղափարը, որ կը հաստատէր, թէ արուեստի ո՛րոշ նմոյշներ լաւագոյններն են, եւ թէ զանոնք պէտք է ցուցադրել:

Թանգարանին այս սկզբունքը գոյատեւեց մինչեւ երկու տասնամեակ առաջ, մինչեւ Փարիզի Ժորժ Փոմփիտու կեդրոնին բացումը: Շէնք մը, որ կը նմանի գործարանի կամ արդիապաշտ կանգառի, եւ որուն բացումը կատարուեցաւ բուռն ընդդիմութեան ալիքներու մէջ: Զայն ջատագովողները կը հպարտանային ժողովուրդին համար ստեղծուած առաջին թանգարանով, ուր ոեւէ մէկը կրնար այցելել արդի արուեստ դիտելու համար, երաժշտութիւն մտիկ ընելու, ժապաւէն դիտելու կամ համակարգիչով գրադելու:

Ժորժ Փոմփիտու կեդրոնը հիմը դըրաւ թանգարանի դիմագիծին փոփոխութեան: Թանգարաններու մասնագէտ մը կը բացատրէ. «Թանգարանները փոխուեցան այն օրէն, երբ հանրութիւն մը գտան: Պէտք էր յարմարէին հանգստաւէտութեան եւ գեղեցկութեան պահանջները լրացնելու համար: Ապագային շատ աւելի ներքին յարակցութիւններ պիտի հաստատուին թանգարաններու միջեւ: Վստահ եմ, որ նման փոփոխութիւն մը պիտի պատահի յառաջիկայ 20 տարիներուն ընթացքին: Շատ աւելի շեշտ պիտի դրուի տեղեկութիւն հայթայթելու եւ ուսուցանելու վրայ: Ամբողջ թանգարաններ պիտի «փոխադրուին» դէպի համակարգիչով հաղորդակցութեան ցանցերը»:

Արդէն իսկ Ֆրանսայի Մշակութային նախարարութիւնը Ինթէրնէթի վրայ (համակարգիչով հաղորդակցութեան ցանց) ունի արուեստի ներկայացում մը, որ կը կոչուի «Լը Միւզէ Իմաժինէր» (Երեւակայական Թանգարանը): Համակարգիչի Օլիվէթթի ընկերութիւնը գնած է Ֆլորանսի հռչակաւոր Ուֆիցի թանգարանին հաւաքածոները համակարգիչի ամփոփ սկաւառակներով վերարտադրելու իրաւունքը: Համակարգիչի Միքրոսոֆթ ընկերութեան հիմնադիրն ու նախագահը՝ Պիլ Կէյթց 30.8 միլիոն տոլար վճարած է Լէոնարտօ Տա Վինչիի բոլոր գործերը վերարտադրելու համար: Միքրոսոֆթը արդէն իսկ հրապարակած է Լոնտոնի Նէշընըլ Կէլըրիին ամփոփ սկաւառակը: Պիլ Կէյթցի մէկ այլ ընկերութիւնը՝ Քորպիսը ձեռք ձգած է 250 հազար արուեստի գործեր ելեկտրոնիկ ձեւով վերարտադրելու իրաւունքը:

Սակայն բազմաթիւ թանգարաններու պատասխանատուներ խանդավառ չեն նման նորարարութիւններով: Նիւ - Եորքի Մեթրոփոլիթըն թանգարանին տնօրէնը՝ Ֆիլիփէ Տը Մոնթեպելլօ կ՚ըսէ, թէ արուեստի ցուցասրահներուն պարտականութիւնը չէ քայլ պահել ճարտարագիտութեան հետ. «Հարցը այն է, թէ արդեօք կրնա՞նք մեր հակակշռին տակ առնել ճարտարագիտութիւնը, թէ անիկա իր հակակշռին տակ առած է մեզ», հարց կու տայ Մոնթեպելլօ: Ան ունի այն տպաւորութիւնը, թէ համակարգիչի առեւտուրը աւելի կարիքը ունի թանգարաններուն, քան թէ թանգարանները՝ համակարգիչի ճարտարապետութեան:

Ֆրանսայի ազգային թանգարաններուն տնօրէնութիւնը հեռաւորութիւն մը կը պահէ համակարգիչի հանրածանօթ ընկերութիւններէ, հետապնդելով իր հիմնած ելեկտրոնիկ հրատարակչութեան ռազմավարութիւնը:

Նիւթական հսկայական շահերը կը բացատրեն, թէ ինչու կարգ մը թանգարաններ կը դժկամին իրենց հակակշռին տակ ունեցած արուեստի իրերը դարձնելու նաեւ ուրիշին սեփականութիւնը: Նաեւ կը վախնան, որ վաճառականացումը կրնայ արժեզրկել մակարդակաւոր գործերը:

Իսկ Փարիզի մէջ թանգարաններու մասնագէտներու ընկերակցութեան մը անդամներէն Ժան-Փիէր Ֆրանսուա կը պաշտպանէ ճիշդ հակառակ կարծիք մը, ըսելով, որ արուեստի իսկական գործեր շատ աւելի կարեւորութիւն կը ստանան, երբ անոնց վերարտադրութիւնները կը բազմանան. «Միշտ ալ իրական գործը տեսնել անակնկալի կը մատնէ մեզ: Նոյն զգացումը չես ապրիր, երբ կանգնած ես ընդօրինակութեան մը դիմաց: Զեմ կրնար բացատրել ատիկա»:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ - ՄՐԱԳԵԱՆ

«Ազդակ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՄՇԵՑԻ ԱՌԱՔԵԼԸ...

(ՎԵՐՅՈՒՇ)

-- Գարուն է եկել, ծաղկեր են ծառեր,

Գարնան թռչուններ ծառերին թառել...

Ցնամերձ այգում գործ էր անում ու քթի տակ երգում: Երբ մտայ բակ՝ հեռուից խորհրդաւոր մի հայեացք գցեց վրաս, ուղղուեց կանգնած տեղում, եւ ձեռքը հովհար անելով աչքերին՝ կանչեց.

-- Մուր արի, տեսնեմ ո՞վ տղեն ես: Չէ, հօրդ դժուար ճանչնամ, դու լաւ տեսնեմ՝ ո՞ւմ թոռն ես, գերդաստանդ ուրտեղի՞ց ի:

-- Հօրական պապս բնիկ գիւմրեցի է, մօրականս՝ Մուշից է գաղթել, - պատասխանեցի ես:

-- Իյա՛, զարմացաւ մի պահ նա եւ յետոյ, - մօրդ հօր անունն ի՞նչ ի:

-- Գալուստ:

-- Գալո՛ւստ, Գալո՛ւստ, - մի քանի անգամ ծոր տուեց ինքնիրեն ու չմտաբերելով՝ ասաց.

-- Ես քու պապ չեմ ճանչնայ, բայց քու պապ իմ ախպերն ի, ես էլ եմ Մշոյ հող ու ջուրի ծնունդ: Տասնհինգ Մանազկերտից էկանք: Դերիկ կը յիշի՞ս: Զօպասելով պատասխանի՝ շարունակեց.

-- Ուրտեղի՞ց յիշիս: Քու պապ լաւ կը յիշի: Քու պապ կ'ապրի՞:

-- Չէ, ես չեմ տեսել նրան:

-- Ափսո՛ս: Նա լաւ մարդ էղած կէղնի: Մեր երգիր չար մարդ չկար, չարը մարդու բախտն իր... Իմ հօր ընտանիք 9 շունչ իր, էսօր մենակ ես իմ մնացէ:

Մշեցի Առաքելը մի քանի անգամ ոտքով խփեց բահին, բահով խփեց ծառաբնին ու լռեց: Յետոյ դանդաղ դուրս եկաւ այգուց, նստեց այգու դռան մօտ դրուած սալաքարին եւ հայեացքը յառելով անորոշ մի կէտի՝ ասաց.

-- Քու պապ Անդրանիկի զինուորներից իր, գիտե՞ս, նրա հէր Անդրանիկի զինուորներից իր, նրա պապու պապն էլ ու դուն էլ Անդրանիկի զինուորներից էք, -- եզրակացրեց 80-ամեայ ծերունին՝ Առաքել Կիկոյեանը, - ունիմ 5 լաճ եւ 13 թոռ, - ասում է Մշեցի Առաքելը եւ ձեռքերի մատները փակելով մէկ առ մէկ հաշւում է.

«Մեծ թոռս մեծ աղջկաս աղջիկն է՝ Գրետան, յետոյ Թամարն ի, յետոյ՝ Ցասմիկն ի, յետոյ՝ Գէո՞րգն ի, թէ՞... մի պահ լռում է, մտովի հաշուարկ անում, ճշգում: Քիչ լռելուց յետոյ յանկարծ դարձաւ ինձ ու հարցրեց.

-- Ներող էղի, բայց դուն չըսիր, թէ ինչ՞ հրմար ես էկէ, ինչի՞ պէտք ունիս, ինչո՞վ կըրնամ օգնէ:

-- Ոչինչ էլ հարկաւոր չի, Առաքել պապ, - տեղից բարձրանալով՝ հանգստացրի նրան, - պարզապէս եկայ զրուցելու քեզ հետ, հարցնելու քո ողջութիւնը:

Մնաս բարովի հետ խոստացայ նորից այցելել նրան ու դուրս եկայ բակից: Նա վերցնելով բահը նորից շարունակեց մնացած աշխատանքն ու կարօտի պէս զուլալ իր երգը.

-- Գարուն է էկէ, ծաղկեր են ծառեր,

Գարնան թռչուններ ծառերին թառէ...

Գ. ՍԱՐՈՅԵԱՆ

«Առաւօտ», Օգոստոս 30

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻՆ ՄԷՋ ԱՄԷՆ ԲԱՆ ԳԻՆ ՈՒՆԻ

Ռուսական պետական հեռատեսիլի Ա. կայանին լրագրողներէն մէկը որ մամուլի աշխարհէն հոն անցած է, կ'ըսէ թէ լաւ կը ճանչնայ մամուլի մթնոլորտը. կան յօդուածներ որոնք ձեռքի տակէ կը վճարուին եղեր: Սակայն, գրաւոր մամուլին չեղումները եւ հեռատեսիլի չարաշահումները համեմատել, կը նշանակէ բաղդատել կնոջ մը ամառնային արկածախնդրութիւնները Սեւ ծովու կազմակերպեալ ճարբորդութիւններու մասնակցներուն տարադրամով իրենց մարմինը ծախող պոռնիկներու արարքին հետ:

Յիշեալ անձը որ անունը չէ յայտնած, «Իզվեստիա»յի մէջ պետական հեռատեսիլը նմանցուցած է խորհ. վաճառատան մը ուր աշխատողները միակ նպատակ մը կը հետապնդեն. ամէն բան կարելի եղածին չափ սուղի ծախել: Գրեթէ ոչ մէկ հաղորդում ձրի կը պատրաստուի: Փակ շրջանակ մը գոյացած է ուր անհաշիւ քանակութեամբ դրամ կը դառնայ: Հաղորդում մը պատրաստելու համար պէտք է վճարել տեսագրողը, հակառակ պարագային երիզը լաւ արձանագրուած պիտի չըլլայ. պէտք է վճարել ձայնագիր վարպետը, կազմողները առանց որոնց գործը երբեք աւարտին պիտի չհասնի ու հաղորդումը ներկայացուի:

Այս բոլորին հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ հաղորդումի մը ղեկավարը քովընտի կերպով 1500-2000 տոլար կը ստանայ ամէն անգամուն, ինչ որ երկու տարուան վճարումին համազօր է: Ու այս կացութեան Պետութիւնը ոչինչով կրնայ հակազդել:

Հեռատեսիլի լուրերն ալ ենթակայ են նոյն օրէնքներուն. մրցումի մը, կամ երաժշտահանդէսի մը ընթացքին «ըստ բախտի» անծանօթի մը վրայ պահ մը կանգ առած տեսագրողը նախապէս 100 - 150 տոլար դանձած պէտք է ըլլայ այդ անձէն. իսկ եթէ մէկը նման առիթով մը երկու խօսք ալ կ'ըսէ իր գործին կամ գործատան մասին, տասնապատիկը կը վճարէ այդ պատեհութեան փոխարէն: Բոլոր հաղորդումներուն մէջ ներկայ է քօղարկուած ծանուցումի ձեւը. հանդիպումները, վիճաբանական սալոնները, կլոր սեղանները, հարցազրոյցները պաստառին վրայ երեւելու առիթներ են մարդոց համար որոնք կ'ընդունին վճարել առոր գինը:

Այդ փակ դրութեան մէջ անկախ ու կարող «դրսեցի»ներու տեղ չկայ. հոն երբեք հազար հոգի կ'աշխատի արտադրութեան մը համար որուն 500 հոգին պիտի բաւէր:

Այս նոյն լրագրողը մեծ յոյս չունի արդարացութեան. ծանուցումներու համեմատութիւնը աւելցնել բանի պիտի չծառայէ. իսկ ծրագիրը, դիտողներու փափաքին յարմարցնել, պիտի նշանակէ ամբողջ օրը ցուցադրել խաղեր, զուարճացնող հաղորդումներ ու մեքսիքական բազմամաս ժապաւէններ: Այլ խօսքով, ինչպէս պետական միւս կայանները, Ա. կայանէն ներս ալ արմատական փոփոխութեան ոչ մէկ հեռանկար. դոնէ առ այժմ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիւս կը յայտնենք, որ Ս. Աթոռոյս Վեհափառ Հայրապետը՝ Ն.Ս.Օ.Տ. Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոս երէկ մեկնեցաւ Ժընեւ, որպէս Առենապետ նախագահելու համար Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի Գործադիր եւ Կեդրոնական Վարչութեանց ժողովներուն: Յիշեալ մարմիններուն հանդիպումները տեղի կ'ունենան Սեպտեմբեր 11-էն մինչեւ 23, մասնակցութեամբ շուրջ երկու հարիւր ներկայացուցիչներու աշխարհի բոլոր կողմերէն: Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի Գործադիր եւ Կեդրոնական Վարչութեանց այս հանդիպումին Վեհափառը պիտի ներկայացնէ իր տարեկան տեղեկագիրը:

Վեհափառ Հայրապետը Ս. Աթոռ պիտի վերադառնայ Կիրակի, Սեպտեմբեր 24-ին:

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 26-ին, Վեհափառ Հայրապետը Պէյրութէն պիտի մեկնի Հայաստան, Ս. Էջմիածնի մէջ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին հետ միատեղ նախագահելու համար Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետականացման 1700-ամեակի նշման կեդրոնական Յանձնախումբի առաջին ժողովին: Սոյն Յանձնախումբին Մայր Աթոռը պիտի մասնակցի 8 եկեղեցական եւ 4 աշխարհական ներկայացուցիչներով, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը 6 եկեղեցական եւ երկու աշխարհական ներկայացուցիչներով ու Պատրիարքական Աթոռները երկուքական ներկայացուցիչներով:

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան պատուիրակութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալ անձերէն - Գերշ. Տ. Արտակ Արք. Մանուկեան (Առաջնորդ Թեհրանի Հայոց Թեմին), Գերշ. Տ. Մեսրոպ Արք. Աշճեան (Առաջնորդ Ամերիկահայոց Արեւելեան Թեմին), Գերշ. Տ. Կորիւն Արք. Պապեան (Առաջնորդ Իրանա - Հնդկաստանի Հայոց Թեմին), Գերշ. Տ. Զարեհ Արք. Ազնաւորեան (Ատենապետ Կրօնական Ժողովի), Գերշ. Տ. Օշական Եպիսկ. Զոլոյեան (Առաջնորդ Քուէյթի եւ Արաբական Ծոցի երկիրներու Թեմին), Գերպ. Տ. Վարուժան Ծ. Վրդ. Հերկելեան (Ատենադպիր Կրօնական Ժողովի), Մէթր Խաչիկ Պապիկեան (Ատենապետ Կեդրոնական Վարչութեան) եւ Պ. Ոսկեբերան Արզումանեան, (Ատենադպիր Կեդրոնական Վարչութեան):

Վեհափառ Հայրապետը Անթիլիաս պիտի վերադառնայ Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 3-ին:

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԻ

Սեպտեմբեր 12

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՍ ԶՈՀ,

ԵՍ ԴԱՀԻՃ

Թատերգութիւններ

Հեղինակ՝ ԱՐԱ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Հրատարակութիւն «Արծիւ»,

Պէյրութ, 1995:

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Երկրորդը որոշ տարիքի, ճերմակ մազերով, ներկայանալի մարդ մըն էր: Արագացուց քայլերը, հասաւ անոր քով, անցաւ, քալեց քիչ մըն ալ, յետոյ դարձաւ անոր կողմը: Գեղեցիկ տղամարդ էր:

-- Ս. Սարգիս եկեղեցին կը փնտռեմ, ինծի ըսին թէ Հրազդանի կիրճին վրայ կը նայի, ըսին թէ...:

Կանգ առաւ: Մարդն ալ: Շուրջի եռուզեռը, մարդուն խաղաղ, կապոյտ աչքերը, քիչ մը անդին՝ Արարատի ուրուագիծը ...«ասոնք բոլորը ինծի նման Հայեր են, մէկ հատ օտար չկայ...» խորհեցաւ:

Սկսան խօսիլ, բայց սիրային առաջին խօսակցութեան մը նման՝ ոչ մէկ բառ կրցաւ միտքը պահել, մարդուն ձայնէն հմայուած, կապոյտ նայուածքէն տարուած: Ու բերնին եկած առաջին բառերը թափեց մարդուն առջին, անոր ուշադրութիւնը իր վրայ պահելու համար: Որքան խօսէր, այնքան այն տպաւորութիւնը կ'ունենար թէ գոյ աշխարհ մը կը բացուէր իրմէ ներս ու իր մէջ կ'առնէր, կը գրկէր անթիւ մարդիկը հոն իր շուրջը թափառող, մտահոգ կամ անտարբեր դէմքերով, իր երազէն չինուած մարդիկ, սրբութեամբ եւ առաքինութեամբ լեցուած կինեը, մայրութեան խորհուրդը ներկայացնող տարեքոտ կիներ. «ա՛խ Հայեր, ձեզ բոլորդ կը սիրեմ, հոգիիս մէջ ապրեցէք, իմս եղէք» կրկնեց մտքէն...:

-- Հայերէնի ուսուցչուհի եմ, ամբողջ կեանքս այսօրը երազեր եմ, չէք կրնար երեւակայել ինչ խենթենալիք բան է հայրենիքը, նոր ծնիլ մըն է... ես...:

Մարդը ծխախոտ մը վառեց, բարակ մատներ ունէր. «ի՞նչ էր մարդուն անունը, Աստուած իմ, հիմա ըսաւ...»:

-- Անունս Զարուհի է, երկու օր առաջ եկանք, կարծես տարի մըն է հոս եմ... անկեղծ... ճիշդ երազ տեսնելու պէս է կը կարծես ժամեր տեւած է ան մինչդեռ քանի մը երկվայրկեան է միայն...:

Երջանկութեան թեւերուն յանձնած ինքզինքը, այտերը ու ականջները կրակ, բերանը չոր, Զարուհի կէս ժամ ետք Ս. Սարգիս եկեղեցին դարպասը կը հասնէր:

Զմտաւ եկեղեցի անմիջապէս: Դուրսէն մտիկ ըրաւ, ինչպէս կ'ընէր Պէյրութ: Հոս սակայն տարբեր էր, եւ երկրին գաղտնի մտերմութիւնը իր մէջը մարդկային տաքութեան, մտերմութեան կարօտ մը արթնցեր էր յանկարծ: Շուրջը նայեցաւ --մարդիկ մօտ, անմիջական որակ մը ունէին որ նոր կը զգար կեանքին մէջ: Կ'ուզէր դպչիլ անոնց, գրկել ու սիրել պզտիկները, առնուազն բարեւ տալ բոլորին անխտիր...: Հայեր էին բոլորը ու սէրը, սրտին պահանջը բարութեամբ ողողելու ամբողջ երկիրը՝ աշխարհի էն բընական բանը կը թուէր հիմա: Ամէն ինչ տարբեր էր հոս, «կարծես նոր մոլորակի մը վրայ կը գտնուիմ» ըսաւ ինքնիրեն:

Զարմացած եւ ուրախ՝ ներս եկեղեցի անցաւ, բազմութեան էն խիտ մասը գընաց, քսուեցաւ ու նոյնիսկ ձեռքով դըպչեցաւ մարդոց: Փնտռեց կապոյտ աչքերով մարդը, բայց չգտաւ: Ու յանձնուեցաւ երգեցողութեան, կռնակը պատին, աչքերը գոց, պայուսակը ուժգին սեղմած, սիրտը ու մարմինը տակն ու վըրայ...: Ու տեսաւ ինքզինքը մարդոց մերկ մարմիններուն փաթթուած, համբոյրներու տակ խեղդուած, մազերը բարձին վրայ քակուած ու թափած, սէրը սարսռալով մորթին ամբողջ տարածքին, ու հալելով սրտին մէջ...:

Բացաւ աչքերը: Քիչ մը անդին հաղորդութեան բազմութիւնը լեցուեր էր խորանին առջին: Արագ մը շարժեցաւ դէպի անոնց քով, սիրտը տրոփուն ու նայուածքը ցած: Գէր կնկայ մը քով կայնեցաւ ու փորձեց Հայր Մեր մը ըսել: «Ի՞նչ ըսել է մարդիկը սիրել, ոչ թէ անանկ երեւակայութեամբ այլ իրապէս, մօտէն, մորթին տակէն» անցաւ մտքէն աղօթքը չըլմընցած «լուսթիւն կ'ուզեմ Աստուած իմ... աս վայրկեանը կեանքին էն յարգի վայրկեանն է»: Բայց ինք գիտէր թէ ուրիշ տեղ էր ճշմարտութիւնը, «աշխարհի միակ աղջիկն եմ որ չէ սիրած, չէ համբուրուած մէկու մը հետ» կրկնեց միտքէն հազարերորդ անգամ ըլլալով: Զարուհի գիտէր թէ սէրը զինքը մարդոցմէ զատող անանցանելի տարածութեան մէջ էր, արգիլուած, անհասանելի, մեղաւոր ու վտանգաւոր տարածութիւնը սիրոյ: Քայլ մըն ալ առաւ: Խորանին առջեւն էր:

Անշարժացաւ, վերցուց գլուխը «սէր կ'ուզեմ Աստուած» անցաւ մտքէն: Բացաւ բերանը -- երիտասարդ, առատ մօրուքով, սեւ, խիստ արտայայտութեամբ մէկն էր քահանան: Նայուածքները իրար դպչեցան ու փախան «օգնէ ինծի Աստուած իմ... մեղք եմ, կեանքս կ'երթայ կոր»: Բերանը քիչ բացաւ, քահանային մատը դպչեցաւ շրթունքին, նշխարհը նստաւ չոր լեզուին վրայ «փրկէ զիս Աստուած իմ...»: Խաչ հանեց «չեմ հաւատար որ Հայաստանի հողին վրայ հաղորդութիւն կ'առնեմ կոր» անցաւ մտքէն, աճապարանքով հին տեղը գնաց, սիւնին քով, ծալեց թեւերը, անշարժացաւ: Եկեղեցիին մթնոլորտը միշտ կը բանար սիրտը, կը տաքնար աշխարհի հանդէպ: Հիմա սկսաւ մօտէն նայիլ բազմութեան դէմքերուն, մարմիններուն:

-- Սրբեայ զոսա որք ողջունեցին սիրով...:

Ամբողջ կեանքը եկեղեցիին շուրջ դարձած էր: Տէր Սահփան շատ զարդացած չէր սակայն զաւակներուն մէջ խղճալի ծարաւը դրած էր «իմ պակասս դուք պիտի գոցէք հա, ... լաւ Հայ պիտի ըլլաք, մաքուր քրիստոնեայ»: Տեսաւ հայրը, Պէյրութէն բաժանումի առտուն «Զարուկ աղջիկս, չըլլայ որ...»:

(Շար. 2)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ներսէս Սարաֆեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վահագն Կարապետեան, Տիկին Սեդա Պահարեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպ. 18-ին (Մեռելոց), յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ Եայլախանեան)

մահուան 30-րդ տարելիցին եւ իրենց հօր եւ մեծ-հօր՝

ՄԻՀՐԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ-Ի

մահուան 20-րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ Եայլախանեան եւ Կարապետեան ընտանիքներու համայն ննջեցելոց յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տոքթ. Նուրհան Ալթունեանի (Մոնրէալ) մահուան առթիւ, Պ. Գրլակ Ղազարեան 2.000 Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին, (ստանալ «Յառաջ»էն):

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Սէն-Ժերոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը հաղորդէ որ իր Սահակ - Մեսրոպ վարժարանը կը վերսկսի Սեպտեմբեր 20-ին:

Օթոքարը պիտի անցնի ամէն Չորեքշաբթի առաւօտները՝
— La Bégude Sud, 8 h 40,
— Aux Aurenques, 8 h 50.

Նոր արձանագրութիւններուն համար դիմել Թաղականութեան, Չորեքշաբթի, Շաբաթ եւ Կիրակի առաւօտները կամ հեռաձայնել Տէր Հօր՝ 42.58.35.00:

ՄԱՐՍԷՅԼ

«Խաչատուր Աբովեան» միօրեայ հայկական վարժարանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20-ին:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ կից Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ՝

339, avenue du Prado, Marseille 8e

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատան կամ հեռաձայնել՝ 91.77.84.70 եւ 42.69.07.95:

ԻՍԻ

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տ. Սէրէնկիւլեան» մասնաճիւղի միօրեայ վարժարանի բացման օրն է Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 19-էն 22, Մշակոյթի Տան մէջ՝
45, rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux.

ՎԱԼԱՆՍ

Կրօնական ընկերակցութեան կիրակնօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 17-ին, ժամը 10.30-ին: Կրնան մասնակցիլ բոլոր մանուկները 6 տարեկանէն սկսեալ:

Centre Communautaire
12, rue de la Cécile, Valence.

Նուպար Դաւիթեան, զաւակները եւ թոռները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՆԱՀԻՏ ԴԱՒԻԹԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ Պաիրլի)

մահը որ պատահեցաւ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 9-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 15, ժամը 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին՝

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Փոխան ծաղկեպսակի կը նախընտրուի նուէրներ ընել Հայաստան Հիմնադրամին:

Ցաւակցութիւնները կ'ընդունուին Շաբաթ եւ Կիրակի, Սեպտեմբեր 16 եւ 17, ժամը 16-18, Դաւիթեան բնակարանը:

REPAS à BIÈVRES

Comme chaque année, la Croix Bleue Arménienne, Section d'Issy-les-Moulineaux (Dirouhie Sérengulian) offre un repas à ses aînés au château de Bièvres le Samedi 23 Septembre.

Le car partira à 12 h 30 du 45 rue de la Défense, avec arrêt à 12 h 45 devant l'église arménienne 6 av. Bourgain.

Retour vers 18 heures.

Les personnes intéressées sont priées de se faire inscrire au plus tard le 17 septembre auprès de:
Takouhie tél. 46 44 01 26
Nicole tél. 47 36 27 14

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Այրի Տիկին Լուսին Թալասլեանի մահուան առթիւ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղիկի. --

Ֆրանսայի հայկ. Հիմնադրամին՝ Տէր եւ Տիկին Ժան Խոէն (Մարտիրոսեան) 300 Ֆր., Օր. Անի Խոէն (Մարտիրոսեան) 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արման Էքէր 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հրաչ Խոէն (Մարտիրոսեան) 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Մարտիրոսեան 500 Ֆր., 500 Ֆր. ալ «Յառաջ»ին:

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց եկեղեցւոյ՝ Տիկին Լուիզ Պալեան 100, Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆրէտէրիք Ջամանթեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ջամանթեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Գալուստեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիէր Ղազարեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արմենակ Ենովքեան 200 Ֆր., Եաւէր ընտանիք 1.000 Ֆր., Իսկէնտէրօղլու ընտանիք 500 Ֆր., Չէօմլէքճիօղլու ընտանիք 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զոլաքեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Գույումճեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթօ Գարակէօզեան 200 Ֆր., Պոլսահայ Մշակ. Միութիւն 1.000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալէն Թէրզեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անտրէ Խաչատուրեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Թագուհի Գոնտողոփուլոս 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սիմոն Գալուստեան 300 Ֆր.:

Պոլսահայ Մշակութային Միութեան՝ Տիկին Լուիզ Պալեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆրէտէրիք Ջամանթեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ջամանթեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մաքսուտ Իշճի 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տիգրան Պեքճեան 200 Ֆր., Աննիկ Տէմիրճի 200 Ֆր., Այրի Տիկին Ալիս Ասլան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Էքէր 1.000 Ֆր., Տիկին Վանեսեան 300 Ֆր.:

Սահակ-Մեսրոպ Երգչախումբին՝ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Թաշճեան 200 Ֆր., Այրի Տիկին Մարի Պապայեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սեւան Սարգիսեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Էքէր 1.000 Ֆր.:

Vous avez 18 ans et plus ?

Vous êtes motivé(e),

Vous voulez participer à la vie d'une association arménienne,

Vous avez des idées à partager,

rejoignez l'UGAB Jeunes Marseille!

Nous vous attendons nombreux
le Samedi 16 Septembre à 18 heures,
dans les locaux de l'U.G.A.B.
— 327, Boulevard Michelet, Marseille 9e —
pour se rencontrer.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

70-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՄԻԼԱՆՕ. -- Հրանդ եւ Անահիտ Բամպակեան 6.000 Ֆր.:

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Տէր եւ Տիկին Ալպէր Պօղոսեան 1.000 Ֆր.:

ԱՆՒԷՌ. -- Տիկին Մատլէն Փափազեան 1.000 Ֆր.:

ՇԱՒԻԼ. -- Տէր եւ Տիկին Ժագ Փանոսեան 500 Ֆր.:

PARIS. — Institut Arménien de France 500 F.

ԿՐԸՆՈԲԼԸ. -- Տիկին Շաքէ Մանուկեան 300 Ֆր.:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Satenig» de Vaulx-enVelin
organise un

GRAND BAL

à l'occasion
du 7ème anniversaire de sa création
le Samedi 16 Septembre à partir de 20 h
au Centre Culturel «Charlie Chaplin»
— Place de la Nation —
de Vaulx-en-Velin

avec la participation du chanteur populaire
PAUL BAGHDADLIAN
avec l'Orchestre « ANI »

Entrée : 100 F. —Parking surveillée—
Pour tous renseignements : 78. 80. 27. 43
72. 04. 10. 81 — 78. 82. 06. 86

EXPOSITION
ROUPEN
Peintures
Vernissage
le Mardi 12 Septembre à 18 heures
Exposition ouverte
du 12 au 29 Septembre
STUDIO SIENKO
57A Lant Street, LONDON (SE1 1QL)
Tél. : 0171 403 1353

— ԽԱՉՎԵՐԱՑ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17, Խաչվերաց, Տօն է Վերացման Սրբոյ Խաչին:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10.30-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ 8.45-ին:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք, ժամը 4-ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան:

Այսօրուան Անդաստանը տարուան վերջինն է:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 18, Տօն է Խաչի: Յիշատակ Մեռելոց:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութիւնը ինչպէս նաեւ Հոգաբարձութեան կողմը կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 17-ին խաչվերացի Տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՎԱՉԷ ԱՐՔ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գալիֆորնիոյ Հայոց Թեմի Առաջնորդ

Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8.45-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17, Տօն Խաչվերացի:

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8.30-ին,
Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը:

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17, խաչվերացի առթիւ՝ պատարագ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. -- Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպէ իր տարեկան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17,

Առաւօտեան ժամը 11-էն սկսեալ

Կ'երգէ ԱՆԹՈՒԱՆ ՊԷՉՃԵԱՆ

ընկերակցութեամբ Սուրբ Խաչի ՍՊԻՏԱԿ նուագախումբի

Վայր՝ Տոքթ. Արտաւազդ Քխեանի Վիլլա,

4, rue du Docteur Rampont, VILLIERS LE BEL

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15
VENDREDI
15 SEPTEMBRE
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.678

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

71e ANNEE — N° 18.678

Հ Ա Յ Ա Ս Տ Ա Ն

«ՀՌԱԿ»Ի ՀԵՐՔՈՒՄԸ

Ռ. ՄԻՐԶԱԽԱՆԵԱՆ ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾ ՉԷ

ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾ ԵՆ Ռ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ,
Մ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ, Լ. ՊԱՊԵԱՆ

«ԴՐՕ» ԿԱՌՈՅՑԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ «ԱՆԱԿՆԿԱԼ»Ը

Մեր նախորդ թիւով (Սեպ. 14) հրատարակած էինք Արմէնփրէսի հաղորդած լուրը ինչ կը վերաբերի Ռուբէն Միրզախանեանի հեռացման ՀՌԱԿ-ի (Հայաստանի Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւն) շարքերէն: Մամուլի պետական գործակալութիւնը իր լուրը կը հիմնէր Սեպ. 1-ին կուսակցութեան հրապարակած յայտարարութեան վրայ:

Լուրը հրապարակելէ վերջ է միայն որ կրցանք հեռաձայնային կապ հաստատել Երեւանի «Ազգ» օրաթերթի խմբագրութեան հետ, մանրամասնութիւններ առնելու համար եւ առնուազն զարմանքով տեղեկացանք թէ լուրը բոլորովին սխալ է եւ նոյն օրը արդէն պաշտօնական հերքում մը յանձնուած է Արմէնփրէսի տնօրէնութեան: Այդ հերքումին մէջ, ՀՌԱԿ բողոք կը բարձրացնէ Արմէնփրէսի դէմ որ հաղորդած է չինծու լուր մը, որ որեւէ պաշտօնական բնոյթ չունէր քանի յայտարարութիւնը ոչ իսկ կուսակցութեան կնիքը կը կրէր: ՀՌԱԿ կ'ըսէ նոյնիսկ թէ դատի պիտի դիմէ եթէ հերքումը անմիջապէս չհրապարակուի գործակալութեան կողմէ:

Արդ, ի՞նչ պատահած է: Կուսակցութեան նախագահը՝ Ռուբէն Միրզախանեան եւ երկու այլ պատգամաւորներ Օգոստոսի վերջ (27) մեկնած էին Կիպրոս ուր կը գումարուէր Ռամկավար կուսակցութեան 19-րդ ընդհանուր ժողովը ընդհանրապէս երեք տարին անգամ մը, այս անգամ՝ չորս եղած էր): Ասոնց բացակայութեան վարչութեան չորս անդամներ (վարչութեան լրիւ կազմը կը բաղկանայ 15 հոգիէ, ուրեմն որեւէ որոշում ձայնի մեծամասնութիւն մը կը պահանջէ) որոնց կը միանան Լեւոն Պապեան, Ռաֆիկ Պետրոսեան եւ Մելս-Սամուէլ Սահակեան, ապօրինի յայտարարութեամբ մը արտաքսումը կը հաղորդեն Ռ. Միրզախանեանի: Յիշեցնենք որ վերոյիշեալ երեք անդամները յայտարարութիւն մը ըրած էին Օգոստոսի սկիզբը (տե՛ս. «Յառաջ», Օգոստոս 4, 4-րդ էջ) ուր կը քննադատէին, բաւական սուր ոճով, Ռուբէն Միրզախանեանի «անհեռատես, անհատապաշտ քաղաքականութիւնը» ու մանրամասնելէ ետք այդ քաղաքականութեան վնասակար հետեւանքները, կը յանդէին եզրակացութեան ըսելու համար՝ «կանգնած ենք Հայաստանի Ռամկավար Կուսակցութեան հանրապետական վարչութեան անդամի մեր գործունէութիւնը այնքան ժամանակ, քանի դեռ այն ղեկավարւում է Ռուբէն Միրզախանեանի կողմից»:

Այս յայտարարութիւնը պատճառ կ'ըլլար որ երեքն ալ կախակայուէին, իսկ այժմ այս նոր քայլէն ետք՝ արտաքսուած են, մինչ վարչութեան չորս անդամներն ալ դիտողութիւն ստացած են: Ինչ որ պատահած է տեսակ մը փոքրիկ փուչ էր եւ այժմ ամէն ինչ կարգի մտած է ու վարչութիւնը կը գործէ Ռուբէն Միրզախանեանի ղեկավարութեամբ եւ 10 անդամներով:

Կը ցաւինք որ նման սխալ լուրի մը արձագանգած ենք վստահելով Արմէնփրէսի լրատուութեան:

Սեպտեմբեր 13 եւ 14-ին Արմէնփրէսէն ստացուած լրատուութեան մէջ ՀՌԱԿ-ի հերքումը տեղ գտած չէր:

Հ.Յ.Դ. Բիւրոն նամակով մը դիմած է նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի, ուր յիշելէ ետք Հ.Յ.Դ.ի դէմ Յունուար 13-ին տրուած որոշումը (6 ամսուան կասեցում գործունէութեան), կ'ըսէ. «Պարոն նախագահ, ելնելով այն իրողութիւնից, որ այս հարցը քաղաքականացուել է, դիմում ենք Ձեզ՝ արտօնել Հ.Յ.Դ. 26-րդ ընդհանուր ժողովը յառաջիկայ ամիսներին գումարել Հայաստանում՝ բոլոր պատգամաւորների եւ հրաւիրեալների մասնակցելու հնարաւորութիւն տալով»:

Միւս կողմէ, անակնկալ մը պատահած է «Դրօ» կառոյցի դատավարութեան Սեպ. 12-ի նիստին, երբ գլխաւոր երկու ամբաստանեալներէն՝ Արսէն Արծրունի խոստովանած է թէ թմրեցուցիչի շահատակութեամբ զբաղած է, ճիշդ է այդ մեղադրանքը, բայց միայն անհատական պեանի վրայ: Տուած է բաւական մանրամասնութիւններ, մինչ ցարդ կը յայտարարէր թէ ինչ որ «խոստովանած է» ըրած է միայն ճնշումի եւ պարտադրանքի տակ: Այս անգամ, երբ դատաւորը հարցաքննութեանց արձանագրութիւնները կը կարդար, Ա. Արծրունի յանկարծ յայտարարած է թէ ճշմարտութիւնը պիտի ըսէ: Ի՞նչ է այդ ճշմարտութիւնը: Արսէն Արծրունի կ'ըսէ թէ 5 քիլօ թմրեցուցիչ պարունակող այն երկու ճամպրուկները, որոնք գլխաւոր փաստերը կը կազմեն այս հարցին, առած է «Ժագ» անունով մէկէն ու անոնցմէ մէկը յանձնած «Յովիկ» անունով մէկուն, առանց յայտնելու այս վերջին թէ մէջը ինչ կայ: Ան ալ պէտք է յանձնէր, Մոսկուա, «Արտո»յի մը որ Արտաւազդ Մանուկեանն է (մեռաւ բանտը): Միւս ճամպրուկը, նաեւ այդ «Ժագ»էն առնուած, տարած է իր բնակարանը, Արա Հարմանտարեանէն փոխ առած կառքով մը: Այս վերջինոյն դերը այդքան է եւ չէ գիտցած թէ ի՞նչ բանի պիտի ծառայէ իր կառքը: Արսէն Արծրունի կ'ըսէ թէ այս բոլորը ըրած է միայն դրամի համար, հարստանալու համար եւ ոչ մէկ հրահանգ ստացած է ոչ ոքէ եւ մանաւանդ ոչ՝ Հ.Յ.Դ.էն:

Այս անակնկալ խոստովանութիւնը, պարզ է, որոշ շուարում մը ստեղծած է, նոյնիսկ պաշտպան փաստաբաններուն մօտ, որոնցմէ Ռուբէն Ռշտունի ուզած է որ նիստը յետաձգուի, առարկելով նաեւ փաստաբանի մը բացակայութիւնը (Մաթէոսեան): Նիստը յետաձգուած էր յաջորդ օրուան, բայց նոյն փաստաբանը ներկայ չըլլալով, կրկին կը յետաձգուէր:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 13/14)

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՆԵՐՈՒՄ

Հանրապետութեան նախագահի մամուլի քարտուղարի պաշտօնակատար՝ Լ. Զուրաբեան Արմէնփրէսի թղթակիցին յայտնած է թէ ընդառաջելով Վահան Ասատեանի դիմումին, նախագահը ներում շնորհած է իրեն, Սեպ. 9 թուակիր հրամանագրով մը: Այսպէսով պատիժին մնացեալ մասը կը փոխարինուի պայմանականով եւ փորձի շրջանով մը: Որոշումը տրուած է՝ նկատի առնելով ենթակային զղջումը, նախապէս երբեք յանցապարտ եղած չըլլալը եւ անչափահաս երկու զաւակներու հայր ըլլալու պարագաները:

(«ՅԱՌԱՋ». -- Յիշենք որ Վահան Ասատեան Պուլկարիա գացած էր, երբ կինը ձերբակալուած էր Մոսկուայի օդակայանը որովհետեւ պետական գաղտնիքներ կրող ձայներիզներ դուրս հանած էր Հայաստանէն: Ինք՝ Ասատեան կ'աշխատէր Աշոտ Մանուչարեանի գրասենեակը, երբ ան Պաշտպանութեան հարցերու խորհրդականն էր նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի: Ետդարձին Երեւան վերադարձած էր (Մայիս 1994) ու չորս տարուան բանտարկութեան դատապարտուած):

Բ. ԱՐԱՐՔՑԵԱՆ ԿԻԵՒ ՄԵԿՆԱԾ

Ազգ. Ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեան Սեպտեմբեր 12-ին Կիեւ մեկնած է: Ան որպէս սեւծովեան համագործակցութեան վեհաժողովի հերթական նախագահ կը մասնակցի այդ կազմակերպութեան անդամ երկիրներու մայրաքաղաքներու քաղաքապետներու հանդիպումին:

Ողջոյն «Յառաջ»ի 70ամեակին

Սիրելի Արփիկ,

Պատուարժան ու յարգարժան «Յառաջ»ի խմբագրական կազմ

Ամառնային մեր արձակուրդներէն վերադարձին Միլանոյի եւ առհասարակ Իտալիոյ ձեր բոլոր բաժանորդները կուտակուած կը գտնեն փոստարկղի մէջ, վերջին շաբաթներու տրցակները իրենց համբուրելի «Յառաջ»ին:

Իր ամէնօրեայ բեղուն բովանդակութեան կողքին ոչ անակնկալ եւ ոչ ալ զարմանալի «հաւատոյ՝ հանգանակի» պէս կը նշմարենք բազմատասնեակ Հայորդիներու ողջոյնի արտայայտութիւններուն շեղումը, որովհետեւ «Յառաջ»ի 70-ամեակը իսկապէս եղական եւ եզակի իրականութիւն մըն է որ կը շողայ հայատառ մամուլի Պառնասոսին մէջ:

Մենք ալ, իբրեւ վաղեմի ընթերցողներ, կ'ուզենք մխիթարել մեր սիրոյ եւ երախտագիտութեան զգացումները ճշմարտապէս բացայայտ միաբերան հանրաքուէին, Հայրենիքէն մինչեւ աշխարհիս բոլոր ցամաքամասերը, ուր կ'ապրին հայ լեզուի, մշակոյթի երկրպագուները:

Այս պանծալի առիթով ընդունեցէք, մեր անդամներուն շնորհաւորութիւններուն հետ Ձեր եւ Ձեր գործակիցներուն համար արդասալից կեանքի եւ յաջողութեան մաղթանքներ:

Ցարգանօք՝

Ի դիմաց Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Միլանոյի
Մասնաճիւղի վարչական Կազմին
ԲԺ. ՏԻԳՐԱՆ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ

Միլանօ, Սեպտեմբեր 9

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONITEUR»

(1er Septembre)

Հանրօգուտ շինութեանց այս շաբաթաթերթը որ Եւրոպայի ամէնէն լուրջ արհեստագիտական թերթը կը նկատուի, էջ մը յատկացուցած է Հայաստանի: Ժօսլին Տէվէճեան համառօտ պատկեր մը տալէ ետք երկրին դժուարին կացութեան ու խնդիրներուն, կը ներկայացնէ ֆրանքօ-հայ համագործակցութեան մարզը:

1993 Մարտին ստորագրուած բարեկամութեան եւ գործակցութեան դաշինքէն ի վեր ոչ արհամարհելի քանակութեամբ օժանդակութիւն ցոյց տրուած է Հայաստանի, ՀԱՊ-ի երկիրներուն մէջ ժողովրդավարութեան եւ շուկայի տնտեսութեան անցքը դիւրացնելու աշխատանքին գիծով: Կը յիշուին նաեւ ընկերակցութիւններու, գործի մարդոց օժանդակութիւններն ալ, ինչպէս ԺԻԱ.-ն (Հայկական Միջարհեստակցական Խմբաւորում), Հայ Գործարարներու Ֆորումը: Ֆրանսայի զանազան նախարարութիւններ եւս մասնակից են համագործակցութեան, իրենց նպաստը բերելով քաղաքաշինութեան, ապահովութեան եւ այլ մարզերու զարգացումին: Էրապըրօղուհին կ'ըսէ թէ այս մարզին մէջ մեծ օգուտ կ'ունենան հայկական եւ ֆրանսական քաղաքներու միջեւ կատարուած զուգորդումները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ամերիկեան դեսպանատան վրայ, օր ցերեկով հրթիռներ արձակուած են Սեպ. 13-ին, նիւթական բաւական մեծ վնասներ պատճառելով, բայց վիրաւոր չկայ: Ոչ ոք տէր եղած էր արարքին: Կը կարծուի թէ բողոքի արտայայտութիւն մըն է ՕԹԱՆ-ի ռմբակոծումներուն դէմ Պոսնիոյ սերպ դիրքերու վրայ:

ՊԱՊԸ ափրիկեան շրջապտոյտի մը կը ձեռնարկէ «առաքելական յորդոր»ի մը համար: Յաջորդաբար պիտի այցելէ Գամըրուն, Քենիա, Հարաւի Ափրիկէ: Ափրիկեան հողամասին առաջին կրօնքն է Իսլամը (264 միլիոն մահմետական), ապա՝ քրիստոնէութիւնը (շուրջ 100 միլիոն կաթողիկէ եւ 83 միլիոն բողոքական), հուսկ՝ հոգեպաշտութիւնը (անիմիզմ) 130 միլիոն: Սեպ. 15-ին, Պապը բացօթեայ պատարագ պիտի մատուցանէ Գամըրուն, ուր արդէն գացած էր 1985-ին:

ՓԵՔԻՆԻ կանանց Համագումարը զբաղած է աղջիկներու ճակատագրով, գլխաւորաբար ծանրանալով պոռնկութեան, բռնութեան եւ անգրագիտութեան հարցերուն վրայ զորս ՄԱԿ-ը խստօրէն կը դատապարտէ: 60 միլիոն աղջիկներ նոյնիսկ նախնական կրթութեան հնարաւորութիւն չունին:

ՅՈՅՆԵՐԸ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐԸ ստորագրեցին իրենց յարաբերութիւնները բնականոն դարձնող համաձայնագիրը, Նիւ-Եորք, ՄԱԿ-ի կեդրոնատեղիին մէջ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ԱԹՈՄԱԳԷՏ ԺԱԳ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ ՄԵԾԱՄՕՐԻ ԱԹՈՄԱԿԱՅԱՆԻՆ ՎԵՐԱԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հ. -- Կայանէն արտադրելի ելեկտրականութիւնը որքանո՞վ կրնայ գոհացնել երկրին պահանջքը:

Պ. -- 1988-ի տուեալներով, փակումէն առաջ ատոմակայանին երկու պլոքները 4,8 միլիառ քիլովաթ / ժամ ելեկտրականութիւն կ'արտադրէին: Իսկ սպառումը 12,4 միլիառ քիլովաթ / ժամ էր: Մնացեալը ձեռք կը ձգուէր ջրակայաններով ու քարիւղի, կազի գործածութեամբ: Այդ շրջանին Հայաստան նոյնիսկ մաս մը ելեկտրականութիւն կ'արտածէր: 1993-ին, մինչ ատոմակայանը փակ էր եւ Հայաստան հասնող կազի, քարիւղի քանակութիւնը շատ անբաւարար, ձեռք ձգուած ամբողջ ելեկտրականութիւնը եղաւ միայն 6,3 միլիառ քիլովաթ / ժամ, ինչ որ կէսն էր 1988-ին սպառուածին: Ներկայի պայմաններով դժուար է պահանջքի որոշ քանակութեան մը մասին խօսիլ, որովհետեւ շատ մը գործատուններ փակ են, իսկ ատոր փոխարէն աւելցած է ժողովուրդին պահանջքը, որովհետեւ հասած կազը կը յատկացուի ելեկտրականութեան արտադրութեան ու չի տրուիր տնային գործածութեան:

Հ. -- Աթոմակայանի մը գործարկումը կ'ենթադրէ թափօններու հարց մը: Ի՞նչ կարգադրութիւն մտածուած է այդ մասին:

Պ. -- Կան թեթեւ թափօնները, ինչպէս՝ գործածուած ջուրը որ կրնայ շողաղործօն որոշ տարրեր պարունակել. կամ ինչպէս հագուստներ, ձեռնոցներ եւլն.: Ասոնց հետ կը բաւէ ուշադրութեամբ վարուիլ: Կարեւորը ծանր թափօններու հարցն է. այլ խօսքով՝ գործածուած վառելանիւթը: Նախապէս խոշոր ամրափակ կաթսաներու մէջ անոնք Սիպիրիա կը փոխադրուէին: Հիմա պարագաները տարբեր են: Ռուսաստան տրամադիր է գործածուած վառելանիւթը ետ առնելու, որոշ պայմաններով: Կը պահանջէ մէկ քկ.ին համար հազար տոլարի վճարում: Գործածուած վառելանիւթէն պիտի անջատուին փլութոնիումը եւ ուրանիումը եւ մնացած խակական թափօնները Հայաստան ետ պիտի ղրկուին:

Ներկայիս վերջնական որոշում տրուած չէ, բայց հաւանաբար ընտրուի թափօնը տեղւոյն վրայ պահելու ձեւը: Ասիկա ամբողջ աշխարհի խնդիրն է: Ամէնէն յարմարը պիտի ըլլայ գործածուած վառելանիւթը քանի մը տարի նախ պաղեցնող աւազանի մը մէջ պահել, յետոյ չոր պահեստի վերածել: Յետոյ կարելի է նոյնիսկ 40-50 տարի ետք հանել եւ փոխադրել ուր որ պէտք ըլլայ:

Հ. -- Աթոմակայանին սարքաւորումին ու յետագայ աշխատանքին հսկելու կարող մասնագէտ անհրաժեշտ ուժը եւ թէքնիք միջոցները կա՞ն Հայաստանի մէջ արդեօք:

Պ. -- Հայաստան բաւական լաւ մասնագէտներ ունի. բայց միշտ դուրսէն ուժեր պէտք կրնան ըլլալ: Այսպէս է նոյնիսկ արեւմտեան Պետութիւններուն համար:

Հ. -- Կրնա՞ք տեղեկութիւն տալ Հայաստանի աթոմակայանին վարչական կառոյցին, աշխատակազմին մասին:

Պ. -- Աթոմակայանը կապուած է Հայաստանի Վառելանիւթի եւ Ուժանիւթի նախարարութեան: Տնօրէնն է Սուրէն Ազատեան: Անձնակազմի թիւը զանազան բաժիններու աշխատողներով կը հասնի շուրջ 1400 հոգիի:

Հ. -- Կրնա՞ք ըսել թէ անհրաժեշտ էր աթոմակայանը. ուժանիւթի ուրիշ աղբիւրներով կարելի չէ՞ր խուսափիլ աթոմակայանի մը հաւանական վտանգներէն:

Պ. -- Ուրիշ աղբիւրներ միշտ օգտակար կրնան ըլլալ անշուշտ, բայց մեծ նշանակութիւն չեն ունենար Հայաստանի համար:

Աթոմակայանը անհրաժեշտ է, որովհետեւ նախ շատ դիւրին է վառելիքը բերել: Ռէաքթէօրին հարկաւոր 50 թոն ուրանիումին փոխադրութիւնը շատ աւելի դիւրին է, քան քարիւղի, կազի փոխադրութիւնը: Այդ քանակութեան մէկ երրորդը պէտք է նորոգել ամէն տարի. թէեւ կարելի է մէկ անգամէն աւելի քանակութեամբ բերել ու մթերել տեղւոյն վրայ:

Աթոմակայան ունենալու երկրորդ առաւելութիւնը այն է որ ծախքին մեծագոյն բաժինը ներդրումը կը կազմէ. Հայաստանի պարագային ատիկա եղած է խորհրդային պիւտճէէն: Վերանորոգումի ծախքը պիտի հատուցուի 1-2 տարիէն եթէ համեմատէք քարիւղին կամ կազին հետ: Շատ աւելի աժան է աթոմակայանով ելեկտրականութիւն ունենալ, քան կազով կամ քարիւղով:

Պէտք չէ մոռնալ վերջապէս որ աթոմակայան մը քաղաքական հանգամանք մըն ալ ունի. աթոմակայանի տէր երկիր մը կարելի չէ ամբողջովին խեղդել շրջափակումով, եւլն.:

Հ. -- Հիմա որ Մեծամօրի կայանը կրկին կը գործէ ու մօտ է ուժանիւթի արտադրութեան հանգրուանը, ի՞նչ է արեւմտեան Պետութիւններու դիրքը:

Պ. -- Եւրոպական Դրամատունը (ՊԵՐՏ) Յունիսին 5-6 հոգինոց մասնագէտներու միջազգային խումբ մը ղրկեց Հայաստան որպէսզի կարծիք յայտնեն ատոմակայանին ապահովութեան մասին: Այդ խումբին տեղեկագիրը որ տակաւին չէ հրապարակուած, բաւական դրական կէտեր ունի: Մասնագէտները կ'ըսեն թէ պատճառ չեն տեսներ որ Հայաստան եւս Ռուսաստանի, Լիթուանիոյ կամ Պուլկարիոյ նման չօգտուի օգնութեան հիմնադրամէն որմէ ՊԵՐՏ-ը յատկացումներ կ'ընէ ատոմական ապահովութեան նպատակով:

Առով յոյս մը կը յայտնուի որ արեւմտեան Պետութիւնները գոնէ նիւթական եւ թերեւս նաեւ թէքնիք մարզին մէջ օգնեն Հայաստանի ատոմակայանին:

-- Շնորհակալութիւն ձեր բացատրութիւններուն համար:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՊԱՏԱՌԻԿՆԵՐ ՀԻՆ ՕՐԵՐԷՆ

ԷՋԵՐ
ԾՈՎԱՍԱՐ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԷՆ

ԽՄԲ. -- Ինչպէս գրած էինք Սեպտեմբեր 12-ի մեր թիւով, վերջերս իր մահկանացուն կնքած էր Ռուբէն Զարդարեանի կրտսեր զաւակը՝ Ծովասարը: Քանի մը տարի առաջ, երբեմն երբեմն երբ նամակ մը գրէր, կը սիրէր նաեւ սիրտը բանալ, հին օրերը վերյիշել ու խօսիլ անոնց մասին, քանի իր անմիջական օտար շրջանակը ոչ մէկ կապ ունէր իր անցեալին հետ: Ստորեւ փունջ մը այդ նամակներէն, ուր կան շահեկան դրուագներ իր ընտանեկան կեանքէն: Առաջին նամակը գրուած է իր եղբօր՝ Ռաֆայէլի մահուան վաղորդայնին, ու կ'ակնարկէ անոր մասին մեր գրածին «Յառաջ»ի մէջ:

Անթիպ, 4/1/1985

Սիրելի Արփիկ,

Ներողամիտ կ'ըլլաս շնորհակալութեան նամակս ուշացնելուս: Շատ գեղեցիկ եւ ճիշդ էր գրածդ, Ռաֆայէլը շուքին մէջ ապրեցաւ եւ շուքին մէջ ալ հանգչեցաւ: Պատճառը շատ պզտիկ տարիքին մէջ 11 անգամ օփերասիոն եղաւ օսթէոմիէլիթէ (ձեռքս կը դողայ) չկրցաւ նորմալ ուսում մը առնել եւ միշտ կեանքին մէջ դժուարութիւն ունեցաւ պայքարելու համար:

Քեզի իբրեւ քոյրս մեր ընտանեկան դէպքերէն մէկը պատմեմ:

Երբ հայրիկիս ձերբակալուելէն յետոյ մայրիկս կրցաւ մեզի Պոլիսէն դուրս հանել շատ դժուարութիւնով (վերջիններէն եղանք Պուլկարիա անցնող) Կալաթայի կամուրջը բացուեր էր գերմանական Կէօպէն մարտանաւը անցընելու համար եւ ամբողջ հետերնիս տարածր մնացեր է Պոլիս... յետոյ Պուլկարիա, յետոյ Ռումանիա եւ վերջապէս Թիֆլիս:

Ռաֆայէլն ու Հրաչը եթէ չեմ սխալիր «Հորիզոն» թերթին կը թղթակցին, Ազատը 16 տարեկանին կամաւոր կը մեկնի Անդրանիկի խումբին հետ, որը լսելով չի ձգեր ճակատ երթայ, այլ զինուորներու պաշարներով եւ էրզրում կը մնայ մինչեւ նահանջը: Հրաչին համար «մեսէն» մը կը գտնեն Ս. Պետերբուրգէն, որը ծախքերը կը վճարէ որ Հրաչը Փարիզ գայ եւ ուսումները շարունակէ, ես կը յաճախէի Լիսիցեան կիմնազիան 9 տարեկանիս եւ հայերէնէ աւելի ռուսերէն եւ վրացերէն սորվեցայ: Գալով Ռաֆայէլին, տակաւին «շուքը» չէր մ-տած, եւ լուրջ կը թղթակցէր թերթին եւ բանաստեղծութիւններ կը գրէր Վահան Թոթովենցի, Տէր-Անդրէասեան Վազգէնի եւ ուրիշներու հետ: Օր մը սիրահարեցաւ շատ գեղեցիկ օրիորդի մը, անունը Գոհարիկ, երկուքին ալ առաջին սէրը: Այդ միջոցին մեր տունը կը բնակէին Վահան Թոթովենցը որը հայրիկիս աշակերտը եղած էր, եւ Ամատունին եւ ի միջի այլոց զօրավար Անդրանիկը երբ ճակատէն գար մէկ, երկու շաբաթ հանգստանալու: Թումանեանները, Ահարոնեանները, Շիրվանզադէն, իրարու մօտ կը բնակէինք, բայց Անդրանիկը միայն Թումանեաններուն կը յաճախէր, մեծ սէր եւ յարգանք կար իրենց միջեւ: Անդրանիկը կնքահայրս եղած էր ծննդավայրս Փիլիպէ եւ հայրիկիս հետ ալ շատ բարեկամ, այնպէս որ այդ սովի ժամանակ կարելին ըրաւ որ սոնունդէ չզրկուինք:

1919-ին պէտք եղածը ըրաւ որ թուղթերնիս հանեն եւ առաջին նաւով -ֆրանսական «Մեսաժըրի Մարիթիմ»- մեկնեցանք Պաթումէն դէպի Պոլիս:

Ռաֆայէլին փայլուն առենը Թիֆլիս պատեհութիւնը եղեր էր որ Վահան Թոթովենցը հանդիպի Ռաֆայէլին, Գոհարիկին եւ պզտիկ քրոջը՝ Լուսիկին եւ ամուսնացեր էին մեր մեկնելէն վերջ:

Մեր մեկնումը շատ տխուր բան մը եղած էր որքան որ անդին մայրիկս պատմած էր մեզի: Լսելով մեր մեկնումը, Գոհարիկը կու գայ մայրիկս տեսնելու եւ խնդրելու որ իրեն ալ հետը առնէ եւ Ռաֆայէլէն չբաժնէ, մայրիկս կը մերժէ ըսելով թէ. «Աղջիկս ես ալ չեմ գիտեր թէ ուր կ'երթանք...» եւ այդպէս ալ էր: Հայաստանը երբ պոլշեվիկմը եկաւ ամբողջ թղթակցութիւնները դադրեցան: Թոթովենցը կարողացեր էր ճիշդ այդ առեն դուրս ելլել Հայաստանէն եւ օր մը Լուսիկին հետ դուռը զարկին: Մեր զարմանքը եւ իրար փաթթուելնիս...: Քանի մը շաբաթ վերջ մեկնեցան Միացեալ-Նահանգներ ուր Վահանը ազգականներ ունէր. 96-ի ջարդէն յետոյ մեկնած էին Խարբերդէն:

Ժամանակը անցաւ. 1924-ին էր կը կարծեմ երբ վերադարձան ըսելով. «Մամա, հայրենիք կը վերադառնանք, մանաւանդ Լուսիկի համար շատ դժուար է այս բաժանումը»: Մայրիկս խրատեց որ «Վահան մի՛ երթար, գլուխդ կ'ուտեն»: «Մամա լուռ կը մնամ, բան մը չեմ ըսեր»: Վերադարձին զաւակ մը ունեցած են: Յետոյ կը ձերբակալուի եւ դուն գիտես ահռելի վերջաւորութիւնը Երեւանի բանտին մէջ: Հիմա գիրքերը կը տպեն եւ ֆիլմի կը վերածեն...:

Երկրորդ պատերազմն ալ եկաւ եւ անցաւ, օր մը ինչ միջոցով էր չեմ յիշեր, Ռաֆայէլը նամակ մը ստացաւ Թիֆլիսէն. Գոհարիկն էր որ կը ծանուցանէր թէ ամուսնացած է եւ երկու զաւակ ունի եւ ...որոշ հին յիշատակներ: Ռաֆայէլը պատասխանեց քանի անգամ, ոչ մէկ պատասխան:

Յետոյ, 1953-ին Ստալինի մահէն վերջ, կարողացան ժամանակ մը իրարու հետ թղթակցիլ: Գոհարիկը կորսնցուցեր էր ամուսինը եւ տխուր կեանք մը կ'անցընէր: Ասկէ ամիս մը առաջ կարծես նախազգացում մը ունեցեր էր եւ գրեր էր Ռաֆայէլին կնոջը, խնդրելով որ եթէ չէ մեռած իրեն տեղեկութիւն տայ: Մատլէն պատասխանած էր իր նամակին եւ ամիս մը վերջ այս գեղեցիկ սէրը վերջացաւ:

Մարդ կը կարծէ որ միայն գիրքերու մէջ կայ «La Dame aux camélias» կամ «Roméo et Juliette» բայց կեանքին մէջ շատ աւելի տխուր սիրահարութիւններ կան... Ռաֆայէլինը եւ Գոհարիկինը ատոնցմէ մէկը եղաւ. Տիրոջը կամքը տարբեր էր եւ կը մտածեմ երբեմն որ շուքին մէջ ապրիլը նախընտրելի է, քան թէ լոյսին եւ փառքին, քանի որ ամէն բան ունայնութիւն է:

Խղճի խայթ մը ունեցած եմ ասկէ 15 տարի առաջ երբ տակաւին կ'աշխատէի: Օր մը ստացայ Մարսէյլէն այս քարթ տը վիզիթը Անդրանիկին թիկնապահ եւ ադգականէն, որ ինքը շատ տարիքոտ ըլլալուն կը խնդրէր որ ես (ինքը Պէյրութէն եկեր էր կը կարծեմ) երթամ օր մը իրեն տեսնելու: Օր մը չգտայ: Թիֆլիսի հին յիշատակներէն, չէրքեսքա հագած փափախը գլխուն, հասակը երկու մեթր, Անդրանիկէն չէր հեռանար: Մանաւանդ օր մը, էրզրումը գրաւելէ յետոյ, Անդրանիկ Թիֆլիս եկաւ եւ Թումանեաններուն իջաւ. ամբողջ երիտասարդութիւնը փողոցը թափած կը ծափահարէր ու կը պոռար եւ այդ բազմութեան մէջ առաջ կ'երեւար Երուանդի գլուխը: Այս քարթէն քանի մը ամիս վերջ ինքն ալ մեռաւ:

Սիրելի Արփիկ, եթէ չարունակեմ ա՛լ դադար չեմ առներ: Սիրալիր համբոյրներով՝

ԾՈՎԱՍԱՐ

Յ. Գ. -- Սիրելի Արփիկ,

Երէկ նորութիւն մը եղաւ, ինչպէս Հրաչին համար, նոյնպէս Ռաֆայէլին, կնոջը ըսած էի որ ձեռագիրները փնտռէ, միտքս ինկաւ որ Ռաֆայէլը ալպոմ մը ունէր ուր երկտողով մը ստորագրել տուեր էր հայրիկիս ընկերներուն՝ 1914-15-ին, Սիամանթօ, Զօհրապ, Ակնունի, Շահրիկեան Դ. Վարուժան եւ ուրիշներ, իսկ 1917-19-ին Թիֆլիս՝ Ռոստոմ, Ջամալեան եւ ուրիշներ: Անահիտը՝ աղջիկը թէլէֆոնը բրաւ ըսելու համար թէ գտած է ալպոմ մը 1915 եւ 1919 թուականներով, բայց քրոջը հետ կ'ուզեն պահել իբր յիշատակ. հասկցուցի իրեն որ իրեն համար մեծ արժէք մը չունի, թող հիմա ինծի փոթոքոփիները ղրկէ, յետոյ օր մը ալպոմը: Անմիջապէս որ նորութիւն մը ըլլայ քեզի տեղեակ կը պահեմ:

Համբոյրներով՝
ԾՈՎԱՍԱՐ

Անթիպ, 7/9/87

Սիրելի Արփիկ,

...Այս վերջերս մինակութիւնս շատ կ'ազդէ վրաս երբ կը մտածեմ որ ընտանիքէն վերջինն եմ:

Հին, հայերէն երգեր որ կէս կիսատ միտքս կու գան, շունիս հետ ամայի փողոց մը կ'իյնանք, ես խուպոտ ձայնովս կը ջանամ երգել, ան ալ աչքերուս մէջ կը նայի, ով գիտէ ինչ կը մտածէ: Կարելի չէ ալ ... է ճիշդ է մտածածը. «Տէրս փախցուցած է» եւ վերջին տարիներուն մայրիկիս ըսածը միտքս կու գայ. «Տղաս աղօթէ որ

Տէրը կանչէ, ա՛լ շատ յոգնեցայ, միակ ակըը ու խաղաղութիւնը այնտեղ է»:

Հիմա գալով սիրելի Արփիկ, «Յառաջ»ի Օգոստոս 29 - 30, 1987 թիւին, նուիրուած Զօրավար Անդրանիկին՝ կնքահօրս, մահուան 60-ամեակին, շատ յուզեց զիս եւ պզտիկութեանս յիշատակները արթնցան:

Կը յիշեմ երբ Թիֆլիս կարողացանք փախչիլ 1915-ի վերջը, ուր Ռոստոմը մեզի երեք սենեակ գտած էր (անհաւատալի) կնքահայրս տակաւին չէր ճանչցած մկրտութեանս օրէն՝ 1907-ին Ֆիլիպպէ, եկաւ մեր տունը բնակելու իր թիկնապահին հետ՝ Երուանդ Փափազեան (երկու մեթրնոց հսկայ մը):

Հայրս եւ Անդրանիկը շատ բարեկամ եղած էին 1896-էն ի վեր: Թիֆլիս բնակած տուներնիս շատ մօտ էր Թումանեանենց տան, Ահարոնեանենց, Շիրվանզադէենց, որոնց պզտիկ տղաքը իմ տարիքս էին ու միասին կը յաճախէինք Լիսիցեան վարժարանը ուր դժբախտաբար հայերէնի տեղ ռուսերէն եւ վրացերէն կը սորվէինք: Այդ թաղը Թիֆլիսի ծայրն էր, թրամուէյի վերջին կայանը, ուր կը սկսէր լերան ճամբան դէպի Երեւան, Ալաշկերտ եւ Կարին:

Տեսանք հայ կամաւորական գունդերուն անցնիլը, ձիաւոր բոզաճները, որոնք երգելով եւ պալալայքաններով ճակատ կ'երթային:

Տարի մը վերջ, Կարինը գրաւելէն յետոյ, մէկ մասը վերադարձաւ, ինչ արցունքներով... երջանկութիւն էր: Իսկ խեղճ գաղթականները աչատած, պատերուն քսուելով կ'անցնէին. կարծես ամօթ էր վրանին պատատուած ըլլալը կամ անօթութենէն կմախք դառնալնին:

Ժողովուրդը լեցուած էր Թումանեաններուն տան առջեւ, հրապարակը, ամբողջ երթեւեկը կանգնած եւ աներդհատ կանչեր՝ Անդրանի՛կ, Անդրանի՛կ, եւ իր վրայ շինուած երգերը: Թումանեաններուն հետ պատշգամը ելան... խանդավառութիւնը չափ չունէր...: Յետոյ գրաւուեցան Կարս, Պիթլիս, Վան... բայց դժբախտաբար 1917 հասաւ եւ Հոկտեմբերեան ռեվոլիւսիոնը, ռուսական զինուորները տուն վերադարձան, հըլլալիք բաներ տեղի ունենալով, որոշ տեղեր զէնքեր եւ թնդանօթներու բանալիները անհետացած... Այդ միջոցին կուսակցութեան վարուելակերպը Անդրանիկին հետ յստակ չեղաւ եւ անհասկացողութիւններ եղան:

Անդրանիկ վերջին ծայր ջղայնացած, ձգեց Կովկասը եւ 1919 Նոյեմբերին եկաւ Փարիզ եւ ստացաւ Լէժիոն տ'Օնէօրի շքանշանը:

Հայրը 1917-էն ի վեր արդէն Փարիզ էր. կրցեր էր Մոսկուա - Պերկէն - Լոնտոն եւ Փարիզ հասնիլ: Միտքը Hautes études politiques եւ Սորպոն էր, բայց բախտը ուզեց որ սորվելու ատամնաբուժութեան հետեւիլ (երկար պատմութիւն էր):

Անդրանիկը որ իջած էր Hôtel du Rond Point des Champs-Elysées, մինչեւ Ամերիկա մեկնիլը, 10 օր Հրաչ Անդրանիկին հետ էր անցուցած. Անդրանիկ անընդհատ ծխախոտ ծխելով ջղայնացած, կռնակ խմելով սիրտը կը պարպէ Հայաստանի վերջին եղածներուն վրայ: Դժբախտաբար Հրաչ չանդրադարձաւ, որ այդ յիշատակները գրի առնէ:

Անվայել բաներ եղան «ազգային հերոս»ին հանդէպ:

Անդրանիկը ոչ մէկ ատեն դրամի մարդ չէր եղած: Երբ Փարիզէն մեկնեցաւ Ֆրեզնօ ալ ոչ ոք չզբաղեցաւ իր մեծ քրոջմով Արմենուհիին հետ: Շատ պզտիկ տարիքէն Անդրանիկ մայրը կորսնցնելէն յետոյ, հայրը կը սպաննուի քիւրտ պէկի մը ձեռքէն. այդ կ'ըլլայ վրէժի առաջին զգացումը եւ Անդրանիկ կը կատարէ երդումը, իր ձեռքով կը սպաննէ այդ Քիւրտը: Արմենուհի իրենց մօրը դերը կը ստանձնէ իր երկու պզտիկ եղբայրները մեծցնելու համար: Ոչ գործ, ոչ լեզու գիտնալով, ծառայելով ուրիշներուն տունը մէկ սենեակի մէջ երեքն ալ, ինչպէս շատ Հայեր այդ միջոցին, Պէլվիլ 20-րդ, կը կարողանայ արուարձանը պզտիկ փայտէ տուն մը շինել, տարիքը առած, ոչ մէկ օգնութիւն չստանալով, մինչեւ որ մեծ տղան 18 տարեկանին Լեժիոն Էթրանժէր մտաւ:

ՏՈՎԱՍԱՐ

Նոյեմբեր 4, 1987

Սիրելի Արփիկ,

Ստացայ տխուր նամակդ եւ ես ալ ճիշդ քու դրութեանդ մէջ եմ, մինչեւ Հրաչին մահը խարիսխ մը ունէի, շաբաթը անգամ մը Նիս կ'երթայի, գիւղը պզտիկ ճաշարան մը կ'երթայինք եւ իրարու մեր յիշատակները պատմելով օր կ'անցընէինք, իրարմէ կը բաժնուէինք բոլորովին տրամադրութիւննիս փոխուած:

Որբ չենք եղած փառք Աստուծոյ, բայց կը կարծեմ որ զարհուրելի բան մը ըլլալու է...:

Անցեալ օր թելեֆոն ըրաւ երիտասարդ մը 40 տարեկաննոց, ուզելով ծանօթութիւնս ընել. Պէնոս Այրէսէն էր: Գացի Համբիկեանենց Հօթէլը. հոն ինծի կը սպասէր:

Առաջին խօսքը եղաւ. «Դուք Ռուբէն Զարդարեանին տղա՞ն էք»: «Այո, պատասխանեցի, վերջինը»: «Ձեզի լաւ լուր մը տամ, բաւ, Պուէնոս Այրէս Ռուբէն Զարդարեանի անունով ակումբ մը բացած ենք երիտասարդներուն համար»:

Միւս օրը պիտի մեկնէր մինակ Հ.Յ.Դ. ալպոմի նկարներով 1936-ի եւ Շիրակեանի գիրքը, իր ընկերներով Թէհլիրեանի... Թուրք գազաններուն սպանութիւնները: Գտայ «Ցայգալոյս» մը, երկու հատ «Մեղրագէտ», «Վերածնունդի արշալոյսը» (1921) հրատարակութիւն Խաժեան Սանուց Միութեան թիւ 4, գրական ասուլիսներ, Ռուբէն Զարդարեանի «Ցայգալոյս»ի վերլուծութեան, տեղի ունեցած Մայիս 5, 1913, նախագահութեամբ Կոմիտաս Վարդապետի. Ց. Ճ. Սիրունի, Տիկին Զապէլ Եսայեան, Երուանդ Սրմաքէշխանլեան, Սարգիս Մինասեան. 1913:

Երկու անգամ կարդացի սիրելի Արփիկ, չես կրնար երեւակայել ինչ սրտի խաղաղութիւն ունեցայ, ոչ միայն գրուածքներուն այդքան ճիշդ մարդկային անխմաստութիւնը, Խարբերդի բարբառը եւ մանաւանդ գրագիտութենէ զատ հայրիկիս բարոյական մեծ մարդը. մեծ խօսք մը գործածեմ, չեմ կարծեր անտեղի ըլլայ «սուրբ» մարդ մը եղած էր, ամէնուն կողմէ իր վրայ ըսուածներուն համեմատ:

ՏՈՎԱՍԱՐ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐ ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՂԱՔԸ

Լիմնոսէն (Յունաստան) կէս ժամ հեռու բլուրի մը վրայ կը տարածուի հնադարեան Փոլիոչնի բնակավայրը: Անիկա կը պատկանի Պրոնզէ դարուն: Հաւանաբար աշխարհի առաջին ժողովրդավար քաղաքն է, սակայն, իր «քոյր» քաղաք Տրովադային հակառակ, մոռցուած է պատմութեան կողմէ:

Եգէականի հիւսիսային չորս ու քարքարոտ կղզիներէն Լիմնոսի մէջ թափառող զբօսաշրջիկները հազուադէպօրէն կ'ուղղուին դէպի Փոլիոչնի, տեսնելու համար անոր դարաւոր խորհրդարանը:

«Փոլիոչնին Տրովադայէն աւելի կարեւոր էր, սակայն՝ դժբախտ, որովհետեւ չէր պեղուած Տրովադան յայտնաբերած վաճառական Հայնրիխ Շլիմանի կողմէ, ոչ ալ երգուած՝ յոյն դիւցազնավիպագիր Հոմերոսի կողմէ», կ'ըսէ Իտալացի հնագէտ մը, որ 1930-ական տարիներէն ի վեր պարբերաբար կը պեղէ շրջանը:

Փոլիոչնին մշակներով, ձկնորսներով եւ վաճառականներով բնակուած ծովեզերեայ բնակավայր մըն էր: Փաստեր կան, որ Տրովադայէն շատ հին ըլլալով՝ իր մշակոյթը տուած է հռչակաւոր քաղաքին, քանի մը տասնեակ քիլոմեթր անդին: Փոլիոչնիէն յայտնաբերուած զոհարեղէններ յար եւ նման են Տրովադայի գտածոներուն:

Հոմերոսի «Իլիական» դիւցազնավէպին նկարագրութիւններուն հետեւողութեամբ՝ Շլիման Տրովադան յայտնաբերեց 1827-ին, այսօրուան Թուրքիոյ հիւսիս-արեւմտեան շրջանին մէջ: Հոմերոս «Իլիական»ին մէջ կը յիշատակէ նաեւ Լիմնոսը, պատմելով, որ Տրովադայի պատերազմին անզուգական աղեղնաւորը՝ Ֆիլոքթեթէս 10 տարի այդ կղզիին վրայ լքուած է իր ընկերներուն կողմէ, որովհետեւ ոտքը բուժուի օձի մը խայթուածքէն:

Փոլիոչնիի մէջ կազմակերպուած կեանքի առաջին փաստը Նոր Քարէ դարու գիւղ մըն է, որ կը պատկանի Ն.Ք. 4-րդ հազարամեակին: Պրոնզէ դարու սկիզբը հոն ծաղկած է պարսպապատ քաղաք մը՝ բնակարաններով, փողոցներով, համայնական շտեմարանով եւ բրիտանական խորհրդարանին ձեւը յիշեցնող հաւաքավայրով: Այս քաղաքը գոյութիւն ունէր Ն.Ք. 2800-էն 2550-ի միջեւ: Տրովադայի կառուցումէն շատ աւելի առաջ:

Հաւաքավայրը ոչ միայն 2000 տարի աւելի հին է դասական ժամանակներէն, այլեւ ամէնէն հին կառոյցն է Եւրոպայի մէջ: Հոն մարդիկ կը վիճէին հասարակաց հարցերու շուրջ, քաղաքական եւ կրօնական օրէնքներ կը սահմանէին:

Դժուար է գիտնալ, թէ ովքե՛ր ներկայ կ'ըլլային այս նախնական խորհրդարանին մէջ: Թերեւս ընտանիքներու մեծեր կամ տարեցներ: Սակայն յստակ է, որ միահեծան ղեկավար չկար: Այս ժամանակներէն ոչ մէկ կառոյց պալատի կը նմանի, ոչ մէկ բնակարան միւսներէն աւելի մեծ է: Գերեվարութեան ապացոյց չկայ: Հաստ պարիսպները, խորունկ հորերը եւ հաւաքավայրերը կառուցուած ըլլալու են բնակիչներուն կողմէ, որոնք միասնաբար որոշած ու աշխատած են:

Հնագէտներ կ'երեւակայեն մշակներու հաւաքականութիւն մը, որ կը հերկէր մօտակայ արտերը, ձկնորսներ, որոնք կը շրջագայէին քաղաքէն վար տարածուող ջուրերուն վրայ եւ ճամբորդներ, որոնք ապրանք կը բերէին Եգէականի շրջակայքէն եւ մետաղներ՝ մինչեւ հեռաւոր Սեւ ծովու ափունքներէն: Գիշերը, երբ լերկ բլուրներէն կ'արձագանգէին թռչուններու կանչերը եւ լուսինը կը փայլէր առանձին մնացած ծովափին վերեւ, դիւրին է երեւակայել տուն վերադարձող մշակներն ու նաւավարները:

Խեցեգործական իրեր եւ գործիքներ կ'ապացուցանեն, թէ Փոլիոչնին վաճառականական կապեր ունեցած է Կրետէի բնակիչ մինոաններուն եւ այլ կղզիներու բնակիչներուն հետ: Անիկա պղինձ եւ կապար կը բերէր մօտակայ Փոքր Ասիայէն եւ հեռաւոր Սեւ ծովէն:

Իտալացիք, երբ 1930-ական եւ 1950-ական տարիներուն պեղեցին շրջանը, գտան մինչեւ Ն.Ք. 2100 թուականին պատկանող չորս գիւղաւաններու յատակագիծերը: Ն.Ք. 2100-էն Փոլիոչնին կործանած է արշաւանքներու կամ երկրաշարժի պատճառով: Պատճառներ, որոնք նոյն ժամանակներուն կործանած են Տրովադան:

Փոլիոչնին իր ծաղկումի գագաթնակէտին ունեցած է 1500 բնակիչ եւ տարածուած է 11 հազար քառ. մեթրի վրայ: Շրջանին կէսէն աւելին պեղուած է, թէեւ տարիներով մաս կազմած է զինուորական գօտիի մը, ինչ որ արգելք եղած է հնագիտական աշխատանքներու: Պեղումները վերսկսան 1980-ական տարիներուն: Իտալացիք կը զբաղին վերանորոգութեամբ: Նաեւ կ'ուսումնասիրեն կենդանիներու ոսկորներ եւ կը փորձեն ուրուագծել քաղաքին տնտեսական անցեալը:

Լիմնոսը ժամանակին կամուրջ մըն էր Յունաստանի բուն ցամաքին եւ Սեւ ծովուն միջեւ: Այժմ անիկա ռազմագիտական կարեւորութիւն ունի Թրքական ծովափին մօտ ըլլալուն պատճառով: Իրօք, կղզիին վրայ միայն քանի մը ծառեր կան, բայց անհամար նշաններ, որոնք կ'արգիլեն լուսանկարել: Անոր լերկ բլուրները ամայի են: Պանդոկներ չկան, ինչ որ զայն փրկած է զբօսաշրջիկներու հոսանքներէն, որոնք ամէն ամառ կը խուժեն դէպի յունական այլ կղզիներ: Լիմնոսի հին աշխարհը մեծ մասամբ անաղարտ կը մնայ:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ - ՍՐԱՊԵԱՆ

«Ազդակ»

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

-- ... Ամենայն տուրք բարիք եւ ամենայն պարգեւք...

«Խեղճ հայրս» մտածեց, «գար տեսնէր աղջիկը... երեսուն տարեկան եղած ու տակաւին համբոյր ինչ է չի գիտեր...»: Վեր նայեցաւ -- առջին կայնած կնկան ուսին վրայէն երախայ մը իրեն դարձած մեծ հետաքրքրութեամբ զինք կը դիտէր: Լրջութիւնը պահած, դէմքը մօտեցուց անոր կապոյտ աչքերուն: «Ի՞նչ պիտի ըսէր ինծի եթէ խօսէր» խորհեցաւ: Երախան գլուխը անդին դարձուցած էր արդէն:

Յանկարծ տեսաւ փողոցի գեղեցիկ տղամարդը -- դանդաղ քայլերով դուրս կ'ելլէր եկեղեցիէն: Զարուհի երկվայրկեան մը վարանեցաւ, յետոյ մարմինը քակուեցաւ սիւնէն, ճեղքեց բազմութիւնը, սրտատրոփ հասաւ դուռը, շեմին կանգ առաւ: Հոն, դարպասն էր ալեխառն, համաչափ գլուխը ու կը հեռանար դէպի բակին ծայրը: Ինքն ալ դուրս ելաւ եկեղեցիէն, ձախ դարձաւ, արագ քայլերով հասաւ անոր կոկիկ կերպարանքին քովը, կամաց մը մօտեցաւ:

-- Բարեւ:

-- Օհ, բարեւ ձեզ:

Տարիներ ետքը, ամէն անգամ որ վերյիշէր այդ երկվայրկեանը երբ մէկ քայլով, մէկ բառով խորտակեր էր երեսուն տարի զինք բանտարկող մռայլ շրջանակը ու անցեր կեանքին կողմը՝ պիտի ըսէր «ոչ մէկ ցած մտածում ունէի, ոչ մէկ յետին նպատակ - մաքուր հայրենասիրութիւն էր, Հայաստանցիի մը իմ սիրտս բանալ էր...»:

Խնդացին իրարու աչք նայելով: Բազմութիւնը ալիք ալիք կը շարժէր շուրջերնին, հով մը ելեր էր ու սպիտակ մազերուն հետ կը խաղար «դերասան ըլլալու է» խորհեցաւ: Կոշնակի ձայն մը եկաւ ականջին, յետոյ երգեցողութենէն ծուէն մը:

-- Աղուոր կ'երգեն կոր:

-- Այո:

-- Կարօտցեր եմ այս բաները...:

Սո՞ւտ էր «անկարելի է այս հողին վրայ սուտ խօսիլ» անցաւ մտքէն, «հոս ամէն ինչ ներելի է, ամէն ինչ...» շարունակեց: Մարդը բան մը կ'ըսէր իրեն:

-- Այո, հոգեհանգիստ կայ:

Եկեղեցիէն, երգեցողութիւնը մինչեւ դուրսերը կը հասնէր:

-- ... Թողութիւն շնորհեա ննջեցելոց քոց ծառայից...

-- Յուզիչ է այս հոգեհանգստեան շարականը... Հայրս կու լար ամէն պատարագէ ետք... տխուր է մեր եկեղեցին:

Մարդը լուռ իրեն կը նայէր, երբեմն գլուխը կը շարժէր «ինչո՞ւ այսքան դժուար է մարդոց հետ խօսիլ, յուզմունքը ճեղքել ու մօտենալ անոնց սրտին... առանձին չմնալ» խորհեցաւ, չհամարձակելով մարդուն ուղիղ նայիլ:

-- Շատ տխուր է, ինչ որ մահուան ցաւին յիշատակը կ'արթնցնէ զիս կը խռովէ... Հայրս տարագրութիւնը տեսած մարդ է, տասներկու տարեկան ամբողջ եղեռնը ապրած է ու երբեմն կը խօսի այդ օրերէն... տակնուվրայ կ'ըլլամ:

Երբեք այս խօսքերը չէր լսեր իր բերնէն իր ներքին անձի մասին, այն ալ անծանօթի մը ըսուած «ասկէ աւելի առաջ չեմ կրնար երթալ» մտածեց ու կացութեան ամբողջ ծիծաղելիութիւնը զգաց յանկարծ «ի՞նչ պիտի խորհի մարդը իմ մասիս» շարունակեց, կախեց գլուխը, շփոթ ու ամօթահար:

Այն ատեն էր որ մարդը խօսեցաւ իր մասին պարզ, կարճ տեղեկութիւններով, բայց ոչինչ՝ իր ներքին կեանքի շուրջ:

-- Մենք հոս դիւրին դիւրին չենք բացուիր... ես ալ ուսուցիչ եմ, քիմիագիտութեան, անունս Խաչիկ է, Խաչիկ Ոսկանեան: Հայաստանը շատ դժուար օրեր կ'անցընէ, Ղարաբաղի խնդիրը եւ շրջափակումը, դուք դուրսէն չէք կրնար հասկնալ Օրիորդ:

Ու սկսան դանդաղօրէն քալել դէպի պողոտայ: Եռուզեռը շատցեր էր ու նշմարեց որ մարդիկ կը նայէին իր մազերուն, լայն ու երկայն փէշին, ցած կրունկով կօշիկներուն...: Մարդը սակայն անտարբեր կը թուէր ըլլալ թէ իրեն եւ թէ ալ շուրջի բազմութեան: Քիչ մը անխօս քալելէ ետք մայթի սրճարանի մը քով կանգ առին:

-- Պաղպաղա՞կ մը Օրիորդ:

-- Ինչու չէ:

Ուրախ էր իր համարձակութեան: Շաբաթ մը առաջ Պէյրութ նման առաջարկ մը, մանաւանդ օտարէ մը, մերժած պիտի ըլլար: «Աս Հայաստան է, ամէն բան արտօնուած է...» մտածեց:

(Շար. 3)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21, երեկոյեան ժամը 6-ին, Հայաստանի անկախ Նոր Հանրապետութեան հռչակման տարեդարձին առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ժամերգութեան աւարտին, Գոհաբանական մաղթանք կ'ըլլայ Հայաստանի յաջողութեան համար:

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը մասնակցելու ազգային այս տօնին առթիւ կատարուող հոգեպարար արարողութեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հովանաւորութեամբ եւ ներկայութեամբ
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ-ի
Հայաստանի Հանրապետութեան
Ֆրանսայի գործակալ

Կազմակերպութեամբ՝
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Թեմական Խորհուրդի

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20, ժամը 18-ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ Գոհաբանական մաղթանք,

Նախագահութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ-ի
Առաջնորդական Տեղապահ

եւ մասնակցութեամբ Հայ Աւետարանական եւ Կաթողիկէ Եկեղեցիներու, որուն պիտի յաջորդէ պաշտօնական ընդունելութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուի մերազն ժողովուրդը:

REPAS à BIÈVRES

Comme chaque année, la Croix Bleue Arménienne, Section d'Issy-les-Moulineaux (Dirouhie Sérengulian) offre un repas à ses aînés au château de Bièvres le Samedi 23 Septembre.

Le car partira à 12 h 30 du 45 rue de la Défense, avec arrêt à 12 h 45 devant l'église arménienne 6 av. Bourgain.

Retour vers 18 heures.

Les personnes intéressées sont priées de se faire inscrire au plus tard le 17 septembre auprès de:
Takouhie tél. 46 44 01 26
Nicole tél. 47 36 27 14

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «Satenig» de Vaulx-enVelin
organise un

GRAND BAL

à l'occasion
du 7ème anniversaire de sa création

le Samedi 16 Septembre à partir de 20 h
au Centre Culturel «Charlie Chaplin»
— Place de la Nation —
de Vaulx-en-Velin

avec la participation du chanteur populaire
PAUL BAGHDADLIAN
avec l'Orchestre « A N I »

Entrée: 100 F. —Parking surveillé—

Pour tous renseignements : 78. 80. 27. 43
72. 04. 10. 81 — 78. 82. 06. 86

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Սէն-Ժերոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը հաղորդէ որ իր Սահակ - Մեսրոպ վարժարանը կը վերսկսի Սեպտեմբեր 20-ին:

Օթոքարը պիտի անցնի ամէն Չորեքշաբթի առաւօտները՝
— La Bégude Sud, 8 h 40,
— Aux Aurenques, 8 h 50.

Նոր արձանագրութիւններու համար դիմել Թաղականութեան, Չորեքշաբթի, Շաբաթ եւ Կիրակի առաւօտները կամ հեռաձայնել Տէր Հօր՝ 42·58·35·00:

ՄԱՐՍԷՅԼ

«Խաչատուր Աբովեան» միօրեայ հայկական վարժարանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20-ին:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ կից Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ՝

339, avenue du Prado, Marseille 8e

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատան կամ հեռաձայնել՝ 91·77·84·70 եւ 42·69·07·95:

ԻՍԻ

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տ. Սէրէնկիւլեան» մասնաճիւղի միօրեայ վարժարանի բացման օրն է Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 19-էն 22, Մշակոյթի Տան մէջ՝
45, rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux.

ARNOUVILLE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section *Astrig*, d'Arnouville-lès-Gonesse, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel informe que l'inscription aux cours d'arménien (adultes et adolescents) aura lieu le Samedi 23 Septembre à 15 h dans la salle municipale Léo Lagrange à Arnouville (salle CBAF). La présence des élèves s'avère indispensable.

VIENNE

Section «Sévan» de Vienne
ECOLE DE LA CROIX BLEUE
dans les locaux de la Maison de la Culture Arménienne
9, rue du Cirque, Vienne

RENTREE SCOLAIRE
MERCREDI 20 SEPTEMBRE

Mercredi : 14h à 16h30
— 5 à 7 ans : Initiation à l'arménien à travers dessins, jeux éducatifs, travaux manuels...
— 7 à 13 ans : 2 niveaux de cours langue, histoire, géographie, chants, danses...

RENTREE SCOLAIRE
SAMEDI 23 SEPTEMBRE
de 14 h à 16 h 30

— 5 à 7 ans : Initiation à l'arménien à travers dessins, jeux éducatifs, travaux manuels...
— 7 à 13 ans : 2 niveaux de cours langue, histoire, géographie, chants, danses...

A partir de la 3ème, préparation pour les épreuves d'arménien au Bac.

Goûter offert
(possibilité de transport si nécessaire)

L'Ecole c'est : 4 enseignants, 2 assistants, 2 monitrices de danses, 2 monitrices de chants, 1 surveillant.

Inscriptions : 16 Septembre à la M.C.A. Vienne.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները Ժիրայր Շնորհօքեանի մահուան առթիւ. --

Տէր եւ Տիկին Հրայր Մաֆեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Աքէլ 500 Ֆր., Պ. Մուրատ Բուլուր 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Բընարպաշը 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Տուման 500 Ֆր., Տիկին Վարդուհի Մաթէոսեան 100 Ֆր., Պ. Յարութիւն Արգումանօղլու 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Գէօսէտաղ 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նշան Երէցեան 200 Ֆր., Տիկին Սիրուն Խօլչէր 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հրայր Օրանճը 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գէորգ Աղապալեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միրիճան Քարաքայա 100 Ֆր., Տիկին Սիրանուշ Բուլուր 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Զաքար Հաքալմազ 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ստեփան Զաքըրասեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Երէցեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հերման Աքտաղ 200 Պ. Սաւաք Ճամուզօղլու 200 Ֆր.:

Նոյն առիթով Դպրոցասէր վարժարանին Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Աքէլ նուիրած են 500 Ֆր., ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Օննիկ Դարիք 200 Ֆր.:

SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
■ ASSISTANCE A L'AÉROPORT
■ ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
■ RÉSERVATION D'HÔTEL
■ LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
■ EXCURSIONS GUIDÉES
■ VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
3600 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26
EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - 52 85 48 -
FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN PARIS 1995

— ԽԱՉՎԵՐԱՑ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17, Խաչվերաց, Տօն է Վերացման Սրբոյ Խաչին:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10·30-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ 8·45-ին:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք, ժամը 4-ին կը կատարուի խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր-Անդաստան:

Այսօրուան Անդաստանը տարուան վերջինն է:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 18, Տօն է Խաչի: Յիշատակ Մեռելոց:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութիւնը ինչպէս նաեւ Հոգաբարձութեան կազմը կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 17-ին խաչվերացի Տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱԶԷ ԱՐՔ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Գալիֆորնիոյ Հայոց Թեմի Առաջնորդ

Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·45-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17, Տօն Խաչվերացի:

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30-ին,
Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը:

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17, խաչվերացի առթիւ՝ պատարագ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. -- Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
կը կազմակերպէ իր տարեկան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17,

Առաւօտեան ժամը 11-էն սկսեալ

Կ'երգէ ԱՆԹՈՒԱՆ ՊԷՉՃԵԱՆ
ընկերակցութեամբ Սուրբ Խաչի ՍՊԻՏԱԿ նուագախումբի

Վայր՝ Տոքթ. Արտաւազդ Քիւխեանի Վիլլա,

4, rue du Docteur Rampont, VILLIERS LE BEL

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16-17
SAMEDI - DIMANCHE
16-17 SEPTEMBRE
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.679
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
71e ANNEE — N° 18.679

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՈՒԽՏԻ օդուժը դադրեցուց իր ռմբակոծումները, Սեպտեմբեր 15-ին, Պոսնիոյ սերպ դիրքերուն վրայ, համաձայնութիւն մը գոյացած ըլլալով Պելկրատի մէջ, նախորդ գիշերը: Ըստ այդ համաձայնութեան, Սերպերը յանձն առած են մինչեւ 20 քիլոմեթր քաշել իրենց ծանր հրետանին Սարայեւոյի շրջակայքէն: Եթէ չյարգեն այդ յանձնառութիւնը որոշուած 6 օրուան պայմանաժամուն մէջ, ՕԹԱՆ պիտի վերսկսի իր ռմբակոծումները:

ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԸ (ՖԻՍ) դատապարտեց Ֆրանսա գործուած ահաբեկչական ոճրագործութիւնները: ...
փորձերը առաջին անգամ ըլլալով: Զեկոյցը կը շեշտէ «Մղուած այն մըտահոգութենէն որ ՖԻՍ-ը Ալժերիոյ մենատիրական վարչակարգին դէմ տարած պայքարին տրամաբանական բնոյթ եւ քաղաքական իմաստ տայ, ան բուռն կերպով կը դատապարտէ կոյր եւ բարբարոս ոճրափորձերը»: Իսլամական կուսակցութիւնը հարց կու տայ նաեւ ոճրափորձներու հեղինակներուն մասին, քանի անոնք ճիգ կը թափեն որ Ֆրանսական իշխանութիւնները պատերազմ յայտարարեն Իսլամին եւ իսլամապաշտներուն, զորս կ'ուզեն ներկայացնել որպէս ահաբեկիչներ եւ վայրագ կենդանիներ:

ԽՈՐՕԹԻՒՆԷԼ բացայայտ կերպով սնանկացած է բայց վճռած է սնանկութիւն չյայտարարել այլ «վերաբուժական գործողութեամբ» մը եւ դրամատուներու օժանդակութեամբ դիմանալ: Այդ առնչութեամբ որոշեց 18 ամսուան համար առկախել իր պարտքերու տոկոսներու վճարումը: Պարտքը՝ 75 միլիառ Ֆրանք է: Խորօթիւնէլի համանախագահը կ'ուզէ պահպանել 720 հազար բաժնետէրերու շահերը եւ վճարել տալ իր ձախողութեան պատասխանատուները՝ շինարարները (ծրագրին գինին կրկնապատկումին համար), ԽՍ-ԷՆ-ՍԷ-ԷՖ-ը եւ Պրիթիշ Ռէյլը, ինչպէս նաեւ հանրային սպասարկութիւնները: Արձանագրութեան ատեն բաժնեթուղթը 35 Ֆր. էր, այժմ՝ 11,50-ի իջած է:

ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ Կազմակերպութիւնը շատ մտահոգ է Թուրք լրագրողուհիի մը պատճառաւ որ մինչեւ դիպած է: ԵնԹական՝ Ուրսուլա Ինկիւ Թուրք ձախակողմեան շաբաթաթերթ՝ «Քուրթուլուշ»ի աշխատակից է եւ ձերբակալուած է Վալանսիէնի շրջանը Սեպ. 11-էն 12-ի գիշերը: Ըստ իր փաստաբաններուն, պատճառները ծանօթ չեն: Ձերբակալութեան երկարաձգումը պահանջուած է հակահաբեկչական դատաւոր՝ Ժան-Ֆրանսուա Ռիքարի կողմէ:

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ որոշ նահանգներ փողոց ելլելու արգելք հաստատած են 17 տարեկանէն վար պատանիներու համար, առաջքն առնելու համար երիտասարդական ոճրագործութեան, որ հսկայ համեմատութիւններու հասած է վերջին տարիներուն: 16-էն 19 տարեկան պատանիներու կողմէ բիրտ ոճիրներու զոհերու թիւը 73,9-էն, 1000-ի համար 77,9-ի բարձրացած է, իսկ 12-էն 15 տարեկան պատանիներու զոհերու թիւը 62,9-էն, 1000-ի համար՝ 75,7-ի:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԲԱԺԱԿ

Եւրոպայի Բաժակակիրներու Բաժակի զուգիր խաղերու շարքին, Արարատ Սեպ. 14-ին կը մրցէր Մոսկուայի Դինամոյին դէմ, այս վերջինոյն դաշտին վրայ: Երեւանցի մարզիկները պարտուած են:

Դարձի մրցումը տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 26-ին, Երեւան:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹԱՆԷՐ ԱՔՉԱՄ՝ «ԹՈՒՐՔԵՒՀԱՅ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՐՆԱՆ ԲԱՐԵԼԱՒՈՒԻԼ»

Թ. Աքչամ Թուրք այն հետազօտողն է որ հայկական շրջանակներու մէջ բաւական հետաքրքրութիւն արթնցուց «Թրքական ինքնութիւնը եւ հայկական հարցը» գործով ուր իր պրպտումներուն վրայ հիմնուելով կ'եզրակացնէր թէ 1915-ին Հայերու կիրարկուածը ցեղասպանութիւն է: Թուրք մտաւորականը որ 1977-ին հեռացած էր հայրենիքէն ու հաստատուած Գերմանիա, վերջերս վերադարձած է Թուրքիա:

Իրեն հետ հայեւթուրք յարաբերութիւններու մասին կատարուած հարցազրոյց մը տեղ գտած է «Միլլիյէթ»ի Սեպտեմբեր 15-ի թիւին մէջ: Իրեն հետ տեսակցած են Շահին Ալփայ եւ Նիլիւֆէր Քույաշ:

Կու տանք ամբողջութեամբ:

Հ. -- Կ'ապրինք ժամանակաշրջան մը երբ երկու երկիրներուն ալ նպաստաւոր է Թուրքիոյ եւ Հայաստանի յարաբերութիւններուն բնականոնացումը: Ի՞նչպէս կը տեսնէք յարաբերութիւններու ապագան:

Պ. -- Կը կարծեմ որ Թուրքեւհայ մերձեցումը երկու կողմին ալ հոգեբանական մեծ բաւարարութիւն ու հանդստութիւն պիտի պատճառէ ու զարկ տայ երկու կողմին ալ ժողովրդավարացման հակումներուն: Աւելի՛ պատ, Թուրքիոյ համար շատ կարեւոր են Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները, թէ՛ շրջանի խաղաղութեան ու կայունութեան բերելիք իր մասնակցութեան, թէ՛ Արեւմուտքին համարկուելու տեսակէտէն:

Հ. -- Հայաստանի հանրային կարծիքը ի՞նչ բնոյթ ունի Թուրքիոյ հանդէպ:

Պ. -- Անշուշտ նշմարելի են անցեալին հետքերն ու կանխակալ կարծիքները: Ասոր մէջ բաժին ունի նաեւ Թուրքիոյ 80 տարուան կեցուածքը: Այսուհանդերձ, գիտեմ թէ հայ ղեկավար տարրերը իմաստուն եւ իրապաշտ քաղաքականութիւն մը կը վարեն ու ջերմօրէն կը փափաքին Թուրքիոյ հետ բարեկամութիւն հաստատել:

Հ. -- Ընդդիմութիւնը կը բաժնէ՞ այս կեցուածքը:

Պ. -- Պէտք է անջատել Դաշնակցութիւնը: Ինչ հակազդեցութիւն որ ունին Թուրք ազգայնականները, նոյնն է հայ ազգայնականներուն պարագան: Ազգայնականութեան թրքականը, հայկականը չկայ:

Հ. -- ՄՀՓ-ի (Ազգայնական շարժումի կուսակցութիւն) նախագահ Ալ. Թիւրքէշ դեր մը չի՞ կատարեր ազգայնամոլ հակազդեցութիւնները մեղմացնելու եւ Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները զարգացնելու գործին մէջ:

Պ. -- Թիւրքէշ ու ազգայնական շարժումը այս հարցին մէջ անելի մատնուած են: Եթէ կ'ուզենք հասկնալ շրջանի զարգացումները, պէտք է մտաբերենք Ա. աշխարհամարտին ծագումի պարագաները: Այսօր շրջանին բոլոր ուժերը կարելի է ըսել որ այդ ժամանակուան հոգեբանութեամբ կը վարեն իրենց քաղաքականութիւնը: ՄՀՓ-ի կովկասեան քաղաքականութեան առանցքը Ռուսաստանն է: Կուսակցութիւնը զայն նկատի ունի որպէս հիմնական սպառնալիք: Կարելի է ըսել որ Հայաստանի մերձեցման այս բնոյթին պատճառով կը փորձէ անտարբեր չմնալ նման ծրագրի մը, սակայն ատիկա կը պարտադրէ նաեւ անկողմնակալ աչքով դիտել պատմութիւնը:

Հ. -- Հայկական Սփիւռքը, յատկապէս ԱՄՆ-ու եւ Ֆրանսայի հայկական կազմակերպութիւնները ի՞նչ կեցուածք ունին Թուրքիոյ հետ մերձեցումին հանդէպ:

Պ. -- Պէտք է նկատի ունենալ որ Հայաստանի Պետութեան եւ հայկական Սփիւռքին միջեւ կարեւոր տարբերութիւններ կան: Մեծապէս հետաքրքրական է արտասահմանի Հայերուն քաղաքացիութեան իրաւունք չտալու Հայաստանի կեցուածքը: Կը կարծեմ որ Արեւմուտքի Հայերուն անզիջող կեցուածքը Անգարա-Երեւան յարաբերութիւններու զարգացումով, ժամանակի ընթացքին պիտի մեղմանայ,

Հ. -- Կայ հետեւեալ պնդումը. ԱՄՆ-ու եւ Ֆրանսայի Հայերուն մէկ մասը այդ երկիրներուն մէջ չձուլուելու, իրենց ինքնութիւնը պահպանելու համար կը ջանան կենդանի պահել ցեղասպանութեան պնդումները:

Պ. -- Ես կը պնդեմ որ այն օրը երբ Թուրքիա դադրի ցեղասպանութեան նիւթը թաբու մը նկատելէ եւ սկսի անվրդով խօսիլ այդ մասին, դրական ձայն մը պիտի լսէ ամբողջ աշխարհի Հայութենէն: Այդ հաւաքականութիւնը 80 տարիէ ի վեր կ'ապրի ընդվզում մը որ հետեւանք է իր ենթարկուած անարդարութեան մասին Թուրքիոյ մէջ պահուած լռութեան:

Հ. -- Ձեր կարծիքով, Թուրքիա սկսած չէ՞ խօսիլ ցեղասպանութեան պնդումին մասին:

Պ. -- Նոր կը սկսի ու ասիկա կարեւոր քայլ մըն է որուն դրական արդիւնքները պիտի ունենանք յառաջիկային: Ամէնէն կարեւորը ակադեմական մարզն է: Ես կը նկատեմ որ Թուրքիոյ գիտական աշխարհը պատրաստ է հանդարտօրէն խօսելու այս նիւթին մասին: Կը կարծեմ որ գլխաւոր արգելքը հաւաքականութեան վախն է ինքն իրմէ: Կը կարծեմ նաեւ որ ցեղասպանութեան հարցը ազատօրէն վիճարկումի նիւթ չկարենալ ընելու պարագան Պետութեան ճնշումէն, կամ այլ ճնշումներէ աւելի առնչուած է մեր ինքնութեան հարցերուն:

Հ. -- Ադրբեջան - Հայաստան կնճիռը Թուրքիոյ եւ Հայաստանի յարաբերութիւններուն զարգացումին գլխաւոր խոչընդոտը եղաւ: Ի՞նչ կրնայ ըլլալ հայեւադրբեջանական յարաբերութիւններուն հեռանկարը:

Պ. -- Կը կարծեմ որ հարցերը կրնան լուծուիլ եթէ ուժանիւթի աղբիւրներուն Արեւմուտք փոխադրութեան ծրագիրներուն առնչութեամբ երկու երկիրներուն կիրարկուած մեծ ճնշումները վերջ գտնեն ու Ռուսաստան խանգարիչ դեր չկատարէ:

Հ. -- Ի՞նչ է Հայաստան - Ռուսաստան յարաբերութիւններու ներկայի իրականութիւնը:

Պ. -- Հայաստանի անկախութենէն ետք ռուսական ուժերը քաշուեցան երկրէն: Սակայն, «Ադրիականէն մինչեւ Միջին Ասիա, Թուրքե՛ր» ու նախկին համաթրքական երազներ յիշեցնող նման յայտարարութիւններ, արտաքին քաղաքականութիւնը ցեղային եւ կրօնական խնամիութիւններու վրայ հիմնելու հակումները վախ պատճառեցին Հայերուն: Ու ետ կանչեցին ռուս զօրաբաժինները:

Հայաստանի հանդէպ Թուրքիոյ բարեկամութիւնն ու մօտիկութիւնն է որ պիտի որոշէ հայեւռուս յարաբերութիւններուն ապագան: Եթէ կը փափաքինք շրջանի ժողովուրդներուն հետ խաղաղութեամբ ու բարեկամաբար ապրիլ, պէտք չէ վախնանք յիշելէ թէ անցեալի պատմութիւնը մեր դրացիներուն համար ի՛նչ նշանակութիւն ունեցած է. ու պէտք չէ վախնանք մեր պատմութիւնը խօսակցութեան նիւթ ընելէ: Յատկապէս այս պատճառով պէտք է մեր արտաքին քաղաքականութեան իշխող տարրը դարձնենք «երկրին մէջ խաղաղութիւն, աշխարհի մէջ խաղաղութիւն» սկզբունքը որ Աթաթիւրքի թերեւս ամէնէն կարեւոր սկզբունքն է:

Հ. -- Կ'ըսէք թէ ձեր հետազօտութիւններով համոզուած էք որ կարեւոր յայտանշաններ գոյութիւն ունին թէ Իթթիհատ եւ Թէրաքքիի վարչակազմը 1915-ին Օսմանեան Պետութեան Հայերը զանգուածաբար բնաջնջելու մասին որոշում տուած է: Ի՞նչեր են այդ յայտանշանները:

Պ. -- Անգլիական, ամերիկեան եւ յատկապէս գերմանական դիւաններու փաստաթուղթերը: Կան նաեւ փաստաթուղթեր որոնք ցոյց կու տան թէ Գերմանիա մասնակցութիւն ունեցած է այդ որոշումին: Անատոլուի զանազան շրջաններէն իրարմէ բոլորովին անկախ հիւպատոսներու, դեսպաններու տեղեկագիրներէն կը նշմարուի դէպքերու ընթացքին մեծ նմանութիւն մը: Երկրորդ կարեւոր յայտանշան մըն է 1919-21 թուականին Իթթիհատ եւ Թէրաքքիի Պոլսոյ դատավարութիւնը: Նաեւ այն փաստաթուղթերը որոնք տեղ գտած են ամբաստանագրին մէջ ու դատարանին մէջ կարդացուած: Սակայն, պէտք է ընդգծել թէ այդ որոշումը ոչ թէ բովանդակ Օսմանեան Պետութեան, այլ Իթթիհատ եւ Թէրաքքիի որոշումն էր:

Հ. -- Մէկդի ձգենք պաշտօնական պատմագէտներուն տեսակէտները: Պեռնար Լէուիսի եւ Սթանֆորտ Շօի նման օտար պատմագէտներ ալ կ'ըսեն թէ 1915-ի դէպքերը տեղահանութեան պարագայէ մը կը բաղկանան եւ հետեւանք են երկու կողմէն արձանագրուած կորուստներու եւ պատերազմական իրավիճակին:

Պ. -- Լէուիս եւ Շօ այս մասին յատուկ հետազօտութիւն չեն կատարած: Իմ ըսածս այն է որ այս նիւթին պրպտումին սկիզբի փուլին ենք տակաւին: Ամբողջական պատկերը դեռ գծուած չէ: Կարեւորը այն է որ բոլոր փաստաթուղթերը հանդարտ ու անվրդով սեղան բերուին եւ լուրջ վիճարկում մը կարելի ըլլայ: Զանազան դիւաններու փաստաթուղթերը ուսումնասիրուին, պատմական լուրջ պրպտումներ կատարուին:

Հ. -- Ձեր վերջին գիրքին մէջ կ'ըսէք թէ Մ. Քէմալ իր ղեկավարութեան սկիզբի շրջանին համոզում գոյացուցած է որ Իթթիհատ եւ Թէրաքքի կուսակցութիւնը գործած է ցեղասպանութեան յանցանքը. ու ան կողմնակից երեւցած է յանցաւորներուն պատժուելուն, սակայն յետոյ հրաժարած է այս կեցուածքէն: Ի՞նչ է պատճառը:

Պ. -- Աթաթիւրք նուազագոյն երեք տեղ կը խօսի այդ մասին, մէկ անգամուն ըսելով թէ սպաննուած Հայերու թիւը 800 հազար է: Հետաքրքրական է որ 1920 Ապրիլին Ազգ. Ժողովին բացման արտասանած առաջին ճառին մէջ պատմութեան մեծ մէկ ողբերգութիւնը կը կոչէ այդ դէպքը: Օտար լրագրողներու հետ հան-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԶՐՈՅՑ

Հայաստանի մամուլին բաւական հետաքրքրական մէկ անունն է Պաշտպանութեան Նախարարութեան «Հայ Զինուոր» շաբաթաթերթը: Մեծ մասով զինուորական, պաշտպանական նիւթերու յատկացուած էջերը որոշ պատկերացում մը կու տան յատկապէս ներկայ պայմաններուն մէջ այնքան կենսական այդ մարզէն:

Թերթին մնայուն բաժիններէն են հարցազրոյցները որոնք անմիջական ձեւով մը առիթ կու տան հարցերու ներկայացման, կատարուած աշխատանքներու: Մեծ մասով անոնք խօսակից կ'ունենան բանակի զանազան ստորաբաժանումներու ղեկավարներ որոնք կը տեղեկացնեն, կը լուսաբանեն:

Անմիջական բաժին մըն է նաեւ նամակներու յատկացուածը. հոն տեղ կը գտնեն զինուորներու եւ ծնողքներու թղթակցութենէն առնուած նմոյշներ. անոնց հրատարակութիւնը որոշապէս դաստիարակչական նպատակ կը հետապնդէ: Ընդհանրապէս երիտասարդները գոհունակութիւն կ'արտայայտեն ծառայութեան պայմաններէն, իրենց նոր շրջապատէն, իսկ ծնողքները հայրենասիրական շեշտով յաճախ տրուած յորդորներով կը ջանան հեռուէն զօրակցիլ անոնց: Այլ միջավայրի ու այլ պայմաններու մէջ հետաքրքրութենէ զուրկ ու թերեւս նոյնիսկ միամիտ նըկատուելիք այդ էջերը իրենց տեղը ունին հայկական բանակին առաջին շրջանէն որպէս լուռ վկայ:

Բայց որովհետեւ բանակին կազմութեան ներկայի շրջանը միշտ զինուոր-հարազատ թղթակցութեան լոյս տեսած նըմոյշներուն ոգիով չի քալեր, «Հայ զինուոր»ը էջեր կը տրամադրէ նաեւ ժըխտական երեւոյթներու, զանազան բնոյթի խնդիրներու, եւլն.:

Շաբաթաթերթին Օգոստոս 26 - Սեպ. 2-ի թիւին մէջ Սասուն Մամեան հարցազրոյցով մը դասալքութեան երեւոյթին, անոր պատճառներուն մասին կը խօսեցնէ Երեւանի կայազօրի զինուորական դատախազութեան աւագ քննիչ ու արդարադատութեան գնդապետ Հրանտ Պօղոսեանը:

Դասալքութիւնը զինուորական յանցագործութիւններու գերակշիռ մասը կը կազմէ, թէեւ կան նաեւ աւելի ծանր յանցագործութիւններ: Առաջինին հիմնական դրդապատճառ կը նկատուի զօրամասերու մէջ պատշաճ կարգապահութեան բացակայութիւնը, շատ հրամանատարներու իրենց պարտականութիւններուն թերի տիրապետումը:

Հ. Պօղոսեան կը բացատրէ թէ յաճախ հարկաւոր աշխատանքը չի կատարուիր զինուորական պարտականութեան կանչըւածներու հետ: Չի տրուիր անհրաժեշտ լուսաբանութիւնը թէ զօրամասէն խոյս տալու պարագան ի՛նչպէս կը մեկնաբանուի օրէնքով ու պատժական ինչ պարտաւորութիւններ կը բերէ: Անշուշտ, օրէնքը անգիտանալ ոչինչով կը մեղմացնէ գործուած յանցանքը, բայց գնդապետը չի մոռնար նաեւ որ խօսքը 18 տարեկան երիտասարդներու մասին է որոնք «դեռ տարուած են դպրոցական հովերով»:

Այս պակասը սրբագրելու յարմար ձեւ կը նկատուի զինեալ ծառայութեան առաջին օրերուն զրոյցներու, դասախօսութիւններու կազմակերպումը հրամանատարներու կողմէ, որպէսզի նորակոչները ծանօթանան իրենց իրաւունքներուն ու պարտականութիւններուն: Հ. Պօղոսեան կը խօսի նաեւ որոշ հրամանատարներու խտրական վերաբերումին մասին. կ'ըսէ թէ յաճախ կը յայտնուի հակումը կարգ մը զինուորներ պաշտպանելու, ուրիշները անտեսելու կամ անոնց քաւութեան նոխազի դերը պարտադրելու:

Հրամանատարներու կողմէ արձանագրուած են աւելի լուրջ թերացումներ ալ. կը յիշուի օրինակ զօրամասի հրամանատար մը որ շուրջ երկու տարի դասալիք զինուորներու մասին տեղեկատուութիւն չէ կատարած պատկան մարմիններու մօտ ու իր յաջորդը մէկ անգամէն 117 թղթածրար ղրկած է ոստիկանութեան ու դատախազութեան. այդ 117 հոգիին մէջ եղած են պարագաներ որոնց դասալքութեան շրջանը մէկ տարիէն իսկ երկար եղած է, մինչդեռ օրէնքը կը պարտադրէ երեք օրուան բացակայութեան անմիջապէս հետաքննութեան ձեռնարկել, իսկ բացակայութիւնը երկարելու պարագային տեղեկացնել դատախազութեան:

Կան նաեւ անմիջական հրամանատարներու կողմէ դրամաշորթութեան, կաշառակերութեան դէպքեր: Գնդապետը այս կարգի օրինակ մըն ալ կու տայ նշելով վաշտի հրամանատար Սամուէլ Գրիգորեանի արարքը. ան իր զինուորներէն Վըրէժ Փիլոյեանէն ամսական 800 հազար ռուբլի ստացած է որպէսզի «զինուորական ծառայութիւնը տունը կատարէ»:

Պէտք է ըսել որ այս ձեւի յանցագործութեան մէջ դեր ունին ծնողքներ ալ որոնք կը փափաքին որ իրենց զաւակները ծառայեն ընտանիքին բնակութեան մօտիկ վայր մը: Ինչպէս կ'ըսէ Հ. Պօղոսեան, «Քիչ չեն դէպքերը երբ ծնողներն են զաւակներին դրդում կատարել յանցագործութիւններ»: Ուրիշներ իրենց զաւակին ծառայութեան նախօրեակին կ'երթան տեսնել հրամանատարը որպէսզի իրենց տղուն «լաւ նայի»: Այս հանգամանքը յաճախ հրամանատարները կը մղէ յանցանք գործելու: «Լաւ նայել»ու կարգադրութիւնը ինքնաբերաբար տարբերութիւն մը կը ստեղծէ անոնց եւ միւսներուն միջեւ որոնց ծնողքները նոյն կարելիութիւնները չունին: Այս վերջիններուն կը վիճակի յաճախ միւսներուն տեղ ալ հերթապահել, մաքրութիւն ընել, եւլն.: Այս կացութիւնն ալ պատճառ կ'ըլլայ որ ենթակաները սկսին մտածել խոյս տալու մասին:

Թերթին յաջորդ թիւին մէջ Ս. Մամեան կը շարունակէ զրոյցը, գնդապետ Հ. Պօղոսեանը խօսեցնելով այլ թերութիւններու մասին. դասալքութեան պարագաներէն աւելի ցաւալի է զէնքի հետ վարուելու անգիտակ նորերու պատճառած արկածները որոնց զոհ կ'ըլլան թէ՛ իրենք, թէ իրենց ընկերները: Հ. Պօղոսեան այս երեւոյթը կը բացատրէ լրջութեան պակասով: Երբ 18 տարեկան տղուն ձեռքը զէնք կը տրուի առանց անոր գործածութեան կանոնները սորվեցնելու, անխուսափելի են արկածներ:

Այս հարցը տեղ գտած է թերթին նոյն թիւին չորրորդ էջին «Խեղուածների պատկերասրահ» խորագրուած բաժինին մէջ. վեց երիտասարդներու նկարներուն քով տեղ գտած են իրենց վիրաւորուելուն մասին անոնց պատմածները. մեծ մասով անուշադրութեան հետեւանքով վիրաւորուած են: Այլ բաժիններու մէջ եւս կը շօշափուի նոյն հարցը:

Զրոյցի երկրորդ մասին մէջ Հ. Պօղոսեան կը խօսի դասալքութեան ուրիշ մէկ պատճառին մասին, որ հրամանատարներէ ոմանց տգեղ վերաբերումն է զինուորին հանդէպ: Ս. Մամեան կ'ըսէ թէ կան պարագաներ երբ հրամանատարը կը միացնէ հայհոյանքն ու հրամանը: Հ. Պօղոսեան կը բացատրէ թէ ատիկա ռուսական բանակէն փոխանցուած երեւոյթ է ու ճիշդ է որ ծանր ազդեցութիւն կը գործէ ենթակային վրայ: Կը յիշէ պարագայ մը երբ զինուորը խոր վրդովումի մը պահուն բռնկած է զէնք անարգող ենթասպան:

Հարցազրոյցին երկու մասերուն հետ ալ տրուած է հեռաձայնի թիւ մը ուր ընթերցողներ կրնան դիմել ու հարցումներ ուղղել: Խմբագրութիւնը կ'ըսէ թէ յաջորդական զրոյցներով պիտի տրուին պատասխանները:

Հայաստանի անկախութեան բերած ամէնէն հիմնական նորութիւններէն է հայկական բանակը. հակառակ որ պարբերաբար կը գրուի, կը խօսուի անոր հզօրութեան մասին, ան կազմութեան փուլին մէջ է տակաւին ու մինչեւ արհեստավարժութեան փափաքելի մակարդակը շատ բան պէտք է բարելաւուի, կատարելագործուի:

Մինչեւ այսօր ձեռք ձգուած դրականներուն մէջ հետաքրքրական է ու կարեւոր երեւոյթը որ Պաշտպանութեան Նախարարութեան պաշտօնաթերթը ամենայն հանգստութեամբ տեղ կու տայ նաեւ ժըխտականներու, իր սահմաններուն մէջ ձըգտելով անոնց սրբագրութեան: Երեւոյթ որ դժբախտաբար կարելի չէ ընդհանրացնել նոյնքան կարեւոր այլ մարզերու, ուր կը շարունակէ նախընտրելին ըլլալ ջայլամի իմաստութիւնը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՅԱՌԱՋԻ 70-ԱՄԵԱԿԻ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԽՄԲ. - Օգոստոսեան արձակուրդի օրերը պատճառ եղան, հաւանաբար, որ մինչեւ այսօր (եւ թերեւս վաղը) շարունակենք ստանալ շնորհաւորական ջերմ նամակներ «Յառաջ»ի 70-ամեակին առթիւ (Օգս. 1): Պարզ է որ չենք կրնար յաւիտեան շարունակել անոնց հրատարակութիւնը, ինչ որ կրնայ թէ ինքնագովութեան սխալ տըպաւորութիւն մը թողուլ եւ թէ մանաւա՛նդ ձանձրացնել մեր ընթերցողները: Ուրեմն, ստորեւ վերջին փունջ մը: Շնորհակալութիւն բոլորին:

«Յառաջ» Օրաթերթի պատուարժան Խմբագրութեան,

«Յառաջ»ի 70-րդ տարեդարձի առթիւ, այլոց կողքին, ես ալ փափաքեցայ մի քանի տող գրել: Բայց նախ, կ'ուզեմ դէպի ետ՝ մինչեւ 1965 թուականը երթալ: Հազիւ մէկ տարի է անցեր Կեսարիոյ հոգեւոր հովիւ նշանակուելէս ի վեր, երբ 1965-ին, Ֆրանսարնակ երեք հայ երիտասարդներ այցելեցին, հոնտեղի մեր՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ փառապանծ եկեղեցին, որոնք լման երկու օրեր իմ անձնական հիւրը եղան. ահաւասիկ հոն, առաջին անգամ անոնց մօտ (Վալանսէն՝ Շաւարշ Կարապետ Փափազեան) տեսայ, Փարիզ հրատարակուող օրաթերթ մը՝ «Յառաջ» վերնագրութեամբ: Ինչպէս ըսի, առաջին անգամ էր, որ տեսայ ու ծանօթացայ այդ օրաթերթին: Իսկ 1972-ին, երբ Պոլիս հաստատուեցայ, հոն ալ քանի մը անգամներ տեսայ «Յառաջ»ը, որուն քիչ մը եւս աւելի մօտէն ծանօթացայ եւ անոր մեծատաղանդ հիմնադիր՝ Շաւարշ Միսաքեանի եւ նոյնքան արժանաւոր, իր հօր յաջորդող՝ Արփիկ Միսաքեանի անուններուն:

Եւ եղաւ ժամանակ, որ այս անգամ 1981-ին, վերջնապէս Փարիզ հաստատուիմ: Եթէ չեմ սխալիր, 1982-ի վերջաւորութեան էր, երբ օրին մէկը, տղուս ճաշարանը բարեբախտութիւնն ունեցայ հանդիպելու ու ծանօթանալու Պ. Հրանդ Աճէմեանին հետ: Մեր զրոյցի ընթացքին երբ խօսքը «Յառաջ»էն բացուեցաւ, հոն խնդրեցի իրմէ, որ իր միջոցաւ բաժանորդագրուիմ սիրելի «Յառաջ»ին, զոր սկսեր էի արդէն, հոսկէ-հոնկէ ձեռք ձըգել ու կարդալ: Վասնզի գիտէի թէ միայն կարդալը բաւարար չէ թերթի մը, այլ պէտք է նաեւ նիւթականօրէն նեցուկ կանգնիլ անոր, որպէսզի կարենայ շարունակել իր գոյատեւումն ու չինարար առաքելութիւնը:

Եւ այնուհետեւ, անոր բաժանորդագրուելէս ի վեր, «Յառաջ»ը մեր տունին մէկ հարազատը, հացն ու պանիրը, աղն ու ջուրը դարձաւ անբաժան: Անիկա իր անկողմնակալութեամբ, ճերմակին ճերմակ, սեւին սեւ ասութեամբը, մեր աւելի սիրելին ու ցանկալին դարձաւ: Մեր կարծիքով, արժէքաւոր խմբագիր՝ Օր. Արփի Թոթոյեանի մասնակցութեամբ «Յառաջ»ը աւելի եւս ճոխացաւ ու փայլեցաւ:

Օ՛ն ուրեմն, ո՛չ ետդարձ, ո՛չ տեղքայլ, այլ մի՛շտ դէպի յառաջ երթ, սիրելի «Յառաջ» օրաթերթին, կար եւ կարողութիւն իր բոլոր աշխատակիցներուն:

Աղօթարար՝

ԳՐԻԳՈՐ ՔՀՆՅ. ՍԻՒԱՃԵԱՆ

Ալֆորվիլ, Սեպտեմբեր 7

Սիրելի Արփիկս,

«Յառաջ»ի 70-ամեակին նուիրուած բազմապիսի գրութիւնները կարդացի անհուն խանդաղատանքով, բացառիկ հրճըւանքով: Յօդուածներ՝ արդարադատ, ուղղամիտ, առողջ մտածումի ինքնուրոյն եւ անկախ դատումներով: Հայրենաշունչ վսեմ խէցկիսատ մը, հայ մշակոյթին, գիրին եւ բանին նուիրեալի մը, զօրաւոր անհատականութիւնը բնորոշող, ջերմ զգացումներու, սիրալիր մաղթանքներու արտայայտութիւններով:

... «Յառաջ»ը ուրեմն 70 տարեկան է. ես ալ 90-ը կոխկռտած կը թափառիմ ցաւատանջ կեանքի մը ոլորտներուն մէջ: Փարիզ եկած օրէս, -կայ 70 տարիներ մօտաւորապէս-, «Յառաջ» ինծի հետ ոտք կոխեց տանս մէջ ու մաս կազմեց գրադարանիս: Այսօր այդ թերթերը իմ հաճելի ժամանցներս են: Կը բանամ, կը թղթատեմ դուրգուրանքով. կարօտով կը յիշեմ երբեմնի Փարիզի հայ գաղութը եւ ա՛ւղ հայ ժողովուրդին գողգոթան... Անյայտացան սիրելի դէմքեր եւ իրենց անմահ գործերը կը վերակենդանանան աչքիս առջեւ. կան անոնց մէջ չոպարձակ փարոսներ. ահա՛ մեծ Շաւարշը ստեղծագործ իր ինքնատիպ յղացում՝ «Յառաջ» թերթը, նպատակակէտ ունենալով անցեալ եւ ներկայ հայ մշակոյթը եւ հայ ժողովուրդին բարօրութիւնը: Ես ալ երախտագիտութեամբ կ'ուզեմ յիշել իր յիշատակը. ան է որ քաջալերած է իմ առաջին գրութիւնս: Հեռուներէն, հեռաւոր անցեալէն կը յիշեմ նաեւ իմ առաջին ուսուցչուհիս՝ Օր. Տիրուհին եւ Փրջիկը... Յաւերժութեան մէջ աղօտած, անյայտացած սիրելի դէմքեր, անմոռանալի եւ երանաւէտ:

«Յառաջ»ի այս հնաւուրց էջերը թղթատելով, կարծես անցեալէն մեզի փոխանցուած յիշատակարաններ ըլլային անոնք, կամ համայնարան մը ուր յաջորդ սերունդներու բանասէրները կամ պատմաբանները պիտի պեղեն հայ ժողովուրդին մէկ դարու պատմութիւնը:

Կը մաղթեմ «Յառաջ»ի աշխատակիցներուդ կորով եւ առողջութիւն. սիրալիր խոհերս Արփիին, որ արթուն պահակ՝ աշխարհի չորս անկիւնները մնացած եւ մոռցուած Հայութեան հետքերը, թերթերը կը պրպտէ, մեզի կը ներկայացնէ անոնց վէրքերը եւ վերելքները անկողմնակալօրէն, հայրենասիրական անկեղծ դատումներով:

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԽԱՆՏԱՆԵԱՆ

Փարիզ, Սեպտեմբեր 7

ՈՂՋՈՅՆԻ ԽՕՍՔ
«ՅԱՌԱՋ» ՕՐԱԹԵՐԹԻ
70-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

«Հայրենիքը պանդոկ չէ» ըսած էր խըմբագիրը:

Պիտի ուզէի համեստօրէն աւելցնել, որ թանգարան ալ չէ. որ երթաս, դիտես կիսաւեր պալատներ, ճարտարապետական հիասքանչ կոթողներ, ծունկի գաս Ս. Հռիփսիմէի վերասլաց թռիչքին դիմաց ու գոհանաս միայն:

Թանգարան չէ նաեւ «Յառաջ»ը, որուն լոյս ընծայումին 70-ամեակը նշուեցաւ վերջին շաբաթներուն. որ դարձնես անոր հին էջերը, հիանաս ու անցնիս: Այս օրաթերթը շարունակուող երեւոյթ է, որով, գետ ու գետակներ չընդունող լիճ ալ չէ. գիտէք բոլորդ ալ որ երբ նորոգող գետեր չկան, լիճը կ'ենթարկուի լճացումի, ու բոլորս ալ ծանօթ ենք լճացումներու արդիւնքին:

Մարդեր կը ճանչնամ Ֆրանսայի մէջ, որոնք ըսած են ինծի, թէ «Յառաջ»ը եղած է իրենց դպրոցը. որ իրենք, երկրէն դուրս չելած գիտէին մեր լեզուով գիրկալ ընելը միայն, որ «Յառաջ»էն սորված են ոչ միայն կարդալ այլ նաեւ գրել ու խօսիլ մայրենի լեզուով:

Մամուլի օրգանի մը համար մի՞թէ կարելի է գտնել աւելի փայլուն վկայութիւն քան վերի խոստովանութիւնը:

Սփիւռքի մերօրեայ պայմաններուն մէջ, երբ հարիւրամեայ, նոյնիսկ 150-ամեայ թերթեր կը վերածուին տարեգիրքի, ամսագիրի կամ շաբաթաթերթի՝ լաւագոյն պարագային, մերթ ալ կը փակուին, «Յառաջ» օրաթերթին շարունակուիլը, ոմանք եթէ չեն սեպեր հրաշք, դէթ պիտի խոստովանին, որ այս օրաթերթին անկասշարունակուիլը արդիւնք է անսահման նուիրումի:

Ինչ որ «Յառաջ»ը ընթերցողին համար կը դարձնէ աւելի՛ սիրելի, յատուկ ուղղութիւն մը ունենալով հանդերձ, այլ կարծիքներու նկատմամբ անոր ցոյց տուած հանդուրժողական ոգին է, որ կու գայ հինէն ու կը տեւէ առանց հիննալու:

Եւ «Յառաջ»ը, ըստ իմ ընթերցումներուս, ունի մէ՛կ ուղղութիւն -հայրենիքին, նորանկախ Հայաստանին ու Հայութեան հետ ըլլալու ուղղութիւնը:

Եօթանասունին, ոմանք ծերանալ կը

ակսին: Բայց «Յառաջ», իր եօթանասունին, ունի երիտասարդի մը բոլոր տուեալները, որովհետեւ, ինչպէս անոր հիմնադիր խմբագիրը, նոյնպէս օրաթերթին լոյս ընծայումը յաջողապէս շարունակող աղջիկը, տեսիլք ու հաւատք ունեցող մարդիկ են, իրենց աշխատակիցներով հանդերձ:

Ֆրանսահայ գաղութը ըմբռնելի չէ՛, առանց «Յառաջ»ի:

Կ'ողջունեմ «Յառաջ»ին եօթանասունամեակը:

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ

Հալէպ, Սեպտեմբեր 6

Յարգելի Տիկին Արփիկ Միսաքեան,

1922-ի առենները, քէմալական մղձաւանջային շրջաններէն ճողոպրած խումբ մը բարձրաստիճան մտաւորականներ առժամապէս հարաւային Իտալիա եւ Յունաստանի դրախտանման Քորֆու կղզին ապաստանեցան: Ինչպիսին՝ Վահան Թէքէեան, Թէոդիկ, Յովհաննէս Ասպետ (Օննիկ Չիֆթէսարաֆ), Կառվարենց, Ալպօյաճեան, Նշան Պէշիկթաշլեան, Ենովք Արմէն Նազարեանց եւլն.: Ինչպէս նաեւ կղզին գագաթը բազմած Աքիլլէսի հռչակաւոր պալատը տրամադրուած էր հայ որբերուն՝ Ալպիոնի աղջիկը՝ Միս Պըրճըսի հովանաւորութեան տակ: Սոյն անձնաւորութիւնները ինծի պէս հոն հաւաքուած դեռահասակ երիտասարդներուն քաջալերական ուղերձներ կ'ընէին, որպէսզի օտար ափունքներու վրայ ցրուելով ուծացումէ զերծ մնանք:

Իբրեւ հաւատացեալ, վստահ եմ որ այդ հայրենաբաղձ հոգիներն այժմ կը հրճուին իրենց դամբաններուն մէջ ի տես մեր անկախացած նորածին հայրենիքին եւ մանաւանդ եօթանասուն տարիներէ ի վեր աննման «Յառաջ» օրաթերթին յարատեւութեան, միշտ անաչառ դատողութեամբ, հմտալից յօդուածներով տողերուն:

Ձեր ուշիմ լրագրող եւ տաղանդաւոր գրագէտ աշխատակիցներուն շնորհիւ «Յառաջ» համայն Սփիւռքի փարոսի դեր կը կատարէ: Հայաստանը հոգ չէ թէ տակաւին մատաղ վիճակին մէջ, կը լուսաւորէ բոլոր հայ գաղութները եւ կը մղէ նորանոր սերունդները հայկական գիտակցութեան: Հրեաները մեզի օրինակ: Կրնամ հաւաստել, որ տակաւին որոշ ժամանակ «Յառաջ»ին ընթերցումը պիտի շարունակուի:

Սիրելի Տիկին, ձեզի, որ աննկուն կամքով օժտուած էք, եւ ձեր արժանայարգ ու բացառիկ ընդունակութեանց տէր գործակիցներուն առողջութիւն եւ ձեր ազգօգուտ գործունէութեան յարատեւութիւն կը մաղթեմ:

Մնամ յարգանօք Ձերդ՝

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԽԱՐԲՈՒԹԼԵԱՆ

Փանթէն, Սեպտեմբեր 3

Շատ սիրելի Արփիկ,

Լաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորեմ եօթանասունամեայ «Յառաջ»ը: Իրապէս հաւատք եւ համոզում պէտք էր ունենալ հայութեան արժէքներուն՝ զինք այս տարիքին հասցնելու համար:

Սերունդներ մասնակցեցան այս թերթով հետապնդուած որակի մը իրագործման, հայ մտքի ազատ բեմ հոն գտնելով: Կը յուսամ նոյն ոգին շարունակէ վառ մնալ միշտ «Յառաջ»ի մտաւորական տաքուկ օճախին մէջ: Սփիւռք եւ Հայաստան, մանաւանդ հայ Պետականութեան վերատեղծման ու զարգացման այս պատմական օրերուն, նման ազատ բեմի մը աւելի քան կարիքն ունին հայութիւնը յուզող հարցերուն շուրջ դատողութեամբ եւ մակարդակով մօտենալու եւ մեր այս փոքրիկ ազգը աւելի մեծ աշխարհի մը մէջ տեսնելու եւ արժեւորելու համար:

Երկար կեանք, տոկունութիւն եւ յարատեւ վերանորոգող աւիշ կը մաղթեմ «Յառաջ»ին եւ իր սիրելի խմբագրական կազմին:

ԿԱՐԳԻՍ ՔՈՐԹԵԱՆ

Փարիզ, Սեպտեմբեր 4

Chère Arpik,

«Haratch» a 70 ans ! Il est remarquable de constater comment ce journal a su s'imposer par sa rigueur et sa déontologie et résister ainsi à toutes les épreuves pour devenir non seulement une référence incontournable mais une solide institution à l'heure où toutes les institutions, ou presque, chancèlent.

Je n'ai jamais oublié comment votre père, Schavarch Missakian, fondateur de «Haratch», veillait avec une vigilance particulière à ce que l'on n'écrive rien qui puisse nuire à quelque communauté arménienne que ce soit dans le monde. Je n'ai jamais oublié non plus comment votre père, sous l'occupation nazie, a préféré arrêter de lui-même la publication du journal. C'est sans doute cette triple prise en compte des intérêts généraux et supérieurs de la nation, de la France terre d'accueil de tant de survivants du génocide de 1915 et de l'humanité qui a conféré et confère aujourd'hui à «Haratch», sous votre impulsion, sa prééminence et son rôle historique.

Depuis trois générations, le journal «Haratch» est lu dans notre famille. Il fait partie de notre vie, de notre culture, de notre fierté. Et cela nous le devons à votre jugement, à votre dévouement, votre détermination et votre courage pour faire paraître chaque jour «Haratch» dans l'indépendance et la liberté. Longue vie à «Haratch» !

ISABELLE KORTIAN-COUYOUMDJIAN

Paris, le 4 Septembre

Յարգելի Տիկին Արփիկ Միսաքեան,

«Յառաջ»ի հիմնադրութեան եւ գործունէութեան 70-ամեակի ուրախ առիթով կու գամ ձեզ եւ ձեր գործակիցները շնորհաւորել եւ յայտնել իմ մաղթանքներս որ կարենաք շարունակել ձեր եւ մեր «Յառաջ» օրաթերթը յարատեւութեամբ, բազմաթիւ տասնեակ տարիներ:

Յարգանքներով՝

ԱՐԻՍ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ
Նախկին նախագահ
Շարվիէօյի Ազգ. Միութեան

Փոն-տը-Շէրիւի, Սեպտեմբեր 8

Յարգելի Տիկին Արփիկ Միսաքեան,

Արդարացիօրէն եւ արժանավայել Հայկազեան Բառարանին ընտրեալ ածականներով նշուեցաւ «Յառաջ» օրաթերթին 70-ամեակը:

Այս առթիւ թոյլ տուէք ինձ, յարգելի Տիկին, հիացումի խորին յարգանքներս յայտնել ձեզի եւ ձեր ժրաջան եւ գիտակից աշխատակիցներուն, այն դժուարին եւ պատուաբեր գործին համար, որ է օրաթերթ հրատարակել օտար երկրի մը մէջ եւ որ հաւասար է հերոսութեան, այն պայմաններուն մէջ որոնք յատուկ են հզօր կամքի տէր մարդոց, նման ձեզի եւ ձեր հօր:

Յաջողութի՛ւն «Յառաջ»:

Յարգանօք՝

ՆՈՒՊԱՐ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Փարիզ, Սեպտեմբեր 8

ԴԱՐՁԵԱԼ ՋԱՒԱԽՔԻ ՄԱՍԻՆ

Վերջերս մէկէ աւելի անգամներ նիւթ եղաւ Ջաւախքի Հայութեան դիմումը Վրաստանի ղեկավարութեան որմէ շրջանին համար որոշ ինքնավարութիւն մը կը պահանջուէր, երկրին նոր Սահմանադրութեան պատրաստութեան առթիւ: Այդ Սահմանադրութիւնը ընդունուած է ներկայիս, առանց նկատի առնելու ջաւախքահայութեան ներկայացուցած պահանջները: Միակ դրական հակազդեցութիւնը այն եղած է որ Թիֆլիսէն բարձրաստիճան յանձնաժողով մը շրջան հասած է, լսելու հայկական պահանջները: Անոնց մեկնումէն ետք շարք մը հարցեր լուծում գտած են: Առաջինը լեզուական է. Սահմանադրութեամբ պետական լեզու հռչակուած վրացերէնին եթէ անկարելի կ'ըլլայ շրջանի մը մէջ գործածութիւնը ապահովել, Պետութիւնը պէտք է ապահովէ համախումբ ապրող ազգերու լեզուին գործածութիւնը: Այս մօտեցումը հնարաւորութիւն կը ստեղծէ Ջաւախքի մէջ գործավարութիւնը եւ դատավարութիւնը հայերէնով ընելու: Երկրորդ կէտ մը կը վերաբերի անձնագրային համակարգին: Որոշուած է այսուհետեւ Վրաստանի նոր անձնագրերը յանձնել ոչ թէ Ախալցխայի մէջ ուր հասնելու համար ջաւախքցիները պէտք է 130-150 քմ. ճամբայ կտրեն, այլ Ախալքալաքի մէջ որ վերածուած է Ջաւախքահայութեան կեդրոնին: Վերջերս երկրին վարչապետին օժանդակութեամբ լուծուած է նաեւ շրջանին մէջ Թիֆլիսի մանկավարժական հիմնարկին մասնաճիւղը բանալու հարցը:

Այս տեղեկութիւնները տալէ ետք, «Ազգ»ի Սեպտեմբեր 2-ի թիւին մէջ «Ճանապարհ դէպի Ջաւախք» խորագրուած յօդուածին մէջ Յակոբ Ասատրեան կը խօսի տեղւոյն Հայութեան առօրեային մասին: Հոն միշտ յաճախադէպ երեւոյթ եղած է աշխատանքի համար այլ վայրեր մեկնիլ: Կրասնոդար, Մոսկուա, Սեւաստոպոլ այդ վայրերուն գլխաւորներն են ուր ջաւախքցի Հայեր մեծ մասով շինարարութեամբ կը զբաղին: Այսօր շատեր ալ չեն վերադառնար: «Ջաւախք» թերթին խմբագիրը կ'ըսէ թէ Ախալքալաքէն տարեկան շուրջ 15 հազար հոգի կը մեկնէր եղանակային աշխատանքի համար ու անոնք մեծ գումարներ կը բերէին, ինչ որ զարկ կու տար շրջանին զարգացումին: Բայց միայն վերջին տարիներուն Ախալքալաքէն հինգ հազար հոգի մեկնած է անվերադարձ: Տեղւոյն վրայ մնացած է 70 հազար հայ, իսկ դրացի Բոգդանովկայի մէջ՝ 38 հազար: Դժուար են իրենց պայմանները ու անոնց բարելաւման համար կեդրոնէն մեծ յոյսեր չեն կրնար ունենալ: Պետութիւնը միայն ցուցակներով հայի ալիւր կը բաժնէ (մէկ հոգիի 150 - 200 կրամ) եւ ուրիշ ոչինչ: Կազի մատակարարում ընդհանրապէս չէ եղած. կազատարի շինութեան սկսած են, բայց կիսատ ձգած: Ելեկտրականութեան ու վառելիքի պակասը ա՛լ աւելի կը դժուարացնէ կացութիւնը: Մանաւանդ ձմեռը: Շատ ցած է ջաւախքցիներու աշխատավարձքը. օրինակ, ուսուցիչները, մշակոյթի գործիչները, թոշակառուները 4-6 միլիոն վրացական կուպոն կը ստանան: Պէտք է աւելցնել որ 1.300.000 կուպո՛ն կ'արժէ մէկ տոլար, պատկերացնելու համար որ այդ աշխատավարձքը 3 - 5 տոլարի միջեւ բան մը կը ներկայացնէ: Յ. Ասատրեան աւելի լաւ բացատրելու համար կացութիւնը, կ'ըսէ թէ ուսուցիչի մը թոշակով 15 հաց կամ քանի մը քկ. լոլիկ ու գետնախնձոր կարելի է գնել:

Ջաւախքի շուկային վրայ ալ ծախուածները թրքական, արաբական, իրանական ապրանքներ են: Բանջարեղէն ու պտուղ Հայաստանէն կը բերուին: Կայ նաեւ ապրանքի փոխանակութեան սովորութիւնը:

Տեղւոյն վրայ գիւղացիները գետնախնձոր կը մշակեն ոչխարի պանիր կը պատրաստեն: Այս երկրորդը մեծ մասով կը ղրկուի Թիֆլիսի շուկան ուր բարձր գինով կը ծախուի:

Տեղւոյն պատասխանատուները կ'ըսեն թէ այս տարի լաւ բերք կ'ունենան որովհետեւ տնտեսութիւններու վիճակը աւելի բարւոքած է:

Աւարտելէ առաջ աւելորդ չէ յիշել թէ «Ջաւախք» ժողովրդական շարժումը որ քաղաքական ամէնէն ազդեցիկ ուժն է, սկիզբ առած է 1988-ի ղարաբաղեան շարժումէն: Այսօր դարձած է տեղական հանրային այլ ուժերէն ստեղծուած համակարգումի խորհուրդին նախաձեռնողը: Այդ խորհուրդին մաս կը կազմեն «Դեմոկրատներու միութիւնը», «Սուրբ Խաչ»ը, «Կանաչներու Միութիւն»ը եւ Բոգդանովկայի «Օղա» եւ «Ձայն Ջաւախքի» կազմակերպութիւնները:

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝

ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Մարդը արդէն աթոռ մը քաշեր էր սրճարանի սեղանին քով ու կը սպասէր որ նստէր:

-- Շնորհակալութիւն:

Կարճ առեն մը լուռ մնացին: Երբ պաղպաղակը եկաւ սկսան ցիր ու ցան խօսիլ երկրի վիճակի ու կեանքի դժուարութեանց մասին: Ամէն մէկ բառի հետ Զարուհի աւելի ազատ ու քաջ կը զգար ինքզինքը: Բարձրացան ձայնն ու խնդուքը, ձեռքը մազերուն գնաց, երկրորդ գաւաթ ջուր ուզեց: Ու յանկարծ՝

-- Տեսէք, ձեզի խոստովանութիւն մը ունիմ ընելիք:

Զարուհի ինքն ալ յանկարծակիի եկաւ. «ի՞նչ պիտի ըսեմ հիմա մարդուն» հարց տուաւ ինքնիրեն, «ինչո՞ւ ատանկ խօսեցայ... ի՞նչ յիմար եմ»: Շեշտ նայեցաւ անոր կապոյտ աչքերուն:

-- Փոխեցի միտքս:

Խնդաց: Տեսաւ թէ երկու երիտասարդ քովի սեղանէն մտիկ կ'ընէին:

-- Հայաստան գալէս ի վեր նոյն անձը չեմ, աւելի ուժով եւ քաջ կը զգամ ես ինծի: Մի հարցնէք ով եմ ինչ կ'ուզեմ, որովհետեւ վաղը կրնամ բոլորովին տարբեր պատասխան տալ...: Պրն. Խաչիկ, աներեւակայելի ազատութիւն գտած եմ հոս, այնքան ազատ եմ որ սկսած եմ վախնալ ես ինձմէ:

Ըսելուն պէս անդրադարձաւ որ չիտակ էր խօսած, անկեղծ էր: Խաչիկ աչքերը բոնկած երեւոյթ մը ունէին: Ալրուեր էին մազերը: Լայն բացաւ թեւերը, բռնեց սեղանին եզերքը:

-- Երկու խոստովանութիւն ունիմ եւ մի զարմանաք թէ այս օտար աղջիկը ինչու ասանկ կը խօսի: Քիչ ետք կը բաժնուինք ու ալ անգամ մըն ալ չենք տեսներ զիրար, անանկ որ այս ազատութիւնը հազար կ'արժէ:

Լռեց, բոլորովին տարուած իր ձայնէն, իր անձէն, պայծառ արտայայտութիւն մը դէմքին՝ որ գեղեցկացուցած էր անոր անհրապոյր գիծերը:

-- Պարոն Խաչիկ, այս առտուան ժամերը, պատարագը, հաղորդութիւնը, մահուան մօտիկութիւնը, ձեզի հետ խօսիլս, քալելս ու հոս գալս, Հայաստանը իր լոյսով, շունչով եւ տուած կեանքով՝ այս բոլորը գլխս գինովցուցած է: Եւ սակայն՝ սիրոյ գինովութիւնն է:

Վար կախեց գլուխը, յանկարծ ամչցած ըսածէն: Գոցեց աչքերը՝ «ես ի՞նչպէս ասանկ բաներ կ'ըսեմ օտարականի մը» անցաւ մտքէն, ոտքի պիտի ելլէր՝ սակայն ետ տեղը նստաւ «հօրդ աղջիկն ես Զարուհի մի մոռնար... սէրը մաքուր պիտի պահես մէջդ... ամէնէն սուրբ զգացումն է», հօրը խօսքերը ետ եկան հիմա ու լուսաւորեցին միտքը: Վեր նայեցաւ -մարդը կը ծխէր, հանդարտ ու կեդրոնացած:

-- Չեմ գիտեր ուրկէ սկսիմ... ասանկ բան կեանքիս մէջ չէ պատահած ինծի... ժամանակ ունի՞ք:

Մարդը գլուխով նշան ըրաւ: Հովը նուրբէն երկար, ճերմակ մազերուն հետ կը խաղար: Հանեց սեւերիզ ակնոցը, սեղանին վրայ դրաւ:

-- Մօրեղբօրս կը նմանիք ասանկ:

Զարուհիի մտքին առջեւ յանկարծ շինուեցաւ գունազեղ պատկերը իր Յովսէփ քեռիին որ բեմերէն կրակոտ ճառ կը խօսէր Մայիս 28-ին ու ասանկ խենթ մազեր ունէր, թեւերը օդին մէջ ճօճելով ու կռուելով աշխարհին ու բառերուն հետ...:

-- Բայց դուք ճառ չէք խօսիր, վստահ եմ... յետոյ քեռիիս ձայնը աւելի թաւ է... ընտանիք ալ չունէր -- կուսակցական գործերէն աչք չէր բացած որ կարգուէր:

Մեղմ խնդաց: Ինչքա՜ն կը սիրէր իր քեռին...:

-- Միշտ հետը կը տանէր զիս երբ բեմ ելլէր ու խօսէր «դուն յեղափոխական պիտի ըլլաս» կ'ըսէր, «եթէ այդ պապադ քեզի չուրէ չձգէ»:

(Շար. 4)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21, երեկոյեան ժամը 6-ին, Հայաստանի անկախ Նոր Հանրապետութեան հռչակման տարեդարձին առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի։

Ժամերգութեան աւարտին, Գոհաբանական մաղթանք կ'ըլլայ Հայաստանի յաջողութեան համար։

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը մասնակցելու ազգային այս տօնին առթիւ կատարուող հոգեպարար արարողութեան։

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հովանաւորութեամբ եւ ներկայութեամբ
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ-ի
Հայաստանի Հանրապետութեան
Ֆրանսայի գործավար
Կազմակերպութեամբ՝
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Թեմական Խորհուրդի

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20, ժամը 18-ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ Գոհաբանական մաղթանք,

նախագահութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐՃԵԱՆ-ի
Առաջնորդական Տեղապահի
եւ մասնակցութեամբ Հայ Աւետարանական եւ Կաթողիկէ Եկեղեցիներու, որուն պիտի յաջորդէ պաշտօնական ընդունելութիւն։

Սիրով կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը։

(Շար. Ա. էջէն)

դիպումներուն ընթացքին ալ յստակ կեցուածք ցոյց տուած է ըսելով որ պատասխանատուները պէտք է դատուին։ Ամասիայի համաձայնագրին արձանագրութեան առաջ յղուածով ալ կ'ըսուի որ քաղաքական գետնի վրայ անհրաժեշտ է որ յանցաւոր իթթիհատական ղեկավարները դատուին։

Պատասխանատուները ոչ թէ միջազգային, այլ Թրքական ատեաններու մէջ դատելու խոստումներ եղած են։ Յետոյ հրաժարուած է։ Ասիկա երեք կարեւոր պատճառ ունի. առաջինը այն է որ Անգլիացիները դատավարութեան նիւթը ձեռք կ'առնէին Թուրքիան մասնատելու ծրագիրներուն հետ։ Երկրորդը Արեւելքի մէջ Հայերու պատերազմի սկիզբն էր։ Անոնք որոշ չափով նաեւ արեւմտեաններուն դրդումով ու քաջալերութեամբ տարուած էին Մեծն Հայաստանի երազներով։ Երրորդ պատճառն ալ այն էր որ Մ. Քէմալի շարժումին մէջ ոչ արհամարհելի թիւով իթթիհատականներ կային։

Հ. -- Թուրքիոյ մինչեւ այսօր արտայայտած կեցուածքին մէջ դեր չունի՞ այն մտավախութիւնը որ ցեղասպանութեան պնդումները ընդունելու պարագային, որպէս յաջորդ քայլ դէմ յանդիման պիտի գտնուի հողային պահանջներու հետ։

Պ. -- Ոչ իրաւացի, այլ հասկնալի հակադրութիւն մըն է ասիկա։ Պէտք է հասկնալ այս տեսակի մտահոգութիւնը երկրի մը որ 1878-էն 1917 կորսնցուցած է իր բնակչութեան 70%-ը եւ հողերուն 80%-ը։ Հայաստանի երեւոյթը ալ ըսի. նոյնիսկ եթէ ասիկա անհեթեթ թուի ձեզի, պարտաւոր էք հասկնալու Թուրքիոյ մտավախութիւնը։ Իմ տեսակէտս հետեւեալն է. Սեւր եւ Լօզանի պատմութիւնը որպէս սահմաններու պատմութիւն, պէտք է փակել այլեւս։ Կրնանք իրականութիւն դարձնել վիճակ մը ուր զանազան ժողովուրդներ առանց մտածելու սահմաններու մասին, խաղաղութեամբ, եղբայրօրէն ու բարեկամութեամբ ապրին միասնաբար։ Պատմութեան էջերը այլեւս պէտք է փակենք որպէս հողային կռիւներու պատմութիւն, բայց բանանք որպէս մարդկային իրաւանց պատմութիւն մը։

Jubilé de N. PESHTIKIAN

Prière de participer à la réunion au C.R.D.A. - 36, rue de Trévise, Paris 9e le MERCREDI 20 SEPTEMBRE à 18h du «Comité de Parrainage du Jubilé» de M. *Nazareth PESHTIKIAN*.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶ
ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
17, rue Bleue, Paris 9e
ԳՐԱԿԱՆ - ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԳԻՒՂԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ
ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ
ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

կը ներկայացնեն՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ,
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՓԽՍԵԱՆ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 25, ժամը 20-30-ին
ՀԲԸՄ-ի «Ալեք Մանուկեան» սրահը՝
118, rue de Courcelles, Paris 17e
-- Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ --

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 30, Տօն է Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Աղուկտուսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին

Այս առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

Ազգական եւ բարեկամներու ուղղուած ծրարներ կամ ձեր անձնական բեռները Հայաստան կրնաք ղրկել՝

ՀԱՅ'Ս ԼՈԺԻՍԹԻՔԻ ԵՒ ՍԱՊԵՐԱԹՈՒՐԻ

միջոցով։

Envoyez vos colis familiaux, vos bagages en Arménie à des tarifs privilégiés par le groupage :

HAY'S LOGISTIC
ET
SABERATOURS

Pour tous renseignements s'adresser :

HAY'S LOGISTIC
BAT 3700, Zone de Fret
N°2 — B. P. 10348
95705 Roissy CDG Cedex.
Tél. : 48. 62. 51. 66
Fax : 48. 62. 56. 02.

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Սէն-Ժերոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը հաղորդէ որ իր Սահակ - Մեսրոպ վարժարանը կը վերսկսի Սեպտեմբեր 20-ին։

Օթոքարը պիտի անցնի ամէն Չորեքշաբթի առաւօտները՝
— La Bégude Sud, 8 h 40,
— Aux Aurenques, 8 h 50.

Նոր արձանագրութիւններուն համար դիմել Թաղականութեան, Չորեքշաբթի, Շաբաթ եւ Կիրակի առաւօտները կամ հեռաձայնել Տէր Հօր՝ 42 · 58 · 35 · 00։

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼ

«Խաչատուր Աբովեան» միօրեայ հայկական վարժարանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20-ին։

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ կից Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ՝

339, avenue du Prado, Marseille 8e

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատան կամ հեռաձայնել՝ 91 · 77 · 84 · 70 եւ 42 · 69 · 07 · 95։

⁂

ԻՍԻ

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տ. Սէրէնկիւլեան» մասնաճիւղի միօրեայ վարժարանի բացման օրն է Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19։

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 19-էն 22, Մշակոյթի Տան մէջ՝
45, rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux.

⁂

ARNOUVILLE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section *Astrig*, d'Arnouville-lès-Gonesse, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel informe que l'inscription aux cours d'arménien (adultes et adolescents) aura lieu le Samedi 23 Septembre à 15 h dans la salle municipale Léo Lagrange à Arnouville (salle CBAF). La présence des élèves s'avère indispensable.

⁂

VIENNE

Section «*Sévan*» de Vienne
ECOLE DE LA CROIX BLEUE
dans les locaux de la Maison de la Culture Arménienne
9, rue du Cirque, Vienne

RENTREE SCOLAIRE
MERCREDI 20 SEPTEMBRE

Mercredi : 14h à 16h30
— 5 à 7 ans : Initiation à l'arménien à travers dessins, jeux éducatifs, travaux manuels...
— 7 à 13 ans : 2 niveaux de cours langue, histoire, géographie, chants, danses...

RENTREE SCOLAIRE
SAMEDI 23 SEPTEMBRE
de 14 h à 16 h 30

— 5 à 7 ans : Initiation à l'arménien à travers dessins, jeux éducatifs, travaux manuels...
— 7 à 13 ans : 2 niveaux de cours langue, histoire, géographie, chants, danses...
A partir de la 3ème, préparation pour les épreuves d'arménien au Bac.

Goûter offert
(possibilité de transport si nécessaire)

L'Ecole c'est : 4 enseignants, 2 assistants, 2 monitrices de danses, 2 monitrices de chants, 1 surveillant.

Inscriptions : 16 Septembre à la M.C.A. Vienne.

UGAB - VALENCE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE DE VALENCE

fête le 4ème anniversaire de l'Indépendance de l'Arménie

grande soirée dansante

Le 23 Septembre
à partir de 20 heures 30

au Pavillon d'Accueil du Palais de la Foire de Valence

animée par le Chanteur YORGANTZ et son Orchestre

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

« Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն »

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19
MARDI
19 SEPTEMBRE
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.680 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.680

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԵԿԻՆԻ մէջ վերջ գտաւ կանանց միջազգային Դ. համագումարը կարգ մը դրական որոշումներով, բայց կրօնական երկիրները իրենց տարակարծութիւնները յայտնեցին որոշ հարցերու նկատմամբ: Այս համագումարին որոշումներն են. — գենեալ կիններու ատեն կիներու բռնաբարութիւնը պատերազմի ոճիր է եւ որոշ պարագաներու մէջ կրնայ մարդկութեան դէմ ոճիր եւ ցեղասպանութեան արարք նկատուիլ. կիները իրաւունք ունին հակակշռելու իրենց բեղնաւորումը, վիժումը պատիժի պէտք չէ ենթարկուի, պէտք է արտօնել սերմապանակի գործածութիւնը սիտայէն պաշտպանուելու համար եւն.: Ցաւալի կը նկատուի սակայն որ, հիմնական ոչ մէկ յառաջդիմութիւն արձանագրուած է կարգ մը մարզերու մէջ, ինչպէս՝ կիներու չհաւատակութիւն, պոռնկութիւն, փոքր աղջիկներու ժառանգութեան հարցերը: Մահմետական 29 երկիրներ գլխաւորութեամբ Իրանի, կը մերժեն գլխաւորաբար այր - կին հաւասարութիւնը սեռային յարաբերութիւններու մէջ, վիժումը եւ փոքր աղջիկներու ժառանգութիւնը: Այլ 12 կաթողիկէ երկիրներ Վատիկանի ազդեցութեան տակ դէմ են վիժումին: Մնաց որ ո՞վ պիտի երթայ ստուգէ թէ այն երկիրները որոնք համաձայնած են որոշումներուն, պիտի գործադրեն:

ՍԵՐՊԵՐԸ սկսած էին, չարաթավերջին, մաս մաս քաշել իրենց ծանր հրետանին Սարայեւոյէն, թոյլ տալով որ մարդասիրական օգնութիւնն ալ հասնի եւ օդակայանն ալ բացուի: Ի տես այս բարի կամեցողութեան, ՄԱԿ-ը 72 ժամով երկարաձգեց (Սեպ. 17-ի տեղ՝ 20) պայմանաժամը: Արդարեւ ՕԹԱՆ միշտ պատրաստ է վերսկսելու իր ռմբակոծութիւնները եթէ Սերպերուն դրուած պայմանները չըգործադրուին: Պոսնիացիներն ու Խրուաթները գոհ չեն սակայն գոյացած համաձայնութենէն եւ իրենց կարգին հակայարձակման անցած են քաղաքներ գրաւելու համար: Ողբերգական կը մնայ գաղթականներու վիճակը, անոնք կը շարունակեն քշուիլ քաղաքէ քաղաք:

ՊԱՊԸ Հարաւ-Ափրիկէ ժամանեց Սեպ. 17-ին եւ դիմաւորուեցաւ շուրջ 300 հազար Հարաւ-Ափրիկեցիներու կողմէ ու պատարագեց: Առաջին անգամն է որ Յովհ. - Պօղոս Բ. ոտքը կը դնէ Հարաւ - Ափրիկէ, բաւ էր որ ափարթհէյտի ատեն չերթար:

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԿԻ ընտրութիւններուն Պալատիւրի կառավարութեան 5 անդամներ վերընտրուեցան: Ասոնք են Տիկին Միշէլ Ալիօ-Մարի, Ժագ Թուպոն, Ալէն Լամասուր, Պերնար Պոսոն, Ժան-Իվ Պեալլա: Պալատիւր եւ Սարքոզի համեմատական մնացին, թէեւ լայն մեծամասնութիւն ձեռք ձգած էին, բայց քուէարկողներու համեմատութիւնը 25%-ի չէր հասներ: Պէտք է ըսել որ այս մասնակի ընտրութիւններուն, ամէն կողմ ձեռնպահութիւնը մեծ էր:

«ԻՒՄԱՆԻԹԷ»ի տարեկան աւանդական տօնը միշտ նոյն յաջողութիւնը կ'արձանագրէ: Ընդհանուր քարտուղարն ալ՝ Ռոպէր Հիւ, հիւրն էր 7/7 յայտագրին, Սեպ. 17-ին եւ ճշդեց, որ Համայնավար կուսակցութիւնը դիրք չէ փոխած այլ «չինարար ընդդիմութիւն» մը կը կիրարկէ: Այս իշխանութեան տարբերութիւնն այն է Պալատիւրի բաղդատմամբ, որ անիրաւութիւնները կ'ընդունի:

ԻԶՄԻՐԻ մէկ սրճարանին մէջ ռումբի մը պայթումէն 4 հոգի մեռած է, 25 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են, Կիրակի օր, Սեպ. 17-ին: Ռումբը զետեղուած էր մեծ վաճառատան մը սրճարանին աղբամանին մէջ: Ստանձնող չէր եղած, բայց ոճրափորձը կը վերագրուէր ՓՔՔ-ին:

ՌՈՒՍԵՐԸ ռմբակոծած են, Սեպ. 16-ին, Գրոզնիի հարաւ-արեւելքին մէկ գիւղին շրջակայքը: Անոնւոյն երեք մեռեալ կար:

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ոստիկանութեան համաձայն, Ֆաթահի տեղական մէկ պատասխանատուին՝ Սիւլէյման Ազամրայի սպանութիւնը անցեալ շաբթու, միջպաղեստինեան հաշուեյարդար մըն է: Սպանութեան տէր եղած էին իսրայէլեան երկու ծայրայեղ աջ խմբակներ, բայց, ատրճանակին գնդակները, ընդհանրապէս Պաղեստինցիներու գործածած գնդակներէն են:

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆԻ նախագահը՝ Նազարբայեւ հրովարտակ մը ստորագրեց Սեպ. 16-ին, որու համաձայն երկրին մայրաքաղաքը Ալմա-Աթայէն Ակմոլա կը փոխադրուի որ աւելի կեդրոնական քաղաք կը նկատուի: Ակմոլա որ «սպիտակ գերեզման» կը նշանակէ, 1961-ին Ցելինօգրադ մկրտուած էր եւ զաղափ իր անունը վերադարձած է 1991-ի անկախութենէն ետք:

ԷՌ - Ը - ԷՌ-ի Փորթ տը Գլիշիի կայարանը, Սեպ. 17-ին, կազի երկու նոր շիշեր գտնուած են, թէեւ ոչինչ կը փաստէ որ պայթուցիկ ըլլան, բայց, ընդհանուր փսիքոզ մը կը տիրէ Ֆրանսայի մէջ եւ բոլոր կազի շիշերը կը մտահոգեն...:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՅՈՒՍԱԽԱԲ Է ՔՐՏԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԷՆ

Տըլլինի քրտական վեհաժողովը խոր յուսախաբութիւն պատճառած է Թուրքիոյ որ արեւմտեան Պետութիւններու քրտամէտ կեցուածքը կը նմանցնէ Սեւրի դաշնագրին պատրաստութեան պարագային:

Անգարա բացայայտ դէմ դիրք գրաւելով Թալապանիի ղեկավարած ճակատին որ մօտ է ՓՔՔ-ին, ջանք չէ խնայած որպէս խօսքի տէր երկիր ազդեցութիւն բանեցնելու բանակցութիւններու ընթացքին վրայ: Սակայն, ինչպէս կը հաղորդէ Թուրք մամուլը, այդ ջանքերը ապարդիւն եղած են ու ԱՄՆ-ու քով, հակառակ Անգարայի փափաքին մասնակցած է Մեծն-Բրիտանիա եւ Ֆրանսա դիմում ներկայացուցած՝ մասնակցութեան իրաւունք ուզելով:

Անգարայի համար ամէնէն մեծ անակընկալը եղած է տեսնել որ Թալապանիի պատուիրակութիւնը մերժած է ՓՔՔ-ի յարձակումները դատապարտող Թրքական արտայայտութեան տեղ տալ վերջնական բանաձեւին մէջ, ըսելով. ««այս յօդուածը կը մերժենք: ՓՔՔ-ն կը նկատենք քաղաքական կուսակցութիւն մը: Անոր հանդէպ ձեր ունեցած մօտեցումէն տարբեր է մերը»:

Անգարա մեծապէս մտահոգ է որ արեւմտեան յիշեալ երկիրներուն անուղղակի նեցուկով պիտի պատրաստուի գետին մը որ նախապայմանները պիտի ունենայ յետագայ քրտական Պետութեան մը հիմնումին: Թուրք քաղաքական դէտեր անհրաժեշտ կը նկատեն որ Թուրքիա անյապաղ աւելի գործօն մասնակցութիւն ցոյց տայ հարցին մէջ ու կանխարգիլէ անբաղձալի հեռանկարներու իրագործումը:

ՔՈՒԹՊՈԼ

Վալանսի հայ մարզականը 1 - 1 արդիւնք մը արձանագրեց Գանի (Գալվատոս) հետ իր դաշտին վրայ: Վալանս 6-րդ կը մնայ 18 կէտով, Գան գլուխն է 24 կէտով: Վերջինն է միշտ՝ Ալէս 2 կէտով:

ՈՂՋՈՅՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի 70ԱՄԵԱԿԻՆ
Haratch 70 : hommage

Սիրելի Տիկին Միսաքեան,

Օգոստոսի վերջին վերադառնալով Մոսկուայից, իմացայ Ձեր «Յառաջ»ի 70-ամեակի մասին: Ձեռքս առայ «Յառաջ-50»ը մեր սիրելի Գառզուի ձեւաւորմամբ, ընթերցեցի 70-ամեակի առիթով տպուած նիւթերը եւ որոշեցի թէկուզ ուշացումով շնորհաւորել «Յառաջ»ին, այսինքն Ձեզ՝ Ձեր սխրանքի համար: Բայց ի՞նչ գրեմ որ չկրկնեմ միւսներին:

Սրտանց շնորհաւորում եմ Ձեզ, թերթիդ նուիրեալ անձնակազմին, 70-ամեայ տարեդարձին առթիւ, մաղթում եմ «Յառաջ»ին յաւերժութիւն, իսկ ինձ՝ առողջութիւն, «Յառաջ»ի 75-ամեակը 2000 թըւականին Ձեզ հետ միասին Փարիզում տօնելու համար:

Սիրով ու խորին յարգանքով՝

ՌՈՒԲԷՆ Գ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ
«Հայաստան - Ֆրանսիա»
Ընկերութեան նախագահ

Երեւան, Սեպտեմբեր 7

Շուրջ տասը ամիսներէ ի վեր «Յառաջ» կը ստանամ գրեթէ ամէն շաբաթ կանոնաւոր կերպով: Հարաւային Ամերիկայի հեռաւորութեան պատճառով չենք կրնար թերթը օրը-օրին կարդալ. սակայն, փառք Աստուծոյ, գոհ ենք նաեւ այսքանով եւ ուրախ, որ «Յառաջ»ը արդէն իսկ եօթանասուն տարիներու փորձ եւ վաստակ ունեցող օրաթերթ մըն է:

Հաւանաբար աշխարհի պատմութեան համար եօթանասուն տարին ոչինչ նշանակէ, բայց երբ նկատի ունինք օրաթերթ մը, եւ այն ալ օտար շրջապատի մէջ ծընունդ առած հայկական օրաթերթ մը, արդէն իսկ անցնող եօթը տասնամեակներուն իմաստն ու արժէքը այնքան կը մեծնան որ զայն կը վերածեն հսկայի մը, որուն քովէն կարելի չէ անցնիլ առանց յարգանքի ու հիացումի: Մնաց, որ թերթի բովանդակութիւնն ալ կ'արդարացնէ տարիներու փորձառութիւնը:

Ուստի, երբեւ հանեստ մէկ ընթերցողը եօթանասուն տարեկան «Յառաջ»ին, խմբագրութեան կը մաղթեմ քաջառողջ կեանք ու կորով, աշխատակիցներուն՝ յարատեւութիւն իսկ ընթերցողներուն՝ բարի վայելում եւ ճշդապահութիւն... իրենց պարտականութեանց մէջ, քանի որ թերթ մը միշտ ալ կախում ունի այդ «ճըշդապահութենէն» որպէսզի կարենայ հասնիլ եօթանասունին եւ շարունակել զալիքի տեսիլքով:

Լաւագոյն մաղթանքներով
եւ օրհնութեամբ՝

ԳԻՍԱԿ ԵՊԻՍԿ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
Առաջնորդ Արժանթինահայոց

Պուէնոս-Այրէս,
Սեպտեմբեր 18

Chère Madame,

Par votre volonté invincible et par votre amour pour notre peuple, vous avez su, à la suite de votre père, garder ferme et haut l'idéal élevé d'une presse arménienne pluraliste et objective. «Haratch» a bercé les oreilles de mon enfance, dans ce quartier de Marseille - Saint-Loup qui a suscité l'un de vos fidèles collaborateurs: mon ami Garo Hovsepian.

Je suis un Arménien de la 3ème génération, et pour moi lire le «Haratch» c'est communier chaque jour avec le passé, le présent et l'avenir de notre nation. Merci, au nom de tous ceux qui, comme mon grand-père Khatcher, ne sont plus de ce monde. Merci au nom de tous ceux de ma génération qui veulent œuvrer pour leur part, afin de préserver et de développer l'identité arménienne en diaspora, au prix d'un combat quotidien âpre et exigeant. Votre journal reste, avec d'autres organes de la presse arménienne, un maillon indispensable pour accomplir cette belle vocation.

Recevez avec tous les membres de votre équipe, mes cordiales salutations et mes meilleurs vœux de réussite. Que Dieu bénisse richement tout votre travail.

Pasteur GILBERT LEONIAN
Président de l'Union des Eglises Evangéliques Arméniennes de France

Issy-les-Moulineaux,
le 15 Septembre

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 14/18)

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԷՆ՝ ՍԵՒԱՆԻ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Սեւանայ լիճի պահպանման ծրագրի իրագործման նպատակով Համաշխարհային Դրամատունը 485 հազար տոլար կը տրամադրէ Հայաստանի, նուէրի ձեւով: Սեպ. 13-ին, այս մասին փաստաթուղթ մը ստորագրած են Դրամատան Հայաստանի մօտ ներկայացուցիչ Վ. Ներսիսեանց եւ Ելմտական նախարար Լ. Բարխուդարեան: Այս գումարը անշուշտ չնչին նշանակութիւն ունի բաղդատմամբ այն տասնըեակ միլիոն տոլարներուն, որոնց կը կարօտի լիճին բնապահօրէն վերականգման եւ պահպանման ընդհանուր ծրագիրը: Այս ուղղութեամբ միջազգային կազմակերպութիւններէն կ'ակընկալուի 24 միլիոն տոլար առանց տոկոսի վարկ: Յոյս կայ նաեւ, որ 1996-էն սկսեալ սկսի բարձրանալ լիճին մակարդակը, տարեկան 10-13 սմ. համեմատութեամբ:

*
**

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

Ընկերային Ապահովութեան, Աշխատանքի, Բնակչութեան տեղաշարժի եւ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

«ՆՈՐ ՕՐ»Ի ԽՄԲԱԳՐԻՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐՑԱԽԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏ՝ ԼԵՈՆԱՐՏ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԽՄԲ. -- Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան պաշտօնաթերթ՝ «Նոր Օր»ի խմբագիրը՝ Յակոբ Պօղոսեան Արցախ գտնուած է Օգոստոսին եւ զանազան տեսակցութիւններ ունեցած պատասխանատու անձերու հետ: Ստորեւ, վարչապետ Լ. Պետրոսեանի հետ հարցազրոյցը, լոյս տեսած «Նոր Օր»ի Օգոստոս 30-ի թիւին մէջ: Յաջորդով նաեւ Պարգեւ Եպիսկոպոսի հետ հանդիպումը:

Հարցում. -- ԼՂՀ ունի չորս տարուան կեանք մը եւ վերջերս ստեղծեց իր նոր կառավարութիւնը ձեր վարչապետութեամբ: Ձեր կառավարութիւնը ի՞նչ նախարարութիւններէ կը բաղկանայ:

Պատասխան. -- ԼՂՀ նոր կառավարութիւնը ստեղծուել է նախագահական համակարգ մտցնելուց յետոյ, երբ Լեռնային Ղարաբաղի իշխանութիւնների գլխաւոր խնդիրը դարձաւ պետական շինարարութիւնը: Անցեալ երեք տարիների ընթացքում Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան ժողովուրդը աւելի շատ զբաղուած էր արտաքին նախայարձակումները ետ մղելով, իսկ զինադադարը մեզ հնարաւորութիւն տուեց սկսելու պետական շինարարութիւնը, որի պատճառով եւ նախագահի հրամանագրով, 1995 թուականի Յունուարին կազմուեց ներկայ կառավարութիւնը, որը իրականացնում է գործադիր իշխանութիւնը Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան տարածքում:

Հանրապետութեան դահլիճի կազմի մէջ են մտնում 7 նախարարութիւն՝ փինանսների եւ տնտեսութեան, արտաքին գործերի, պաշտպանութեան, ներքին գործերի: Նոր կազմուեց արդիւնաբերութեան նախարարութիւնը եւ մի քանի պետական վարչութիւններ հաւասարեցուած են նախարարութեան կարգավիճակին:

Կառավարութիւնը կազմուած է վարչապետից, որ ունի երեք փոխ վարչապետներ՝ առաջին փոխ-վարչապետը դա ինքը տնտեսութեան եւ փինանսների նախարարն է:

Հ. -- Որպէս նորակազմ հանրապետութիւն, ինչպէ՞ս կը գոյանայ պետական պիւտճէն եւ որո՞նք են անոր բաղադրիչ մասերը:

Պ. -- Ի տարբերութիւն նախորդ տարիների, այս տարի որոշուեց ստեղծել քոնսոլիտացուած պիւտճէ եւ պիւտճէին մէջ հաւաքել բոլոր այն եկամուտները, որոնք կարող է ունենալ Հանրապետութիւնը: Առաջինը, ի հարկէ, հարկերն ու տուրքերն են: Պիւտճէի մէկ միլիառը սեփական աշխատանքի, սեփական եկամուտների գծով գոյացող միջոցներն են, իսկ մէկ միլիառ 750 միլիոն Դրամը, միջպետական վարկերն են: Պիւտճէին բացը կազմում է 1 միլիառ 750 միլիոն եւ մեզ թւում է, թէ եկամտային մասի աւելացման եւ ծախսային մասի կրճատման դէպքում հաւասարակշռելու ենք պիւտճէն եւ տարուայ վերջում ունենալու ենք բաց՝ ոչ աւելի քան 100 կամ 120 միլիոն Դրամ:

Հ. -- Դուք խօսեցաք միջպետական վարկերու մասին: Նկատի ունիք Հայաստա՞նը, թէ օտար երկիրները:

Պ. -- Այսօր, մենք միջպետական վարկերը ստանում ենք Հայաստանից: Առայժմ, միջազգային հանրութեան կողմից վարկեր չկան, հաշուի առնելով, որ ԼՂՀ ճանաչուած չէ եւ մեզ համար դժուար է միջազգային դրամատուներէ հետ աշխատել:

Հ. -- Ինչ կը վերաբերի ԼՂՀ-ի վերաշինութեան, արդեօ՞ք այդ պիւտճէն բաւարար է, երբ կան քանդուած բնակավայրեր եւ ողբալի վիճակ մը ունին ճանապարհները:

Պ. -- Առաջինը ես պէտք է նշեմ, որ բացի պիւտճէից քափիթալ ներդրումներ են կատարւում արտասահմանում հանգանակուած գումարներից, որոնք տրամադրւում են ԼՂՀ-ի կառավարութեանը: Եթէ դուք ուշադրութիւն դարձրեցիք ճանապարհների վրայ, ապա այսօր, մեր ունեցած տուեալներով, մեծ թափով կառուցւում են ճանապարհները: Այս տարի նախատեսուած է Գորիս - Ստեփանակերտ ճանապարհի 24 քմ. հատուածի կառուցումը, որը իր վրայ է վերցրել «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամը: Եւ ես այսօր կ՚ուզենայի օգտուել առիթից եւ շնորհակալութիւն յայտնել բոլոր այն հայրենակիցներին, որոնք թէ՛ բարոյական եւ թէ՛ նիւթական աջակցութիւն ցոյց տուեցին Ղարաբաղի իշխանութիւններին երբ նա պատերազմի մէջ էր եւ դիմակայում թշնամուն: Եւ այսօր երբ ԼՂՀ-ի կառավարութիւնը ձեռնամուխ է եղել սոցիալ-տնտեսական հարցերի լուծմանը եւս, ինչ-որ չափով ստանում է Սփիւռքում ապրող մեր ազգակիցների թէ բարոյական եւ թէ նիւթական աջակցութիւնը:

Պիւտճէի մէջ չեն ներգրաւուած ի հարկէ այդ յատկացումները, դրանք հաւաքւում են ԼՂՀ արտամիջոցային մարդասիրական ծրագրերի հաշւում եւ այդտեղից իրականացւում են ծրագրեր՝ կապուած սոցիալ-տնտեսական խնդիրների լուծման հետ: Այդ միջոցների հաշուին կառուցւում են, կամ աւելի ճիշդ վերականգնւում են աւերուած տները: Ի հարկէ, աւերուած Ղարաբաղի տնտեսութիւնը այնպիսին է, որ մենք մէկ տարում կամ հինգ տարում չենք վերականգնի, բայց գտնում ենք, որ մօտակայ 10 տարում կարող ենք ոչ միայն վերականգնել, այլ կարգին զարգացնել Ղարաբաղը:

Հ. -- Քանի խօսքը ինքնաբերաբար գընաց արտասահմանեան օժանդակութիւններուն, պիտի փափաքէի, որ այս ուղղութեամբ աւելի մանրամասնութիւններ տայիք, որովհետեւ արտասահմանեան օգնութիւններուն մասին բազմաթիւ տարաձայնութիւններ, վէներ եւ վիճաբանութիւններ եղան կազմակերպուած դրամահաւաքթելեթոններէ ետք: Ի՞նչ հիմունքներու վրայ պէտք է կազմակերպուի այդ օգնութիւնը եւ մինչեւ այժմ հանգանակուած գումարները տեղ հասա՞ծ են:

Պ. -- Ինձ համար, ճիշդն ասած, դըժուար է միանգամից պատասխանել, թէ հաւաքուած գումարները ամբողջութեամբ տեղ հասա՞ծ են թէ ոչ: Մենք լաւ չգիտենք այն գումարների մասին, որոնք հաւաքուել են արտասահմանում՝ գոնէ չափերի մասին: Անցեալ տարի Ղարաբաղը արտասահմանից ստացել է 1 միլիոն 750 հազար տոլարի չափով օգնութիւն: Բացի դրանից, աւելի քան 2 միլիոն տոլարի աշխատանք է կատարել «Հայաստան» Հիմնադրամը: Բայց ի՞նչքան գումար հաւաքուած է Ղարաբաղի համար, ինձ համար դժուար է ասել: Ի հարկէ, 3 միլիոն կամ մօտաւորապէս 4 միլիոն տոլարը, որը մեզ ուղարկուել է արտասահմանից եւ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամը ներդրել է Ղարաբաղում, բաւականին լուրջ գումար է տնտեսութիւնը վերականգնելու համար:

Հաշուի առնելով որոշ երեւոյթներ, կարգաւորելու համար այդ գումարներու ծախսումը, Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը 1995 թ. 20 Փետրուարին որոշում է ընդունել մարդասիրական օժանդակութեան եւ հանգանակութեան ձեւով ԼՂՀ-ին յատկացուող փինանսական եւ նիւթական միջոցների ստացման ու բաշխման յետագայ գործընթացի մասին: Այժմ բոլոր այն դրամահաւաքները, որոնք կազմակերպւում են դրսում՝ եւ դրանցից ըստացուած միջոցները պէտք է ամբողջութեամբ փոխանցուեն ԼՂՀ կառավարութեան փինանսների եւ տնտեսական նախարարութեան յատուկ բաժին:

Դրամահաւաք կազմակերպող միաւորները իրաւունք ունեն ԼՂՀ համապատասխան նախարարութիւնների հետ համատեղ իրականացնելու այն մարդասիրական ծրագիրները, որոնք նախատեսւում են ԼՂՀ կառավարութեան եւ տուեալ գումարը ներմուծող կազմակերպութեան միջոցով: Դրամահաւաք կազմակերպած միութիւններին ԼՂՀ-ի տարածքում արգելուած է ծրագրեր իրականացնել՝ առանց Հանրապետութեան կառավարութեան համապատասխան որոշման: Ամէն ամիս, ԼՂՀ կառավարութիւնը հաշուետուութիւն է ներկայացնում ժողովրդին եւ թերթի միջոցով տպագրում բոլոր կազմակերպութիւնների եւ անհատների անունները, որոնք դրամ են ուղարկում, կամ բերում Ղարաբաղ: Միաժամանակ, նշւում է այդ գումարների ծախսման ուղղութիւնները: Դրամը ծախսւում է ԼՂՀ վարչապետի կարգադրութիւններով եւ որի վրայ իրենց վիզան են դնում կառավարութեան բոլոր անդամները: Ինձ թւում է, սա մեզ հընարաւորութիւն կը տայ աւելի լաւ կազմակերպելու ստացուած դրամների ներդրումը՝ Ղարաբաղի քանդուած տնտեսութիւնը վերականգնելու համար:

Մեծ է այն օգնութիւնը, որ մեզ տալիս է Սփիւռքը: Դա ժխտել չի կարելի: Ուղղակի այդ գումարները պէտք է խնայողաբար օգտագործուեն տեղին, այն ժամանակ, երբ մեր սոցիալ-տնտեսական զարգացման համար մեր պիւտճէում չունենք, ասենք 4-5 միլիոն տոլար: Սփիւռքից ստացուած իւրաքանչիւր սենթը պէտք է օգտագործենք հէնց այդ ծրագրերի համար:

Ի հարկէ, մեր հայրենակից բարերարները, որոնք ապրում են արտասահմանում, նրանք իրաւունք ունեն իրենց անձնական գումարները ներդնելու Լ. Ղարաբաղում իրենց կամեցողութեամբ եւ մենք դէմ չենք եթէ այդ մարդիկ, որեւէ կոնկրետ մարդու, կամ կազմակերպութեան համար ծրագիր են իրականացնում: Մենք դէմ ենք երբ Ղարաբաղի համար դրամահաւաք կազմակերպելուց յետոյ, այդ փողը օգտագործւում է տարբեր կազմակերպութիւնների եւ նեղ խմբակցական շահերի ուղղութեամբ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԲԱՑՈՒՄ ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՅՈՒՇԱԿՈԹՈՂԻՆ

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՅՆՃԱՐԻ ՄԷՋ

Լիբանանի հողին վրայ միակ հայկական գիւղին՝ Այնճարի զաւակները Կիրակի, Սեպտեմբեր 10-ին, 80-րդ անգամ ըլլալով հանդիսաւորապէս ոգեկոչեցին յիշատակը Մուսա Լերան Հերոսամարտին:

Շաբաթ եւ Կիրակի օրերու վրայ երկարող 80-ամեակի ոգեկոչումի ձեռնարկը, արդարեւ, եղաւ իւրայատուկ: Նախորդ տարիներու նման հանդիսաւոր սուրբ պատարագին, Մուսա Լերան 18 նահատակներու հոգւոյն համար կատարուած հոգեհանգիստին ու աւանդական մատաղի պատրաստութեան ու օրհնութեան կողքին, Արամ Ա. Կաթողիկոսի հովանաւորութեամբ կատարուեցաւ բացումը 80-ամեակին նուիրուած Յուշակոթողին, որ զետեղուած էր Ս. Պօղոս եկեղեցւոյ հրապարակին վրայ, կառուցուած համալիրին մէջ:

Այս առիթով Արամ Ա. Կաթողիկոս իր առաջին այցելութիւնը տուաւ Այնճար: Հայրապետը, ընկերակցութեամբ միաբան հայրերու, ժամը 11-ին ժամանեց Այնճար: Գիւղի մուտքին քահանայ հայրեր, 80-ամեակի յանձնախումբի անդամները, Այնճարի բնակչութիւնն ու Լիբանանի զանազան շրջաններէն հաւաքուած հայորդիներու հոծ բազմութիւնը աւանդական ոչխարի զենումով դիմաւորեցին իրենց Հոգեւոր Հայրը:

Հ.Մ.Ը.Մ.ի արիներու եւ արենոյշներու շարքերուն ընդմէջէն, Հայրապետը առաջնորդուեցաւ եկեղեցի: Օրուան պատարագիչն էր Վարուժան Ծ. Վրդ. Հերկելեան: Հոգեհանգստեան արարողութենէն առաջ հասան նաեւ քոյր յարանուանութեանց Հոգեւոր Պետերը՝ Յովհաննէս ԺԸ. Գասպարեան ընկերակցութեամբ Լիբանանի Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդին, եւ Միջին Արեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան Նախագահ Վեր. Յովհաննէս Գարճեան, ընկերակցութեամբ Աւետարանական համայնքի հոգեւոր հովիւներուն: Պատարագին եւ պաշտօնական հանդիսութեանց ներկայ եղան Խորհրդարանի փոխ-նախագահը, լիբանանցի թէ հայ նախարարներ եւ երեսփոխաններ, զինուորական ներկայացուցիչներ, Պեքաայի նահանգապետը, Պուրճ Համուտի քաղաքապետը, ինչպէս նաեւ գաղթական Մուսա Լեռցիներու դժուարին օրերուն նեցուկ կանգնած Ֆրանսական Պետութեան ներկայացուցիչները՝ յանձինս Ֆրանսական դեսպանատան զինուորական եւ զինուորական ներկայացուցիչներու:

Պատարագի եւ հոգեհանգստեան արարողութեան աւարտին, Արամ Ա. Կաթողիկոս, Գասպարեան Պատրիարքը եւ Վերապատուելի Գարճեան հանդիսաւոր թափօրով դուրս եկան եկեղեցիէն: Հայրապետը նախ օրհնեց աւանդական մատաղի հերիսան եւ ապա Հ.Մ.Ը.Մ.ի պատուոյ կանգնած շարքերուն մէջէն թափօրը առաջնորդուեցաւ դէպի Յուշակոթող, եւ լիբանանեան ու հայկական քայլերգներէն ետք կատարուեցաւ Յուշակոթողին բացումը:

80-ամեակի Յանձնախումբին անունով նախ խօսք առաւ Պ. Մովսէս Այնթէպլեան, եւ հրաւիրեց ցեղասպանութեան արհաւիրքը ապրած Մուսա Լեռցի պապուկները բացումը կատարելու Յուշակոթողին: Այդ պահուն արձակուեցան ութսուն աղաւնիներ եւ երկնակամարին վրայ ծածանեցան Լիբանանի, Հայաստանի, Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ դրօշակները: Պ. Այնթէպլեան անդրադարձաւ Մուսա Լերան հերոսամարտի կերտումի պայմաններուն, զբուստելով մանաւանդ, ֆրանսական, լիբանանեան եւ սուրիական Պետութիւններուն անգնահատելի դերը վաղթական Մուսա Լեռցիներու ամենածանր օրերէն մինչեւ ներկայ ժամանակները: Արտասանուեցան նաեւ նոյնիմաստ խօսքեր Տոքթ. Վարդան Ադամեանի (ֆրանսերէն) եւ Կիրակոս Գիւլճեանի (արաբերէն) կողմէ:

Արամ Ա. Կաթողիկոս, իր հոգեւոր եղբայրներուն հետ օրհնեց Սուէտացի 18 նահատակներու աճիւնները, որոնք զետեղուեցան Յուշակոթողին մէջ նկատի առնուած իրենց յատուկ տեղը: Արարողութեան աւարտին Հայրապետը հրաւիրուեցաւ տալու իր պատգամը:

Արամ Ա. նախ բարձրօրէն գնահատեց իրենց նահատակներուն հանդէպ Մուսա Լերան զաւակներուն ցուցաբերած յարգանքը՝ լեռ բարձրացող, ցեղասպանին դէմ կռուող եւ նահատակուող Հայերուն յիշատակին հանդէպ: Յարգանքի խօսք ուղղեց նաեւ Լիբանանի եւ Սուրիոյ եղբայր ժողովուրդներուն, որոնք գրկաբաց ընդունեցան Հայերը, նաեւ՝ յարգանքի խօսք՝ անոնց, որոնք այստեղ, Այնճարի մէջ հիմնեցին Նոր Մուսա Լեռը:

Անդրադառնալով յուշարձանի խորհուրդին, Կաթողիկոսը ըսաւ, որ անոր մէջ կը տեսնէ Հայկ եւ Արամ նահապետներուն, Լուսաւորչի, Վարդան Մամիկոնեանի ու Ղեւոնդ Երէցի, Նարեկացիի, Արամ Մանուկեանի կամքն ու պատգամը: Ան աւելցուց, որ յուշարձանին մէջ կը տեսնէ նաեւ սուրիացի եւ լիբանանցի ժողովուրդներուն մարդասիրական նկարագիրը, Ֆրանսայի աջակցութիւնը, ինչպէս

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

Հայ Մշակոյթի Ուսումնասիրութեան ու Վաւերագրութեան Կեդրոնը, ինչպէս նաեւ OEMME Հրատարակչատունը ծնունդ առած են Միլանոյի մէջ 1960 թուականի կէսերուն: Անոնք եղած են արդասիքը խտացի ու ծաղումով հայ ճարտարապետներու եւ մտաւորականներու նախաձեռնութեան ու աշխատակցութեան: Վերոյիշեալ հաստատութիւնները քաղաքական նպատակներ չեն հետապնդած: Ուսումնասիրել ու ծաւալել Հայկական մշակոյթը ու անոր կողքին Միջին Արեւելեան ոչ իշխող մշակոյթները՝ եղած է միշտ անոնց գաղափարականը:

Հրատարակչական աշխատանքներն ու մշակութային ձեռնարկները կատարուած են եւրոպական համալսարաններու, եւ յատկապէս՝ Միլանոյի Բազմարուեստեան Հիմնարկի (Politecnico) ու Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի համագործակցութեամբ:

1992 տարուան Յունուարէն ի վեր, անոնց կեդրոնը փոխադրուած է «Լոճճիա տէլ Թեմանցա» կոչուած երկյարկանի շէնքին մէջ՝ որ կը բարձրանայ Վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի պարտէզին ներքեւ: Սոյն պարտէզին մէջ է որ տեղի ունեցաւ մեր տեսակցութիւնը Հայ Մշակոյթի Ուսումնասիրութեան ու Վաւերագրութեան Կեդրոնի քարտուղար՝ Մինաս Լուսեանի հետ: Շահեկան հանդիպում՝ որու ընթացքին Պ. Լուսեան սիրով ընդառաջեց մեր հետաքրքրութիւններուն:

«Ժամանակակից Միջազգային Արուեստի Վենետիկի Պիէննալէ ցուցահանդէսի հարիւրամեակն է այս տարի» բացատրեց ան: «Այս առիթով, Հայաստանի Հանրապետութիւնը դիմում կատարած էր՝ ինքնուրոյն տաղաւարով մը կարենալ մասնակցելու այս ցուցահանդէսին: Առաջին հերթին, բոլոր նորանկախ Պետութիւններու՝ որոնց կարգին նաեւ Հայաստանի Մշակոյթի Նախարարութեան դիմումը մերժուած էր Պիէննալէի վարչութեան կողմէ: Հետեւաբար, Հայաստանի կողմէ նշանակուած հայկական տաղաւարի պատասխանատու մարմինը ու յատկապէս Սոնիա Բալասանեան՝ տաղաւարի գործակալը, մեզի դիմում ներկայացուցին, որպէսզի կազմակերպչական աշխատանքներու համակարգումը մենք ստանձնէինք: Գալով մերժումի պատճառներուն, Պիէննալէի պարտէզներուն մէջ տեղ չըկար նոր Պետութիւններու տաղաւարի մը յատկացումին: Մենք նկատի առինք, սակայն, որ նախորդ տարիներուն Պիէննալէի ընդհանուր վարչութեան որոշումով, պարտէզներու ցուցահանդէսը իր սահմաններէն դուրս ալ տարածուած էր՝ ապակեդրոնացնելու ու Վենետիկը ցուցադրավայր դարձնելու նպատակով: Որով, համաձայնութեամբ հայկական տաղաւարի յանձնախումբին ու Հայաստանի Մշակոյթի Նախարարութեան, մենք առաջարկ ներկայացուցինք Պիէննալէի վարչութեան՝ մեր կեդրոնի յատակի սրահները տրամադրելու եւ պաշտօնապէս գայն ներկայացնելու որպէս Հայաստանի տաղաւար: Պիէննալէի վարչութիւնը բացառաբար իր մերժումը վերատեսութեան ենթարկեց ու նոր ներկայացուած առաջարկը ընդունեցաւ: Եւ այսպէս, առաջին անգամ ըլլալով, Հայաստանը կը մասնակցի ու տեղ կը գտնէ Պիէննալէի պաշտօնական «Քաթալոկ»ին մէջ, Յունիս 12-էն ի վեր (տե՛ս. «Յառաջ», Յունիս 23): Հարկ է ընդգծել թէ մինչեւ նախորդ Պիէննալէները, հայ արուեստագէտներ պարբերաբար կը մասնակցէին Խորհ. Միութեան տաղաւարին ներքեւ»:

Ապա Պ. Լուսեան ընկերացաւ մեզի, միասնաբար այցելելու հայրենի արուեստագէտներու՝ Կարէն Անդրէասեանի ու Սամուէլ Պաղտասարեանի գործերը, որոնք կը ցուցադրուին մինչեւ Հոկտեմբեր 15:

Մեր շրջապտոյտը վերջ գտաւ գրադարանի սրահին մէջ, ուր անգամ մը եւս, Պ. քարտուղարին տուած բացատրութիւններն ու գիրքերու ճոխութիւնը ցոյց տըւին տարուած աշխատանքներու գնահատելի ամբողջականութիւնը:

Այցելուներուն յատկացուած յուշատետրին մէջ նշմարեցինք անթիւ անուններ ու ստորագրութիւններ, որոնք անկասկած վկայութիւններն են հայկական այս առաջին տաղաւարի գտած յաջողութեան, ու երաշխիք մը՝ կերտելու ապագային նորանոր Պիէննալէներ:

ՎԱՐԴԱՆ

Վենետիկ, Օգոստոս 27

նաեւ՝ Արցախի մարտնչող ժողովուրդն ու ազատ, անկախ Հայաստանի տեսլականը:

Արամ Ա. ընդգծեց, որ Մուսա Լերան զաւակները միայն զէնքով չէ որ յաղթանակ կերտեցին, այլ՝ միասնականութեամբ: Ան գոհունակութիւն յայտնեց, որ այսօր, 80-ամեակի այս յուշակոթողին շուրջ համախմբուած են Հայութեան բոլոր հոսանքները, առանց դաւանանքի եւ գաղափարի խտրութեան, եւ յոյս յայտնեց, որ այս ոգին եւ մթնոլորտը պիտի համակէ ամբողջ Հայութիւնը՝ Հայաստանի, Արցախի եւ Սփիւռքի բոլոր գաղութներուն մէջ:

Արամ Ա. Կաթողիկոս իր խօսքը եզրափակեց շեշտելով, որ եթէ Մուսա Լերան զաւակները 80 տարի առաջ լեռ բարձրացան ու կռուեցան ի խնդիր խաղաղութեան, արդարութեան եւ արժանապատուութեան, այսօր անոնց զաւակներն ու հայրենակիցները միացած են Լիբանանի եւ Սուրիոյ ժողովուրդներուն՝ խաղաղութեան, արժանապատուութեան ու արդարութեան պայքար մղելու համար:

Դպրաց դասը երգեց «Մուսա Լերան գիւղերէն Այնճար եկած ենք»: Եւ հանդիսութիւնը վերջ գտաւ «Կիլիկիա» երգով եւ հայրապետական մաղթերգով:

Հոգեւոր պետերը եւ պաշտօնական անձնաւորութիւնները կէսօրին ճաշի հիւրերը եղան Այնճարի Հայութեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՐՑԱԽ

ԱՄԵՐԻԿԱ՛, ԱՄԵՐԻԿԱ՛

Երեւանի ելեկտրական չարժականներու գործատան «Եղէգն» պարախումբը վերջերս մեկնած է Միացեալ-Նահանգներ, մասնակցելու Փոլքլորի միջազգային փառատօնի մը: Քանի մը ամերիկեան քաղաքներու մէջ յաջող ելոյթներ ունենալէ ետք 29 հոգինոց խումբէն Հայաստան վերադարձած են 24-ը: Խումբին ղեկավարը Ա. Բարսեղեան ըսած է որ հանդիսատի օրերուն չատեր փախած են Լոս-Անճըլըս մեկնելու արտօնութիւն ունենալ ու ինք մերժած է. եթէ ընդառաջէր խնդրանքներուն, հաւանաբար ոչ ոք կը վերադառնար: «Ազգ»ը Օգոստոս 31-ի թիւով լուրը տալով կ'աւելցնէ թէ՝ Պ. Բարսեղեանի վիրաւորանքը կրկնակի պէտք է ըլլայ, քանի որ ինք եղած է նաեւ կալմողը «Բարեկամութիւն» պարախումբը որ անցեալ տարի Միացեալ-Նահանգներու մէջ կազմակերպուած «Պասօ Արմենիա» փառատօնին առթիւ մաս կազմած էր Մշակոյթի նախարար Յ. Մովսէսի գլխաւորած պատուիրակութեան ու նոյնպէս չէր վերադարձած Հայաստան:

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ԳԻՒՂԵՐՈՒ ԴԺՈՒԱՐ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

«Հայք»ի Սեպտեմբեր 1-ի թիւին մէջ Ա. Պէպանեան կը փորձէ ուշադրութեան արժանացնել լեռնային գիւղերու դժուարութիւնները: Հողը սեփականաշնորհուած ըլլալով հանդերձ, ջուրի պակասը գրեթէ անկարելի կ'ընէ վարուցանը: Կենդանաբուծութիւնն ալ դժուար է որովհետեւ անասնակերին մեծ մասը դուրսէն պէտք է բերել իսկ արօտավայրերը կը գտնուին սարերու բարձրութիւններուն վրայ: Ա. Պէպանեան օրինակ առնելով Թումանեան շրջանի Հաղուի գիւղը, կը գրէ թէ շուրջ 200 ընտանիքներէն միայն հինգը բարեկեցիկ կեանք ունին, ինչ որ իրենց պարագան եղած է նաեւ նախորդ կարգերու օրով: Հակառակ այս դժուարութիւններուն, Ռուսաստանի ճամբան բռնողներուն թիւն ալ մեծ չէ որովհետեւ մեծ չեն այդ ուղղութեամբ կարելիութիւնները:

Ա. Պէպանեան բարելաւումի փոքր ազդակ մը կը նկատէ գիւղացիական փոխադարձ օգնութեան դրամատան հիմնումը որ ցած տոկոսով 500-1000 տոլար վարկ պիտի տայ գիւղական մարդին:

ԱՐՑԱԽ

ԼՂՀ-Ի ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Սեպտեմբեր 4-ին նախագահ Ռ. Քոչարեանի յատուկ հրամանագրով Հանրապետութեան Կրթութեան, Մշակոյթի, Գիտութեան եւ Մարմնամարզի նախարար Նելլի Ոսկանեանի տեղ նշանակուած է Հենրիկ Գրիգորեան: Ան նախկին տնօրէնն է ուսուցիչներու վերապատրաստման հիմնարկին:

ԼՂՀ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ ՁՄՐԱՆ

ԼՂՀ կառավարութիւնը օրէնք քուէարկած է ձմրան նախապատրաստական աշխատանքներու մասին: Մինչեւ Սեպտեմբեր 30 միջոցներ պիտի կիրարկուին Սարսանգի ջրելեկտրակայանին արտադրութիւնը բարձրացնելու եւ նորոգութեան աշխատանքները արագացնելու համար: Բոլոր դպրոցները պիտի ունենան ջեռուցման սարքեր ու այս հատուածին պիտի տրամադրուի 4000 խոր. մեթր վառելանիւթ:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՊԱՏՈՒՀԱՍԸ

ՎԷՊ՝ ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Լռեց: Մարդուն աչքերը իր մերկ, նիհար մատներուն վրայ կը հանգչէին: Զարուհի տարօրինակ գտաւ որ մարդը չէր հետաքրքրուեր ոչ իր քեռիով ոչ ալ հօրմով ու անոր աւերիչ ծրագիրներով: Եթէ ինք ըլլար անիկա լռողը, քանի՜ քանի հարցումներ պիտի հարցնէր... «հիմնական տարբերութիւն մը կայ մեր միջեւ» եզրակացուց:

-- Հայրս շատ լուռ, խորունկ մարդ է -- իր եկեղեցին, իր ընտանիքը, իր ազգը: Եւ մեր թաղը -- Քարանթինան աղքատ թաղ էր, կեանքը շատ չարքաշ: Ես մեր թաղի եկեղեցին կ'երթայի ամէն կիրակի ու տօն օր հօրս ձայնը լսելու համար, Ատեանը կարգադաւ ու չարական երգած ատեն մանաւանդ... այնքան զուլալ ու զգայուն էր որ մարդիկ կու լային... ես ալ: Այդ եկեղեցիին մէջ էր որ հայութեան հոգին զգացի:

Լռեց, սպասումով: Նորէն ոչ մէկ հարցում: Խո՞ւլ էր ներսէն, զգացումներու աշխարհէն «մարդկային կապերը ինչպէ՞ս կը հաստատուին հոս» հարց տուաւ «պէտք է աւելի լաւ ճանչնամ մարդիկը, հոս ուրիշ մոլորակ է» եզրակացուց: Հիմա յանկարծ եւ առաջին անգամ ըլլալով՝ առանձին էր իր անցեալին հետ: Վերցուց աչքերը մարդուն վրայ -- հանդարտ, բարի ու մարդկային՝ իրեն կը նայէր: Վար կախեց գլուխը...

-- Հէյ կիտի օրեր... պատանութեանս հիւանդկախ աղջիկ մըն էի, ամէն մարդ վրաս կը գթար... «չիրքին» Զարուկ կ'ըսէին ես ալ կը կարծէի թէ «չիրքինը» գուրթի կամ սիրոյ բառ մըն է, վերջը միայն հասկցայ բուն իմաստը, բայց արդէն ուշ էր:

Տխուր երանգ մը մտեր էր ձայնին մէջ. «հայրենիքիս մէ՞ջ ալ առանձին դատապարտուած եմ մնալու, կարելի չէ՞ մարդիկ սիրել կամ գոնէ ճանչնալ ներսէն, գոնէ մինակ չըլլալու համար... բայց պէտք է դեռ փորձեմ, սակայն սկիզբ է միայն» եզրակացուց:

-- Ատոր վրայ աւելի քաշուեցայ ես իմ մէջս, ուժս երգի եւ դասի տուի, ամէն մարդ դժգոհ էր ինձմէ, հայրս, քեռիս, ազբարս... միայն մայրս էր որ կը սիրէր զիս, կարեւորութիւն կու տար, միւսներուն համար շունչ մըն էի, անանկ...:

Լռեց նորէն, դիտեց մարդուն ծխախոտ վառելը, ծուխը փչելը:

«Զարուհի, չափը մի անցըներ, հոգին չեն մերկացներ անծանօթներու առջեւ, կը տկարացնես դուն քեզ» անցաւ մտքէն: Բայց այնքան զօրաւոր էր պահանջը սիրտը բանալու, սէրը յայտնելու Հայաստանցիի մը, այդ երազային, պատմութեամբ նուիրագործուած էակին, որ չկրցաւ զսպել ինքզինքը ու շարունակեց.

-- Աղբարս Յակոբը միւս կողմէ, հէ՜յ թեւեր առած կը թռէր... պատանեկան միութիւններ, ՀՄԸՄ, յետոյ կուսակցական եղաւ, յետոյ կոմիտէ, համալսարանը աւարտեց՝ շուկայ ինկաւ, գործ մորթ մէկ ըրաւ, դրամ, օթօ, յեղափոխական եւ մարտական գործ, բարեկամներ... ես գրեթէ իրեն սիրահարած էի...:

Վեր նայեցաւ մարդուն -- ուշադիր, հեռու՝ մտիկ կ'ընէր:

-- Պապաս երբ շատ ծերացաւ -- իննսուն տարեկան է հիմա-- Յակոբը տեղը անցաւ: Ես ուսուցչուհի մնացի:

Լուռ էր պահ մը: Ամբողջ շրջան մը իր կեանքէն վերջ կը գտնէր այդ կէտին: Խոր շունչ մը առաւ: Մարդը ուշադիր՝ կը սպասէր, առանց բառ մը խօսած ըլլալու:

-- Հիմա, երբ ետ կը նայիմ, մէկ բան միայն կը տեսնեմ, մէկ կարեւոր բան -- հայերէն լեզուն: Ես հայերէն լեզուին մէջ ծնած մեծցած եմ եւ անոր կերպարանքը առած եմ - գոյն, գաղտնի, հոետորական, իր անցեալին դարձած, յամառ ու անկարող փոխուելու կամ պայքարելու:

Իր պատկերը երբեք այդքան յստակ չէր տեսած: Խանդավառ՝ շարունակեց.

-- Անշուշտ քիչ մը շատ պարզացուցի բայց սա կրնամ ըսել որ իմ մտերիմ, անձնական, բովէ կեանքս լեզուս է՝ ներսէն, առանձնութեան եւ երեւակայութեան մէջ ապրուած, սրբութիւն եւ ուժ կայ մէջը, եւ անիկա հօրս ու քեռիիս կը պարտիմ... չեմ գիտեր բայց ինչ որ իմ մանկութեանս լեզուով չէ՝ օտար է ինծի համար, դուրս է ինձմէ: Չեմ գիտեր, կը հասկնա՞ք կոր ինչ ըսել կ'ուզեմ:

Լուռ էր մարդը:

-- Դուք անգամ, երբ արեւելահայերէն կը խօսիք՝ օտար էք ինծի համար, անշուշտ ոչ այնքան որքան Ֆրանսացին կամ ուրիշը, բայց նորէն՝ դուրս էք ինձմէ, ինծի անանկ կը թուի թէ չեմ կրնար մըտերմանալ ձեզի հետ:

Զարուհի զգաց թէ ծանր, կոյր բան մը կար իրենց միջեւ:

-- Գիտէ՞ք ինչու այսքան համարձակ կը խօսիմ իմ անձնական կեանքիս մասին:

-- Այո

Լուռ սպասեց որ շարունակէր:

-- Հայաստանն է ատիկա... հայրենիքը ձեզի ուժ եւ անկեղծութիւն տուած է, ձեզի ճշմարտութեան սիրով լեցուցած է: Դարերու կարօտն է կ'առնէք այս վայրկեան օրիորդ Զարուհի: Դուք ինծի հետ չէ որ կը խօսիք այլ Հայաստանին հետ, ձեր սրտին էն մօտ անձին հետ: Ներեցէք համարձակութեանս, բայց դուք դիւրահարի խօսքեր է որ կ'ընէք, ձեր սիրտը բանալով: Կը շնորհաւորեմ ձեզ, քաջ աղջիկ էք:

Մարդը լռեց, յանկարծ ետ իր լռութեան մէջ սուզուած: Զարուհի սպասեց անոր ձայնին ամբողջ զգայարանքներով «ի՞նչ է Հայաստանի պատասխանը, արժանի՞ եմ իր զաւակը ըլլալու, կ'ընդունի՞ զիս իր մէջ» հարց տուաւ տարտամ կերպով: Լուռ էր մարդը, նոյնիսկ քիչ մը անհանգիստ՝ այս խոստովանութենէն որ անցեր էր անդիր ու սրբազան սահմաններ ու զինք դրեր դժուար կացութեան մէջ: Զարուհիի մէջ բան մը կոտրած էր այդ երկվայրկեան «ալ այս մասին պիտի չխօսիմ» որոշեց:

(Շար. 5)

(Շար. Ա. էջէն)

Գաղթականներու Նախարարութեան մօտ Սեպտեմբեր 13-ին տրուած է մամուլի ասուլիս մը՝ «Հանրապետութեան ընկերային ապահովութեան համակարգի բարեփոխումը» նիւթին շուրջ կազմակերպուելիք ազգային համաժողովին մասին, որ քանի մը օրէն տեղի պիտի ունենայ Երեւանի մէջ: Ան կը կազմակերպուի Նախարարութեան եւ գանիական մասնագիտացած ընկերութեան մը կողմէ, գործակցաբար: Այս վերջինը, Հայաստանի ընկերային ապահովութեան համակարգի բարեփոխման երկարատեւ ծրագիր մը կը մշակէ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ -- ՍՈՒՐԻԱ ՕԴԱՅԻՆ ԳԻԾ

Սեպտեմբեր 12-ին, Դամասկոսի մէջ հայկական եւ սուրիական պատուիրակութիւններու բանակցութիւնները յանգած են երկու երկիրներու միջեւ օդային ուղղակի թռիչքներ հաստատելու որոշումին: Այս հանդիպումներուն Հայաստանի պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէր Քաղաքացիական օդուժի Վարչութեան տնօրէն Շահէն Պետրոսեան:

ԲԱՐԻԴՐԱՑՆՈՒԹԵԱՆ ՔԱՅԼԵՐ

Ուղեկալի մէջ (Հայաստան - Թուրքիա սահմանագլխուն) Սեպ. 12-ին տեղի ունեցած է Շիրակի, Գիւմրիի եւ Կարսի ներկայացուցիչներուն հերթական հանդիպումը: Քննարկուած են սահմանային հարցեր, ապա Կարսի քաղաքապետը իր պատուիրակութեան հետ այցելած է Գիւմրի: Շօշափուած են սահմանամերձ գօտիներու՝ Կարսի գաւառի եւ Շիրակի միջեւ տնտեսական, մարզական եւ մշակութային կապերու ստեղծման, հաղորդակցութեան ճամբաներու վերաբացման առընչուող հարցեր:

ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Այս օրերուն, Միացեալ Հայկ. Հիմնադրամին առաջած մարդասիրական օժանդակութիւնը հասած է Երեւան: Բեռնատար օդանաւ մը (74-րդը) Հայաստան տարած է ԱՄՆ-ու եւ Գանատայի 25 կազմակերպութիւններու եւ անհատներու կատարած օժանդակութիւնը, որ կը բաղկանար գլխաւորաբար սրտանօթային հիւանդութիւններու դեղերէ, երիկամունքի զտիչներէ, քիմիական զանազան նիւթերէ եւ այլ դեղօրայքէ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ ՀԱՅԿ. ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԵՐ

Սեպ. 15-ին Ռուսաստանի պետական Ակադեմիային մեծ թատրոնին մէջ կատարուած բացման հանդիսութեամբ սկըսած են Հայաստանի մշակոյթի օրերը, որոնք կը տեւեն մինչեւ Սեպտեմբեր 20: Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակին նուիրուած այս հանդիսաշարքին մասին տրուած է մամուլի ասուլիս մըն ալ, Մոսկուայի Հայաստանի դեսպանատան մէջ, Սեպ. 14-ին, ուր հարցումներու պատասխանած են Մշակոյթի նախարար Յակոբ Մովսէս, դեսպան Եուրի Մկրտումեան եւ այլ պատասխանատուներ:

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Երեւանի Պատմութեան Պետական Թանգարանին մէջ, Սեպ. 20-ին կը բացուի Հայաստանի անկախութեան նուիրուած ցուցահանդէսը: Հոն տեղ գտած լուսանկարները, արխիւային փաստաթուղթերը եւ այլ նիւթեր կը համադրեն Հայաստանի անկախ երկու Հանրապետութիւններուն կազմաւորման պատմութիւնը: Կը ցուցադրուին նաեւ Մուրատ Սեբաստացիին սուրը, Արամ Մանուկեանի եւ Յովհաննէս Քաջազնունիի անձնական իրերը, գիրքեր եւլն.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

70-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՓԱՐԻԶ. -- Տէր եւ Տիկին Սուրէն Գործունեան 2.000 Ֆր.:

ՓԱՐԻԶ. -- Տիկին Փարիս Արխեան 500 Ֆր.:

ԹՈՒԼՈՒԶ. -- Սարգիս Եղիազարեան 300 Ֆր.:

ՎԻԼԷՕՐՊԱՆ. -- Պ. Թորոս Պաշըպէօյիւքեան 200 Ֆր.:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 25, ժամը 18-ին, եկեղեցւոյ կից սրահը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21, երեկոյեան ժամը 6-ին, Հայաստանի անկախ Նոր Հանրապետութեան հռչակման տարեդարձին առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ժամերգութեան աւարտին, Գոհաբանական մաղթանք կ'ըլլայ Հայաստանի յաւերժութեան համար:

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը մասնակցելու ազգային այս տօնին առթիւ կատարուող հոգեպարար արարողութեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հովանաւորութեամբ եւ ներկայութեամբ
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ-ի
Հայաստանի Հանրապետութեան
Ֆրանսայի գործավար
Կազմակերպութեամբ՝
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Թեմական Խորհուրդի
Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20, ժամը 18-ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ Գոհաբանական մաղթանք,
Նախագահութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ-ի
Առաջնորդական Տեղապահ
եւ մասնակցութեամբ Հայ Աւետարանական եւ Կաթողիկէ Եկեղեցիներու, որուն պիտի յաջորդէ պաշտօնական ընդունելութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուի մերազն ժողովուրդը:

ՆԿԱՐԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Դեկտեմբեր 9 եւ 10

4e Grande Braderie
de Noël

«ՇԷՆ - ՖՐԱՆՍ»

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տոքթ. Նուրհան Ալթունեանի յիշատակին Պ. Ստեփան Իյնէճեան 1.000 Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (տանալ «Յառաջ»էն):

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Անահիտ Դաւիթեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Վահէ Հէքիմեան 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 24՝
Պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՐԴ. Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 30, Տօն է Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին

Այս առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Jubilé de N. PESHTIKIAN

Prière de participer à la réunion au C.R.D.A. - 36, rue de Trévise, Paris 9e le MERCREDI 20 SEPTEMBRE à 18 h du «Comité de Parrainage du Jubilé» de M. *Nazareth PESHTIKIAN.*

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶ
ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
17, rue Bleue, Paris 9e

ԳՐԱԿԱՆ - ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԳԻՒՂԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ
ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ
ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Կը ներկայացնեն՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ,
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՔԷՍԵԱՆ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 25,
ժամը 20.30-ին

ՀԲԸՄ-ի «Ալեք Մանուկեան» սրահը՝
118, rue de Courcelles, Paris 17e

-- Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ --

UMAF
Dîner Dansant
le Samedi 18 Novembre
au «MERIDIEN»

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ԼԻՈՆ

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի «Հայկազեան» միօրեայ վարժարանի վերամուտն է Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 4, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը 9-էն 12 եւ կէսօրէ վերջ 14-էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ Չորեքշաբթի կէսօրուան ճաշէն:

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ դիւանատան:

ՇԱՒԻԼ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու երկօրեայ դպրոցի ուսուցչական կազմը կը ծանուցանեն որ հայերէն լեզուի ու կրօնագիտութեան դասերը կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20, առաւօտեան ժամը 9.30-ին: Դպրոցը բաց է ամէն Չորեքշաբթի ժամը 9.30 - 12 եւ կէսօրէ ետք ժամը 14 -- 16, սկսնակ ու յառաջացած աշակերտներու համար եւ Ուրբաթ օրերը երեկոյեան ժամը 18 -- 21, չափահաս աշակերտներու համար:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Սէն-Ժերոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը հաղորդէ որ իր Սահակ - Մեսրոպ վարժարանը կը վերսկսի Սեպտեմբեր 20-ին:

Օթօքարը պիտի անցնի ամէն Չորեքշաբթի առաւօտները՝
— La Bégude Sud, 8 h 40,
— Aux Aurenques, 8 h 50.

Նոր արձանագրութիւններուն համար դիմել Թաղականութեան, Չորեքշաբթի, Շաբաթ եւ Կիրակի առաւօտները կամ հեռաձայնել Տէր Հօր՝ 42.58.35.00:

ՄԱՐՍԷՅԼ

«Խաչատուր Աբովեան» միօրեայ հայկական վարժարանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20-ին:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ կից Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ՝

339, avenue du Prado, Marseille 8e

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատան կամ հեռաձայնել՝ 91.77.84.70 եւ 42.69.07.95:

ARNOUVILLE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section *Astrig*, d'Arnouville-lès-Gonesse, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel informe que l'inscription aux cours d'arménien (adultes et adolescents) aura lieu le Samedi 23 Septembre à 15 h dans la salle municipale Léo Lagrange à Arnouville (salle CBAF). La présence des élèves s'avère indispensable.

UGAB - VALENCE

l'Union Generale Armenienne de Bienfaisance
de Valence

fête le 4ème anniversaire de l'Indépendance de l'Arménie

grande soirée dansante

Le 23 Septembre
à partir de 20 heures 30

au Pavillon d'Accueil du Palais de la Foire de Valence

animée par le Chanteur YORGANTZ *et son Orchestre*

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20
MERCREDI
20 SEPTEMBRE
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.681 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 71e ANNEE — N° 18.681

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՓՈՐՁԵՐՈՒ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Ամբողջ աշխարհի մէջ կը շարունակուին Ֆրանսայի դէմ պայքարի, սուր քննադատութեան հակազդեցութիւնները, աթոմական փորձերու սկիզբին պատճառով: Արեւմուտքէն ու Արեւելքէն բարձրացած ձայներուն մէջ կան հետաքրքրական մօտեցումներ: Ասոնցմէ է «Նիւ Եորք Թայմզ»ի մէջ լոյս տեսած ու Թոմըս Ֆրիտման ստորագրուած գրութիւնը:

Ան նախ հարց կու տայ թէ քանի որ վնասակար ոչ մէկ ազդեցութիւն ունին փորձերը, ինչո՛ւ Ֆրանսա զանոնք չի կատարեր Փարիզի Տիզնիլէնտի տարածքին տակ: Այս պարագան է որ ամէնէն աւելի վշտացուցած է փորձերու գօտիին բնակչութիւնը: Անոնք կը կոտրեն Ֆրանսական խանութներու ցուցափեղկերը, Ֆրանսական կառքերու անիւները կը կտրեն ու պոյքոթ հռչակած են Ֆրանսական արտադրութիւններու դէմ: Աւստրալիոյ Ֆրանսայի դեսպանը յայտարարած է թէ իր երկիրը պատերազմի մէջ չէ: Լրագրողը կը հերքէ այդ յայտարարութիւնը, գրելով որ քիչ մը մօտէն դիտելով պատահարները, ճիշդ է որ պատերազմ մը խնդրոյ առարկայ է. բայց պատերազմ մը, ոչ թէ երկու երկիրներու, այլ երկու մըտայնութիւններու միջեւ: Մէկ կողմը կը գտնուի ազգայնական, եսակեդրոն ու գերիշխանութեան աւանդական գաղափարը որ մարմնաւորուած է նախագահ Շիրաքի ու կօլեան կեցուածքով, միւս կողմը կայ գերիշխանութեան նոր տեսակ մը որ դարձած է արտաքին աշխարհին ու մարմնաւորուած քաղաքական բնապաշտութեամբ:

Կօլեան գաղափարաբանութիւնը երկար ատենէ ի վեր հոգեբուժումի ձեւ մը կը նկատուի մասնագէտներու կողմէ. անոր հայրն է զօրավարը որ նպատակը հետապնդած է արժանապատուութիւնը վերահաստատելու Ֆրանսայի մը որ չէ կրցած մոռնալ նացիներէ պարտուած ըլլալուն եւ առանց ԱՄՆ-ու օգնութեան ազատագրուած չըլլալուն ցաւը: Այսօր այդ գաղափարաբանութիւնը կը մարմնաւորէ Ժ. Շիրաք ու կը խորհի թէ որպէս ինքնակոչ մեծ տէրութիւն, իր երկիրը պէտք է աթոմական մարզին մէջ ինքնավար մնայ ու պահպանէ զինուորական անկախ ինքնութիւնը: Ուրեմն, պէտք է փորձէ աթոմական ամէնէն արդիական զէնքերը, ի շահ ժողովուրդին: Կարեւոր չէ որ աշխարհին մնացեալ մասին հաճելի չէ ատիկա:

Ֆրանսացիները ուրիշ հասկցած են շըրջապատի գերիշխանութիւն եզրէն որ կը տարածուի այլ երկիրներու մէջ: Այդ ըմբռնումը քարտէսներու սահմաններով չի տարանջատեր ժողովուրդները: Ան իր մէջ կ'առնէ օդը զոր կը շնչենք բոլորս, ովկէանները, ու սնունդին ամբողջութիւնը: Ֆրանսացիները կը կրկնեն թէ Միւրիւրոայի կղզեխումբը վտանգի ենթակայ չէ. այսօր թերեւս այդպէս է պարագան, հապա 50-200 տարի ե՞տք:

Կօլեան ըմբռնումով կամ Ֆրանսան, կամ աշխարհի մնացեալ մասը: Կայ «հոս» մը եւ «հոն» մը: Ու այս վերջինը շատ հեռու չէ: Մինչդեռ շրջապատայիններու ըմբռնումով «հոն» գոյութիւն չունի: «Հոս»ը ամբողջ երկրագունտն է: «Հոս»ն ու «այլուր»ը նոյն վայրը կը մատնանշեն: Եւ նախագահ Շիրաք քմայքներու դաշտը կ'ընէ Խաղաղականը որովհետեւ չի կրնար նոյն բանը ընել Եւրոպայի մէջ: Մինչդեռ իր երկիրը հրաժարած է գերիշխանութեան մէկ մասէն, Եւրոպայի Միութեան անդամակցելու համար: Եւ եւրոպայի իր ընկերակիցները թոյլ պիտի չտան երբեք որ Միութեան տարածքին վրայ ընէ իր փորձերը:

Ամերիկացի լրագրողը կը մէջբերէ հեղինակ Փօլ Շիհանի խօսքը թէ Ֆրանսայի ու Աւստրալիոյ հակադրութիւնը առաջին ճակատումն է աւանդական մեծ տէրութեան մը ու բնապահական մեծ հըզօրութեան մը միջեւ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ Հօթ-Լուառ կատարած մէկ այցելութեան ընթացքին մանրամասն բացատրեց թէ ի՞նչ միջոցներ ձեռք կ'առնէ 60-էն վեր այն անձերուն համար որոնք տունը կը մնան, բայց կախում ունին ուրիշներէ, առողջական պատճառներով: Առաւելագոյն գումարը որ պիտի տրամադրուի ամսական 4.300 Ֆր. է, ըստ նիւթական եկամուտին եւ այս 1996 Յունուար 1-էն սկսեալ: Յետագային այս կարգադրութենէն պիտի կարենան օգտուիլ նաեւ անոնք որոնք ծերանոցն են: Տրուած գումարը պիտի գործածուի որպէս աշխատավարձք անոնց որոնք օրուան մէջ քանի մը ժամ պիտի ծառայեն այդ անկար անձերուն: Ժիւփէ յայտնեց սակայն թէ, առնուազն 2-3 տարիներու ընթացքին տուրքերու ոչ մէկ զեղչ կարելի է նախատեսել:

ԱՅՍՐՅՈՐԴԱՆԱՆԻ Հեպրոն քաղաքի կանոնագիրը նոր թնճուկ մըն է Իսրայէլ - Պաղեստինցի բանակցութեանց համար, կողմերը տարակարծիք կը մնան միշտ եւ նախատեսուած ընդհանուր համաձայնագրին ստորագրութիւնը Ուաշինկթըն, յետաձգուած է Ուրբաթի կամ Շաբաթի (Սեպ. 22, 23), փոխանակ 21-ի: Հեպրոնի մէջ 400 նոր տեղաւորուած Հրեայ կայ 120 հազար Պաղեստինցիներու մէջ: Արաֆաթ քաղաքին ամբողջական գերիշխանութիւնը կը պահանջէ մերժելով «յատուկ կանոնագրի» մը դրութիւնը եւ Իսրայէլեան զինեալ ներկայութիւն մը: Հրեաները սակայն համաձայն չեն, իսկ ծայրայեղ աջ Լիքուտը միտք ունի գրասենեակ մը բանալու Հեպրոն: Ամերիկա ճընշում կը բանեցնէ Արաֆաթի վրայ, կը սպառնայ նոյնիսկ ըսելով՝ «կամ կը ստորագրէք ինչ որ Իսրայէլ կ'առաջարկէ, կամ 100 միլիոն տոլար կը կորսնցնէք»: Յետաձգումն ալ շատ նպաստաւոր չէ, որովհետեւ հրէական տօները կը սկսին Սեպ. 24-ին եւ կը տեւեն մինչեւ Հոկ. 17 ու այդ միջոցին Իսրայէլ կը մերժէ բանակցիլ:

ՊՈՍՆԻԱԿԱՆ կառավարութեան ուժերը (խրուաթ եւ մահմետական) արդէն իսկ գրաւած են հողամասին 51%-ը ըստ ՄԱԿ-ի Սարայեւոյի բանբերին: Վախ կայ որ իրենց յառաջխաղացումն ալ շարունակուի եւ հարց կը դրուի թէ որո՞ւ հաշւոյն Խրուաթները հող կը գրաւեն: Որքան ալ ծանօթ ըլլայ իրենց օժանդակութիւնը մահմետականներուն զէնքի գետնի վրայ, շատ հաւանական չէ որ Խրուաթները կուլին Իզէթպեկովիչի համար ինչպէս դիտել կու տար Լիպերասիոն Սեպ. 18-ի իր խմբագրականով: Կան նոյնիսկ ոմանք որոնք կը խորհին թէ Խրուաթիոյ նախագահն ալ՝ Թուճման «Մեծ Խրուաթիա» մը կ'երազէ: Համաձայնութիւնը Պոսնիոյ 51%ը- կու տայ Խրուաթներուն եւ մահմետականներուն առանց ճշդելու ամէն մէկուն բաժինը: Յիշենք որ Խրուաթիա 4 միլիոն 700 հազար բնակիչ ունի որու 12%-ը կը կազմեն Սերպերը. Պոսնիոյ մէջ, 1991-ի տուեալներով, 4 միլիոն 400 հազար բնակիչ կար որոնք սա պատկերը կը պարզէին. -- 44% Մահմետական,, 17% Խրուաթ, 32% Սերպ:

ԳԱՀԻՐԷԻ արտակարգ դատարանին առջեւ, Սեպ. 16-ին բացուած է «մահմետական եղբայր»ներու դատավարութիւնը: 48 ամբաստանեալներ կը դատուին այն յանցանքով որ «վերահաստատած են արգիլուած կազմակերպութիւն» մը, այսինքն՝ մահմետական եղբայրներու կազմակերպութիւնը, բայց նաեւ Պետութեան ապահովութեան դէմ դաւի մեղքով:

ՍԱՄԱՐԱՑԻՆԵՐՈՒ փոքրիկ (600 հոգի) համայնքը յուսահատած է որովհետեւ ի վիճակի չէ վճարելու այն փրկագինը զոր գողերը կը պահանջեն վերադարձնելու համար այն սրբազան գիրքերը որոնք գողցըւած են անցեալ Մարտին: Այս համայնքին գոյութիւնն իսկ հրաշք մը կը նկատուի եւ Լիպերասիոնի աշխատակիցը կ'ըսէ թէ արեւելեան հէքեաթի մը կը նմանի: Անոնք իրենք զիրենք կը նկատեն Իսրայէլի հին ցեղախումբերու շառաւիղը եւ յաջողած են վերապրիլ աւելի քան 2000 տարիներու պատերազմներու եւ յարձակումներու: Մեծ մասը կ'ապրի Նապլուզի տիրապետող բլուրի մը վրայ, ուր կ'ըսեն թէ տեղի ունեցած է Աբրահամի զոհաբերումը: Այս գողութեան համար իրենց յոյսը Արաֆաթի վրայ դրած են որ խոստացած է օգնել գտնելու համար գողցուած գիրքերը: Սամարացիները աշխարհի հնագոյն եւ փոքրագոյն ժողովուրդն են (4-րդ-5-րդ դար Ն. Ք.): 1994-ին իրենց թիւը 569 էր:

ՊԱՊԸ Նայրոպի (Քենիա) հասաւ Սեպտեմբեր 18-ին: Ափրիկեան իր 11-րդ ճամբորդութեան վերջին հանգրուանն է: Իր ժամանումը պոյքոթի ենթարկուեցաւ տեղւոյն մահմետական ղեկավարներուն կողմէ, որոնք կը խորհին թէ Կաթողիկէ Եկեղեցին կ'ուզէ, մինչեւ 2000 թուականը, ամբողջ Ափրիկէն աւետարանել: Քենիայի 26 միլիոն բնակիչներուն 30%-ը կաթողիկէ է:

ՖՐԱՆՍԱ պաշտօնական դիմում ըրաւ Կարմիր Խաչի միջազգային Կոմիտէին, այն երկու օդաչուներուն համար, որոնք գերի են Սերպերուն ձեռքը: Ծանօթ է որ այս երկու օդաչուներէն լուր չկայ, այն օրէն (Օգոստոս 30) երբ իրենց օդանաւը վար առնուած էր:

ԱՐԱԲ ԻՇԽԱՆԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ մէկ իսլամական դատարանը՝ Ալ - Այն (160 քմ. արեւելք Աբու-Տապիէն) մահուան դատապարտած է 16-ամեայ փիլիպպինցի աղջիկ մը որ սպաննած է զինք բռնաբարող իր գործատէրը: Առաջին դատավարութեամբ, Յունիս 26-ին, դատարանը ընդունած էր բռնաբարումը եւ միայն 7 տարուան բանտարկութեան դատապարտած, բայց յետագային այս վճիռը ջնջըւած է եւ նոր դատ մը տեղի ունեցած:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐՐԵԱԿ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԼՂՀ-Ի ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐԸ

Սեպտեմբեր 17-ին, Հայաստանի կառավարութեան ընդունելութիւններու Տան մէջ լիագումար նիստով սկսած է Թիւրքմէնիստան - Իրան - Հայաստան եռեակ հերթական Գ. հանդիպումը: Այս առթիւ նոյն օրը կէսօրին ժամանած էր Թիւրքմէնական պատուիրակութիւնը --որու մաս կը կազմէին փոխ-նախարարներ, կեդր. Դրամատան փոխ-նախագահը, զանազան վարչութիւններու պատասխանատուներ -- զոր կը գլխաւորէր Արտաքին նախարար՝ Բորիս Շիխմուրատով: Կէսօրէն ետք ալ Երեւան կը հասնէր Իրանեան պատուիրակութիւնը գլխաւորութեամբ՝ Արտաքին նախարար Ալի Աքպար Վելայաթիի: Այս պատուիրակութեան ալ մաս կը կազմէին փոխնախարարներ, երեսփոխաններ, բարձրաստիճան ներկայացուցիչներ եւ Թիւրքմէնիստանի մօտ Իրանի դեսպանը:

Եռեակ հանդիպումը կը շարունակուէր Սեպ. 18-ին: Նիստերուն կը նախագահէ Արտաքին նախարար Վահան Փափազեան: Կը քննարկուին դրամատնային, վառելիք-ուժանիւթի մարզերուն մէջ գործակցութեան համաձայնագրերու եւ փոխադրական միացեալ ցանցի մը ստեղծման առընչուող փաստաթուղթի նախագիծերը, ինչպէս նաեւ փոխանակումի ապրանքներու ցանկին բովանդակութիւնը:

ԴՐԱՄԱՅԻՆ ՓՈԽԱՆՑՈՒՄՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԱՄՆ-ՈՒ ՄԻՋԵՒ

Սեպտեմբեր 1-էն ի վեր Հայաստանի բնակիչները կարելիութիւնն ունին Թղթատարի միջոցով դրամ փոխանցելու ԱՄՆ եւ հոնկէ դրամ ստանալու: Ստացուած կամ ղրկուած առաւելագոյն գումարը 10 հազար տոլար է: Առաքումները տեղ կը հասնին 7 - 10 օրէն:

ԱՐՑԱԽ

ԼՂՀ-ի կառավարութեան Սեպտեմբեր 7-ի նիստին վարչապետ Լ. Պետրոսեան ներկայացուցած է կրթութեան, գիտութեան, մշակոյթի եւ մարմնամարզի նոր նախարար Հենրիկ Գրիգորեանը: Նոյն նիստին մասնակիցներուն համաձայնութեամբ Քաշաթաղի (Լաչին) վարչակազմի ղեկավար նշանակուած է Ալեքսան Ցախրեան: Ան Հայաստանի Ազգ. Ժողովի երեսփոխան է եւ «Ղարաբաղ» Կոմիտէի նախկին անդամ: Գարի Ջհանգիրեան նշանակուած է ԼՂՀ կառավարութեան գործերու կառավարիչի տեղակալ, իսկ Եղուարդ Բարսեղեան կառավարութեան բարեփոխումներու բաժնի վարիչ:

ԱՐՑԱԽԻ ՆՈՐ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐԸ

ԼՂՀ-ի մէջ կը գործեն 152 դպրոցներ որոնց մէջ կ'ուսանին 21 հազար 500 աշակերտներ: Ասոնցմէ 2650-ը առաջին դասարան նոր սկսողներ են: Ուսումնական այս առաջին կիսամեակին կը նախատեսուի վերկսիլ Մարտակերտի եւ Շահումեանի շրջանին եւ քանի մը դպրոցներու գործունէութիւնը:

«ՆՈՐ ՕՐ»Ի ԽՄԲԱԳՐԻՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐՑԱԽԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏ՝ ԼԵՒՈՆԱՐԴ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հ. -- Խօսքը մասնաւորելով Լոս-Անճըլըսի, վերջին մէկ քանի տարիներուն, թելեթոններ կազմակերպուեցան Արցախին օժանդակելու համար: Այդ օժանդակութիւնները, ըստ ձեր տեղեկութիւններուն տեղ հասա՞ծ են, թէ ոչ:

Պ. -- Ես նշեցի, որ մենք ստացել ենք 1 միլիոն 750 հազար տոլար տարբեր կազմակերպութիւններից: Ես կարող եմ այժմ խնդրել եւ ասել, թէ կոնկրետ ինչ կազմակերպութիւններից որքան գումար է ստացուած: Մենք տեղեակ չենք լինում արտասահմանի ո՞ր կազմակերպութիւնը ինչքան դրամ է հաւաքել: Գումարը ես չեմ կարող ասել, այո՛, այդ ամբողջութեամբ ստացո՞ւած է, կամ չի ստացուած: Որովհետեւ, եթէ ենթադրենք թելեթոնում հաւաքուել է 200.000 տոլար ու Ղարաբաղ է ուղարկուել 20.000, ես չեմ կարող ճիշդը նշել, որովհետեւ մենք պէտք է իմանանք նաեւ որքան գումար է հաւաքուած, որպէսզի պատասխանեմ ձեր հարցին:

Հէնց այս նպատակաւ, կառավարութեան որոշումը նախատեսում է նաեւ բոլոր այն կազմակերպութիւնների համար, որոնք գումար են հաւաքել, հաշուետուութեան մի ձեւ: ԼՂՀ-ի կառավարութիւնը գտնում է, որ դրամահաւաք կազմակերպողները պատասխանատու են ԼՂՀ-ի առջեւ հաւաքուած դրամների օգտագործման վերաբերեալ: Նրանք պէտք է հաշուետու լինեն, որովհետեւ, եթէ, ասենք, հաւաքած 200.000 կամ 500.000 տոլարից մեզի տալիս են 100.000 տոլար ու մենք շնորհակալութիւն ենք յայտնում այդ գումարի համար, մենք իրաւունք ունենք միաժամանակ պահանջելու միւս 400.000 տոլարը՝ եթէ դա հաւաքուել է: Հէնց այդ պատճառով մշակուած է հաշուետուութեան ձեւը, որտեղ նշւում է մնացորդը անցեալ թելեթոններից, կամ անցեալ դրամահաւաքներից, ինչքան է մուտք եղել այս տարի, ինչքան է հասել Ղարաբաղի կառավարութիւնը: Բայց կոնկրետացնել ձեր հարցի պատասխանը՝ ես չեմ կարող, որովհետեւ ես չունեմ թուեր այդտեղ հաւաքուած գումարների մասին:

Հ. -- Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի տնտեսութիւնները տրամաբանականօրէն պէտք է կազմեն մէկ ամբողջութիւն: Հայաստանի մէջ այժմ ի գործ կը դրուին շուկայական յարաբերութեանց առընչուող բարեփոխումներ եւ սեփականաշնորհման գործընթացներ: Եթէ Ղարաբաղը ընթանայ նոյն ճանապարհով, ինչպիսի՞ խնդիրներ պիտի յառաջանան եւ ինչպէ՞ս կը պատկերացնէք անոնց լուծումը:

Պ. -- Ոչ միայն Հայաստանում, այլեւ նախկին Խորհ. Միութեան ամբողջ տարածքում, բոլոր Պետութիւններում, այսօր ընթանում են բարեփոխումներ, ստեղծւում է շուկայական տնտեսութիւն: Հաշուի առնելով պատերազմական իրադրութիւնը, Ղարաբաղը ետ է մնացել այդ գործընթացներից եւ նոր կառավարութիւնը մշակել է իր ծրագիրը տնտեսական բարեփոխումների, որով նախատեսւում է անցում շուկայական տնտեսութեան: Մենք նկատի ենք առել բոլոր այդ սխալները, որոնք թոյլ են տուել Խորհրդային Միութեան նախկին Հանրապետութիւնները, նոյնիսկ Հայաստանը, մեր կարծիքով, իրենց բարեփոխումների ընթացքում:

Մենք գտնում ենք, որ Ղարաբաղում բարեփոխումները պէտք է ընթանան, բայց առանց մնասելու այն հանրային տնտեսութեանը, որ ստեղծուած է Ղարաբաղում: Հետեւաբար, մենք սեփականաշնորհման հանգրուանները բաժանել ենք մի քանի փուլերի: Մենք հաշուի ենք առնում, որ փաստօրէն Ղարաբաղում հինգ տարի է գիւղը կտրուած է հանրային արտադրութիւնից. որ մենք ունենք ահագին գոհեր, որոնք սեփականաշնորհման պրոցեսին պէտք է մասնակցեն լրիւութեամբ եւ նրանք պէտք է ունենան իրենց բաժինը: Հէնց այսքանը նկատի ունենալով, հանրապետութեան կառավարութիւնը մշակել է եւ իրականացնում է բարեփոխումների ծրագիրը՝ որը ընդունուել է ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհրդի կողմից: Սա մի մեծ փաստաթուղթ է:

Ղարաբաղը եւ Հայաստանը գտնւում են տնտեսական նոյն տարածքում, հետեւապէս ԼՂՀ-ում և Հայաստանում պէտք է գործեն համարեա նոյն օրէնքները:

Ղարաբաղը անկախ իրենից մտել է շուկայական յարաբերութիւնների մէջ, որովհետեւ շուկայական յարաբերութիւններով է ձեռք բերում անհրաժեշտ ամէն ինչը:

Հ. -- Մէկ քանի տարի առաջ անընդհատ կը պահանջուէր, որ Հայաստանի Հանրապետութիւնը ճանաչում շնորհէր Արցախի Հանրապետութեան: վերջերս մարած կը թուի ըլլալ այդ պահանջը, բայց ձեր կարծիքով ՀՀ կողմէ Արցախի ճանաչումը կը նպաստէ՞ Ղարաբաղի դատին:

Պ. -- Իմ կարծիքով, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը առաջինը պէտք է ճանաչուի Ադրբեջանի Պետութեան կողմից: Հայաստանը չպէտք է ճանաչի ԼՂՀ-ն հէնց այն պատճառով, որ Լեռնային Ղարաբաղը հանդիսանում է Հայաստանի մի մասը: Եւ այստեղ, եթէ վաղը Զանգեզուրը Հանրապետութիւն հռչակի դա չի նշանակում, որ Հայաստանը պէտք է անմիջապէս ճանաչի Զանգեզուրի Հանրապետութիւնը եւ մասնատի Հայաստանը:

Մենք գտնում ենք, որ Ղարաբաղը առաջին հերթին պէտք է ճանաչուի Ադրբեջանի կողմից: Հայաստանը պէտք է ունենայ իր հողային պահանջը Ղարաբաղի հանդէպ ոչ թէ անկախ պետութիւն ճանաչելու, այլ Հայաստանի կազմի մէջ մտցնելու գործընթացում: Եւ երեւի դուք տեղեակ էք, որ Օգոստոսին եղել է Ազգային Խորհրդի եւ Հայաստանի այն ժամանակ Սովետական Սոցիալիստական Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհրդի որոշումը Լեռնային Ղարաբաղի եւ Հայաստանի միացման վերաբերեալ:

Ես անձամբ, որպէս վարչապետ, կամ թէկուզ մի Ղարաբաղցի, դէմ եմ Հայաստանի կողմից անկախութեան ճանաչմանը: Եթէ ես լինէի Հայաստանի ղեկավարութեան տեղը, չէի ճանաչի այդ Հանրապետութիւնը:

Հ. -- Երբեմն արտասահմանի մէջ կը տիրէ այն կարծիքը, թէ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի Մինսկի խմբակի ժողովներուն հակասութիւններ կան Հայաստանի եւ Արցախի կեցուածքներուն միջեւ: Ի՞նչ է ճշմարտութիւնը:

Պ. --- Քաղաքականութեան մէջ հնարաւոր են տարակարծութիւնները Հայաստանի եւ Արցախի միջեւ: Անոնք տակտիկական խնդիրներ են. գլխաւոր ռազմավարութիւնն է եւ ռազմավարութեան հարցում մենք տարակարծութիւններ չունենք Հայաստանի ղեկավարութեան հետ:

Հ. -- Ինչպիսի՞ փոխյարաբերութիւններ ունիք, դուք անձնապէս Հայաստանի վարչապետին հետ, եւ ԼՂՀ-ի ղեկավարութիւնը՝ Հայաստանի ղեկավարութեան հետ:

Պ. -- Անձնական տեսակէտից մենք իրար ճանաչում ենք, բայց գործնական տեսակէտից ես կարող եմ ասել, մենք Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին, կամ վարչապետին ընդունում ենք որպէս Հայոց աշխարհի նախագահ եւ Հայոց աշխարհի վարչապետ: Մենք մեզ նայում ենք որպէս Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան՝ ոչ թէ հայ ազգի նախագահ կամ վարչապետ:

Հ. -- Ինչպէ՞ս կը բնորոշէք Լեռնային Ղարաբաղի վերջնական ճակատագիրը, միացո՞ւմ, թէ շարունակութիւն այժմու կարգավիճակին...»:

Պ. -- 1988-ին մեր ժողովուրդը դուրս էր եկել հրապարակ բոլորիս համար ցանկալի «միացում» կարգախօսով: Ցետագայում, հաշուի առնելով ռէալ պայմանները, հասկանալով այն իրավիճակը որի մէջ գտնւում էինք, մենք հռչակեցինք Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը: Իմ կարծիքով, մենք աւելի շուտ միացած կը լինենք Հայաստանի Հանրապետութեան հետ վերջնական արդիւնքում, քան ճանաչուած որպէս անկախ պետութիւն: Վերջ ի վերջոյ մենք մի ժողովուրդ ենք եւ երկու Պետութիւն ունենալ իրար կողքի, տրամաբանական չէ:

-- Շնորհակալութիւն այս հարցազրոյցին համար: Նկատի ունենալով, որ անիկա պիտի սփռուի հեռատեսիլի վրայ եւս, պիտի խնդրէինք ձեր ողջոյնի խօսքը Լոս-Անճըլըսի Հայութեան:

Պ. -- Ես կ'ուզենայի նախ շնորհակալութիւն յայտնել արտասահմանում ապրող մեր բոլոր հայրենակիցներին, որոնք իրենց բարոյական, նիւթական աջակցութիւնն են բերել Ղարաբաղի Հանրապետութեան ստեղծման, կայացման, կայունացման համար: Ցանկանում եմ նրանց համերաշխութիւն եւ համախմբում ազգային խնդիրների շուրջը:

Հարցազրոյցը վարեց՝
ՅԱԿՈԲ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ԲԱԶՄԱՎԱՍՏԱԿ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԸ՝ ԲԻՒԶԱՆԴ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

1922-ի Իզմիրի աղէտէն ետք, Հալէպ հազարաւոր Հելլէններու եւ հայ գաղթականներու կարգին մենք եւս ապաստանեցանք Հելլադայի հիւրընկալ ափերը: Կը յիշեմ, դեռ 7-8 տարեկան էի այդ օրերուն: Դեռ մեր հաւասարակշռութիւնն ու հոգեկան անդորրութիւնը չգտած՝ օր մը լսեցինք թէ գաղթակայանի մօտերը Ամերիկացիք գաղթականներու յատուկ վարժարան մը պիտի բանան: Ի՜նչ վարժարան... Ա. աշխարհամարտէն մնացած զինուորական սովորական կայան մըն էր, ուր դասարանները պիտի բաժնուէին պարզ վարագոյրներով:

Հալէպի մօտ գաղթական տղաք ու աղջիկներ, երբ հաւաքուեցանք շէնքէն ներս, հանդիպելու համար մեր ուսուցիչներուն, յանկարծ մեր դիմացը ելաւ ոսկեգոյն երիզ ունեցող ակնոցով, հազիւ 20-21 տարեկան աշխոյժ, ժպտադէմ ու համակրելի երիտասարդ մը, որ իր արտաքինով աւելի Ամերիկացիի կը նմանէր քան Հայու: Բայց երբ սկսաւ խօսիլ հայերէնով, իր բարի ժպիտով ու մեղմ շեշտով մեզ առինքնեց առաջին իսկ վայրկեանէն, եւ մենք սկսանք զինքը նկատել հարազատ մը:

Մենք, գաղթական աշակերտներս, այդ օրերուն նիւթէն աւելի հոգեկան սնունդի պէտք ունէինք. քաջալերանքի, ինքնավստահութեան եւ լուսաւոր ապագայի հեռանկարներու: Եւ այդ տխուր օրերուն, մեր սիրելի ուսուցիչը տուաւ մեզի այդ բոլորը եւ մեզ համար ինք եղաւ սիրելի «պարոն Բիւզանդը» ու վարժարանն ալ դարձաւ «պարոն Բիւզանդի դպրոցը»: Դեռ ինք այդ տարիներուն համալսարանական կրթութիւն ստացած չէր: Գուցէ հոգեբանութեան ալ չէր հետեւած. սակայն, երբ այսօր կը վերյիշեմ իր բոլորանուէր գործունէութիւնը, կու գամ այն եզրակացութեան, որ ինք ի ծնէ հոգեբան մըն էր արդէն: Հաւանաբար չէր կարդացած նաեւ Եզնիկ Կողբացի: Անոնք որոնք լսած են իր դասախօսութիւնները՝ Եզնիկ Կողբացիի մասին, նկատած են թէ ինչպիսի խանդավառութեամբ կը ներկայացնէր Եզնիկի կեանքն ու նկարագիրը, որովհետեւ ինքն ալ իր կարգին Եզնիկ Կողբացի էր. միեւնոյն խմորէն, միեւնոյն ապրումներով, անյիշաչար, իր համոզումներուն մէջ անյողդողդ, կեղծիքի եւ սուտի դէմ ընդվզող...

Ի՞նչ էր սակայն այդ ոգին, այդ հարազատ ու անկեղծ նուիրումը՝ որով կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ կրցաւ այդ փոքրիկ վարժարանի աշակերտները գիրար կապել անկեղծ զգացումներով --այն աստիճանի՝ որ ամբողջ տասնամեակներ ետք, նոյն վարժարանի աշակերտներ երբ իրարու հանդիպին, կ'ողջագուրուին այնպէս իբրեւ թէ տարիներով գիրար կորսնցուցած քոյրեր կամ եղբայրներ եղած ըլլային:

1972-ին, Երեւանի մէջ, երբ կը բարձրանայի Սփիւռքահայութեան հետ Մշակութային Կապի Կոմիտէի շէնքի սանդուխներէն՝ աստիճաններէն վար կ'իջնէր ինծի տարեկից անձնաւորութիւն մը: Յանկարծ մեր աչքերը իրարու հանդիպեցան եւ մենք, երկուքս, պահ մը արձանացած գիրար դիտելէ ետք՝ ողջագուրուեցանք իրարու անունը տալով: Հայաստանի վաստակաւոր արուեստագէտ՝ արձանագործ Թորգոմ Ջէօրէքճեանն էր, որ այդ օրերուն կերտած էր իր հայրենակից՝ Դանիէլ Վարուժանի արձանը: Մեր դպրոցական տարիներուն քաշուած խմբանկար մը ցոյց տալով ըսաւ.- «Որքա՜ն պիտի փափաքէի անգամ մըն ալ տեսնել մեր անզուգական ուսուցիչը...»:

Նման դէպքեր պատահեցան մէկէ աւելի անգամներ: Պատահեցաւ Բէյրութի մէջ, պատահեցաւ Լոս-Անճըլըսի մէջ, երկրորդ անգամ ըլլալով պատահեցաւ դարձեալ Երեւանի մէջ, Արմէնիա հիւրանոցին առջեւ, երբ յանկարծ տիկին մը ինծի փաթթուելով բացագանչեց՝ «Սելանիկի Պ. Բիւզանդին դպրոցէն կը ճանչնամ քեզ...»:

Մեր կեանքէն ասուպի նման անցնելէ ետք, Բիւզանդ Եղիայեանը անցաւ Աթէնք ու աւարտեց այնտեղի Աստուածաբանական ամերիկեան վարժարանը: Յետոյ անցաւ Զուիցերիա եւ յաճախեց Ժընեւի Միջազգային Օրէնսդիտութեան Բարձրագոյն Ուսմանց Հիմնարկը, զոր աւարտելէ ետք անցաւ Անգլիա ու լրացուց Պըրմինկհամի Վուտպրուք Հիմնարկը: Ուսման շրջանը աւարտելէ ետք, հրաւիրուեցաւ դարձեալ Զուիցերիա եւ պաշտօնավարեց Քրաֆթ Պոնար Հիմնարկութեան մէջ: Այդ շրջանին հպարտութեամբ կը հետեւէինք իր հանրային գործունէութեան եւ հաճոյքով կը կարդայինք իր այժմէական յօդուածները՝ պարբերական մամուլի մէջ: Յուզումով կը յիշեմ իր մէկ գեղեցիկ գրութիւնը Յովհաննէս Ասպետի մասին: Իրարու պաշտօնակից ըլլալէ աւելի, երկու ասպետները մտերիմ բարեկամներ էին:

Եւ այսպէս, ամբողջ եօթանասունամեակ մը, Բիւզանդ Եղիայեան, ձեռքը դըրած հայ ժողովուրդի բազկերակին, տըւաւ մեզի՝ մեր ապրումներուն, մեր իղձերուն, մեր պատմական անցեալին, ներկային ու ապագային մասին անհամար գըրութիւններ, տեսութիւններ ու մանաւանդ՝ բիւրեղացած տեսակէտներ: Պէյրութի մէջ տարիներ շարունակ եղաւ սիրուած ու յարգուած դաստիարակը բարձրաստիճան կղերականներու, եւ հասցուց անհամար թիւով եկեղեցականներ ու աշխարհական մտաւորականներ՝ որոնք

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԺԵ. դարուն Թրքական մէկէ աւելի արշաւանքներու թիրախ եղած է Վենետիկը: Անոնք գիւրութեամբ հասած են ցամաքամաս, թալանած ու հրդեհած գիւղեր, սպաննած բազմահազար տեղացիներ: Վենետիկ պարտադրուած է ծանր կորուստներ կրելու եւ հարկատու ըլլալու Օսմանեան Պետութեան:

1499-ին Իսկէնտէր փաշայի ղեկավարած յարձակումը եւս ծանր հետեւանքներ կ'ունենայ Վենետիկի համար: Տասը հազար ֆրիուլցիներ կը սպաննուին կամ կը բանտարկուին, 132 գիւղեր հրոյ ճարակ կ'ըլլան, կը կողոպտուին ու մեծ քանակութեամբ անասուն կը գրաւուի: Խուճապը կը տարածուի մինչեւ Փատովա, Վերոնա, Վիչենցէ եւ Թրեվիզօ ուր մարդիկ կը սկսին ապաստանիլ դղեակներուն մէջ: Եւրոպական Պետութիւններուն անհաշտ վիճակն ալ կը դիւրացնէ Թուրքերուն գործը:

Այս կացութեան կը զուգադիպի Լէոնարտօ տա Վինչիի Միլանոյէն Վենետիկ մեկնումը: Միլանոյի մէջ ան «ճարտարապետը, ճարտարագէտը եւ տօներու կազմակերպիչ»ն է Լիւտովիկ լը Մօրի որ 1499 Հոկտեմբերին կը վտարուի Ֆրանսայի թագաւորին կողմէ: Վենետիկի կացութեան տեղեկանալով Լէոնարտօ տա Վինչի քաղաքին համար պաշտպանութեան ծրագիր մը կ'առաջարկէ, ծովու եւ ցամաքի բաժիններով:

Ծովային պաշտպանութիւնը կը ծրագրէ ընդծովեայ միջոցներով. նոյնիսկ ընդծովեայ նաւու մը յատակագիծը կը պատրաստէ. յետոյ սակայն կը պատռէ զայն, այն մտավախութեամբ որ մարդը իր չարութեամբ կրնայ զայն օգտագործել ծովու խորքին մէջ ոճիրներ գործելու համար:

Ցամաքային պաշտպանութեան համար մտածած է պարիսպներու շղթայ մը որ դիմադրէ ամէն ներխուժումի: Որպէսզի յարմարագոյն տեղը որոշէ անոր համար, տա Վինչի որ վարժ էր հիմնուելու իր անձնական դիտարկումներուն, գացած է Ֆրիուլ: Շատ քիչ փաստաթուղթ կայ այս ճամբորդութեան վերաբերեալ: Ոչինչ կայ սակայն փաստելու համար թէ կիրարկութեան դրուա՞ծ են Լէոնարտօ տա Վինչիի այս ծրագիրները:

ՔԱՂՀԱՆ

Ե՞ՐԲ ՍԿՍԱՒ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹԵԱՆ ԴՐՈՒԻԼ ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏԱՆԻՆ

Ամուսնութեան մատանին ամենահին ժամանակներէ սկսեալ գործածած է մարդկութիւնը եւ այս սովորութիւնը համաշխարհային բնոյթ ունի: Աւանդութիւնը այնքան կը խորանայ պատմութեան էջերուն մէջ, որ ոչ ոք կրնայ ըսել մատանիի առաջին կիրարկութեան թուականը:

Իրողութիւն է որ մատանին շրջանակ մըն է, օղակ մը, որ կը փաստէ գործածութեան պատճառը: Շրջանակը կատարելութեան խորհրդանիշն է: Գալով ամուսնութեան, ամուսնութիւնը կը փակէ անհատի կեանքի շրջանը: Նկատելի է որ այր մը առանց կնոջ, կամ կին մը առանց ամուսնի կը համարուին անկատար: Երբ կ'ամուսնանան, այր եւ կին կը կազմեն ամբողջական միաւորում մը, այսինքն այն ինչ, որ մատանին (օղակը կամ շրջանակը) կը բնորոշէ:

Որոշ ժողովուրդներ կը հաստատեն որ հարսանիքի մատանին վահանակ մըն է, դրուած կնոջ վրայ: Ժամանակին, երբ կինը կը փախցնէին, անոր բազուկին կամ ոտքին ապարանջան մը կ'անցընէին, որ կ'ապացուցանէր թէ այդ կինը կը պատկանի ցեղի մը որոշ անհատին: Յետագային այդ ապարանջանը կամ վահանակը փոխակերպուած է մատանիի:

Գիտենք որ նախամարդը կը հաւատար կախարդութեան (մոգութեան), ուստի պարան մը կ'ոլորէր եւ կը փաթթէր իր փափաքած կնոջ դէմքին: Ան կը հաւատար որ նմանօրինակ արարքով կամ հանդիսութեամբ կնոջ ոգին կ'անցնի իր մարմնին եւ կինը յաւիտենապէս իրեն կը պատկանի:

Ահա այս ձեւով է որ յառաջացած է ամուսնական մատանի գործածելու սովորութիւնը:

Ամուսնութեան մատանին առաջին անգամ գործածած են Եգիպտացիները: Պատկերագրերուն մէջ (հիյէրոկլիֆ) օղակը կամ շրջանակը կը նշանակէր յաւիտենականութիւն եւ ամուսնութեան մատանին կը նշանակէր մշտատեւութիւն: Քրիստոնեաները փրկչական 900 թուականէն սկսեալ սկսած են գործածել ամուսնութեան մատանին:

Ինչո՞ւ մատանին կը դրուի ձախ ձեռքի չորրորդ մատին վրայ: Հին Յոյները կը հաւատային որ յատուկ երակ մը կայ մատնեմատին վրայ, որ ուղղակի կ'ընթանայ դէպի սիրտ: Սակայն ճշմարիտ կը համարուի նաեւ այն կարծիքը, թէ մատնեմատը քիչ գործածուող մատ մըն է, ուստի ամենայարմար մատն է վրան զարդ կրելու համար:

«Ս. Փ.»

Օ րուան հարցեր

ՄԵԾԱՒՈՐՈՒՀԻԻՆ ՎՃՌԱԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Փեքինի կիներու միջազգային Համագումարի օրերուն կնոջական ձայն մըն ալ հնչեց բոլորովին տարբեր անկիւնէ մը, բաւական տարբեր մտահոգութեամբ, բայց հաւասարութեան նոյն պահանջքով:

Վիէննական թերթի մը մէկ լրագրողը գացած է զրուցելու, աւելի ճիշդը մօտիկ ըլլալու եւ արձագանգելու կրօնաւորուհիի մը կողմէ բանաձեւուած պահանջները: Ան նախագահուհին է մեծաւորուհիներու միութեան որ ամբողջ աշխարհի մէջ ունի 1200 անդամներ:

Կը յիշեցնէ թէ դարերէ ի վեր կրօնաւորուհիները առանին գործունէութեամբ, որպէս հիւանդապահ աշխատելով միշտ լուած են, որովհետեւ անոնց հաւատացուցած են որ Աստուծոյ կողմէ իրենց տրուած դերը ատիկա էր: Այսօր որոշած են փոխել այդ պատկերը ու շարժումին կեդրոնը կը գտնուի Հռոմի մէջ:

Ապրիլին հոն իտալացի մեծաւորուհիներու համագումարը տեղի ունեցած էր, մասնակցութեամբ 600 կրօնաւորուհիներու: Հոն հնչած է եկեղեցական իշխանութենէն բաժին մը ունենալու պահանջքը, որովհետեւ կրօնաւորուհիները համոզուած են որ «Յիսուս միմիայն այրերու չյանձնեց եկեղեցին»:

Խօսելով այս մասին, քոյր Ֆարինա կ'ըսէ թէ պիտի պայքարին. ինք աստուածաբանութիւն ուսանած է եւ ներկայիս համալսարանը կը դասախօսէ: «Զենք ուզեր այլեւս ցածորակ գործեր կատարողներ ըլլալ միայն» կը գոչէ ան, քողածածկ գլուխներէ բաղկացած ունկնդիրներուն առջեւ:

1968-ին առաջին կրօնաւորուհին եղած է որ ուզած է համալսարան երթալ: Կ'ըսէ թէ միշտ առաջնորդուած է բացառապէս արական տիրակալութեան ենթակայ եկեղեցի մը մերժելու տրամադրութենէն: Արդէն, անցեալ Հոկտեմբերին, եկեղեցական կեանքին մասին սինոդոսի մը ընթացքին բազմաթիւ անգամ խօսք առած ու դերագոյն դասուն շանթերը հրաւիրած էր իր վրայ:

Այսօր ամբողջ աշխարհի վրայ կաթողիկէ կրօնաւորուհիներու թիւը (700 հազար) շատ աւելի է քան այրերուն թիւը (230 հազար): Իտալիոյ մէջ առաջինները հընգապատիկ աւելի են: Եւ կիներու այս բանակը այնպիսի նպատակներ ունի որ պապն ու իր կրօնաւորները արդարօրէն իրաւունք ունին վախ զգալու: Անոնք կ'ուզեն իրենց ինքնութիւնը հաստատել, եկեղեցիին մէջ ինքնավար ըլլալ, իսկական մասնակցութիւն ունենալ կրօնական, հովուական եւ նաեւ մատակարարումի գետնին վրայ: Այս հանդրուանին քոյր Ֆարինա տակաւին չի խօսիր կին քահանաներու մասին: Բայց կ'ըսէ թէ Յիսուս երբեք միմիայն այր եկեղեցականներու մասին խօսած չէ:

Կրօնաւորուհիներու այս կարգի բողոքներն ու պահանջները, այնպէս կը թուի որ լսող չկայ Վատիկանի մէջ այսօր: Պապը թէեւ կը փորձէ առաջքը առնել անախորժ զարգացումներու: Իգական սեռը վերարժեւորելու իր փափաքը սակայն բաւական բռնազբօսիկ ու յապաղած կը նկատուի: Այսուհանդերձ, կարելի չէ ըսել թէ ամենափոքր զիջումի մը իսկ տրամադրութիւն ցոյց կու տայ: Ան երբեք պիտի չուզէ որ կին մը խորանին մօտենայ:

Ասոր քով, կա'ն կրօնաւորներ որոնք կը զօրակցին կրօնաւորուհիներու պահանջներուն: Իռլանտացի կարդինալ մը ամիսներէ ի վեր կը փափաքի որ հիմնովին փոխուի կիներու հանդէպ եկեղեցիին կեցուածքը: Անոր Նոր Կինեցի մէկ պաշտօնակիցն ալ յարմար կը դատէ որ կրօնական եւ հովուական բոլոր մակարդակներուն վրայ կիներուն աւելի տեղ տրուի:

Զօրակցութեան մէջ Յիսուսեանները յառաջ գացած են մինչեւ կիներէ ներողութիւն խնդրելու քայլը: Անոնք չեն վարանած գրելու. «Մենք, կղերականներս, պատասխանատուութեան մեր բաժինը ունինք Եկեղեցիէն ներս կիներու ցոյց տրուած խտրականութեան մէջ»:

Ա. Թ. Թ.

փայլեցան զանազան ասպարէզներու մէջ ու փայլեցուցին իրենց միջավայրը, ծառայելով հայ ժողովուրդին: Վայելեց մըտերիմ բարեկամութիւնը երջանկայիշատակ կաթողիկոսներու, գիտնականներու և համաշխարհային վարկ ունեցող օտար մըտաւորականներու: Կիպրոսի Մելգոնեան Հաստատութեան մէջ ունեցաւ բեղուն գործունէութիւն, մտցնելով հոն կրթական նոր ուղիներ, վարչական բարեկարգութիւններ ու միշտ ջանաց հիմնովին փոխել ժանգոտած, հնադարեան մտայնութիւններ:

Ամբողջ էութեամբս կը հաւատամ, որ եթէ երբեք հայ իրականութեան մէջ պատասխանատու դիրքերու վրայ գտնուող անձնաւորութիւններ լսէին Բիւզանդ Եղիայեանի յորդորները ու իր հանրային բազմամեայ գործունէութեան որպէս արդիւնք ունեցած փորձառութիւններէն օգտուէին, այսօր՝ մենք, արտասահմանեան գաղութներու մէջ կ'ունենայինք կատարեալ միասնականութիւն, ներդաշնակութիւն ու մեր ժողովուրդի քաղաքակրթական ու մշակութային մակարդակին վայել՝ որակեալ ու բովանդակալից կեանք: Բիւզանդ Եղիայեան հարուստ ժառանգութիւն մը կտակած է մեր ժողովուրդին: Տուած է մեզի կոթողական գործ մը՝ մեծածաւալ «Պատմութիւն՝ Ատանայի Հայոց», նաեւ «Հայ Ցարանուանութեանց բաժանումը 19-րդ դարուն», երկու մանկավարժական գործեր՝ «Սերունդի մը Դաստիարակութիւնը» և «Մանկավարժական Դասախօսութիւններ» եւ նաեւ՝ պատմուածքներու հաւաքածոյ մը՝ «Արդի Հայ Գրականութիւն»: Իր «Ժամանակակից Պատմութիւն Կաթողիկոսութեան Հայոց Կիլիկիոյ», վերջին տարիներու պատմութիւնն է Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան ու շարունակութիւնը՝ երջանկայիշատակ Բաբգէն Կաթողիկոս Կիւլէսէրեանի համանուն գործին:

Որպէս երիցագոյնը աշխարհի չորս ծագերուն ցրուած իր անհամար թիւով աշակերտներուն՝ ինծի համար իսկական հաճոյք ու հպարտութիւն է գրի առնել այս տողերը ու դասել զինքը մեր մեծագոյն դաստիարակներէն՝ Հինդլեաններու, Երուանդ Տէր-Անդրէասեաններու եւ Ռուբէնս Պէրպէրեաններու շարքին:

ՑՈՎԻԿ ԷԹԵԱՆ

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝ ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

-- Գիտէ՞ք, բնաւ վարժ չեմ այս տեսակ խօսակցութեան, կեանքիս մէջ առաջին անգամն է որ այս նիւթին մասին կը խօսիմ ուրիշ մէկուն... ձեզի բացուեցայ որովհետեւ Հայաստան ենք եւ... կատարեալ անծանօթներ չեն կրնար զիրար ցաւցընել, անանկ չէ՞:

-- Այո:

Խնդաց Զարուհի: Գտեր էր իր բնական ուրախութիւնը:

-- Խնդացի որովհետեւ ուրախ եմ որ անկեղծ ենք, ու չէք գթար վրաս ու ծիծաղելի չէք գտներ զիս, այնպէս չէ՞:

Մարդը շարժեց գլուխը, հաստատական:

-- Գիտէք մէկ ժամ առաջ ըսի թէ խոստովանութիւն մը ունիմ ընելիք ձեզի:

Զարուհի առաջ ծռեցաւ, սեղանին վըրայ.

-- Բայց պիտի չընեմ ատիկա, պէտք չըկայ այլեւս, որովհետեւ վստահ եմ հասկցաք ինչ պիտի ըսէի:

Մարդը մեղմօրէն խնդաց, առաջին անգամ ըլլալով:

-- Այո... եւ կարծեմ պէտք է ելլենք:

Ոտքի ելան: Դէմ դիմաց կեցած կարճ պահ մը, մարդկային անկարելի զոյգի մը կատարեալ պատկերն էին. «Եթէ միայն գիտնար այս մարդը ինչքա՜ն սէր կայ մէջս իրեն համար...» խորհեցաւ: Ժամացոյցին նայեցաւ:

-- Ժամը երկու եղեր է արդէն:

Պողոտային եռուզեռը չէր դադրեր: Քիչ մը հեռուն պանդոկէ մը տհոլ զուռնայի աղմուկ մը դուրս կը թափէր ու կ'ողողէր ամէն կողմ:

-- Ի՞նչ է աս աղմուկը, ինչպէ՞ս չլսեցինք մինչեւ հիմա:

-- Հարսանիք կայ:

Նայուածքները իրարու հանդիպեցան ու իրար բռնեցին, երկարատեն: Յետոյ ձեռք թօթվեցին ու բաժնուեցան:

Ցոգնած էր մարմնով ու մանաւանդ ջիղերով: Դանդաղ քայլերով յառաջացաւ եա դէպի պողոտայ: Օրը սպառած էր իր մարդկային բովանդակութենէն. «ասկէ աւելի կեանք չեմ կրնար ապրիլ այսօր» խորհեցաւ: Շուրջը Երեւանը կը խայտար մինչ տրտում երջանկութիւն մը կը փըրփըրար իր մէջ «ասկէ ետք օրերս ու գիշերներս նոյնը պիտի չըլլայ, գիտեմ» ըսաւ ինքնիրեն: Կեանքի մեծ պահերու յաջորդող ջլատիչ ջղապրկումի տրամադրութիւն մը ընկերացաւ իրեն մինչեւ տուն:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 13, 1993,
առաւօտեան ժամը 10·50:

-- Մօրքուր:

-- Հա ճանս:

-- Հօս ո՞ւր թերթ կը ծախեն:

-- Չիտեմ: Աղբօրդ հարցուր, ան գիտնալու է:

-- Ո՞ւր է, աղբարս ո՞ւր է:

-- Աստուած գիտէ:

Զարուհի, երդ մը մոլտալով, կարգի դըրաւ նեղլիկ սենեակը հազար ու մէկ աննշան բայց կարեւոր առարկաներով խճողուած, չտեսց բազմոցը ուր մօրքուրը կը պառկէր գիշերը: Յետոյ եաեւէն խոհանոց գնաց:

-- Ի՞նչ կ'եփես կոր:

-- Խաշլամա հարկաւ... երէկ Յակոբը բերաւ միսը:

-- Ան ալ ըսես նէ Երեւանի կէսը կը ճանչնայ արդէն: Երես լուալու ջուր կա՞յ:

-- Հա, առտուն ան ալ բերաւ, վարէն:

-- Ի՞նչ, ժամը քանի՞ է որ:

-- Տասնըմէկ կ'ըլլայ քիչ ետք:

Զարուհի բացաւ պատուհանը որ նեղ բակին վրայ կը նայէր: Լուացք կախուած պատշգամներէն, թուղթով գոցուած պատուհաններէն, կոտրած փեղկերէն անանձնական մեռելութեան տպաւորութիւն մը եկաւ որ Քարանթինան յիշեցուց՝ իրեն որու կուտակուած աղքատութեան եւ մարդկային տառապանքի թակարդին մէջ ինկած էին իր թաղեցիները: Անսովոր մօտիկութիւն մը կը զգար այս անծանօթ անձերուն հանդէպ, իրենց Հայու անյոյս, աննշան գոյութիւնը որոշ արժանապատուութեամբ քաշկռտող օրէ օր, սենեակէ սենեակ եւ որոնք կը յաջողէին պահել ազգին յուզիչ նկարագրէն չէշտ մը, խօսք մը...:

(Շար. 6)

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՅ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 24-ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ մատաղօրհնութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի, բարձր հովանաւորութեամբ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ-ի

Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Իսի-լէ-Մուլինոյի «Տարօն» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝

Ստեփան Սրկ. Նորկանեանի:

Պատարագի աւարտին, հաւաքոյթ, Բազմապետարանի կողմէ տրամադրուած «Շառլ Ազնաւուր» սրահին մէջ, սիրոյ սեղաններու շուրջ հաճելի քանի մը ժամ անցընելու համար:

Սիրով կը հրաւիրուի շրջանի ժողովուրդը՝ աղօթելու եւ ուխտ կատարելու:

ԾԱՆՕԹ. -- Ժամերու փոփոխութիւնը նկատի ունենալ:

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «*Araxe*» de Lyon-Villeurbanne
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
vous présentent
sous la direction de
KHATCHIG YILMAZIAN
LA CHORALE SAHAK MESROP
de Marseille
pour un

Concert Exceptionnel de Chants Arméniens

le Samedi 30 Septembre à 20 heures 30
au Centre Culturel
et de la Vie Associative
234, cours Emile Zola,
69100 VILLEURBANNE

Entrée : 80 F. (gratuit jusqu'à 12 ans).
Renseignements : 78. 93. 57. 43.
(Du mardi au samedi, les après-midi).

REPAS à BIÈVRES

Comme chaque année, la Croix Bleue Arménienne, Section d'Issy-les-Moulineaux (Dirouhie Sérengulian) offre un repas à ses aînés au château de Bièvres le Samedi 23 Septembre.

Le car partira à 12 h 30 du 45 rue de la Défense, avec arrêt à 12 h 45 devant l'église arménienne 6 av. Bourgain.

Retour vers 18 heures.

Les personnes intéressées sont priées de se faire inscrire au plus tard le 17 septembre auprès de:
Takouhie tél. 46 44 01 26
Nicole tél. 47 36 27 14

La Section des Jeunes de la Cathédrale Arménienne

339, avenue du Prado, MARSEILLE 8e

Vous informe de la reprise de ses activités.

Pour la saison 1995 / 1996 sont programmés :
— Des activités culturelles;
— Soirées à thème;
— Théatre;
— Célébrations de fêtes traditionnelles.

P.S. — Si tu es un jeune Arménien, plein de vitalité et d'entrain, viens t'éclater, dans notre équipe enthousiaste ! !

Pour tout renseignement :
Téléphonez au 42. 03. 05. 63
91. 43. 77. 44 après 20h.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր եւ Կրասիա Յովսէփեան եւ զաւակները 1.000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, Տիկին Անահիտ Դաւիթեանի մահուան առթիւ:

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 24՝
Պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :

l'UMAF à l'UGAB

l'UGAB accueille une association... l'Union Médicale Arménienne de France (U.M.A.F.)

Fêtant cette année ses 20 ans, *l'Union Médicale Arménienne de France* a à son actif un grand nombre de réalisations, dont notamment une coopération sanitaire constante avec la mère-patrie qui la place en tête des associations médicales de la diaspora

C'est une partie de ce travail qui sera présentée à l'occasion de cette soirée par les dirigeants de l'UMAF, le Vendredi 22 Septembre
à 20 heures 30 précises
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 25, ժամը 18-ին, եկեղեցւոյ կից սրահը:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
17, rue Bleue, Paris 9e

ԳՐԱԿԱՆ - ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԳԻՒՂԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ
ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ
ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Կը ներկայացնեն՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ,
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՔԷՍԵԱՆ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 25,
ժամը 20.30-ին

ՀԲԸՄ-ի «Ալեք Մանուկեան» սրահը՝
118, rue de Courcelles, Paris 17e

-- Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ --

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 30, Տօն է Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին

Այս առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21, երեկոյեան ժամը 6-ին, Հայաստանի անկախ Նոր Հանրապետութեան հռչակման տարեդարձին առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ժամերգութեան աւարտին, Գոհաբանական մաղթանք կ'ըլլայ Հայաստանի յաւերժութեան համար:

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը մասնակցելու ազգային այս տօնին առթիւ կատարուող հոգեպարար արարողութեան:

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հովանաւորութեամբ եւ ներկայութեամբ
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ-ի
Հայաստանի Հանրապետութեան
Ֆրանսայի գործակալ
կազմակերպութեամբ՝
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Թեմական Խորհուրդի

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20, ժամը 18-ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ Գոհաբանական մաղթանք,
նախագահութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ-ի
Առաջնորդական Տեղապահ

եւ մասնակցութեամբ Հայ Աւետարանական եւ Կաթողիկէ Եկեղեցիներու, որուն պիտի յաջորդէ պաշտօնական ընդունելութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուի մերազն ժողովուրդը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է. --

Տիկին Հերանոյշ Անճէմեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սարաճեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հայկ Անճէմեան 100 Ֆր.:

Տիկին Ալիս Քէօլէեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Իսկէնտէրեան 100 Ֆր.:

Զատկուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Արթիւր Կալեանց 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տիգրան Արսլանեան 100 Ֆր.:

Ալէն Պագըրճեանի մահուան քառասունքին եւ Հերանոյշ Անճէմեանի յիշատակին՝ Ռոպէր Սարաճեան ընտանիք 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հայկ Սեմերճեան 100 Ֆր., Ժոէլ եւ Թիէրի Սարաճեան 200 Ֆր.:

Տիկին Զարդար Ղազերեանի (ծնեալ՝ Առաքելեան) մահուան առթիւ՝ Տիկին Փոլէթ Արզումանեան 200 Ֆր., Տիկին Ռուսեան 1.000 Ֆր.:

Շառլ Աւագեանի մահուան առթիւ՝ Պ. Սահակ Տորումեան 100 Ֆր.:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ԼԻՈՆ

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի «Հայկազեան» միօրեայ վարժարանի վերամուտն է Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 4, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը 9-էն 12 եւ կէսօրէ վերջ 14-էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ Չորեքշաբթի կէսօրուան ճաշէն:

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ դիւանատան:

⁂

ՇԱՒԻԼ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու երկօրեայ դպրոցի ուսուցչական կազմը կը ծանուցանեն որ հայերէն լեզուի ու կրօնագիտութեան դասերը կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20, առաւօտեան ժամը 9.30-ին: Դպրոցը բաց է ամէն Չորեքշաբթի ժամը 9.30 - 12 եւ կէսօրէ ետք ժամը 14 -- 16, սկսնակ ու յառաջացած աշակերտներու համար եւ Ուրբաթ օրերը երեկոյեան ժամը 18 -- 21, չափահաս աշակերտներու համար:

⁂

ARNOUVILLE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section *Astrig*, d'Arnouville-lès-Gonesse, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel informe que l'inscription aux cours d'arménien (adultes et adolescents) aura lieu le Samedi 23 Septembre à 15 h dans la salle municipale Léo Lagrange à Arnouville (salle CBAF). La présence des élèves s'avère indispensable.

⁂

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB-*Jeunes* Marseille vous informe que des cours d'arménien, selon la méthode audiovisuelle de *Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN*, seront enseignés au siège de l'UGAB.

Ces cours s'adressent à des personnes non arménophones.

Ils débuteront la première semaine d'octobre.

Pour tous renseignements et inscriptions rendez-vous à l'UGAB : 327, Bd Michelet Marseille 9e, le 30 Septembre entre 14h et 17h.

Tél. : 91. 22. 10. 45.

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

1977 - 1995
18 ans d'activités permanentes à la M.C.A.
Une action culturelle de long terme

RENTREE 95 - 96

Vous vous intéressez à la culture arménienne, vous voulez pour vous et vos enfants recevoir un enseignement culturel diffusé par un corps enseignant compétent et expérimenté dans une structure ouverte à tous

Venez vous informer et vous inscrire
JOURNEE PORTES OUVERTES
SAMEDI 23 SEPTEMBRE
de 14h30 à 19h
Rencontre avec les animateurs et les professeurs (16h-18h)
Diffusion livres

Reprise des cours et animations le Mercredi 4 Octobre

La M.C.A. revient sur AYP FM le Mercredi 27 Septembre à 10h15

9, rue de Madrid. 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

UGAB - VALENCE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
DE VALENCE
fête le 4ème anniversaire de l'Indépendance de l'Arménie

grande soirée dansante

Le 23 Septembre
à partir de 20 heures 30

au Pavillon d'Accueil du Palais de la Foire de Valence

animée par le Chanteur YORGANTZ *et son Orchestre*

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 21
JEUDI
21 SEPTEMBRE
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.682 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 71e ANNEE — N° 18.682

ԹՈՒՐՔԻԱ Կ'ԱՌԱՐԿԷ ՅՈՒՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ «ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ» ԿՈՉՈՒՄԻՆ

Սեպտեմբեր 22 - 24, Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ տեղի կ'ունենայ «Յայտնութիւն եւ շրջապատ» խորագրուած ժողով մը որուն պատրաստութեան փուլին Թուրք իշխանութիւնները խնդրականացուցած են Բարթողիմէոս Պատրիարքին «տիեզերական» տիտղոսը: Հակառակ Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութեան ազդարարութեան, թէ՛ հրաւիրագիրներուն, թէ՛ ժողովին առթիւ գրի առնուած գրութիւններուն մէջ գործածուած է «Բարթողիմէոս Տիեզերական Պատրիարք» ձեւը, ինչ որ զայրոյթ պատճառած է Թուրք իշխանութիւններուն:

Այս առթիւ Թուրք մամուլը կը յիշեցնէ թէ 1994 Փետրուարին Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցած էր նոյն տեսակի ժողով մը որուն աւարտին ստորագրուած էր «Վոսփորի յայտարարութիւն»ը. զայն ստորագրած էին Յունաց Պատրիարքը եւ Թուրքիոյ Կրօնքի Նախարարը: Այդ յայտարարութեան անգլերէն տարբերակին մէջ Բարթողիմէոս Պատրիարքին անունին կցուած է «տիեզերական» տիտղոսը, իսկ թրքերէնին մէջ միայն «Բարթողիմէոս Պատրիարք»: Թուրք նախարարը առանց անդրադառնալու տարբերութեան, ստորագրած է երկուքն ալ եւ որովհետեւ միջազգային բեմին վրայ նկատի առնուած է անգլերէն բնագիրը, Թուրքիա նկատուած է «տիեզերական» կոչումին համաձայն կողմ:

Թուրք մամուլը այս վէճը կ'առնչէ Պոլսոյ Յունաց Պատրիարքարանին օրինավիճակին: Կ'ըսուի թէ Եւրոպայի Մաքսային Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան համար ԱՄՆ-ու կողմէ կարեւորագոյն պայման կը նկատուի Յունաց Պատրիարքարանին անկախութիւնը: Աւելի մեկնաբանութիւնը այն է որ «Թուրքիա այդ անկախութիւնը ճանչնալու [illegible] ծանր բեռան մը տակ պիտի մնայ: Պատրիարքարանը բնականաբար պիտի պահանջէ որ իրեն վերադարձուին իր վաքըֆներուն պատկանող կալուածները: Բազմաթիւ այդ կալուածները այսօր ուրիշներ կը գործածեն: Ատիկա պատճառ պիտի ըլլայ որ հատուցում պահանջուի, ինչ որ միլիառներու գումար կը նշանակէ եւ որ Թուրքիա անկարող է այդ վճարումը կատարելու»:

Թուրք մամուլը նաեւ դիտել կու տայ թէ Թուրքիան դադրած է կայսրութիւն մը ըլլալէ ու այսօր կարելի չէ «տիեզերական պատրիարք»ի տիտղոսը գործածել: Ատկէ զատ, երկրին մէջ խալիֆայութեան ալ վերջ տրուած ըլլալով, Յունաց Պատրիարքը չի կրնար «տիեզերական» կոչուիլ:

Հետաքրքրական է որ Թուրք մամուլը արձագանգելով վէճին, երկու չարեաց փոքրագոյնը ընտրելու իմաստութեամբ կ'ընդունի թէ «Յունաց Պատրիարքարանին պատկանող բազմաթիւ կալուածներ այսօր կը գործածուին ուրիշներու կողմէ»: Հետաքրքրական է նաեւ հատուցումի հաւանականութեան մէջբերումն ալ, որ ակամայ կը յիշեցնէ «գող, սիրտը դող» ասացուածքը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ նախարարը Իսմայիլ Ճէմ Ժընեւի մէջ հաւաքուած «Թրքական արուեստներու 10-րդ Համագումար»ին բացումին յայտարարած է որ 1999-ին մեծ շուքով պիտի նշուի Օսմանեան կայսրութեան հիմնումին (1299) 700-ամեակը: Նշումի հանդիսութիւնը ըստ նախարարին տեղի պիտի ունենայ Արեւմտեան Եւրոպայի մայրաքաղաքներէն մէկուն մէջ: Նոյն ճառին մէջ Ի. Ճէմ ըսած է. «Թրքական արուեստներու մէկ յատկանիշը այն է որ ունին բովանդակ մարդկութեան զարգացումն ու գեղեցկութիւնը դրոշմած արուեստի մը մշակութային բնոյթը: ... Մենք արտայայտութիւնն ենք մեր աշխարհագրութեան վրայ ապրած ու շնչած բոլոր մշակոյթներուն...»:

ԽՐՈՒԱԹԻՈՅ իշխանութիւնները յայտարարեցին թէ կը դադրեցնեն արշաւանքը հիւսիսային Պոսնիա, Սերպերու դէմ: Ցարդ, սահմանակիցներուն հետ 5.000 քմ. քառակուսի գրաւած են մէկ շաբթուան մէջ եւ արեւմտեան պետութիւնները վախ ունէին որ կը գրաւեն Պոսնիոյ կարեւորագոյն սերպ քաղաքը՝ Պանժա Լուքա: Սեպտեմբեր 19-ին հանդիպում մը տեղի ունեցած է Խրուաթ եւ մահմետական պարագլուխներու միջեւ ամերիկացի բանագնացի ներկայութեան եւ ան յայտնած է Թուճմանի եւ Իզեթպեկովիչի միջազգային հաւաքականութեան մտահոգութիւնը: Խօսակցութեան նիւթ եղած է նաեւ ստեղծուած նոր կացութիւնը:

ԹՈՄՐԻՍ ԷՕԶՏԷՆ, Թուրք սպայի մը այրին բաւական աղմուկ հանել սկսած է եւ Ա. էջը գրաւել Թուրք մամուլին: Ամուսինը սպաննուած է Օգոստոս 14-ին ՓՔՔ-ի հետ բախումներու ընթացքին եւ ինք փոխանակ սպայի մը քաջ այրիի աւանդական դերը խաղալու, կը գրէ Մոնտի թղթակիցը, յայտարարած է. -- «Ամուսինս պարտականութիւնը բրաւ, բայց, չէր կրնար որ Հարաւ-Արեւելեան շրջանի հարցը պիտի լուծուէր սպաննելով կամ սպաննուելով: Զինքը նահատակ մը չեմ նկատեր, աղտոտ քաղաքականութեան զոհն է»: Այս ընթացքը բաւական վրդովում պատճառած է, մանաւանդ Թուրք զինուորական շրջանակներուն մէջ: Մնաց որ այրին այդքանով ալ չէ գոհացած եւ Սեպ. 2-ին հրապարակ ելած է ՓՔՔ-ի նաեւ ըսպաննուած քիւրտ զինուորեալի մը քրոջը հետ, ձեռք ձեռքի, միասնաբար կոչ ընելու համար խաղաղութեան միջազգային օրուան առթիւ: Սոսիալ-դեմոկրատ կուսակցութիւնը շփման մէջ մտած է իրեն հետ եւ ան ընդունած է տնօրէն ժողովին թեկնածու ըլլալ ժողովրդականացնելու համար իր ուղերձը: Սեպտեմբեր 10-ին, ոչ միայն ընտրուած է, հակառակ քաղաքական իր անփորձութեան, այլեւ լայն մեծամասնութիւն ստացած է: Նման յաջողութիւն մը աննպաստ հակազդեցութիւններ ստեղծած է խաղաղ կարգադրութեան մը ընդդիմադիր շրջանակներուն մէջ եւ կարգ մը լրագրողներ սկսած են վարկաբեկել Թոմրիս Էօզտէնը զայն ներկայացնելով որպէս «սքիզոֆրէն» եւ յայտնելով թէ ամուսնոյն մահուան նախօրեակին ամուսնալուծման պիտի դիմէին, որովհետեւ կասկած ունէր որ ամուսինը սիտայէ կամ վեներական հիւանդութենէ վարակուած էր, ուրեմն, կը գրէ այդ պահպանողական լրագրողը, ամուսինը ինքզինքը գրեթէ յանձնած է քրտական գնդակներուն: Ճնշումի տակ, Թոմրիս Էօզտէն հրաժարած է կուսակցութեան տնօրէն ժողովէն:

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ օդանաւի մը սպասաւորը որ կ'ուզէր Իրանէն հեռանալ, դէպի Իսրայէլ շեղում մը պարտադրած է 178 ճամբորդ փոխադրող Պօյինկ 707-ին: Ճամբորդները ողջ-առողջ ելած են օդանաւէն որ էջք կատարած էր հարաւային Իսրայէլի անապատի մէկ զինուորական օդակայանը, միայն սպասաւորը եւ 5 ճամբորդ քաղաքական ապաստան ուզած են Իսրայէլի իշխանութիւններէն: Դէպքը աննախընթաց է իսլամական Հանրապետութեան ստեղծումէն (1979) ի վեր:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ գաղտնի սպասարկութեանց (Նախկին ՔԱ - Կէ - Պէ) թիւ 2-ը՝ Տեմուր Խաթչիաշվիլի խոստովանած է որ մասնակից էր Շեվարնաձէի դէմ մահափորձին (Օգոստոս 29-ին): Ներքին նախարարը ճշդած է թէ Խաթչիաշվիլի խոստովանած է նաեւ այլ երեք քաղաքական ոճիրներու մէջ իր մասնակցութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, առաջին անգամ ըլլալով վիրաբուժական բարդ գործողութիւն մը կատարուեցաւ որ կը կոչուի կամրջում (փոնթաժ), առանց կուրծքը բանալու: Ենթական 51 տարեկան էր եւ գործողութիւնը տեղի ունեցաւ Փարիզի Փիթիէ-Սալփէթրիէր հիւանդանոցը, տեսագրիչի հսկողութեան տակ: Ֆրանսայի մէջ, տարեկան 25 հազար կամրջում կը կատարուի եւ ցարդ անհրաժեշտ էր կուրծքը բանալ: Այս գործողութիւնը կը կայանայ շրջանցելու մէջ խցուած երակին խոչընդոտը կամուրջ մը շինելով վերահաստատելու համար արեան շրջագայութիւնը:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 19/20)

ԵՐՐԵԱԿ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԾ

Թիւրքմէնստանի, Իրանի եւ Հայաստանի արտաքին քաղաքական ղեկավարներու երրեակ հանդիպումը Երեւանի մէջ, որ սկսած էր Կիրակի, Սեպտեմբեր 17-ին, վերջ գտած է երկօրեայ տեսակցութիւններէ ետք, յաջորդ օրը, համաձայնութեան յուշագրի մը ստորագրմամբ եւ մամուլի ասուլիսով: Այս փաստաթուղթը կը բաղկանայ չորս կէտերէ՝ միջդրամատնային համաձայնագիր, կապի մատակարարման, ուժանիւթի եւ փոխադրամիջոցներու հարցեր: Յաջորդ հանդիպումը Դեկտեմբերին, Արտաքին երեք նախարարներուն հանդիպումն է: Կ'ակնկալուի նաեւ, երեք երկիրներու նախագահներուն հանդիպումը՝ Յունուարին:

Պատուիրակութիւնները անջատաբար հանդիպումներ ունեցած են նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի, վարչապետ Հ. Բագրատեանի եւ Արտաքին նախարար Վահան Փափազեանի հետ:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒՆԵՐՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Սեպ. 19-ին, Երեւանի մէջ սկսած է «Հայաստան» Հիմնադրամի հոգաբարձուներու Խորհուրդի տարեկան նիստը: Նախորդ օրն ալ, մասնակիցները եւ Սփիւռքէն լրագրողներ այցելած են Զանգեզուր եւ Արցախ, ուր ծանօթացած են Հիմնադրամին միջոցներով իրագործուող կարգ մը կառուցումներու աշխատանքներու ընթացքին:

ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

«Արմէնփրէս»ի տնօրէն Աշոտ Անտինեան, Սեպ. 18-ին նշանակուած է Ազգ. Ժողովի աշխատակազմի ղեկավար: «Արմէնփրէս»ի տնօրէնի աթոռը ներկայիս թափուր կը մնայ:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԱՐԹՕ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ցաւով իմացանք որ Կիրակի, Սեպ. 17-ին, իր մահկանացուն կնքած է Արթօ Համբարձումեան, երկարամեայ դիւանապետը Հ.Բ.Ը. Միութեան Փարիզի գրասենեակին:

Ողբացեալը քանի մը տարի է արդէն կը տառապէր շաքարախտէ, որու հետեւանքով բարդութիւններ ալ ունեցած էր եւ ունեցաւ:

Ծնած էր 1931-ին Աղեքսանդրիա եւ յաճախած տեղւոյն ազգ. Պօղոսեան Նախակրթարանը, ապա՝ ֆրանսական Լիսէն եւ համալսարանը, հետեւած Առեւտրական Բարձր Ուսմանց: 1970-ին փոխադրուած էր Փարիզ, ուր տարիներէ ի վեր ձեռնհասօրէն կը վարէր Հ.Բ.Ը.Մ.ի գրասենեակը: Իր գործօն մասնակցութիւնը բերած է նաեւ Փարիզի եկեղեցւոյ վարչական աշխատանքներուն:

Ծառայասէր եւ ազնիւ բնաւորութեան տէր, Արթօ Համբարձումեան գնահատուած էր իր շրջապատէն եւ բարեկամներէն, որոնց մօտ կը թողու բարի յիշատակ մը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ առաւօտ (Սեպ. 22) Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին (մանրամասնութիւնները մահազդով՝ Դ. էջ):

Մեր ցաւակցութիւնները իր ընտանեկան պարագաներուն:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ - ՖՐԱՆՍԱ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՋԵՐՄ ՓՈՒԼԻ ՄԷՋ

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան կցորդ Օնուր Էօյմէն երկօրեայ այցելութեամբ մը հանդիպումներ ունեցած է Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութեան պաշտօնատարներու հետ: Թուրք կցորդը յայտնած է թէ բազմաթիւ հարցեր ձեռք առնուած են այդ հանդիպումներուն, ինչպէս Պոսնիան, Միջին-Արեւելքը, Կովկասի եւ Ռուսաստանի զարգացումները: Օ. Էօյմէն «գերազանցապէս բարեկամական» կը նկատէ նախագահ Շիրաքի եւ վարչապետ Ժիւփէի վերաբերումը Թուրքիոյ հանդէպ: Կ'ըսէ թէ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները պիտի չսահմանափակուին քաղաքական ու տնտեսական մարզերով այլ պիտի զարգանան նաեւ միջերկրականեան գործակցութեան ու մշակութային գետիններու վրայ: Թուրքիա -- Ֆրանսա գործակցութիւնը պիտի ներառնէ պաշտպանութեան ճարտարարուեստը, ահաբեկչութեան դէմ պայքարը: Էօյմէն Ֆրանսայի առաջարկած է ահաբեկիչներու յանձնումի համաձայնագիր մը ստորագրել, ինչպէս Թուրքիա ըրած է Գերմանիոյ հետ: Եթէ ստորագրուի այդ համաձայնագիրը, Ֆրանսայի մէջ բանտարկուած ՓՔՔ-ի շարքայինները պիտի յանձնուին Թուրքիոյ:

Թուրք կցորդը Ելիզէի պալատին մէջ տեսակցած է նախագահ Շիրաքի դիւանագիտական խորհրդականին հետ, գլխաւոր նիւթ ունենալով նախագահին Թուրքիա այցելութիւնը կարելի ամէնէն մօտ թուականի մը: Կ'ըսէ թէ նախագահ Շիրաք սկզբունքով ընդունած է հրաւէրը ու իր խորհրդականը անոր ջերմ զգացումները կրկնած է Թուրքիոյ հանդէպ: Թուրք կցորդը հրաւէր ուղղած է նաեւ վարչապետ Ժիւփէի:

ՕԳՆԵ՛Լ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒՆ

Խորհրդային կարգերու քայքայումով ու անկախութեան հռչակումով շուարուն ու դրեթէ աննպատակ վիճակի մէջ յայտնուած շերտ մըն ալ եղաւ գրողներունը: Վերջ գտած էր տիրող դասուն ու մտայնութեան հաւատարմութեամբ եւ տողերու հաշիւով վճարուելու երանութիւնը, շատ յաճախ անկախ՝ արժէքի, տաղանդի նման «մանրուքներ»է...: Խախտած էր ամէն ապահովութիւն վերէն վայելելու դրութիւնը ու անհրաժեշտ դարձած՝ նոր ժամանակներու յարիր կառոյցներու ստեղծումը: Սակայն տասնամեակներու սովորամոլութիւնը նման նախաձեռնութիւններու ջիղը բթացուցած էր ու փնտռուեցան, փորձուեցան քովընտի, աւելի դիւրին ու աւելի շահաբեր կարծուած ձեւեր: Հայաստանի Գրողներու Միութիւնը այդպէսով ծնունդ տուաւ բաւական ինքնատիպ հերձուածի մը որ տիրակալութեան, ամենալայն ախորժակներով ինքզինք կոչեց «Հայ Գրողներու Միութիւն»: Այդ անուանումը պատճառաբանուեցաւ համաձայնութեան մը ձգտումով. այդ միութիւնը իր անդամը կը նկատէր Սփիւռքի գրողներն ալ որոնցմէ իբրեւ թէ անդամակցութեան հաւանութիւն յայտնածներու ցանկ մըն ալ ներկայացուեցաւ մամուլին: Յիշողներ կան անշուշտ թէ ցանկին անուններուն մեծ մասը, հաւանութիւն յայտնելը մէկդի, այդ հրապարակումէն տեղեկացան հայ գրական աշխարհին վերջին այդ նորոգութեան: Յետոյ, ժամանակ մը ետք երբ համայնութիւն ու Սփիւռք ակնկալուածը չբերին, երկու խմբաւորումները իրենց գործունէութիւնը կեդրոնացուցին Գրողներու Տան շէնքին մէջ սենեակ ու աթոռ գրաւելու արշաւի մը վրայ: Այսօր նիւթականէն թելադրուած պայմաններով այդ արշաւն ալ վերջակէտին հասած է որովհետեւ պետական յատկացումներէ զրկուած գրողները այդ Տան սենեակները վարձու տալէ ուրիշ ճար չեն գտած: Եւ Երեւանի Գրողներու երբեմնի շէն տունը զանազան վարձակալներով գործի խանի մը կը նմանի: Գրողներու վարչութիւն, քարտուղարութիւն եւլն. որոնք շատ յայտնի ալ չէ թէ ի՛նչի կը ծառայեն, խցկուած են մէկ-երկու սենեակի մէջ ուր տիրապետողը անդադար ելեւմուտ մըն է, շատախօսութիւնը եւ --երբ գտնուի-- սուրճի սպասարկութիւնը:

Այս քիչ մը երգիծական, շատ մը ողբերգական խուճապէն լաւագոյն պըրծողները եղան այն ճարպիկները որոնք համայնավարի երէկուան շապիկները փոխանակեցին կուսակցական պատմուճաններու հետ. տուիկա իրենց տուաւ ոչ միայն աթոռ, սեղան, այլեւ դիրք, նիւթական եւ ամենայն մասամբ նորին:

Այս բոլորին մէջ աւելորդ է հարցնել թէ ո՛ւր կ'երթայ հայաստանեան գրականութիւնը: Դէպի տեղքայլի մըցանիշներ, եթէ զայն դատենք միշտ երէկուան «պաշտօնական» գրողներէն տիրապետուած միութեան մթնոլորտէն: Բարեբախտաբար, կա՛ն գրելը լուրջի առած անուններ որոնք կապ չունին, ոչ ալ կ'ուզեն ունենալ այդ ոլորտին հետ: Մեծ մասով պարբերական մամուլը անոնց երեւումի վայրը կ'ըլլայ: Կան նաեւ մատենաշարներով կամ որպէս անձնական ձեռնարկ կատարուած հրատարակութիւններ որոնց մէջ կարեւոր տեղ մը ունին Սփիւռքէն տրամադրուած գումարներով եղածները. այդպէս են օրինակ ՀԲԸՄ-ի Ա. Մանուկեան մշակութային հիմնադրամին հաստատած մատենաշարին հինգ հատորները (1994), կամ Ն. Սարաֆեանի արձակներու «Տեսարանները, մարդիկ եւ ես» հատորը (1994) «Երկ» մատենաշարէն: Ամբողջացնելու համար հայաստանեան գրական աշխարհին երէկուան ու այսօրուան ուղղուած հապճեպ այս ակնարկը, պէտք է ըսել տակաւին որ Սփիւռքէն գլխաւորաբար երկու կազմակերպութիւններ «Համազգային»ը եւ «Թէքէեան Մշակութային Միութիւն»ը Գրողներու Միութիւններէն աւելի անկեղծ մտահոգութիւն զգացին յատկապէս հայ գիրի աշխարհին այն հատուածին հանդէպ որ անկախ՝ արժէքի չափանիշէն, ոչ մէկ ճարպիկութիւն ունէր նոր պայմաններէն եւս շահաւոր դուրս գալու: Երկուքն ալ Հայաստանի գրողներուն օժանդակութեան հիմնադրամներ գոյացուցին, կոչ ուղղելով նաեւ հանրութեան: Մամուլը տեղ տուաւ այդ կոչերուն, որոնք պարբերաբար կը շարունակեն կրկնուիլ:

Հայաստանի քաղաքական, տնտեսական եւ այլ բնոյթի հարցերով լեցուն առօրեային մէջ գրողներու ոչ այնքան հետաքրքրական շրջանակը նիւթ ընելու դրդեց մամուլի լուր մը: Ներքին գործերու նախարարութեան «02» շաբաթաթերթը որ ամբողջ համայնապատկեր մը կու տայ քրէական արարքներու, Սեպ. 2-ի թիւին առաջին էջին վրայ կը խօսի աւանդատու հաստատութեան մը հետաքննութեան փուլերուն մասին: Այլ խօսքով, այսպէս կոչուած այն բացառիկ ճարպիկ խաբեբաներուն որոնք երազային տոկոսներու խոստումով շորթեցին եւ թալանեցին ժողովուրդը, հաւաքելով անոր ունեցած տարադրամի գումարները ու ապա բեռը բռնելէ ետք կծիկը դնելով: Այս կարգի «հերոս»ի մը մասին տեղեկացնող լուրը կու տայ նաեւ տուժածներէն բաւական հետաքրքրական անուններու ցանկ մը. 136 տուժածներէն ծանօթ անունները ջախջախիչ մեծամասնութեամբ կը պատկանին Հայաստանի գրական աշխարհին: Այսպէս, Ռազմիկ Դաւոյեան (5 հազար տոլար), Ֆելիքս Մելոյեան (5 հազար տոլար), Պերճ Զէյթունցեան (500 տոլար), Սաղաթէլ Յարութիւնեան (1·000 տոլար), Ալվարդ Պետրոսեան (2 հազար տոլար), Արեւշատ Աւագեան (2855 տոլար), Նորայր Ադալեան (հազար տոլար), Վահագն Դաւթեան (6·900 տոլար), եւլն.: Ինչպէս կը տեսնուի, ցանկին մաս կազմողներուն մէջ են Գրողներու Միութեան նախորդ եւ ներկայ նախագահները, քարտուղարներ, Միութեան թերթին («Գրական Թերթ») գլխաւոր խմբագիրը, գրողներ: Ուշագրաւ այլ կէտ մը անոնցմէ ոմանց ՀՅԴ-ի գործօն անդամ ըլլալու պարագան է:

Ցանկը կարդալէ ետք կարելի չէ նաեւ չմտածել տեղեկութիւններու այս աղբիւրին բնոյթին մասին: Ներքին նախարարութեան պաշտօնաթերթը հասկնալի է որ իշխանութեան անուղղակի բանբեր մը ըլլայ. ու ծանօթ է ՀՅԴ-ի ներկայ կացութիւնը: Այսքանէն դիւրին է կասկած մը բանաձեւել թէ արդեօք թերթը լրատուական իր գործին զուգահեռ, ՀՅԴ-ն վարկաբեկելու առաքելութիւն մըն ալ չի՞ փորձեր: Հարցականը որպէս սահմանափակ պատասխան կրնայ ունենալ այն պարագան որ յաջորդ շաբթուան թերթերէն ոչ մէկուն մէջ վերոյիշեալ անուններէն մէկը հերքում մը բանաձեւած, կամ հրապարակած է: Այս կէտը կրկնելու կը մղէ կրակի ու մուխի վերաբերեալ ժողովրդական առածը:

Անշուշտ ոչ ոք կրնայ նման «յաջողած» փոքրամասնութեան մը վիճակը ընդհանրացնել գրողներու ամբողջութեան: Մանաւանդ գործունէութեան համեմատաբար դիւրինն ու ամէնէն «պատուաբեր»ը ընտրած հատուածներ որոնք հայաստանեան կացութիւններու առթած մտահոգութենէն աւելի օժանդակութեան մղուած են տխղոններու, աթոռներու եւ այլ բարենիշներու հեռանկարով, աղմուկ ու աղաղակ պիտի բարձրացնեն, առանց քաշելու չոր թացէն զանազանելու հրամայականը:

Բայց արդեօք մէկը Հայաստանի գրողներուն օժանդակութեան կոչ ուղղելէ առաջ Սփիւռքին, հարկը տեսա՞ծ է ստուգելու որ նոյն մարդէն 5-6 հազար տոլարի նման գումարներու տէր անունները ի՛նչ վերաբերում ցոյց կու տան իրենց անօգ գրչեղբայրներուն...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

«ՆՈՐ ՕՐ»Ի ԽՄԲԱԳՐԻՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՐԳԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՀԵՏ

Հարցում. -- Սրբազան, որքա՞ն է Հայութեան թիւը Շուշի քաղաքին մէջ:

Պատասխան. -- Երեք հազարից մի քիչ աւելի:

Հ. -- Իսկ Շուշիի տարածքին մէջ:

Պ. -- *Հինգ հազար 600 եւ թերեւս հինգ հազար 800:*

Հ. -- Կրնա՞ք խօսիլ այժմ գործող վարժարաններուն մասին:

Պ. -- *Երեք դպրոց եւ մէկ երաժշտական ուսումնարան:*

Հ. - Եթէ խօսիք թիւերով, օրքա՞ն է աշակերտութեան թիւը:

Պ. -- 850 - 900 *աշակերտ:*

Հ. -- Ձեր նստատեղիի կողքին վերակառուցման մէջ է Ղազանչեցոց այս հոյակապ տաճարը: Ո՞վ է բարերարը:

Պ. -- *Նիւ-Ճըրզիից բարերար Անտրէաս Ռուպեանը:*

Հ. -- Որքա՞ն են շինարարութեան ընդհանուր ծախքերը:

Պ. -- 100·000 *տոլար:*

Հ. -- Ե՞րբ կը նախատեսուի շինարարութեան աւարտը:

Պ. -- *Երբ Տէրը կամենայ:*

Հ. -- Շուշիի մէջ նոր է որ սկսած են վերաբնակիլ Հայերը: Ինչպիսի՞ ընկերային, կենցաղային, տնտեսական, մշակութային հարցեր կը դիմագրաւէք:

Պ. -- *Այդ հարցերը այնքան շատ են ներկայիս, բայց մենք կը փորձենք Շուշին հասցնել իր նախկին փառքին: Գիտէք, որ 80-90 տարի առաջ Շուշին եղել է Արցախ աշխարհի մշակութային սիրտը, հոգեւոր կեդրոնը, վարչական կեդրոնը եւլն.: Այստեղ եղել է ծխական դպրոց, կուսանոց է եղել, թատրոն, լոյս են տեսել մի շարք թերթեր: Մենք փորձում ենք վերականգնել Շուշիի նախկին փառքը: Ի՞նչ է հարկաւոր անել: Նախ, քաղաքաշինութեան հարցերում մենք շատ արագ եւ աշխոյժ աշխատանք ենք ծաւալում, որպէսզի այս փլատակներից յառնի մեր քաղաքը: Երկրորդ, աշխատանքային վայրեր պէտք է ստեղծենք, աւելացնելու համար քաղաքի բնակչութեան թիւը: Այստեղ պէտք է բընակուեն առնուազն 10-ից 15 հազար մարդ: Դրա համար պէտք է մեր կրթօճախները լինեն բարձր մակարդակի վրայ: Բացի այդ, մեզ անհրաժեշտ են որոշակի հանրախանութներ, որոշակի գործարաններ, փոքրիկ ձեռնարկութիւններ, իսկ հիւանդանոցը պէտք է կարգի բերուի: Այսպիսի կառոյցներ պէտք է ոտքի կանգնեցնել, որպէսզի բնակչութիւնը լիաթոք ապրի: Ուզում ենք բացել նաեւ արուեստի կենտրոններ, կազմակերպել ցուցահանդէսներ, բայց այս ամէնը անշուշտ մեծ ներդրումների կարիքն ունի: Դեռ չեմ ուզում ասել, որ Շուշին պէտք է լինի մեր հոգեւոր կենտրոնը: Մենք ունենք երկու եկեղեցի, մէկը գործում է՝ Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցին, միւսը վերանորոգւում է:*

Հ. -- Այս բոլոր ծրագիրներու իրագործման համար ինչպիսի՞ օժանդակութիւն կ'ակնկալէք թէ՛ Հայաստանէն եւ թէ՛ Արցախէն:

Պ. -- *Հայաստանի կառավարութիւնը օգնում է Արցախի կառավարութեանը եւ Հայաստանի վիճակն էլ այնքան լաւ չէ, հասկանալի պատճառներով: Այն օգնութիւնը, որ Հայաստանը հասցնում է Արցախ աշխարհին, բաւարար չէ: Արցախն էլ այնքան շատ նիւթական աղբիւրներ չունի, որպէսզի երեք-չորս տարուց ինքնաբաւ լինի: Արցախին ժամանակ է պէտք, այնքան որ գոնէ լիարժէք հոգայ իր ծախքերը:*

Հայաստանի օգնութիւնը, Սփիւռքի օգնութիւնը կենսական են: Բայց մենք մեր յոյսը կապում ենք մեր ժողովրդի հետ: Առաջին հերթին մենք պէտք է ոտքի կանգնենք Արցախում: Երեք այս գործօնները մեզ անհրաժեշտ են. մենք, Հայաստանն ու Սփիւռքը:

Հ. -- Երբ կը խօսիք Շուշիի վերաբնակեցման մասին, արտասահմանի Հայերը կ'ուզեն իմանալ, թէ բնակիչները ունի՞ն որոշ քանակութեամբ ջուր, ելեկտրականութիւն, սննդամթերք...:

Պ. -- *Պէտք է ասեմ, որ ջրի հարցը բնական է: Չեմ ասում, որ 24 ժամ ջուր ունենք, բայց առաւօտեան եւ երեկոյեան ունենք 2-ից 3 ժամ ջրի մատակարարում: Ելեկտրականութեան հարցը փառք Աստուծոյ լուծուած է. 24 ժամ ելեկտրականութիւն: Աստուած շատ չհամարի, Ղարաբաղը ելեկտրականութեան առումով նախանձելի վիճակում է:*

Ինչ վերաբերում է փլուած շէնքերին, պետութիւնը օժանդակում է, որպէսզի բնակարանները վերականգնուեն եւ մարդիկ արագ-արագ մուտք գործեն Շուշի: Երբեմն մարդիկ իրենց ուժերով են վերանորոգում բնակարանները, թէեւ պետութիւնը օժանդակում է այս հարցում:

Եթէ երկու տարի առաջ տասնեակ Հայեր էին ապրում այստեղ, այժմ կայ 3000 բնակչութիւն եւ թիւը գնալով աւելանում է: Այս ընթացքը շատ յստակ է:

Հ. -- Սրբազան հայր, թոյլ տուէք նաեւ քաղաքական հարցում մը: Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի Մինսկի խմբակի ժողովներու ընթացքին, Ադրբէջան աներեւ կը կրկնէ Շուշիի եւ Լաչինի վրայ իր պահանջները: Շուշին եւ Լաչինը սակարկելի՞ են:

Պ. - *Երբեք: Սակարկութեան հարց չըկայ: Եթէ մենք սակարկենք Շուշին ի Լաչինը, ապա ի զուր եւ ապարդիւն են լինելու եօթը տարուայ արցախեան հերոսամարտները:*

Հարցազրոյցը վարեց՝
ՅԱԿՈԲ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

«Նոր Օր», Օգոստոս 26

[illegible]

[illegible] (Պոլիս) [illegible] մէջ, Սեպ. 10-ին [illegible] 51-րդ [illegible] Շահան Արք. [illegible] «Մարմարա»յի խմբագրապետ [illegible]

[illegible] 51-րդ [illegible] Շահան Արք.:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի վերամուտը տեղի ունեցաւ Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 5, առաւօտեան ժամը 9-ին: Այս տարի Ս. Մեսրոպ Կրթարանը կ'ունենայ մանկապարտէզին ալ, նախակրթարանի լրիւ հինգ դասարանները, եւ յառաջիկայ տարի, Յունիսին, կ'ունենայ իր առաջին շրջանաւարտները:

Երեքշաբթի առտու, բազմաթիւ ծնողքներ փութացած էին դպրոց իրենց զաւակները արձանագրել տալու. ուրախ եւ խանդավառ մթնոլորտ մը կը տիրէր դըպրոցէն ներս: Հոն էին դպրոցի տեսչուհին, ուսուցչուհիներ, ծնողքներ եւ աշակերտներ զիրար կ'ողջունէին յուզումով:

Առաւօտեան աղօթքէն ետք, ուսուցչուհիներու հսկողութեան տակ, աշակերտները իրենց դասարաններուն մէջ էին եւ սկսած՝ դասաւանդութեանց: Ժամը 9.30-ին Փարիզի Առաջնորդ եւ Հայրապետական պատուիրակ Գիւտ Արք., ընկերակցութեամբ Հոգեւոր Հովիւ Ներսէս Ծ. Վրդ. Բապուճեանի, Կրթական Մարմնի ատենապետ Պ. Սարգիս Մուրատեանի եւ Վարժարանի տեսչուհիին՝ Տիկին Մոնիք Գասարեանի, այցելեց մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի բոլոր դասարանները եւ իր հայրական օրհնութիւններն ու թելադրութիւնները տուաւ աշակերտներուն, բոլորին մաղթելով յաջողութիւն իրենց կրթական եւ ուսումնական աշխատանքներուն մէջ:

Վերամուտի առիթով, պարզապէս կը յիշեցնենք թէ Ս. Մեսրոպ Կրթարանի բացումը կատարուած է հանդիսաւոր կերպով 1979 Յունիս 2-ին, ձեռամբ եւ օրհնութեամբ երջանկայիշատակ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսին, Մանկապարտէզը սկսաւ երկու աշակերտներով եւ կրթական առաջին տարին աւարտեցաւ 12 աշակերտներով: Երկրորդ տարին մանկապարտէզը ունեցաւ 72 աշակերտներ՝ երեք դասարաններով:

Ընդառաջելով ծնողքներու փափաքին, 1991-ին դպրոցը ունեցաւ իր նախակրթարանի առաջին դասարանը: Այս տարի՝ 1995-96 կրթական տարեշրջանին Ս. Մեսրոպ Կրթարանը ունի 160 աշակերտներ:

Ասկէ 20-30 տարիներ առաջ, Ալֆորվիլի հայ գաղութին համար երազ մըն էր ամէնօրեայ վարժարան մը ունենալը, այսօր այդ երազը իրականացած է: Կը սպասուի որ գաղութը նեցուկ կանգնի դպրոցին եւ չըլլանայ իր նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը անոր:

Ն.

ՏԳԵՂՆԵՐՈՒ, ԳԷՐԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Իտալական ծովափնեայ գիւղի մը գիւղապետը մեծ աղմուկի պատճառ դարձած է իր մէկ արգելքով: Ճենովայի արեւմտեան կողմի Տիանօ Մարինայի փողոցներուն մէջ ան արգիլած է որ շատ գէր եւ տգեղ կիները պիքինիով շրջին: Հակիչ պաշտօնեաներու ալ պարտականութիւն յանձնուած է յարգել տալու արգելքը: Անսաստողները պիտի պարտադրուին տուգանք մը վճարելու: Գիւղապետին օգնականը ըսած է որ կիները կրնան իրենց մարմինը ցուցադրել ծովափին վրայ, բայց ոչ գիւղին մէջ: Միլանոյի կաթողիկէ համալսարանէն դեղագիտութեան դասախօս մը դատաւոր նշանակուած է. ան պիտի վճռէ վիճայարոյց պարագաներու թէ խնդրոյ առարկայ կինը բաւականաչափ ներկայանալի՞ է ինքզինքը հանրութեան ցուցադրելու համար, թէ ոչ: Նոյն գիւղապետը նաեւ արգիլած է կեցութիւնը այն գրօսաշրջիկներուն, որոնք քնապարկերով կու գան:

Արեւմտեան ծանօթ թերթերու թղթակիցներ անգամ անդրադառնալէ ետք այս արգելքներուն ու գրելէ ետք անոնց մասին, բաւական ուշ նկատած են որ ինկած են ծովափնեայ գիւղին ղեկավարներուն լարած ծուղակին մէջ: Ինչպէս ըսած է Տիանօ Մարինայի գիւղապետը իտալական թերթի մը թղթակիցին, գէրերու եւ տգեղներու պիքինի կրելու արգելքը ծանուցումի նպատակով յղացուած էր, ինչ որ շուրջ 30 միլիոն Ֆրանքի խնայողութիւն մը ապահոված է ամառնային արձակուրդի այդ վայրին: Ինչպէ՞ս: Արգելքը դրդած է մամուլի ու հեռատեսիլի բազմաթիւ թղթակիցներ որ յօդուածներ գրեն, հեռատեսիլի հաղորդումներ պատրաստեն այդ մասին, անուղղակի կերպով ձրի ծանուցումը ընելով Տիանօ Մարինայի: Գիւղապետը կը խոստովանի որ այդ յաջողութիւնը կը պարտին իր օգնականին որ յղացած է գաղափարը: Խորքին մէջ գաղափարը երկու տարի առաջ ծնունդ առած էր. նկատի ունէր ոչ միայն գէրերն ու տգեղները, այլ նաեւ միասեռականները: Այս վերջինները գործադրութեան փուլին դուրս ձգուեցան: Այսուհանդերձ, գիւղապետը չէ ծածկած իր հակակրանքը այդ հատուածին հանդէպ: Ըսած է թէ կ'ատէ զանոնք: Բայց այդ արտայայտութիւնն ալ թերահաւատութեամբ կը դիմաւորուի շատերու կողմէ. արդեօք ձրի ծանուցումի նոր ձեւ մը չէ՞ այդ մէկն ալ...:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՅԱՏՈՒԿ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՆԻՍՏԻՆ

Վենետիկի մէջ, Սեպ. 8-9-ին կայացած է Եւրոպական Խորհուրդի «Ժողովրդավարութիւն՝ օրէնքներու միջոցով» յանձնաժողովին 24-րդ նիստը, որուն մասնակցած է նաեւ Հայաստանի Արտաքին փոխ-նախարար Վարդան Օսկանեան: Ան յանձնաժողովին յանձնած է Հայաստանի Սահմանադրութեան եւ օրէնքներու թղթածրարը: Վ. Օսկանեանի կարծիքով Եւրոպական Խորհուրդին անդամակցելու ճամբան կ'անցնի այս Յանձնաժողովէն:

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Սեպտեմբեր 14-ին, Հանրապետութեան նախագահը ընդունած է ՍԴՀԿ-ի վարչութեան ատենապետ՝ Վահրիճ Ճերանեանը, որ Երեւան կը գտնուէր «Հայաստան» Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու Խորհուրդի նիստին մասնակցելու համար, ինչպէս նաեւ Հայաստանի ՍԴՀԿ-ի վարչութեան նախագահ Եղիա Նաճառեանը: Խօսակցութեան հիմնական նիւթերը եղած են Սփիւռք - Հայաստան փոխյարաբերութիւնները եւ Հիմնադրամին աշխատանքներուն առընչուող հարցեր:

ՄՈԶԱՄՊԻՔԻ ՀԵՏ

Սեպ. 13-ին, ՄԱԿ-ի կեդրոնատեղիին մէջ, Հայաստանի և Մոզամպիքի միջև դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու մասին փաստաթուղթեր ստորագրուած են: Հայկական կողմէն ներկայ եղած է ՄԱԿ-ի մօտ Հայաստանի դեսպան Ալեքսանդր Արզումանեան:

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ, ՈՌՈԳՄԱՆ ԵՒ ԱՅԼ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ

Սեպ. 16-ին վարչապետ Հրանտ Բագրատեանի մօտ գումարուած նիստին քըննարկուած են Եւրոպայի Միութեան ԹԱՍԻՍ ծրագրի շրջանակին մէջ գիւղացիական փոխադարձ օգնութեան դրամատուն մը ստեղծելու նախագիծը ինչպէս նաեւ Գիւմրուի ջրելեկտրակայանին նորոգութեան հարցերը: Այս մասին ժողովը որոշած է Ուժանիւթի նախարարութեան յանձնարարել Համաշխարհային Դրամատան կողմէ Հայաստանին որպէս ուժանիւթի օժանդակութիւն տրամադրուած 14,1 միլիոն տոլար վարկէն կայանին վերանորոգման յատկացնել 3 միլիոն տոլար:

Ժ. ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆԻ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ

Հանրապետութեան նախագահի գլխաւոր խորհրդական Ժիրայր Լիպարիտեան Սեպտեմբեր 16-ին մեկնած է Հարաւային Ամերիկա: Ան, Ուրուկուայի, Պրազիլի եւ Արժանթինի մէջ կը մասնակցի Հայաստանի անկախութեան տօնակատարութիւններուն: Տեսակցութիւններ կ'ունենայ նաեւ տեղւոյն պաշտօնական անձերուն, հայ համայնքներուն եւ անոնց ներկայացուցիչներուն հետ: Կու տայ նաեւ դասախօսութիւններ:

[illegible]

Դ Ա Շ Ն Ա Կ Ա Հ Ա Ր

ԼՈՐԻՍ ՍԵՒՅՕՆՔԵԱՆ

Ողբացեալ մէթր Շաւարշ Սեւյօնքեանի զաւակը արդէն ծանօթ եւ գնահատուած դաշնակահար մըն է Զուիցերիա, ուր կ'ապրի:

Վերջերս հրապարակ ելած է իր առաջին սալը (քոմփաքթ) ուր ան կը նուագէ Լիսթի նուազ ծանօթ գործերէն՝ Ֆրանսուա տ'Ասիզ, Ֆրանսուա տը Փօլ Մառշան Սիւռ լէ Ֆլօ, նաեւ Հարմոնի տիւ Սուառ եւ վիզիոն:

Տեղական մամուլը գովասանական յօդուածներ նուիրած է արուեստագէտին, ուր «առասպելական դաշնակահար» կ'որակուի Լորիս Սեւյօնքեան, որուն համար նաեւ կ'ըսուի. -- «Առանց բոլորովին գիտակից ըլլալու իր ծայրայեղ տաղանդին, բացառիկ կերպով կը լուսաւորէ Ֆ. Լիսթի երաժշտութիւնը»:

Այլ քննադատ մը կը խորագրէ իր յօդուածը՝ «Լ. Սեւյօնքեան Լիսթի գործերուն բանաստեղծականութիւնը կը վերարժեւորէ» ու գովաբանալից տողերով կ'անդրադառնայ դաշնակահարին տաղանդին:

Յիշենք որ Լորիս Սեւյօնքեան, մօրը կողմէ (Ալալէմճեան) կը պատկանի պոլսեցի ծանօթ երաժշտասէր ու երաժշտական աւանդութեան տէր ընտանիքի մը, ուր ամէն ոք գործիք մը կը նուագէր մանկութեան օրերէն իսկ (դաշնակ՝ տիկին Ալիս Սեւյօնքեան, ջութակ՝ Արամ Ալեսեան, թաւջութակ՝ ողբացեալ Նահապետ Ալեսեան):

ՊԱՏՈՒԻԱՍՏԸ

Վ Է Պ՝

Մ Ե Ր Ժ Ա Մ Ա Ն Ա Կ Ն Ե Ր Է Ն

Վ Ա Հ Է Օ Շ Ա Կ Ա Ն

Լեցուեցան աչքերը ու ներս դարձաւ: Մօրքուրին երկու սենեակնոց տունը ուր շարժելու տեղ չէր մնացեր, այդ շուրջի շարքաշ, ժամանակէն առաջ իրենց կանացի հմայքը կորսնցուցած տանտիկինները, թաղին սեւ ու տաք աչքերով լաճերը եւ աղջիկները -- ինչքան մօտ կը զգար բոլորին, ալ գրեթէ մաս կը կազմէին իր անձի զգայնութեան:

Սակայն այս առաւօտ ուրիշ էր: Երէկուան յիշատակը կը ճնշէր գիտակցութեան սահմաններուն ու տեսաւ ճերմակ բաշով մարդուն խոհուն, նուրբ ու հայրական դիմագիծը, աչքերուն հանդարտ նայուածքը իր վրայ որուն լռութեան յանձներ էր իր անձէն գաղտնիքներ զորս գրկած ապրած էր ամբողջ տարիներ եւ որոնք իր թաքուն էութիւնը կը կազմէին: Մինչեւ հիմա գոց, առանձին, պաշտպանուած կեանք մը ապրեր էր Պէյրութի միջին դասակարգի սահմաններուն, մէկ երկու իրեն նման տարիքը առնող, աշխարհէն անտեսուած աղջիկներու հետ: Նոյնիսկ Լիբանանի տասնհինգ տարուան քաղաքացիական պատերազմը չէր կրցեր զգալիօրէն փոխել իր օրերուն կաղապարը: Հիմա, մէկ օրէն, նոյնիսկ մէկ ժամէն միւսը անծանօթ արդամարդիկ, Հայաստանի տաք, մտերիմ ու անդիմադրելի շունչին մէջէն գալով յաջողեր էին խռովել իր հանդարտութիւնը: Սիրոյ առաջին հպումն էր՝ ու արդէն մերկ ու խոցելի կը զգար: Սենեակին անկիւնի բազմոցին ծայրը կծկուած մնաց բաւական ատեն, միտքը լքած անորոշ երազանքներու, հին, անկապ յիշատակներու եւ աղբիւրը անծանօթ ու քիչ մը թախծոտ ուրախութեան մը: Որոշեր էր այսօր դուրս չելլել:

Սենեակ գնաց, քիչ մը երկնցաւ, յետոյ բաւական մը դիտեց իր դէմքը, տժգոյն այտերն ու շրթունքները, մարած աչքերը, երկար քիթը «պապայիդ քաշեր ես աղջիկս, ի՞նչ կրնամ ընել», յիշեց մօրը խօսքը, «ո՞վ պիտի սիրէ սասնկ մէկը» անցաւ մտքէն ամէն օրուան պէս: Յետոյ ետ անկողին գնաց, փորձեց կարդալ Ֆրանսերէն վէպը որ հետը բերեր էր Պէյրութէն, խռհանոց անցաւ, թէյ մը շինեց միտքը բոլորովին ցիր ու ցան:

Ժամը երեքն էր, հազաւ կօշիկները, վար բակը իջաւ, նստաւ ջարդուած նստարանի մը վրայ ու սպասեց որ կատուով տըղան յանկարծ դուրս գայ դռնէ մը ու խօսին միասին: Սակայն ոչ ոք երեւցաւ: Ետ վեր ելաւ:

Ժամը վեցի մօտերը արդէն լոյսը կը հեռանար քաղաքէն եւ երեկոյեան մեղմ, զով հովը ծայր կուտար: Պատշգամ ելաւ ու թաղին աճող բայց անտեսանելի եռուզեռին յանձնեց զգայարանքները: Այն ատեն էր որ մօրքուրը ետ տուն դարձաւ շուկայէն: Քովը եկաւ ու սրբէն ձօրէն խօսեցան քիչ մը ու յանկարծ նշմարեց վարը փողոցէն բարձրահասակ մէկը կ'անցնէր արագօրէն, ճերմակ մազերը հովին:

-- Մօրքուր, երթամ մոմ բերեմ, պոռաց խոհանոցին ուղղութեամբ:

-- Կայ կայ աղջիկս, շատ մոմ կայ:

-- Հոգ չէ, պէտք կ'ըլլայ:

Վար վազեց սանդուխներէն, փողոց նետուեցաւ ու հեւ ի հեւ սկսաւ խանութները մոմ փնտռել: Բաւական հեռացաւ տունէն, մտաւ ելաւ անծանօթ փողոցներ, անգամ մը կորսուեցաւ, բայց ոչ մէկ հետք գտաւ ոչ մոմի եւ ոչ ալ ուրիշ բանի մը որուն ինքնութիւնը միտքը չուզեց սահմանել «ո՞ւր է մոմը, մոմ չկա՞յ այս հսկայ քաղաքին մէջ» կրկնեց: Ի վերջոյ, ծեր կին մը կիսամութ կրպակի մը ցած, աղտոտ դարակէն խուրձ մը մոմ հանեց:

-- Քանի՞ է հատը:

-- Քառասուն ռուբլի:

-- Քանի՞:

-- Քառասուն ռուբլի:

-- Քանի՞ հատ կայ:

-- Վեց հատ:

-- Քանի՞:

-- Վեց:

Հանեց հինգհարիւր ռուբլինոցը ու կրնկան տուաւ:

--Վրադիրքը ձեզի պահեցէք:

Ըսաւ ու մէկ շունչով ետ տուն վազեց:

Միայն երբ սենեակ մտաւ Զարուհի ընդունեցաւ ինչու փողոց իջեր էր մոմ գընելու համար, չորս կողմ վազեր էր թաղին մէջ: Ետ պատշգամ անցաւ, լուռ ու անտրամադիր: Փողոցը պարպուեր էր ու կեանքը, իր գաղտնի հաճոյքները հաւաքած՝ փախեր գացեր էր ուրիշ փողոցներ ու պատշգամներ: Երկար նայեցաւ մթութեան մարմինին զոր քանի մը ցիր ու ցան լոյսի սլաքներ կը ճեղքէին քաղաքին մէջէն: Երեւանը կը պատրաստուէր գիշերային իր հսկումին:

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 14, 1993,
առաւօտեան ժամը 4.30:

Շատ անսովոր կերպով, մութին արթընցաւ:

Մէկ երկու վայրկեան տնտնաց տաքուկ վերմակին տակ, սակայն անմիջապէս ցատքեց անկողինէն, մանկութենէն եկած վարժութեամբ: Մօրքուրը, բազմոցին վրայ երկարած՝ կը խռկար: Շրջապատը ուսերուն նետեց ու փողոցին վրայ նայող պատշգամը ելաւ:

Խաւար էր ամէն կողմ ու քաղցր ընտականութեամբ յանձնուեցաւ անոր: Մութը միշտ մաս կազմած էր իր մտերիմ կեանքին: Քարանթինայէն կը սկսէր ատիկա: Հինէն մնացած քարիւղի լամբ մը ունէին որ երբեմն կը վառէր իր սենեակին մէջ ու անոր ստեղծած պատերու ծփուն ու խորհրդաւոր շուքերուն կը յանձնէր երեւակայութիւնը, ժամերով...:

(Շար. 7)

Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնը (Նիւ-Եորք),
Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնը -- զուիցերական իրաւակարգ,
Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Ֆրանսայի Շրջանային Յանձնաժողովը,
Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Լիոնի, Մարսէյլի, Նիսի, Փարիզի, Սէն-Շամոնի, Վալանսի եւ Վիէնի մասնաժողովները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն Փարիզի գրասենեակի վարչական տնօրէնին՝

ԱՐԹՕ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ-ի

մահը, որ պատահեցաւ Կիրակի, Սեպ. 17-ին, 64 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 22, ժամը 9·30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցին՝
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ-Փարիզէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար մաւուրականներու դամբարանը, ժամը 11·30-ին:

⁂

Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան ներկայացուցչական, Ժողովն ու Վարչական Խորհուրդը սրտի անհուն կսկիծով կը գուժեն մահը իրենց երկարամեայ, ժրաջան եւ պատասխանատու անդամ՝

ԱՐԹՕ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ-ի

եւ կը ներկայացնեն իրենց ցաւակցութիւնները անոր բոլոր հարազատներուն:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 22, ժամը 9·30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Յիշատակն արդարոյն՝ օրհնութեամբ եղիցի:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՅ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ
ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 24-ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ մատաղօրհնութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի, բարձր հովանաւորութեամբ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ-ի

Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Իսի-լէ-Մուլինոյի «Տարօն» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝
Ստեփան Սրկ. Եորկանճեան-ի:

Պատարագի աւարտին, հաւաքոյթ, Քաղաքապետարանի կողմէ տրամադրուած «Շառլ Ազնաւուր» սրահին մէջ, սիրոյ սեղաններու շուրջ հաճելի քանի մը ժամ անցնելու համար:

Սիրով կը հրաւիրուի շրջանի ժողովուրդը՝ աղօթելու եւ ուխտ կատարելու:

ԾԱՆՕԹ. -- Ժամերու փոփոխութիւնը նկատի ունենալ:

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 24՝
Պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

REPAS à BIÈVRES

Comme chaque année, la Croix Bleue Arménienne, Section d'Issy-les-Moulineaux (Dirouhie Sérengulian) offre un repas à ses ainés au château de Bièvres le Samedi 23 Septembre.

Le car partira à 12 h 30 du 45 rue de la Défense, avec arrêt à 12 h 45 devant l'église arménienne 6 av. Bourgain.

Retour vers 18 heures.

Les personnes intéressées sont priées de se faire inscrire au plus tard le 17 septembre auprès de:
Takouhie tél. 46 44 01 26
Nicole tél. 47 36 27 14

Սոֆի եւ Վիգէն Համբարձումեան,
Տէր եւ Տիկին Պերճ Համբարձումեան,
Տէր եւ Տիկին Ֆագրիս Մանէ,
Տէր եւ Տիկին Վահէ Պօյաճեան,
ինչպէս նաեւ Քիրազեան, Պաղտասարեան, Մուշեղեան եւ Սարգիսեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, եղբօր, հօր-եղբօր եւ ազգականին՝

ԱՐԹՕ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ-ի

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 17-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 22, ժամը 9·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցին՝
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Հ.Բ.Ը. Միութեան մաւուրականներու դամբարանը՝
Cimetière de Bagneux-Parisien.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 25, ժամը 18-ին, եկեղեցւոյ կից սրահը:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶ
ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
17, rue Bleue, Paris 9e

ԳՐԱԿԱՆ - ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԳԻՒՂԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ
ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ
ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Կը ներկայացնեն՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ,
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՔԼԻՍԵԱՆ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 25, ժամը 20·30-ին

ՀԲԸՄ-ի «Ալեք Մանուկեան» սրահը՝
118, rue de Courcelles, Paris 17e

-- Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ --

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Մարգարեան եւ Փափազեան ամէնօրեայ վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները դպրոցի բարգաւաճման. -- Սէն Շամոնի Հայկ. Միութիւնը 1·000 Ֆր., Պ. Մովսէս Քուլաքճեան 2·000 Ֆր., Տիկին Լուիզ Մկրտիչեան 2·500 Ֆր., Պ. Միքայէլ Թուֆայեան 500 Ֆր.:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Յովիկ Եղիազարեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտեմբեր 24, ժամը 11-ին, Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ Մայր Եկեղեցին՝
13, rue du Perche, Paris 4e
իր եղբօր՝

ՊԵՏՐՈՍ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ-ի

մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Ս. Աչճեան 250 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, Տիկին Անահիտ Դաւիթեանի մահուան առթիւ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 30, Տօն է Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին

Այս առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը Մայիս, Յունիս, Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. -- Sté DRINE PHANE 3·000 Ֆր., Տիկին Էսփէրանս Գոցարիկեան 700 Ֆր., Պ. Փիէր Կարապետեան 1·800 Ֆր., Տիկին Կեւրէք Օհանեան 4·000 Ֆր., Պ. Արսէն Տիրդէլէսեան 200 Ֆր., Տիկին Լիւսի Շէրոյեան 200 Ֆր., Պ. Մառք Զէլվէյեան 200 Ֆր., Պ. Սերժ Գազանճեան 1·800 Ֆր., Պ. Ռընէ Աղապետեան 100 Ֆր., Պ. Գյօտ Գափամաճեան 100 Ֆր., Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 300 Ֆր., Տիկին Սիրանոյշ Սարաֆեան-Եսայեան 200 Ֆր., Պ. Կարպիս Պէզեան 200 Ֆր., Պ. Ժորժ Ասլանեան 500 Ֆր., Պ. Վահէ Զիլինկիրեան 800 Ֆր., Պ. Ժան Մեցինկըր 200 Ֆր.:

(Շար.)

INFORMATIONS ARTISTIQUES

le Dimanche 24 Septembre à 18 heures
CONCERT
en l'Eglise Américaine
65, quai d'Orsay, Paris 7e

Narinée SIMONIAN
1er Prix du Concours d'Ile-de-France
Grand Prix du Concours International
Mandelssohn - Liszt
Orgue et Piano
et
Barbara LEISER
Mezzo Soprano

— Entrée gratuite —

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայրենակից Յակոբ Ղազարեանի (Տարօնցի) մահուան առթիւ՝ Տէսինի, Մարսէյլի Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Վարչութիւնը եւ իր բոլոր արուարձաններու հայրենակիցները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն իր այրիին՝ տիկին Ազատուհիին եւ ընտանեկան պարագաներուն: Այս տխուր առիթով 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ՇԱՒԻԼ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու երկօրեայ դպրոցի ուսուցչական կազմը կը ծանուցանեն որ հայերէն լեզուի ու կրօնագիտութեան դասերը կը վերսկսին Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20, առաւօտեան ժամը 9·30-ին: Դպրոցը բաց է ամէն Չորեքշաբթի ժամը 9·30 - 12 եւ կէսօրէ ետք ժամը 14 -- 16, սկսնակ ու յառաջացած աշակերտներու համար եւ Ուրբաթ օրերը երեկոյեան ժամը 18 -- 21, չափահաս աշակերտներու համար:

⁂

ARNOUVILLE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section *Astrig*, d'Arnouville-lès-Gonesse, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel informe que l'inscription aux cours d'arménien (adultes et adolescents) aura lieu le Samedi 23 Septembre à 15 h dans la salle municipale Léo Lagrange à Arnouville (salle CBAF). La présence des élèves s'avère indispensable.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :

l'UMAF à l'UGAB

l'UGAB accueille une association...
l'Union Médicale Arménienne de France (U.M.A.F.)
Fêtant cette année ses 20 ans, l'*Union Médicale Arménienne de France* a à son actif un grand nombre de réalisations, dont notamment une coopération sanitaire constante avec la mère-patrie qui la place en tête des associations médicales de la diaspora
C'est une partie de ce travail qui sera présentée à l'occasion de cette soirée par les dirigeants de l'UMAF.
le Vendredi 22 Septembre
à 20 heures 30 précises
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ATELIER DE THEATRE ARMENIEN POUR ENFANTS

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

(առաւելագոյն 14 հոգի)

1995 - 96 դպրոցական տարեշրջանի համաձայն

Ղեկավարութեամբ՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ-ի
եւ ԺԻՐԱՅՐ ՉՈԼԱՔԵԱՆ-ի

Չորեքշաբթի օրերը, ժամը 14-էն 16·30
Հասցէ՝
Maison d'Armenie
57, Bd Jourdan, Paris 14e

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝ (1) 43·70·62·95:

UGAB - VALENCE

l'Union Generale Armenienne de Bienfaisance
de Valence

fête le 4ème anniversaire de l'Indépendance de l'Arménie

grande soirée dansante

Le 23 Septembre
à partir de 20 heures 30

au Pavillon d'Accueil du Palais de la Foire de Valence

animée par le Chanteur YORGANTZ et son Orchestre

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 22
VENDREDI 22 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.683

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

71e ANNEE — N° 18.683

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՀՐԱԺԱՐԱԾ

Իշխանութեան երկրորդ բաժնեւէր ՃՀՓ-ի (Հանրապետական Ժողովրդական Կուսակցութիւն) նորընտիր նախագահ Տէնիզ Պայքալի հետ նոր համախմբումի մը կարելիութեան մասին հանդիպում ունենալէ ետք, Թ. Չիլլէր յայտնած է թէ կը հրաժարի իր պաշտօնէն: Չիլլէր -- Պայքալ տեսակցութիւնը որ տեւած է շուրջ երեք ժամ, կեդրոնացած է Պոլսոյ Ապահովութեան տնօրէնին առնչուած վէճին վրայ: Համախմբումը շարունակելու համար Տ. Պայքալ պայման դրած է որ տնօրէնը պաշտօնազրկուի. Չիլլէր մերժած է, պատասխանելով որ չի կրնար այդպիսի վիճում մը կատարել:

Թուրք մամուլը կը գրէ թէ Չիլլէր ջանացած է խզումին առաջքը առնել, թելադրելով միանմաբար իրագործել երկրին պայպայ նուաճումները. ան թուած է անկալուած յաջողութիւնները Եւրոպայի Մաքսային Միութեան անդամակցութեան, Կովկասի քարիւղի կարգադրութեան եւլն.ի առընչութեամբ: Բայց իր խօսակիցը անդրդուելի մնացած է:

Չիլլէր պիտի մնայ իր պաշտօնին գլուխը մինչեւ նոր կառավարութեան մը կազմութիւնը. երկրին քաղաքական դէտերը հաւանական կը նկատեն կանխահաս ընտրութիւններ:

Թ. Չիլլէր վարչապետ նշանակուած էր 1993-ին եւ առաջին կինն էր որ Թուրքիոյ մէջ տիրացած էր այդ պաշտօնին:

...ԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ա. ԺԻՒՓԷԻ 1996-ի համար ներկայացուցած պիւտճէն յաջողեցաւ դժգոհութեան միաձայնութիւն մը ստեղծել թէ գործատիրութեան եւ թէ աշխատաւոր դասակարգին մօտ: Պարզ է որ Շիրաքի ընտրապայքարի շրջանի ոչ մէկ խոստումը կը յարգուի, թէեւ զարմանալու պարագայ մը չէ: Տագնապի պիւտճէ մըն է զոր նախարարապետը ներկայացուց: Բացը 322 միլիառէն պիտի իջնէ 290 միլիառի, բայց, շատ խիստ որոշումներ կան ինչ կը վերաբերի խնայողութեան, կեանքի ապահովագրութեան եւ տուրքերու վերաբերեալ:

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ որոշ գիծերու վրայ 24 ժամուան գործադուլի շարժում մը տեղի ունեցաւ Սեպ. 21-ին: Շարժումը կը վերաբերէր առաւելաբար արեւմտեան, հարաւ-արեւմտեան եւ հարաւ-արեւելեան շրջաններուն մեծ գիծերուն եւ Սէն-Լազարի արուարձաններու պարագային: Այս գործադուլը ազդարարութեան բնոյթ ունի եւ Սեպտեմբեր 27-ին է որ շարժումը աւելի լայն ծաւալ կրնայ առնել: Ուղեւորները աշխատավարձքի հարց ունին ու նաեւ մտահոգ են իրենց ապագային համար: Սեպտեմբեր 21-ին գործադուլի նախաձեռնութիւնը միայն Սէ - Ժէ - Թէ-ին կը պատկանէր եւ այդ պատճառով մեծ դժուարութիւններ չէին ստեղծուած:

ՇԻՐԱՔԻ այն յայտարարութիւնը (Փրանքեւպելժիական սահմանի իր այցելութեան առեն) թէ Ֆրանսա կ՚ուզէ յետաձգել տալ Շէնկէնի համաձայնութեան գործադրութիւնը, ըստ որուն երթեւեկը ազատ կը դառնայ 1996 Յունուար 1-էն այն եօթը երկիրներու միջեւ որոնք զայն ընտորագրած են, մեծ վրդովումի դուռ բացած է եւրոպական կարգ մը երկիրներու մօտ: Պրիւքէլ, մանաւա՛նդ, կը ճգնէ Ֆրանսայի «կեղծաւորութիւնը» (Պելժիա կը նախագահէ այդ եօթը երկիրներու՝ Ֆրանսա, Գերմանիա, Պենելիւքս, Սպանիա, Փորթուկալ խումբին) եւ Ներքին նախարարն ալ բառերը չի ծամծմեր դատապարտելու համար Ֆրանսան, որուն դիրքը անպարկեշտ կը նկատէ ու կ՚աւելցնէ նոյնիսկ՝ «Այլեւս ծանծրացայ Ֆրանսայի ընթացքէն»: Եւրոպացիներուն համար Ֆրանսա քաւութեան նոխազ կը փնտռէ այն պատրուակով որ դաշինքնութիւնը այլեւս չի կրնար հակակշռել թմրեցուցիչի չահատակութիւնը: Հոլանտա ալ դժգոհ է, որովհետեւ կարգ մը գիջումներ բրած էր ընդառաջ երթալով Ֆրանսայի փափաքներուն եւ անընդունելի կը գտնէ կատարուած յետքայլը:

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՈՒԺԸ որոշեց ցնոր տնօրինութիւն չվերսկսիլ ռմբակոծութիւնները, դոհացուցիչ գտնելով Սերպերու գործողութիւնները, ինչ կը վերաբերի ծանր հրետանին հեռացնելու՝ Սարայեւոյի շրջանէն:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ կը վերսկսի զինուորական իր օգնութիւնը Թուրքիոյ, 150 միլիոն մարք (525 միլիոն Ֆր.) տրամադրելով երկու մարտանաւերու շինութեան համար: Անցեալ Մարտին Պոնի կառավարութիւնը առկախած էր իր օժանդակութիւնը Քիւրտերու վրայ յարձակման պատճառաւ:

«ՖԻԿԱՌՕ» «ՖՐԱՆՍ-ՍՈՒԱՌ» չկրցան լոյս տեսնել Սեպտեմբեր 21-ին գործադուլի շարժումի մը պատճառաւ: Աշխատանքի դադրեցումը հետեւանք էր Հերսան Խումբի ծրագրին՝ «Ֆրանս-Սուառ»ի անձնակազմին մէջ կատարելիք գործազրկումներու վերաբերեալ:

ԻՐԱՆԻ Արտաքին նախարարը՝ Վելայաթի Ֆրանսայի դիմած է որպէսզի նոր նախաձեռնութիւն մը ստանձնէ վերջ դնելու համար Ալժերիոյ քաղաքացիական պատերազմին: Ֆրանսացի լրագրողներու հետ հանդիպումի մը ընթացքին է որ պարսկական դիւանագիտութեան պետը այս առաջարկը ներկայացուցած է:

ՉԷՉԷՆԻՈՑ մայրաքաղաքին՝ Գրոզնիի մէջ, Ելցինի յատուկ բանագնացը՝ Օլէգ Լոպով մազապուրծ ազատած է մահափորձէ մը, Սեպտեմբեր 20-ին: Ոչ ոք տէր եղած է արարքին: Ըստ Լոպովի բանբերին ականուած կառք մը պայթած է իրենց կառաշարին անցքի պահուն: Կը կարծուի որ այս ոճրափորձը կրնայ դժուարացնել արդէն բաւական բարդ խաղաղութեան ընթացքը:

ԿԻԵՒԻ Փութպոլի Դինամօն արտաքսուած է ախոյեաններու Լիկայէն Իւ - է - Ֆ - Ա-ի հակակշռին եւ Կարգապահութեան Կոմիտէի որոշումով, սպանացի իրաւարար՝ Անթոնիօ Լոփէս Նիէթոյի տեղեկատուութենէն ետք: Արդարեւ սպանացի իրաւարարը յայտարարած է իր տեղեկագրին մէջ, որ Դինամօն փորձած է զինք կաշառել յունական Փանաթինայքոսի հետ Սեպ. 13-ին ունեցած մրցումին նախօրեակին: Այս արտաքսումէն զատ, ուկրանական խումբը պիտի չկարենայ մասնակցիլ եւրոպական մրցաշարքերու մինչեւ 1998: Հուսկ՝ Դինամոյի փոխ-նախագահը եւ վարիչ մարմնի մէկ անդամը ցկեանս պատժուած են:

ՁՄՐԱՆ ԺԱՄ

Շաբաթէն Կիրակի (Սեպ. 23-էն 24) գիշերը հարկ է ժամացոյցները մէկ ժամ ետ տանիլ ձմրան ժամուն անցնելու համար:

Haratch 70 : hommage

Ma chère Arpik,

J'ai longtemps hésité à joindre ma modeste personne à l'hommage mérité de tant de gens de qualité.

Mais, compte tenu des relations de respect et d'affection qui liaient nos pères, je tiens quand même à te témoigner mon admiration pour la ténacité et l'énergie inébranlables qui ont permis à ce quotidien d'être devenu ce qu'il est: le journal de référence dans le monde arménien diasporique.

J'imagine combien les difficultés de tous ordres ont pu jalonner ce parcours de 70 ans et parfois engendrer des doutes, mais d'être parvenue à les surmonter doit servir d'exemple à toute notre communauté par la persévérance, l'honnêteté intellectuelle et la rigueur de la démarche.

Je ne souhaite qu'une chose : pouvoir continuer, toujours, à trouver dans ma boîte cette feuille de 4 pages qui représente le lien, parce qu'en arménien, avec un univers à la fois proche et lointain, celui de nos origines dans un pays qui est aussi devenu le nôtre, la France.

Puissent le talent, la volonté et la santé t'accompagner encore longtemps.

Avec toute mon amitié,

EDDY DJOLOLIAN
Président de l'Ensemble «Navasart»

Paris, le 18 Septembre

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 20/21)

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԷՆ

«Հայաստան» Հիմնադրամի հոգաբարձուներու Խորհուրդին տարեկան նիստը սկսած էր Սեպտեմբեր 19-ին, Երեւան: Բացման խօսքը արտասանած է Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, որ նախագահն է նաեւ Հիմնադրամին: Ան ներկայացուցած է հոգաբարձուներու Խորհուրդի նոր երեք անդամները՝ Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը, Լոնտոնահայ բարերար Վաչէ Մանուկեանը եւ ԼՂՀ-ի վարչապետ Լէոնարտ Պետրոսեանը: Այնուհետեւ անցեալ տարեշրջանի հաշուետուութիւնը կարդացած է վարչութեան նախագահ Մանուչակ Պետրոսեան: Ելոյթներ ունեցած են նաեւ սուպիւռ Ցանձնաժողովի նախագահ Վահէ Ճազմատարեան եւ տեղական յանձնախումբերու ներկայացուցիչները: Հոգաբարձուները կը շարունակէին իրենց աշխատանքները Սեպտեմբեր 20-ին եւ պիտի ընտրէին նախագահն ու վարչապետը:

ԳԻՒՄՐՈՒԻ ՋՐԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ ԿԸ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԻ

Սեպտեմբեր 19-ին Երեւանի մէջ Համաշխարհային Դրամատան ներկայացուցիչ Վ. Ներսիսեանցի եւ Ելմտական նախարար Լ. Բարխուդարեանի ստորագրած պայմանագրին համաձայն Դրամատունը 3 միլիոն տոլար կը տրամադրէ Գիւմրուի ջրելեկտրակայանին վերանորոգման աշխատանքներուն: Կայանը դարնան պատահած խանդարումէն ի վեր չի գործեր: Նորոգութիւնը կը սկսի անմիջապէս եւ Գիւմրուի կայանին առաջին արտադրիչը՝ 50 մեկավաթ ուժով, սկզբունքով կը սկսի բանիլ Հոկտեմբերի կէսին, իսկ երկրորդը՝ Հոկտեմբերի վերջը: Կը կարծուի որ ամբողջական ծրագիրը իր լրումին կը հասնի շուրջ 2 տարիէն:

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 18-ին, տեղական ժամով 22.08-ին երկրաշարժ տեղի ունեցած է Արցախի մէջ: Ցնցումը, որուն ուժը 5 բալ էր, որպէս յենակէտ ունէր Մարտակերտի շրջանի Ջափան գիւղը: Հետեւանքներուն մասին տեղեկութիւն չկար:

ԼՂՀ-Ի ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ Բ. ԱՐԱՐՔՑԵԱՆԻ ՄՕՏ

Ազգ. Ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեան Սեպ. 18-ին ընդունած է ԼՂՀ-ի Խորհրդարանի նախագահ Կ. Բաբուրեանի գլխաւորած ղարաբաղեան պատուիրակութիւնը, որ աշխատանքի այցելութեամբ Երեւան կը գտնուէր: Քննարկուած են երկու Խորհրդարաններու առկայ կապերը ամրապնդելու եւ գործակցութեան զարկ տալու առընչուող հարցեր: Պատուիրակութիւնը Արցախ կը վերադառնայ շաբաթավերջին:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԷՆ՝ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ

Հայաստանի կառուղիներու վերականգնումին համար Համաշխարհային Դրամատունը որոշած է 1996 - 1999 ժամանակահատուածի ընթացքին 32 միլիոն տոլար առանց տոկոսի վարկ տրամադրել: Այդ գումարը կը ծրագրուի օգտագործել ընդհանրապէս ճամբաներու կլրապնտման, պահպանութեան եւ այդ ուղղութեամբ հարկաւոր սարքաւորումներու գնման նպատակներուն: Կը նախատեսուի նաեւ այդ գումարէն մաս մը յատկացնել Սեւանի փապուղիի նորոգութեան:

ՎԱՆԱՁՈՐ ՆՈՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶՈՎ ՄԸ ՕԺՏՈՒԱԾ

Վանաձորի «Տարօն 4» թաղամասին մէջ Կիրակի, Սեպտեմբեր 17-ին, հանդիսաւոր կերպով եւ ձեռամբ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի, բացումը կատարուած է նոր մանկապարտէզին: Ան իրագործուած է շնորհիւ Աւստրալիոյ «Աղէտեալներու օգնութեան մարմին» կազմակերպութեան միջոցներով եւ «Հայաստան» Հիմնադրամի ուժերով:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՀԵՏ ԴՐԱՄԱՏՆԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

Սոֆիայի մէջ, Հայաստանի Կեդր. Դրամատան եւ Պուլկարիոյ Ազգ. Դրամատան նախագահներուն ստորագրած համաձայնագրով կողմերը կը ճանչնան իրարու դրամական արժէքները, որպէս վճարման միջոց: Կը սահմանուի նաեւ մէկուն արժէքը ընդդէմ միւսին, որպէս տարադրամ:

ՎԻԷՆՆԱՅԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՄՈՒԼԻ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅԻՆ ՄԱՍԻՆ

Անցեալին, մարդիկ կը հակէին ձեռագիրներու վրայ անոնցմէ քամելու համար պէտք եղած տեղեկութիւնը: Այսօր, երբ մարդ պէտք ունի անցեալի մասին տեղեկանալու, կրնայ դիմել նաեւ գիւտերու եւ... մամուլին:

Հայ մամուլի կարեւորութեան մասին, որպէս պատմական աղբիւր, հարկ չկայ խօսելու: Բայց հարկ է խօսիլ, երբ խօսքը կը վերաբերի այն հիմնական վայրերուն, որոնց պարտաւորաբար պիտի դիմէ ուսումնասէրը, այսօր եւ վաղը, մամուլի իր փնտռած հաւաքածոն գտնելու նպատակով:

Հիմնական այդ տեղերը շատ չենք կրնանք թուել քանի մը հատէ, առանց յատուկ կարգի. -- Երեւան (Ազգային Գրադարան, Մատենադարան, Պետական համալսարան, Գիտութիւններու Ակադեմիա), Վենետիկ (Ս. Ղազար), Վիէննա (Մխիթարեան վանք), Երուսաղէմ («Կիւլպէնկեան» մատենադարան), Փարիզ («Նուպարեան» մատենադարան), Նիւ-Եորք («Զօհրապ» կեդրոն), Պէյրութ (Անթիլիասի Կաթողիկոսարան, «Հայկազեան գոլէճ»ի գրադարան), Էջմիածին, Պոլիս, Լոս-Անճըլըս, Ուաշինկթըն (Գոնկրէսի գրադարան):

Սպառիչ չէ այս ցանկը: Այդ չէ իր նպատակը, այլեւ՝ անուններ վերյիշել: Ու անգամ մը եւս յիշեցնել, որ այս գրադարաններէն որեւէ մէկը, ճակատագրի բերումով, հայ մամուլի լիակատար հաւաքածոյ մը չի պարփակեր:

Ուստի, ուսումնասէրը պիտի ստիպուի, ինչպէս երէկ եւ այսօր, նաեւ վաղը մէկ գրադարանէն միւսը ցատքել, փնտռածը գտնելու կամ չգտնելու համար: Այլ հարց, որ մանրաժապաւէնի, modemի եւ CD-ROMի կիրառումը կրնայ մեծ դիւրութիւններու դուռը բանալ, բայց անոնց համար դեռ երկար ժամանակի կը կարօտինք:

Սակայն, կարելի չէ՞ արդեօք օգտակար ըլլալ այս գործին՝ այդ հիմնական գրադարանները ապահովելով անհրաժեշտ նիւթով, այսինքն՝ թերթերու լիակատար ժողովածուներով:

Անցեալ Յունուարին, բախտը ունեցանք այցելելու Վիէննա եւ քանի մը օրով պըրպըտումներ կատարելու Մխիթարեան վանքի հիւրընկալ կամարներուն տակ: Մեր սեւեռակէտը մամուլի հաւաքածոներն էին, քաջ գիտնալով, որ վանքի գրադարանը համբաւաւոր է աշխարհի թերեւս հայկական ամէնէն ճոխ հաւաքածոն ունենալու խրողութեամբ:

Շատ մը բաներ կարելի եղաւ գտնել, ի հարկէ, բայց մեծ եղաւ մեր յուսախաբութիւնը երբ անցեալի ու նաեւ ներկայի բազմաթիւ պարբերականներու անկատար կամ անգոյ հաւաքածոներու հանդիպեցանք: Տպուած նիւթերէ գիտենք, որ Մխիթարեան հայրերը, թէ՛ Վիէննա եւ թէ Վենետիկ, միշտ ջանացած են համալրել իրենց հաւաքածոները ամէն ինչով եւ ունեցած են բարեկամներ, որոնք այդ աշխատանքին սատարած են: Նոյնը կը վերաբերի, պարզ է, միւս հիմնական գրադարաններուն:

Երբ կը խօսէինք մամուլի բաժնի պատասխանատուին՝ երիտասարդ Հ. Նարեկի հետ, ան մեզի ցոյց կու տար այն սենեակը, ուր ան կը զբաղէր հետզհետէ հասնող թերթերը դասաւորելու եւ կազմարարին նախապատրաստելու աշխատանքով, եւ օրինակներով կը խօսէր այս կամ այն թերթին մասին, որուն հաւաքածոն այսօ՛ր անկատար կը մնայ, կամ հակառակ իր բազում դիմումներուն, անոր խմբագրութիւնը չէ յօժարած տրամադրել կամ չէ ղրկած պակասաւոր թիւերու հայթայթումով: Այս կերպով, մատենադարանի պահեստի պաշտօնն է որ կը վընասուի:

Ընդառաջելով մեր խնդրանքին, Հ. Նարեկ մեզի տրամադրեց առ Յունուար 1995 կազմած իր ցուցակը՝ Վիէննայի Մխիթարեաններու կողմէ ստացուող թերթերու, ուր մէկ առ մէկ նշուած են պակասաւոր թիւերը: Անկէ որոշ տուեալներ ներկայացնելով, մեր նպատակն է ո՛չ միայն հրապարակային կոչ մը ընել ի նպաստ Վիէննայի, այլ նաեւ՝ միւս բոլոր գրադարաններուն անխտիր, որովհետեւ գիտենք որ այդ բոլոր վայրերը մեր գրաւոր մշակոյթի շտեմարաններն են եւ հոն պէտք է կեդրոնանան հայկական հրատարակութիւններու բոլոր նմոյշները: Ասիկա անյետաձգելի ու անշրջանցելի պարտականութիւնն է բոլոր հրատարակիչներուն: Կարելի չէ անփութութեան մատնել այս պարագան, եւ կը կարծենք որ աւելորդ է պատճառներուն վրայ ծանրանալ:

Վերոյիշեալ ցանկէն կը պարզուի, որ 1992 - 94 թուականներուն համար, հետեւեալ պարբերականները ամբողջական իրենց հաւաքածոն ունին Վիէննայի մէջ. --

«Այգ» (ԱՄՆ), «Անի» (Լիբանան), «Աւարայր» (ԱՄՆ), «Արմենիա» (Աւստրալիա), «Բանբեր» (Ֆրանսա), «Գեղարդ» (Գանատա), «Գերմանիկ» (ԱՄՆ), «Դրօշակ» (Յունաստան), «Եկեղեցին Հայկական» (Ֆրանսա), «Երջանիկ Յոյս» (ԱՄՆ), «Հայ Կաթողիկէ Համայնք» (Գանատա), ՀՈՄԸ (Հոլանտա), «Մայր Եկեղեցի» (ԱՄՆ), «Մարզիկ» (Լիբանան), «Մեր ժողովրդապետութիւնը» (Ֆրանսա), «Յառաջ» (Ֆրանսա), «Յուշարար Միութիւն» (ԱՄՆ), «Նոր Սերունդ» (ԱՄՆ), «Պայքար» (ԱՄՆ), «Պատմա-Բանասիրական Հանդէս» (Հայաստան), «Ջահակիր» (Եգիպտոս), «Սիոն» (Իսրայէլ), «Սրբոց Նահատակաց Ազգ. Վարժարան» (ԱՄՆ), «Սփիւռք» (Լիբանան), «Տեղեկատու» (Կիպրոս), «Վերելք» (ԱՄՆ), «Բոլիս» (Թուրքիա), «Ֆրանս - Արմենի» (Ֆրանսա), «Լը Լիմինեօն» (Ֆրանսա), «Նիուզլեթթըր» (Միչիկըն, ԱՄՆ), «Աութրիչ» (ԱՄՆ), «Ուինտօու» (ԱՄՆ)

Կ՚ենթադրենք, որ ամբողջական են (թէեւ հարկ է ճշդել), եթէ անոնց հրատարակութիւնը դադրած կամ յապաղած չէ, հետեւեալները. --

«Ազատարարութեան Փողը» (Աւստրալիա), «Հայասէր» (ԱՄՆ), «Լրաբեր հասարակական գիտութիւնների» (Հայաստան), «Նոր Սեբաստիա» (ԱՄՆ), «Շանթ» (Աւստրիա), «Կանչ» (Հայաստան)

Պակասաւոր են, մինչեւ տարեկան 10 թիւ. --

«Ազգային Մշակոյթ» (Լիբանան), «Ապագայ» (Գանատա), «Ասպարէզ» (ԱՄՆ), «Արմենիա» (Արժանթին), «Ժամանակ» (Թուրքիա), «Կամք» (Ֆրանսա), «Հայ Դրամագիտական Հանդէս» (ԱՄՆ), «Հայ Կեանք» (ԱՄՆ), «Հայ Տեղեկատուութեան եւ Խորհուրդի Կեդրոն» (Անգլիա), «Հնչակ Հայաստանի» (Հայաստան), «Հորիզոն» (Գանատա), «Մասիս» (ԱՄՆ), «Մեսրոպեան Տեղեկատու» (ԱՄՆ), «Մարմարա» (Թուրքիա), «Նաւասարդ» (ԱՄՆ), «Նոր Կեանք» (ԱՄՆ), «Նոր Կեանք» (Ռումանիա), «Նոր Սերունդ» (Գանատա), «Նոր Օր» (ԱՄՆ), «Ջանասէր» (Լիբանան), «Ջահ Լուսաւորչի» (ԱՄՆ), «Սուրբ Փրկիչ» (Թուրքիա), «Բաշ Նազար» (ԱՄՆ), «AIM» (ԱՄՆ), «AGBU» (ԱՄՆ), «Ararat» (ԱՄՆ), «Azad» (Ֆրանսա), «Haïastan» (Ֆրանսա), «Newsletter» (Պոսթըն, ԱՄՆ), «The Armenian Mirror-Spectator», «The Armenian Observer», «The California Courier», «The Monthly Bulletin», «Victory» (ԱՄՆ):

Աւելի մեծաքանակ պակասներ ունին (որպէս նմոյշ, ոմանք օրինակներով կու տանք, թէեւ ցուցակը բոլորի մասին մանրամասն տեղեկութիւններ ունի). --

«Ազատամարտ» (Հայաստան, այժմ՝ դադրած), «Ազատ Օր» (Յունաստան), «Ազդակ» (Լիբանան, ամբողջ 1992 թուականը, մինչեւ 1993 Սեպտեմբեր 6, ապա՝ 1994-էն չորս թիւ), «Ալիք» (Իրան, 1992-էն՝ 11 թիւ, 1994 Մայիս 26-էն ետք՝ բոլորը), «Արարատ» (Լիբանան, աւելի քան 30 թիւ մինչեւ 1992 Սեպտեմբեր, այնուհետեւ՝ բոլորը), «Բագին» (Լիբանան, 1992-էն՝ երեք թիւ, 1993 - 1994՝ ամբողջութեամբ), «Բարի Լոյս» (ԱՄՆ, 1992-էն՝ երկու թիւ, 1993-ի թիւ 4-էն ետք՝ բոլորը), «Գանձասար» (Սուրիա, 1992-էն՝ մէկ թիւ, 1993-էն՝ բոլորը, 1994-էն՝ 41 թիւ), «Երիտասարդ Հայաստան» (ԱՄՆ, 1992-էն՝ երկու թիւ 1993 - 94՝ ամբողջութեամբ), «Երկիր» (Հայաստան, այժմ՝ դադրած), «Էջմիածին» (Հայաստան, 1992-էն՝ Սեպտ. - Դեկտ., 1993-ին միայն Սեպտ. - Հոկտ. հասած է, իսկ 1994-ին ամբողջութեամբ պակաս է), «Զարթօնք» (Լիբանան), «Լոյս» (Աւստրալիա, 1992-էն՝ 1-4, 1993-94՝ ամբողջութեամբ), «Լուսաւորիչ» (Հայաստան), «Լրաբեր» (Գանատա), «Խօսնակ» (Լիբանան), «Ձայն» (ԱՄՆ), «Հայրենիք» (ԱՄՆ, 1992-էն՝ 11 թիւ, 1993-էն՝ 43 թիւ, 1994-էն՝ 23 թիւ, եւ Հոկտ. 27-էն ետք՝ բոլորը), «Հասկ» (Լիբանան, 1992-էն 7 թիւ, 1993-ին՝ միայն 5-6 թիւը հասած է, 1994-ին՝ բոլորը պակաս են), «Յուսաբեր» (Եգիպտոս), «Նոր Աշխարհ» (Յունաստան), «Նոր Հայաստան» (ԱՄՆ), «Շիրակ» (Պէյրութ, 1993-ի 4-րդ թիւէն բոլորը), «Պատանեկան Արձագանգ» (Լիբանան), «Սփիւռ» (Լիբանան), «Սուրբ Խաչ» (ԱՄՆ), «Սուրբ Խաչ Հայց. Առաք. Մայր Տաճար» (ԱՄՆ), «Armenische - Deutsche Korrespondenz» (Գերմանիա), «The Armenian Reporter) (ԱՄՆ), «UGAB» (Ֆրանսա):

Հետաքրքրական է, որ սփիւռքահայ ուրիշ թերթեր բնաւ չեն հասնիր Վիէննա: Յիշենք մեզի յայտնի մէկ քանին, առանց ցանկը սպառելու. --

«Սարտարապատ» (Արժանթին), «Արեւ» (Եգիպտոս), «Միութիւն» (Աւստրալիա), «Les Nouvelles d'Arménie Magazine» (Ֆրանսա), «Մասիս» (Լիբանան), «Արծիւ» (Լիբանան):

Ուղղակի ողբալի է հայաստանեան թերթերուն վիճակը, ինչպէս կը տեսնուի ցուցակէն: Վերջին երեք տարիներուն Վիէննա կը հասնէին ութ օրաթերթ ու պարբերական, որոնցմէ «Ազատամարտ»ն ու «Երկիր»ը փակուած են, «Կանչ»ը՝ դադրած ու նորերս վերսկսած, «Լուսաւորիչ»ը՝ միայն 1992-ին հասած է, «Էջմիածին»ը՝ վերջերս չի ղրկուիր. միայն «Հնչակ Հայաստանի»ն, «Պատմա-Բանասիրական Հանդէս»ը եւ «Լրաբեր Հասարակական Գիտութիւնների»ն որոշ կանոնաւորութիւն կը թուին պահել: Ո՞ւր է Հայաստանի խայտաբղէտ մամուլը: Կարելի՞ է ակնկալել, որ, օրինակ, Վիէննայի հայկական դեսպանատունը ապահովէ երեւանեան կարգ մը թերթերու քիչ թէ շատ կանոնաւոր առաքումը Մխիթարեան վանքին: Նոյնը՝ իւրաքանչիւր դեսպանատուն, միւս կեդրոններու պարագային:

Վերջերս, «Յառաջ»ի մէջ լոյս ընծայուած էր Հայաստանի Ազգային Գրադարանի կոչը, ուղղուած՝ գիրք հրատարակողներուն, անոր հասցնելու համար վերջին տարիներու տպագրութիւնները: Վստահաբար, թերթերուն ուղղուած կոչ մը միեւնոյն բովանդակութիւնը պիտի ունենար: Անհրաժեշտ է, որ մեր տպագիր մշակոյթի բոլոր հիմնական կեդրոնները կարելիին չափ ստանան աշխարհի չորս կողմերը իրականացուող հայկական հրատարակութիւնները: Եթէ չենք կրնար զանոնք օժտել արդիական սարքաւորումներով, այնքանը մեր նուազագոյն պարտականութիւնն է անոնց հանդէպ:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս-Այրէս

ՈՒԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿ
ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

ՕՂԼՈՒՄ ՊԱՊՈՒԿԻՆ ՊԱՏՄԱԾՆԵՐԸ

Մուսա Լերա Հերոսամարտին մասին պատմայուշագրական եւ ուսումնասիրական առանձին կամ մասնակի աշխատութիւնները բաւական ճոխ գրականութիւն մը կը կազմեն: Անոնցմէ առաջինը՝ «Ջէյթունի Տարագրութիւնը եւ Սուէտիոյ Ապըստամբութիւնը» (վեր. Տիգրան Անդրէասեան), բաւական լայն եւ մանրամասն կերպով կը ներկայացնէր հերոսամարտի կազմակերպումն ու ընթացքը եւ կը նկատուի ամէնէն հաւաստի աղբիւրներէն մէկը: Բուն կռիւներուն մասին, սակայն, կենդանի տեղեկութիւններ փոխանցող խօսուն գործը կը նկատուի Օղլում Պապուկի (Սարգիս Գապաչեան) պատմածները:

Բարեբախտաբար, Սարգիս Գապաչեանի պատմածները կորուստէ փրկուած են, շնորհիւ ծանօթ ազգագրագէտ Յակոբ Չոլաքեանին, որ 1974-ին Այնճարի մէջ հաւատարմօրէն արձանագրած է պատմութիւնները:

Սարգիս Գապաչեանը դէպի Մուսա Լեռ արշաւող թրքական բանակին վրայ առաջին գնդակ արձակողը եղած էր եւ առաջին ճակատամարտի ժողովրդական հերոսը:

Յ. Չոլաքեան հրատարակեց այս պատումը «Յամքած աղբիւրը նորէն կը բխի» խորագրով:

Ստորեւ քանի մը հատուածներ այդ գրքոյկէն:

Ե. Հ.

«Ազդակ»

4. -- ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԼԵՌ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՅ ԳԻՒՂ ԿԸ ՄՆԱՆ ՄԵԾԱՒՈՐՆԵՐԸ

Ատոր վրայ լուր բերաւ Մելքոն աղան.

-- Զաւակներս, եօթ օր ձեզի պայման, ի՛նչ կ՚ըսէք, ի՞նչ պիտի ընենք, ո՞ւր պիտի երթանք, ինչպէ՞ս պիտի փրկուինք...

Երիտասարդները, ան որ բանակ գացած չէ, ան որ փախած է, ըսին.

-- Լեռ կ՚ելլենք, ինչ պիտի ըլլայ՝ քանի երթանք մեր աչքերուն առջեւ մեր կիները, մեր աղջիկները առնեն՝ մենք կ՚ելլենք լեռ: Պիտի մեռնինք՝ պիտի չերթանք: Չենք երթար: Պիտի չգաղթենք, լեռ պիտի ելլենք:

Մեծերը ըսին.

-- Հիմա երիտասարդ ու ծեր կին ու պզտիկ թող քաշուին լեռ: Գիւղ թող մընան գիւղապետներն ու պարոնները: Երբ լուր գայ՝ թող ըսեն.

-- Ժողովուրդ չկայ, գաղթած է:

-- Ո՞ւր գաղթած է:

-- Լեռը գաղթած է. քանի հեռու տեղ երթանք, մենք մեր լեռը կը գաղթենք ըսին:

Այսպէս որոշեցին:

Եօթը օրուան մէջ ինչ ժողովուրդ կար, ինչ փախստական՝ ելան լեռ: Գիւղերը պարպուեցան: Մնաց ո՛չ սուսն, ո՛չ անասուն, ո՛չ հորթ, ո՛չ շուն. ո՛չ կատու:

Առին պզտիկ-մզտիկ, ուտելիք-խմելիք, վերմակ-անկողին, ելան լեռ:

12. -- ԳՐՄԱ ՀԱԼԵՒՈՐԻՆ ԵՒ ՄԻՍԱԳՕ ՏՂԵԿԻՆ ՄԱՍԻՆ

Աղվիրենք Միսագօ մը ունէին, Աղվիրենց տղեկը, պզտիկ է, ունի լեցքով միափող հրացան մը, Գրմա հալեւորն ալ, խուլ էր: Կ՚ուզէին կռուիլ: Տուին իրենց խրամ մը: Անկէ մարդ չի կրնար անցնիլ, բայց չես գիտեր: Ըսին.

-- Այստեղ հսկեցէք:

Գրմա հալեւորը կ՚ըսէ.

-- Ես ունիմ հրացան մը, դուն ունիս հրացան մը: Երկուքս մէկ եթէ պարպենք՝ կու գան կը սպաննեն մեզ: Նախ ես կը կրակեմ. դուն պատրաստ կեցիր, մինչեւ զէնքը չլեցնեմ՝ չկրակես հա՛: Ես կը լեցնեմ՝ դուն կը կրակես: Այդպէս կարգով կը պաշտպանենք զիրար:

Կը սպասեն, կը սպասեն... խլրտում մը կ՚ելլէ առջեւէն:

Միսագօն կ՚ըսէ.

-- Պապուկ, եկան:

Գլուխ մը կ՚ելլէ կը տնկուի: Մանր ծառ մը կայ, կ՚ելլէ կը յենի ծառին, կը նայի ինչ կայ, ինչ չկայ:

Գրմա հալեւորը, թա՛ք, կը քաշէ ըրը թակը: Ձայներ կը լսուին, ետեւ կեցողները կը փախին: Մարդը այդպէս կայնած կը մնայ, չի շարժիր:

Կ՚ըսէ.

-- Տղաս, Միսագօ, դուն զարկ հիմա:

Ինք կը լեցնէ զէնքը: Միսագօն նշան կ՚առնէ, կը զարնէ: Մարդը նորէն չի շարժիր:

Կ՚ըսէ.

-- Յիսուս Քրիստոս... տղայ, մարդ էր, ելաւ, տեսայ, երկու հրացան պարպեց՝ չփաչի՞...

Կ՚ըսէ.

-- Տղաս, Միսագօ, դուն նշան առ, ես պիտի անցնիմ նայիմ ի՞նչ է:

Կ՚երթայ, հրացանով հատ մը կը մխէ կողը, թը՛փ, մարդը կ՚իյնայ: Կը նայի,

կուրծքը երկու տեղէ ծակած է, յենած է ծառին, այդպէս անշունչ:

Կ'առնէ մարթինը, կօշիկը, հագուստը: Տղեկին բաժին չի հաներ:

Ուրախ-ուրախ կ'իջնէ կու գայ:

Տղեկը այնտեղ կը մնայ, չի գար, ի՛նչ է, նորէն գան ալ՝ ինք այս անգամ առնէ մարթինը...

13. -- ՔԱՋԱՍԻՐՏ ՖԱՆՏԻ ՄԱՍԻՆ

Ամէն հինգ-վեց օրը մէյ մը քանի մը հարիւր զինուոր կ'ելլեն մեր դէմ, կը կռուին՝ ետ կը դառնան, կը կռուին՝ ետ կը դառնան:

Մենք քառասունհինգ հոգի ենք. դէմ կը դնենք:

Լուր հասաւ, թէ զօրքը մրջիւնի պէս կու գայ այս անգամ, շատ է: Լերան բոլոր լանջերը՝ զինուոր, կու գան, կ'ելլեն:

Մեր տղաքը քաշուեցան վարի ճամբաներէն:

Լուր բերին, թէ Ֆանտը մնաց խրամին մէջ, չեկաւ: Քապուսիացի Գոնսուլեան Յակոբին ըսի.

-- Տղայ, իջնենք երթանք, ազատենք մարդը: Հիմա կու գան կը պաշարեն, կը զարնեն կը սպաննեն...

Իջանք գացինք երկուքով: Ֆանտի խրամը չհասած՝ զօրքը եկաւ ելաւ մեր դէմ:

Ֆանտը լաւ կռուեր է, երկփողանի փամփուշտով հրացան ունէր: Զօրքը պաշարեր է զինք. լաւ դէմ դրեր է զօրքին, լաւ զինուոր սպաններ է: Սպաննուեր է, կտրեր են գլուխը, անցուցեր են սուինին, տարեր:

Հրամանատարը ըսեր է.

-- Այս գլուխը կտրողին ձեռքը թող կտրի: Ինչո՞ւ սպաննեցիք այս մարդը, կենդանի բերելու էիք, որ տեսնէի ի՛նչպիսի մարդ է, որ այսքան զինուոր ոչընչացուց...

22. -- ՋՈՒՐ ԲԵՐՈՂ ՊԱՌԱՒ ԿՆՈՋ ՄԱՍԻՆ

Մենք, Աստուած հեռու ընէ, կրակի մէջ ենք, կը պատերազմինք, պառաւ մը մեզի ջուր կը բերէ: Գնդակ մը յանկարծ կը դպչի կուժին. կուժը կը ջարդուի ուսին վրայ:

-- Քաքոտ հասատի լակոտներ, -ըսաւ-, քար մը զարկին, կոտրեցին կուժս, թափեցին ջուրը վրաս, ես ալ թրջուեցայ, դուք ալ ծարաւ մնացիք...

-- Աման խնամի, դարձիր ետ, կը դպչի քեզի բան մը հիմա, դարձիր, դարձիր, վնաս չունի, վնաս չունի, վնաս չունի՝ քանի պզտիկները ըրին:

Կը կարծէր պզտիկները քար զարկին՝ կոտրեցին կուժը:

Եկաւ պառաւը, Նստաւ մեր քովը, ըսաւ.

-- Ջրիկ կը բերէի ձեզի, զաւակներս, կոտրեցին կուժը...

50. -- ՅԱՄՔԱԾ ԱՂԲԻՒՐԸ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ԲԽԻ

Զորս տարի ու կէս մնացինք Մարայ հող, վրաններուն տակ: Կորուեցաւ ինկաւ Գերմանացին: Եկան Ֆրանսացիք, լեցուցին մեզ նաւերը, բերին ետ Մուսա Լեռ:

Մուսա Լերան չուրջբոլորը ապրող Տաճիկներ եւ Թաթեր ըսեր են.

-- Հայ ժողովուրդը ետ եկաւ, այս ժողովուրդը չի մեռնիր:

Այդտեղ աղբիւր մը ունէինք, Թաթերուն մօտ, Պաղ Աղբիւր կ'ըսէինք: Մեր երթալուն պէս աղբիւրը ցամքեր է, դառնալուն պէս ջուրը բխեր ելեր է նորէն: Հայը այդ հողը կոխելուն պէս ցամքած աղբիւրը նորէն բխեր ելեր է: Հրաշք է: Զորս տարի ու կէս առանց ջուրի մնացեր են: Ըսեր են.

-- Փառք Աստուծոյ, Հայերն եկան, հօյ, հօյ,

Աղբիւրի ջուրն եկաւ անգամ, հօյ, հօյ:

ԿԻՊՐԱՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՎԵՐՋԻՆ ՅԱՐԳԱՆՔԸ ՄԱՏՈՅՑ ՊԵՏԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ ԱՐԱՄ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆԻՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 10-ի երեկոյեան, Կիպրոսի պետական ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի կայանները խոր վիշտով կը գուժէին կիպրահայ համայնքի պետական ներկայացուցիչ Արամ Գալայճեանի մահը:

Այնուհետեւ, Հ.Բ.Ը.Միութեան Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը իր հոգեբարձութեան բազմամեայ ատենապետին վաղաժամ մահը հաղորդեց մամուլով՝ յայտնելով նաեւ իր վշտակցութիւնը Գալայճեան ընտանիքի հարազատներուն:

Հանգուցեալին թաղման արարողութիւնը կատարուեցաւ Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 13-ի յետմիջօրէին, Լառնագայի Ս. Ստեփանոս հայկական եկեղեցւոյ մէջ, ուր ներկայ էին Կիպրոսի Հանրապետութեան նախագահ՝ Կլաֆքոս Քլիրիտիս, Խորհրդարանի նախագահ՝ Ալեքսիս Ղալանոս, նախարարներ, երեսփոխաններ, բանակին ընդհ. հրամանատարը, Նիկոսիոյ, Լառնագայի եւ Ալլընձէյի քաղաքապետները, կուսակցապետեր, Հանրապետութեան նախկին նախագահներ՝ Սբիրոս Կիպրիանու եւ Ճորճ Վասիլիու, հոգեւորականներ, քաղաքական դէմքեր, դեսպաններ՝ Հայաստանի, Ռուսաստանի եւ Պանկլատէշի, ինչպէս նաեւ հայկական բոլոր կազմակերպութիւններու, կուսակցութիւններու, միութիւններու, կրթական հաստատութիւններու ներկայացուցիչները եւ Ազգային Իշխանութեան անդամները:

Արարողութեան կը նախագահէր Թեմիս Կաթողիկոսական Փոխանորդ Եղիշէ Ծ. Վրդ. Մանճիկեան: Դամբանականներ խօսեցան Հանրապետութեան Նախագահը, Խորհրդարանի Նախագահը, Հ.Բ.Ը.Միութեան փոխ-Նախագահ՝ Պ. Հայկաշէն Ուզունեան (յանուն Հ.Բ.Ը.Միութեան եւ Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան), Պ. Սեպուհ Դաւիթեան (Նարեկ Ազգ. Վարժարաններու անունով) եւ Հայր Սուրբը (յանուն Ազգ. Իշխանութեան):

Ցաւակցական հեռագիրներ առաքած էին Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, Արամ Ա. Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը, Հ.Բ.Ը.Միութեան ցկեանս Պատուոյ Նախագահ՝ Պ. Ալեք Մանուկեանը, Հայաստանի Հանրապետութեան Խորհրդարանի նախագահ՝ Բաբգէն Արարքցեանը, Արտաքին Նախարար Պ. Վահան Փափազեանը եւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ:

Գերեզմանատան մէջ հոծ բազմութիւն մը կը սպասէր հանգուցեալին դագաղին: Մեծ թիւով օտարներ կային, քանի որ ողբացեալ Արամ Գալայճեան մեծ վարկ կը վայելէր նաեւ օտարներուն մօտ: Տեղի ունեցած կարճատեւ եկեղեցական արարողութենէն ետք՝ ննջեցեալին դագաղը յանձնուեցաւ հողին:

Կիպրահայութեան պատմութեան եւ Հ.Բ.Ը.Միութեան տարեգրութեան մէջ Արամ Գալայճեանին անունն ու գործը միշտ գնահատանքով եւ երախտագիտութեամբ պիտի յիշուին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԷԼԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 50-ԱՄԵԱԿԸ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Օգոստոս 31-ին, տեղի ունեցած է յիշատակի երեկոյթ մը, նուիրուած Ֆրանց Վերֆէլի մահուան 50-ամեակին: Ներկայ եղած է Աւստրիոյ հիւպատոսը: Բացումը կատարելով հանդիսավար Սամուէլ Մկրտիչեան շեշտը դրած է Վերֆէլ մարդուն եւ արուեստագէտին վրայ: «Մուսա Լերան 40 Օրերը» վէպին դրական արժէքին մասին խօսած է Գէորգ Քրիստինեան, իսկ Արմէն Տօնոյեան ներկայացուցած է վէպին պատմա-քաղաքական արժէքը: Հ. Օգոստինոս Վրդ. Սեզուլեան՝ նախ գերմաներէն, ապա հայերէն՝ պատմած է մանկութեան տարիներու իր յուշերը Ֆրանց Վերֆէլի մասին: Խօսք առնելով աւստրիացի հիւպատոսը՝ Վերնէր Պրանտսթիթըր, ներկայացուցած է մարդկային իրաւունքներու եւ փոքրամասնութիւններու համար պայքարող Վերֆէլի կերպարը: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Համազգայինի «Գուսան» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Արա Մանուշի, եւ այլ արուեստագէտներ:

ՇՈՒՇԻԻ ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ 1996-Ի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՆ

Կլէնտէյլի Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 2-ին, տեղի ունեցած է խրախճանք մը, ի նպաստ Շուշիի մէջ «Դանիէլ Ղազարեան» երաժշտանոցի կառուցման: Յիշենք որ 1993 Դեկտեմբերէն ի վեր հովանաւորներու նուիրատուութիւններէ եւ կազմակերպուած ձեռնարկներէ գոյացած գումարներով շինարարական աշխատանքներ կը տարուէին Շուշիի մէջ: Խօսք առնելով Երաժշտանոցին տնօրէնը՝ պարոն Կարէն Ղարիբեան, նշած է թէ Երաժշտանոցը ունի 38 սենեակ, մէկ մարզասրահ ու հանդիսասրահ եւ մէկ համերգային դահլիճ: Երաժշտանոցը, որ կրնայ ընդունիլ 200 աշակերտ, նաեւ 11-ամեայ դպրոց է: Երաժշտանոցի գլխաւոր շէնքի ծածկը աւարտած է, շինարարական աշխատանքները կը շարունակուին եւ կը կատարուի կահաւորումը: Կ'ակընկալուի որ Երաժշտանոցին դասընթացքները կը սկսին 1996-ի Սեպտեմբերին: Ի դէպ, նշենք որ Երաժշտանոցը աշակերտ կ'ընդունի նաեւ Սփիւռքէն: Իւրաքանչիւր աշակերտի ուսման եւ կեցութեան ծախքը ամսական 20 տոլար է: Խրախճանքի ընթացքին եղած են նուէրներ Երաժշտանոցի ֆոնտին:

ՀԱՅ ԱՅՆԹԱՊՑԻՆԵՐԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հայ Այնթապցիներու Միութեան վարչութիւնը այցելած է Հայաստանի Լոս-Անճըլըսի հիւպատոսարանը եւ հանդիպում մը ունեցած հիւպատոս Արմէն Բայբուրդեանի հետ: Միութեան նախագահ Երուանդ Պապայեան հիւպատոսին յանձնած է իր խմբագրած «Պատմութիւն Այնթէպի Հայոց» պատմագիրքին Գ. հատորը: Հիւպատոսը հիւրերուն ծանօթացուցած է հիւպատոսարանի անձնակազմը եւ զանազան բաժինները, յայտնելով որ ազգային բարերար Վահան Շամլեան յանձն առած է հիւպատոսարանի ամբողջական կահաւորումը:

«ՀԱՅ ԹԷԼԷ-ՌԱՏԻՕ»Ի 3-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

«Հոլիվուտ Փալատիում» ընդարձակ սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 10-ին, նշուած է «Հայ Թէլէ-Ռատիօ»ի 3-րդ տարեդարձը, որուն ներկայ եղած են շուրջ 2400 հանդիսականներ: Գործադրուած է այլապան ու ճոխ յայտագիր մը, որու ընթացքին հանդէս եկած են «Հայրենիք» պարախումբը, «Հէքեաթն է կանչում» մանկապատանեկան թատերախումբը, Երեւանէն նոր ժամանած «Էրզրում» մանկապատանեկան համոյթը եւ աւելի քան 40 երգիչներ ու դերասաններ: Յայտագիրը վարած են Թէլէ - Ռատիոյի աշխատակիցներ Նունէ Աւետիսեան եւ Սողոմոն Տարօնցի:

ԼՐԱՏՈՒ

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝ ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Յետոյ եկան քաղաքացիական պատերազմի տարիները երբ օրերով մառաններու եւ գետնայարկերու մէջ ապրած էին խեղճ քանի մը մոմերու լոյսով ու երբեմն ալ փայտի խարոյկներով: Ի՛նչ վայելքներ էին այդ անխոցելի մեկուսացումի պահերը -- մարդիկ սարսափահար փախած իրենց անձերէն դուրս՝ մինչ ինք կը սուզուէր իրմէ ներս, ազատ, ինքնավստահ եւ անտեսանելի...:

Բուն մութը սակայն մութ չէր այլ իր առանձնութեան լուսաւոր տարածութիւնը որ ներսն էր, անհատական դիւեր որ կը տիրէր անծանօթ մարդերով, խօսքերով եւ հաճոյքներով բնակուած աշխարհի մը վրայ: Ի՛նչ խանդով իր պատանութեան ամայի տարիներուն օրուան կեանքէն մնացորդները -- խօսքի փշրանքները, մարդոց կիսադէմերը, ուրախութեան պոռթկում մը թռչունի, մայրամուտի կամ աղուոր նուագի մը ներկայութեան -- տուն իր սենեակը կը բերէր ու կ'ամբողջացնէր, կը գեղեցկացնէր...: Այդ էր որ սիրեր էր պարմանութեան եւ երիտասարդութեան տարիներուն ,այդ մութը, իր գաղտնի անձը եւ երեւակայութեան աշխարհը որուն ստեղծած ամէն ինչը վայելած էր, առանց ցաւի կամ դժգոհանքի: Երջանիկ էր իր հնարած պատմութիւններուն հետ, ու երեսունը հասած հիմա՝ պզտիկ վախի եւ հետաքրքրութեան խառնուրդ զգացումով կը նայէր իր մարմնին: Ի՞նչ էր սա մարմինը որմէ գրեթէ ոչ մէկ հաճոյք առած էր մինչեւ հիմա, այդ օտար, անհաղորդ ներկայութիւնը որուն հետ ստիպուած ապրեր էր տարիներով: Գիտէր թէ իգական հրապոյրէ զուրկ էր իր մարմինը, թէ իրեն թէ ալ աշխարհին համար, եւ այդ իրողութեան դէմ անյոյս, ողորմելի կռիւը պատանութենէն ի վեր զինք նետեր էր երազանքի եւ խէժայի երեւակայական վայելքներուն գիրկը: Գրեթէ ոչինչ գիտէր սեռային խնդիրներու մասին եւ արբունքէն ի վեր մարմնական աշխարհը պարուեր էր մեղքի ու յանցանքի զգացումով մը որ սպաններ էր ամէն հետաքրքրութիւն այդ մասին. «Հօրս խիստ սկզբունքներուն ու մամայիս անսահման սիրոյն միջեւ բռնուած՝ ի՞նչ կրնայի ընել» մտածումը եկաւ ու անցաւ: Սակայն ճանաչումի այդ յանկարծական փայլը ցնցեց զինքը. «Հայաստանն է որ պիտի ազատագրէ ինծի» խորհեցաւ: Առաջին անգամ ըլլալով, զգաց թէ իր մարմինն էր ինքը, մէկ էին այսքան տարի եւ չէր գիտեր ատիկա: Թեւերով ուզեց գրկել ինքզինքը. «Զարուհի, աս դուն ես... խեղճ մեղճ բայց ուրիշ ոչինչ ունիս, աւով պիտի սիրես ու ապրիս» խորհեցաւ «կեանքս նոր կը սկսի» մտածումը անցաւ մտքէն:

Դիմացը՝ Երեւանն էր, անսահման սեւութիւններու եւ հոս հոն վառող լոյսերու զանգուած մը, որ կը թուէր ապրող մարմին մը ըլլալ...: Մութին մէջէն, քաղաքը աւելի մօտ կը զգար իր սրտին ու ինքզինքը՝ աւել հարազատ: Այլեւս առաջուան պէս մինակ ալ չէր ու հիմա վխտակցութեան մէկ անկիւնը՝ ճերմակ մազերով մարդ մըն ալ ներկայ էր...: «Ո՞ւր է արդեօք հիմա», անցաւ մտքէն ու երկվայրկեան մը այնպէս թուեցաւ իրեն որ իրենց կեանքերը այլեւս անքակտելի կերպով կապուած էին իրարու եւ այս քաղաքին: «Խենթ բան, մարդը մոռցած է անգամ իմ գոյութիւնս» մտածեց ու անդրադարձաւ որ ինքն ալ չէր յիշեր իր բառերուն մեծ մասը ու հանդիպումէն միայն սիրոյ նման տարտամ ապրումի մը, իր գոյութեան նոր իմաստ տուող զգացումի մը արպաւորութիւնը մնացեր էր: «Ա՞ս է սէրը արդեօք» անցաւ մտքէն, «քեզմէ անկախ գոյութի՞ւն մըն է քու մէջդ, Հայաստանին նման, բայց առանց որուն կեանքդ զուրկ է արժէքէ»: Այդ վայրկեանին սակայն Զարուհիին թուեցաւ թէ այդ մարդն ու Հայաստանը նոյն բաներն էին իրեն համար:

Ուզեց աւելի յստակ տեսնել քաղաքի մթութեան մէջ, սակայն չկրցաւ: «Ի՞նչ պիտի ըլլայ եթէ նորէն հանդիպինք» հարցուց ինքնիրեն «այս անգամ ալ ես չեմ խօսիր, թող ինք խօսի, քիչ մըն ալ»: Մարդուն պատկերը կը յամառէր մտքին մէջ ու հիմա երեւակայեց ինչպէս զինքը իր տունը պիտի հրաւիրէր տեսնելու կինը եւ զաւակները, նստէին պարտէզը կամ մեծ պատշգամը թէյ խմէին բայց ան պիտի չտանէր տան ներսը, մտերմութեան սենեակները «ես օտար եմ իր աչքին, երբեք պիտի չկրնամ ընդունուիլ...»:

(Շար. 8)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

70-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹԻ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՓԱՐԻԶ. -- Տիկին Հայկուհի Տամլամեան 1.000 Ֆր.։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Արշալոյս Նուրեան, փոխան ծաղկեպսակի 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, Տիկին Անահիտ Դաւիթեանի մահուան առթիւ։

Ծովասար Զարդարեանի մահուան առթիւ Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, փոխան ծաղիկի։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երեւանաբնակ Ռեխմիկ Արտաւազդի Ասատրեան կը փնտռէ իր հայրը՝ Արտաւազդ Խաչատուրի Ասատրեանը, որ ծնած է 1916-ին, Աղինի շրջանի Խարկով գիւղին մէջ։ Արտաւազդ Ասատրեան զինուորագրուած է Խորհ. բանակին մէջ, Նոյեմբեր-Դեկտեմբեր 1941-ին։ Իրմէ վերջին անգամ նամակ ստացուած է Ապրիլ 1942-ին, Կերչ քաղաքէն (Ղրիմ)։ Կը կարծուի թէ Արտաւազդ Ասատրեան Մարսէյլ գտնուած է 1970-ական թուականներուն։ Այս մասին որեւէ տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի կապ հաստատել «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան Փարիզի գրասենեակին հետ, հեռաձայնելով.-- (1) 42 33 08 98 թիւին, կամ՝ գրելով հետեւեալ հասցէին՝

ORGANISATION TERRE ET CULTURE
16, rue Notre-Dame de Lorette
75009 PARIS

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «*Araxe*» de Lyon-Villeurbanne
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
vous présentent
sous la direction de
KHATCHIG YILMAZIAN
LA CHORALE SAHAK MESROP
de Marseille
pour un

Concert Exceptionnel de Chants Arméniens

le Samedi 30 Septembre à 20 heures 30
au Centre Culturel
et de la Vie Associative
234, cours Emile Zola,
69100 VILLEURBANNE

Entrée : 80 F. (gratuit jusqu'à 12 ans).
Renseignements : 78. 93. 57. 43.
(Du mardi au samedi, les après-midi).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը Մայիս, Յունիս, Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.-- Տիկին Մատլէն Փերաժ 500 Ֆր., Տիկին Սիրուն-Քաթրին Ճամուգօղլու 3.000 Ֆր., Տիկին Թանիա Պէյէնտրեան 100 Ֆր., Պ. Ժագ Քէփէնէկեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փափազեան 300 Ֆր., Պ. Փիէր Կարապետեան 500 Ֆր., Պ. Եդուարդ Ադամեան 1.000 Ֆր., Պ. Սերժ Սիմոնեան 1.000 Ֆր., Պ. Մոմճեան 500 Ֆր., Պ. Անտրէ Ետիգարտաշեան 2.300 Ֆր., Պ. Անտոն-Ռոժէ Գազեան 500 Ֆր., Պ. Գլօտ Փօթի 700 Ֆր., Պ. Ռոժէ Կասք 200 Ֆր., Տիկին Սօնա Պալեան 100 Ֆր., Տիկին Ժոզիան Ֆոնթէն 1.000 Ֆր., Պ. Վահան Պալեան 9.000 Ֆր., Տէօքմէճեան դեղարան 500 Ֆր., Ոմն 3.900 Ֆր.։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ
ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
17, rue Bleue, Paris 9e

ԳՐԱԿԱՆ - ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԳԻՒՂԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ
ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ
ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Կը ներկայացնեն՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ,
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՔԷՍԵԱՆ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 25,
ժամը 20.30-ին

ՀԲԸՄ-ի «Ալեք Մանուկեան» սրահը՝
118, rue de Courcelles, Paris 17e

-- Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ --

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 25, ժամը 18-ին, եկեղեցւոյ կից սրահը։

A. S. P. A.
ASSOCIATION DE SOUTIEN
AUX PATRIOTES ARMENIENS
BP 82 — 94223 Charenton-le-Pont Cedex

COMMUNIQUE

Une pétition en faveur de la libération de *Varoujan Garabedian*, qui sera adressée à *M. Jacques Chirac*, Président de la République a été récemment lancée en République d'Arménie et en différents pays de la Diaspora.

Rappelons que Varoujan est incarcéré depuis plus de 12 ans.

A ce jour nous avons recueilli en France plusieurs milliers de signatures.

Nous demandons aux particuliers et aux organisations ayant reçu cette pétition par voie postale et n'y ayant pas encore répondu de bien vouloir le faire avant fin Octobre prochain, en la renvoyant à notre adresse (B. P. 82 — 94223 Charenton-le-Pont Cedex).

C'est bien volontiers que nous expédierons à ceux qui en feront la demande, par écrit ou en nous téléphonant aux numéros (1) 30 24 28 01 ou (1) 46 57 76 57, un ou plusieurs exemplaires de la pétition.

Ultérieurement, nous ferons savoir par voie de presse la date de clôture de cette opération.

Ashod SCHEMAVONIAN — Etvart TOVMASSIAN

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՅ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 24-ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ մատաղօրհնութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի, բարձր հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ-ի
Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ
եւ Փարիզի Առաջնորդ
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ՊԱՊՈՒՃԵԱՆ
Երգեցողութիւնները կը կատարուին Իսի-լէ-Մուլինոյի «Տարօն» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝
Ստեփան Սրկ. Եորկանճեան-ի։

Պատարագի աւարտին, Հաւաքոյթ, Քաղաքապետարանի կողմէ տրամադրուած «Շառլ Ազնաւուր» սրահին մէջ, սիրոյ սեղաններու շուրջ հաճելի քանի մը ժամ անցընելու համար։

Սիրով կը հրաւիրուի շրջանի ժողովուրդը՝ ազօթելու եւ ուխտ կատարելու։

ԾԱՆՕԹ. -- Ժամերու փոփոխութիւնը նկատի ունենալ։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 30, Տօն է Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին

Այս առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 24՝
Պատարագ ժամը 10-ին։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

REPAS à BIÈVRES

Comme chaque année, la Croix Bleue Arménienne, Section d'Issy-les-Moulineaux (Dirouhie Sérengulian) offre un repas à ses ainés au château de Bièvres le Samedi 23 Septembre.

Le car partira à 12 h 30 du 45 rue de la Défense, avec arrêt à 12 h 45 devant l'église arménienne 6 av. Bourgain.

Retour vers 18 heures.

Les personnes intéressées sont priées de se faire inscrire au plus tard le 17 septembre auprès de:
Takouhie tél. 46 44 01 26
Nicole tél. 47 36 27 14

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A — R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB-*Jeunes* Marseille vous informe que des cours d'arménien, selon la méthode audiovisuelle de *Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN*, seront enseignés au siège de l'UGAB.

Ces cours s'adressent à des personnes non arménophones.

Ils débuteront la première semaine d'octobre.

Pour tous renseignements et inscriptions rendez-vous à l'UGAB : 327, Bd Michelet Marseille 9e, le 30 Septembre entre 14h et 17h.

Tél. : 91. 22. 10. 45.

ԼԻՈՆ

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի «Հայկազեան» միօրեայ վարժարանի վերամուտն է Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 4, առաւօտեան ժամը 9-ին։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը 9-էն 12 եւ կէսօրէ վերջ 14-էն 16։

Աշակերտները կրնան օգտուիլ Չորեքշաբթի կէսօրուան ճաշէն։

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ դիւանատան։

La Section des Jeunes de la Cathédrale Arménienne

339, avenue du Prado, MARSEILLE 8e

Vous informe de la reprise de ses activités.

Pour la saison 1995 / 1996 sont programmes :
— Des activités culturelles;
— Soirées à thème;
— Théatre;
— Célébrations de fêtes traditionnelles.

P.S. — Si tu es un jeune Arménien, plein de vitalité et d'entrain, viens t'éclater. dans notre équipe enthousiaste ! !

Pour tout renseignement :
Téléphonez au 42. 03. 05. 63
91. 43. 77. 44 après 20h.

UGAB - VALENCE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
DE VALENCE

fête le 4ème anniversaire de l'Indépendance de l'Arménie

grande soirée dansante

Le 23 Septembre
à partir de 20 heures 30

au Pavillon d'Accueil du Palais de la Foire de Valence

animée par le Chanteur YORGANTZ et son Orchestre

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23-24
SAMEDI - DIMANCHE
23-24 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ . ԹԻՒ 18.684 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.684

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԵՐԿՈՒ ՖՐԱՆՍԱՆԵՐ

Հռոմի «Լա Ռեփուպլիքա» օրաթերթը անդրադառնալով Ֆրանսայի ներկայ կացութեան, երկու դիմագիծ կը նշմարէ. առաջինը այն Ֆրանսան է, որ թիրախ է անողոք ահաբեկչութեան մը ու տաւ խոցելի դարձած. երկրորդը ան է որ զինուորական ատոմական ուժին մէջ կը փորձէ գտնել իր հզօրութիւնը:

Միթերան կը նկատուի այլաբանական պատկերը Ֆրանսայի մը որուն Շիրաք կը փորձէ վերադարձնել անցեալի մեծութիւնը. ան է որ ասպարէզ կը կարդայ համաշխարհային հանրային կարծիքին եւ որ ներքին ապահովութիւնը սպառնալիքի ենթակայ կը տեսնէ ահաբեկչութեամբ ու անոր կը պատասխանէ այլ կերպ ապահովութիւն մը փնտռելով:

Առաջին ռումբին պայթումին նախօրեակին նախագահը յայտնեց թէ նպատակ ունէր ծրագրուած փորձերուն թիւը նուազեցնելու. տուեալ արտաքին աշխարհին մէջ որպէս յետքայլ մեկնաբանուեցաւ, կամ լռելեայն համաձայնութեան մը որդեգրութիւնը: Այսուհետեւ պետութիւն-ազգի իր գերակայութիւնը հաստատելու մղուած ներկայի Ֆրանսան ատով մեծագոյն իր տարբերութիւնը արձանագրած է միթերանեան շրջանէն:

Ասով հանդերձ կարելի չէ ըսել որ մեկուսացումը դժգոհութիւն կը պատճառէ Ֆրանսացիներուն: Անոնք ատոմական ուժին մէջ կը նշմարեն միւս «մեծ»երէն անկախ ըլլալու խորհրդանիշը: Ապահովութեան երաշխիք մըն է ան որ կը փոխարինէ ահաբեկչութեան պատճառած անապահովութիւնը: Նոյնիսկ հրամանատար Կուսթօ ըսաւ որ հարցը ուղղակի փորձերը չէին, այլ ատոմական զէնքին գոյութիւնը:

Իտալացի լրագրողը կ'ենթադրէ որ միջազգային հանրութեան կողմէ Ֆրանսայի ուղղուած դատապարտումները դժգոհութիւն չեն պատճառեր երկրին ձախ ճակատին:

Ինչ կը վերաբերի ահաբեկչութեան, ուշադրութեան կը յանձնուի որ նախագահ Շիրաք Միթերանայի առաջին փորձէն քանի մը ժամ առաջ լրատուները ամբաստանեց որ կը չափազանցեն ամէն բան: Ձայնասփիւռն ու թերթերը հակազդեցին, վախ յայտնելով որ այդ ամբաստանութիւնը նախաբանը կ'ըլլայ մամուլին ուղղուած միջոցներու, քանի որ ահաբեկչութիւնը արդէն պատճառ եղած էր ոստիկանական ստուգումներու եւ քաղաքացիներու ազատութիւնը կաշկանդող սահմանափակումներու: Մէկ բան յստակ է որ Ֆրանսա ինքզինքը խոցելի կը զգայ ահաբեկչութեան պատճառով: Փարիզի մէջ կեանքը որոշ չափով դժուարացած է ոստիկանական ներկայութեան մը պատճառած բարդութիւններով:

Հետաքննութիւնները ապարդիւն մնացած են. խմբական պատասխանատուութեան մասին շօշափելի ապացոյց չէ գտնուած. ահաբեկիչներուն ոչ անուն, ոչ ալ դէմք տալ կարելի եղած է: Կրնայ ոեւէ մէկը ըլլալ. կարելի է ամէն աղբամանի մէջ ռումբ մը դնել: Այս հոգեվիճակին մէջ ամէն Արաբ կրնայ ահաբեկիչ նկատուիլ, ամէն օտարական ծպտուած Արաբ մը ըլլալ: Ու կը յայտնուի միւս Ֆրանսան ուր կը կորսուի «միւս»ին հանդէպ վստահութիւնը, ան հետզհետէ կը դառնայ թշնամի:

Որոշ է որ ահաբեկչութեան թիրախ Ֆրանսան պիտի մղուի մեծութեան, հզօրութեան պրպտումին ու ատոմական փորձերը լաւ առիթ են ատոր: Նոր կառավարութիւնը տնտեսական դժուարին կացութեան լուծում գտնել չի յաջողիր: Առաջին քայլերը արդէն Ելմտական նախարարին հրաժարականին պատճառ եղան: Անկարելի չէ որ Միթերանայի հզօր Ֆրանսան ահաբեկչութեամբ տկարացած Ֆրանսան գործածէ աւելցնելու համար իր ուժը եւ նաեւ մեկուսացումը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Հայաստանի անկախութեան չորրորդ տարեդարձը Սեպտեմբեր 21-ի երեկոյեան նշուեցաւ Փարիզի դեսպանատան մէջ շուրջ հարիւր հրաւիրեալներու ներկայութեան: Համայնքի եւ մամուլի ներկայացուցիչներէ, Հայաստանի զանազան մարզերուն օժանդակութիւն բերած դէմքերէ բաղկացած հրաւիրեալներուն բարի գալուստի ու նաեւ հրաժեշտի խօսք ուղղեց Հայաստանի Ֆրանսայի գործավարը Վահան Տէր-Ղեւոնդեան:

Ան իր հակիրճ ուղերձին մէջ ըսաւ թէ Հայաստանի անկախութիւնը չորս տարեկան է արդէն ու երկիրը այսօր տնտեսապէս աւելի զարգացած ու աւելի կազմակերպուած է: Թէ՛ հոն՝ Երեւանի մէջ, թէ՛ Հայաստանի 25 դեսպանատուներուն մէջ որոնց թիւը վերջին երկու տարուան ընթացքին կրկնապատկուած էր, նաեւ ըՍփիւռքի Հայութեան ջանքերուն շնորհիւ, նոյն օրը զանազան տօնակատարութիւններով նշուած էր անկախութեան չորրորդ տարեդարձը: Վ. Տէր-Ղեւոնդեան ըսաւ թէ Հայաստանի Պետութիւնը ցոյց տրուած օժանդակութեան համար երախտապարտ է Սփիւռքին:

Ապա խօսքը կեդրոնացնելով Փարիզի դեսպանատան վրայ, Հայաստանի գործավարը շեշտեց առաջին շրջանի ու ներկայի կարեւոր տարբերութիւնները: Սկիզբի օրերուն որպէս պաշտօնատար միակ գործավարի մը փոխարէն, այսօրուան անձնակազմը վեց հոգիէ կը բաղկանար: Դեսպանատունը տէր էր փոխադրական միջոցի, սկսած էր հրատարակել տեղեկատու թերթը ու ամէնէն կարեւորը այն էր որ ծուարելէ ետք գրասենեակներու մէջ, վերջապէս ունեցած էր ներկայանալի, սեփական իր շէնքը:

Այս պարագաները թուելէ ետք Վ. Տէր-Ղեւոնդեան աւելցուց թէ աւարտելու մօտ է Փարիզի իր պաշտօնավարութեան շրջանը, քանի որ այլ պաշտօնի նշանակուած ըլլալով պիտի մեկնի մօտ օրէն: Ան մաղթեց որ յառաջիկային եւս պահպանուին այս համայնքին ու իր միջեւ հաստատուած կապերը:

Հայաստանի Փարիզի երկրորդ գործավարը իր ուղերձը աւարտեց առաւել բարգաւաճում ու ծաղկում մաղթելով Հայաստանի ու նաեւ ամբողջական համախմբում հայրենիքին մէջ աշխարհասփիւռ Հայութեան:

Պաշտօնական այս մասէն ետք երեկոյթը շարունակուեցաւ քոքթէյլի հիւրասիրութեամբ մը:

Haratch 70 : hommage

Chère Madame,

A l'adolescence, je considérais septuagénaire synonyme d'âge canonique.

Depuis les années ont passé et il me paraît que c'est être encore bien jeune et plein de promesses d'un avenir mûr.

Bin sûr, il y a l'accélération du temps mais vous saurez la vaincre et faire vivre «Haratch» encore de nombreuses années.

Bon anniversaire et longue vie !

Շատ տարիներու:

Cordialement,

MANUEL DEIRMENDJIAN
Président du Groupement Interprofessionnel Arménien

Paris, le 19 Septembre

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՄԱՅՈՐՔԻ մէջ (Պալէար) Սեպ. 22-ին բացուած է եւրոպական 54-րդ վեհաժողովը որ ծանր օրակարգ մը ունի: Արդարեւ՝ աշխատանքը, հիմնարկութեան բարենորոգումը, Եւրոպական Միութեան ընդլայնումը եւ միակ դրամը պէտք է լուծումներ գտնեն մինչ տարակարծութիւնները շատ են: Շիրաքի ընթացքն ալ կը մտահոգէ Եւրոպացիները:

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ եւ կաշառակերութեան կանխումի կեդրոնական Սպասարկութեան պատասխանատուին միջեւ բանավէճը վերջ չէ գտած: Պերնար Շալ կը կրկնէ որ իր պաշտօնին գլուխը կը մնայ, մինչ նախարարը՝ Ժագ Թուպոն՝ ենթակային «հրաժարումը» յայտարարած էր եւ հակառակ դատաւորին մերժումին, ետ չառներ իր պատժական միջոցը: Շալ կը պատասխանէ որ պատրաստ է հրաժարելու, բայց՝ հարկ եղած ատենը: Հարցը կը վերաբերի այն քննութեան, որ բացուած է Ալէն Ժիւփէի տղուն տան վարձքին անբնական զեղչին, շնորհիւ Փարիզի քաղաքապետին մէկ կցորդին, որ կը զբաղէր ելմտական հարցերով եւ իր պաշտօնին բերմամբ ապօրինի բաներ ըրած է: Ժ. Թուպոն Շալի հրաժարականը յայտարարած էր երբ քննութիւնը իր աւարտին չէր յանգած:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հանրապետութեան նախագահը կրկին Թանսու Չիլլէրի յանձնեց կառավարութեան կազմութիւնը: Տիկին Չիլլէր հրաժարած էր առջի օր, երբ անկարելի դարձած էր համախմբական կառավարութեան պահպանումը: Ընդդիմութիւնը, սակայն, կանխահաս ընտրութիւններ կը պահանջէ:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ հարցախոյզի մը (Պի - Վի - Ա - Փարի Մաչ) համաձայն Շիրաքէն եւ Ժիւփէէն դժգոհներու թիւը աւելի մեծ է քան՝ գոհերու եւ օրէ օր կացութիւնը աւելի կը վատթարանայ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հանրային սպասարկութեանց պաշտօնեաները գործադուլի մը ձեռնարկեցին Սեպտեմբեր 20-ին եւ անոնցմէ քանի մը հազար ալ ցոյց մը ըրած են Անգարա, բողոքելու համար աշխատավարձքերու շատ փոքր յաւելումին դէմ: Կը թուի որ այս շարժումը կրնայ կարեւորագոյնն ըլլալ Թուրքիոյ սենդիքաներու պատմութեան մէջ: Դրամահատութիւնը հասած է 70%-ի:

«ԼԸ ՄՈՆՏ» օրաթերթը 60 - 70 կամաւոր մեկնում կը նախատեսէ ընկերային ծրագրի մը շրջագծին մէջ, որ 57 միլիոն Ֆրանքի խնայողութիւն մը պէտք է ապահովէ երեք տարիներու վրայ:

ԴՈՒՄԻ (կրիփ) դէմ պատուաստը արտադրելի պիտի ըլլայ Հոկտեմբեր 3-էն սկսեալ: Հիւանդութեան ապահովագրութեան մէկ հարցարանը թոյլ կու տայ 70 տարեկանէն վեր անձերու եւ կարգ մը հիւանդներու, ձրի ստանալ:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ անկախապաշտները բացարձակապէս կը հերքեն որեւէ պատասխանատուութիւն Ելցինի յատուկ բանագնացին՝ Լոբովի դէմ մահափորձին մէջ: Ռուսերը անոնց կը վերագրեն արարքը, մինչ Չէչէնները «դրդութեան» մասին կը խօսին: Կրեմլին կը ջանայ կիրքերը հըլարել եւ զեկոյցով մը կը յայտարարէ թէ մահափորձը գործած են անոնք որոնք դէմ են խաղաղութեան գործընթացին եւ նախարարապետ՝ Չերնոմիրդին ալ կ'աւելցնէ. -- «Պատերազմը պիտի չվերսկսինք»: Լոբով, մահափորձէն ազատած ռուս բանագնացը, ամբողջական իրաւասութիւններ ստացած էր Ելցինէն, Չէչէնիոյ հարցը լուծելու համար: Կացութիւնը «աղէտալի» գտնելով, առաջարկած էր որ ռուսամէտ չէչէն անձնաւորութիւններ ալ մասնակցին բանակցութիւններուն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ չի վարանիր ըսելու որ «ալժերական զինուորական ապահովութիւնը սխալ ցուցմունքներով առաջնորդած է ֆրանսական իշխանութիւնները որպէսզի հրապարակէն մաքրուին մարդիկ որոնք զինքը կը խանգարեն»: Տըպրէ այս յայտարարութիւնը ըրած է գաւառի մամուլի թղթակիցներու առջեւ եւ այդ յայտարարութիւններու կ'արձագանգէ Լա Նուվէլ Ռեփիւպլիք տիւ Սիւտ-Ուէսթի խմբագրապետը: Ասկէ կը պարզուի որ ալժերական ապահովութեան սպասարկութիւններն սխալ տեղեկութիւններ փոխանցած են Ֆրանսայի իրենց պաշտօնակիցներուն: Ալժերիա կը հերքէ, անշուշտ: Բայց, ինչ որ աւելի տարօրինակ է, Ներքին նախարարին շրջապատն ալ կը հերքէ թէ Տըպրէ նման հարցազրոյց մը կատարած ըլլայ, կը գրէր Ֆիկառօ (Սեպ. 22):

ԳՈԼՈՄՊԻՈՅ Յեղափոխական Զինեալ Ուժերու կեռիլլաները տեղն ու տեղը ջարդած են պանանի մշակումի 24 բանուորներ Ուրապայի շրջանը (Փանամայի մօտ): Բանուորները կը պատկանին «Յոյս, խաղաղութիւն եւ ազատութիւն» շարժումի մը եւ յեղափոխական զինեալ ուժերը (մարքսիստ) վճռած են բնաջնջել այդ շարժումը որ երթալով աւելի մեծ յաջողութիւն կը գտնէ:

ԳՐԱԿԱՆ ԿԱՑԾԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Շաբաթ չանցնիր որ հատոր մը չհասնի Քիլլարայի Կալոյտ Մշուշ կոչուած չէնքը, Սփիւռքի սա կամ նա ոստանէն, Գերմանիայէն մինչեւ Պէյրութ կամ Գանատա։ Հակառակ բոլոր յոռետես մարգարէութիւններուն ու ագիտաղուշակ յայտարարութեանց Սփիւռքի կենսունակութեան մասին, մարդիկ կը գրեն, կը հրատարակեն ու կը շարունակեն գրական աւանդութիւնը։ Որակի հարց կը ծագի անկասկած, բայց այդ՝ նորութիւն չէ։ Խականը չտարուիլ է երեւոյթներէն, վախերէն ու հասարակաց կարծիքէն, մանաւանդ մշակոյթի պարագային։ Հրապարակը կը վխտայ բախտախնդիր լրագրողներով որոնք զանգուածին ագիտութեան ու բնական յոռետեսութեան գոհացում տալու սիրոյն թութակի պէս կը կրկնեն թէ Սփիւռքը նահանջի մէջ է, գրագէտին արժէք տուող չկայ, հայերէն գիրքերը չեն ծախուիր, գիրք կարդացող չկայ, եւլն., եւլն.։ Միամիտ գրագէտներ կան, որ կը հաւատան այդ յիմար խօսքերուն ու, հասած որոշ վարկի մը կամ համբաւի մը, եւ յաջողած բարեկեցիկ կենցաղ մը ապահովելու մէջ՝ վար կը դնեն գրիչը։ Ես որքան գիտեմ, գրագէտ բուած մարդը շատ աւելի միամիտ մէկն է -- կը նստի ժամերով, օրերով կը գրէ, կը սրբագրէ, եթէ միջոցը ունի՝ կը հրատարակէ փոքրաթիւ տպաքանակով, կը սպասէ որ թերթերը արձագանգեն իր հատորին, կը յուսայ որ մարդիկ գիտնան իր գործին մասին, գնեն ու կարդան, կարծիք մը կազմեն։ Եղաւ՝ եղաւ։ Չեղաւ՝ չեղաւ։ Բայց այս ամբողջը կ'ընէ ան Սփիւռքի տարածքին որովհետեւ այդ է իր պարտականութիւնը իբրեւ գրագէտ, ուրիշ raison d'être չունի։ Դժբախտութիւնը հոն է որ «իրատես», «ողջմիտ» կամ «գործնական» մարդիկ ոչ գիտեն թէ ինչ է հայ գրական կայութիւնը աշխարհի չորս կողմերը, ոչ կարող են արժէքաւոր գիրքը գնահատել ոչ ալ ծանօթ են մեր ազգի մշակութային պատմութեան՝ վերջին երկու դարերուն։

Այս է մեր դժբախտ կացութիւնը։ Անտանելին հոն է որ մեր մամուլը իր ուժին լաւագոյն մասը կը տրամադրէ Հայաստանի ներկայ կացութեան մասին լուրերուն եւ յաճախ այդ առթիւ ալ մաղձոտ յօդուածներու -- Սփիւռքի մասին լուր եւ տեղեկութի՞ւն կը պակսի։ Չեմ կարծեր։ Հայս աշխարհը՞, իր քաղաքական, իմաստասիրական, մշակութային ու այլ տարածութիւններով, մարդկային մտքի ձախրանքներու եւ պարտութիւններու պատմութիւններով, ընթերցողին միտքն ու ճաշակը պեղող, ազնուացնող, ճոխացնող կալուածներով։ Մէկ երկու բացառութիւններէ զատ՝ մեր պարբերական մամուլը չի գոհացներ արդի Հայուն պահանջքները։ Ու չէր բաւեր որ Սփիւռքը գլխաւորաբար դպրոցական հանդէսներու նկարագրութեամբ ներկայ կ'ըլլայ մեր մամուլին էջերուն մէջ՝ մէյ մըն ալ սորվուած ենք հանդուրժել որ Հայաստանէն եկած այդ հաղորդագրութիւնները մեզի հրամցուին առանց որ անոնց լեզուն արեւմտահայերէնի վերածուի խմբագրութեան կողմէ։ Ցաւալի՞ն է թէ ծուլութի՞ւն։ Բայց ամէնէն ահաւորը այն է որ չենք յաջողած պատրաստել մտաւորականներ կամ պարզապէս մշակուած լրագրողներ որոնք զբաղին ոչ-հայկական նիւթերու քննութեամբ ու վերլուծումով։ Արհեստագէտ Հայեր դարձած ենք բոլորս ալ, ու Հայութեան ցաւերէն, մտասեւեռումներէն դուրս՝ մեզմէ շատ քիչերն են որ կը հետաքրքրուին 20-րդ դարու միջին, զարգացած մարդը չահագրգռող նիւթերով։

Ահա այսպէս է որ, երկու հարիւր տարի կ'ընէ՝ հայ միտքը կը զբաղի գրեթէ բացառաբար հայ ազգին ցաւերով, երազներով, ողբով եւ գովեստով։ Եթէ անցեալին կ'արդարանար այս կեցուածքը, ներկայիս անընդունելի է նման կացութեան մը գոյութիւնը -- հարիւր հազարաւոր զարգացած, նիւթապէս ապահովուած, քաղաքական նպաստաւոր պայմաններու մէջ ապրող Հայեր կան որոնք 20-րդ դարու հայ մարդու մշակութային կեանք պիտի ուզէին վարել բայց չեն կրնար գլխաւորաբար որովհետեւ մտքի մարդիկ -- գրագէտ, խմբագիր, ուսուցիչ, մտաւորական, հոգեւորական եւայլն -- չեն կրնար կամ չեն ուզեր իրենց դարը ապրիլ։ Այլ՝ կը գոհանան զուտ հայկական օրակարգով ու շատ ալ հոգերնին չէ թէ աշխարհի մնացեալ մասը ինչ տագնապներ կը դիմակալէ։ «Հայը Ջաղացքին պատին երկնցած կը քնանայ ու կ'ըսէ թէ աղմուկը զինք չի խանգարեր» կը սիրէր ըսել Նարդունին։ Ու դեռ կը զարմանանք ինչո՛ւ անթիւ Հայեր, հայրենասէր ու բարեկեցիկ ամէն իմաստով՝ կը հեռանան Հայութենէն որովհետեւ աղմուկը զիրենք կը խանգարէ եւ կ'ուզեն մասնակցիլ մարդկութեան կեանքին։

«Մենք մեր եղով տապկուինք» կ'ըսէր Օշական, «Հայութեան մաղին մարդ չըդառնայ» կը կրկնէր Շաւարշ Միսաքեան։ Հոյակապ -- բայց Սփիւռքահայութիւնը այդ ոգիին գինն է որ կը վճարէ այժմ։ Այդ պատուական մտաւորականները իրենց ժամանակին պահանջներուն համաձայն կը մտածէին ու կը գործէին, սակայն կէս դար անցած է անկէ ի վեր, փոխուած է թէ՛ Հայութիւնը եւ թէ ալ մարդկութիւնը բայց մենք Ջաղացքին պատին տակ դեռ կը քնանանք..։

Անկախ Հայաստանի մը յանկարծական գոյութիւնն ալ մեզ չէ արթնցուցած կարեւոր հարցումին՝ թէ Հայութիւնը ի՞նչ ունի տալիք մարդկութեան։

Այդ հարցադրումին փոխարէն, ականատես կ'ըլլանք մաղձի ահաւոր պոռթկումի մը որ եօթանասուն տարիները բարդած էին մեր բոլորին սրտին մէջ, Հայաստան եւ Սփիւռք հաւասարապէս։ Ինծի կը թուի թէ բուն պատասխանատուն այս վիճակին մտաւորական դասակարգն է, ան՝ որ հանրային կարծիք կը շինէ, իր անձով օրինակ կը դառնայ զանգուածին, յանձնառու է եւ կը մերժէ սուտ-քուն ձեւացնել Ջաղացքի պատին տակը։

Այս խորհրդածութիւնները մեզ ետ կը բերեն ազգային ծառայութեան նուիրական պարտականութեան եւ նաեւ մտածումի մը որ ո՛չ Նարդունիին, ո՛չ Միսաքեանին ոչ ալ Օշականին միտքը զբաղեցուցած է եւ որ նոր է, քան հինգ տարուան կեանք ունի։ Այսինքն՝ Սփիւռքահայ ինքնութեան հարցը։ Ատեն մը «գաղթաշխարհ» կը կոչուէինք, Եղեռնէն ետք՝ «արտասահման» կոչուեցանք։ Հիմա «ըՍփիւռք» ենք, առօք փառօք, բանիւ եւ գործով, ցնոր տնօրինութիւն, եւ մեր առաջին պաշտօնն է սահմանել մեր ինքնութիւնը, սփիւռք բառը յատուկ անուն հռչակել ու փնտռել անոր ներքին տեսութիւնը, պատճառաբանութիւնը։ Ամէն բանէ առաջ սակայն լուրջի առնել զայն, չտարուիլ Հայաստանի այժմու կառավարութեան անբարեհաճ կեցուածքէն այլ օրինակ դառնալ անոր ղեկավարներուն ու ցոյց տալ, նախագահէն մինչեւ յետին պաշտօնեային՝ թէ ինչ ըսել է ազնիւ հայկականութիւնը, մեր ազգին վայել մարդկային վերաբերումը, ինչ կը նշանակէ 20-րդ դարու մշակուած, քաղաքակրթուած եւ վեհանձն մարդ ու Հայ ըլլալը։ Մենք չապրեցանք խորհրդային դժոխքին մէջ ու չենք կրնար հասկնալ ինչպէս կ'աշխատին այդ աշխարհամասի Հայուն միտքն ու սիրտը, մեզի խնայուեցաւ այդ դառն փորձառութիւնը։ Ատոր փոխարէն մենք ճանչցանք, Միջին Արեւելքի, Եւրոպայի եւ Ամերիկաներու մէջ ապրելով, ո՞ր արժանիքներն են որ կը յատկանշեն արեւմտեան մշակոյթները, քաղաքացիական, բարոյական, ընկերային ո՞ր առաքինութիւններն են որ կը ղեկավարեն արդի մարդուն կեանքը։ Այսքանը գիտենք -- կը մնայ այդ օրէնքները կիրարկել մեր հայ կեանքէն ներս։ Ու մանաւանդ՝ Հայաստանի հետ մեր յարաբերութեանց մէջ՝ որ հասկնան մեր բուն ինքնութիւնը։ Այդ ձեւով՝ մեզ ալ օգնած կ'ըլլան մեր սփիւռքեան էութիւնը աւելի լաւ ճանչնալու։ Այժմու սրուածութիւնը Սփիւռքէն ներս, քաղաքական ու այլ կալուածներու միջեւ, ինչպէս եւ Հայաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ, պատիւ չի բերեր մեր մշակոյթին ու մեր ազգային խառնուածքին։ Այսօր Սփիւռքը ուժ է, ամէն իմաստով եւ այդ ուժը լաւ պէտք է գործածէ իր կեանքը կանոնաւորելու եւ յառաջդիմելու։ Կու գայ օրը անկասկած, որ Հայաստանի մտաւորականներն ու ղեկավարները կը գիտակցին այդ զօրութեան։ Մինչեւ այդ օրը՝ հսկայ գործ կայ ընելիք մեր գաղութներուն մէջ (Հայ Դատի եւ ներքին կառոյցներու հզօրացման տեսակէտէն), փոխանակ ներքին ճակատներու վրայ եւ Հայաստանի ղեկավարութեան հետ ձլատիչ եւ աւելորդ պայքարներու լծուելու։

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԱՖԻԱՅԻՆ ԳՏՆՈՒԱԾ ԴՐԱԽՏԸ՝ ԻՍՐԱՅԷԼ

Թել-Ավիվի չքեղ արուարձաններէն մէկուն մէկ յարկաբաժինին մէջ Իսրայէլեան ոստիկանութիւնը անցեալ Մայիսին երբ Ռուսաստանէն ներգաղթած մեծ մայրիկի մը ու քսանամեայ թոռանը գլխատուած դիակները գտաւ, հասկցաւ անմիջապէս որ գործ ունի ռուսական մաֆիային հետ։ Երկու զոհերուն միակ մեղքն էր մայրը եւ զաւակը ըլլալ ռուս գործի մարդու մը որուն համար կ'ըսուէր թէ ապօրինի գումարներ օրինականացնելու մասնագէտ մըն էր ի նպաստ ռուսական մաֆիային։ Ոստիկանութիւնը հասկցաւ որ վրէժի արարք մըն է ոճիրը։ Հետզհետէ աւելի յաճախ կը գործուէին նման արարքներ։ Եւ յատկապէս կը գործուէին Ռուսաստանէն արտագաղթողներու շրջանակին մէջ, մաֆիական ներկայութեան մը լուրջ կասկածները արթնցնելով։

Իսրայէլ ներգաղթող նախկին խորհրդային քաղաքացիներու թիւը 1989-էն ի վեր հասած է շուրջ 600 հազարի. եթէ անոնց աւելցնենք 70-ական թուականներէն ետք հասնողներն ալ, այսօր այդ բոլորը երկրին բնակչութեան 12%-ը կը կազմեն։ Ունին իրենց թաղերը, թատրոնները, պալէի խումբերն ու նուագախումբերը։ Ունին իրենց հանրախանութները որոնց թիւը շուրջ 500 է ամբողջ երկրին մէջ. անոնց մէջ կը ծախուին ոչ-քաշէր ապրանքներ, յագեցնելու համար ռուսականին կարօտը։ Անոնք ունին տակաւին կիւրեղատառ հինգ օրաթերթեր, իրենց պարբերաթերթերը, պոռնիկները, արտածում-ներածումի իրենց ձեռնարկութիւնները, եւլն.։

Վերոյիշեալ ոճիրին հեղինակը ի վերջոյ ձերբակալուեցաւ. խոստովանեցաւ կրկնակի սպանութիւնները. միսի դանակով մը գլխատած էր զոհերը։ Բայց ոստիկանութեան բոլոր ջանքերը ապարդիւն մնացին ու գլուխները չգտնուեցան։ Ոստիկանութիւնը կասկածներ ունեցաւ թէ այդ գլուխները ղրկուած էին Ռուսաստան որպէս ապացոյց տրուած հրահանգին կատարուած ըլլալուն։

Մինչ այդ, Իսրայէլեան մամուլը կը մատնանշէր ռուսական մաֆիային սպառնալիքը, ուղղուած՝ ընկերութեան։ Երկրին գլխաւոր օրաթերթը կը գրէր թէ ռուսական մաֆիան Իսրայէլը պիտի վերածէ ոճիրներու դժոխքի մը։

1993 Հոկտեմբերին Իսրայէլի մէջ ձերբակալուեցաւ Քորովքին անուն մէկը որ ներկայացուեցաւ որպէս թմրեցուցիչի մեծագոյն մաքսանենգը, ձերբակալուած սուրբ վայրերու մէջ։ Կը պատմուէր որ ան կապ ունէր զոլոմպական քարթէլներուն հետ որոնք կը գործակցէին Ռուսերու։ Նոյն խնդրին կապակցաբար Ս. Պետերսբուրգի մէջ 1150 քկ. քոքային գրաւուեցաւ. ոստիկանութիւնը մէջտեղ հանեց պոռնկութեան ցանց մը որ հարիւրաւոր մանկատի աղջիկներ Բելառուսիայէն, Ուկրանիայէն կը փոխադրէր Թել-Ավիվ, հազարումէկ հմայիչ խոստումներով։

Հետաքրքրական է կարդալ թէ զօրաւոր կասկածներ կան որ ներգաղթած բոլոր մաֆիականները իսկական Հրեաներ չեն. ամէն մարդ քիչ-շատ գիտէ թէ յետ խորհրդային քաոսին մէջ ռուսական վարչարարութենէն կեղծ անձնաթուղթ մը ստանալ անկարելի չէ, ոչ իսկ դժուար, եթէ մարդ չիչ մը վոտկայի դրամ ունի։

Ռուս չարագործները իրենց ձեռքերը երկարած են ազգ. տնտեսութեան, դրամատուներու եւ ճարտարարուեստի մարզին։ Անոնց ոչ մէկ միջոց կը պակսի։ Շքեղ ապարանքներ կառուցած են երկրին միջերկրականեան ափին երկայնքին։

Նոյեմբերին մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին Իսրայէլի ոստիկանութեան նախարարը յայտնեց թէ ուկրանական ծագումի տէր մաֆիականներ եւ տեղական կարգ մը կազմակերպութիւններ Թել-Ավիվի մէջ ոճրային գիտահաւաք մը ունեցած են։ Ուրիշ մըն ալ տեղի ունեցած է Փետրուարին. այն օրը երբ ռուս մեծահարուստ գործի մարդ Լուչանսկի որ երկու տարի առաջ հասած էր Իսրայէլ, իր յիսնամեակը կը տօնէր։ Այդ առիթով ան դդեակներու եւ առագաստանաւերու մէջ տեղաւորած էր իր 200 մեծանուն հիւրերը, որոնք եկած էին ԱՄՆ-էն եւ Ռուսաստանէն, իր կողմէ վարձուած օդանաւերով։ Լուչանսկի տնօրէնն է բազմազգ ընկերութեան մը որ մասնագիտացած էր հրասայլերու արտադրութեան մէջ, իսկ այսօր կը զբաղի նաւահանգիստներու արդիականացումով ու զինուորական ճարտարարուեստը փոխարկերպելով ոչ զինուորական նպատակներու համար։ Ան հակառակ այս հանգամանքին, ոչ բաղձալի անձնաւորութիւն մըն է կարգ մը երկիրներու համար։ Իսկ ԱՄՆ-ը եթէ ուղղակի չեն մերժեր, կը ձգձգեն իրեն մուտքի արտօնութիւնը։ Այսուհանդերձ Իսրայէլեան ոստիկանութիւնը ոչինչ ունի իրեն հանդէպ։

Ան ոչինչ ունի նաեւ «Հայրիկ» կոչուած Նուդպաշովի հանդէպ, զոր ռուս ոստիկանութիւնը ռուսական մաֆիային ղեկավարներէն կը նկատէ։ Այս վերջինը աւելի քան տարիէ մը ի վեր կը բնակի Թել-Ավիվի հնդաստղանի մէկ պանդոկին արքայական յարկաբաժինին մէջ։ Նոյնիսկ հարցազրոյց մը տուած է տեղական հեռատեսիլին։ Երբ իրեն հարց կու տան թէ ճի՞շդ է որ մաֆիային շարքերուն կը պատկանի, կը ժպտի. ոչինչ կը հերքէ։ Կ'ըսէ միայն թէ կազմակերպութիւնը բնաւ նպատակ չունի Իսրայէլ տեղաւորուելու։ Հոն է քիչ մը արեւ տեսնելու, յաջողութիւնը վայելելու եւ նորանոր արկածախնդրութիւններ ծրագրելու համար։

ՔԱՂՀԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի 70-ԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ

Սոֆիայի մեր պաշտօնակիցը՝ «Երեւան» հետեւեալ տողերով կ'անդրադառնայ «Յառաջ»ի 70-ամեակին։

⁂

«ՅԱՌԱՋ»Ը
70 ՏԱՐԵԿԱՆ

Սփիւռքի եւ Հայաստանի մէջ հազուագիւտ են այն թերթերը, որոնք ունին 70 տարուայ պատմութիւն եւ կը շարունակեն իրենց գոյատեւումը՝ ի հեճուկս դժուար պայմաններուն։

Այդպիսի հրատարակութիւններէն մէկը կը հանդիսանայ Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթը, որը սկսած է լոյս տեսնել 1925 թուականի Օգոստոսին։

Թերթի հիմնադիրն է հայազգի մտաւորական եւ հրապարակագիր Շաւարշ Միսաքեան, որը որոշ ժամանակ Պուլկարիա մնալէ յետոյ, կը տեղափոխուի Ֆրանսա։ Շ. Միսաքեանի մահէն յետոյ (1957), թերթի հոգսերը իր վրայ կը վերցնէ անոր աղջիկը՝ տիկ. Արփիկ Միսաքեանը։ Արդէն չորս տասնամեակ «Յառաջ»ը Ա. Միսաքեանի ղեկավարութեամբ, կը շարունակէ իր առաքելութիւնը, յաղթահարելով ամէնօրեայ դժուարութիւններ, հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն։ Թերթը, ըլլալով Սփիւռքի լաւատու տեղեկաբերներէն մէկը, շարունակելով արեւմտահայ լրագրութեան լաւագոյն աւանդոյթները, օպյեքթիւօրէն տալով հայ իրականութեան պատկերը՝ ըլլայ Հայրենիքի կամ Սփիւռքի մէջ, բարձր կը պահէ հայապահպանման ջահը։

Պուլկարահայ «Երեւան» թերթը շատ լաւ գիտէ ինչ կը նշանակէ սփիւռքահայ անկախ թերթ հրատարակել եւ բոլորովին կը կիսէ իր գրչակից «Յառաջ»ի գոյատեւելու դժուարութիւնները յաղթահարելու պայքարը։

«Երեւան»ը կը շնորհաւորէ իր պաշտօնակցին 70-ամեայ յոբելեանը, մաղթելով խմբագրապետ տիկ. Արփիկ Միսաքեա-

նին, թերթի աշխատակիցներուն եւ ընթերցողներուն երկար կեանք, եռանդ եւ ամենայն յաջողութիւններ ազգանուէր գործին մէջ։

«ԵՐԵՒԱՆ»

Սոֆիա, Սեպտեմբեր 7

* * *

Փարիզի Հայ Կաթողիկէ պաշտօնաթերթն ալ «Եկեղեցին Հայկական», Սեպտեմբերի իր թիւին մէջ, խմբագրական ծանօթութեամբ մը կը շնորհաւորէ թերթիս խմբագրութիւնը եւ այդ առթիւ կը հրատարակէ այն դասախօսութիւնը զոր Բարգէն Գավէգ տուած էր 1980-ին Ս. Մեսրոպ մշակութային կեդրոնը, նիւթ ունենալով «Յառաջ»ը եւ որուն բնագիրը յանձնած է ողբացեալին զաւակը՝ տոքթ. Ռոպէր Գավէգեան։

* * *

Մամուլի այս արձանագրերուն առընչութեամբ կը հրատարակենք նաեւ Պուէնոս-Այրէսի «Արմենիա»ի խմբագիր՝ Խաչիկ Տէր-Ղուկասեանի տողերը, նոր ստացուած, թղթատարական յապաղումի պատճառաւ։

* * *

«Յառաջ»ի յարգելի Խմբագրութեան,

Այս քանի մը տողերով կ'ուզեմ իմ շնորհաւորութիւններս փոխանցել «Յառաջ»ի 70-ամեակին եւ յաջողութիւն մաղթել՝ աշխատանքի կորով ու յարատեւութիւն ցանկալով անոր շուրջ բոլորուած մտաւորականներու փաղանգին։

Պայմաններու բերումով թէեւ քիչ մը ուշ հետեւողական ընթերցող դարձայ «Յառաջ»ին, սակայն անոր վաւերական արժէքին ու հայապահպանման էական դերին արդէն նախապէս ունեցած համոզումս առաւել ամրապնդուեցաւ «Արմենիա»յի հայերէն բաժնի խմբագրութիւնը ստանձնած այս ութ տարիներուն ընթացքին, երբ, վստահ եմ ամէն սփիւռքահայ խմբագրի նման, հայ մամուլի ընթացման սպասումը իւրայատուկ իմաստ ստացաւ։ Ոչ միայն միեւնոյն առաքելութեան բերումով սփիւռքահայ թերթերու միջեւ ստեղծուած այս լուռ հաղորդակցութեան ամէնօրեայ եւ անխուսափելի ներկայութեան պատճառով, այլ՝ մանաւանդ որովհետեւ ականատես եղայ ամբողջ սերունդներու վրայ «Յառաջ»ի անմահ հիմնադրին ձգած խոր ու անջնջելի ազդեցութեան։ Եւ այս առիթով պիտի ուզէի մեծարել յիշատակը տակաւին նոր իր մահկանացուն կնքած Եղեռնի վերապրող ընկ. Պարգեւ Նաճարեանի, մէկը այն բազում անծանօթ նուիրեալներէն, որոնք ամբողջ կեանք մը տուին ազգի վերապրումին եւ եղան Սփիւռքի կազմակերպման հիմերն իսկ։ Ամէն անգամ որ խմբագրատուն կու գար գրական փորձ մը, կտոր մը յուշ կամ թուղթին յանձնուած խորհրդածութիւն մը բերելու, ընկ. Պարգեւ անպայմանօրէն կ'անցնէր հայ մամուլի վերապահուած պահարանէն եւ կանգ կ'առնէր «Յառաջ»ի ծրարին առջ. «Ընկ. Խաչիկ քանի մը հատ «Յառաջ» տանիմ գալ շաբաթ կը բերեմ...»։ Թուականը կարեւոր չէր, կարեւոր չէին տեղեկութիւնները եւ նուազ՝ թերթի մը բովանդակութեան արդիական ներկայացման մանրամասնութիւնները. կարեւորը հաղորդակցութիւնն էր՝ լեզուին ու մշակոյթին հետ։ Միայն այս ձեւով կրնամ մեկնաբանել ընկ. Պարգեւի եւ այլոց զգացած ոգեղէն ծարաւը, զոր կը փորձէին յագեցնել հայ թերթի ու մասնաւորաբար՝ «Յառաջ»ի ընթերցումով։ Եւ միայն այս ձեւով կրնամ հասկնալ այն բացառիկ բծախնդրութիւնը որով ան կը խնամէր իր գրութիւններու լեզուն՝ գուրգուրալով իւրաքանչիւր հայերէն բառի վրայ, փորձելով զանոնք փրկել մոռացութեան փոշէն, փորձելով տիրութիւն ընել անոնցմէ ամէն մէկուն, թերեւս որովհետեւ ոչ ոք այնքան խորապէս կրնար հասկնալ լքումի տառապանքը որքան Ցեղասպանութենէն վերապրած որբ մը...

Ընկ. Պարգեւի յիշատակը բերելով կը փափաքէի առանձնացնել «Յառաջ»ի իւրայատուկ առաքելութիւնը ճիշդ այս՝ արեւմտահայերէնի ու արեւմտահայ մշակոյթի պահպանման մարզին մէջ, որովհետեւ առանց տառ առնուազն կիսատ կը մնայ ազգի ճակատագրի մասին մտահոգուելու ամէն նախաձեռնութիւն, որովհետեւ առանց այս առաքելութեան խոր գիտակցումին մեր կողմէ, դժբախտաբար, որբ ու լքուած պիտի մնան արեւմտահայերէնն ու արեւմտահայ մշակոյթը։ Եւ կը կարծեմ որ քաղաքական-գաղափարական ամէն տարակարծութենէ շատ աւելի վեր է այս առաքելութեան էական կարեւորութեան գիտակցումը, այդ իսկ պատճառով համոզուած եմ, որ «Յառաջ»ի 70-ամեակի տօնը անկասկած որ բոլորի՛ս տօնն է։

Կը մնամ հաւատարիմ սպասող մը թերթին յաջորդ համարներուն եւ, մանաւանդ, «Միտք եւ Արուեստ» յաւելուածին։

Յարգանօք՝

ԽԱՉԻԿ ՏԷՐ-ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

Պուէնոս-Այրէս,
Օգոստոս 31

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

-102-

ԿԻՆԵՐԸ ԵՒ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐԸ

Վստահ եմ որ արդէն նկատեցիք վերնագրին հակասական բնոյթը. -- «Մարդկային իրաւունքները» մարդոց կը վերաբերին։ Կիները ի՞նչ գործ ունին ասոր մէջ։

Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ՝ ՄԱԿ-ը յարմար դատեր է կիներուն ալ բաժին մը տալ կարկանդակէն։ Ուրեմն, փաստելու համար որ փափաք, նպատակ եւ համարձակութիւն չունինք միջազգային կազմակերպութեան մը դէմ դրօշ պարզելու, կը հետեւինք։ Մանաւանդ որ պաշտօնական, կիսապաշտօնական եւ անպաշտօն հաւաքներու որպէս վայր Չինաստանի մայրաքաղաքը ընտրած էին։ Այդ երկիրը այցելելու լաւ առիթ է։

Բայց տարակայօրէն՝ վայրին ընտրութիւնը քիչ մը տարօրինակ կը թուի։ Աւելի տարօրինակն այն է, որ Չինաստանը ինք իր բերնով պահանջեց այսպիսի մեծ փորձանք մը բերել իր գլխուն։

Քիչ բան չէ։ Աշխարհի բոլոր անիրաւուած կիներուն ժամադրավայրը դառնալ։ Այսինքն՝ ամբողջ մարդկութեան կէսէն աւելին։ Մանաւանդ երբ, խօսքը մեր մէջ մնայ, դժգոհելու իրաւացի պատճառներն ալ չեն պակսիր։

Նախ եւ առաջ՝ նոյնինքն Չինաստանի մէջ, ուր ըստ երեւոյթին՝ կիները այնքան արժէք չունին, որ աղջիկ զաւակը կը մեռցնեն ծնած պահուն։ Եւ մինչ այդ պատճառով բնակչութեան մէջ կիներու համեմատութիւնը կը նուազի, անոնք պարզապէս կ'առեւանգուին կնոջ ու համապատասխան ծառայութեանց պէտք ունեցողներու կողմէ։ Երբ ընկալեալ սովորութիւնը այս է, բնական է որ Չինաստանի ղեկավարութիւնը առանձնացնէր աշխարհի չորս ծագերէն բողոքելու եկած օտար կիները, թոյլ չտար որ Չինուհիները անոնց հետ շփուին ու անտեղի գաղափարներ ընկալեն։

Նոյնպէս չեմ հասկնար, թէ միջազգային հաւաք կազմակերպելու ի՞նչ կարիք կար։ Իւրաքանչիւրը իր երկրին մէջ թող բողոքէր։ Իւրաքանչիւր երկրի կիներուն պարագան տարբեր չէ՞։ Նմանութեան ի՞նչ եզր կայ այր մարդոց տիրապետող Ամերիկուհիին եւ աղջիկ ծնած ըլլալուն համար սպաննուած մանկուհիին միջեւ։ Յետոյ՝ կան անշուշտ երկու ծայրայեղութիւններուն այս կամ այն ծայրին աւելի մօտ գտնուածներու բազմութիւնը, ճամբու կէսին վրայ կանգնածները, իրենք զիրենք այդտեղ կանգնած կարծողները։ Ի դէպ, ըստ իս՝ Հայուհիները այս վերջին խումբին կը պատկանին։ Մեկնելով այն իրողութենէն, որ անցեալին Անահիտ դիցուհի ունէինք, ի ցոյց մարդկանց կը ձեւացնենք, թէ աւանդութիւնը անփոփոխ պահած ենք, մինչդեռ...

Ցամենայն դէպս՝ ամէն շահ ունինք, որ Հայուհիները չվարակուին բողոքի ընդհանուր մթնոլորտէն։ Ամէն ոք գիտէ թէ հայ տղամարդիկ գերազանցօրէն աւելի խելացի են քան՝ իրենց կիները։ Փաստը այն է, որ հաւասարութեան վարկածը կը շեփորեն, բայց ըստ էութեան չեն կիրարկեր։ Աւելին. հայ տղամարդիկ աւելի խելացի են քան աշխարհի միւս ազգութեանց մարդիկը։ Փաստը այն է, որ այս վերջիններու կիները, իրենց երկրին մէջ բողոքելէ զատ՝ բարկաճայթ ցոյցեր կազմակերպեցին ՄԱԿ-ի կազմակերպած հաւաքին։ Մերիններէն մի քանի հոգին, որոնք արդէն կարծես թէ «տուրիստական» նպատակով գացած էին, դիտողի դերով բաւականացան։

Իսկ ընդհանուր առմամբ՝ կիներու պահանջատիրութիւնը ոչ մէկ ձեւով կը տարբերի այր մարդոց պահանջներէն. -- Եղունգ կու տաս՝ մատ կը խնդրեն. մատ կու տաս՝ ձեռք կ'ուզեն. ձեռք կու տաս՝ թեւ կ'առնեն։ Օր մըն ալ կ'անդրադառնաս, որ գլուխդ նստած՝ քեզ կը կլլեն...

Եզրակացութիւն. -- Մարդ ըլլա՛ս թէ կին՝ եղունգդ քեզի պահէ...

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝ ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Վարէն, օթօ մը կ'անցնէր։ Անլոյս տուներու նեղ սենեակներուն մէջ հազարներով զոյգեր իրար գրկած կամ բարձին փաթթուած կը քնանային ու քիչ ետք իրարու դէմ պիտի ելլէին փողոցի քարուքանդ մայթերուն վրայ, պիտի կռուէին, իւրաքանչիւրը կեանքի վերմակը իր կողմ պիտի քաշէր...։ Կային նաեւ որ հիմա կը սիրաբանէին անշշուկ որ երախաները բան չլսեն մինչ իրենք անհասկնալի խօսքեր կը փսփսային իրարու. «ա՜ս է ապրիլը հոգիս... ուրիշ բան չեմ ուզեր գիտնալ աշխարհի երեսին... կը սիրե՞ս զիս...»։

Ներս անցաւ, հիւրասրահի բազկաթոռին վրայ փլաւ, խոր եւ անսահմանելի անձկութիւն մը մէջը։ «Ինչպէ՞ս սիրել» հարցումը նորէն եկաւ մութին մէջէն ու այս անգամ այնպէս թուեցաւ իրեն թէ շրջապատէն ու վախէն անդին՝ կար պատասխան մը այդ շուրջի երկրին ու անտեսանելի բազմութիւններուն մէջ, փողոցներու անկիւններուն խումբ խումբ նստած մարդոց մէջ, անծանօթին մէջ որ հիմա կ'անցնի վարէն, պատասխան մը՝ որուն կը մօտենար ամէն վայրկեան, որ մարդու կերպարանքին մէջ իր կապոյտ աչքերով ու հանդարտ ձայնով։

-- Հայաստան, Հայաստա՜ն...։

Բառերը գրեթէ շշուկներ էին բերնին շուրջ ու հիմա այդ ձայները ձեռքեր եւ աչքեր ունէին, զինքը կը փնտռէին որ գան փրկեն իր յիմար գոյութիւնը ու լեցնեն իր մինակութիւնը։ Գոցուեցան աչքերը բայց քուն չունէր. «ինչո՞ւ եկայ» հարցումը նորէն անցաւ մտքէն. «սէր գտնելու եւ սիրելու, սիրելու ... այո ... մահուան դէմ կռուելու ...»։

Շաբաթ, Ապրիլ 24, 965
կէսօրէ ետք ժամը 5

Պէյրութ ամառ գիշերները սաստիկ խոնաւ ու տաք կ'ըլլէ, ու մարդիկ իրիկունները պատշգամները կը հաւաքուին, զիրար դիտելու եւ մխիթարուելու համար։ Խոհանոցէն մօրը աման լուալու ձայները կը հասնին։ Պապան պատշգամի իր եզգէ հինցած բազկաթոռին վրայ փլած է, աչքերը գոց։ Ձեռքի համրիչը մեղմ կը շարժի։ Կպչուն աղմուկ մը լեցուցած է թաղը ու մարդիկ այսօր սովորականէն աւելի ջղագրգիռ, բարձրաձայն կը խօսին։

-- Յոգնա՞ծ ես պապա։

-- Հա աղջիկս։

«Շատ շատ մեծ օր էր այսօր» Զարուհի յանկարծ մեծցած կը զգար ինքզինքը, պատշգամէն կախուած, դիտելով Հայերու բազմութիւնը փողոցին մէջ «պատարագ, հոգեհանգիստ, կոչնակները, ժողովուրդի մեծ հաւաքոյթ քաղաքէն դուրս խաղավայրին մէջ, ճառեր, ծափահարութիւն, նորէն ճառ...»։ Հայրը լացեր էր նորէն, ամբողջ օրը բերանը չէր բացած ոչ խօսելու իրենց հետ ոչ ալ ուտելու։ Ինք ալ լացեր էր։ Քիչ մը անդիէն մէկը զէնք պարպեց։

-- Քեռին լաւ խօսեցաւ, չէ՞ պապա, ամէն մարդ ծափահարեց։

Պատասխան չկայ։ Ոչ ոք իրեն կը պատասխանէ տան մէջ։

-- Յակոբը... հո՞ս է։

-- Կարծեմ ակումբ գնաց ընկերներով։

Հայրը բացաւ աչքերը ու հիմա իրեն կը նայէր։ Ինչքա՜ն տխուր են այդ աչքերը։

--Քանի՞ տարեկան եղար Զարուկ։

-- Տասներկու։

-- Քովս եկուր։

Հօրը մեղմ, խնդրանքի ձայնով ըսուած բառերը յանկարծակիի բերին զինքը, շատ քիչ անգամ անոր գուրգուրանքը տեսեր էր կեանքին մէջ։

-- Հոս նստէ, բան մը պիտի ըսեմ քեզի։

Ծանր, ղանդաղ բառերը վախ մը ձգեցին սրտին մէջ։ Ոտքի ելաւ։ Ճիշդ այդ վայրկեանին մայրը եկաւ խոհանոցէն և ամէն անգամուան պէս անշշուկ հօրը քովը նստաւ։ Ինք քիչ մը աւելի ապահով զգաց։ Դրացիներուն աղմուկը ամբողջ թաղը բռնած էր, մէկը յեղափոխական երգ մը սկսաւ երգել --Սագօն էր։ Ուրախացաւ ինք։

Ծռուեցաւ հայրը։ Երկար մարմին մը ունէր ու խորշ ու բորտ, չարքաշ դէմք մը։ Ինչքա՜ն պիտի ուզէր փաթթուիլ անոր, դնել գլուխը անոր կուրծքին, յետոյ լեցուն մօրուքին վրայ, խոշոր ձեռքերով շոյէր իր մազերը...։ Մայրը հեռուն կը նայէր։ Մէկը կ'երգէր նորէն։

-- ...Թունդ թունդ եղան Հայոց սըրտեր...

-- Սագօ, օթոյին բանալին ո՞ւր դրեր ես։

-- Տիգրան սուրճը կը պաղի կոր։ Մարի...

Կեանքը ի՞նչ աղուոր, դիւրին կ'ապրուի հեռուէն...։ Հիմա լռութիւն։ Զարուհի կծկուեր էր աթոռին առջեւը։ Հօրմէն խունկի հոտ առաւ նորէն։

-- Զարուկ, լաւ մտիկ ըրէ ինչ պիտի ըսեմ։

Հօրը ձայնը սովորականէն աւելի թանձր բայց մտերիմ եկաւ. «ախ պապաս ... մինչ ատանկ խօսէիր ինծի հետ, ինչ կ'ըլլաս» խորհեցաւ ու վեր նայեցաւ անոր։ Շրթունքները կը դողայի՞ն։

-- Հասկցա՞ր ինչ ըսին այսօր քարոզին, վերջը խաղավայրը։

-- Այո պապա, հարկաւ։

-- Է ի՞նչ զգացիր, ի՞նչ մտածեցիր։

-- Թուրքերը մեզի ջարդեցին յիսուն տարի առաջ, բայց մենք չենք մեռնիր, չենք մոռնար, չենք ներեր։ Հայ ժողովուրդը...։

-- Նայէ աղջիկս, ինչ պիտի ըսեմ։

Կտրուկ, հրահանգի պէս։ Լռեց։ Հայրը առաջ ծռեր էր, հսկայ մօրուքը մօտեցեր իրեն։ Յանկարծ իր պզտիկ ափը առաւ իր խոշոր ձեռքին մէջ, իրեն դարձուց։ Պաղ էր հօրը ափը ու դէմքը, այդքան մօտէն, անճանաչելի բան մը ունէր։ Սրտատրոփ սպասեց։

(Շար. 9)

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՅ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ
ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 24-ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ մատաղօրհնութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի, բարձր հովանաւորութեամբ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ-ի

Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Իսի-լէ-Մուլինոյի «Տարօն» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Ստեփան Սրկ. Եօրկանճեան-ի:

Պատարագի աւարտին, հաւաքոյթ, Քաղաքապետարանի կողմէ տրամադրուած «Շառլ Ազնաւուր» սրահին մէջ, սիրոյ սեղաններու շուրջ հաճելի քանի մը ժամ անցընելու համար:

Սիրով կը հրաւիրուի շրջանի ժողովուրդը՝ աղօթելու եւ ուխտ կատարելու:

ԾԱՆՕԹ. — Ժամերու փոփոխութիւնը նկատի ունենալ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երեւանաբնակ Ռեխմիկ Արտաւազդի Ասատրեան կը փնտռէ իր հայրը՝ Արտաւազդ Խաչատուրի Ասատրեանը, որ ծընած է 1916-ին, Աղէնի շրջանի Խարկով գիւղին մէջ: Արտաւազդ Ասատրեան զինուորագրուած է Խորհ. բանակին մէջ, Նոյեմբեր-Դեկտեմբեր 1941-ին: Իրմէ վերջին անգամ նամակ ստացուած է Ապրիլ 1942-ին, Կերչ քաղաքէն (Ղրիմ): Կը կարծուի թէ Արտաւազդ Ասատրեան Մարսէյլ գտնուած է 1970-ական թուականներուն: այս մասին որեւէ տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի կապ հաստատել «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան Փարիզի գրասենեակին հետ, հեռաձայնելով.— (1) 42 33 08 98 թիւին, կամ՝ գրելով հետեւեալ հասցէին՝

ORGANISATION TERRE ET CULTURE
16, rue Notre-Dame de Lorette
75009 PARIS

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «*Araxe*» de Lyon-Villeurbanne
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
vous présentent
sous la direction de
KHATCHIG YILMAZIAN
LA CHORALE
SAHAK MESROP
de Marseille
pour un

Concert Exceptionnel de Chants Arméniens

le Samedi 30 Septembre à 20 heures 30
au Centre Culturel
et de la Vie Associative
234, cours Emile Zola,
69100 VILLEURBANNE
Entrée : 80 F. (gratuit jusqu'à 12 ans).
Renseignements : 78. 93. 57. 43.
(Du mardi au samedi, les après-midi).

UGAB - *Marseille*

327, Bd Michelet, Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45

Cette année l'UGAB-*Jeunes* a le plaisir d'annoncer la naissance d'une section sportive : «L'association U.S. NOUBAR» qui organisera des équipes de football, de volley, de basket et de ping-pong.

Nous informons que tous les 1er et 3ème samedi du mois, l'équipe de l'UGAB *Jeunes* tiendra une permanence de 21h à 24h. Rejoignez-nous nombreux autour d'un verre pour discuter, jouer aux cartes, au tavlou. Bref se retrouver ensemble!

De plus nous rappelons qu'être membre de l'UGAB est un privilège qui vous apporte de nombreux avantages (tarifs préférentiels pour les soirées, les sorties, gratuité pour d'autres activités).

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ
ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
17, rue Bleue, Paris 9e

ԳՐԱԿԱՆ - ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԳԻՒՂԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ
ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ
ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Կը ներկայացնեն՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ,
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՔԷՍԵԱՆ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 25,
ժամը 20.30-ին

ՀԲԸՄ-ի «Ալեք Մանուկեան» սրահը՝
118, rue de Courcelles, Paris 17e

— Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ —

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Դեկտեմբեր 9 եւ 10

4e Grande Braderie de Noël

«ՇԷՆ - ՖՐԱՆՍ»

REPAS à BIÈVRES

Comme chaque année, la Croix Bleue Arménienne, Section d'Issy-les-Moulineaux (Dirouhie Sérengulian) offre un repas à ses aînés au château de Bièvres le Samedi 23 Septembre.

Le car partira à 12 h 30 du 45 rue de la Défense, avec arrêt à 12 h 45 devant l'église arménienne 6 av. Bourgain.

Retour vers 18 heures.

Les personnes intéressées sont priées de se faire inscrire au plus tard le 17 septembre auprès de:
Takouhie tél. 46 44 01 26
Nicole tél. 47 36 27 14

Ազգական եւ բարեկամներու ուղղուած ծրարներ կամ ձեր անձնական բեռները Հայաստան կրնաք ղրկել՝

ՀԱՅ'Ս ԼՈԺԻՍԹԻՔԻ
ԵՒ
ՍԱՊԵՐԱԹՈՒՐԻ

միջոցով:

Envoyez vos colis familiaux, vos bagages en Arménie à des tarifs privilégiés par le groupage :

HAY'S LOGISTIC
ET
SABERATOURS

Pour tous renseignements s'adresser:
HAY'S LOGISTIC
BAT 3700, Zone de Fret
N°2 — B. P. 10348
95705 Roissy CDG Cedex.
Tél. : 48. 62. 51. 66
Fax : 48. 62. 56. 02.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 30, Տօն է Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին

Այս առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB-*Jeunes* Marseille vous informe que des cours d'arménien, selon la méthode audiovisuelle de *Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN*, seront enseignés au siège de l'UGAB.

Ces cours s'adressent à des personnes non arménophones.

Ils débuteront la première semaine d'octobre.

Pour tous renseignements et inscriptions rendez-vous à l'UGAB : 327, Bd Michelet Marseille 9e, le 30 Septembre entre 14h et 17h.

Tél. : 91. 22. 10. 45.

ԼԻՈՆ

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի «Հայկազեան» միօրեայ վարժարանի վերամուտն է Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 4, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը 9-էն 12 եւ կէսօրէ վերջ 14-էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ Չորեքշաբթի կէսօրուան ճաշէն:

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ դիւանատան:

La Section des Jeunes de la Cathédrale Arménienne

339, avenue du Prado, MARSEILLE 8e

Vous informe de la reprise de ses activités.

Pour la saison 1995 / 1996 sont programmés :
— Des activités culturelles;
— Soirées à thème;
— Théatre;
— Célébrations de fêtes traditionnelles.

P.S. — Si tu es un jeune Arménien, plein de vitalité et d'entrain, viens t'éclater, dans notre équipe enthousiaste ! !

Pour tout renseignement :
Téléphonez au 42. 03. 05. 63
91. 43. 77. 44 après 20h.

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

DINER ANNUEL

AU PROFIT DES ETUDIANTS BOURSIERS
DE LA MAISON D'ARMENIE
le 9 Décembre, au Yan's Club
—— *Prière de prendre note* ——

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

“ Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն ”

COMMEMORATION

DU 85ème ANNIVERSAIRE
DES CROIX DE SECOURS
DIASPORIQUES ARMENIENNES

organisée par
LA
CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE

Vardan MAMIKONIAN
RECITAL DE PIANO

Théâtre des Champs-Elysées
le Vendredi 17 Novembre à 20 h 30

Billets en vente auprès des sections de la C.B.A.F.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 26
MARDI
26 SEPTEMBRE
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 18.685
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
71e ANNEE — N° 18.685

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(23 Septembre)

La fragile voie arménienne dans le Caucase

QUATRE ANS APRES
SON INDEPENDANCE
LE PLUS PETIT ETAT DE L'EX-URSS
CHERCHE A CONSOLIDER
SA JEUNE DEMOCRATIE

Մարի Ժէկօ, Հայաստանէն վերադարձին (Յուլիսի սկիզբը) առաջին յօդուած մը ստորագրած էր Մոնտի մէջ Սեպտեմբեր 5-ին (տե՛ս. «Յառաջ» Սեպ. 6) ուր ծանրացած էր առաւելաբար Հ.Յ.Դ.ի դէմ տարուած պայքարին վրայ եւ բաւական մակերեսային մօտեցում մը ունեցած էր ընդհանուր կացութեան առընչութեամբ։

Այս անգամ, աւելի առարկայական մօտեցում մը ունի, ամէն բան սեւ չի տեսներ, եթէ նոյնիսկ ընդհանուր վիճակը խրախուսիչ չէ։ Կը ներկայացնէ բնակիչներու ծանր վիճակը, ձմրան սարսափով ապրող լոյսեր, որոնց բնակարանի ջերմութիւնը 5 աստիճանը չանցնիր։ Կը յիշէ շրջափակումը որ 1988-էն ի վեր պարտադրուած է Ազրպէյճանի կողմէ, հրադադարը որ 1994 Մայիսէն ի վեր յարգուած է, բայց բան չէ փոխած շրջափակման գետնի վրայ, նաեւ Թուրքիան որ ճամբան փակած է։ Տեսնուած է Ուժանիւթի փոխնախարար՝ Կարէն Գալստեանի հետ որ կը բացատրէ թէ Թիւրքմէնստանէն եկող կազը այլեւս Վրաստանէն կ'անցնի, վայրէ մը որ բնակուած է Ազերիներէ եւ կազատարը 5 տարուան մէջ 35 անգամ քարուքանդ եղած է։

Հակառակ այս բոլորին, կը գրէ լրագրողը, Հայաստան Խորհ. Միութեան քայքայումէն ծնած փոքրագոյն Պետութիւնը, ներքին կայունութիւն մը կը վայելէ որմէ Կովկասի իր դրացիները կրնան նախանձիլ։ Կ'անդրադառնայ, անշուշտ, տիրող անհաւասարութեանց, մէկ կողմ՝ թշուառութիւն, մուրացկանութիւն, անդին հզօր ապարանքներ, առանձնաշնորհեալ դասակարգ մը։ Եւ պարզ է, դժգոհութիւն կը տիրէ։ Ճաշարանի սպասեակ մը կ'ըսէ. - «Ի՞նչպէս շնորհքով ապրիլ ամսական 3500 Դրամով, երբ հանրակառքի տոմսը 100 Դրամ է։ Ազգականներ ունինք Լոս-Անճըլըս եւ շնորհիւ իրենց օգնութեան է որ շաբաթը մէկ անգամ միս կ'ուտենք»։ Եթէ, կը շարունակէ Մարի Ժէկօ, ճարտարարուեստը անդամալուծուած է, հողագործութիւնը օգտուեցաւ հողերու սեփականաշնորհումէն, կատարուած 1991-ին իսկ, երբ նախարարապետն էր Վազգէն Մանուկեան։

Կը խօսի նաեւ վէճի նիւթ դարձած ընտրութիւններու մասին, ընդդիմութեան առարկութեանց, ինչ կը վերաբերի անկանոնութեանց եւ որու մէկ վկայութիւնն ալ կը բերէ «Ազգ»ի խմբագրապետը՝ Յակոբ Աւետիքեան եւ որ կը ծառայէ իբրեւ եզրակացութիւն։ Ընտրական այդ ամէնէն յատկանշական արդիւնքին անդրադարձած էինք առենին։ Կը վերաբերէր Ազերբէյ մէկ գիւղին որու 296 բնակիչներն ալ «այո՛» ըսած էին Սահմանադրութեան եւ ընտրած՝ մեծամասնութեան թեկնածուն...։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ՆՇՈՒՄԸ

Հայաստանի Անկախութեան տօնին նուիրուած միջոցները սկսած են Սեպտեմբեր 21-ի առտուն, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի, Ազգ. Ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեանի, Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Սարգսեանի, Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի եւ Հանրապետութեան այլ ղեկավարներուն Եռաբլուր այցելութեամբ։ Իրենց կ'ընկերանային նաեւ ԼՂՀ-ի Պաշտպանութեան նախարար Սամուէլ Բաբայեան եւ դեսպաններ։ Բազմաթիւ ծաղկեպսակներ զետեղուած են Անծանօթ Զինուորի շիրիմին առջեւ։

Ապա, անոնք հիւր եղած են Երեւանի բազմաբնոյթ բարձրագոյն հրամանատարական Ուսումնարանին եւ այցելած գայն, այնուհետեւ՝ հետեւած են Ուսումնարանի սաներուն տողանցքին։ Ռազմական օդուժն ալ իր մասնակցութիւնը բերած է հանդիսութեան։

Իսկ վարչապետ Հ. Բագրատեան գացած է Գիւմրի, Անկախութեան Օրը նշելու՝ Գիւմրեցիներու կողքին։ Ան նախ բացումը կատարած է քաղաքի բըլէյպիւսի նորակառոյց 5 քմ.նոց գիծին, ապա նաեւ նախագահած է «Մուշ», «Անի» եւ «Անտառուտ» թաղամասերու մէջ նորակառոյց բազմաթիւ բնակարաններ իրենց բնակիչներուն յանձնելու արարողութեան։

Կիրակի օր ալ, Սեպտեմբեր 24-ին, Էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ տեղի ունեցած է Անկախութեան Օրուան կրօնական նշումը։ Պատարագ մատուցանած է Եգիպտոսի Հայոց հոգեւոր առաջնորդ՝ Զաւէն Արք. Չինչինեան։

⁂

Այս առթիւ Ռուսաստանի Դաշնակցային Խորհուրդի նախագահ Վլ. Շումէյկօ ալ շնորհաւորական նամակ մը ուղղած է Հայաստանի, իր պաշտօնակից՝ Բ. Արարքցեանի հասցէով։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 22/25)

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԵՐՈՒՄԻ ՆԱԽԱԳԻԾ

Հայաստանի Սահմանադրութեան ընդունման կապակցութեամբ նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդհանուր ներումի առաջարկ մը ներկայացուցած Ազգ. Ժողովին։ Ան կը նախատեսէ աւելի քան 900 արգելափակուածներու ազատ արձակումը եւ 500-է աւելի դատապարտեալներու պատիժներու կրճատումը։

⁂

ՄԱԿ-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՄՕՏ

ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղարի տեղակալ եւ անձնական ներկայացուցիչ՝ Ալդօ Այելօ, որ արդէն տեսակցութիւններ ունեցած էր Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի ղեկավարութիւններուն հետ, Սեպ. 20-ին ալ հանդիպում մը ունեցած է ԼՂՀ-ի նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ։ Խօսակցութեանց հիմնական կէտը հանդիսացած է ՄԱԿ-ի Նիւ-Եորքի կեդրոնատեղիին մէջ սկսած հանդիպումները շարունակելու մասին համաձայնութիւնը։ Այդ առընչութեամբ ԼՂՀ-ի նախագահը Նիւ-Եորք կ'երթայ Հոկտեմբերի սկիզբին։

⁂

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Սեպտեմբեր 21-ին, պաշտօնապէս բացուած է Ծիծեռնակաբերդի Ցեղասպանութեան Թանգարանը։ Թէեւ Ապրիլ 24-ին, խորհրդանշական կերպով ան ներկայացուած էր այցելուներուն, սակայն վերջին աշխատանքները բոլորովին լրացած չէին։ Գիտական այս հաստատութիւնը որ բացուած է 2000 քառ. մեթր տարածութեան մը վրայ, եռայարկանի շէնքով, ունի ցուցասրահներ, գիտական գրադարան, արխիւային բաժիններ, շարժանկարի սրահ, աշխատասենեակներ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԱՊԱՅԻ (Եգիպտոս) մէջ, Արաֆաթ եւ Փերէս ի վերջոյ համաձայնութեան եկան Կիրակի օր, Սեպ. 24-ին, նախքան հրէական Ամանորի տօներու սկիզբը։ Այս համաձայնագիրը, որ դեռ պաշտօնական հանգամանք պիտի ստանայ Ուաշինկթընի Գլինթընի օրհնութեամբ, երկու կողմերն ալ դժգոհ կը ձգէ։ Այս նոր համաձայնութեամբ որ «Օսլօ 2» մկրտուած է (առաջինը՝ 2 տարի առաջ Օսլօ ստորագրուեցաւ) սկիզբ մը կը նկատուի պաղեստինեան Պետութեան մը ստեղծման։ Կը բաղկանայ 6 կէտերէ. -- Այսրյորդանանը կը բաժնուի երեք գօտիներու՝ ա) քաղաքային գօտի, պաղեստինեան հսկակշիռի տակ, հողամասին 17%-ը. բ) գիւղական գօտի, խառն հսկակշռի տակ, հողամասին շուրջ 30%-ը, 450 պաղեստինեան գիւղեր. գ) իսրայէլեան հսկակշռի տակ գօտի, հողամասին 53%-ը։ Հեպրոնի մէջ, պաղեստինցի 400 ոստիկան պիտի հաստատուին, բայց 420 Իսրայէլացիները պիտի չմեկնին, ինչ որ շատ մտահոգիչ կը նկատուի երկու կողմերու բնակիչներուն կողմէ։ Այսրյորդանանի եւ Գազայի բնակիչները հանրաքուէով պիտի ընտրեն պաղեստինեան Խորհուրդ մը որ օրէնսդրական իրաւասութիւններ պիտի ունենայ, ինչպէս նաեւ գործադիր իշխանութեան պետ մը։ Կը կարծուի որ ընտրութիւնը կրնայ տեղի ունենալ Յունուար 20-ին։ Պաղեստինցի 5300 բանտարկեալները որոնք Իսրայէլի ձեռքն են, մաս-մաս ազատ պիտի արձակուին, բացի անոնցմէ, որոնք «իսրայէլեան արիւն հոսեցուցած են»։ Իսրայէլ, որ ցարդ Այսրյորդանանէն բերուած ջուրերու 82%-ը կը սպառէ, իր հսկակշռին տակ պիտի պահէ ջուրերու պաշարները։ Պաղեստինցիներու սահմանուած բաժինը 18%-էն պէտք է անցնի 23%-ի։ Արաֆաթ յանձն առած է ջնջել ՊԱԿ-ի ուխտէն այն յօդուածները որոնք Իսրայէլի բնաջնջումին կը վերաբերին։ Հինգշաբթի, Սեպ. 28-ին է որ պաշտօնապէս կը ստորագրուի այս համաձայնագիրը, Ուաշինկթըն։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻՆ մէկ երրորդը նորոգուեցաւ, ինչպէս օրէնք է, երեք տարին անգամ մը։ Ընտրուեցան 117 նոր ծերակուտականներ։ Յատկանշական երեւոյթը ընկերվարական յառաջխաղացութիւնն է, որ շարունակութիւնը կը նկատուի թաղապետական ընտրութեանց։ Ծանօթ անձեր, առաջին անգամ ըլլալով, Ծերակոյտ կը մտնեն, ինչպէս՝ Միշէլ Ռոքար, Ռոպէր Պատէնթէր, Ալէն Փէյրֆիթ։ Վերընտրուած են Ռընէ Մոնօրի, Շառլ Փասքուա։ Համայնավար ժողովուրդ Ռալիթի ընտրութեամբ ալ համայնավար խումբը կը փրկէ իր գոյութիւնը (15)։ Իւ - Տէ - Էֆ 6 աթոռ կորսնցուց, բայց, ընդհանուր ձեւով Ծերակոյտը աջակողմեան իր դիմագիծը չի փոխեր։ Յիշենք որ Ծերակոյտը կ'ընտրուի անուղղակի քուէարկութեամբ (երեսփոխան, ընդհանուր խորհրդականներ, թաղապետական խորհուրդի ընտրած պատուիրակներ, շրջանային խորհրդականներ։ Ընդհանուր թիւը՝ 50.690)։ 321 ծերակուտականներ կը ներկայացնեն Հանրապետութեան հողամասերու հաւաքականութիւնները։

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ մասնակի ընտրութեանց այս Բ. շրջանին, իրենց աթոռը վերագտան էտ. Պալատիւր, Ն. Սարքոզի, Ժերար Լոնկէ։ Անակնկալ կը նկատուի փրոֆ. Ժերար Տըպրէի պարտութիւնը (Համագործակցութեան նախարար Պալատիւրի կառավարութեան մէջ) Էնտր-է-Լուարի մէջ, ընկերվարական թեկնածուին դիմաց։ Լիպերասիոն չար հեգնանքով մը գիտել կու տայ որ իր եղբօր՝ Ժան-Լուի Տըպրէի (Ներկայի Ներքին նախարար) թաղապետական ընտրութիւններու պարտութենէն (18-րդ Թաղամաս) երկու ամիս ետք այս նոր պարտութիւնը կը հարստացնէ Տըպրէներու հանդերձարանը։ Ֆրանսերէնի մէջ «վէսթ մը առնել» կը նշանակէ պարտուիլ, ուրեմն Թերթը բաճկոն մը կ'ընէ։

ՄԱՅՈՐՔԻ մէջ եւրոպական մեհաժողովը նախընտրեց յետաձգել փափուկ հարցերը եւ պահպանել 15-երու այս հանդիպումին տեղեկատուական բնոյթը։ Խորքին մէջ ոչ մէկ յառաջխաղացութիւն արձանագրուած է։ Գերմանիոյ վարչապետը ջանացած է հանդարտեցնել խռոված միտքերը ինչ կը վերաբերի միակ դրամին եւ նոյնիսկ Իտալական իր նախարարին դէմ հակազդած է Լիրի դէմ կատարած յարձակումներուն համար։

ԱԶՐԲԵՋԱՆԻ նախագահը Հ. Ալիեւ հրահանգած է Թիւրքմէնստանէն կազ չգնել այլեւս. պատճառը այն է որ նախագահը ստուգած է թէ այդ կազին մեծ մասը ապօրէնի կերպով Հայաստանի կը վաճառուի։ Ալիեւ ըսած է թէ փաստեր ունի այդ վաճառքին մասին։ Ան գանգատած է նաեւ որ ազրպէյճանական քարիւղէն հայթայթուած տարադրամին մէկ մասն ալ կ'իւրացուի զանազաններու կողմէ, երկրին մէջ տիրող ծաւալուն անօրինութիւններուն պատճառով։

ՆՈՐՎԵԿԻՈՅ Մարդկային Իրաւանց Հիմնարկին կողմէ կազմակերպուած քրտական գիտաժողով մը տեղի ունեցած է Օսլոյի մէջ, այս չորեքշաբթիին։ Թուրքիա, Իրան, Իրաք, Սուրիա ապրող Քիւրտերու հարցերը օրակարգի նիւթ եղած ու քննարկուած են եռօրեայ նիստերու ընթացքին։ Մասնակից խմբակներէն Քիւրտիստանի Ընկերվարական կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարը պատասխանելով Թուրք լրագրողի մը հարցումներուն, ըսած է թէ Թուրքիոյ իր պզգակիցները հետամուտ են «ժողովրդավար դաշնակցութիւն մը կամ անկախ Պետութիւն մը» ստեղծելու։ Գիտաժողովին նիւթականը ապահոված է Նորվեկիոյ Արտաքին նախարարութիւնը։ Թուրքիա մերժած է մասնակցելու հրաւէրը։

ԱՀԱՒՈՐ ՋԱՐԴ ՄԸՆ Է (13 մեռեալ) զոր գործած է 16 տարեկան պատանի մը նախ իր տան մէջ սպաննելով մայրը, խորթ եղբայրը եւ խորթ հայրը, ապա մերձակայ գիւղը՝ Քուէրս (Վառի նա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱ՞Ն ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեք հարիւր տարիկան Մխիթարեան միաբանութիւնը հիմնադրութեան օրէն իր առաքելութեան անբաժանելի մասը ըրած է կրթական գործը: Դպրոցներ բացուած են Սփիւռքի բազմաթիւ քաղաքներուն մէջ, նպատակ ունենալով հասցնել մխիթարեան մտայնութեան ու հոգեբանութեան տէր հայ անհատը: Այլ խօսքով՝ Հայեր որոնց համար չօշափելի արժէք ու իմաստ ներկայացնէր հայ մշակոյթը եւ որուն համար աշխատելու, յոգնելու, ի հարկին զոհաբերելու պատրաստակամութիւնը ունենային անոնք: Այս առաքելութիւնը յաջողութեամբ կատարած են միաբանութեան զոյգ թեւերը ու մինչեւ այսօր օրինակ Պոլսոյ մէջ համայնքի մշակութային կեանքին գլխաւոր դէմքերը Մխիթարեաններու դրոշմը կրող անուններ են:

Պէտք է աւելցնել որ այս օրինակը կարելի չէ ընդհանրացնել Մխիթարեան բոլոր վարժարաններուն: Ցակաւին թարմ է ցաւը Փարիզի մէջ արձանագրուած ձախողութեան, կամ առնուազն զարմանքը՝ գանազան հնարքներու կարկտաններով բաց մնացած, բայց «Մխիթարեան վարժարան»ի աւանդական դրոշմէն բաւական բան զեղչած Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեանին: Օրինակներ որոնք անհրաժեշտ կը դարձնեն օրակարգի նիւթ ընել կրթական մարզին ուղղուած առաքելութեան պարագաները: Միաբանութիւնը իր օրէ օր նըւազող ուժերով, կրնա՞յ պնդել թէ միշտ այդ առաքելութիւնը կատարելու դիրքին վրայ է: Կարելի՞ է ապահովութիւն ունենալ թէ այդ մարզին տրամադրուած միաբանական ուժերը ունին կրթական արդի պահանջները բաւարարելու որակ: Նման հարցականներ միշտ կ'առընչուին արեւմտեան միջավայրերու եւ նկատառելին ա'յդ միջավայրերուն արժեչափերն ու պարտաւորութիւններն են: Ու այս մօտեցումով, յիշելով Փարիզի երէկուան ու Վենետիկի այսօրուան պարագաները, կարելի չէ դրական պատասխան տալ վերոյիշեալ հարցականներուն:

Դուրսէն նշմարուած սա մէկ-երկու օրինակներն իսկ պէտք է հարցը լրջօրէն ձեռք առնելու դրդէին միաբանութեան ղեկավարները: Կա՞յ այդ տրամադրութիւնը: Ո՛չ յայտնապէս, քանի որ մինչեւ այսօր այդ ղեկավարներէն ոչ մէկ արտայայտութիւն լսուեցաւ որ գոնէ մտահոգութիւն յայտնէր, կամ ինքնահարցադրումի տրամադրութիւն կը մատնէր: Մեծարուած երեւոյթները փրկելու սովորամոլութիւնն է որուն տիրութիւնը կը շարունակուի մինչեւ այն գիծը ուր երեւոյթ ալ չի մնար...:

Մխիթարեան միաբանութեան կրթական գործը նոր հանդրուան մը կ'արձանագրէ այսօր, Հայաստանի մէջ եւս գործունէութեան դաշտ ունենալու հեռանկարով: Ամփոփ հարցազրոյց մը կը տեղեկացնէ այս մասին: «Լրագիր» օրաթերթին Սեպտեմբեր 8-ի թիւին մէջ լոյս տեսած այդ հարցազրոյցը կատարուած է վիէննական Մխիթարեաններու աբբահայր՝ Հ. Պօղոս Վրդ. Գոձանեանի հետ, Լ. Լաճիկեանի կողմէ, աբբահօր Երեւան այցելութեան օրերուն:

Հոն կը խօսուի Երեւանի մէջ դպրոց մը բանալու նիւթին մասին: Աբբահայրը կ'ըսէ թէ 1992-ին Հայաստան գացած է, նպատակ ունենալով պաշտօնապէս արձանագրելու միաբանութիւնը: Այս անդամուն ուզած է գործնական հիմերու վրայ դնել դպրոցի խնդիրը: Կը բացատրէ թէ նախ մտածած են հող մը առնել գիշերօթիկ մը բանալու համար: Բայց երբ կը տեսնեն որ շինութիւնը դժուար գործ է, կ'որոշեն պատրաստ շէնքի մը տէր ըլլալ ու զայն պատշաճեցնել դպրոցի մը պահանջներուն: Կ'ըսէ թէ իրենք Վիէննայի մէջ Հայաստանի դեսպանատան շէնք տրամադրած են, տար փոխարէն ստանալով Աւան թաղամասին մէջ ժողովրդական տնտեսութեան հիմնարկին նախկին շէնքը: Իրենք նորոգել տուած են Վիէննայի կալուածը ու ինք Երեւան գացած է հետեւելու իրենց յատկացուած շէնքին նորոգութեան: Կը փափաքին տարի մը ետք բանալ դպրոցը:

Երեւանի Մխիթարեան վարժարանը գիշերօթիկ պիտի ըլլայ. ծախքերը պիտի հոգայ միաբանութիւնը: Առիկա կը նշանակէ թէ քիչ թիւով աշակերտ կրնան ընդունիլ ու այդ աշակերտները պիտի առնուին ընտրովի: Դպրոցը որպէս Մխիթարեան ոգիի եւ դաստիարակութեան օճախ, իր սաներէն պիտի ակնկալէ որ անոնք ըլլան գաղափարական երիտասարդներ, յետագային միաբանութեան անդամակցելու եւ անոր նուիրական գործը շարունակելու հեռանկարով:

Այս գործունէութիւնը կը տարուի անձնակազմի պակասէն. այսօր վիէննական թեւը ունի միայն 14 վարդապետ որ բաւարար չէ բոլոր մարզերուն համար: «Հանդէս Ամսօրեայ»ին համար ալ անհրաժեշտ կը նկատուին աշխարհիկ յօդուածագիրներ:

Վիէննական Մխիթարեաններուն այս քայլով նոր էջ մը կը բացուի միաբանութեան դպրոցական գործունէութեան մէջ. նոր միջավայր մը, բոլորովին տարբեր Սփիւռքի անկիւններէն, ու բաւական ինքնայատուկ մտայնութեամբ, նորանոր փորձառութիւններու դաշտը պիտի ըլլայ Մխիթարի հետեւորդներուն: Ժամանակը ցոյց պիտի տայ անոնց ներկայի ջանքերուն արդիւնքը:

Մաղթելի է որ ան չհետեւի յուսալքող օրինակներուն ու Մխիթարի տեսլականը ծլի ու ծաղկի, իր փառքի նոր հրջանը արձանագր նաեւ Հայաստանի մէջ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆՃԱՐԱԿ ԽՕՍՔԵՐ

Տասնըվեց տարեկան էի: Ինչպէս ամէն տարուան, այդ տարուան ալ ընկերներով ու ընկերուհիներով գացած էինք Սուատիյէի մեր ամարանոցին մերձակայ ծովափը, ծովու լոգանք առնելու համար: Աւազուտ մաքուր ջուրով ծովափի փոքրիկ անկիւն մը ունէինք հոն, ուրկէ ծով կը մտնէինք մենք, մօտաւորապէս տասը ընկերներ, հրջակայքի բնակիչներէն շատերու կողքին:

Մեր ընկերուհիներէն մէկը, որ իր չէնչող ու զուարթ բնաւորութեամբ ամէնէն ձեռներէցն էր մեր խումբին, անմիջապէս ծով ցատքեց: Մենք կը վարանէինք, որովհետեւ կը վախնայինք որ առտուան այդ կանուխ ժամուն ջուրը տակաւին պաղ կ'ըլլար: Բայց մեր ընկերուհին կը լողար հանդարտ շարժումներով ու կարծես մեզի ալ նշան կ'ընէր որպէսզի հետեւէինք իրեն: Ցանկարծ պոռացի կոկորդիս ամբողջ ուժովը.

- Պաղը ջո՞ւր է:

Շուրջիններս քրքջալէ խնդալ սկսան ու այն ատեն անդրադարձայ թէ որքա՜ն տխմար ու անճարակ խօսք մը ըրած էի: Փոխանակ «ջուրը պա՞ղ է» հարցնելու, հարցուցած էի «պաղը ջո՞ւր է»:

Զգացի որ ամբողջ արիւնս խուժած էր դէմքիս վրայ: Գետնին տակը անցած էի: Ես զիս խայտառակուած կը զգայի: Ամբողջ տրամադրութիւնս խանգարուեցաւ: Ես ինծի զայրացայ, քննադատեցայ, սկսայ մտածել թէ որքա՜ն տխմար ու անճարակ էի հրապարակաւ այսքան ապուշ խօսք մը արտասանած ըլլալուս համար: Հրաժարեցայ ծով մտնելէ, անկիւն մը կծկուեցայ: Ո՛չ մէկուն հետ խօսիլ կ'ուզէի, բայց կ'ամչնայի ամէն ինչ ձգելով տուն վերադառնալու:

Երկու վայրկեան վերջ ամէն մարդ մոռցաւ դէպքը, բայց ես չկրցայ մոռնալ: Չըկրցայ մոռնալ նաեւ յաջորդ օր, յաջորդ շաբաթ, ամբողջ ամառուան եղանակին: Կարծես այլեւս չէի ուզեր այդ ծովեզերքը երթալ, հոնկէ ծով մտնել, որովհետեւ ինծի այնպէս կը թուէր որ ամէն մարդ հոն իմ այդ անճարակ խօսքը պիտի յիշէր ամէն անգամ որ պիտի տեսնէր թէ ծով կը մտնեմ:

Չեմ որքա՜ն տպաւորած ըլլալու էր այդ դէպքը որ տասնամեակներ ամբողջ չկըրցայ մոռնալ իմ այդ ձախաւեր հարցումը: Այսօր Սուատիյէի այդ կողմերը ոչ այդ անկիւնը մնացած է, ոչ ալ ծով մըտնելու վայր մը: Հսկայական շէնքեր բարձրացած են հոն քով քովի: Բայց տակաւին աչքերուս առջեւ կը յամենայ մեր պատանեկան այդ անկիւնը եւ ամէն անգամ որ կը տեսնեմ զայն, ականջներուս մէջ կը հնչէ իմ անմոռանալի հարցումը:

Երկու օր առաջ դարձեալ յիշեցի զայն, երբ կը քալէի Թարապիոյ պողոտային վրայ: Այդ պահուն կ'անցնէի մեր բնակարանին մերձակայ ծովեզերեայ հսկայ այն շէնքին առջեւէն, որ իբր ամարանոց կը գործածուի մեծ դրամատան մը անօրէններուն ու անոնց ընտանիքներուն կողմէ: Այդ ընտանիքները, Անատոլուի զանազան քաղաքներէն հերթով կու գան ու երկու շաբաթ կամ ամիս մը կը մնան հոն: Այդ ընտանիքներէն մէկն էր, որ կ'երեւի աւարտած էր արձակուրդը ու կը մեկնէր: Ընտանիքին անդամները արդէն նստած էին կառքին մէջ եւ հրաժեշտ կ'առնէին դրան առջեւ կանգնած իրենց բարեկամներէն: Ճիշդ այն պահուն երբ ես անոնց քովէն կ'անցնէի, շարժավարը կառքը աշխատցուց: Ինքնաշարժին մէջէն կին մը գլուխը պատուհանէն դուրս հանեց ու գիրենք ճամբողներուն ձեռք շարժելով, պոռաց.

-- Բարի ճամբորդութիւն:

Դուրսինները քրքջալէ խնդալ սկսան իրարու նայելով: Բայց կառքը արդէն մեկնած էր: Ես ալ խնդացի երբ ճամբաս կը շարունակէի:

Չեմ գիտեր թէ ինքնաշարժին մէջի կինը անդրադարձա՞ւ իր անճարակ խօսքին: Տեսա՞ւ թէ իր բարեկամները ինչպէս կը խնդային իր ետեւէն: Այդ պահուն ես կը յիշէի այն անճարակ խօսքերը, այն ձախաւերութիւնները, զորս մարդիկ դատապարտուած են պարբերաբար ընելու կամքէ անկախ կերպով:

Քաղաքագէտներ երբեմն հրապարակներու վրայ կամ կարեւոր բանակցութիւններու ընթացքին, բանախօսներ դասախօսութեան մը ընթացքին, դերասան մը բեմին վրայ, ուսուցիչ մը դասարանին մէջ, եւ տակաւին ինչ ինչ մարդիկ երբեմն կարծես կ'իյնան իրենց առջեւ անծանօթի մը կողմէ լարուած ծուղակի մը մէջ: Ո՞ր խորհրդաւոր ուժն է որ յանկարծ կը խանգարէ մարդու մը բանականութիւնը եւ զայն ծիծաղելի կը դարձնէ հարիւրաւոր հանդիսականներու առջեւ: Ներքին մեքենականութեան ո՞ր մասնիկն է որ յանկարծ կը կաղայ, կը խանգարուի ու մարդուս ընել կու տայ տխմարութիւն մը, որուն համար ան պիտի զղջայ երկար ատեն, կարծես թէ գիտակցաբար կարեւոր յանցանք մը գործած ըլլար:

Ես, տասնըվեց տարեկան հասակէս ասդին շատերու նման, ո՜վ գիտէ քանի քանի անգամներ ինկած եմ նոյն ծուղակին մէջ: Բայց կրնա՞մ մոռնալ այն առաջին հիասթափութիւնը, զոր ունեցած էի Սուատիյէի ծովեզերքը իմ տարեկիցներուս առջեւ: Չեմ կրնար մոռնալ: Ու ամէն անգամ որ կը յիշեմ զայն, ես ինծի կը հարցնեմ.

-- Ի՞նչպէս եղաւ որ գործեցի այդ անճարակութիւնը:

Ռ. Հ.

ՆՈՐԸՆԾԱՅ Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

Խաչվերացի տօնին՝ որ հայ աւանդութեան մէջ Մեծ Խաչ կը կոչուի, կիրակի, Սեպտեմբեր 17-ին, Ս. Ղազարի տաճարին մէջ տեղի ունեցաւ Նորընծայութեան արարողութիւնը:

Աշխարհէն հրաժարողներու, ապաշխարողներու եւ Քրիստոս քարոզողներու օրինակ՝ Ս. Յովհաննէս-Կարապետի խորանիկին առջեւ պատրաստուած էր գահ մը: Միաբանութեան Ընդհանուր Աբբահայր՝ Հ. Գէորգ Վրդ. Պալեան եկեղեցական սարքերով զգեստաւորուած, մոմակիրներով, գաւազանակիրներով եւ երկու սարկաւագներով աւանդատունէն դուրս գալով սկիզբ տուաւ սքեմառութեան արարողութեան:

Մխիթարեան միաբանութեան անդամակցիլ փափաքող երիտասարդները Վարդապետի մը առաջնորդութեամբ որոշ փորձի շրջան մը բոլորելէ ետք, Վարչական խորհուրդի որոշողութեամբ Նորընծայութեան կանոնական տարին կը սկսին: Ամփոփութեան եւ խորհրդածութեան տարի մը, որու ընթացքին թեկնածուներուն կը բացատրուի կրօնաւորական կեանքի արժէքներու բնոյթը, միաբանութեան սահմանադրութիւնը եւ Մխիթարեան շնորհապարգեւին (ճառիզմ) յատկանիշները: Տարի մը ամբողջ լուրջ կերպով ուսումնասիրելէ, փորձելէ եւ որոշ չափով գիտակցելէ ետք ինքիր անձին կարողութիւններուն՝ նորընծան որոշում կու տայ կրօնաւորական կեանքը ընդգրկել կամ վերադառնալ աշխարհական վիճակին: Այս տարին է որ սկիզբ կ'առնէ սքեմառութեամբ:

Եղբայր Յակոբ, մկրտութեան աւազանէն Արա Պաքարեան, Հալէպի զաւակն է, մեծահասակ Ս. Ղազարի վանքը եկած է, յետ պաշտօնավարելու իբր թուաբանութեան, բնագիտութեան եւ տարրալուծութեան ուսուցիչ Հալէպի Մխիթարեան Վարժարանին մէջ: Տարի մը Ս. Ղազար մնալէ ետք, երկու տարի Հռոմի մէջ հետեւած է իմաստասիրութեան ընթացքին, եւ ահա այսօր կը սկսի իր Նորընծայութեան տարին:

Երիտասարդը համազգեստով ներկայացաւ Աբբահօր եւ խաչն ու աջը համբուրելով ծնրադրեց անոր դիմաց: Շարական եւ աղօթք Ամենասուրբ Երրորդութենէն խնդրեցին երկնածիր պարգեւներ: Ապա երիտասարդը իր աջը Ս. Աւետարանին՝ արտասանեց հաւատքի դաւանանքը: Կրօնաւորական զգեստներու օրհնութենէն ետք Աբբահայրը երիտասարդին վրայէն բաճկոնը առնելով ըսաւ. «Թող Տէրը քեզմէ մերկացնէ հին մարդը անոր գործերով միասին» եւ սեւ կապան տալով աւելցուց. «Թող Տէրը քեզի հագուեցնէ նոր մարդը, որ Աստուծոյ համաձայն հաստատուած է արդարութեան եւ սուրբ ճշմարտութեան մէջ. Ամէն»: Մաշկեղէն գօտիէն ետք նորընծային ձեռքը տրուեցաւ լուսավառ մոմ մը, մինչ Աբբահայրը կ'ըսէր. «Ընդունէ՛, եղբայր, Քրիստոսի լոյսը՝ քու անմահութեանդ նշան, որպէսզի մեռնելով աշխարհի՝ կենդանի ըլլաս Աստուծոյ մէջ: Կանգնէ՛ մեռելներէն, եւ Քրիստոս թող լուսատու ըլլայ քեզի. Ամէն»:

Հին եւ Նոր Կտակարանի հատուածներու ընթերցումէն ետք արարողութեան աւարտին նորընծան դասին մէջտեղ կանգնած էր, ձեռքը բռնած վառ մոմը: Ամէն խորհրդանիշ կը վերյիշեցնէր մկրտութեան խորհուրդը. հին զգեստներէն ձերբազատիլը, նոր զգեստներ հագուիլը, Քրիստոսի լոյսը խորհրդանշող մոմը, նոյնիսկ նոր անուն կրելը: Հին մարդը բոլորովին մեռած՝ նոր մարդ մը ծայր կու տար:

Միաբանակիցները՝ երիցութեան կարգով, իրար ետեւ, շարքով եկան ողջունելու, իրար բանաձեւով. «Խանոր եղբայրը դարաւոր բանաձեւով. «Խաղաղութիւնը քու հետդ, եղբայր Յակոբ», ստանալով իբր պատասխան՝ «Քու ալ հոգիիդ հետ»:

Յուզիչ է ներկայ գտնուիլ այս սրբազան պահին ուր դարբնոցի մը հնոցէն կարծես դուրս կու գայ նոր օղակ մը՝ երկարելու պանծալի Մխիթարեան միաբանութեան դարաւոր շղթան: Կռաններու հարուածները հուրն ու ջուրը տակաւին պիտի ձեւաւորեն ու հզօրացնեն զայն մինչեւ որ ատակ ըլլայ վերցնելու Հայ Ազգի ցաւն ու տառապանքը:

Մեր անկեղծ ու սրտագին մաղթանքները նորընծային եւ Մխիթարեան միաբանութեան:

Թ.Պ.ԹԱՆԻՑ

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

«ՏԷԼ ՍԱԼՎԱՏՈՐ» ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՀԱՅԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՄԲԻՈՆԸ

Անցեալ Օգոստոսին, իր 4-րդ տարին սկսաւ Պուէնոս-Այրէսի «Տէլ Սալվատոր» յիսուսեան համալսարանի հայագիտական ամպիոնը, որ 1992-ին հիմնուած է Արեւելագիտական Դպրոցի ծիրէն ներս, շնորհիւ Հայագիտական Ուսմանց Հիմնարկի ճիգերուն:

Հաստատութեան վարիչներուն թէ աշակերտներուն կողմէ «անհրաժեշտութիւն» նկատուած այս ամպիոնը սկիզբէն մաս կը կազմէ պաշտօնական ծրագրին: Այս տարի կը դասաւանդուին երկու նիւթեր՝ պատմութիւն (Խուարտօ Գարսադլեան) եւ կրօնք (Վարդան Մաթէոսեան), ինչպէս եւ ճարտարապետութեան եւ արուեստի յատուկ սեմինար մը (Կուսթաւօ Ինկիլեան եւ Զաւէն Կնեազեան):

Համալսարանի արեւելագիտական ճիւղը Արժանթինի միակն է իր տեսակին մէջ, ինչ որ կ՚ընդգծէ այս ձեռնարկին կարեւորութիւնը:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐ

Օգոստոս 15-ին, Հայ Կեդրոնի կազմակերպութեամբ, գաղութային սրահին մէջ տեղի ունեցաւ հանդիպում մը, շուրջ 150 հոգիի ներկայութեամբ, ծերակուտական Ֆերնանտօ տէ լա Ռուայի հետ (արմատական), որ թեկնածուներէն է Պուէնոս-Այրէսի քաղաքապետութեան: Ռոպերթօ Հայրապետեանի բացման խօսքէն ետք, տէ լա Ռուա՝ Հայերու հին եւ գործօն բարեկամ մը, պատասխանեց բազմաթիւ հարցումներու:

Օգոստոս 29-ին, Պուէնոս-Այրէսի մէջ, Ուրուկուայի նախագահ Խուլիօ Մարիա Սանկինեթթի ընդունեցաւ ՀՅԴ Հայ Դատի Յանձնախումբի պատուիրակութիւն մը: Հանդիպումին գլխաւոր նիւթը եղաւ Հարաւային Ամերիկայի համարկումի հոլովոյթը հասարակաց շուկայի՝ «Մերքոսուր»ի միջոցաւ:

ՄԱՀԵՐ

Սեպտեմբեր 4-ին, իր մահկանացուն կնքեց Մեծ Եղեռնի վերապրողներէն 92-ամեայ Շաւարշ Ա. Քհնյ. Մեհրապեանը (Շաւարշան): Ան իր կեանքի ոդիսականը ամփոփած է «Մեծ Եղեռն Հայոց» խորագրուած երկու ստուար հատորներու եւ յաւելուածի մը մէջ (1987)· 1948-ին քահանայ ձեռնադրուած է Աթէնքի մէջ ու ապա մեկնած Պուէնոս-Այրէս: Որպէս աշխարհական, հրատարակած է քերթուածներու երկու գիրքեր: Սերտօրէն կապուած էր ՀՄԸՄ-ի հետ, որուն հոգեւոր հովիւը մնաց մինչեւ վերջ:

Յուլիս 29-ին, Պուէնոս-Այրէսի մէջ մահացաւ փորագրիչ եւ քանդակագործուհի նկարչուհի Թագուհի (Ռէյնա) Գոճաշեան, 72 տարեկանին: Ծնած էր Յունաստան եւ փոքր հասակին հաստատուած էր Պուէնոս-Այրէս, ուր ստացած էր իր գեղարուեստական դաստիարակութիւնը: 1988-ին իր 25-ամեայ յետահայեաց ցուցահանդէսը տուած էր:

ԽՐԻՄԵԱՆԻ ՏԱՂՆԱՊԻՆ ՇՈՒՐՋ

Առենին նշած էինք Խրիմեան Կրթ. Հիմնարկութեան տագնապը, որ կապուած է անոր իրաւական ներկայացուցիչ Արմենիա Մշակ. Ընկերակցութեան եւ նախկին վարչութեան միջեւ եղած վէճին, կուսակցական խորքով: Տագնապը կը մնայ անլոյծ եւ դպրոցին նիւթական վիճակը աւելի եւս ծանրացած է, կը նշէ հաղորդագրութիւն մը («Սարտարապատ», Յուլիս 12): Շէնքը որպէս Լանուսի ապագայ համալսարանի կեդրոն տրամադրելու առաջարկը կայ, ինչպէս կը յայտնէ քաղաքապետարանի կրթական փոխ-քարտուղար Մարսելա Իպառա («Արմենիա», Օգոստոս 23):

ԽՈՐԽԷ ՏԵՄԻՐՃԵԱՆԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Օգոստոս 30-ին, Պուէնոս-Այրէսի Արդի Արուեստի Թանգարանին մէջ բացուեցաւ Խորխէ Տեմիրճեանի 15 տարուան յետահայեաց ցուցահանդէսը որ տեւեց մինչեւ Սեպտեմբեր 24: Պուէնոս-Այրէս ծնած՝ 1933-ին, Տեմիրճեան արժանթինեան նկարչութեան առաջնակարգ դէմքերէն մէկն է, ըստ բազմաթիւ քննադատներու: Շահած է ազգային ու միջազգային բազմաթիւ մրցանակներ, եւ, ի միջի այլոց, 1972-ին ներկայացուցած է Արժանթինը Վենետիկի «Պիէննալէ»ին:

ԳԻՐՔԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Օգոստոս 11-ին, Մոնթէվիտէոյի Գիրքի Ազգային Հիմնարկին մէջ տեղի ունեցաւ իրաւաբան Փաքուալ Օհանեանի «Հայկական Հարցը եւ միջազգային յարաբերութիւնները» սպաներէն աշխատասիրութեան Գ. եւ Դ. հատորներու ներկայացումը, շուրջ 120 հոգիի մասնակցութեամբ: Ցուցադրուեցաւ 1914 - 18 շրջանին վերաբերող կարճ տեսերիզ մը, պատրաստուած՝ Ուրուկուայի Հայ Լսատեսողական Կեդրոնի կողմէ: Այնուհետեւ, հեղինակը ընդարձակօրէն անդրադարձաւ իր գործին, տեղի ունեցաւ գեղարուեստական բաժին մը, ինչպէս եւ փաստաթուղթերու ընթերցում՝ Անահիտ Տեմիրճեան-Ներկիզեանի կողմէ: Փակման խօսքը կատարեց Թեմի առաջնորդ Յակոբ Եպիսկ. Գլընճեանը:

ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻ ՆՈՐ ԱՆՈՒՆ ՄԸ ՊՐԱԶԻԼԻ ՄԷՋ

Յուլիս ամսուն, Ռիօ տէ Ժանէյրոյի մէջ լոյս տեսած է «Մասիս»ը որպէս «երկամսեայ անկախ պարբերաթերթ՝ Ռիօ տէ Ժանէյրոյի հայկական լուրերու եւ մշակոյթի», խմբագրութեամբ Արա Նեւրուզի: Երկու էջ, մեքենագիր, երկլեզու (հայերէն եւ փորթուկալերէն) այս թերթը կը յաջորդէ տասնըհինգ տարի առաջ դադրած «Արարատ» թերթիկին, որ երբեմնի «Արարատ Լեռ» միութեան կողմէ հրատարակուած էր:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Յուլիս 27-ին, Արմենիա Մշակ. Ընկերակցութեան կազմակերպութեամբ, «Տագլեան» գրադարանին մէջ տեղի ունեցաւ դասախօսութիւն-ասուլիս մը՝ Հայ Դատի վերջին 20-ամեակի զարգացումներուն շուրջ, 50 հոգիի ներկայութեամբ: Խօսք առին «Արմենիա»յի խմբագիր Խաչիկ Տէր-Ղուկասեան, ՀՅԴ Հայ Դատի Յանձնախումբի ատենապետ Մարիօ Նալպանտեան եւ գործավար Փետրօ Մուրատեան:

Յուլիս 28-ին, «Համազգային»ի կազմակերպութեամբ, նոյն վայրին մէջ Հաճնոյ հերոսամարտի 75ամեակին առթիւ դասախօսեց Յակոբ Գոփուշեան, 50 հոգիի ներկայութեամբ: Իսկ Օգոստոս 25-ին, «Համազգային»ը կազմակերպեց ՀՅԴ Ուրուկուայի Հայ Դատի Յանձնախումբի ներկայացուցիչ Ալեքսիս Պատանեանի դասախօսութիւնը, որուն նիւթն էր Հայ Դատի հետապնդումը այդ երկրին մէջ: Ներկայ էին 50 հոգի:

ՄԵՏԽԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ՄԷՋ

Երգահան Ալիսիա Թերզեանի ղեկավարած նուագախումբին հրաւէրով, Արժանթին ժամանած է հայրենի թաւջութակահարուհի Մետխա Աբրահամեան: Օգոստոս 23-ին, տեղի ունեցաւ ընդունելութիւն մը Պուէնոս-Այրէսի Ազգ. Առաջնորդարանի մէջ, զինքը ներկայացնելու համար հանրութեան: Մ. Աբրահամեան իր առաջին համերգը տուաւ Օգոստոս 26-ին, միջազգային եւ հայ հեղինակներու յայտագրով մը:

ԱՐՄԵՆԻԱ ԵՐԻՏ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 54-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Օգոստոս 20-ին, Գորտոպայի ՀՅԴ «Անդրանիկ» ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ Արմենիա Երիտ. Միութեան հիմնադրութեան 54-ամեակի հանդիսութիւնը, 280 հոգիի մասնակցութեամբ: Տեղի ունեցաւ գեղարուեստական ճոխ բաժին մը:

ԱԵՄ-ի մասնաճիւղի ատենապետ Մարթին Սիմոնեանի խօսքէն ետք, վկայականներ բաժնուեցան հիմնադիր անդամներուն, որոնց անունով խօսք առաւ Մարտիրոս Մարկոսեան: Սիլվա Ասատուրեան խօսեցաւ ազգային հերոս Արամ Երկանեանի մասին, որուն շիրիմին առջեւ ծաղկեպսակ մը զետեղուեցաւ:

ԱԹՈՄ ԵՂՈՅԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԳԱՄ ԸԼԼԱԼՈՎ

Սեպտեմբեր 8-ին, տեղի ունեցաւ Հայ Կեդրոնի մշակոյթի յանձնախումբի շարժանկարի ամսական ցուցադրութիւն - ասուլիսը: Այս անգամ Աթոմ Եղոյեանի (Արժանթինի մէջ միայն մասնագէտներուն ծանօթ) «Օրացոյց»ն էր, շուրջ 100 հոգի ներկայութեան: Շահեկան վիճարկումին մասնակցեցան Գարլոս Ալեմեան (փիլիսոփայ), Իրմա Աւճեան-Արիաս Տուվալ (ընկերաբան), Լուսի Թիֆինքճեան-Վարդեան (հոգեբան), Խորխէ Գարամանուկեան (ուսուցիչ) եւ Գիսակ Եպիսկ. Մուրատեան:

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳ

Օգոստոս 26-ին, «Արմենիա» թատերասրահին մէջ տեղի ունեցաւ ՀՕՄ-ի «Մարալիկ» մանկական երգչախումբի ելոյթը, շուրջ 300 հոգիի ներկայութեամբ: Մարալ Մասըրլեան-Թորիկեանի կողմէ 1992-ին ստեղծուած այս խումբը ներկայացուց իր նոր խտասկաւառակը (տիսք քոմփաքթ) «Այր Բէն Գիմ» անունով, որ հայերէն լեզուով եւ արդիական ոճով կը բովանդակէ հին ու նոր 16 երգեր:

ԼՐԱՏՈՒ

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝ ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

-- Անկէ յիսուն տարի առաջ ես ալ քու տարիքդ ունէի, Բինկեան մեր գիւղը կ՚ապրէինք: Գիտես Բինկեանը չէ՞, մեր քաղաքը:

-- Հա հա գիտեմ,

-- Եփրատ գետի ափին մեծ գիւղ մըն է, ահագին Հայ կար, Թուրք ալ կար, մեզմէ աւելի՝ բայց մենք աւելի քաջ էինք, մեզմէ կը վախնային, անգամ մը կռուած էինք հետերնին:

Լռեց հայրը: «Ուրիշ բան է ըսելիքը» անցաւ մտքէն: Սպասեց:

-- Մայիս առտու մըն էր: Ես միշտ բոլորէն կանուխ կ՚արթննայի, նապաստակին եւ ուլիկին քով կ՚երթայի, յետոյ պարտէզին թութի խոշոր ծառին վրայ կ՚ելլէի թութ ուտելու:

Նորէն լռութիւն: Արդեօ՞ք մը կար -- հարցուց:

-- Այդ առտու ալ ծառին վրայ էի երբ յանկարծ քանի չափ Թուրքեր ներս խուժեցին, ահագին աղմուկով հինգ վայրկեանէն եղբայրներս քոյրերս պապաս մամաս պոռալով, ծեծելով առին տարին:

Քովը մայրը սկսեր էր մրափել: Հայրը ետ կռթնեցաւ, ձգեց ձեռքը:

-- Սաստիկ վախցած, մինչեւ մութը կոխելը վար չիջայ ծառէն: Ամբողջ մարմնով կը դողայի, չեմ գիտեր ինչու: Նապաստակը եւ ուլիկը մեռցուցեր էին: Մինչեւ ուշ ատեն կուիւը կը լսուէր, հրացան, պոռչտուք, հոս հոն մեծ հրդեհներու լոյսերը, փողոցէն վազողներու աղմուկը, լաց ու կոծ...:

Իջած էր հօրը ձայնը, բայց չկեցաւ ու շարունակեց.

-- Երկու օր տունէն դուրս չելայ, երրորդ գիշերը եկան այրելու, պարտէզէն սպրդեցայ դուրս, փողոցներէն պահուըտելով մեծ կամուրջը հասայ որ փախիմ քաղաքէն, բայց դռներուն պահակ կար: Մեր կամուրջը դուռ ունէր: Գիտէի թէ մեր Հայերը կը կռուէին տակաւին մեր թաղին մէջ, բանտին կողմը գացի որ հայրս մայրս գտնեմ: Առտուան մօտ էր տեսայ որ բանտը կրակի տուած էին, եւ իր մէջի հարիւրաւոր Հայերը կը պատրաստուէին այրելու: Թուրքերու հսկայ խուժան մը շրջապատեր էր, կրակ վառէր էր ու շուրջը կը պարէր...: Խենթի պէս եղած մօտեցայ մարդոց, հոն էր տեսայ կրակին լոյսին մէջ պապաս որ քոյրս գրկած դուրս վազեց բռնկած հագուստներով, պոռալով որ երախան չմեռցընեն...: Վրան ինկան փայտերով եւ աչքիս առջեւ երկուքն ալ սպաննեցին:

Պապայիս ձայնը հազիւ կը լսուէր: Սպասեցի: Սիրտս ուժգին կը զարնէր եւ հիմա պապայիս համար վախ մը կար մէջս...:

«Բան մը չըլլայ պապայիս, Աստուած իմ» խորհեցայ նայելով անոր խոնաւ աչքերուն, դողացող շրթունքին: Կու լա՞ր կոր:

-- Ինչպէս չմեռայ հոն չեմ գիտեր, բայց լոյս էր աչքս բացի, մարդ չկար շուրջս, ամէն կողմ մուխ ու կռիւի աղմուկ: Կռունակիս վրայ պառկած մնացի մինչեւ գիշեր, հօրս տառապանքին ձայնը ականջիս...: Ինչքա՜ն լացեր եմ, ցաւէս ու վախէս:

Լռեց նորէն, յոգնած, գրեթէ սպառած: Արդէն կը զգայի թէ ալ մոռցած էր զիս, ինքնիրեն կը պատմէր: Անշարժ մնացի տեղս: Գիշերը իջեր էր, թաղին աղմուկը կը հանդարտէր: Որքա՞ն ատեն անցաւ առանց խօսելու, չեմ գիտեր: Մէկէն հայրս դարձաւ ինծի:

-- Ասիկա քեզի կ՚ըսեմ աղջիկս, որ գիտնաս թէ...

Ձայնը իջաւ, լռեց, բառերը կը փընտռէր:

-- ...մահը, մարդ սպաննելը սարսափելի բան է, բայց անկէ աւելի գէշ բանը կայ -- ատոր ձգած վախը, ատելութիւնը: Նայէ ես կրցայ ազատիլ որովհետեւ կեանքը աւելի ուժով էր մէջս:

Արագ մը աղջկան դարձաւ, աւելի իջեցուց ձայնը:

-- Նայէ, քեզի բան մը պիտի ըսեմ որ երէցկինն ալ չի գիտեր: Գիտե՞ս ինչու քահանայ եղայ -- ճիշդ ատոր համար, յաղթելու համար վախին, ատելութեան, մահուան յիշատակին: Կարենալ իբրեւ մարդ ապրելու համար:

Ետ կռթնեցաւ քահանան: Դեռ բան մը կա՞ր մտքին մէջ:

-- Ամէն ինչ մահուան դէմ կռիւ է աղջիկս: Ամէն ինչ սէր է կեանքի մէջ -- կամ պիտի սիրես եւ յաղթես, կամ ալ պիտի չսիրես եւ յաղթուիս...: Դուրսի աշխարհը դժոխք է աղջիկս, իրական դժոխք, մարդիկ իրար բզկտելով, սպաննելով կ՚ապրին, մեծնաս նէ պիտի սորվիս, միայն ցաւ եւ տառապանք կայ դուրսը, աշխարհը քեզի պիտի փորձէ պղտորել, մեղքի մէջ թաթխել, ոճրագործի վերածել, սիրտդ, հոգիդ մեռցնել...:

Զարուհի շուարած մտիկ ըրաւ:

-- Աս էր ըսելիքս քեզի... Ապրիլ 24-ը եւ Թուրքը ատ ուզեցին ընել մեզի, մեռցնել սէրը, թունաւորել մեր ազգը... բայց պիտի կռուիս դուն ատոր դէմ աղջիկս, անանկ չէ՞, ինչպէս որ պապադ ըրաւ:

-- Այո պապա:

Արցունք կար աչքերուն...: Քահանան իր աղջկան ձեռքը փնտռեց մութին մէջ, սեղմեց ուժով:

-- Հիմա ներս երթանք:

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 14, 1993, գիշեր:

Ժամը տասնին որոշեց դուրս ելլել, ալ անկարող քաղաքին ու մարդոց պահանջին քաշողութեան դիմանալու:

-- Ո՞ւր, Զարուկ ճան:

-- Անանկ, պտոյտի:

Վազելով վար իջաւ սանդուխներէն, ամէն անգամուան պէս յուսալով որ կառուն գրկած տղեկը հոն կ՚ըլլայ, բակին իր անկիւնը: «Ամէն ինչ անկէ սկսաւ» խորհեցաւ, «բախտ կը բերէ» շարունակեց: Մարդ մարդասանք չկար բակը:

(Շար. 10)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՈՒՆՋԻ

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՀԻՏ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

«Յառաջ»ին կը նուիրեն. --

ՆԻՍ. -- Իր կնքամօր թարմ յիշատակին Ժան Գրիգորեան 500 Ֆր.։

ԻՍԻ. -- Մարինա եւ Վաչէ Պարսումեան 300 Ֆր.։

Տիկին Իվոնն Մալեան 500 Ֆր.։

Օր. Միրէյլ Պարտաքճեան 200 Ֆր.։

Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան 500 Ֆր.։

ԼՈՆՏՈՆ. - Արմէն Սարգսեան 200 Ֆր.։

Պ. Վարդգէս Տակաւեան 500-ական Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին եւ Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին։

UGAB — PARIS :

rentrée 95

Les inscriptions aux différents cours de l'Ecole de l'UGAB—Paris Ile-de-France auront lieu le Samedi 30 Septembre de 14h30 à 18h au Centre Culturel Alex Manoogian 118, rue de Courcelles, Paris 17e
Les cours débuteront le *Samedi 7 Octobre.*

COMMUNIQUE DE PRESSE
Rencontre à la Maison des Ecrivains avec des traducteurs d'œuvres de la littérature française et arménienne
avec

MM. Vahé GODEL (Suisse), Jean-Pierre MAHÉ (France), Pierre TER-SARKISSIAN (France), Alexandre TOPTCHIAN (Arménie).

«Littératures française et arménienne : problèmes de la traduction»
le Mardi 26 Septembre à 14h précises

La rencontre sera suivie d'une signature d'ouvrages autour d'un verre au Café des Lettres.

Centre National du Livre
Hôtel d'Avejan, Maison des Ecrivains.
53, rue de Verneuil, Paris 7e

(Շար. Ա. էջէն)

հանգ) ուր յաջորդաբար կրակ բացած է անցորդներուն վրայ եւ սպաննած 10 հոգի, 6 ուրիշներ ալ վիրաւորած, երկուքը՝ ծանր վիճակի մէջ են. Հուսկ՝ անձնասպան եղած է։ Ոչ մէկ բացատրութիւն կը գտնուի եւ աւելի խելագարի մը գործը կը նկատուի։ Լռակեաց տղու մը համբաւը կը վայելէր, որ շատ ազդուեր է վերջերս հօրը մահէն։ Իր սենեակին մէջ ալ նոր-նացիական գրականութիւն եւ Հիթլէրի նկարը գտնուած են։

ԿՐԸՆՈՊԼԻ նախկին քաղաքապետ եւ նախկին նախարար Ալէն Գարինեոնի դատավարութիւնը բացուեցաւ Սեպ. 25-ին Լիոնի պատժական դատարանին առջեւ։ Ամբաստանուած է կաշառակերութեան համար Կրընոպլի ջուրին վաճառքին առթիւ։ Եթէ մեղադրանքները հաստատուին, կրնայ 10 տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ։

ՄԻՒՆԻԽԻ մէջ 30 հազար հաւատացեալներ ցոյց մը ըրին, Սեպ. 24-ին, պահանջելու համար խաչին պահպանումը դըպրոցներուն մէջ։ Պաւարիոյ բնակիչները անընդունելի կը գտնեն որ Գերագոյն Ատեանը նման որոշում մը տուած ըլլայ մէկ անձի մը դիմումին վրայ։

ՖՈՒԹՊՈԼ

Վալանս 0 - 2 պարտուեցաւ Թուլուզէն, այս վերջնոյն դաշտին վրայ եւ ընդհանուր դասաւորման մէջ այլեւս 9-րդ դիրքի վրայ է 18 կէտով։ Գան գլուխը կը մնայ զգալի առաւելութիւնով (27 կէտ) իրեն կը յաջորդէ Շաթօրու (22 կէտ)։ Ալէս միշտ վերջին է 3 կէտով։ Սեպտեմբեր 30-ին Վալանս կ'ընդունի Միւլհուզի խումբը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

70-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ
ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ԻՍԻ. -- Տիկին Աստղիկ Ճանիկեան 200 Ֆր.։

ՇԱՐՎԻԼԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 1, Տօն է Վարագայ Սրբոյ Խաչի։

Այս առթիւ պատարագ կը կատարուի։ Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին հրաւիրեալ եւ տեղւոյն դպիր եւ դպրուհիներուն կողմէ։

Յետ աւարտման արարողութեան, կը կատարուի, ըստ կտակի, հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս բարերար՝
ՃԻՊՐԱՅԷԼ ԵՒ ԱԶԱՏՈՒՀԻ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆ-ի
յիշատակին, ինչպէս նաեւ իրենց ծնողաց Նշան եւ Ֆիլոր Պահատուրեանի, Պաքմազեանի, Խարբուբլեանի, Թիւթիւնճեանի, Յարութիւնեանի, Հիլպազեանի *գերդաստանաց հին եւ նոր ննջեցելոց հոգւոյն ի հանգիստ։*
Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10.30-ին։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդի անդամներու մէկ - երրորդի ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ՝
ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19, 1995 *ժամը* 10-էն 18, *Մայր Եկեղեցւոյ «Արծրուն Ջրբաշեան» սրահին մէջ։*

Ներկայիս, ընտրական յանձնախումբը բացուած կը յայտարարէ թեկնածուներու արձանագրութիւնը, որ կը տեւէ մինչեւ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31, 1995։

1. -- *Ընտրելու իրաւունք ունի Կրօնական Ընկերակցութեան ամէն անդամ որ վճարած է իր անդամավճարը։*

2. -- *Ընտրուելու իրաւունք ունի Կրօնական Ընկերակցութեան ամէն անդամ որ նուազագոյնը* ԵՐԵՔ *տարիէ ի վեր անդամ է եւ վճարած է իր անդամավճարը, լրացուցած է 25 տարեկանը, եւ առաւելագոյն 70 տարեկան է ընտրութեան օրը։*

3. -- *Այն անդամները որոնք կը փափաքին ընտրուիլ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդին՝ պէտք է գրաւոր ներկայացնեն իրենց թեկնածութիւնը, որ պէտք է յանձնուի Ընտրական Յանձնախումբին անձամբ, կամ ապահովագրուած նամակով, որոշուած թուականէն առաջ եւ Մայր Եկեղեցւոյ հասցէով։*

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ ԱՆՈՒՆՈՎ

ՆԿԱՐԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Դեկտեմբեր 9 եւ 10

4e Grande Braderie de Noël

«Ն Ո Ր - Ս Ե Ր Ո Ւ Ն Դ»

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի Զ. Շանթ մասնաճիւղի վարչութիւնը իրմէ յաւէտ բաժնուած անդամուհիներու յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 1, ժամը 10-ին, Թաղին Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցին։ Հոգեհանգստեան աւարտին տեղի կ'ունենայ մատաղօրհնութիւն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայկական չորս կազմակերպութիւններու համախմբումի (Առաքելական Եկեղեցի, Կապոյտ Խաչ, ՀԲԸՄ եւ Ազգատախնամ) միջօգնութեան յանձնախումբը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ նախկին գործակից անդամի՝ Արթօ Համբարձումեանի մահուան առիթով, ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 30, Տօն է Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Աղեկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին

Այս առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի Զ. Շանթ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. --
Փօլ Պանտիկեանի *մահուան առթիւ՝ Տիկին Մարի Սոլաքեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մարիքեան 200 Ֆր.։*
Քալիոբի Կիրակոսեանի *մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ֆրանսուա Խօրասէքեան 250 Ֆր.։*
Տիկին Տիրուհի Գինանեանի *մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ֆրանսուա Խօրասէքեան 250 Ֆր.։*

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section *«Araxe»* de Lyon-Villeurbanne
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
vous présentent
sous la direction de
KHATCHIG YILMAZIAN
LA CHORALE SAHAK MESROP
de Marseille
pour un

Concert Exceptionnel de Chants Arméniens

le Samedi 30 Septembre à 20 heures 30 au Centre Culturel et de la Vie Associative 234, cours Emile Zola, 69100 VILLEURBANNE

Entrée : 80 F. (gratuit jusqu'à 12 ans).
Renseignements : 78. 93. 57. 43.
(Du mardi au samedi, les après-midi).

UGAB - *Marseille*

327, Bd Michelet, Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45

Cette année l'UGAB-*Jeunes* a le plaisir d'annoncer la naissance d'une section sportive : «L'association U.S. NOUBAR» qui organisera des équipes de football, de volley, de basket et de ping-pong.

Nous informons que tous les 1er et 3ème samedi du mois, l'équipe de l'UGAB *Jeunes* tiendra une permanence de 21h à 24h. Rejoignez-nous nombreux autour d'un verre pour discuter, jouer aux cartes, au tavlou. Bref se retrouver ensemble!

De plus nous rappelons qu'être membre de l'UGAB est un privilège qui vous apporte de nombreux avantages (tarifs préférentiels pour les soirées, les sorties, gratuité pour d'autres activités).

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB-*Jeunes* Marseille vous informe que des cours d'arménien, selon la méthode audiovisuelle de *Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN*, seront enseignés au siège de l'UGAB.

Ces cours s'adressent à des personnes non arménophones.

Ils débuteront la première semaine d'octobre.

Pour tous renseignements et inscriptions rendez-vous à l'UGAB : 327, Bd Michelet Marseille 9e, le 30 Septembre entre 14h et 17h.

Tél. : 91. 22. 10. 45.

ԼԻՈՆ

Հ Ա Յ Կ Ա Զ Ե Ա Ն
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի «Հայկազեան» միօրեայ վարժարանի վերամուտն է Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 4, առաւօտեան ժամը 9-ին։
Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը 9-էն 12 եւ կէսօրէ վերջ 14-էն 16։
Աշակերտները կրնան օգտուիլ Չորեքշաբթի կէսօրուան ճաշէն։
Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ դիւանատան։

La Section des Jeunes de la Cathédrale Arménienne

339, avenue du Prado, MARSEILLE 8e
Vous informe de la reprise de ses activités.

Pour la saison 1995 / 1996 sont programmes :
— Des activités culturelles;
— Soirées à thème;
— Théatre;
— Célébrations de fêtes traditionnelles.

P.S. — Si tu es un jeune Arménien, plein de vitalité et d'entrain, viens t'éclater, dans notre équipe enthousiaste ! !

Pour tout renseignement :
Téléphonez au 42. 03. 05. 63
91. 43. 77. 44 après 20h.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԾՐԱԳԻՐ

Հոկտեմբեր 9 _ 15
Աշակերտի Շաբաթ
--Ցուցահանդէս - Համերգ - Բանախօսութիւն
Կիրակի, Հոկտեմբեր 15
Տօն Թարգմանչաց Վարդապետաց
--Ձեռնադրութիւն կիսա-սարկաւագաց
--18րդ տարեդարձ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի եւ գնահատանք երգչախումբի անդամոց եւ հիւրասիրութիւն
Հոկտեմբեր 26 _ 30
--Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ օծման տարեդարձի հանդիսութիւններ։ Հրաւիրուած է Շահան Արք. Սվաճեան։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Թ Ե Մ Ա Կ Ա Ն Խ Ո Ր Հ Ո Ւ Ր Դ
ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԾՐԱԳԻՐ

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 19
--Միջ-եկեղեցական «էքիւմէնիք» աղօթք Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։ Ապա հիւրասիրութիւն։

ԴԻՒԱՆ ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
R. C. Paris
SIRET: 51027317 A
Commission paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 27
MERCREDI
27 SEPTEMBRE
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.686

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

71e ANNEE — N° 18.686

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Թ. ՉԻԼԼԷՐ որուն պաշտօն յանձնուած է նոր կառավարութիւնը կազմելու, համախմբումի մը կարելիութիւնը փորձելով դիմած է աջակողմեան ճակատի ղեկավար Մէսութ Եըլմազի: Այս վերջինը նախագահն է ԱՆԱՓ-ի (Մայր Հայրենիք Կուսակցութիւն): Չիլլէր դիմումին ընկերացուցած է չորս պայմաններ. Մ. Եըլմազ պէտք է նախարարներու Խորհուրդին մաս կազմէ, նախարարութիւններու թիւը համեմատական պիտի ըլլայ երեսփոխաններու թիւին, Ցունիսին համանական է ընդհանուր ընտրութիւն կատարել, համախմբումի կառավարութեան նպատակը ոչ թէ ընտրութեան պատրաստութիւնը, այլ հարցերու լուծում գտնել պէտք է ըլլայ: Չիլլէր պահանջած է որ այս պայմանները ամբողջութեամբ ընդունուին:

ԿԱՇԱՌԱԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ Կանխող Կեդրոնական Սպասարկութիւնը իր տեսակէտը պարզեց Ալէն Ժիւփէի տղուն վարձքի հարցին մասին եւ հաստատ այն եզրակացութեան որ Նախարարապետին պարագան դատապարտելի է: Ծանօթ է որ վերոյիշեալ մարմնին դիմած էին ընկերվարական երեսփոխաններ եւ հարց տուած թէ Փարիզի քաղաքապետարանի կցորդի մը միջամտութիւնը վարձքի նուազում մը շնորհելու համար Ժիւփէի տղուն յօգուտ, դէմ չէ՞ր օրէնքին: Ու, Սեպտեմբեր 25-ին, Կ.Կ.Կ.Ս.ն հաստատեց թէ օրէնքին նախատեսող կէտերը կային: Նախորդ օրը, Սեպտեմբեր 24-ին, 7/7 հեռատեսիլի յայտագրէն, Արդարադատութեան նախարարը՝ Ժագ Թուպոն արտայայտած էր իր վճիռը եւ յայտարարած թէ վերոյիշեալ մարմինը (Կաշառակերութիւնը Կանխող Կեդրոնական Սպասարկութիւն՝ ԷՍ - Սէ - Փէ - Սէ) վարչական մարմին մըն է եւ որ տալիք վճիռը «անվաւեր եւ չեղեալ է»: Նման դիրք մը փոխանակ հարցը փակելու աւելի կ'արծարծէ ու կը վնասէ Ժիւփէի եւ Թուպոնի: Ընդունելի չի գտնուիր որ Արդարադատութեան նախարարը միջամտէ յայտարարելու համար թէ Ժիւփէի միջամտութիւնը իր տղուն ի նպաստ միջամտութիւն չէ:

ՓԱԼԵՐՄԻ մէջ բացուեցաւ Իտալիոյ նախկին նախարարապետ՝ Ճուլիօ Անտրէոթթիի դատավարութիւնը: Ան կ'ամբաստանուի մաֆիայի հետ իր գործակցութեան, աւելին՝ «մաֆիական ընկերութեան» ստեղծման համար, այլ խօսքով ճնշում բանեցուցած է 1978-էն 1992 բեկանիչ ատեանի կարգ մը դատաւորներու վրայ «կարգադրելու» համար մաֆիայի մեծերու վճիռը անոնց ընտրական նեցուկին փոխարէն: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ նոյնիսկ թէ մաֆիայի «արհեստով մարդասպան» օգտագործած է սպաննելու համար, 1979-ին, Մինօ Փեքորելլի անունով շանթաժ ընող լրագրող մը: Ամբաստանագիրը բաղկացած է 120 հազար էջերէ որոնք ուղղակի կամ անուղղակի կը պատմեն իտալական ժամանակակից պատմութեան ամէնէն խորհրդաւոր հարցերը: Անտրէոթթի, 76 տարեկան, եօթն անգամ նախարարապետ եղած է, 33 անգամ նախարար եւ գլխաւոր դէմքը Դեմօ-Քրիսթիանի կուսակցութեան:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԻՆԿԻՆ, ռուս շատ ծանօթ լրագրողը, յարձակման ենթարկուած է Սեպտեմբեր 25-ին, անծանօթի մը կողմէ եւ հիւանդանոց փոխադրուած: Ինչպէս Խոլոդով, որ անցեալ տարի սպաննուեցաւ, ինք ալ կ'աշխատակցէր ժողովրդական օրաթերթ՝ «Մոսկովսկի Կոմսոմոլեց»ի եւ անոր պէս ինք ալ յարձակած էր (գրչով) Պաշտպանութեան Նախարար՝ զոր. Գրաչովի վրայ:

ՄՈՍԿՈՒԱ կը զգուշացնէ Ատլանտեան Ուխտը որեւէ ընդլայնումի դէմ: Զօր. Գրաչով յայտարարած է որ եթէ Պալթեան երկիրները անդամակցին ՕԹԱՆ-ի, այն ատեն Ռուսաստան պէտք է սկսի զինուիլ եւ զինուորական պլոք մը կազմել: Ըսած է նաեւ որ Ռուսաստան դիմում պիտի կատարէ որպէսզի Պոսնիոյ ապագայ բազմազգային ուժը «փոխն ի փոխ ՕԹԱՆ-ի եւ Ռուսաստանի հրամանատարութեան ներքեւ գործէ»: Այս ձեւով, Գրաչով կը ճշդէ նաեւ Ռուսաստանի «հանդուրժողութեան սահմանը»: Լատվիա, Լիթուանիա եւ Էսթոնիա դիմում կատարած են ՕԹԱՆ-ի անդամակցելու համար եւ նախկին Խորհ. միակ երկիրներն են որոնք մաս չեն կազմեր ՀԱՊ-ի:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ հանդիպում ունեցած են Իրաքի շիի ընդդիմութեան եւ քիւրտ գլխաւոր կուսակցութիւններէն մէկուն՝ Քիւրտիստանի հայրենասիրական Միութեան ներկայացուցիչները: Թալապանի տեսնուած է Այաթոլլահ Հաքիմի հետ (Իրաքի իսլամական յեղափոխութեան Գերագոյն Ժողովի Նախագահ): Նախապէս ալ Քիւրտիստանի Դեմոկրատ կուսակցութեան պետ՝ Պարզանի տեսնուած էր Նախագահ Ռաֆսանճանիի հետ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ «ԲԱՐԵՑԱԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ» ԵՒ ՅՈՅՆԵՐՈՒ «ԱՊԵՐԱԽՏՈՒԹԻՒՆԸ»

Ցոյն օրթոտոքս տիեզերական Պատրիարքին հովանաւորութեամբ կազմակերպուած «Յայտնութիւն եւ շրջապատ» գիտաժողովին ընթացքը մեծ դժգոհութիւն պատճառած է Թուրքիոյ: Փակման հանդիսութեան այն մասը որ տեղի ունեցած է Եփեսոսի մէջ, պանծացումը եղած է հելլէնականութեան, յունականութեան. անգլիացի կրօնաւոր մը ու երգահան մը անգլերէն ու յունարէն կարդացած են Ս. Գիրքէն էջեր, ապա երաժշտութեան մասը սկսած ու աւարտած են խաչակնքելով: Այս ընթացքին ոչ թրքերէն բառ մը արտասանուած է, ոչ ալ նշուած՝ Թուրքիոյ անունը:

Հանդիսութեան յաջորդ փուլին որ տեղի ունեցած է Պաթմոս կղզին մէջ, ներկայ եղած են Յունաստանի Հանրապետութեան Նախագահը, վարչապետը ու այլ պաշտօնատարներ: Կղզին ամբողջովին զարդարուած է բիւզանդական դրօշներով ու Բարթուղիմէոս պատրիարքին նկարներով:

Թուրք մամուլը կը գրէ թէ Պատրիարքին հանդէպ «անկրթութիւն» որակուած է Թուրքիոյ անունը անգամ չնշելու երեւոյթը երբ Թուրքիա արտօնած է որ Եփեսոս վայր ըլլայ նման հանդիսութեան մը, ամէն դիւրութիւն ընձեռելով: «Հիւրրիյէթ» կը տեղեկացնէ թէ Անգարա բաւականացած է չեշտելով որ «Պատրիարքարանը թրքական հաստատութիւն մըն է, որուն գործունէութիւնը սահմանուած է Լօզանի դաշնագրով: Անոր կարգավիճակին մէջ ոչ մէկ փոփոխութիւն կատարուած է: Խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ աչք փակել պատրիարքին "տիեզերական" տիտղոսը գործածելու երեւոյթին»: Թերթին տեղեկատուութեան համաձայն, Անգարա խուսափած է արտայայտուելու միմիայն յունարէնի ու անգլերէնի գործածութեան ու Թուրքիոյ անտեսումին մասին, ըսելով «Գիտաժողովը իր շրջանակին մէջ պէտք է արժեւորուի ու ծայրայեղ մեկնաբանութիւններու առիթ չտրուի»:

Երեւան ՀԵՌԱՏԻՊ Փարիզ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 25/26)

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏԸ

Շաբաթ, Սեպ. 23-ին, Լ. Տէր-Պետրոսեանի նախագահած կառավարութեան նիստին քննարկուած է ձմրան նախապատրաստութեան հարցը: Այս առթիւ Ուժանիւթի նախարար Գագիկ Մարտիրոսեան հաղորդած է թէ այս ձմեռ կը նախատեսուի ջեռուցումով ապահովել Հանրապետութեան 23 քաղաքներու 2500 շէնքեր, որոնց՝ 1800-ը բնակելի եւ 300-ը ուսումնական շէնքեր են Երեւանի մէջ: Նախարարը խոստովանած է թէ նախատեսուած ծրագիրը անբաւարար է: Ան յիշած է նաեւ այն պարագան որ, դեռ ոչ անցեալ տարուան վառելանիւթի պարտքերը ամբողջութեամբ վճարուած են, ոչ ալ մատակարարուած վառելանիւթին փոխարժէքը ամբողջութեամբ գանձուած է: Նիստին քննարկուած է նաեւ 1995-ի առաջին ութ ամիսներու պետական պիւտճէն, որ առկախ վճարումներու հետեւանքով իրագործուած է միայն 88,1 տոկոսով: Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ալ շատ խիստ ոճով քննադատած է հարկային պետական Տեսչութեան աշխատանքի ընթացքը, ուր նկատուած են հարկեր քօղարկելու, չարաշահութիւններու եւ դըրամաշորթութեան պարագաներ:

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Ղարաբաղեան պատուիրակութիւնը, որ աշխատանքի այցելութեամբ Երեւան կը գտնուէր, շաբաթավերջին նախքան Արցախ վերադառնալը, Ուրբաթ, Սեպ. 22-ին ընդունուած է Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի կողմէ: Պատուիրակութեան մաս կը կազմէին ԼՂՀ նախագահ Ռ. Քոչարեան, վարչապետ Լ. Պետրոսեան եւ Պաշտպանութեան Նախարար Ս. Բաբայեան: ԼՂՀ-ի ընկերատնտեսական հարցերու շօշափուած այս տեսակցութեան ներկայ եղած են նաեւ Ազգ. Ժողովի Նախագահ Բ. Արարքցեան, վարչապետ Հ. Բագրատեան, փոխ-Նախագահ Գ. Յարութիւնեան, Պաշտպանութեան Նախարար Վազգէն Սարգսեան եւ Ազգ. Ապահովութեան պետ Սերժ Սարգսեան:

Նոյն օրը, Հանրապետութեան նախագահը ընդունած է լոնտոնաբնակ ծանօթ հայ գործարար Վաչէ Մանուկեանը եւ այլ գործարարներէ բաղկացած իր պատուիրակութիւնը:

Այնուհետեւ Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունած է նաեւ Ամերիկեան Հայկ. Համագումարի նախագահ Հրայր Յովնանեանը, որու հետ արծարծած է «Հայաստան» Հիմնադրամի գործունէութեան առնչուող շարք մը հարցեր:

ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏ

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ, Սեպ. 23 - 25-ին գումարուած է գերագոյն հոգեւոր Խորհուրդի հերթական նիստ, նախագահութեամբ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի եւ ատենապետութեամբ՝ Երուսաղէմի եւ Պոլսոյ Պատրիարքներ՝ Թորգոմ Արք. Մանուկեանի եւ Գարեգին Արք. Գազանճեանի:

75-ԱՄԵԱԿԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆ

Սեպտեմբեր 23-ին, Երեւանի Երաժիշտի Տան մէջ մեծ հանդիսութեամբ նշուած է ծանօթ երգահան Ալեքսանդր Յարութիւնեանի ծննդեան 75-ամեակը: Ողջոյնի խօսքեր արտասանած են մեծարեալին գործընկերները՝ երգահաններ Ռ. Ամիրխանեան, Վլ. Պալեան, Ս. Աղաջանեան, երաժշտագէտներ եւ ուրիշներ:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ Չերնոմիրդին արգիլած է որ ելեկտրական հոսանքը խզուի զինուորական հաստատութեանց եւ այն ձեռնարկներուն, որոնք պետական ապսպրանքներ կը կատարեն պաշտպանութեան մարզին վերաբերող, այն պատճառով որ անոնք չեն վճարած հաշուեցոյցերը:

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ այլեւս պիտի չկարենայ տալ հեռատեսիլի 15 վայրկեան տեւող երկշաբաթեայ յայտագրերը, որովհետեւ հետեւողներու թիւը (օտիմաթ) շատ քիչ է: Արդէն, շատ էին անոնք որոնք կը ծաղրէին գրագէտին շատ սեթեւեթեալ լեզուն եւ բարոյական քարոզչութիւնը:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30-ին «Յառաջ»ի վարչութիւնը պիտի դադրեցնէ թերթին առաքումը այն բաժանորդներուն որոնք առկախ հաշիւներ ունին եւ անպատասխան կը մնան մինչեւ այդ թուականը ամսոյս առաջին օրերուն իսկ իրենց ղրկուած հաշուեցոյցը: Մամուլի օրէնք է, որ բաժնեգիները կանխիկ վճարուին. հայ մամուլը բարեացակամութիւնը ունի տառացի չգործադրելու այդ կանոնը, վստահութիւն ցոյց տալով հանդէպ իր ընթերցողին եւ յաճախ վնասները ալ կը կրէ իր այդ ընթացքին: Բայց մեր բաժանորդներէն ալ կ'ակնկալենք որ գիտակցութիւնը ունենան հայերէն օրաթերթի մը օրէ օր աճող դժուարութիւններուն եւ չարաչար չգործածեն մեր այդ քաղի տրամադրութիւնը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ԱՆՓՈՓՈԽ ԵՆ 1993 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ Ի ՎԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԾԱՆՐ ԲԵՌԱՆ, ՅԱՒԵԼՈՒՄ ՊԻՏԻ ԿՐԵՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ԻԲՐԵՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔ ՄԱՆԱՒԱՆԴ ԹՈՒՂԹԻ ՍԱԿԵՐՈՒ (50% ԱՅՍ ՏԱՐԻ) ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ ԹՂԹԱՏԱՐԻ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՅԱՒԵԼՈՒՄԻՆ ԵՒ ԴԸԺԲԱԽՏԱԲԱՐ՝ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՆՈՒԱԶՈՒՄԻՆ:

Խորին շնորհակալութիւն մեր այն --մեծամասնութիւն կազմող, բարեխղճաբար-- բաժանորդներուն, որոնց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներուն շնորհիւ կարելի կը դառնայ թերթին կանոնաւոր հրատարակութիւնը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ԵՐԿԱՄԵԱՅԻՆ ԱՐԹԻՒ

Այս տարի, Վենետիկի Երկամեան կը տօնէ իր հարիւրամեակը։ Քանի մը շաբաթ եաք վերջ կը գտնէ հանդիսութիւնը եւ՝ կրկէսը, գայն բնորոշող։ Կրկէս՝ որովհետեւ, որեւէ ժամանակէ աւելի, ան դարձած է տիրակալական ձգտումներու, գերադասութեան, քաղաքչութեան եւ չահախնդրութեան համանիշ։

Ընթացիկ Երկամեայն առթիւ, անգամ մը եւս յայտնուող մրցակցութեան տենդը սուր է յատկապէս արեւմտեան կողմն աշխարհի։ Անցեալ տարի, երբ Ֆրանսան ներկայացնող գլխաւոր արուեստագէտը ընտրուեցաւ, յանձին քանդակագործ Սէզարի (Էթիէն Մարթէն -- քանի մը ամիս յետոյ մահացած եւ Փիէռ Սուլաժ միւս երկու կարելիութիւններն էին), տեղական գեղարուեստական հանրածանօթ ամսաթերթ մը հեղնեց անոնց տարիքները (73-էն 81-ի միջեւ) եւ ցաւ յայտնեց, որ «վենետիկի Երկամեային ծիրէն ներս միջազգային ուժի յարաբերութեան» առկայութիւնը «անտեսել»ով, երիտասարդներ չէին ընտրուած, հակառակը Ամերիկացիներուն եւ Պելժիացիներուն։ Կարծէք ըմբշամարտի պատրաստութիւն էր եղածը...։ Նոյն թերթը, Երկամեան չսկսած, բրած էր տասնըմէկ արուեստագէտներու ընտրութիւն մը, որոնցմէ էր որ, ըստ իր եւ ոմանց կարծիքին, պէտք է բլլային մրցանակներու արժանիները։ Ցատկանշական է որ այդ ընտրեալները Ամերիկացի եւ Եւրոպացի էին միայն։ Սակայն արդիւնքը այն եղաւ որ անոնցմէ ոչ մէկը մրցանակ ստացաւ։ Աւելին, չորս մրցանակներէն երկուքը գացին երրորդ աշխարհի արուեստագէտներու։ Նման մօտեցում մը ցոյց կու տար նոյն թերթին եւ անոր համախոհներուն ըմբռնումը՝ ինչ կը վերաբերի արուեստի մենաշնորհի հարցին։ Սակայն, այդ ամսաթերթի յաջորդ թիւին մէջ, դերմանացի հանրածանօթ գործարար եւ թանգարաններու տէր Փէթըր Լուտվիկ, իրեն հետ եղած հարցազրոյցին մէջ դիպուկ մատնանշում մը կ՚ընէ. «...պէտք է վերջ տալ այն ըմբռնումին թէ ժամանակակից արուեստը Եւրոպայէն եւ Հիւսիսային Ամերիկայէն դուրս գոյութիւն չունի։ Անիկա անհեթեթութիւն է, ամբարտաւանութիւն է, ամբողջովին գաղութատիրական մտայնութիւն է»։ Լուտվիկ մտադրած է «հանրութեան ուշադրութիւնը դարձնել այլ երկիրներու վրայ, որովհետեւ արուեստը միշտ հայելին է ընկերութեան մը ինչպէս եւ պատմական, քաղաքական եւ ընկերային ուժերու՝ որոնք իրենց դրոշմը կը ձգեն անհատին վրայ»։

Արդեօք կրկէսներէն դուրս գալու հնարաւորութիւններէն մին սա՞ր մէջ կը կայանայ։ Սակայն, կարելի չէ անտեսել իրողութիւնը, թէ արուեստը միայն հայելիի դերով չի սահմանափակուիր։ Անոր յառաջխաղացքը կամ եղափոխութիւնը մշակութային ծաղկումի մը մէջ է որ տեղի կ՚ունենայ, ճարտարապետական, տնտեսական եւ ընկերային զարգացման ատըներ, երկնելու եւ արտայայտութեան ազատութիւնը թոյլատրող շրջապատի մը մէջ։ Անոնց հակադրելով եւ արձագանգելով յանձնառու արուեստագէտը կը ստեղծագործէ կամ կը փորձէ նորը ստեղծել, իր ժամանակներէն սերող, անոր համապատասխանող եւ զայն արտայայտող լեզուով մը, անիկա դարձնելով տիեզերական, անժամանցելի։ Այս առումով, այլազան երկիրներու ճարտարարուեստականացումով, հաղորդակցութեան միջոցներու արագընթաց յառաջխաղացքով ու ճանաչողութեան մատչելի եւ ընդարձակ կարելիութիւններով, Արեւմուտքի գեղարուեստական տիրակալութիւնը գուցէ աստիճանաբար անէանայ եւ այլ տեղերէ, ժամանակի ընթացքին աւելի մեծ թիւով ականաւոր արուեստագէտներ երեւան գան։

Իրերու այս կացութեան մէջ, Վենետիկի ներկայ Երկամեան կը մէկտեղէ քիչ մը ամէն բան, «հին»ն ու «նոր»ը։ Նկարչութեան եւ քանդակագործութեան կողքին, ներկայացուած են տեսերիզներ եւ տեղադրումներ, ինչպէս եւ, առանձին, «Ինքնութիւն - Այլութիւն» խորագիրը կրող ցուցահանդէսը, որուն յանձնառուն, Ժան Քլէր, ի մի բերած է պատկերային գործեր, մեր դարու ի՛ր պատկերումը «յարդարող»։ Քլէր, իր դիտաւորեալ եւ միանշանակ ընտրութեամբ, վերացականութիւնը կը խնդրականացնէ, որովհետեւ կը համարի թէ «վերջին հարիւր տարուան արուեստի պատմութիւնը դէմքին պատմութիւնն է եւ ոչ թէ վերացականութեան», ան պատմութիւնն է «մարմնին հետ յարաբերումի մը, սեռին, մահուան» եւ ոչ թէ «ձեւապաշտ յոխորտ ինքնութեան մը»։ Վերջապէս, իր հակասութիւններով, Երկամեան կը պարզէ եւ կ՚արտայայտէ ընդհանուր քաոսային վիճակ մը, որ կարծէք հայելին բլլայ մարդկային ներկայ կացութեան։

Արուեստագէտները պիտի կարենա՞ն այս թոհուբոհէն դուրս գալ եւ արուեստին տալ նոր դիմագիծ մը, արուեստը որ սահմաններ չի ճանչնար եւ ուղղակի կը հպի մարդուն մտքին եւ հոգիին, ինչ գոյն որ ունենայ ան, կամ ինչ կերպարանք։ Դեռ կարելի՞ է յուսալ որ արուեստը, ինչ ձեւի որ բլլայ, կարենայ նպաստել մարդուն ոգեկան վերելքին, աշխարհի մը մէջ հետզհետէ աւելի նիւթապաշտ եւ խոովալի։

Շատեր փորձեցին։ Այլ ընտրութիւն չըկայ թերեւս։

ՎԱՀԷ ԱՐԱՄ

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿԸ ՍՊԱՆԵՐԷՆ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆՈՐ ԸՆԿԱԼՈՒՄ

Թարգմանչաց տօնով մշակոյթ յիշատակող ժողովուրդին համար դժուար չէ ըմբռնել թարգմանչական աշխատանքին դերն ու նշանակութիւնը։

Մենք կարծես կ՚ըմբռնենք, որովհետեւ ըմբռնելով հանդերձ, նշանակութիւնն հասկնալով հանդերձ, որպէս կազմակերպուած հանրութիւն, գործնական քայլ չենք դիմեր։ Անհատական ջանքերով անհատական գործի կը ձեռնարկենք։

Թարգմանիչը ոչ միայն թարգմանչական հմտութիւն պէտք է ունենայ, այլ նաեւ պապենական հարուստ ժառանգութիւն, կամ ձեւով մը «մեծապատիւ մուրացկանութիւն» ընելու հնարն ու կարողութիւնը պէտք է ունենայ, որպէսզի «ազգային բարերար»ի մը հետ փառքը կիսելով գործը իրականութիւն դարձնէ։

Գործը հսկայական է, շատ ծանր՝ անհատի մը ուսին բարդելու համար, բայց հայ իրականութիւնը հարուստ է բացառութիւններով։ Վերջերս, Պուէնոս-Այրէսի մէջ լոյս տեսաւ Պարոյր Սեւակի սպաներէն թարգմանութիւնը։ Գործը հրատարակուած է Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ալեք Մանուկեան մշակութային հիմնադրամով։ Բայց հարցը այն է որ կազմակերպուած աշխատանքի ժամանակն հասած է։ Եթէ շատ ուշանանք, եթէ որպէս կազմակերպուած հաւաքականութիւն, գործնական քայլի չըդիմենք, կրնանք եւ բերքը կորսնցնել։

Անհատական գործերուն «բարի եկած ես» պիտի ըսենք եւ սրտանց պիտի ուրախանանք, բայց հարցը ուրիշ է։ Սփիւռքը թարգմանչական այնպիսի աշխատանքի մը պէտք է ձեռնարկէ, ինչպիսին կազմակերպած էին Սահակ Պարթեւը, Վռամշապուհն ու Մեսրոպ Մաշտոցը Ե. դարուն։ Կամ առնուազն այն աշխատանքը, որուն 80-ական թուականներու աւարտին խումբ մը մտաւորականներ ձեռնարկեցին Հայաստանի մէջ, ստեղծելով «Ապոլոն» հրատարակչատունը, որ նպատակ ունէր համաշխարհային գրականութեան թարգմանութեամբ հարստացնել եւ զարգացնել մեր մշակոյթը։

Սփիւռքն ալ այդպիսի ձեռնարկի մը կարիքը կը զգայ, յատկապէս արեւմտեան Սփիւռքը, իր օտարախօս նոր սերունդներով։

Սփիւռքի պահպանումը իրենց ձեռքը առած հայկական կազմակերպութիւնները պէտք է կարողանան ձեռնարկել այս գործին որպէսզի թարմ շունչ ներշնչեն ըսփիւռքեան միջավայրի ցուրտ պատերուն մէջ բանտարկուած մշակոյթին, եւ այդ թարմ մշակոյթին բոյրով հրապուրեն նոր սերունդները։

Պ. Սեւակի բանաստեղծութիւններու ընտրութիւնն ու թարգմանութիւնը Վարդան Մատթէոսեանի կը պատկանին։ Նախ՝ ընտրութեան մասին։

Թարգմանիչը հրաժարած է առաջին շըրջանի Սեւակէն եւ իր ընտրութիւնները կատարած՝ բանաստեղծին վերջին գործերէն՝ «Մարդը ափի մէջ», «Եղիցի լոյս» ժողովածուներէն։ Ան փնտռած, գտած ու թարգմանած է ամբողջական բնագիրները, առնելով նաեւ այն հատուածները, զորս խորհրդային գրաքննութիւնը կտրած եւ հանած էր։ Մատթէոսեան հրաժարած է նաեւ ազգային - հայրենասիրական շունչով գրուած բանաստեղծութիւններէն եւ ընտրած է մարդուն իր նըմանին եւ աշխարհին հետ ունեցած փոխյարաբերութիւնները շօշափող, կեանքի, մահուան, սիրոյ թեմաներով գրուածները։

Ազգային - հայրենասիրական շունչով գրուած քերթուածները կ՚արտացոլեն հայ բանաստեղծութեան իւրայատուկ կողմերէն մէկը, եւ հոն ալ նորարար է Սեւակ։ Բայց հոս, նորարար կը դառնայ Մատթէոսեան, թարգմանուած բանաստեղծութիւններէն միայն մէկ հատը կ՚անդրադառնայ այդ նիւթին։ Վ. Մատթէոսեան հասկցած է, որ ազգաշունչ եւ հայրենաշունչ քերթողը, որուն կարծես վերածուած է հայ բանաստեղծութիւնը շատ անգամ, գզուեցուցած է նոր սերունդը։

Սփիւռքի մէջ ազգային - հայրենասիրական քերթողը կ՚ապրի իր անկումը. Նոր սերունդին համար այդ քերթողը դարձած է իմաստը կորսնցուցած հին բանաձեւում մը, անբովանդակ կաղապար մը։

Վ. Մատթէոսեան հասկցած է, որ հայ մշակոյթ տարածելու համար հայ եւ հայրենիք գոյականներու հոլովումը կրկնել չի բաւեր, որ մշակոյթը շատ աւելի լայն հասկցողութիւն է, աշխարհընկալման իւրայատուկ ձեւ է, եւ այդ իւրայատուկ աշխարհընկալումն է որ թարգմանիչը կ՚ուզէ փոխանցել նոր սերունդներուն։ Անոնց ուղղուած է Սեւակի սպաներէն թարգմանութիւնը։

Մոնթէվիտէօ տեղի ունեցած գիրքի ներկայացումը փաստեց, որ թարգմանիչը սխալ հասցէի չէր դիմած։ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի երիտասարդական «Անդիմակ» թատերախումբը Սեւակի սպաներէն թարգմանութիւններու հիման վրայ գեղեցիկ ներկայացում մը պատրաստած էր։ Հանդէսին ներկայ էին մօտ 120 հոգի, մեծամասնութիւնը՝ երիտասարդներ։

«Միայնակ ծառը» ժողովածուին մէջ Սեւակ ամբողջութեամբ չէ ներկայացուած, բայց նպատակն ալ այդ չէ։ Շատ մը գեղեցիկ եւ թարգմանութեան արժանի գործեր դուրս մնացած են ժողովածուէն, բայց, այնուամենայնիւ Սեւակի էութիւնը թարգմանուած է։ Ճիշդ է, ժողովածուն շատ փոքր է, եւ Սեւակ թարգմանելու ուրիշ հնարաւորութիւն դժուար թէ ըլլայ, բայց այդ արդէն թարգմանիչին մեղքը չէ, սփիւռքեան պայմաններու հետեւանք է։

Թարգմանութիւնը ընդհանուր գիծերով յաջող է։ Կան, իմ կարծիքով, որոշ բառային վրիպումներ, որ թերեւս վրիպում ալ չըլլան, այլ պարզապէս, երկու տարբեր անհատներու ենթակայական մեկնութեան հետեւանք, ուստի եւ կարեւոր ալ չեմ համարեր մէջբերումներ ընել։ Վրիպում մը միայն կ՚ուզեմ մատնանշել, ան ալ հաւանաբար տպագրական է։ «Ծաղրածուն» բանաստեղծութեան թարգմանութեան մէջ, «Ձեզ հաւատացնեմ, ինձ վհատեցնեմ» տողը, որ Սեւակ երկու անգամ կրկնելէ յետոյ, երրորդ անգամ կը փոխէ եւ կը գրէ «Ձեզ վհատեցնեմ, ինձ հաւատացնեմ», չէ փոխուած, իսկ այդ արդէն ուղղակի կ՚ազդէ բանաստեղծութեան իմաստին վրայ։

Վ. Մատթէոսեանի երրորդ թարգմանութիւնն է Սեւակը. 1987 թուականին լոյս տեսաւ Եղիշէ Չարենցի բանաստեղծութիւններու ժողովածուն, 1992 թուականին Երուանդ Օտեանի «Ընկեր Փանջունի»ն։ Սեւակի ստեղծարար հոգիին ազատութիւնը արձակած է թարգմանիչին կաշկանդումները։ Ազատելով բառային եւ ռիթմական սահմանափակումներէն, որոնք կաշկանդած էին յատկապէս Չարենցի թարգմանութիւնը, Մատթէոսեան մօտեցած է բանաստեղծին էութեան, թարգմանութիւնը ստացուած է սահուն, սպաներէնին հարազատ ոճով և կարեւորն ալ, այդ է։

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊՕՏՈՒՔԵԱՆ

ԿԻՆԸ՝ ՀԻՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ ՄՕՏ...

•

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ՄԷՋ...

Ամուսնացած կինը ոեւէ մէկէն կախեալ չէր. ան իրաւունք ունէր առանց ամուսնոյն մասնակցութեան կամ արտօնութեան առեւտրական, հողային եւ այլ գործերով զբաղելու։

Բազմակնութիւնը ընդունուած էր, սակայն առաջին եւ գլխաւոր կնոջմէ զատ, միւսները իրաւասութիւն չունէին եւ կը համարուէին անոնց կիներուն սպասուհիները։ Բոլոր երախաները, նոյնիսկ՝ սպասուհիներէն ծնածները, ենթակայ էին առաջին կնոջ դաստիարակութեան եւ կը հնազանդէին անոր հրամաններուն։

Ամուսնալուծութեան պարագային, եթէ յանցաւորը ամուսինն էր, կնոջ իրաւունքն էր իր բաժինը առնել եւ հեռանալ։ Իսկ եթէ կինը մեղադրուէր անհաւատարմութեան կամ կռուազանութեան յանցանքով, զայն մահուան կը դատապարտէին կամ գետը նետելով եւ կամ բարձունքէ մը գլորելով։

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ...

Հին Եգիպտացիներուն մօտ կինը համարուած է ընտանիքին իրաւասու ղեկավարն ու մեծը։

Բազմակնութիւնը արտօնուած էր, բայց երկրորդական կիները սպասուհիներ չէին, այլ ճշդուած էին ամէն մէկ կնոջ իրաւունքներն ու պարտականութիւնները։ Եգիպտացիները ամուսնութեան քանի մը ձեւ ունէին, որոնցմէ ամէնէն հետաքրքրականը «նեպ-տըպա»ն էր, որուն հիման ամուսինը գրաւոր պայմանագրով կը խոստանար հնազանդիլ իր կնոջ...

Կինը ամուսինէն հաւատարմութիւն կը պահանջէր, իսկ ինք իրաւունք ունէր կենակցելու այլ տղամարդոց հետ եւ անոնցմէ օրինաւոր զաւակներ ունենալու։

Կային ամուսնութեան այլ ձեւեր եւս, որոնց համաձայն, ամուսինները հաւասար պարտաւորութիւններ եւ իրաւունքներ ունէին։ Կար նաեւ կարճատեւ, ժամանակաւոր ամուսնութեան սովորութիւնը։

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ՄՕՏ...

Անցեալին հրեայ կինը տղամարդուն համահաւասար իրաւունքներ ունէր։ Ս. Գիրքի վկայութեանց համաձայն, կիները մեծ դեր կը խաղային հասարակական կեանքին մէջ։ Սակայն յետագային անոնց կեանքն ու ասպարէզը աստիճանաբար սահմանափակուեցաւ զուտ ընտանեկան շրջանակով։

Կիները կ՚ապրէին միմիայն սերունդ բազմացնելու եւ տնային աշխատանքներ կատարելու համար, դուրսի կեանքը անոնց առջեւ փակուած էր, իսկ գրելն ու կարդալը՝ բացարձակապէս արգիլուած...

Հրեայ կինը իր ամուսնոյն կողմէ մեծ յարգանք կը վայելէր, սակայն այդ յարգանքն ու ներքին մտերմութիւնը որոշ չափով սահմանափակուած էին, որովհետեւ կրօնական որոշ ըմբռնումներ տղամարդուն որոշ վերապահութիւն կը պարտադրէին կնոջ հանդէպ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ...

Հին ազգերու կիներուն մէջ յոյն կինը ամէնէն աւելի աննախանձելի կացութիւնը

ունէր: Շատ կանուխ, հազիւ 12 տարեկանին զայն կ՚ամուսնացնէին եւ կը դատապարտէին փակուած կեանքի, կրօնական արարողութիւններու եւ անոր ուժերէն վեր տնային ծանր աշխատանքներու: Ցոյն մայրը իրաւունք չունէր արու զաւակներուն դաստիարակութեան միջամուխ ըլլալու. ան իրաւունք ունէր միայն աղջիկ զաւակներուն դաստիարակութեամբ զբաղելու, այսինքն՝ կար եւ տնային աշխատանքներ սորվեցնելու:

Կային սակայն ցեղեր, որոնց մօտ կիները ազատ կեանք մը կը վարէին եւ տղամարդոց համահաւասար յառաջդիմութիւն կը ցուցաբերէին գեղարուեստի եւ փիլիսոփայութեան մարզերուն մէջ: Սպարտան եւ Պելոպոնէսը այդ տեսակէտով ծանօթ էին եւ տուած էին բազմաթիւ հռչակաւոր բանաստեղծուհիներ եւ փիլիսոփաներ:

Այդ շրջաններու կիներուն ազատ կեանքը անդրադարձ ունեցած է նաեւ անոնց բարքերու ըմբռնումներուն ու սեռային յարաբերութիւններուն վրայ: Ժամանակի ընթացքին գոյացած է թեթեւաբարոյ կիներու հեթերու հսկայ բազմութիւն մը, որոնց նպատակն էր վարպետօրէն գրաւել տղամարդիկը, անոնց մոռցնել տալով ընտանեկան կեանքն ու օրինաւոր կիները:

ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ...

Հռոմէացիները առողջ, աշխատասէր ու կարիճ ժողովուրդ էին. սերտօրէն կապուած էին ընտանեկան կեանքին, այդ պատճառով ալ կիները Հռոմի մէջ պատիւ եւ յարգանք կը վայելէին:

Ամուսնութիւնը կը կատարուէր մատաղ տարիքին, ծնողքներու հաւանութեամբ: Կինը զերծ էր տնային ծանր աշխատանքներէն, այլ կը զբաղէր բուրդ մաքրելով, մանելով եւ կտաւագործութեամբ: Ան նաեւ կը զբաղէր իր զաւակներուն առողջութեամբ եւ դաստիարակութեամբ:

Հռոմէացի կիները գրել-կարդալ կը սորվէին եւ կը հետեւէին գրականութեան եւ արուեստներու, կը կազմակերպէին ընտանեկան գրական-գեղարուեստական հաւաքոյթներ, ուր կը հրաւիրէին նաեւ յայտնի բանաստեղծներ եւ յառաջադէմ, ականաւոր տղամարդիկ:

Աւելի ուշ կիները ձգտեցան մուտք գործել քաղաքական ասպարէզ. կինը քիչ-քիչ հեռացաւ ընտանեկան կեանքէն, կորսնցուց իր կանացիութիւնն ու գրաւչութիւնը, շատցաւ ամուրի եւ չբեր կիներուն թիւը, որմէ մեծապէս տուժեց ընտանիքը, որ բոյնն էր քայքայման եւ անկման ճամբան:

ՄԱԹԻԼՏ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԲԱՐԵՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

«Միլլիյէթ»ի Սեպտեմբեր 20-ի թիւին մէջ «Մանուկեանին պատմութիւնը» խորագրուած էջ մը տեղ գրաւած է: Հոն նախ ամփոփումը կը տրուի Կի տը Մոփասանի «Զինադնդակը» պատմուածքին ուր կը շեշտուին հերոսուհիին թեթեւաբարոյ բնաւորութիւնը ու բարեսրտութիւնը: Առաջինը պատճառ է որ մարդիկ արհամարհեն զինքը, բայց բարեսրտութեան շնորհիւ ան կը յաջողի ի վերջոյ գրաւել բոլորին համակրանքը, թէեւ երբ բարիքը կը վերջանայ, Զինադնդակը կրկին առանձին կը մնայ:

Տողերուն հեղինակը ապա կը յիշէ Թուրքիոյ տուրք վճարողներու ցանկին առաջին տեղերը գրաւողներու ի պատիւ կազմակերպուած հանդիսութիւնը: Հանրաւորներու գործատէր Մաթիլտ Մանուկեան ցանկին երրորդ անունը ըլլալով հանդերձ անտեսումի առարկայ եղած է ու հանդիսութեան պաշտօնական անձնաւորութիւններուն մեկնումէն ետք միայն յանձնուած է անոր պարգեւը: Մ. Մանուկեան մեծապէս վշտացած է պատահարէն:

Այս փակագիծէն ետք կը տրուի բուն նիւթը. Կրօնական գործոց նախագահութեան պատասխանատու Պետական նախարարը մզկիթ մը շինելու համար հիւանդանոց մը կը մտնէ: Գործունէութեան համար անհրաժեշտ կ՚ըլլայ գործիք մը որ կը գտնուի ուրիշ հիւանդանոց մը: Զայն նուիրած է Մաթիլտ Մանուկեան կէս միլիոն Ֆրանքի շուրջ գումարի մը փոխարէն: Նոյն օրերուն հանրային վիճարկումի նիւթ կ՚ըլլայ թէ Մ. Մանուկեան կրնա՞յ բարեսիրական արարքներ կատարել թէ ոչ: Կրօնականներ ալ մասնակցած են վիճարկումին ու Մանուկեանի հասցէին շատ աննպաստ արտայայտութիւններ ունեցած:

Երբ անոր նուիրած գործիքը կը խնդրուի նախարարին գործողութեան համար, տէր հիւանդանոցը կը պատասխանէ թէ նուիրատուին պայման դրած է որ ան գործածուի միայն հոն, իսկ ուրիշ տեղ փոխադրելու համար անհրաժեշտ է ունենալ իր արտօնութիւնը:

Ճարահատ, նախարարին անունով դիմում ու խնդրանք կը ներկայացուի Մ. Մանուկեանին որ կու տայ անհրաժեշտ արտօնութիւնը ու ատոր շնորհիւ նախարարը կ՚առողջանայ:

Լրագրողը այս զուգահեռէն կ՚եզրակացնէ թէ Մոփասանի «Զինադնդակ»ը ոչինչ կորսնցուցած է համամարդկային իր արժէքէն:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԻՏԱԼԵՐԷՆ - ՀԱՅԵՐԷՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Վենետիկի Մխիթարեան հրատարակչատունէն լոյս տեսաւ Իտալերէն -- Հայերէն երկլեզու բառարան մը, հեղինակութեամբ Հ. Վահան Վրդ. Օհանեանի, ներկայի տնօրէն Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանին:

Տարիներէ ի վեր Իտալերէն -- Հայերէն ժամանակակից լեզուով բառարանի մը կարիքը կը զգացուէր: Ներկայ հրատարակութիւնը կու գայ ահա այս պահանջը բաւարարելու: Ատոր նախորդող ուրիշ հրատարակութիւն մը լոյս տեսած էր 1908-ին, Ս. Ղազարի տպարանէն, այլեւս անգտանելի:

Ինչպէս ներածականին մէջ կը յիշուի, սոյն բառարանը արդիւնք է «վեց տարիներու երկարատեւ եւ տքնաջան աշխատանքի», եւ «պատրաստուած արդիական չափանիշներով եւ մտահոգութիւններով»: Շուրջ 30.000 բառով եւ բազմաթիւ ասացուածքներով ճոխ բառարան մըն է որ կու գայ գոհացնելու շատերու կարիքը. թարգմանիչներու, ուսումնասէրներու, աշակերտներու, վաճառականներու եւ նաեւ զբօսաշրջիկներու:

Պատմական դէպքերու բերումով, բայց գլխաւորապէս իր բնածին վաճառական հոգիին շնորհիւ Հայը միշտ պէտք ունեցած է ուրիշ լեզուներով արտայայտուելու, դառնալով բազմալեզուանի: Հային եւ հայասէրներուն օժանդակող հատորներու շարքին սոյն բառարանն ալ կու գայ իր ծառայութիւնը մատուցանելու:

Գոհունակութեամբ կ՚ողջունենք ներկայ հատորը որ պիտի դառնայ թանկագին միջոց մը ծանօթանալու երկու լեզուներուն:

Լիայոյս ենք որ յառաջիկայ տարուան ընթացքին ալ ներկայ աշխատութիւնը պիտի ամբողջանայ երկրորդ հատորով մը՝ նուիրուած Հայերէն -- Իտալերէնի:

Բաղդատմամբ իր ծաւալին, օգտակարութեան եւ անգնահատելի արժէքին՝ ծախու է ամէնուն դիւրամատչելի սակով, այսինքն իտալական 50.000 լիռ:

Հետաքրքրուողները կրնան դիմել հետեւեալ հասցէին՝

Casa Editrice Armena
Isola S. Lazzaro
30126 Venezia-Lido, Italia
Հեռ. -- (41) 52.60.104 / 52.65.467
Հեռապատճէն -- (41) 52.68.690

ԱՐԵՒԸ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԵՐԿՐԻՆ ՇՈՒՐՋ

Եւրոպական Միութենէն 13 հազար հոգիի վրայ կատարուած հարցախոյզ մը շատ անսպասելի արդիւնքներ տուած է գիտական նիւթերու անոնց ոչ իսկ նախնական մակարդակին մասին: Աստղաբաշխական եւ յեղաշրջումի մարզերու ագիտութեան ախոյեան հանդիսացած են Բրիտանացիները անոնց 20%-ը կը կարծէ որ Արեւը կը դառնայ Երկրին շուրջ. իսկ աւելի քան 25%-ը վստահ է որ մարդկային գոյութիւն կար երկրագունդին վրայ, տինոզորներու շրջանին: Այլ խօսքով՝ դժուար չէ անոնց երեւակայել որ իրենց հեռաւոր նախահայրերը ժամանակակից եղած են հսկայական այդ սողուններուն: Հարցաքննուած Բրիտանացիներու միայն կէսը գիտցած է որ Երկիրը տարին մը կը բոլորէ Արեւուն շուրջ իր շրջանը. 28%-ը բսած է թէ մէկ օրէն կ՚ընէ այդ շրջանը: Շուրջ 25%-ը չի գիտեր թէ մարդ արարածը սերած է կենդանիներէ. նոյնքանի մըն ալ կարծիքով լազերեան ճառագայթները ձայնային են:

Արդիւնքները ահազանգի մատնած են գիտնականները որոնք անհրաժեշտ կը նըկատեն գիտական մակարդակի բարձրացումը, մանաւանդ շրջանի մը երբ մեծագոյն նորութիւնները եւ նուաճումները կ՚արձանագրուին այդ մարզին մէջ: Ուրիշներ ալ կրթական համակարգը կը քննադատեն:

Կատարուած հարցախոյզը բաղկացած է 12 հարցումներէ որոնք ծայրագոյն պարզութեամբ մը շարադրուած են, որպէսզի առնուած պատասխանները նկատառելի ըլլան: Զանոնք վերլուծողի մը համաձայն, ագիտութեան այս աստիճանի «զարգացման» մէջ մեծ դեր ունին հեռատեսիլի յայտագիրները:

Բրիտանացիները բնագիտութեան մէջ ալ աւելի փայլուն չեն. անոնց հինգէն մէկը կը կարծէ որ շողարձակումը արուեստական բան մըն է. անոնցմէ 37%-ը միայն գիտէ որ ելեկտրոնները աւելի փոքր են, քան ատոմները: Ատոր փոխարէն, անոնք Եւրոպայի լաւագոյն արդիւնքները ձեռք ձգած են կենսաբանութեան նիւթին մէջ:

Հարցախոյզը ցոյց տուած է նաեւ որ հետազօտողի ասպարէզը ամէնէն նախընտրելին է: Իսկ աստղագուշակութիւնը ամէնէն աւելի շեշտուած է Իռլանտայի մէջ: Հոն հարցաքննուածներու 50%-ը կը հաւատայ որ որոշ թիւեր երջանկաբեր են:

ՔԱՂՀԱՆ

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝

ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Փողոց ելաւ ու քայլերը զինք տարին դէպի վար: Աչքը ամէն կողմ ու մտիկ ընելով յետին ձայնին, քալեց դէպի վար հոն ուրկէ անցեր էր անգամ մը, կանգ առնելով ամէն ցուցափեղկի առջին, նայելով մեծ անօթութեամբ մարդոց աչքերուն, մարմիններուն, փորձելով հայերէնի փշրանք մը լսել անոնց խօսակցութիւններէն, մանաւանդ անոնց արեւելահայերէնի բարբառը, որ տարաշխարհիկ որակ մը ունէր իր ականջին: Ալ վարժըւած էր քանդուած պատերուն, մայթի փոսերուն եւ պարապ, տրտում խանութներուն: Ա՜խ եթէ մէկը զինք կեցնէր փողոցը ու բան մը, որեւէ բան հարցնէր իրեն, խօսքի բռնուէր հետը, զինքը իրենցմէ մէկը ընդունէր, քալէին միասին ու հարցում հարցնէր իր մասին, գոնէ ուզեր անունը գիտնալ: Բայց ոչ ոք նշմարեց իր գոյութիւնը: Ու տակաւ քայքայուեցաւ բարձր տրամադրութիւնը:

Անշուշտ զգաց թէ ոտքերը ուր կ՚երթային, մէկ երկու անգամ շեղեց ճամբան սակայն քանի մը վայրկեանէն ետ կու գար եկեղեցիին պողոտային: Թերթ մը գնեց, փորձեց կարդալով քալել ու բնական Երեւանցի մը երեւալ: Կամաց կամաց տրամադրութիւնը տեղը եկաւ, պաղպաղակի սրճարանին քովէն անցած պահուն արագ ակնարկով մը քննեց յաճախորդները, արագցուց քայլերը ու սրտատրոփ հասաւ եկեղեցւոյ դարպասը: Երկու տարեց մարդիկ մուտքի դրան քով նստեր կը ծխէին ու կը խօսէին: Բայց չկեցաւ ու գնաց շէնքին միւս կողմը -- մարդ չկար: Շարունակեց քալել ու հասաւ Հրազդանի ձորին նայող կէտի մը: Քիչ մը մնաց հոն, չորս կողմը լաւ մը քննեց «կրնայ ըլլալ որ հոս է» անցաւ մաքէն, «Հայաստանը հրաշքի երկիր է»:

Ի վերջոյ ետ եկաւ եկեղեցի, գրեթէ կարօտցած երկու տարեց մարդիկը: Բայց հոն չէին -- դարպասը լուռ եւ ամայի վայր մըն էր հիմա: Տեսարանը տրտմութեամբ լեցուց զինքը: Կոթնեցաւ եկեղեցիին դըրան սիւնին եւ աչքը պտըտցուց շուրջը: Ամէն ինչ իրմէ կը փախէր: Այն ատեն էր որ, Հայաստանի մէջ առաջին անգամ ըլլալով, առանձնութեան զգացում մը համակեց գիտակցութիւնը ու ետ եկաւ իր հին, ծանօթ անձը որմէ նոր փախեր էր...: «Պարապ է կեանքս, պարապ» խորհեցաւ, «ինչ ալ ըլլայ կեանքը չի լեցուիր ոչ մարդով ոչ սիրելով... ոչ մէկ բանով»:

Քիչ ետք, հեռացաւ հոնկէ ու տխրութիւն մը սրտին, ետ տուն քաշկռտեց քայլերը:

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15, 1993,
առաւօտեան ժամը 10.10:

-- Զարուկ, կ՚ուզե՞ս որ Կիրակի Գառնի եւ Գեղարդ երթանք:

-- Ես նախ Երեւանը կ՚ուզեմ պտըտիլ, ճանչնալ Ցակոբ, կրնա՞ս բան մը ընել:

-- Հա, կարելի է, ո՞ւր կ՚ուզես տեսնել:

-- Ես ինչ գիտնամ, ամէն կողմ, թաքսի մը կ՚առնեմ...

-- Գիտե՞ս որ կրակի գին է թաքսին... պենզինին թէնէքէն երեսուն հազար ռուբլի եղեր է:

-- Տոլար ունինք նէ:

-- Այո, այո, բայց նորէն...:

Երբ գնաց եղբայրը, գոցեց սենեակին դուռը ու երկնցաւ անկողնին վրայ: Անհանդարտ, ջղային տրամադրութիւն մը ունէր, բան մը որ շատ քիչ անգամ կը պատահէր իրեն: Ոչ յոգնութիւն ոչ ալ ձանձրոյթ ճանչցած էր կեանքին ընթացքին ու երբեք չէր ձգած որ ներքին պրկումը թուլնար: Առանձնութիւնը կեանքին բնական օրէնքը եղած էր ու այդպէս մեծցած էր իր անփորձ, անծանօթ մարմնին հետ առանց զայն ճանչնալու կամ սիրելու: Հոգ տարեր էր անոր, լուացեր ու կերակրեր էր զայն ու հագուածեղէն առեր միայն ձեռքը տարեր էր շոյելու անոր զգայուն մասերը: Սակայն ոչ մէկ պահանջ զգացեր էր զայն զարդարելու գեղեցիկ հագուստներով եւ այլ մարդոց ուշադրութիւնը գրաւելու: Հիմա այդ ալ կը փոխուէր իրմէ անկախ. «մարմին ունիմ» մտածեց, «մարդիկ կը նային կոր ինծի, Խաչիկը նայեցաւ կուրծքերուս, ձեռքս սեղմեց...»:

Ոտքի ելաւ, կեցաւ սենեակին մէջ անորոշ, յետոյ ճամբորդական պայուսակէն հանեց օրագրին սեւ, խոշոր տետրակը, բացաւ վերջին գրութիւնը եւ անհամբերութեամբ կարդաց իր տողերը. «վաղը մեծ ճամբորդութիւնը, մեծ արկածախնդրութիւնը կը սկսի... երեք շաբաթ Հայաստան: Թէ ինչու կ՚երթամ՝ հաւանաբար հոն հասկընամ: Հիմա շատ յստակ չէ մտքիս մէջ: Միայն հայրենասիրութի՞ւն է -- չեմ կարծեր: Աստուած տայ որ յաջող անցնի, ինչ որ է նէ այդ "ինչուին" պատասխանը»:

Դուրս ելաւ: Տան միակ սեղանը հոն էր, պատին փակած, հոն ուր կը ճաշէին, ընտանիքի հին պատկերներով շրջապատուած: Մորաքոյրը խոհանոցն էր: Արագ մը տեղ բացաւ սեղանին մէկ անկիւնը, ներս իր սենեակը ցատքեց պայուսակէն ինքնահոսը բերաւ ու նստաւ պատին դիմաց: Լուսանկարներու շարքը իրեն կը նայէր -- հինաւուրց կերպարանքներ, արտայայտութիւններն ու մարմինները առյաւէտ սառած երկվայրկեանի դադարին մէջ. «Ժամանակը ո՞ւր գնաց» հարցումը տարտամօրէն եկաւ անցաւ: Նոր էջ մը բացաւ ու անմիջապէս սկսաւ գրել իր մանր, կարծր գիրերով:

(Շար. 11)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի Զ. Շանթ մասնաճիւղի վարչութիւնը իրմէ յաւէտ բաժնուած անդամուհիներու յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 1, ժամը 10-ին, Թաղին Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցին: Հոգեհանգստեան աւարտին տեղի կ'ունենայ մատաղօրհնութիւն:

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «*Araxe*» de Lyon-Villeurbanne
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
vous présentent
sous la direction de
KHATCHIG YILMAZIAN
L A C H O R A L E
S A H A K M E S R O P
de Marseille
pour un

Concert Exceptionnel de Chants Arméniens

le Samedi 30 Septembre à 20 heures 30
au Centre Culturel
et de la Vie Associative
234, cours Emile Zola,
69100 VILLEURBANNE

Entrée : 80 F. (gratuit jusqu'à 12 ans).
Renseignements : 78. 93. 57. 43.
(Du mardi au samedi, les après-midi).

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Անահիտ Դաւիթեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մուրատեան (Պրիւսէլ) 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

La Section des Jeunes de la Cathédrale Arménienne

339, avenue du Prado, MARSEILLE 8e

Vous informe de la reprise de ses activités.

Pour la saison 1995 / 1996 sont programmés :
— Des activités culturelles;
— Soirées à thème;
— Théatre;
— Célébrations de fêtes traditionnelles.

P.S. — Si tu es un jeune Arménien, plein de vitalité et d'entrain, viens t'éclater, dans notre équipe enthousiaste ! !

Pour tout renseignement :
Téléphonez au 42. 03. 05. 63
91. 43. 77. 44 après 20h.

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Հերմինէ Յակոբեանի մահուան առթիւ Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Ջամալեան» մասնաճիւղը փոխան ծաղկեպսակի 300 Ֆր. նուիրած է Դպրոցասէրին:

Foire Internationale de Marseille

22 SEPTEMBRE — 2 OCTOBRE

HALL 6

PAVILLON ARMÉNIEN

Parrainage : Chambre de Commerce et d'Industrie de Marseille-Provence; Chambre de Commerce d'Arménie.

Organisation : Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture.

Exposition et vente de produits et de marchandises importés d'Arménie :
— œuvres originaux d'artisans sur bois, sur tissus et sur métaux
— souvenirs — tapis — cognac et vins — bijoux etc..

Médiathèque —— Partie historique et culturelle : ARMENIE - DIASPORA

Journée officielle de l'Arménie

le Vendredi 29 Septembre

Programme: 12h Visite officielle du Pavillon;
12h30 Réception par la *SAFIM*, Palais des Arts;
13h Déjeûner Officiel (P.A.F. 150 F.)
15h Table Ronde : *Potentialités économiques de l'Arménie*;
18h à 22h30 Animation sur le Pavillon :
Chants, musique avec l'Orchestre «Massis»

En présence de : BORIS HAROUTUNIAN, *Vice-Ministre de l'Industrie*, ALBERT HÉROYAN, *Député*, HAMLET HOVANISSIAN, *Président de la Chambre de Commerce d'Arménie*, GAGUIK ASATRIAN, *Président «Uniservice»*.

Commémoration du 85ème Anniversaire des Croix de secours diasporiques arméniennes

organisée par
LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VARDAN MAMIKONIAN

R E C I T A L D E P I A N O

THEATRE DES CHAMPS-ELYSEES
le Vendredi 17 Novembre à 20 heures 30

œuvres de *Bach/Busoni — Brahms — Chopin — Liszt*

Billets en vente auprès des sections de la C.B.A.F.
Prix : 290 F., 230 F., 180 F., 130 F., 100 F.

Pour tout renseignement téléphoner au : 46. 83. 00.82 ou 46. 65. 25. 39.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 30, Տօն է Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին

Այս առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

UGAB — PARIS :

rentrée 95

Les inscriptions aux différents cours de l'Ecole de l'UGAB—Paris Ile-de-France auront lieu le Samedi 30 Septembre de 14h30 à 18h au Centre Culturel Alex Manoogian 118, rue de Courcelles, Paris 17e
Les cours débuteront le *Samedi 7 Octobre*.

UGAB - *Marseille*

327, Bd Michelet, Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45

Cette année l'UGAB-*Jeunes* a le plaisir d'annoncer la naissance d'une section sportive : «L'association U.S. NOUBAR» qui organisera des équipes de football, de volley, de basket et de ping-pong.

Nous informons que tous les 1er et 3ème samedi du mois, l'équipe de l'UGAB *Jeunes* tiendra une permanence de 21h à 24h. Rejoignez-nous nombreux autour d'un verre pour discuter, jouer aux cartes, au tavlou. Bref se retrouver ensemble!

De plus nous rappelons qu'être membre de l'UGAB est un privilège qui vous apporte de nombreux avantages (tarifs préférentiels pour les soirées, les sorties, gratuité pour d'autres activités).

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԾՐԱԳԻՐ

Հոկտեմբեր 9 _ 15
Մշակոյթի Շաբաթ
--Ցուցահանդէս - Համերգ - Բանախօսութիւն
Կիրակի, Հոկտեմբեր 15
Տօն Թարգմանչաց Վարդապետաց
--Ձեռնադրութիւն կիսա-սարկաւագաց
--18րդ տարեդարձ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի եւ գնահատանք երգչախումբի անդամոց եւ հիւրասիրութիւն
Հոկտեմբեր 26 _ 30
--Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ օծման տարեդարձի հանդիսութիւններ: Հրաւիրուած է Շահան Արք. Սվաճեան:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Թ Ե Մ Ա Կ Ա Ն Խ Ո Ր Հ Ո Ւ Ր Դ
ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԾՐԱԳԻՐ

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 19
--Միջ-եկեղեցական «էքիւմէնիք» արարողութիւն Մայր Եկեղեցւոյ մէջ: Ապա հիւրասիրութիւն:

ԴԻՒԱՆ ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Դեկտեմբեր 9 եւ 10

4e Grande Braderie de Noël

«Շ Է Ն - Ֆ Ր Ա Ն Ս»

ՇԱՐՎԻԼԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 1, Տօն է Վարագայ Սրբոյ Խաչի:

Այս առթիւ պատարագ կը կատարուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին հրաւիրեալ եւ տեղւոյն դպիր եւ դպրուհիներուն կողմէ:

Յետ աւարտման արարողութեան, կը կատարուի, ըստ կտակի, հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս բարերար՝
ԺԻՊՐԱՅԷԼ ԵՒ ԱԶԱՏՈՒՀԻ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆ-ի
յիշատակին, ինչպէս նաեւ իրենց ծնողաց Նշան եւ Ֆիլոր Պահատուրեանի, Պարմազեան, Խարբութլեան, Թիւթիւնճեան, Յարութիւնեան, Հիլպազեան գերդաստանաց հին եւ նոր ննջեցելոց հոգւոյն ի հանգիստ:

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10.30-ին:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB-*Jeunes* Marseille vous informe que des cours d'arménien, selon la méthode audiovisuelle de *Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN*, seront enseignés au siège de l'UGAB.

Ces cours s'adressent à des personnes non arménophones.

Ils débuteront la première semaine d'octobre.

Pour tous renseignements et inscriptions rendez-vous à l'UGAB : 327, Bd Michelet Marseille 9e, le 30 Septembre entre 14h et 17h.

Tél. : 91. 22. 10. 45.

ԼԻՈՆ

Հ Ա Յ Կ Ա Զ Ե Ա Ն
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի «Հայկազեան» միօրեայ վարժարանի վերամուտն է Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 4, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը 9-էն 12 եւ կէսօրէ վերջ 14-էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ Չորեքշաբթի կէսօրուան ճաշէն:

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ դիւանատան:

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	600	(723,60)
Հոգեհանգիստ	500	(603,00)
Շնորհակալիք	500	(603,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(603,00)
Ծնունդ	500	(603,00)

Ինչպէս կը տեսնուի, առ այժմ անփոփոխ կը պահենք ազդերու սակագինը:

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 28
JEUDI
28 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TÉL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամերիկեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 18.687 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.687

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ «Պ. ԳԼՕՏԸ» (ԽԱՉԻՉԵԱՆ) ՈՐ ՄՏԱՀՈԳԱԾ Է ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ...

Հետատեսիլէն դրաւոր մամուլ, խորհրդաւոր «Պարոն Գլօտը» Սեպ. 27-ին, հասած էր «Գանստ - Անչէնէ», ինչ որ վերջնական հաստատումն է իր համբաւին···:

Ո՞վ է այս առեղծուածային անձը, որ յաջողած է ամէն տեղ մտնել, այսինքն՝ Ելիզէի նման վայրեր, առանց հրաւիրուած ըլլալու եւ որ ի վերջոյ կը մտահոգէ ֆրանսական ապահովութեան սպասարկութիւնները: «Լը Մոնտ» կը խորագրէր (Սեպ. 23) «Le passe-murailles qui déjeunait à l'Elysée inquiète les services de securité» ու չորս սիւնակ կը նուիրէր անոր: Ի՞նչ կը պատմէ թերթը: Ֆիաբչաւի (Փէ - ԷՄ - Իէ) համեստ պաշտօնեայ, այսօր հանգստեան կոչուած, 64 տարեկան, ներկայանալի Գլօտ Խաչիկեան կը սիրէ շփուիլ աշխարհի մեծերուն: Խորամանկ, յամառ, իր ազատ ժամերուն մեծ մասը կ'անցընէ հնարքներ գտնելով, կարենալ մասնակցելու համար, առաջնակարգ դիրքերու վրայ, պաշտօնական դէպքերուն: Իր տպաւորիչ յաջողութիւնը ալ՛ ի բերան կը թողու ապահովութեան սպասարկութիւնները որոնք կրցած են իր ինքնութիւնը ճշդել: «Մոնտ»ի աշխատակիցը կը նկարագրէ Պ. Գլօտի բոլոր քաջագործութիւնները: «Պատմական» նկարը քաշուած է Մայիս 8-ին, Ելիզէի մուտքի սանդուխին վրայ, որ այդ օրը յատկապէս հսկողութեան տակ էր: Ֆրանսա կը տօնէր իր ազատագրման 50-ամեակը եւ Հանրապետութիւնն ալ կ'ապրէր ուրիշ պատմական պահ մը՝ երկու նախագահներու պաշտօններու փոխանցում: Միթերանի եւ Շիրաքի շուրջ, մօտաւորապէս 40 պետական ղեկավար կայ եւ քանի մը թագաւոր, երկու նախագահներու ետին երանելի դէմք մը՝ Պ. Գլօտ: Ո՞վ է: Պ. Գլօտ, հանգստեան կոչուած հանդարտ մարդ մը, որու գլխաւոր ժամանցն է հանրածանօթ մարդոց շփուիլ: Պ. Գլօտ կրկին նոյն բանը կը յաջողի ընել Յուլիս 14-ին, Գոնգորտի հրապարակը, միշտ կը սպրդի հո՛ն ուր պէտք է ըլլայ: Կը մօտենայ Շիրաքի. -- «Պ. նախագահ, թոյլ տուէք որ շնորհաւորեմ Ձեզ» ու նախագահին ձեռքը կը թօթուէ: Շիրաք անակնկալի կու գայ, կատարուածը ֆիլմի ալ առնուած է Ֆրանս 2 հեռատեսիլի կայանի մէկ նոր յայտագրին համար, որ կ'ուզէր ստուգել Ելիզէի ապահովութեան սպասարկութեանց վստահելի բնոյթը: Սեպտեմբեր 22-ին, Ֆրանս 2ի տնօրէնը կ'որոշէ ջնջել սփռումը: Այս ջնջումին մասին ալ «Լը Մոնտ» նոյն թիւին մէկ ուրիշ էջին վրայ կու տայ մանրամասնութիւնները: Յայտագիրը կը կոչուի՝ «Փաստը՝ նկարով»:

«Լը Մոնտ» կը նկատէ որ ենթական վայելուչ է, շատ պրիթիշ երեւոյթ մը ունի, ժպիտը, զուարթախոհութիւնը իր առաջին այցետոմսն են: Նկարագրութիւնը կ'երկարի, Պ. Գլօտ Գանն է, Մայքըլ Տըկլասի կողքին, Շարոն Սթոնի ետին, Ֆրանսայի Տրջանին առեն կ'ողջունէ Միքէլ Ինտուրայնը եւ սիրալիր խօսակցութիւն ունի երիտասարդ կնոջ մը հետ որ ուրիշ մէկը չէ, եթէ ոչ՝ Սպանիոյ թագաւորին աղջիկը: «Մայիս 8-ի այդ օրը հոյակապ օր մըն էր, կը պատմէ, պարտէզներուն մէջ, բաժակ կը պարպես ղազախ եւ հայ նախագահներուն հետ···»: Պ. Գլօտ զարգացած է, կը պատմէ Մայիս 8-ին պատահածը. -- «Նկարի առեն, հետեւեցայ շարժումին, յետքայլ չէի կրնար ընել: Քիչ մը խառնակ վիճակ էր: Ոչ ոք գիտէ թէ ո՞վ ո՞վ է եւ ամէն մարդ կը կարծէ որ մէկն է: Ապտու Տիուֆ դիտել տուաւ ինծի որ իրմէ մեծ էի եւ ինքզինքս գտայ Միթերանի եւ Շիրաքի ետին···»: Ու կը հասնի ճաշի ժամը: Պ. Գլօտ ինքզինքը չաւրեր, սեղաններուն աչք կը նետէ ու կը նստի այն սեղանը որ վերապահուած է մեծերու շքախումբի անդամներուն: Եւ հոն է, որ առաջին անգամ, ապահովութեան սպասարկութիւնները կը սկսին մտահոգուիլ, ո՞վ է այս անծանօթը, բայց, շատ ուշ է որեւէ քայլ առնելու համար: Փառաւոր ճաշէ մը ետք, Պ. Գլօտ կարմիր գորգին վրայ քալելով, դուրս կ'ելլէ փրոֆ. Գապրոլի հետ ու կը շաղակրատեն կեանքի ու մահուան մասին: Լուսանկարիչ մը կը հարցնէ թէ ո՞վ է, ու ձայն մը կ'ելլէ՝ «հայկական պատուիրակութիւն», ինք ալ կ'աւելցնէ՝ «պատասխանը առէք»: Կը ժպտի, որովհետեւ ծագումով Հայ է···:

«Մոնտ»ի աշխատակիցը կ'եզրակացնէ.-- Բանուորի զաւակ, որ կ'ուզէ անցնիլ ընկերային սահմաններէն անդին եւ իրագործել իր մանկական երազները: Մարդկային կատակերգութեան հանդիսատես եւ դերակատար, խարեբայ մը չէ, այլ ի՛նք է:

Սեպտեմբեր 27-ին, «Գանստ» կը խորագրէր՝ «On voit des Claude partout», առաջին էջէն իսկ ծանրանալով այս շատ համով պատմութեան վրայ···:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՊԷԼԵԱՆ խաղաղութեան մրցանակին թեկնածու ներկայացուածներու միջեւ առաջին զտումով մը հինգ հոգինոց ցանկ մը պատրաստուած է. այդ հինգ անուններէն մէկն է Թուրքիոյ քրտամէտ ՏԵՓ-ի (Ժողովրդավար Կուսակցութիւն) քիւրտ երեսփոխանուհի Լէյլա Զանա: Ան ներկայիս 15 տարուան դատապարտուած ըլլալով բանտը կը գտնուի: Իրմէ զատ ցանկին վրայ տեղ գրաւած են Արեւելեան Թիմոր կղզիներուն մէջ Ինտոնէզիոյ գրաւման դէմ պայքարող շարժումին ղեկավարը կրօնաւոր Գառլոս Պելօ, Զէչէններու համար մարդկային իրաւունքներու պահանջը ներկայացնող Սերգէյ Կովալով, ԱՄՆ-ու նախկին նախագահ Գարթըր եւ մարդկային իրաւանց չինացի պաշտպան Ուէյ Ճինկչէնկ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ կը շարունակուին Բարթուղիմէոս Պատրիարքին «տիեզերական» տիտղոսին գործածութեան անդրադարձները: Թուրք ղեկավար շրջանակներն ու գիտութեան մա՛րզը կը հակադրէ յոյն օրթոտոքս պատրիարքին հետեւեալ խօսքերուն. «Ֆէնէրի Յունաց Պատրիարքարանը տիեզերական բնոյթ կը կրէ: Այդ տիտղոսը Պոլսոյ Պատրիարքարանին դարաւոր ժառանգութիւնն է: Օսմանեան կայսրին կողմէ տրուած 500 տարուան իրովարտակ ունինք»: Այս խօսքերուն ամէնէն խիստ կերպով հակադրած է Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին նախագահը Ճինտորուք, ազդարարութիւն մը ղրկելով Յունաց Պատրիարքարանը, ուր կ'ըսուի. -- «Պատրիարքարանը Թուրքիա կը մնայ միայն կարգ մը իրաւագիտական վաւերաթուղթերով: Եթէ սխալ մը գործէ, Թուրքիա այդ վայրը թանգարանի կը վերածէ»:

ՊՈՍՆԻՈՅ շուրջ, նոր համաձայնագիր մը ստորագրուեցաւ Սեպ. 26-ին, Նիւ Եորքի մէջ, բայց, մեծ յոյսեր չի ներշնչեր որովհետեւ ոչ մէկ բան ճշդուած է ինչ կը վերաբերի հողային բաժանման եւ երեք համայնքներու համակեցութեան: Համաձայնութիւնը կը վերաբերի մասնաւորաբար «ազատ եւ ժողովրդավա՛ր ընտրութիւններու»: Նախագահ Գլինթըն կարգ մը մանրամասնութիւններ տըւած է, յայտնելով որ «ազգային նախագահութիւն մը պիտի ըլլայ, խորհրդարան մը, սահմանադրական ատեան մը եւ ընտրութիւններ՝ միջազգային հսկողութեան ներքեւ»:

ՖՐԱՆՍԱ հրաժարեցաւ ականներու փորձերէ: Մարդասիրական գործունէութեան ենթանախարարն է՝ Կզաւիէ Էմմանիւէլլի որ այս յայտարարութիւնը ըրած է Վիէննա, ՄԱԿ-ի այն ժողովին, որու օրակարգն է կարգ մը զէնքերու արգիլումը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ելմտական նախարարը հարկային փոփոխութիւններու ծրագիր մը պատրաստած է, որու կ'անդրադառնայ Էքսփրէս շաբաթաթերթին մէջ (Սեպ. 27): Նախատեսութիւնները շատ խրախուսիչ չեն: Արդարեւ, նախարարը կ'ուզէ նախ բոլորը ենթարկել Սէ - ԷՍ - Ժէ-ի (ընկերային ընդհանրացած օժանդակութիւնը, զոր հաստատեց Ռոքար, երբ նախարարապետ էր եւ որու դէմ էր աջը···): Ապա, եկամուտի տուրքին առաւելագոյն սակը պիտի սահմանափակուի 40%-ի: Ամէն մարդ եկամուտի տուրք պիտի վճարէ եւլն. եւլն.: Ըստ երեւոյթին, այս նոր իշխանութիւնը պիտի յաջողի բոլոր դասակարգերը դժգոհ ձգել, ինչ որ իր տեսակին մէջ մրցանիշ մըն է:

ԱԼԺԵՐԻԱՅԻ (Ալժերիա) մէջ, ոճրափորձ մը գործուած է, որու հետեւանքով առնուազն 50 հոգի մեռած է: Այս արարքը շուրջ տասը օր առաջ գործուած է, բայց ալժերական իշխանութիւնները շատ չեն ուզեր հրապարակել նման լուրեր: Սեպ. 26-ին ալ կարգ մը թերթեր կ'անդրադառնային երկու այլ ոճրափորձերու, տեղի ունեցած շաբաթավերջին, երկու ականուած կառքերու պայթումով, որ 13 հոգիի մահուան պատճառ եղած է:

ՍԵՐԺ ԶԻՒՐՓԻՒՔ որ Յունիս 21-ին Ալֆաբէլի նախագահ-տնօրէն նշանակուեցաւ, գործի գլուխ անցաւ Սեպտեմբեր 25-ին եւ այդ առթիւ մամուլը կրկին լայն տեղ կը յատկացնէ իրեն, գնահատական սիւնակներ նուիրելով իր «առանց սխալի» գործունէութեան, բոլոր այն հաստատութեանց մէջ որոնց գլուխը գտնուած է:

ՔԱՏԱՖԻ վերջնագիր մը տուաւ Լիբիա ապրող բոլոր Պաղեստինցիներուն որպէսզի ժամ առաջ երկրէն հեռանան: Այս որոշումը հետեւանք է Իսրայէլ-պաղեստինեան համաձայնագրին: Արդէն 1500 Պաղեստինցի ճամբայ ելած են դէպի եգիպտական սահմանագլուխ: 30 հազար Պաղեստինցի կայ Լիբիա:

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, ժխտէ փորձեց հրապարել Իէ - Տէ - ԷՖ-ի երեսփոխանները որոնք Սեպտեմբեր 26-ին եւ 27-ին հաւաքուած էին «խորհրդարանական օրեր»ու առթիւ: Նախարարապետը բնաւ դժգոհ չէ իր տարած աշխատանքէն եւ առանց կեղծ համեստութեան կը յայտարարէ. -- «Երբ, այս չորս ամսուան հաշուեկշիռը կը դիտեմ, ե՛ս իսկ կը տպաւորուիմ»:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 26/27)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՕՏ ԼՂՀ-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՂՀ-ի Արտաքին նախարարութեան մօտ Սեպ. 25-ին տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին, Հայաստանի մօտ ԼՂՀ-ի ներկայացուցչութեան նոր ղեկավար՝ Ալեքսան Ցարութիւնեան փորձած է ներկայացնել անոր դերը: Ան ըսած է թէ նախ եւ առաջ ներկայացուցչութիւնը արտասահմանի վրայ բացուող պատուհան մըն է ԼՂՀ-ի համար, քանի որ ան պաշտօնական դիւանագիտական կապեր չունի օտար երկիրներու հետ, եւ այս առումով, ձեւով մը ան կը ծառայէ որպէս դեսպանատուն: Ներկայացուցչութիւնը կը մասնակցի նաեւ Մինսկի խումբի աշխատանքներուն եւ մշտական յարաբերութեան մէջ է Հայաստանի նախարարութիւններուն եւ զանազան գերատեսչութիւններուն հետ:

*
**

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԻՍՏ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 25-ին, Ազգ. Ժողովը սկսած է եռօրեայ իր հերթական նիստը: Ի շարս այլոց օրակարգի հիմնական նիւթերէն են՝ քաղաքացիութեան մասին օրէնքի, ներումի եւ սեփականաշնորհման մասին օրէնքներու նախագիծերու պատրաստութիւնն ու քննարկումը: Սեպտեմբեր 25-ին յատկապէս արծարծուած է Ազգ. Ժողովի կանոնագրութեան հարցը, որու առընչութեամբ պատրաստուած նախագիծը ներկայացուցած է Ազգ. Ժողովի իրաւական Յանձնաժողովի նախագահ Եդուարդ Եգորեան:

*
**

ՀԱՅԿ. ՀԱՒԱՔԱԾՈՆԵՐ ՄՐՑԱՆԱԿԻ ԱՐԺԱՆԱՑԱԾ

Սինկափուրի մէջ տեղի ունեցած դըրոշմաթուղթի համաշխարհային ցուցահանդէսին հայկական երկու հաւաքածոներ մրցանակի արժանացած են: Հաւաքորդներ՝ Ալեքսանդրա Սողոմոնեան իր «Հայաստան» հաւաքածոյով արծաթէ մետալ, իսկ Եուրի Կուպալեան «Լեռները եւ մարդիկ» հաւաքածոյով պրոնզէ մետալ շահած են:

*
**

Ժ. ՏԷՐ-ՄԵՐԿԵՐԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Երեւանի Ֆիլհարմոնիքի փոքր սրահին եւ «Կոմիտաս» կամերային երաժշտութեան սրահին մէջ զոյգ նուագահանդէսներ տուած է ֆրանսահայ ծանօթ ջութակահար Ժան Տէր-Մերկերեան: Յայտագիրը կազմած են Պախի, Մոցարթի գործերը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԾԻԾԱՂԻ ՈՒ ԼԱՑԻ ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

Հայաստանի գրողներուն այն մեծամասնութիւնը որ անդամ է Միութեան, 1987-էն ի վեր առաջին անգամ Սեպտեմբեր 7-ին կայացած համագումարին փաստը տուած է թէ ո՛րքա՛ն տեղին են այդ ղանդուածին ուղղուած քննադատութիւններն ու դժգոհութիւնները: Առանց կրկին ու կրկին անդրադառնալու գրողներու -- որպէս ըստեղծագործող-- միութեան մը անհրաժեշտութեան ու գոյութեան պարագաներուն, մարդ չատ մը հարցականներու անուղղակի, այլ անվրէպ պատասխանը կը գտնէ կարդալով յիշեալ համագումարին յաջորդ օրն իսկ «Ազգ» օրաթերթին մէջ Անահիտ Ցովսէփեանի ստորագրութեամբ լոյս տեսած թղթակցութիւնը:

Համագումարին բացումը կատարած է Միութեան նախագահ բանաստեղծ Ռաֆմիկ Դաւոյեան, ըսելով. «Գրողների Միութեան հիմնական խնդիրը ստեղծագործականը պիտի լինի»: Լափալխեան այս չատ յարգելի իրականութիւնը չատեր զարմացնէ թերեւս որպէս գրողներու համագումարի մը բացման խօսքին բաղկացուցիչ տարր. այսուհանդերձ, Հայաստանի այս մարզի աւանդութեան քիչ-չատ ծանօթ մէկուն համար կարօտով սպասուած հաստատում է, քանի որ խնդրոյ առարկայ միութեան գործունէութեան ծանրութեան կեդրոնը ստեղծագործական խնդիրէն բոլորովին տարբեր տեղեր գտնըւած է ամբողջ 80 տարի: Եւ անկախութեան շրջանի այս առաջին համագումարէն, անկախութեան արդէն չորրորդ տարեդարձին նախօրեակին, բնականաբար կ'ակնկալուէր որ գոնէ մտադրութիւն յայտնուէր սատրճանաբար սրբագրելու արմատացած թերութիւններ ու սխալներ:

Բայց «Ազգ»ի յիշեալ թղթակցութեան ընթերցումը Ռ. Դաւոյեանի այս արտայայտութեան ետին նշմարել կու տայ ատոր հետ նուազագոյն առնչութենէն զուրկ պարապ մը: Կ'ըսուին խօսքեր, կ'ըլլան առաջարկներ, կ'ուղղուին հարցումներ որոնք ոչ թէ գրողի, այլ ոչ իսկ լուրջ մօտեցումի տէր մարդու արտայայտութիւն կարելի է նկատել: Եւ եթէ նիւթը --գոնէ իր անուանումով-- կապ չունենայ դրականութեան նման սիրելի ու փայփայուած ոլորտի մը հետ, երգիծական համով ընթերցումի մը նիւթ կը հայթայթէ համագումարին հեռակայ մասնակցութեան առիթ տուող թղթակցութիւնը:

Ռ. Դաւոյեանի սահմանումէն ու նաեւ իրարմէ բոլորովին անկապ արտայայտութիւններու առաջինները գանգատներ են ղանդուածներու վերջին տասնամեակի դըրականութեան անհաղորդ մնալու երեւոյթին մասին: Այս ղանդուածէն դուրս չեն մնացած նաեւ «պնդացած» գրողներէն չատեր, ինչպէս ըսուած է հոն: Ու անոնք այս ամբաստանութեան որպէս ապացոյց, փոխանակ ժամանակակից երեւոյթներու, խօսած են «Գիրք ճանապարհի»ի, «Եղիցի լոյս»ի, «Այրուող այգեստաններ»ու մասին: Ատոր կապակցաբար, մէկը առաջարկած է «Գուրգէն Մահարու յետմահու կեանքը փրկել, նրան մրցանակ տալ, որ Գրողների Միութեան պատիւը բարձր մնայ»:

Ցետոյ հպարտութիւն զգացողներ դըտնուած են նոր սերունդէն, բայց թէ որո՛նց կ'ակնարկուի, կարելի չէ եղած իմանալ, Ս. Խանզադեանի «Ղարաբաղի հարցը տարածքային չէ»ի նման ազգային հիմնական խնդիրներու մասին բանաձեւուած վճիռներու աղմուկին պատճառով:

Համագումարին հնչած միտքերէն է այն մէկն ալ թէ «հայ գրականութիւնը պիտի ազատագրուի օտար գրականութիւնների կրկնօրինակումներից» որ սակայն ոչ մէկ հակազդեցութիւն պատճառած է, ըրահին մէջ ծաւալած «հարեւանը հարեւանի հետ» աշխոյժ խօսակցութիւններուն պատճառով:

Հետեւեալ ուղղակի մէջբերումը, Ա. Ցովսէփեանի արձանագրութեամբ, աւելի կենդանի պատկեր մը կու տայ տիրող մթնոլորտէն. «Այսօրուայ երիտասարդութիւնը ստեղծագործում է անօդ տարածութեան մէջ: Մեր հեղինակները ձեւի նըկատմամբ բացայայտ արհամարհանք ունեն: Գրականութիւնը մեզ համար խաբակտերներ պիտի ստեղծի, չենք տեսնում: Դաւիթ Մուրատեանի գրքում սիւժէտ չըկայ: Գուրգէն Խանջեանը ռեբուսներ է ըստեղծում: Գարուն Աղաջանեանն ի՞նչ է ուզում ընթերցողից, պարզ չէ: Բոլորս Քաֆքա ենք դառել: Այս ա լա մոտեռն գըրականութիւնը մեզ ուր կը տանի: Անփոյթ վերաբերմունք կայ լեզուի նկատմամբ: Ֆրազի կուլտուրա չկայ: Ալ. Թոփչեանի գրականութիւնն ի՞նչ է՝ էրոտիկ է, էրոտիկ չէ, մարդիկ միզում են իբար վրայ»...:

Գրականութեան ու յատկապէս անոր լեզուին մասին մտահոգութիւն նշանակելու կոչուած այս արտայայտութիւններուն վըրայ աւելցուցէք Ս. Կապուտիկեանի հետաքրքրութիւնը որ կ'ուզէ գիտնալ թէ «էլ մինիստրացու չունե՞ք», բայց հարցը կը մնայ անպատասխան:

Ընդմիջումէ մը ետք տեղի կ'ունենայ իրականութեան հետ ամէնէն սերտ կապը ունեցող արտայայտութիւնը երբ Զօրայր Խալափեան կը յայտարարէ թէ Հայ Գըրողներու Միութեան անդամները չեչտըւած կերպով կ'արհամարհեն համագումարի աշխատանքը եւ նարդի կը խաղան:

Մէկը կը գոչէ. «աւանդոյթը խախտենք, չսպանենք մեր ժամանակը», ապա կը շարունակէ ակնարկելով իրմէ առաջ խօսողներու ըսածին. «որ սիւժէ չկայ, կերպար չկայ, գիտենք: Ո՞վ ասաց՝ պիտի լինի: Գրականութիւնը խօսք է»: Գրական մամուլը զօրացնելու կոչերէն ու Գրական Ֆոնտի 1000 Դրամի յատկացումէն հրաժարելու եւ «Գրական Թերթ»ին նեցուկ կանգնելու առաջարկներէն ետք բանաստեղծուհի Մարինէ Պետրոսեան «անհասկանալի վիրաւորուածութեամբ» կը սկսի ելոյթը. ան կը գոչէ. «ինչ որ դուք անում էք, ահաւոր ա». բայց թէ ի՞նչն է ահաւոր, յայտնի չըլլար:

Այս խառնիճաղանճին մէջ մոռացութեան չի տրուիր նշումը թէ «տնտեսութիւնից գերազանցիկ վարչապետը Հայաստանը գերազանցապէս տանում է կործանման»: Մէկը կառավարութեան ուշադրութեան հարց կը նկատէ մանկական գրականութեան խնդիրները, ուրիշ մը համագումարը «ծիծաղաշարժ» կ'անուանէ...: Երրորդ մըն ալ կը յայտարարէ. «Ղարաբաղում այսօր աւելի ակտիւ հոգեւոր իրավիճակ է, քան Հայաստանում»:

Ա. Ցովսէփեան թղթակցութիւնը կ'աւարտէ գրելով որ նախագահ Ռ. Դաւոյեան գոհ չէ մնացած համագումարի ամբողջ ընթացքէն. իսկ քարտուղար Դաւիթ Մուրատեան նոյնպէս դժգոհ, ըսած է թէ խօսիլ գրականութեան մասին, կը նշանակէ խօսիլ ազգի զարգացման ուղիներուն մասին, ինչ որ չէ եղած:

Ընթերցողը արցունքի եւ ծիծաղի միջեւ տարուբերող թղթակցութիւնը չեչտելէ ետք անկախ Հայաստանի Գրողներու Միութեան բուական փուլքլորային ինքնատիպութիւնը, ենթադրելու կը մղէ մէկ բան. թէ անոր գոյութեան պահպանումին եթէ ոչ միակ, գոնէ գլխաւոր պատճառը պէտք է ըլլայ ազգային այդքան ցայտուն յատկանիշներու օճախի մը գոյութենէն զրկուելու խոր մտահոգութիւնը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՆԿԱՐԻՉ ԺԱՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ ՀԵՏ

ՄԻՒՆԻԽ («Յառաջ»). --

Հ. -- Ժան, Միւնիխի «Կալըրի Ժան»ը վերջերս կրկին ցուցադրեց քո նկարները: Ի՞նչպէս ես գնահատում քո ներկայի աշխատանքները անցեալի նկատմամբ:

Պ. -- Ներկայի գործերս աւելի հաւասարակշռուած են: Ձերբազատած եմ չատ ազդեցութիւններէ: Սկիզբը Տիւրէր եւ տա Վինչին կը ճնչէին զիս, իրենց օրէնքները կը թելադրէին, բայց հիմա կ'րբն է, միտքը, որ կ'առաջնորդեն զիս: Արուեստի մէջ անհրաժեչտ է որ նկարիչը մտածէ ըրածին մասին: Այն ինչ որ պաստառի վրայ կը տեսնենք, միայն զգացականը չէ. զգացականէն անդին ինք պիտի հարցումներ ուղղէ, թէ ինչու կապոյտը դեղինին քովն է, կամ ինչու այս կամ այն գիծը գծած է: Այս հարցադրումներն են որ կը հունաւորեն նկարիչին ուժերը, որոնք կը տարտղնին, եթէ միայն զգացականին ենթարկուին:

Հ. -- Ի՞նչ է այն ժամանակ նկարիչի եւ քննադատի տարբերութիւնը: Ասածիդ համաձայն նկարիչը ստանձնում է քննադատի դերը:

Պ. - Ճիշդ է, այս արդիւնքին հասայ չորս տարի առաջ: Տպաւորապաչտները օրինակ, սկսան ուսումնասիրել գոյները. չուքը որ դասական գործերու մէջ միչտ սեւ էր, դարձաւ գունաւոր, կապոյտ կամ մանիչակագոյն: Շատ կարեւոր դեր սկըսան խաղալ ուղղահայեաց եւ հորիզոնական գծերը: Այս փոփոխութիւնները հարցադրումներու արդիւնք էին: Արուեստը մտքի արդիւնք է, սակայն այսուհանդերձ կարեւոր է զգացականը: Ես կը սկսիմ գործերս մտատեսութիւնով, ուղեղը վերջը կը դասաւորէ, սահմաններ կը դնէ, աւելորդը կը ջնջէ:

Հ. -- Կրկին վերադառնանք քննադատութեան:

Պ. -- Մինչեւ դասական շրջանը քննադատութիւնը իր կարեւոր դերը ունէր: Երբ նկարիչները իրենք սկսան քննադատներ դառնալ, բուն քննադատութիւնը կորսընցուց իր արժէքը, որովհետեւ նկարչութեան այլեւս նպաստ մը չէր բերեր:

Հ. -- Ուրեմն քո կարծիքով հիմա ոչ թէ քննադատութիւնն է ծագում արուեստից, այլ արուեստը՝ քննադատութիւնից:

Պ. -- Այո, ճիշդ այդպէս: Տպաւորապաչտներէն սկսեալ նկարիչները դարձան քննադատներ:

Հ. -- Իսկ ի՞նչ չափանիշներով ենք դատում արուեստի գործերը: Արդեօ՞ք «գեղեցիկ» եւ «տգեղ»ը դեռեւս յարմար ստորոգութիւններ են թէ նախընտրելի է խօսել «յաջող» եւ «անյաջող» գործերի մասին:

Պ. -- Բարդ հարց է: Գեղեցկութեան մասին կարելի է անչուչտ երկար խօսիլ: Ցամենայնդէպս գեղեցկութեան ըմբռնումն ալ կը փոխուի դարերու ընթացքին:

Հ. -- Գեղեցկութիւնը կարող է ոչ միայն արուեստի չափանիշը լինել, այլ նաեւ ինքը չափանիշներ ունենալ, ինչպիսին է «համաչափութիւնը»:

Պ. -- Կարեւոր է նամանաւանդ համեմատականութիւնը որ նկարչութեան հիմքն է: Այս հարցերու մասին պէտք է նկարիչը խորհի, որովհետեւ նկարչութիւնը պատահականութեան արդիւնք չէ:

Հ. -- Ուրեմն կարո՞ղ ենք ասել որ գեղեցկութիւնը դեռեւս արուեստի չափանիշն է:

Պ. - Մեր նչած կէտերը ինչպէս համեմատականութիւն կամ համաչափութիւն չատ կարեւոր են, բայց այսօր նկարչութիւնը կը գերազանցէ այս տուեալները, որոնք այլեւս բաւարար չեն արուեստի համար:

Հ. -- Սակայն այստեղ ծագում է նաեւ մի ուրիշ հարց: Անշուշտ բաւարար չէ հեբիքում միայն յաջող եւ անյաջող արուեստի գործերը իրարից զանազանել, հարկաւոր է գտնել նաեւ այն չափանիշները, որոնք արուեստը զատորոշում են ոչ արուեստից: Ուրեմն առաջնակարգ տարբերութիւնը այստեղ նախ «արուեստ»ի եւ «ոչ-արուեստ»ի միջեւ է եւ յետոյ թերեւս՝ «գեղեցիկ» կամ «տգեղ» արուեստի:

Պ. -- Հարցը բարդ է: Արուեստի մէջ անփոփոխ կը մնայ խորքը. պահարանն է որ միչտ կը փոխուի, պահարանի մէջ եղած նամակը, պատգամը մինչդեռ նոյնը կը մնայ: Այդ նամակը կը պարունակէ արուեստի յատկանիշը, խորքը, իմաստը: Դարերու ընթացքին նկարիչները կը փոխեն այդ պահարանը, բայց իրենց գոհունակութիւնը միչտ նոյնն է երբ գործի մը մէջ կը յաջողին արտայոլել այդ պատգամը, խորքը:

Հ. -- Իսկ ի՞նչ դեր է կատարում հանոյքը:

Պ. - Հաճոյքը եւ գոհունակութիւնը չաղկապուած են իրարու հետ եւ կիրքի կը վերածուին երբ պատկերի մէջ ստեղծագործը ինքզինքը կը հաստատէ:

Հ. -- Ուրեմն զգացական մասը որին դու անդրադարձար...

Պ. -- Շատ կարեւոր է, բայց ունի իր չափը, այդ չափը պէտք է գիտնալ:

Հ. -- Կարո՞ղ ենք արդեօք համընդհանուր չափանիշներ կիրառել, դատելու համար թէ անցեալի, օրինակ Ռամպրանդի, եւ թէ ներկայի, օրինակ Պօյսի, նկարչութեան մասին:

Պ. -- Անչուչտ, որովհետեւ արուեստի խորքը միչտ նոյնն է: Սակայն դժուար է գտնել այդ չափանիշները: Կարեւոր է շփում ունենալ նկարիչներու հետ, խօսիլ իրենց գործերու մասին: Ես, օրինակ, չեմ սիրեր նկարագրել իմ գործերը, որովհետեւ կը դադրիմ ստեղծագործ ըլլալէ, բայց եթէ անհրաժեշտ է, կ'ընեմ:

Հ. -- Բայց մի՞թէ նկարագրութիւն եւ քննադատութիւն նոյնը չեն:

Պ. -- Ոչ: Նկարագրութիւնը պատմողական է, մինչդեռ քննադատութիւնը ընդհանուր եւ աւելի հիմնական է: Սակայն ինծ համար դժուար է, ինչպէս ըսի, գոյները, գիծերը խօսքերու վերածել:

Հ. -- Ուրեմն քննադատութիւնը լրիւ չի համընկնում ստեղծագործութեան հետ:

Պ. -- Այո, տեղ մը ստեղծագործութիւնը կը գերազանցէ քննադատութիւնը. սահման մը, զոր կարելի է միստիկական, կրօնական կոչել: Ամէն իրաւ արուեստ այդ սահմանը ունի, որմէ անդին չի կրնար քննադատը կամ նկարիչը իրրեւ քննադատ անցնիլ: Նկարիչը իրրեւ արուեստագէտ կը զգայ միայն խորքը եւ անբացատրելի երջանկութիւն մը՝ գծելու ատեն:

Հ. -- Կարո՞ղ ենք ասել որ այս երջանկութիւնը գործը անկախացնում է հեղինակից:

Պ. -- Այո: Այդ միստիկական կամ կրօնական սահմանէն անդին սրբութիւն է, հարեմ: Արկածախնդրութիւնը այդ սահ-

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԵՄԻՆ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Ռուսաստան հարուստ է զօրավարներով: Բազմամարդ այս հատուածը ներկայիս ուշադրութիւն կը գրաւէ քաղաքական մարզի իր յաւակնութիւններով ու զանոնք իրականացնելու ջանքով: Ցղուժի, ցամաքային ուժերու, ծովուժի զանազան զօրավարներ կը յարին քաղաքական սա կամ նա խմբաւորումին կամ կուսակցութեան, կը սակարկեն անոնց հետ:

Կուսակցութիւններու այս «զօրակոչ»ը որքան ալ հակասական թուի աշխարհին, իր տրամաբանութիւնը կը գտնէ երկրին իրավիճակին մէջ: Գաղտնի սպասարկութեան ղեկավար զօրավարներ որոնք իրենց պաշտօնին բերումով պէտք է շուքի մէջ մնային, կատարուած հարցախոյզներու գլխաւոր անունները կ՚ըլլան որպէս երկրին ամէնէն ազդեցիկ անձնաւորութիւնները: Յատկապէս անոնք որոնք հանգիստի կոչուած են, ոչ մէկ անպատեհութիւն կը տեսնեն ընտրական յաղթանակներու հետամուտ ըլլալու մէջ: Ու ոչ ոք կը զարմանայ որ շատեր կը կարծեն թէ «զինուորներու հայրեր»ը կրնան նաեւ «ժողովուրդի հայրեր» ալ ըլլալ:

Քաղաքական դէմքեր ալ իրենց պատճառները ունին անոնց նեցուկ կանգնելու: Զինուորականներու տրուած նեցուկը նպատակ ունի սիրաշահելու ընտրողներու այն զանգուածը որուն համար զօրավարները լուրջ այլընտրանք են ներկայի մեծ մասով անճարակ ղեկավարներուն: Մանաւանդ որոշ տարիքի ընտրողներ որոնք այս վերջիններէն ձանձրացած են, լուրջ յոյսեր կապած են համազգեստաւորներուն:

1996-ի նախագահական ընտրութիւնները հետաքքրական ընթացք մը պիտի ունենան եթէ քաղաքական կեանքի ու դիրքի հետամուտ զօրավարները իրենցմէ ամէնէն հաւանական անունին զիջին իրենց փառասիրութիւնը: Եթէ կուսակցութիւններու ղեկավարներ ալ հետեւին անոնց օրինակին եւ եթէ միայն ընտրողներու մէկ քառորդը երթայ քուէարկելու, աշխարհ ականատես պիտի ըլլայ զինուորական բռնապետութեան մը խաղաղ հաստատումին. անով պսակուած պիտի ըլլան երկիրը զինուորական ուժերէն ազատագրելու եւ բանակը բարեփոխելու տարիներու ջանքերը:

Քանի կը մօտենայ քուէարկելու թուականը, այնքան կը ջնջուին իշխանութեան եւ ընդդիմութեան սահմանները: Զօր. Գրաչով որ պատասխանատուն է Չեչէնիոյ վրայ կատարուած արիւնալի արշաւին, սիրելին դարձած է հեռաւոր արշաւներու հետամուտ Ժիրինովսկիի որ միայն գնդապետի աստիճան ունի տակաւին: Ելցինի խորհրդականներէն է Ապահովութիւններու նախկին նախարարը որ այս փափուկ հարցին մէջ չի վարանիր ըսելու որ ինք զինուորական կողմին հակող մըն է եւ ոչ դիւանագիտականին:

Այս կացութեան առջեւ ժողովրդավարները թէ՛ պառակտուած, թէ՛ տկարացած են: Ոչ թեկնածու զօրավար ունին, ոչ ալ գործի անցնելու անհրաժեշտ միջոցները: Եւ եթէ խորհրդարանական խմբաւորումները այսուհետեւ ոչ թէ յաղթականներու, այլ զինուորականներու կողմնացոյցներու համաձայն կազմըւին, բաւական ճակատագրական շրջան մը կը սպասէ Ռուսաստանի ժողովրդավար ուժերուն:

ՔԱՂՀԱՆ

մանէն անդին սրբապղծութիւն է: Սակայն առանց այդ արկածախնդրութեան իրաւ նկարչութիւնը գոյութիւն չունի:

Հ. -- Ի՞նչպէս ես գնահատում արդի գեղանկարչութիւնը:

Պ. -- Այս ուղղութեամբ կը ցանկամ անդրադառնալ երեք կէտի: Նախ, ինչպէս ըսի, նկարիչը այսօր քննադատ է, երեւոյթ մը որ նոր դժուարութիւններ կը յարուցէ: Երկրորդ, նկարիչները կրկին ըմբռնած են որ արհեստը կարեւոր ազդակ մըն է նկարչութեան մէջ: Ուխիթէր այս տեսակէտէն շատ նշանակալից երեւոյթ մըն է: Երրորդ, այսօր մեծ դեր կը խաղան ցուցասրահները, որոնք արուեստը միայն չեն ներկայացներ, այլ նաեւ գիտողները անոր մասնակից կը դարձնեն: Իրազեկ կալըրիստներ անշուշտ գոյութիւն ունին, բայց դժբախտաբար մեծամասնութիւնը պարզ վաճառականներ են:

Հ. -- Ի՞նչ դեր ունի քո ժողովրդի մշակոյթը ստեղծագործութեանդ մէջ:

Պ. -- Ես յաճախ կը դիմեմ մեր նախնիներուն: Կը հիանամ Պիծակով եւ Ռոսլինով: Անոնց գործերը ինծի համար միայն պատկերազարդ նկարներ չեն: Ես համոզուած եմ որ հայ նկարիչները պէտք է ուսումնասիրեն այս գործերը եւ գտնեն իրենց խորհուրդը, իմաստը: Պիծակն ու Ռոսլին ինծի համար միշտ ներշնչման աղբիւր են, նոյնիսկ եթէ իրենց անմիջական ազդեցութիւնը իմ վրայ չի յայտնուիր: Ոչ թէ ուղղակի ազդեցութիւնն է կարեւորը, այլ վերը ըսած նամակիս բովանդակութիւնը, խորհուրդը, պատգամը: Ցանկանայնդէպս հիմնական է, որ անդրադառնանք հայկական ժողովրդական եւ ժառանգ արժէքներուն:

-- Շնորհակալութիւն եւ յաջողութիւն քեզ:

Հարցազրոյցը վարեց՝
ՎԱՁՐԻԿ ԲԱՁԻԼ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԱՐԱ ՇԻՐԱԶԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Փասատինայի «Պէշկէօթիւրեան» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 7-ին, տեղի ունեցած է Արա Շիրազի նկարչական ցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ Թէքէեան Մշակութային Միութեան Լոս-Անճըլըսի մասնաճիւղին: Ցուցադրուած են 52 նկարչական պաստառներ եւ 9 արձաններ: Բացումը կատարած է Յարութիւն Երէցեան, կարդալով Հայաստանի Նկարիչներու Միութեան Վարչութեան շնորհաւորական նամակը: Խօսք առած են Անի Այվազեան եւ Յովսէփ Ֆիտանեան, անդրադառնալով նկարչի արուեստին:

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ - ՃԱՇ Ի ՆՊԱՍՏ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Օրէնճ Քաունթիի Ս. Քառասնից Մանկանց Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան նախաձեռնութեամբ հանգանակութիւն - ճաշ մը տեղի ունեցած է Լոնկ Պիչի մէջ, ի նըպաստ եկեղեցւոյ բարեզարդման: Ներկայ եղած են հարիւր հոգի: Խօսք առած են հոգաբարձութեան ատենապետ տոքթ. Կարօ Դերձակեան, առաջնորդ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան եւ Ռաֆֆի Գոնեալեան: Հանգանակուած է 25 հազար տոլար:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԱՅ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Կլէնտէյլի Պրէնտ Գրադարանի սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 8-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Պետրոս Ալահայտոյեան՝ «Ակնարկ հայ բանահիւսութեան մասին» նիւթին շուրջ: Դասախօսը ներկայացուցած է դարասկիզբի հայ բանահիւսութեան եւ երգարուեստի նմոյշներ, զորս տասը տարի է ք ինաջան աշխատանքով հաւաքած, ձայնագրած եւ համակարգած է ան:

ՍԱՅԵԱԹ ՆՈՎԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 200-ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄ

Իկըլ Ռաքի Օքսիտենթըլ Գոլէճի սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 15-ին եւ 17-ին նըշուած է Սայեաթ Նովայի մահուան 200-ամեակը: «Լարք» երաժշտական ընկերակցութեան կողմէ կազմակերպուած ձեռնարկին մասնակցած են ժողովրդական նուագարաններու նորակազմ նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Արմէն Մանդակունեանի, եւ 9 երգիչներ ու 2 արտասանողներ:

Հ.Մ.Ը.Մ. ԱՐԱՐԱՏԻ 17-ԱՄԵԱԿԸ

Կլէնտէյլի Սիվիք Օտիթորիոմի սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 16-ին, տօնուած է Հ.Մ.Ը.Մ.ի Կլէնտէյլի «Արարատ» մասնաճիւղին 17-ամեակը, խրախճանք - պարահանդէսով: Ներկայ եղած են 600 հոգի: Խօսք առած են կազմակերպութեան պատասխանատուներ:

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 80-ԱՄԵԱԿԸ

Էնսինոյի Ս. Նահատակաց Եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտեմբեր 17-ին, ոգեկոչուած է Մուսա Լերան հերոսամարտի 80-ամեակը: Պատարագած եւ քարոզած է Նարեկ Ա. Քհնյ. Շրիգեան: Յաւարտ պատարագի, 500 հաւատացեալներ, հետեւելով եկեղեցական թափօրին, ուղղուած են յարակից «Աւետիսեան» սրահը, ուր հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է: Ապա տեղի ունեցած է հանդիսութիւնը, զոր վարած է Մարօ Քէշիշեան: Բանախօսած է Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի անդամ Աբօ Պողիկեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԴԱՇՆԱԿԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Փասատինայի Գոնկրէկէշընըլ եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտեմբեր 17-ին, նուագահանդէս մը տուած է դաշնակահար Լեւոն Արրահամեան: Ներկայ եղած են 300 հոգի: Նուագացանկին մաս կազմած են հայ եւ օտար երաժիշտներու գործեր:

ԼՐԱՏՈՒ

"ՈԶՆԻ„ի սրամտութիւններէն

Գլխացաւով հիւանդը դիմում է բժշկին: Վերջինս երկու բաժակ օղի է տալիս:

Երրորդ բաժակից յետոյ հարցնում է.

-- Էլ չի ցաւում, չէ՞:

- Ցաւում է...

-- Ես՛, -- զարմանում ու լըջանում է բժիշկը, -- էտ ուրեմն հաստատ գլխից ա...

-- Այ Գուլտոն, ատամներդ հնչի՞ սարքել չես տալում, ամօթ ա:

-- Իյա՛, պեա՛, հնչի արաղը ծամո՞ւմ են:

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝ ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

«Չորեքշաբթի, 15 Սեպտեմբեր, 1993, առաւօտեան ժամը 10·35:

Երեւան եմ, մօրքուրին տունը -- աննըկարագրելի, աներեւակայելի, անկարելի իրականութիւն: Երկու օր կ՚ըլլայ որ հոս ենք, ես ու Յակոբը, եւ կարծես մէկ ժամէն զացին անցան այդ օրերը, սակայն տասը տարուան չափ խիտ, լեցուն, այլազան ու մանաւանդ նոր նոր կեանք մը ապրած եմ: Անհաւատալի բան է -- իրապէս Երեւան քաղաք մը կայ, իրապէս Հայաստան կոչուած երկիր մը կայ, հէքեաթ չէ ոչ ալ երազ... հաւատալս չի գար... ուրեմն այդ երգերը, արտասանութիւններ ու ճառերը Հայաստանի մասին երեւակայութիւն չէին, պապայիս աղօթքները... եւ կայ տեղ մը որ հայրենիքս է, ուր օտար չեմ այլ տունս եմ, բուն տունս...: Հիմա որ կը գրեմ աս տողերը, դեռ շատ ալ վստահ չեմ թէ իրականութի՞ւնն է ատիկա, այնքան օտար կը թուի ինծի այս ամբողջը ու նաեւ մտերիմ, մօրթիս տակը, մասը իմ էութեանս...: Ո՞րն է ճիտակը Աստուած իմ, մեծ բան է եթէ խելքըս չկորսնցնեմ...:

Ամէն պարագայի մէջ, նստած եմ մօրաքրոջ ճաշասենեակ-սալոնը եւ տակաւին չեմ կրցած միտքս կեդրոնացնել գրելիքիս վրայ: Մարդ ի՞նչ կրնայ գրել իր ճըղճիմ անձի մասին երբ Հայաստանը ու Հայութիւնը հոս շուրջս են, ներսս, ամէն կողմ, միակ իրականութիւնը որուն մասին կ՚արժէ գրել: Բայց կայ հարց մը, որ կը չարչրկէ միտքս գալէս ի վեր -- ինչո՞ւ եկայ, ի՞նչ էր բուն, բուն պատճառը: Անշուշտ թուրիսթ չեմ, տանտէր ալ չեմ, թրանզիթ անցնող մը կամ հուաճող մըն ալ չեմ -- հապա ի՞նչ եմ: Եթէ այսօր տրամադրութիւնս տեղը ըլլար հաւանաբար նստէի լրջօրէն մտածէի այդ մասին: Մէկ բան սակայն յստակ է -- պապան ամէն վայրկեան հետս է այն աստիճան որ մարդիկ սկսած են իրեն նմանիլ փողոցը թէ եկեղեցին: Մանաւանդ մէկ հոգին, որուն պատահմամբ հանդիպեցայ անցեալ օր: Հիմա կ՚անդրադառնամ որքան պապային խիստ ու քաղցր բնաւորութիւնը ունի: Պապան պէտք է ըլլար, անպայման: Անունը Խաչիկ է: Բայց ես պապային տեղն ալ եկած եմ եւ իր աչքով ալ կը տեսնեմ ամէն ինչ:

Երէկ մեծ, մեծ օր էր -- կէսօրէ ետք կեանքիս մէջ առաջին անգամ ըլլալով սիրոյ ցաւը ապրեցայ՝ երբ յանկարծ զգացի թէ առանձին եմ (Երեւանի Ս. Սարգիս եկեղեցիին բակը), թէ չեմ բաւեր ես ինծի, պակաս մը կայ մէջս, տեղ մը կայ ներսս ուրիշին համար եւ ատիկա պարապ պիտի մնայ, եւ ահաւոր կարօտի մը նըման այդ պարապը կը կրծէր զիս ներսէն: Այդ վայրկեանին այնքա՛ն տրտում էի եւ յուսահատ՝ երբ զգացի թէ կրնամ ամբողջ կեանքս քաշկռտել՝ առանց այդ բացակայ բանը, էա՞կը կամ ի՞նչը գտնելու: Հիմա որ կը գրեմ ասիկա, շատ տըկար ու անհամոզիչ կ՚երեւի ըսածս, չինծու, անրնական, սակայն այն պահուն ինծի այնպէս թուեցաւ թէ զօրաւոր զգացում էր: Եւ հիմա կարծեմ գիտեմ թէ հայրենիքի սէրը ուրիշ է՝ այն միւս սիրոյն քով որուն պահանջը, կարելիութիւնը, չեմ գիտեր ինչը՝ կը զգամ հիմա...: Ուրեմն գիրքերու մէջ կարդացածս չիտա՞կ է -- տրամադրութեան աւրուիլը, անորժակին փախիլը, տրամաբանութեան խախտիլը, քունին փախիլը, մինակութեան պահանջը, երազանքը, երեւակայութեան խենթենալը: Ո՛վ գիտէ...: Սակայն այդքան արագ պէտք չէ եզրակացութիւններու գամ: Այդ բոլոր «ախտանիշներէն» շատ չնչին մաս մը կայ մէջտեղը -- բայց այդ իսկ՝ նշան մըն է...:

Մէկ բան յստակ է -- նոյն անձը չեմ»:

Վար դրաւ գրիչը, կոթնեցաւ աթոռին, բացաւ թեւերը, պրկուեցաւ: «Նոյն անձը չեմ» կրկնեց վերջին բառերը ու նայուածքը սառեցաւ անորոշ կէտի մը վրայ. «չէ, իմաստ չունի» խորհեցաւ, առաջ գընաց, վերցուց գրիչը ու գիծ քաշեց բառերուն վրայէն ու կարճ վարանումէ ետք գրեց. «չեմ գիտեր այլեւս, առաջուան վճռականութեամբ, թէ ով եմ»:

Կրկնեց բառերը մտքէն բայց չկրցաւ օրագիրը շարունակել, անմիջապէս: Հարցականը մնաց գիտակցութեան սահմանին ու մտաբերեց նորէն ճերմակ մազերով բարձրահասակ մարդը որուն բացեր էր իր սիրտը, առաջինը որուն վստահեր էր և որ իր գաղտնիքը առած կորսուեր էր քաղաքի բազմութիւններուն մէջ: Ուրկէ՞ պիտի գտնէր զայն ու հասկցնէր թէ գաղտնիքէն անդին դեռ ինքը, Զարուհին կար, այդ զոյց, անծանօթ, մենակեաց եւ անհրապոյր էակը որ սկսեր էր բացուիլ կեանքին, ինքը, իր ազգին սիրահարած վարժուհին, ամէնքէն անտեսուած ու մոռցուած հայ աղջիկը...:

Գրիչը ետ ձեռք առաւ ու շարունակեց իր ջղային գիրը:

«Կարծեմ ասկէ անդին է որ կը սկսի վտանգաւոր բաժինը, որովհետեւ ես անփորձ եմ, ամէնն ալ այդպէս կ՚ըսեն, եւ իրաւունք ալ ունին, այո, ես անփորձ եմ մարդերու հետ յարաբերուելու մէջ բայց սէրը փորձառութեան պէտք չունի, ինքը աշխարհի էն մեծ ուսուցիչն է եւ եթէ մէկը սիրեմ ամէն ինչ երկրորդական է ատկէ ետք: Էն վտանգաւորը առաջին վայրկեանն է, պիտի հասկնա՞յ զիս... գիտեմ ես գեղանի չեմ, մարդիկ չեմ կըրնար գրաւել ու շատ ալ հոգս չէ սակայն այդ առաջին վայրկեանը ամբողջ կեանքս պիտի որոշէ, շատ զգոյշ պէտք է ըլլամ:

Ասիկա պիտի շարունակեմ միայն երբ առաջին հանդիպումը եղած է, այլապէս իմաստ չունի գրածս»:

(Շար. 12)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի Զ.Շանթ մասնաճիւղի վարչութիւնը իրմէ յաւէտ բաժնուած անդամուհիներու յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 1, ժամը 10-ին, Թաղին Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցին: Հոգեհանգստեան աւարտին տեղի կ'ունենայ մատաղօրհնութիւն:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդի անդամներու մէկ - երրորդի ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ՝
ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19, 1995 ժամը 10-էն 18, Մայր Եկեղեցւոյ «Արծրուն Զրբաշեան» սրահին մէջ:

Ներկայիս, ընտրական յանձնախումբը բացուած կը յայտարարէ թեկնածուներու արձանագրութիւնը, որ կը տեւէ մինչեւ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31, 1995:

1. -- Ընտրելու իրաւունք ունի Կրօնական Ընկերակցութեան ամէն անդամ որ վճարած է իր անդամավճարը:

2. -- Ընտրուելու իրաւունք ունի Կրօնական Ընկերակցութեան ամէն անդամ որ նուազագոյնը ԵՐԵՔ տարիէ ի վեր անդամ է եւ վճարած է իր անդամավճարը, լրացուցած է 25 տարեկանը, եւ առաւելագոյն 70 տարեկան է ընտրութեան օրը:

3. -- Այն անդամները որոնք կը փափաքին ընտրուիլ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդին՝ պէտք է գրաւոր ներկայացնեն իրենց թեկնածութիւնը, որ պէտք է յանձնուի Ընտրական Յանձնախումբին անձամբ, կամ ապահովագրուած նամակով, որոշուած թուականէն առաջ եւ Մայր Եկեղեցւոյ հասցէով:

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

La Section des Jeunes de la Cathédrale Arménienne

339, avenue du Prado, MARSEILLE 8e

Vous informe de la reprise de ses activités.

Pour la saison 1995 / 1996 sont programmés :

— Des activités culturelles;
— Soirées à thème;
— Théatre;
— Célébrations de fêtes traditionnelles.

P.S. — Si tu es un jeune Arménien, plein de vitalité et d'entrain, viens t'éclater, dans notre équipe enthousiaste ! !

Pour tout renseignement :
Téléphonez au 42. 03. 05. 63
91. 43. 77. 44 après 20h.

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «*Araxe*» de Lyon-Villeurbanne
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE

vous présentent
sous la direction de
KHATCHIG YILMAZIAN
LA CHORALE
SAHAK MESROP
de Marseille

pour un

Concert Exceptionnel de Chants Arméniens

le Samedi 30 Septembre à 20 heures 30
au Centre Culturel
et de la Vie Associative
234, cours Emile Zola,
69100 VILLEURBANNE

Entrée : 80 F. (gratuit jusqu'à 12 ans).
Renseignements : 78. 93. 57. 43.
(Du mardi au samedi, les après-midi).

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 1, Տօն է Վերացման Սրբոյ Խաչի:

Այս առթիւ պատարագ կը կատարուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Հրաւիրեալ եւ տեղւոյն դպիր եւ դպրուհիներուն կողմէ:

Յետ աւարտման արարողութեան, կը կատարուի, ըստ կտակի, հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս բարերար՝
ԾԻՊՐԱՅԷԼ ԵՒ ԱԶԱՏՈՒՀԻ
ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆ-ի
յիշատակին, ինչպէս նաեւ իրենց ծնողաց Նշան եւ Ֆիլոր Պահատուրեանի, Պարմագեան, Խարբութլեան, Թիւթիւնճեան, Յարութիւնեան, Հիլպագեան գերդաստանաց հին եւ նոր ննջեցելոց հոգւոցն ի հանգիստ,
Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10.30-ին:

RETENEZ DES MAINTENANT
LES DATES DES
9 et 10 DECEMBRE 1995
pour la

4e Grande Braderie de Noël

de
CHENE FRANCE

UGAB - *Marseille*

327, Bd Michelet, Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45

Cette année l'UGAB-*Jeunes* a le plaisir d'annoncer la naissance d'une section sportive : «L'association U.S. NOUBAR» qui organisera des équipes de football, de volley, de basket et de ping-pong.

Nous informons que tous les 1er et 3ème samedi du mois, l'équipe de l'UGAB *Jeunes* tiendra une permanence de 21h à 24h. Rejoignez-nous nombreux autour d'un verre pour discuter, jouer aux cartes, au tavlou. Bref se retrouver ensemble !

De plus nous rappelons qu'être membre de l'UGAB est un privilège qui vous apporte de nombreux avantages (tarifs préférentiels pour les soirées, les sorties, gratuité pour d'autres activités).

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	600	(723,60)
Հոգեհանգիստ	500	(603,00)
Շնորհակալիք	500	(603,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(603,00)
Ծնունդ	500	(603,00)

Ինչպէս կը տեսնուի, առ այժմ անփոփոխ կը պահենք ազդերու սակաչէնը:

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB-*Jeunes* Marseille vous informe que des cours d'arménien, selon la méthode audiovisuelle de *Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN*, seront enseignés au siège de l'UGAB.

Ces cours s'adressent à des personnes non arménophones.

Ils débuteront la première semaine d'octobre.

Pour tous renseignements et inscriptions rendez-vous à l'UGAB : 327, Bd Michelet Marseille 9e, le 30 Septembre entre 14h et 17h.

Tél. : 91. 22. 10. 45.

⁂

ԼԻՈՆ

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի «Հայկազեան» միօրեայ վարժարանի վերամուտն է Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 4, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը 9-էն 12 եւ կէսօրէ վերջ 14-էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ Չորեքշաբթի կէսօրուն ճաշէն:

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ դիւանատան:

UGAB — PARIS :

rentrée 95

Les inscriptions aux différents cours de l'Ecole de l'UGAB—Paris Ile-de-France auront lieu
le Samedi 30 Septembre de 14h30 à 18h
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Les cours débuteront le *Samedi 7 Octobre*.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

Foire Internationale de Marseille

22 SEPTEMBRE — 2 OCTOBRE

HALL 6

PAVILLON ARMÉNIEN

Parrainage : Chambre de Commerce et d'Industrie de Marseille-Provence;
Chambre de Commerce d'Arménie.

Organisation : Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture.

Exposition et vente de produits et de marchandises importés d'Arménie :

— *œuvres originaux d'artisans sur bois, sur tissus et sur métaux*
— *souvenirs* — *tapis* — *cognac et vins* — *bijoux etc..*

Médiathèque —— Partie historique et culturelle : ARMENIE - DIASPORA

Journée officielle de l'Arménie

le Vendredi 29 Septembre

Programme: 12h Visite officielle du Pavillon;
12h30 Réception par la *SAFIM*, Palais des Arts;
13h Déjeuner Officiel (P.A.F. 150 F.)
15h Table Ronde : *Potentialités économiques de l'Arménie;*
18h à 22h30 Animation sur le Pavillon :
Chants, musique avec l'Orchestre «Massis»

En présence de : BORIS HAROUTUNIAN, *Vice-Ministre de l'Industrie*, ALBERT HÉROYAN, *Député*, HAMLET HOVANISSIAN, *Président de la Chambre de Commerce d'Arménie*, GAGUIK ASATRIAN, *Président «Uniservice»*.

Marseille

activités hebdomadaires

organisées par
la CROIX BLEUE ARMENIENNE
et la MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

— Cours de langue et civilisation arméniennes pour tous les niveaux;
— Préparation au Baccalauréat;
— Cours de danses arméniennes;
— Cours de chants arméniens;
— Eveil : dessin, peinture, photo, travaux manuels.

Les activités ont lieu tous les mercredis de 10h à 16h.

Le repas de midi est servi aux participants.

Pour tous renseignements s'adresser auprès des sections
de la CROIX BLEUE ARMENIENNE
et à la MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
Tél. : 91. 50. 15. 09.
12 - 14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

—— *Les cours débuteront le Mercredi 4 Octobre* ——

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 29
VENDREDI
29 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
Directrice: Arpik Missakian
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel. : 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
— Fax : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71րդ ՏԱՐԻ _ Թիւ 18.688

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

71e ANNEE — N° 18.688

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԱՆՍՈՒ ՉԻԼԼԵՐ չյաջողեցաւ աջ համախմբումի կառավարութիւն մը կազմել Երպագանի ԱՆԱ Փ(Մայր Հայրենիք) կուսակցութեան մասնակցութեամբ: Շատեր, մանաւանդ Թրքական գործի շրջանակները կ'ուզէին որ նման համախմբում մը կազմուի որպէսզի երկրին տնտեսական եւ քաղաքական կայունութիւնը ապահովուի: Երկու կուսակցութիւնները իրարու շատ մօտ են քաղաքական գետնի վրայ, բայց պարագլուխներու մրցակցութիւն կայ: Չիլլէր, ինչպէս գրեցինք երէկ, իր պայմանները դրած էր, մինչ Երլմազ կը պահանջէր որ իր կուսակցութեան յանձնուին բոլոր այն նախարարութիւնները որոնք կապ ունին տնտեսութեան հետ, առաւել՝ Արտաքին եւ Արդարադատութեան Նախարարութիւնները: Թ. Չիլլէրի մերժումին իբրեւ հետեւանք, կողմերը չեն կրցած համաձայնութեան գալ: Այժմ, Թ. Չիլլէր պիտի փորձէ փոքրամասնութեան դահլիճ մը կազմել կռթընելով երկու այլ կուսակցութիւններու վրայ՝ Ալփարսլան Թիւրքեշի ազգայնական շարժումին եւ Պ. Էճէվիթի ձախ դեմոկրատին (Հալքճըը):

ՄԱԹԻԼՏ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ որ Թուրքիոյ ամէնէն բարձր եկամուտի տուրք վճարողներէն է, պայթումէ մը վիրաւորուած է իր բնակարանին մուտքին: Իր թիկնապահն ու շարժավարը մահացած են: Պայթումին պատճառով նաեւ հրդեհ առած է բնակարանը: Մ. Մանուկեան անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուած է ու գործողութեան ենթարկուած: Ապահովութեան ուժերը չեն կրցած ճշդել թէ ի՞նչ եղած է պայթումին բուն պատճառը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ երկու օդաչուները որոնցմէ ոչ մէկ լուր կար այն օրէն, երբ Սերպերը օդանաւը վար առած էին, Սերպերու ձեռքը կը գտնուին, ինչպէս կրցաւ հաստատել Արտաքին նախարարութիւնը: Մաչ շաբաթաթերթն ալ (Սեպտեմբեր 28) դերի օդաչուներուն նկարները հրատարակած է, ապահովութիւն տալով որ անոնք պատերազմական դերի կը նկատուին եւ լաւ վերաբերումի առարկայ են:

ԱԼԷՆ ԺՈՒՓԷ, որ արդէն նախարարապետ ըլլալէ զատ, Պորտոյի քաղաքապետն է, յայտնեց թէ նաեւ թեկնածու է ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ-ի նախագահական աթոռին: Յարդ այդ պաշտօնը կը վարէր առժամապէս, Շիրաքի հրաժարումէն ետք, անցեալ Նոյեմբերին:

ՇԻՐԱՔ, «ԱՆԻՄԵԱԼԸ» դարձած է Թայլանտցիներու, հիւլէական փորձերու վերսկսումէն ի վեր: Պանքոկի Ֆրանսական դեսպանատան առջեւ ուր ցոյց կ'ընէին, Թայլանտցիներ ըստ հնամենի ծէսի մը սեւ կախարդանքի արարողութեան մը ձեռնարկած են: Շիրաքի մէկ հսկայ նըկարը կրակի տուած են, մոխիրները կաւէ ամանի մը մէջ դրած, ուր խոտ, խունկ եւ մոմ մը կար, կտաւով փակած աղօթքներով եւ կախարդական խորհրդանիշներով: Լիպերասիոն որ այս լուրը կը հաղորդէ, կ'աւելցնէ. - «Կը սպասենք պատահելիքին»:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐԸ

Վարչապետ Ա. Ժիւփէի կողմէ 1996-ի պիւտճէին ներկայացումը բաւական պաղ ջուր լեցուց բարեփոխումներու խոստումներով խանդավառ ընտրողներու ակնկալութիւններուն վրայ:

Նախագահութեան թեկնածու Ժ. Շիրաք Փետրուար 17-ին Փորթ տը Վէրսայլի ճառին մէջ պախարակած էր բոլոր անոնք որոնք անկարելի կը նկատէին տուրքերու նուազում մը: Վարչապետ ըլլալէ ետք նոյն տրամադրութիւնը ցոյց կու տար Ա. Ժիւփէ Տնտեսութեան Նախարարին յանձնարարելով որ պատրաստէ 1996-ի ելեւմտացոյցը: Բայց չորս ամիս ետք հրապարակուածը յուսախաբութեան մեծ աղբիւր մը եղաւ: Այդ օրը կառավարութեան ժամադրութիւնը իր ժողովուրդին հետ ամբողջովին ձախողեցաւ:

Առաջին նկատուածը այն եղաւ որ տուրքերը չէին նուազեր: Ֆրանսացիներու մեծամասնութիւնը Յունիսին Թէ-Վէ-Ա-ի 2% յաւելումը մարսելէ ետք աւելի պիտի վճարէր նաեւ իր ծխախոտին եւ հեղուկ վառելանիւթին համար: Երկրորդ անհաճոյ անակնկալը կը վերաբերէր բընակարանի յատկացումին՝ կեանքի ապահովագրութեան պայմանագիրներուն: Կը ջնջուէր անով տրուած տուրքի զեղչը: Այսօր շատեր հարց կու տան, ինչո՞ւ բաւարարուիլ այդ զեղչով որուն իրաւունք կը ստանար պայմանագիրը ստորագրողը, առանց նաեւ փոփոխութեան ենթարկելու ժառանգութեան տուրքէ զերծ մասերը: Թէեւ ճիշդ է որ այս երկրորդ պարագայէն օգտուողները առաւել բարեկեցիկներն են...,

Ինչ կը վերաբերի ծախքերու բաժինին, այլ խօսքով՝ Պետութեան կատարելիք խնայողութեան, հոս ալ մեծ բան չըկայ: Առաջին բուածը պաշտօնեաներու աշխատավարձը 1996-ին անփոփոխ պահելու որոշումն էր: Գործարկութեան Սնտուկը կը հետեւէր անոր. կառավարութիւնը կը ջնջէր 12,5 միլիառի օժանդակութիւնը որ կ'ըլլար երկու տարիէ ի վեր: Պաշտպանութեան եւ միւս նախարարութիւններն ալ կը պարտադըրուէին հաշիւով ծախսելու, բացի Արդարադատութենէն, Բնակարաններու, Մշակոյթի եւ Աշխատանքի նախարարութիւններէն:

Բոլոր այս կարգադրութիւններուն նըպատակն է Պետութեան բացը յաջորդ տարի 322 միլիառէն իջեցնել 290-ի: Ատիկա կը պարտադրուի Մաասթրիխթի դաշնագիրով: Յարգելու համար անոր պայմանները, կառավարութիւնը 20 միլիառի պէտք ունի արդէն. իսկ 1996-էն պէտք է 35 միլիառ Ֆրանք ճարէ Ընկերային ապահովութեան բացը սահմանափակելու համար:

Վարչապետը կ'ըսէ թէ խորհրդարանականներուն եւ ընկերային մարզի գործակիցներուն հետ վիճարկում մը անհրաժեշտ է այս հարցերը ծեծելու համար: Հոս վստահաբար դեր ունեցած է ընկերային հաւանական ալեկոծումներու վախը: Ընկերային ապահովութեան 50-ամեակին նախօրեակին նոր կարգադրութիւններ որոշել, պիտի նմանէր Հիրոշիմայի 50րդ տարեդարձին օրերուն ատոմական փորձերու դիմելու քայլին: Այս բոլորին վրայ պէտք է աւելցնել պիւտճէի վիճարկումներուն յայտնուած խոր տարակարծութիւնները որոնք տեւեցին ամառը ու շարունակուեցան մինչեւ վերամուտ:

Օգոստոս 1-ին Ա. Ժիւփէի գրասենեակը հանդիպում մը կ'ունենային Ելմտական նախարար Ա. Մատըլէն, Պիւտճէի պետական պատուիրակը եւ Ծրագրի նախարարը: Ընդհ. համաձայնութիւն կար տուրքերու բարեփոխումի մը ձեռնարկելու, երեք տարուան տեւողութեամբ: Մատըլէն կ'ուզէր զանազան տուրքի զեղչերու տէր խմբաւորումներուն այս առանձնաշնորհները ջնջել 1996-էն սկսեալ: Ատիկա մօտ 100 միլիառ Ֆր. կ'արժէր Պետութեան: Նախարարը կը ծրագրէր այդ եկամուտին շնորհիւ նուազեցնել տուրքերը: Իրեն համակարծիք էր նաեւ Պիւտճէի պետական պատուիրակը: Անոնք երեք կարելի ծրագիր պատրաստեցին ներկայի առանձնաշնորհներուն ջնջումով, 15, 30 եւ 45 միլիառ տոլար ապահովելու հեռանկարով:

Բայց երեք շաբաթ ետք Ա. Ժիւփէ Մատըլէնի կը յայտնէր որ հարկային բարեփոխումը յետաձգուած էր 1997-ին: Անկարելի էր յաջորդ տարուընէ պակսեցնել հարկերը: Օգոստոս 22-ին, նախարարը կը տեղեկանար թէ Ընկերային ապահովութեան առընչուած փոփոխութիւններն ալ յետաձգուած էին: Ի վերջոյ վարչապետը բացայայտօրէն կ'ըսէր թէ կառավարութիւնը միջոցը չունէր 2-3 տարիէն տուրքերու լուրջ նուազում մը կիրարկելու:

Շարունակութիւնը ծանօթ է. Մատըլէն հրաժարեցաւ. Ծրագրի նախարարը փոխարինեց զինք: Ան ալ իր կարգին նպատակ ունի ընդհանուր բարեփոխումի մը ենթարկելու պարտադիր կանխիկ գանձումներու համակարգը: Մինչ այդ, վարչապետը յայտարարեց թէ 1996-ի սկիզբը գտած պիտի ըլլայ անհրաժեշտ 35 միլիառը Ընկերային ապահովութեան բացը կարկտելու համար: Ատիկա անհրաժեշտ խոստում մը կը նկատուի, քանի որ համաշխարհային տնտեսութեան հսկիչ սակարանները պէտք է համոզուին որ անկեղծ է բացը նուազեցնելու կառավարութեան տրամադրութիւնը:

Այսուհանդերձ, ոչ ոք վստահ է թէ առնուած քայլերը համոզիչ պիտի նըկատուին: Գերմանացիները որոնք արդէն հասած են Մաասթրիխթի չափանիշներուն, ուշադիր կը հետեւին: Նոյնիսկ մեծամասնութեան շարքերէն բարձրացող ձայներ դէմ դիրք դրաւած են 96-ի պիւտճէին: Ռ. Պառ կ'ըսէ թէ բացը նուազեցնելու համար պէտք չէ տուրքերը աւելցնել: Նոյնիսկ Փոխադրութեան Նախարարը որ մեծ բեռնատարներու շարժավարներուն գայրոյթին թիրախ եղած էր, յայտարարեց թէ դէմ է հեղուկ վառելանիւթի գինին բարձրացումին: Այս համայնապատկերին մէջ Ա. Ժիւփէ պէտք է ճապկումի բոլոր կարելիութիւնները գործածելով ելքի ճամբայ մը գտնէ իրեն, իր կառավարութեան ու նաեւ Ֆրանսայի դժգոհներուն:

ԵՐԵԿՈՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊԸ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 27/28)

ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄՆԵՐ

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի ստորագրած մէկ հրամանագրով Աշոտ Ոսկանեան նշանակուած է Աւստրիոյ լիազօր դեսպան, Կարէն Շահինեան՝ նախագահի խորհրդական: Իսկ Վահան Պապոյեան հեռացուած է Ներքին նախարարի տեղակալի իր պաշտօնէն:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՆԵՐԴՐՈՒՄԻ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ

Ֆրանսական քիմիական երեք ընկերութիւններու ղեկավարներ՝ Փիէր Ժանոլէն, Տարօն Պօղոսեան եւ Միշէլ Տագարթ որոնք ծանօթացած են «Նայիրիտ»ի եւ Վանաձորի «Ռուբին» ձեռնարկութիւններու կարելիութիւններուն, ներդրումներ կատարելու փափաք յայտնած են: Այս ուղղութեամբ, Սեպտեմբեր 26-ին, տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած են վարչապետ Հ. Բագրատեանի հետ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ ՑՆՑՈՒՄՆԵՐ

Սեպտեմբեր 25-ի ժամը 23.05-էն մինչեւ Սեպտեմբեր 26-ի ժամը 0.19-ը Հայաստանի տարածքին արձանագրուած են 5 երկրաշարժներ, յենակէտ ունենալով Սեւանի Աւազանի հիւսիս-արեւելքը: Ցընցումներէն ամէնէն ուժեղը եղած է 4 Բալ ուժով:

ԲՆԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՍԵՄԻՆԱՐ

Երեւանի մէջ, Սեպ. 26-ին իր աշխատանքները սկսած է «Կեդրոնական եւ Արեւելեան Եւրոպայի բնապահական ծրագրին» նուիրուած միջազգային սեմինարը, որուն կը մասնակցին Ռուսաստանէն, Ուկրանիայէն, Շուէտէն եւ Սլովենիայէն շուրջ 150 մասնագէտներ: Միջազգային եւ Հայաստանի բնապահական հարցերուն ընդմէջէն յատկապէս քննարկումի առարկայ կը դառնայ Սեւանայ լիճին պարագան:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30-ին «Յառաջ»ի վարչութիւնը պիտի դադրեցնէ թերթին առաքումը այն բաժանորդներուն որոնք առկախ հաշիւներ ունին եւ անպատասխան կը մընան մինչեւ այդ թուականը ամսոյս առաջին օրերուն իսկ իրենց ղրկուած հաշուեցոյցը: Մամուլի օրէնք է, որ բաժնեգիները կանխիկ վճարուին. հայ մամուլը բարեացակամութիւնն ունի տառացի չգործադրելու այդ կանոնը, վստահութիւն ցոյց տալով հանդէպ իր ընթերցողին եւ յաճախ վնասներն ալ կը կրէ իր այդ ընթացքին: Բայց մեր բաժանորդներէն ալ կ'ակնկալենք որ գիտակցութիւնն ունենան հայերէն օրաթերթի մը օրէ օր աճեցող դժուարութիւններուն եւ չարաչար չգործածեն մեր այդ բարի տրամադրութիւնը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ԱՆՓՈՓՈԽ ԵՆ 1993 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ Ի ՎԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿ ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԾԱՆՐ ԲԵՌԱՆ, ՅԱՒԵԼՈՒՄ ՊԻՏԻ ԿՐԵՆ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ, ԻԲՐԵՒ ՀԵՏԵՒԱՆՔ ՄԱՆԱՒԱՆԴ ԹՈՒՂԹԻ ՍԱԿԵՐՈՒ (50% ԱՅՍ ՏԱՐԻ) ԻՆՉՊԷՍ ՆԱԵՒ ԹՂԹԱՏԱՐԻ, ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՅԱՒԵԼՈՒՄԻՆ ԵՒ ԴԺԲԱԽՏԱԲԱՐ՝ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՆՈՒԱԶՈՒՄԻՆ:

Խորին շնորհակալութիւն մեր այն --մեծամասնութիւն կազմող, բարեբախտաբար-- բաժանորդներուն, որոնց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներուն շնորհիւ կարելի կը դառնայ թերթին կանոնաւոր հրատարակութիւնը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ԳՐԱԿԱՆ ԿԱՅԾԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Փարիզեան օրաթերթ Լը Մոնտի Յուլիս 21-ի Գրական Յաւելուածին մէջ Ֆիլիփ Սոլէրս որ բաւական ծանօթ է իր գերարդիական գրական ըմբռնումներով, «Ընթերցումն ու իր Զայնը» խմբագրականին մէջ կը քննէր գիրք ընթերցելու արարքին հոգեբանական եւ զուտ իմացական կարեւոր անդրադարձները: Յօդուածին գաղափարներէն մին ալ այն է թէ ընթերցումը ըմբոստութեան, անձնական ազատագրումի մը համազօր արարք մըն է, գաղտնի ու զուտ անձնական ապրում մը մարդ էակին՝ ու գիր կամ լեզու կոչուած խորհրդաւոր, անբացատրելի իրողութեան միջեւ: Ընթերցումին զուտ վայելումը գրութեան իմաստէն կամ բովանդակութենէն անդին կը գտնուի: Բայց բուն առեղծուածը «բառ» կոչուած պարզ, արտաքնապէս միամիտ եւ ընտանի էակին մէջն է: Ի՞նչպէս բացատրել բառի մը իմաստը՝ առանց նոյն վայրկեանին զայն իմաստազերծելու: «Ի՜նչ սքանչելի գիրք մը պիտի ըլլար՝ մէկ բառի մը կեանքին ու արկածներուն պատմութիւնը: Անկասկած որ իր գործածութեան վայրին համաձայն՝ անթիւ տարբեր իմաստներ հագած է, սակայն ան ինչքա՜ն աւելի մեծ համեմատութիւններ կ՚առնէ եթէ զայն նկատենք իր երեք էութիւններու անկիւնէն՝ անոր հոգին, մարմինը եւ շարժումը: ... Գիրերուն քով քովի հաւաքումը, անո՛նց իւրաքանչիւրին ձեւը, իրենցմով ստեղծուած բառին կերպարանքը՝ ճիշդ ճիշդ պատկերը կու տան, ըստ գործածող ժողովուրդի նկարագրին՝ բոլոր այն անծանօթներուն որոնց յիշատակը դեռ կ՚ապրի մեր մէջ»:

Սոլէրսի մօտէն չանցնիր անշուշտ թէ Հայոց նման ժողովուրդի մը պարագային, գիրք ու լեզու կարդալը ոչ միայն անձնական վայելք է այլ մանաւանդ ազգային ապրում մըն է, հաղորդակցութիւն մըն է Հայութեան ոգեկան էութեան հետ: Նման հարց մը կրնայ չծագիլ Ֆրանսացի մտաւորականին համար, սակայն մեզի՝ Հայերուն համար, կարդալը, լեզուն գործածելը արիւնոտ ու եղերական յիշատակ մը արթնցնել է մեր մէջ: Մեր լեզուին բառերը կորուստէ փրկուած երախաներու, որբերու նման մեզի կը կառչին լեզապատառ ու պաղատագին, ու մեզի համար շատ աւելի կեանք ու հրապոյր ունին քան որեւէ Ֆրանսերէն բառ՝ Ֆրանսացիին համար: Եւ այս ամբողջը կ՚ըսուի հոս՝ առանց նուազագոյն իսկ յաւակնութեան թէ հայերէնը գեղեցիկ, հարուստ կամ տոկուն լեզու է: Անոր պարզ ու լուռ ներկայութիւնը մեր գիտակցութեան բաւիղներուն եւ այդ ներկայութեան ստեղծած խռովքը տասնապատիկ աւելի ուժեղ ապրում է քան ինչ որ կրնան թելադրել զմայլելի ածականները զորս կը շռայլենք անոր: Լեզուն լեզուով չէ կարելի նուաճել կամ ընկալել: Ուրիշ միջոց մը, գործիք մը ըլլալու է ատոր համար: Կարելի՞ է Նարեկացիին ըսածին էութեան թափանցել՝ առանց անոր միսթիք զգայնութիւնը ունենալու: Բառը բառ չէ, ու բառարանները, ու մանաւանդ հայերէն բառարանները՝ հոմանիշ միայն կու տան, բայց երբեք՝ նշանակութիւն, իմաստ կամ էութիւն: Ու Սոլէրս երբ բառէն անդին դիւրին կ՚անցնի, գիտէ թէ աւելի մեծ առեղծուածի մը առջեւ կը գտնուի: Որովհետեւ թուղթին վրայ գտնուող բառին ետին, անոր իմաստէն շատ շատ անդին նոր, գաղտնագիր, քաոսային աշխարհամասեր կը բացուին մարդկային մտքին առջեւ որոնց մէջ մտնել յանդգնողին ահաւոր պատիժ մը կը սպասէ, քիչ մը նման Ռ. Զարդարեանի «Զարնուած Որսորդ»ին որ այս նոյն թէմային մասին կը գրէր, առնելով զայն հայ ժողովուրդին անյատակ իմաստութենէն:

Այս քանի մը փարակրաֆները՝ շարունակելու համար ցանկը այն գիրքերուն որոնք կը սպասեն հայ գրատուներու ցուցափեղկերուն որպէսզի մարդիկ գան, գնեն, աճապարանքով տուն տանին, երեկոյեան ճաշէն ետք մէկդի քաշուին, կօշիկները հանեն, վերնալամբը վառեն, ակնոցը մաքրեն ու տան լռութեան մէջ՝ փորձուին նետուիլ կեանքի արկածախնդրութիւններէն հաւանաբար ամէնէն վըտանգաւորին ու ամէնէն դիւրինին՝ որ գիրք կարդալն է, հայերէն գիրք: Խորքին մէջ, հեղինակը միայն տատմէր է երբ գիրք մը կը գրէ, բայց կը յաւակնի անոր ծնողքը ըլլալ որպէսզի ծնած երախան անհայր կամ անմայր բիճ մը չըլլայ: Կ՚որդեգրէ զայն, ժամանակաւոր կերպով, մինչեւ որ ան իր ոտքերուն եւ ճակատագրին տէր դառնայ: Գրողը ինքը լաւ գիտէ թէ գրքին բուն վայելքը գրելն ու հրատարակելն է բայց ո՛չ՝ մարդոց կարծիքը: Շատ քիչ գրողներ պիտի ընդունին այս իրողութիւնը, եւ իրենց գեղարուեստական գործին հանրային օգտակարութիւն մը, բարոյական կոչում մը պիտի տան ու ծնողական նախանձախնդրութեամբ՝ տէր կանգնին իրենց գործին: Ի վերջոյ, դիւրին բան չէ կեանքին raison d'être մը գտնելը, մանաւանդ որ գրող ըլլալը որոշ հմայք մը, փառք մը կու տայ, տակաւին, մշակուած երկիրներու մէջ (պարագան տարբեր է Աւստրալիոյ մէջ ուր «մտաւորական կամ արուեստագէտ» որակումները նուաստացուցիչ իմաստ մը ունին ժողովուրդի մեծամասնութեան համար): Այնպէս որ գերարդիական քննադատներուն շեփորած «հեղինակը մեռած է»ն նորութիւն չէ երբեք շատերու համար: Այդ նոր քննադատները կրնային խնայել մեր ականջներն ու ժամանակը: Ու քիչ մը աւելի շրջահայեաց ըլլալ: Ու հարցը կը ծագի --մեզ նման ժողովուրդներու պարագային ուր համրանքն ու ներքին կցուածութիւն կենաց մահու խնդիր է, գրագէտին վրայ չաւելնա՞ր պարտականութիւն մը եւս՝ գրական աւանդութիւնները մեծ ցնցումներէ զերծ պահել, յանուն ազգային գոյատեւումին: Չեմ գիտեր -- կեանքի ամէնէն դժուար բաներէն է մարդոց վրայ պարտականութիւններ դնել, «պէտք է» ըսել արուեստի մարդոց որոնց մտքի ազատութիւնը իրենց գերագոյն առաքինութիւնն է:

Առաջին հատորը, որ իրականութեան մէջ չորրորդն է այս Արագ Թուումի շարքին՝ Աբրահամ Ալիքեանի «Ծղրիթը» բանաստեղծական հատորն է, լոյս տեսած Պէյրութի «Համազգային»ի «Վահէ Սէթեան» տպարանէն, «Մաշտոց» Մատենաշարի Թիւ Ա.ը: Հեղինակը հայ գրականութեան առաջնակարգ բանաստեղծներէն է ու իր 75 էջնոց հատորը՝ շքեղ վկայութիւն մը՝ հայ լեզուի անսպառ գեղեցկութեան եւ ճոխութեան մասին:

Թիւ 5 հատորը «Տարբերակներ» բանաստեղծական հատորն է լոյս տեսած 1995-ին, Հալէպէն, «Կիլիկիա» գրատուն-տպարանէն: Հեղինակը՝ Մարուշ ծանօթ է իր բազմաթիւ քերթուածներով որոնք լոյս կը տեսնեն քանի մը տարիէ ի վեր Պէյրութի «Բագին» գրական հանդէսին մէջ:

Նոր լոյս տեսած է Պէյրութէն Գէորգ Գոյունեանի բանաստեղծական հատորը որ կը կոչուի «Քսանվեցերորդ Միջանցքը»: Տողաշարն ու էջադիրը՝ Պ. Զարեհ Զէօրէքճեան, սակայն չէ յիշուած տպարանի անունը: Գեղեցիկ նախաբան մը գըրած է Աբրահամ Ալիքեան:

Նորէն Պէյրութէն՝ «Յիսուն Քերթըւած», հատընտիր մը Վահան Թէքէեանի բանաստեղծութիւններէն, «Սփիւռ» տպարան-մատենաշարի Թիւ 1-ը: Խնամքով ու ճաշակով պատրաստուած հատոր մը, բանաստեղծին մահուան 50-ամեակին առթիւ: Նախաբանը գրած է Արամ Սեփեթճեան:

«Հայաստանեայց Եկեղեցին իր "Ծառայական Կերպին" մէջ» -- այս է անունը 185 էջնոց գեղատիպ եւ ընտիր թուղթի վրայ տպուած գիրքին զոր Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Բ., այժմ՝ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց, լոյս ընծայեց անցեալ տարի, Անթիլիասի Կաթողիկոսարանի տպարանէն:

Սիտնի, Աւստրալիա

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐԽԻԻ ՀԱՍՆՈՒՄԻ
Վէպ մը

ԻՇԽԱՆ ՃԻՆՊԱՇԵԱՆ

Լոս-Անճըլըս, Գալիֆորնիա, 1995:

ՄՈՆՄԱՐԹՐԻ «ՄԻԹ»Ը

Փարիզի մէջ Մոնմարթրը ճանչցուած է իբրեւ աշխարհահռչակ գեղանկարիչներու նախասիրած վայրը: Այժմ գեղանկարներու վաճառականութեան կռիւներ կը սպառնան նսեմացնել անոր միթը:

Միթերը կրնան գողտրիկ բաներ ըլլալ, բայց նաեւ կրնան քարերու չափ ծանր կշռել: Փարիզի մէջ Մոնմարթրի բլուրը աւելի քան մէկ դարէ ի վեր կ՚ապրի մեծ գեղանկարիչներու եւ գիշերային շռայլ կեանքի համբաւով, ստեղծելով միթ մը, որուն հաւատացած է նոյնիսկ աշխարհահռչակ գեղանկարիչ Փիքասօն, երբ Մոնմարթր փոխադրուելով՝ թշուառ կեանք մը ապրած է Ռիւ Ռաւինեանի Պաթօ լավուարին մէջ:

Բ. Աշխարհամարտէն ետք, Փիքասօ իր բարեկամ գրագէտներէն Անտրէ Սալմոնի գրած է. «Պիտի վերադառնանք Ռիւ Ռավինեան: Իրականութեան մէջ անիկա միակ վայրն է, ուր ուրախ էինք»:

Այդ ժամանակ արդէն գեղանկարիչներն ու գիշերային հաճոյքի վայրերը վաղուց անհետացած էին: Ֆրանսացի տպաւորապաշտ գեղանկարիչ Թուլուզ-Լօթրէքի պատկերած ճոխ կեանքը չքացած էր, ինչպէս նաեւ՝ անոր արուեստանոցին եռուզեռը (Թուլուզ-Լօթրէք Մոնմարթրի մէջ կը գեղանկարէր իր բարեկամներուն դիմանկարները եւ անմահացուցած է Մոնմարթրի կեանքը, հիմը դնելով գեղանկարչութեան նոր ոճերու): Այժմ Լօթրէքի նման հռչակաւոր գեղանկարիչներու ստեղծած միթը եկամուտ եւ գլխացաւ կը պատճառէ Մոնմարթրի գագաթին ապրող բնակչութեան, մանաւանդ՝ կեդրոնական Փլաս տիւ Թէրթր շրջանին հաւաքականութեան: Փլաս տիւ Թերթրը 50 մեթր լայնքով եւ 50 մեթր երկայնքով տարածութիւն մըն է, որ տարեկան 6 միլիոն այցելու կ՚ընդունի եւ կարծէք՝ բոլորը միաժամանակ:

ԵՐԲԵՄՆԻ ՄՈՆՄԱՐԹՐԸ

Մինչեւ 1860 Մոնմարթրը կը գտնուէր Փարիզի սահմաններէն դուրս: Բնակուած էր համեստ արհեստաւորներով, նախքան գեղանկարիչներու եւ գիշերային հաճոյքի վայրերու յայտնութիւնը: Անիկա մեկուսացած վայր մըն էր՝ գիւղ մը, եւ աւելին չէր կրնար ըլլալ, ինչպէս ըսած է տպաւորապաշտ գեղանկարիչ Օկիւսթ Ռընուար, որովհետեւ ունէր միայն 5 հոր, ինչ որ կը սահմանափակէր ջուր խմողներուն թիւը: Ռընուար կը մտածէր, թէ խողովակներով բաշխուող ջուրը աւեր պիտի գործէր Մոնմարթրի վրայ: Ան այս կարծիքները կը յայտնէր 1915-ին, երբ արդէն Մոնմարթրի գեղանկարիչները բլուրէն իջած էին եւ հաստատուած՝ Մոնփառնաս, իսկ իր խիտ վարդենիներով Մոնմարթր փոխարինուած էր գորշ բընակարաններով վայրի մը: Ռընուար այդ բնակարանները կը կոչէր բանտեր, ուր միայն մրջիւնները հանդիստ եւ գոհ կըրնային մնալ:

ԵՐԲԵՄՆԻ ՀՄԱՅՔԻՆ ՄՆԱՑՈՐԴԸ

Այսօր Մոնմարթրի փողոցներէն մէկը կամ երկուքը կը յիշեցնեն երբեմնի հըմայքը: Հոն ապրողները տակաւին կը սիրեն Մոնմարթրը գիւղ կոչել, նոյնիսկ երբ ամբողջ տարածքը գրաւուած է բացիկներ եւ յուշանուէրներ վաճառող խանութներով: Մոնմարթրի գագաթին բանջարավաճառներ չեն մնացած եւ միայն մէկ փուռ կայ, ուրկէ 30 հազար բնակիչները կրնան հաց գնել:

Մոնմարթրը ունի երկու քաղաքապետութիւն: Առաջինը կը կոչուի Մոնմարթրի Հանրապետութիւն, իսկ երկրորդը Մոնմարթրի Ազատ Հաւաքականութիւն: Այս մէկը հիմնուած է 1929-ին, մարդու մը կողմէ, որ համբաւի տիրացած էր Էյֆէլի աշտարակէն հեծիկով վար քշել-իջնելուն համար: Երկու քաղաքապետութիւնները միշտ մրցակցութեան մէջ են գրօսաշրջիկներ ներգրաւելու համար: Օրինակ, 1966ի-ն, Փլաս տիւ Թերթրի հիմնադրութեան 600-ամեակին առիթով, շըրջանը անջատուեցաւ շրջապատէն եւ գրօսաշրջիկներէն մուտքի տուրք պահանջըւեցաւ:

Այս օրերուն Փլաս տիւ Թերթրի խճողումն ու վաճառականութիւնը կեդրոնացած է բացօթեայ աշխատող գեղանկարիչներուն շուրջ, որոնք 1950-ական տարիներէն սկսեալ «ասպատակած» են շըրջանը: Ամէն տարի անոնց թիւը կ՚աւելնայ, իսկ վերջերս «հարստացած» է Ռուսաստանէն ժամանած դիմանկարիչներով, որոնք ոչ միայն գրօսաշրջիկներ կը ներգրաւեն, այլեւ գիներու անկում կը պատճառեն, աժան վարձատրութիւն պահանջելով իրենց դիմանկարած գրօսաշրջիկներէն: 300 Ֆրանքը (60 տոլար) կրնան նուազեցնել 100 Ֆրանքի, իսկ «աշակերտական» գին ալ սահմանած են եւ միայն 80 Ֆրանք կը պահանջեն ուսանողներէն:

Փլաս տիւ Թերթրի մէջ ցուցադրասրահի մը պատասխանատուն կ՚ըսէ. «Մոնմարթրի վրայ քալելը կորսնցուցած է իր հմայքը: Ամէն վայրկեան կը հալածուիս: Արուեստագէտներ չեն կրցած բնութիւնը նկարել Վան Կոկէն ի վեր»: Ան գի[illegible] կ՚առնէ Մոնմարթրէն անցած գեղանկարիչներուն պատմութիւնը եւ կ՚ըսէ, թէ փողոցը դիմանկարներ գծող գեղանկարիչները արժանի չեն արուեստագէտի մակդիրին:

ՕՐԻՆԱՒՈՐ ԵՒ «ԱՊՕՐԻՆԻ» ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ

Մոնմարթրի քաղաքապետութիւնը գեղանկարիչներուն աշխատանքը լուրջ վաճառականութեան վերածելու նպատակով՝ ցուցատախտակներ զետեղած է Փլաս տիւ Թերթրի շուրջ, 280 արուեստագէտներու համար: Խորքին մէջ 1 քառ. մեթր տարածքով 140 տեղեր սահմանուած են եւ գեղանկարիչները փոխն ի փոխ կ՚աշխատին: Յայտնի չէ, թէ արուեստագէտները արուեստի ի՞նչ սկզբունքներու հիմամբ ընտրուած են, բայց բոլորն ալ ունին ֆրանսական անձնաթուղթ, բնակութեան վայրի հաստատագիր եւ տուրքի վճարումներու ստացագիրներ --- այսքանը բաւարար է գոհ ձգելու համար տեղւոյն իշխանութիւնները...:

«Ինչ որ չենք սիրեր, տաղանդի բացակայութիւնն է: Հետեւաբար պէտք էր կանոնաւոր ընթացքի մէջ դնէինք գէթ շնորհք ունեցողները» կ՚ըսէ Մոնմարթրի վաճառականներու համագործակցութեան տնօրէնուհին:

Այն գեղանկարիչները, որոնք առանց արտօնագիրի կ՚աշխատին ապօրինի կը նկատուին եւ կայք հաստատած են դէպի Փլաս տիւ Թերթր առաջնորդող ճամբուն վրայ: Երբ գրօսաշրջիկները, Փլաս տիւ Թերթր հասնին, արդէն անոնց քով դրամ մնացած չըլլար...:

«Ոստիկանները կը սպառնան մեզի, կարծէք պոռնիկներ ըլլանք: Չենք ընդունիր արուեստի ազատութեան կաշկանդումը: Ի վերջոյ ո՞վ կ՚որոշէ, թէ ո՞վ արուեստագէտ է», կ՚ըսէ «ապօրինի» գեղանկարիչ մը, որ կը պատկանի Փլաս տիւ Թերթրի Արուեստագէտներու Միութիւն կոչուած ընդդիմադիր խմբակցութեան: Անոր համաձայն, հարցը Ռուսերը չեն, որոնք գիներու անկում կը յառաջացնեն:

Մոնմարթրի վաճառականներու համագործակցութեան տնօրէնուհին կ՚ընդունի որ արուեստագէտներու ընտրութեան հարցը փուտ է: «"Ապօրինի" նկատուող շրջուն գեղանկարիչներէն ոմանք շնորհալի են եւ կրնան լրացնել մեր պայմանները, սակայն բոլորին պէս չեն սիրեր նստիլ եւ աշխատիլ» կ՚ըսէ ան:

Ընդդիմադիրներու խմբակցութիւնը խնդրագիրներ ներկայացուցած է զանազան իշխանութիւններու եւ մամուլով պայքար մղած է: Անիկա նոյնիսկ դիմած է դատարան, Ֆրանսական Յեղափոխութեան օրերէն մոռցուած օրէնք մը վերյուշելով:

«Ապօրինի են եւ տակաւին դատ կը բանան: Խենթեցնող երեւոյթ է» կ՚ըսէ վաճառականներու համագործակցութեան տնօրէնուհին:

Փլաս տիւ Թերթրի վրայ ցուցադրասրահի մը տէրը՝ Անտրէ Ռուսար կ՚ըսէ. «Ամբողջ Փարիզի տարածքին փողոցը ապրանք ծախելու համար արտօնագիր պէտք է ունենալ: Հոս ինչո՞ւ նոյնը պիտի չըլլայ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՄԵԹՐ ՏԱՐԱԾՈՒԹԵԱՄԲ «ՄԻԹ»

Իսկ ի՞նչ խօսք ունի Մոնմարթրի պատմական ազատութեան միթը...: «Պարզա-

պէս միթ մըն է» կը պատասխանէ Ռուսար: Ան ծնած է Մոնմարթր: Անոր ցուցադրասրահը նախապէս ագարակ մըն էր, որ յետագային դարձած է պուպրիկ շինողի մը արհեստանոցը, ապա՝ տպագրագործարան մը, ուր պատկերներու շըրջանակներ կը շինուէին: Անիկա գիւղերային հաճոյքի Փաթաշու կոչուած վայրն էր մինչեւ 1971, երբ Ռուսար գնեց զայն:

Ռուսար կ՚ըսէ. «Մոնմարթրը սխալ ճանչցուած, բայց շատ ծանօթ վայր մըն է: Հարցը այն է, որ սակաւաթիւ պատմական կոթողներ ունի, հետեւաբար վերածուած է առասպելներու վայրի մը: Հմայքը մթնոլորտին մէջ է եւ բանաւոր աւանդութիւններուն: Իւրաքանչիւր քար իր պատմութիւնը ունի»:

Սակայն այդ պատմութիւնները ընդհանրապէս քլիշէներ են: Այս օրերուն Քարնաւալէ Թանգարանին մէջ դարձեալ տեղի կ՚ունենայ 1880-ական եւ 1890-ական տարիներու կենսուրախ եւ աշխոյժ ժամանակներուն նուիրուած ցուցահանդէս մը:

Աւելի գրաւիչ փառաբանութիւն մըն է Շըվալիէ տը լա Պառ փողոցին նոր լուսաւորումը, որ իրագործուած է Անրի Ալեքանի եւ Փաթրիք Ռիմոյի կողմէ: Ռիմօ երիտասարդ քանդակագործ մըն է, իսկ Ալեքան 80-ամեայ մոնմարթրցի սինեմաթոկրաֆ մը, որ գործակցած է հըռչակաւոր արուեստագէտներ Փապսթի, Օֆիւլսի, Քարնէի, Քոքթոյի եւ Լոսէյի հետ: Իսկ Շըվալիէ տը լա Պառը այն փողոցն է, որ հանրածանօթ է իր քարահանքով, վարդի թուփերով, հողմաղացով եւ պատի այն բեկորով, որուն դիմաց երկու զինուորականներ գնդակահարուած էին, ավիրը դնելով Փարիզի Քոմիւնին:

Մոնմարթրի մէջ շրջող տարաձայնութիւններուն համաձայն, լուսաւորումը իրագործուած է բնակիչներու ուշադրութիւնը շեղելու համար ապագային կառուցուելիք ցուցատախտակներէն եւ ցուցանակներէն, որոնք պիտի արգիլեն ինքնաշարժներու զեղեղումը: Սակայն լուսաւորումը այնքան կախարդական է, որ ուժն ունի ծածկելու իրականութիւնը եւ հաւատացնելու Մոնմարթրի մէջ քանի մը մեթր տարածութեամբ միթի գոյութեան:

Քաղեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՒՍԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

LIVRES REÇUS

LES MARCHES
DU
SACRÉ-CŒUR

MARTIN MELKONIAN

le Bois d'Orion, Paris, 1995.

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

Վերամուտէ վերամուտ Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանը հետըզհետէ կը ծաղկի ալ աւելի, ընդունելով իր յարկին տակ տարբեր հորիզոններէ ժամանող բազմաթիւ հայ պատանիներ: 1995 - 96 ուսումնական տարին կը սկսի արդէն նոր յոյսերով ու 15 աւարտականներու հեռանկարով ակադեմուն: Թողլով իրենց ծննդավայրերը՝ Զուիցերիա, Հունգարիա, Պուլկարիա, Պոլիս, Մոսկուա, Կիեւ, Հայաստան, Լիբանան ու Ալպանիա, եօթանասուն աշակերտներ միացան հոն Սեպտեմբեր 21-էն ի վեր: Բաժնուած հինգ բարձրագոյն դասարաններու՝ անոնք պիտի ապրին լուսաւոր հանդըրւաններ ու դարբնեն՝ միաժամանակ, իրենց պատանեկութիւնը մխիթարեան ոգիով: Գիտական հակումով վարժարան մըն է Մուրատ - Ռափայէլեանը, ուր՝ իտալերէն, անգլերէն ու ֆրանսերէն կը դասաւանդուին հինգերորդ մակարդակի տէր եւ նոյն լեզուներու ազգահպատակ վարժապետներու կողմէ: Հայերէնը նկատուած է իբրեւ պարտադիր լեզու բառին ընդարձակ իմաստով. Հայոց պատմութիւն, հայերէն լեզու, մատենագրութիւն, գրականութիւն ու կրօնագիտութիւն կը ձուլուին իրարու վարդապետներու շունչին տակ:

1994-էն ի վեր, շաբաթական երեսուն երկու ժամ ընդգրկող ծրագրի կողքին, կը կազմակերպուին դասախօսութիւններ՝ անձնաւորութիւններու եւ փրոֆեսէօրներու կողմէ աւանդուած, ամիսը երկու անգամ: Կը շօշափուին այլապան նիւթեր, ինչպէս՝ քաղաքագիտութիւն, բարոյախօսութիւն ու գիտական հարցեր:

Խօսելով վարժարանի մասին հարկ է չմոռնալ «Հայաստանի բարեկամները»: Իտալացի ընտանիքներէ կազմուած հաստատութիւն մըն է ան: Բացառութիւն կը կազմէ բժշկուհի Ալիս Թաչճեանի ընտանիքը միայն: Ծնունդի, Բարեկենդանի ու Զատկուան շրջանին, վարժարանի աշակերտներէն շատեր կը մեկնին անոնց օճախներուն մէջ, արձակուրդի այդ երկարատեւ օրերը ընտանեկան մթնոլորտի մէջ անցընելու: Իտալացի ընտանիքները՝ այս պարագային, սրտաբուխ կերպով կը ստանձնեն տղոց կեցութեան ծախքերը: Անոնցմէ մին կը խոստովանի. -- «Մեզի համար իսկապէս հաճելի փորձառութիւն մըն է, ու շնորհակալութիւն կը յայտնենք դպրոցի վարչութեան որ չի զլանար այդ պատանիները մեզի վստահելու առաքելութիւնը»:

Երկու տարիէ ի վեր, վարժարանի վարչութիւնը կը հետապնդէ նաեւ շահեկան ծրագիրներ:

-- Աւարտական աշակերտներուն՝ որոնք կը փափաքին յետագային համալսարան յաճախել, կարելիութիւնը ընծայել շարունակելու իջեւանիլ դպրոցի յարկին ներքեւ. «միշտ կապ պահել, օգնել իրենց, որպէսզի բնակարանի բարդ ու դժուարին հարցէն ձերբազատած, կարենան իրենց համալսարանական կեանքը ձեւել առանց մտատանջութեան»: Արդէն, տասնեակ մը աշակերտներ կը վայելեն այս կարելիութիւնը:

-- Ստեղծել միութիւն մը նախկին սաներու ու «Մուրատ - Ռափայէլեան Հիմնադրամ» մը: Անոր գլխաւոր դերը պիտի ըլլայ ընդառաջել ու սատարել համալսարանական տղոց նիւթական կարիքներուն:

Թէ ինչպէ՞ս կ՚ապրի դպրոցը եւ որո՛նք են իր եկամուտները... պատասխանը անշուշտ պիտի ըլլար՝ աշակերտներուն վըճարած տարեթոշակներով: Եւ սակայն, անոնք չեն բաւականացներ դպրոցին ծախքերը: Ս. Ղազարի վարչութիւնն է որ մեծ գոհողութիւններով թիկունք կը կանգնի մինչեւ այսօր:

Անցեալ Ապրիլի ընթացքին, Հայկ. Ցեղասպանութեան 80-ամեակին առիթով աշակերտները պատրաստած են հին լուսանկարներէ բաղկացած մեծ ցուցահանդէս մը՝ դպրոցի պատմութեան վերաբերեալ: Երեսուն հսկայ ցուցատախտակներ մինչեւ Դեկտեմբեր կը ներկայացուին Իտալիոյ մեծագոյն քաղաքներուն մէջ, վերջին հանգրուան ունենալով՝ Փատովա, Միլանօ եւ Հռոմ:

Աղւին անդին շինարարական սարքաւորումներ մեր ուշադրութիւնը կը գրաւեն: «Շէնքը յարատեւ շինութեան մէջ է եւ դեռ ալ շատ կը կարօտի: Հին պալատ մը ըլլալով, մեր նպատակն է զայն օժտել արդիական յարմարութիւններով»: Պալատ - վարժարան՝ որ գալ տարի պիտի թեւակոխէ իր 160-ամեակը:

Ծրագրուած է յուշամատեանի մը մըշակումն ու նուագահանդէսի մը պատրաստութիւնը, մեծ շուքով տօնելու այդ եղելութիւնը.

ՎԱՐԴԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԼԻԼԻՓՈՒԹՑԻՆԵՐՈՒ ԿՈԼԽՈԶԸ

Մոսկուայէն հարիւր քմ.ի չափ հեռու, մաս-մաքուր հիւղակներով որոնք սովորականէն աւելի փոքր են, կայ ռուսական ինքնատիպ գիւղ մը: Ան մանրիկ Թագաւորութիւն մըն է ինքն իրեն, իր 37 այր ու 29 կին գաճաճ բնակիչներով: Ոչ մէկ երախայ: Կոլխոզը կակաչներ կ՚աճեցնէ. բանջարեղէնի հինգ ջերմանոց եւ 300 կով ունի: Անոնց նախագահը կ՚ըսէ թէ բոլորն ալ դիպուածով հասած են հոն. ամէն մարդ գիտէ Փիկմէներու կամ Ցիկաններու նման ցեղ մը կը կարծէ: Բայց ան կ՚ըսէ թէ գաճաճներ կրնան գտնուիլ որեւէ ընտանիքի մէջ: Կոլխոզին անունին արթնցուցած հետաքրքրութեան նախագահը կու տայ հետեւեալ բացատրութիւնը. անիկա պարտադրուած է 1987-ին, կուսակցութեան շրջանային կոմիտէին կողմէ: Իրենք ուզած են կոչուիլ «Կարմիր գաճաճը» բայց անիկա վարկաբեկիչ նըկատուած է, ի վերջոյ իրենք ալ ընտրած են «Կարմիր Լիլիփութցիները»:

Անոնք գործի կ՚առնեն նախընտրաբար իրենց նմանները. իրենց բնակարաններուն եւ աշխատատեղիներուն մէջ ձեղուններու բարձրութիւնը 2 մեթրէն աւելի չէ: Շատ բծախնդիր աշխատողներ են: Առանց պատճառի չէ որ Ժի. դարուն Ռուսաստանի մէջ գաճաճները կը գործածուէին որպէս լրտես: Իրենք կ՚ըսեն թէ այլուր ամէնէն դժուար հանդուրժելին առանձնութիւնն է: Իրենցմէ աւելի բարձրահասակներու միջեւ առանձնութեան այդ զգացումը հիւանդագին տրամադրութիւններու պատճառ կ՚ըլլայ: Մինչդեռ Կարմիր Լիլիփութցիներու գիւղին մէջ ամէն բան իրենց չափերուն յարմար է: Տուրք չեն վճարեր խեղանդամ նկատուելով, բայց ոչ ալ Պետութենէն կոպէկ մը կը ստանան: Լաւ յարաբերութիւններ ունին հոլանտացի ծաղկամշակներու հետ որոնք նաեւ իրենց բնականոն աճումի hորմոններ կը ղրկեն:

Կ՚ուզեն նեցուկ գտնել արեւմուտքի ազարակապաններէն. մասնաւորաբար օգտուելու համար անոնց գործիքներէն: Կոլխոզին նախագահը կ՚ըսէ թէ իր գլխաւոր նպատակն է գաճաճ տանձեններու եւ խընձորեններու մրգաստան մը ստեղծել ու Լիլիփութցիներուն օգնել որպէսզի բնականոն մարդ նկատուին: Դիտել կու տայ թէ բնական պայմաններով երկրի մը մէջ գաճաճներ գոյութիւն չեն ունենար, ինչպէս Շուէտ, Դանիա կամ Ամերիկա: Գաճաճներ կ՚ըլլան միայն աղքատ ընտանիքներու մէջ որոնք չեն կրնար հարկաւոր դեղերը գնել:

Գաճաճներուն նախագահը չի կարծեր որ Ռուսաստանի սննդառութեան պայմանները պատճառ կ՚ըլլան նոր գաճաճներու, այլ վախ կը յայտնէ որ օր մը բոլոր Ռուսերը յայտնուին Կարմիր Լիլիփութցիներու երկրին մէջ, խեղուած հոգիներով:

ՔԱՂՀԱՆ

ՊԱՏՈՒՀԱՍԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Գոցեց օրագիրը «լաւ օր չէ այսօր» մըրմռաց, ոտքի ելաւ, ներս գնաց, սեւ տետրակը եւ իր տեղը դրաւ ու դուրս հանեց միջակ մեծութեամբ գիրք մը: Երկար նայեցաւ կողքին...

«-- Պարոն Ժագ, ամիսէ մը Հայաստան կ՚երթամ կոր:

-- Իրա՞ւ:

-- Այո, ինծի ֆրանսերէն գիրք մը տըւէք, որ կարդամ հասկնամ համայնավար Թիփը:

-- Օր. Զարուհի, գիտէք որ հիմա չկան անոնք: Մաքրուեցան հրապարակէն:

-- Գիտեմ գիտեմ, բայց կ՚ուզեմ հասկընալ ինչ էր անոնց լաւագոյնը:

-- Ո՛չ, պատմութեան գիրք եթէ կ՚ուզէք...

-- Չէ չէ, անոնք բան մը չեն հասկնար մարդ էակէն: Գրական գործ մը տուէք ինծի, իտէալիսթ, մաքուր համայնավարը ճանչնամ. Ֆրանսացի գրագէտի մը գործը ըլլայ:

Պարոն Հանրի մատները երկար մագերուն մէջէն անցուց, շտկեց նուրբ ակնոցը: Ուսուցչարանը լռութիւն սիրեց:

-- Վէ՞պ կ՚ուզէք:

-- Այո:

-- Սարթրի թատերախաղերը կան, Սիլոնէի վէպը կայ բայց ան իտալացի է, Արակոնի բանաստեղծութիւնները կան... մէկ վայրկեան... այո, գտայ, մէկ հոգի կայ, ճիշդ ձեր ուզածը... Մալրօ:

-- Մալրօ՞:

— Այո: La condition humaineը: Պիտի սիրէք:

-- Ինչո՞ւ...:

-- Լաւ գրուած է, իտէալիսթ է, մէջը սէքս չկայ... ինչո՞ւ կը խնդաք:

Երկնցաւ անկողնին վրայ, յետոյ ոտքերը տակը ծալեց, բացաւ գիրքը: Սըրտին էն մօտիկ պահերէն մին էր, մարդոց աշխարհէն անջատուած, ազատ ու մտերիմ վայրի մը մէջ ուր իրապէս առանձին էր իր երեւակայութեան եւ քմահաճոյքին հետ, եւ մանաւանդ իր զգացական ծարաւը գոհացնող մարդերու եւ կիներու հետ: Տասը վայրկեան չանցած սակայն քունը եկաւ, գոցուեցան աչքերը ու գիրքը ինկաւ ձեռքէն:

Արթնցաւ եղբօր աղմուկէն: Ժամը 5-ն էր: Ցատքեց տեղէն, դուռը բացաւ:

-- Ի՞նչ կ, կը քնանայի՞ր կոր:

-- Հա... դուն ե՞րբ եկար:

-- Քիչ առաջ: Չե՞ս ճանձրանար կոր տունը բոլի պէս նստելէն: Դուրս ելիր աղջիկ, դուրսը աշխարհ կայ:

-- Հիմա պիտի ելլեմ:

-- Իրա՞ւ, ո՞ւր:

-- Դուրս, քաղաքը պտըտիմ:

-- Եկուր հետս, ես կոմիտէի քով կ՚երթամ, մինչեւ հոն միասին կ՚ըլլանք:

-- Դուն գնա Յակոբ, ինծի մի սպասեր, չեմ աճապարեր:

Գիրքը դրաւ ձեռքի պայուսակին մէջ ու դանդաղօրէն վար իջաւ: Այս ժամուն եռուզեռ կ՚ըլլայ բակին մէջ ու փողոցը լեցուն է ճուացող, բոպիկ վազվզող պատանիներով: Քալեց անճիգ ու աննպատակ, անցաւ ծանօթ անկիւններէ, խանութներէ բայց չկար մէկը որ ճանչնար: Ամէն քայլի քաղաքի ու բազմութեան մտերմութեան մէջ աւելի մտաւ եւ կամաց կամաց եա եկաւ Հայերու մէջ գըտնուելու, անոնց մաս կազմելու, նուազ օտար զգալու ակամայ ուրախութիւնը: Ոչ ոք խօսեցաւ հետը, լաճերու խումբ մը ուշի ուշով քննեց զինք ու անցաւ: Մըտաւ Թումանեան փողոցի բազմութեան մէջ, ոպասումը երեսին՝ խառնուեցաւ մարդոց «հայրենիք եկեր եմ պապա... հայրենիք, իրաւ է սակա, երազ չէ...»

ու շուրջէն խօսքի, նայուածքի, քալուածքի փշրանքներ հաւաքելով քալեց դէպի վար, ուրախ ու անհոգ:

Յետոյ նեղ փողոց մը մտաւ ու, յանկարծ խոշոր կլոր աւազանի մը եզերքը գտաւ ինքզինքը: Տատոնց ցամքած էին, թէ շատրուանը եւ թէ աւազանը որուն յատակը կոտրած առարկաներ եւ քարեր նետուած էին եւ որոնց մէջ երախաներ կը ցատքոտէին, ուրիշներ կը մագըլցէին շատրուանին վրայ, ճչալով, պոռչըտալով կը խաղային: Աւազանին շուրջը նստարաններ կային, ոմանք փնասուած, ուրիշներ լաւ վիճակի մէջ ու մեծ մասով գրաւուած: Կանգնեցաւ պահ մը ու ներս առաւ ամբողջ տեսարանը -- տեղը թէ հանդարտ ու մտերմիկ էր եւ թէ ալ կեանքի աղմուկով լեցուն, թէ դուրս կը զգար ինքզինքը ու ազատ՝ եւ թէ ալ մարդկային շղթայի մը մասը, օղակ մը...: Պարապ նստարան մը գտաւ եւ զգուշութեամբ նստաւ:

Քանի մը վայրկեան չհամարձակեցաւ շարժիլ կամ նայիլ: Յետոյ գլուխը վերցուց ու քննեց շուրջը: Աջին, տասը քայլ անդին նստարանին վրայ երկու տարիքոտ կիներ տաք վէճի բռնուած էին, ձեռքերով ու դէմքերով: Ի՛նչքան կեանք կար մէջերնին: Անոնցմէ անդին, թուփով մը պաշտպանուած՝ երիտասարդ զոյգ մը, իրար գրկած սիրահարներ, փափսուք եւ հապճեպ համբոյր:

(Շար. 13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

70-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ. — Տիկին Սօնա Մոմճեան 250 Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մոնրէալէն Թագուհի Թաշճեան 500 *Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, իր եղբօր՝* Կարօ Թաշճեանի *մահուան Գ. տարելիցին առթիւ:*

UGAB - *Marseille*

327, Bd Michelet, Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45

Cette année l'UGAB-*Jeunes* a le plaisir d'annoncer la naissance d'une section sportive : «L'association U.S. NOUBAR» qui organisera des équipes de football, de volley, de basket et de ping-pong.

Nous informons que tous les 1er et 3ème samedi du mois, l'équipe de l'UGAB *Jeunes* tiendra une permanence de 21h à 24h. Rejoignez-nous nombreux autour d'un verre pour discuter, jouer aux cartes, au tavlou. Bref se retrouver ensemble!

De plus nous rappelons qu'être membre de l'UGAB est un privilège qui vous apporte de nombreux avantages (tarifs préférentiels pour les soirées, les sorties, gratuité pour d'autres activités).

La Section des Jeunes de la Cathédrale Arménienne

339, avenue du Prado, MARSEILLE 8e

Vous informe de la reprise de ses activités.

Pour la saison 1995 / 1996 sont programmés :
— Des activités culturelles;
— Soirées à thème;
— Théatre;
— Célébrations de fêtes traditionnelles.

P.S. — Si tu es un jeune Arménien, plein de vitalité et d'entrain, viens t'éclater, dans notre équipe enthousiaste ! !

Pour tout renseignement :
Téléphonez au 42. 03. 05. 63
91. 43. 77. 44 après 20h.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի Զ. Շանթ մասնաճիւղի վարչութիւնը իրմէ յաւէտ բաժնուած անդամուհիներու յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 1, ժամը 10-ին, Թաղին Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցին: Հոգեհանգստեան աւարտին տեղի կ'ունենայ մատաղօրհնութիւն:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 1, Տօն է Վարագայ Սրբոյ Խաչի:

Այս առթիւ պատարագ կը կատարուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԻՐՏԻՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին հրաւիրեալ եւ տեղւոյն դպիր եւ դպրուհիներուն կողմէ:

Յետ աւարտման արարողութեան, կը կատարուի, ըստ կտակի, հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս բարերար՝
ՃԻՊՐԱՅԻԼ ԵՒ ԱԶԱՏՈՒՀԻ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆ-ի
յիշատակին, ինչպէս նաեւ իրենց ծնողաց Նշան եւ Ֆիլոր Պահատուրեանի, Պարմազեան, Խարբութլեան, Թիւթիւնճեան, Յարութիւնեան, Հիլպազեան *գերդաստանաց հին եւ նոր ննջեցելոց հոգւոյն ի հանգիստ:*

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10.30-*ին:*

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ. Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդի անդամներու մէկ - երրորդի ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ՝
ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19, 1995 *ժամը* 10-*էն* 18, *Մայր Եկեղեցւոյ «Արծրուն Զըրաշեան» սրահին մէջ:*

Ներկայիս, ընտրական յանձնախումբը բացուած կը յայտարարէ թեկնածուներու արձանագրութիւնը, որ կը տեւէ մինչեւ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31, 1995:

1. — *Ընտրելու իրաւունք ունի Կրօնական Ընկերակցութեան ամէն անդամ որ վճարած է իր անդամավճարը:*

2. — *Ընտրուելու իրաւունք ունի Կրօնական Ընկերակցութեան ամէն անդամ որ նուազագոյնը ԵՐԵՔ տարիէ ի վեր անդամ է եւ վճարած է իր անդամավճարը, լրացուցած է* 25 *տարեկանը, եւ առաւելագոյն* 70 *տարեկան է ընտրութեան օրը:*

3. — *Այն անդամները որոնք կը փափաքին ընտրուիլ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդին՝ պէտք է գրաւոր ներկայացնեն իրենց թեկնածութիւնը, որ պէտք է յանձնուի Ընտրական Յանձնախումբին անձամբ, կամ ապահովագրուած նամակով, որոշուած թուականէն առաջ եւ Մայր Եկեղեցւոյ հասցէով:*

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 30, Տօն է Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին

Այս առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-*ին, պատարագ կը մատուցուի:*

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB-*Jeunes* Marseille vous informe que des cours d'arménien, selon la méthode audiovisuelle de *Hilda KALFA-YAN-PANOSSIAN*, seront enseignés au siège de l'UGAB.

Ces cours s'adressent à des personnes non arménophones.

Ils débuteront la première semaine d'octobre.

Pour tous renseignements et inscriptions rendez-vous à l'UGAB : 327, Bd Michelet Marseille 9e, le 30 Septembre entre 14h et 17h.

Tél. : 91. 22. 10. 45.

ԼԻՈՆ

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի «Հայկազեան» միօրեայ վարժարանի վերամուտն է Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 4, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը 9-*էն* 12 *եւ կէսօրէ վերջ* 14-*էն* 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ Չորեքշաբթի կէսօրուան ճաշէն:

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ դիւանատան:

UGAB — PARIS :

rentrée 95

Les inscriptions aux différents cours de l'Ecole de l'UGAB—Paris Ile-de-France auront lieu le Samedi 30 Septembre de 14h30 à 18h au Centre Culturel Alex Manoogian 118, rue de Courcelles, Paris 17e

Les cours débuteront le *Samedi 7 Octobre.*

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R.C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «*Araxe*» de Lyon-Villeurbanne
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE

vous présentent
sous la direction de
KHATCHIG YILMAZIAN

LA CHORALE
SAHAK MESROP
de Marseille

pour un

Concert Exceptionnel de Chants Arméniens

le Samedi 30 Septembre à 20 heures 30
au Centre Culturel
et de la Vie Associative
234, cours Emile Zola,
69100 VILLEURBANNE

Entrée : 80 F. (gratuit jusqu'à 12 ans).
Renseignements : 78. 93. 57. 43.
(Du mardi au samedi, les après-midi).

SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
■ ASSISTANCE A L'AÉROPORT
■ ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
■ RÉSERVATION D'HÔTEL
■ LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
■ EXCURSIONS GUIDÉES
■ VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
3600 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26
EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - 52 85 48 -
FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN PARIS 1995

Marseille

activités hebdomadaires

organisées par
la CROIX BLEUE ARMENIENNE
et la MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

— Cours de langue et civilisation arméniennes pour tous les niveaux;
— Préparation au Baccalauréat;
— Cours de danses arméniennes;
— Cours de chants arméniens;
— Eveil : dessin, peinture, photo, travaux manuels.

Les activités ont lieu tous les mercredis de 10h à 16h.

Le repas de midi est servi aux participants.

Pour tous renseignements s'adresser auprès des sections
de la CROIX BLEUE ARMENIENNE
et à la MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
Tél. : 91. 50. 15. 09.
12 - 14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

—— *Les cours débuteront le Mercredi 4 Octobre* ——

Foire Internationale de Marseille

22 SEPTEMBRE — 2 OCTOBRE

HALL 6

PAVILLON ARMÉNIEN

Parrainage : Chambre de Commerce et d'Industrie de Marseille-Provence:
Chambre de Commerce d'Arménie.

Organisation : Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture.

Exposition et vente de produits et de marchandises importés d'Arménie :
— *œuvres originaux d'artisans sur bois, sur tissus et sur métaux*
— *souvenirs* — *tapis* — *cognac et vins* — *bijoux etc..*

Médiathèque —— Partie historique et culturelle : ARMENIE - DIASPORA

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30
SAMEDI
30 SEPTEMBRE
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.689

71e ANNEE — N° 18.689

ԻՏԱԼԻԱ
ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՉՈՐՍ ՀԱՐԻՒՐ ՎԿԱՆԵՐՈՎ ԴԱՏԸ

Սեպտեմբեր 26-ին Փալերմոյի մէջ սկըսաւ իտալական արդարադատութեան պատմութեան ամէնէն ուշագրաւ դատերէն մէկը որուն ամբաստանեալն է Իտալիոյ եօթնակի վարչապետ եւ 33 անգամ նախարար նշանակուած դէմք մը՝ Ճուլիօ Անտրէոթթի. նաեւ Դեմօ-քրիստոնեաններու պարագլուխը: Դիտանտոր մը ակնարկելով այս դատավարութեան, ըսած է. «Իտալիոյ համար այս դէպքը համազօր է Պէոլինի պատին քանդուելուն»:

Ամբաստանագիրը 120 հազար էջէ կը բաղկանայ, 11 հատոր է եւ կը պարփակէ 404 վկայութիւն: Ան կը հանդիսանայ մաֆիայի դէմ պայքարի պատմութեան ամէնէն կոթողային տեղեկատուն:

Անտրէոթթի դատական հետապնդումի ատրկայ եղած է Գոզա Նոսթրայի հետ կապերուն պատճառով: Կրնայ 5 - 15 տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ: Կ'ամբաստանուի պետական մարդու իր հեղինակութիւնը ի սպաս դրած ըլլալով Գոզա Նոսթրայի չարագործներուն: Շատեր հարց կու տան այսօր թէ «Տօքթ. Ճէքիլ եւ Միսթըր Հա՞յտ» մըն էր Անտրէոթթի որ կէս դար Իտալիան ներկայացուց արտասահմանի մէջ, որ բանակցութիւն վարեց Քոհլի, Պուշի, Գորպաչովի, Միթերանի եւ այնքան ուրիշներու հետ, մինչ միւս կողմէ կ'ողջագուրուէր մաֆիայի պետերուն հետ:

Ամբաստանագրին 120 հազար էջերը «Իտալիոյ իսկական պատմութիւնը» կը պատմեն անողոք ճշգրտութեամբ մը: Հոն կայ դրամատան պաշտօնատար Սինտոնայի պարագան՝ որ Միլանոյի բանտին մէջ անձնասպան եղած էր: Կայ անոր պաշտօնակից Գալվիի հարցը. անոր որ Լոնտոն կախուած գտնուած էր: Կայ Ալտօ Մորոյի սպանութիւնը եւ շատ ուրիշ մութ արարքներ: Ամբաստանագիրը այդ մութ նշումներով երէկուան իշխանութիւնը կը վերածէ ապարարոյ դրութեան մը գլխաւորին:

Մաֆիայի շարքերէն ուխտադրժած-ներ անարգութեան սիւնին կը գամեն Անտրէոթթին. մէկը կ'ըսէ. «ան Գոզա Նոսթրային Հռոմի քաղաքական պատնէշն էր». երկրորդ մը կ'աւելցնէ. «պատուաւոր մարդիկը գիտէին որ դատաւոր Ֆալքոնէի ձեռնարկած ծաւալուն դատը չեղեալ պիտի հռչակուի վճռաբեկին կողմէ, շնորհիւ Անտրէոթթիի միջամտութեան»: Երրորդ մը կը բերէ ականատեսի վկայութիւն. «1980-ին աչքովս տեսայ որ դեմօ-քրիստոնեայ երեսփոխան Մաթթարելլայի սպանութենէն ետք երբ Անտրէոթթի հաշիւ կը հարցնէր, իրեն ըսին. "Լաւ հասկցէք, որ Սիկիլիոյ մէջ հրահանգողը մե՛նք ենք եւ եթէ չէք ուզեր որ պակսին ձեր քուէները, պէտք է ընէք մեր ըսածը"»:

Անտրէոթթի իսկապէս «կնքահա՞յր» մըն էր, թէ պարզ վստահութեան հասցէ մը: Փալերմոյի դատախազները գինք կ'ամբաստանեն «մաֆիականներու մեղսակցութեան» յանցանքով եւ ոչ ուղղակի այդ կազմակերպութեան: Մաֆիայէն արդէն կը հաստատեն. «Ան մեր շարքերէն չէր: Քաղաքական դէմքերը մեր կազմակերպութեան մաս կազմելու չափ լուրջ չեն»: Այսուհանդերձ, գինք ամբաստանողներէն մէկը թէ' տեղւոյն վրայ քաղաքական պաշտօն կը վարէ, թէ' Գոզա Նոսթրայի անդամ է: Ան խոստովանած է թէ քուէաթուղթերուն վրայ կեղծ անուններու տեղ կը տրուէր, քուէներ կը գնուէին եւ յատկապէս մաֆիայի պետերուն բացարձակ հնազանդութիւն կը պահանջուէր:

Անտրէոթթի ի՞նչպէս օձիքը պիտի ազատէ այս դատավարութենէն որուն ընթացքին ամբաստանեալի աթոռին պիտի նստի ամբողջ իշխանութիւն մը: Ան ամենայն բծախնդրութեամբ պատրաստած է իր պաշտպանողականը, իր բարեկամներէն կարեւոր վկայութիւններով ու զօրակցութիւններով: Տեղ կու տայ օրինակ Ֆրանսացի փիլիսոփայ Ժան Կիթոնի մէկ նամակին ուր ան գրած է 1993-ի Զատիկին. «Տեղեկացուցին ինծի ձեր ապրած ծանր փորձառութիւնը որ քաղաքական գրպարտութեան հետեւանք է...: Կ'ուզեմ արտայայտել ձեզի հանդէպ ամբողջ փարումս: Այն ինչ որ կը ջանան հարուածել ձեր անձին մէջ, տոհմիկ կաթողիկէ հաւատքն է»:

Դէմերով ու թերերով, հաւանօրէն երկար պիտի տեւէ Անտրէոթթիի դատը: Անոր վճիռը կը սպասուի որ ամէն բանէ առաջ վերահաստատէ իտալական արդարադատութեան վարկը որ յայտնի կ'ըլլայ այսօր թէ վիրաւորուած էր նաեւ իր պատճառով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ մէջ, Գլինթընի «կընքահայրութեամբ» ստորագրուեցաւ Թապա (Եգիպտոս) պատրաստուած համաձայնագիրը Իսրայէլի եւ ՊԱԿ-ի միջեւ: Սպիտակ Տան արարողութեան ներկայ էին նաեւ Յորդանանի Հիւսէյն թագաւորը եւ Եգիպտոսի նախագահը՝ Մուպարաք: Բացակայ էր Սուրիոյ նախագահը որ մինչ հրնդունիր այս համաձայնագիրը որ կը նախատեսէ պաղեստինեան ինքնավարութեան ընդլայնումը Այսրյորդանանի վրայ: Յարդ, այդ ինքնավարութիւնը սահմանափակուած էր Երիքովի եւ Գազայի: 1996-ի սկիզբը պիտի կազմակերպուի Խորհուրդի մը ընտրութիւնը:

ԼԻՈՆԷՆ 20 քմ. հեռաւորութեան վրայ գտնուող անտառներուն մէջ է, որ Սեպտեմբեր 27-էն 29, 48 ժամ անընդհատ, 800 ոստիկան եւ երեք թռան փնտռեցին Խալէտ Քելքալ անուն կասկածելի ահաբեկիչը: Բոլոր աշխատանքները ի դերեւ ելան եւ Սեպտեմբեր 29-ին որոշեցին ընդհատել փնտռտուքները: Դիտուածով է որ Սեպտեմբեր 27-ին, սունկ հաւաքողներ յանպատրաստից բանակավայր մը երեւան հանած էին, ուր երկու հոգի կը քնանային: Ոստիկանները կը հասնէին եւ երբ ինքնութեան թուղթերը կ'ուզէին, քնացողներէն մէկը կրակ կը բանար, ոստիկանները՝ նոյնպէս եւ կրակ բացողը ծանրօրէն կը վիրաւորուէր: Կը պարզուէր որ Խալէտ Քելքալի ընկերն էր, բայց ցարդ կարելի չէ եղած հարցաքննել: Միւս կողմէ, Ներքին նախարարը՝ Ժ.-Լ. Տըպրէ, հարցազրոյցի մը մէջ «Փարիզիէն» օրաթերթի (Սեպ. 29) կը յայտարարէ որ նոր ոճրափորձ մը անմիջական է: Ոստիկանական քննիչներն ալ այն մտավախութիւնն ունին թէ բազմաթիւ «փոքրիկ Քելքալ»ներ կան հրապարակը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ՝ Ալէն Ժիւփէ «ազգային վտանգ» մը ողեկոչեց մեծ քաղաքներու քաղաքապետներու Միութեան առջեւ, Սեպ. 28-ին, անդրադառնալով երկրին տնտեսական վիճակին: 30-էն 40 միլիառ Ֆրանք չէ մտած պետական գանձին մէջ, կ'ըսէ Ժիւփէ, հաւանաբար արդարացնելու համար այն շատ լեղի դեղահատները զորս պատրաստած է: Մուտքի այս նուազումը կը վերաբերի գլխաւորաբար Թի - Վի - Ա-ին եւ ընկերութիւններուն վերաբերող տուրքերուն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ անցեալ չորեքշաբթի յայտարարած էր որ նոր «պալատիւրէթ» մը պէտք չէ ակնկալել: Այսպէս մկրտուած էր իր տաենին Պալատիւրի այն կարգադրութիւնը որ կը վերաբերէր 5000 Ֆր. պարգեւի մը (դեղչ) անոնց որոնք իրենց տասը տարուան կառքը կը փոխարինէին նոր կառքով մը: Շաբաթ մը ետք, Ալէն Ժիւփէ պարտադրեց նոյնանման բան մը, որ անշուշտ, Ժիւփէթ մկրտուեցաւ: Այս նոր որոշումին համաձայն, Հոկ. 1-էն կարելի է հին կառքը (ութ տարիէն աւելի) ծախել եւ 5000-էն 7000 Ֆր. պարգեւ մը վայելել ըստ նոր գնուելիք կառքին մեծութեան, դեռ հարկային նուէր մըն ալ կը շնորհուի անոնց որոնք այդ գնումին համար կը ծախեն իրենց աւէքանները: Ելմտական նախարարը՝ Արթիւի դէմ էր այս «դեղահատին», որ աւելի հանդարտեցուցիչ մը կը նկատէ քան հիմնական բժշկութիւն մը կառքի ճարտարարուեստի նոր շունչ մը տալու համար:

ՍԱԺԷԻ ԿԵԴՐՈՆԸ, Փոր-Սայիտ պարտէզին մէջ, Սեպ. 28-ին սպաննուած է նախկին նախարար՝ Ապուպաքր Պելքայտ որ գինուորեալ մըն էր ժողովրդավարութեան եւ անցեալին ալ անդամ եղած է Էֆ - Էլ - Էն-ի (ազգ. ազատագրման ճակատ):

ԹՈՒՐՔ ԳՐԱԳԷՏ ՄԸ՝ Ռեճեփ Մասալը երկու տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է «անջատողական քարոզչութեան» համար:

ՊՈԼՍՈՅ փաստաբաններու կաճառը չորս ժամ գրաւուած է, Սեպ. 28-ին, ծայրայեղական Տեւ-Սոլի ութ անդամներու կողմէ:

ԳՈՄՈՐՆԵՐՈՒ մէջ, մօտ 20 վարձկաններ Պոպի Տենարի գլխաւորութեամբ փորձած են իշխանութիւնը ձեռք առնել, Սեպ. 28-ին: Յաջորդ օրուան լուրերու համաձայն, նախագահը պատանդ էր փուչիստներուն ձեռքը: Կը թուի որ 70-ամեայ Պոպ Տենար որ քշուած էր իր ծննդավայրը՝ Մետոք, համակերպած չէ հանդիստ կեանքի մը: Գոմոր եկած էր 1978-ին, խլամացած եւ որպէս թիկնապահը նախագահին, ինքզինքը տեղւոյն արքան կը նկատէր:

ՔՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԲԱԺԱԿ

Բաժակակիրներու բաժակին 16-րդ աւարտականներուն, Արարատ իր դաշտին վրայ 0 - 1 պարտուեցաւ Մոսկուայի Դինամոյէն, Սեպտեմբեր 28-ին: Երթի մըրցումին ալ պարտուած էր Մոսկուա, 1 - 3 արդիւնքով:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ-ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (208) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.,--

խոյանք՝ բիւրեղեայ
համակարգով — ՎԱՀԷ ԱՐԱՋ
Արեւելեան ծէսն
ու արդիականութիւնը — Ժ. ՉՈԼԱՔԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ՝ ԱՇՈՏ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ՝
ՀԱՅ -- ԱԶԵՐԻ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Շարունակելով Յուլիս 28-29-ին բացուած քննութիւնը որու հետեւանքով ձերբակալուած էր Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի անդամ՝ Վահան Յովհաննիսեան, դատախազութիւնը յայտարարած է թէ Սեպտեմբեր 26-ին ալ ձերբակալուած է Աշոտ Աւետիսեան, «դաւադրութիւն կազմակերպած» խումբի ղեկավարներէն մէկը: Վերջինելն ալ անդամ է Հ.Յ.Դ.-ի: Ըստ դատախազութեան՝ «Յուլիս 28-29-ի գիշերը բացայայտուած իշխանութիւնը զաւթելու նպատակով դաւադրութիւն կազմակերպած յանցաւոր խումբի անդամներու» քննութիւնն է որ կը շարունակուի:

Հայ-ատրպէյճանական սահմանին վրայ միջադէպեր պատահած են Սեպտեմբեր 26-ին, որոնց հետեւանքով, կը հաղորդէ մամուլի ֆրանսական գործակալութիւնը, 10 Ատրպէյճանցի վիրաւորուած է, ըստ երկու երկիրներու զեկոյցներուն:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 28/29)

ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՄԱՆ ԵՒ ԱՊԱԶԳԱՅՆԱՑՄԱՆ 1995-Ի ԾՐԱԳԻՐԸ

Սեպտեմբեր 27-ին, Լ. Տէր-Պետրոսեանի նախագահութեան ներքեւ տեղի ունեցած Ազգ. Ապահովութեան Խորհուրդի եւ Ազգ. Ժողովի նիստերուն, դրեթէ նոյն պահուն կը քննարկուէին սեփականաշնորհման 1995-ի ծրագիրը եւ անոր առընչուող հարցեր: Ազգ. Ժողովը իր կանոնակարգութիւնը առաջին ընթերցումէ մը ետք ընդունելէ շատ վաւերացուցած է նաեւ սեփականաշնորհման եւ ապազգայնացման խնդրոյ առարկայ ծրագիրը, որու համաձայն սեփականաշնորհման առարկայ ձեռնարկներու թիւը յաւելում մը կ'արձանագրէ 1536 նորերով, որոնց մեծամասնութիւնը փոքր ձեռնարկներ են:

1700-ԱՄԵԱԿԻ ՅԱՏՈՒԿ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ ԺՈՂՈՎԸ

Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակի նշման յանձնախումբը Սեպ. 27-ին իր աշխատանքները սկսած է Ս. Էջմիածնի մէջ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, Երուսաղէմի ու Պոլսոյ Պատրիարքութեանց ներկայացուցչութեամբ: Ողջոյնի խօսքեր արտասանած են Գարեգին Ա. եւ Արամ Ա. Կաթողիկոսները, Թորգոմ եւ Գարեգին Պատրիարքները: Ժողովը կը յատկացուի գլխաւորաբար՝ տօնակատարութեանց նպատակին եւ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ ներքին կեանքին վերանորոգման առընչուող հարցերուն:

ԳԻՒՄՐԵՑԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒ ԱԶՆԻՒ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգ. Ժողովի գիւմրեցի երեսփոխաններու խումբը նահատակ ազատամարտիկներու ընտանիքներուն օժանդակութեան

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՓԱՕԼՕ ԳՈՒՆԷՕ. ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԻ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՄԱՆ ԳՈՐԾԸ ՄԻ ՕՐ ԿԸ ՏԵՂԱՓՈԽԵՆՔ ԱՆԻ

Այդ սէրը հայ մշակոյթի նկատմամբ նրա մէջ բռնկուեց միանգամից. ինչպէս սէրն առաջին հայեացքից. իր գործընկեր եւ բարեկամ Թոմազօ Բրէչչա Ֆրադատոդիի հետ 1965 թ. լինելով Թուրքիայի արեւելքում, նա տեսաւ իր համար մինչ այդ անծանօթ մի մշակոյթ՝ հայկական ճարտարապետական յուշարձանները: Առաջին, բայց ոչ վերջին անգամ տեսաւ ողջ քրիստոնէական ճարտարապետութեան մէջ եզակի եւ անկրկնելի Աղթամարի տաճարը, մի մեռած հրաշք քաղաք՝ Հին Հայաստանի մայրաքաղաք հազարամեայ Անին, Թուրքերի կողմից պայթեցուած Խծկոնքի վանքի համալիրը, որի հինգ եկեղեցիներից միայն մէկն էր կիսաւեր վիճակում մնացել, տեսաւ Մրենի տաճարը, Կարսի Առաքելոց եկեղեցին եւ շատ ուրիշ յուշարձաններ: Հէնց այդտեղ էլ Փաօլօ Գունէօն որոշեց զբաղուել Արեւմուտքում քիչ ծանօթ այդ յուշարձանների ուսումնասիրութեամբ եւ նա, ի տարբերութիւն շատ ուրիշների, այդ որոշմանը անդաւաճան մնաց ուղիղ երեսուն տարի, մինչեւ իր կեանքի վերջին օրը: Դաւաճանեց միայն նրա սիրտը, չդիմանալով գերմարդկային լարուած աշխատանքին:

Փաօլոյի (ինչպէս սիրով նրան անուանում էին իր հայ եւ իտալացի գործընկերները) եւ Թոմազոյի ջանքերով նոյն տարում Հռոմի համալսարանին կից ստեղծուեց «Հայ ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան կենտրոնը», որի անփոփոխ ղեկավարը եղաւ Փաօլօ Գունէօն: 1966 թ. նրանք կապ հաստատեցին Հայաստանի իրենց գործընկերների հետ, եւ Գիտութիւնների Ակադեմիայի հրաւէրով այցելեցին Խորհ. Հայաստան: Սկսուեց համագործակցութեան մի արտակարգ բեղնաւոր շրջան, հայ գիտնականների համար բացուեցին նոր հնարաւորութիւններ, նոր հեռանկարներ. չկարողանալով տեղում ուսումնասիրել Թուրքիայի այժմեան տարածքի հայ ճարտարապետութեան գլուխգործոցները, Հայաստանի մասնագէտները օգտուեցին Գունէօյի եւ նրա ընկերների կողմից սիրով իրենց տրամադրուած նիւթերից, բարձրորակ լուսանկարներից եւ չափագրութիւններից: Այդ համագործակցութիւնը մեծ խթան դարձաւ հայ ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան գործի համար, որի արդիւնքը եղան թէ իտալացի, թէ Հայաստանի գիտնականների բազմաթիւ նոր աշխատութիւնները: Այս գործում նոր փուլ դարձան հայ արուեստին նուիրուած միջազգային գիտաժողովները, որոնք մէկընդմէջ կազմակերպւում էին Իտալիայում եւ Հայաստանում, եւ բոլոր այդ գիտաժողովներում մեծ էր Փաօլօ Գունէօյի դերը: Իսկ Հռոմի «Հայ ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան կենտրոնը» դարձաւ հայ մշակոյթի տուն, որտեղ հիւրընկալւում եւ աշխատում էին Հայաստանից ժամանած ճարտարապետները, արուեստաբանները, յուշարձանների պահպանութեան մասնագէտները: Եւ բոլորին իր մեքենայով շրջագայութեան էր տանում Փաօլօն:

Երեք տասնամեակում Փաօլօ Գունէօն դարձաւ միջնադարեան հայ ճարտարապետութեան պատմութեան Արեւմուտքի ամենահեղինակաւոր մասնագէտը, որից սովորելու շատ բան ունէին նաեւ Հայաստանի գիտնականները: Նա ունէր այն առաւելութիւնը, որ անձամբ ուսումնասիրել էր երկու Հայաստանների՝ Արեւմտեան եւ Խորհրդային, յուշարձանները: Տեղում ծանօթացել էր պատմական Հայաստանի հարեւան երկրների՝ Սուրիայի, Վրաստանի, Կապադովկիայի, ինչպէս եւ Պալքաններից մինչեւ Փոքր Ասիա սփռուած բիւզանդական ճարտարապետական յուշարձաններին, առանց որոնց այսօր արդէն չի կարելի ստեղծել հայ ճարտարապետութեան գիտական, ճշգրիտ, եւ, որը կարեւոր է՝ ճշմարտացի պատմութիւնը: Գունէօն եւ Ֆրադատոդին առաջին արեւմտեան գիտնականներն էին, որ խորհրդային կարգեր հաստատուելուց յետոյ այցելեցին Ղարաբաղ 1968 թ.: Նրանք հասցրին ուսումնասիրել միայն, ինչպէս արուեստաբաններն են բնորոշում՝ «13-րդ դ. հայկական ճարտարապետութեան հանրագիտարան» Գանձասարի վանքի համալիրը, որից անմիջապէս յետոյ, տեղեկանալով նրանց այցելութեան մասին, Ադրբեջանի իշխանութիւնները ՊԱԿ-ի (ՔԱ - Կէ - Պէ) գործակալների միջոցով բռնագրաւեցին երկու գիտնականների տեղում կատարած նշումները եւ չափագրութիւնները եւ կարգադրեցին անմիջապէս լքել «Ադրբեջանի տարածքը»:

Փաօլօ Գունէօյի առաջին մենագրութիւնը՝ խորագրուած «Միջնադարեան Հայաստանի Անիի ճարտարապետութեան դպրոցը» (Հռոմ, 1977), այս թեմայով գրուած ամենալուրջ եւ ամենախոր գիտական գործն էր: Դրան յաջորդեց իր իսկ ուսումնասիրած Վասպուրականի 5-րդ դ. բազիլիկներին Թուղին, Փաչուակին եւ Հոգեացվանքի համալիրին նուիրուած մենագրութիւնը (իտալերէն եւ անգլերէն, Հռոմ, 1979): Գունէօն համահեղինակ դարձաւ «Անի» (Միլանօ, 1984) եւ «Ղարաբաղ» (Միլանօ, 1988) գրքերին:

Հայագիտութեան այս երախտաւորի քսանհինգամեայ հետազօտութիւնների պսակը դարձաւ «Հայկական ճարտարապետութիւնը 4-19-րդ դարերում» մօտ հազար էջանոց, երկհատոր կոթողային աշխատութիւնը (Հռոմ, 1988): Առաջին հատորում ներկայացուած են հայկական ճարտարապետական բոլոր յուշարձանները, խմբաւորուած տարածքային սկզբունքով (ԽՍՀՄ, Թուրքիա, Իրան) եւ գրուած հանրագիտարանային բնոյթով, ուղեկցուելով գծագրերով եւ լուսանկարներով: Այդ հատորը ներկայացնում է մեր ազգային ճարտարապետութեան համապատկերը ամենալայն ընդգրկումով: Երկրորդ հատորը նուիրուած է վերլուծական ուսումնասիրութիւններին: Այստեղ համեմատական աղիւսակներով, տիպաբանօրէն եւ ժամանակագրական ենթաբաժանումներով դասակարգուած են հայկական բոլոր յուշարձանները, կառուցուածքային ձեւերը, յարդարանքի տարրերը, տրուած է համապարփակ մատենագիտութիւն, մի խօսքով, ներկայացուած է ողջ հայ ճարտարապետութեան զարգացման ընթացքը, ուսումնասիրուած ու վերլուծուած բոլոր տեսանկիւններով: Եւ երբ հիմա մենք ցանկանում ենք հայ ճարտարապետութեան պատմութեան գծով ասպիրանտներին կամ երիտասարդ գիտաշխատողներին այդ բնագաւառի որեւէ թեմա յանձնարարել, ապա խիստ դժուարանում ենք, որովհետեւ պարզւում է որ Փաօլօ Գունէօյի գրքում դա արդէն փաստօրէն կատարուած է:

Այս հիմնարար աշխատանքի համար Փաօլօ Գունէօն արժանացաւ Թորոս Թորամանեան մրցանակի, որը նրան յանձնուեց 1990 թ. Մայիսին Զւարթնոցում: Իսկ հայ արուեստի պատմութեանը նուիրուած իր երեսնամեայ արդասաւոր գիտական աշխատանքի եւ այդ բնագաւառում ներդրած հսկայական աւանդի շնորհիւ Փաօլօ Գունէօն 1994 թ. ընտրուեց ՀՀ Գիտութիւնների ազգային Ակադեմիայի արտասահմանեան անդամ:

Փաօլօ Գունէօն մեզնից հեռացաւ կեանքի 59-րդ տարում, գիտնականի համար ուժերի ծաղկման տարիքում: Նա յանկարծամահ եղաւ իր հիմնադրած «Հայկական ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան կենտրոն»ում, գրասեղանի առջեւ, գրիչը ձեռքին: Ո՞վ գիտէ, ինչ նոր հայանպաստ աշխատանք մնաց անաւարտ, եւ ընդմիշտ:

Գունէօն Զւարթնոցում, մրցանակ ստանալիս, ասաց. «Ինչ վերաբերում է իմ արած գործին, ապա ես դա համարում եմ միայն սկիզբ եւ մտադիր եմ նոյն կերպ շարունակել իմ ուսումնասիրութիւնները: Մեր գործը դեռ շատ է, որոնցից առաջնայինը կիսաւեր ճարտարապետական յուշարձանների վերականգնումն է: Յուսով եմ, որ յուշարձանների վերականգնման գործը մի օր կը տեղափոխենք նաեւ Անի Հայոց երբեմնի պերճաշուք մայրաքաղաքը»:

ՄՈՒՐԱՏ ՀԱՍՐԱԹԵԱՆ
Ճարտարապետութեան դոկտոր,
ՀՀ ԳԱԱ Արուեստի Ինստիտուտի
ճարտարապետութեան բաժնի վարիչ

«Ազգ». Սեպտեմբեր 8

ԵԹԷ ՕԴԱՆԱՒԸ ԻՅՆԱՅ...

Այր ու կին ամբողջ քառասուն տարի ապրած էին սիրալիր: Անշուշտ չորս զաւակներու ծնունդ տալը միակ փաստը չէր իրենց չորստասնամեակ սիրալիր ապրելուն:

Անոնց տան դուռը, Մերձաւոր Արեւելքի մայրաքաղաքներէն մէկուն մէջ, միշտ բաց եղած էր հեռուէն ու մօտէն եկող բոլոր հայ մտաւորականներու համար:

Պատահած էր, որ այդ տունը, մէկ անգամէն ընդունէր քսան հոգի որոնք գիշերէին նոյն յարկի տակ, ճաշէին նոյն սեղանին շուրջ բոլորուած, մինչեւ ուշ գիշեր լսէին արտասանութիւնները տանտիրոջ, մեր դասական եւ արդի բանաստեղծներէն ու լսէին մեկնաբանութիւններ միշտ գրական հարցերու շուրջ՝ տանտիրուհիէն:

Ուրեմն, տանտիրուհին, ոչ միայն լաւ խոհարար մըն էր այլ նաեւ հասկցող խօսակից մը:

Արհեստաւոր տանտէրը երբեմն կ'արտասանէր այնպիսի բանաստեղծութիւններ, այո՛, բաւականին լաւ միտքերով առլի, որոնց հեղինակին ո՛վ ըլլալը դժուար լուծելի կը դառնար: Նման պահերու, տանտիրոջ աչքերուն մէջ չարաճճի, մանկունակ ժպիտ մը կը ցատքոտէր, հասկնալի դարձնելով, որ արտասանուած ոտանաւորին հեղինակը ինքն էր:

Ահա այս արհեստաւորին չորս զաւակները յաջորդաբար մեծցան հէքեաթներու արքայազուններուն նման եւ մէկ առ մէկ իրենց շունչը առին Ամերիկայի մէջ:

Հայ արհեստաւորը նոյն համեմատութեամբ ծերանալ սկսաւ: Երբ երկու զաւակները մեկնեցան, դարձաւ հերաթափ, իսկ երբ երրորդն ու չորրորդն ալ մեկնեցան, օր մը տխրադին շեշտով մը ըսաւ. – «Այո՛, դագաղիս ետեւէն քալող պիտի չունենամ...»:

Ինք, իր զաւակները Ամերիկայի համար պատրաստած չէր: Ընդհակառակն, պատրաստած էր Հայաստանի համար, բայց ահա, թռչիլ սորվող թռչունի նման, թռչիլ սորվելէ ետք, իր ձագուկները, որոնց համար ինք հիւսած էր հազար երազ, մէկիկ-մէկիկ թռան ու գացին նոր երկիր:

Ճիշդ է, զաւակները չմոռցան իրենց հայրը, շատ շատ եւ երբեմն բազմէջանի նամակներ գրեցին, խնդրեցին որ հայրիկը վերջ տայ Արեւելք իր կեցութեան, միանայ իրենց եւ ունենայ խաղաղ, երկարատեւ վերջալոյս...

Բայց... բայց այս Հայը, այս գաղութին մէջ ունէր աւելի քան վաթսուն տարիներու վաստակ, բեմերէն խօսած էր, բեմերէ արտասանած էր, խօսած էր արտագաղթի դէմ ամբողջ վաթսուն տարի... ինչպէ՞ս թողուր այս գաղութը ու հեռանար. այս քաղաքին մայթերն անգամ կը ճանչնային զինք...

Ու վարպետ արհեստաւորը հաւատարիմ իր խոստումին, մնաց Արեւելքի այս քաղաքին մէջ: Մնաց ու որոշեց չըմեկնիլ Ամերիկա:

Չորս երախաներու մայրը սակայն, իր կեանքին մէջ առաջին անգամ ըլլալով սրդողեցաւ իր ամուսնէն ու ըսաւ. – «Տղամարդ չե՞ս, կարծր սիրտ ունիս. մայր չես, որ հասկնաս թէ ի՛նչ ըսել է զաւակ ու զաւկի սէր»: Ըսաւ ու ելաւ գընաց Ամերիկա, իր ճուտիկներուն տեսութեան:

Վեց հոգինոց ընտանիքի տէր հայր մը մնաց առանձին: Խանութ կ'երթար մոլորուն քայլերով: Յաճախորդներու հետ կը խօսէր ցրուած, բացակայ վիճակով...

Շէն տունէն միայն պատեր մնացած էին ու պատէն կախուած արուեստի նըկարներ: Տան մէջ խօսողը հեռատեսիլն էր, լսողը ինքը, սիրտին մէջ փոթորիկներ...:

Օր մըն ալ այդ սիրտը դադրեցաւ բաբախել:

Դուռ, դրացի, բարեկամներ իրար անցան: Հաւաքուեցան: Բազմութիւն մը կոհակուեցաւ ու այդ կոհակը գոյժը հասցուց Ամերիկա:

Այս անգամ հեռու ովկէանոսի ափին ալեկոծուեցան հինգ սիրտ:

Մայրն իր երեք որդիներով փութաց հասնիլ վերջին յարգանքի արարողութեան:

Հիմա, ընտանիքէն չորս հոգի օդանաւի մէջն են:

Կինը կը մտածէ. – «Եթէ հոն ըլլայի սիրելիիս մօտ, կ'երեւի զինք ազատելու ճարը կը գտնէի... ուրեմն, յանցաւոր եմ: Ուղեղս պիտի պայթի... ի՛նչ կ'ըլլայ եթէ սա պահուս օդանաւը ունենայ խանգարում ու թաւալագլոր վար իյնայ. կը վերջանամ, կ'ազատիմ գլխս բզքտող սա մտածումէն, որ ամուսնիս մահուան մէջ յանցանքի մեծ բաժին ունիմ...»:

Բայց յաջորդ պահուն կը մտածէր. – «Ի՜նչ բարբարոս մտածում է ունեցածս, չէ՞ որ մատաղատի զաւակներս նոյն օդանաւին մէջ են, չէ՞ որ երկու հարիւրէ աւելի ճամբորդներ կան սա պողպատեայ թռչունին, արծիւին պիտի ըսէի արգանդին մէջ. անոնց մեղքը ի՛նչ է... Տէր, ներէ մեղաւորիս, թող օդանաւը բարով հասնի ու ես ողբալու առիթը ունենամ ամուսնոյս վրայ...»:

Եթէ օդանաւը իյնար...

Չինկաւ օդանաւը: Քաղաքին բանուկ շուկային մէջ հայ խանութ մըն ալ փակուեցաւ: Շրջապատէն Հայ մը պակսեցաւ: Մեծ վիշտ մը տարաւ զինք: Լաւ կ'ապրէր: Նիւթապէս յաղթած էր կեանքի դժուարութիւններուն բայց ինքզինք պարտուած զգալով յանկարծօրէն մեկնած էր եւ... անդառնալիօրէն:

Սփիւռքի մէջ մեր օդանաւերէն քանիներ ինկած են արդէօք Ամերիկա հասնելէ ետք անգամ. եւ քանի՛ սիրտ պայթած է այսպէս, այս արհեստաւորին սիրտին պէս, չդիմանալով պարտութեան տարաշխէկ զգացումին...:

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ

Հալէպ, 1995

Հ.Բ.Ը.Մ.

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Երեւանի մեր ներկայացուցչութենէն ստացած տեղեկութիւններէն իմացանք որ Սեպտեմբերին Երեւանի մէջ կայացած «Հայաստան» Հիմնադրամի Կեդրոնական Յանձնաժողովի Պատգամաւորական Տարեկան Խորհրդաժողովի նիստերու ընթացքին, Արժանթինի ներկայացուցիչ Տոքթ. Անդրանիկ Արսլանեանը յայտարարեց որ Հ.Բ.Ը. Միութեան Պուէնոս-Այրէսի մասնաճիւղը «Վերապահական վերաբերմունք ունի "Հայաստան" Հիմնադրամի նկատմամբ»:

Հ.Բ.Ը. Միութեան Պուէնոս-Այրէսի մասնաժողովը՝ ի նկատի ունենալով որ Բարեգործականը իբրեւ հաստատութիւն միշտ քաջալերեց անդամակցութեան, մասնակցութիւնը Հիմնադրամին, բանաւոր եւ գրաւոր հաղորդագրութիւններով, ինչպէս նաեւ Կեդրոնիս մէջ եւ համայնքային մամուլի մէջ զետեղելով ազդարարութիւններ՝ ուղղուած մեր համակիրներուն, կը մերժէ այդ յայտարարութիւնը, քանի որ Հ.Բ.Ը. Միութիւնը որդեգրած է, բացարձակ եւ անվերապահօրէն, դրական դիրքորոշում «Հայաստան» Հիմնադրամին հանդէպ:

Տոքթ. Անդրանիկ Արսլանեանի յայտարարութիւնները ճիշդ չեն եւ վնաս կը հասցնեն մասնաճիւղիս պատուին եւ հեղինակութեան եւ, ընդհանրապէս ամբողջ Բարեգործականին, որ բոլոր ժամանակներուն եւ քաղաքական որեւէ պայմաններու մէջ՝ ցեղասպանութենէն ի վեր եւ Հայկական երեք Հանրապետութիւններու վարչակարգերու ընթացքին, հաւատարիմ մնաց հայ ժողովուրդին իր անսակարկ նուիրումով, եւ վստահօրէն կրնանք հաստատել որ Հ.Բ.Ը. Միութիւնը այն հայկական կազմակերպութիւնն է որ մեծագոյն ջանքեր թափած է եւ ներկայիս կը թափէ ի նպաստ մեր ազգի տնտեսական, մշակութային եւ հոգեւոր զարգացման:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՊՈՒԷՆՈՍ-ԱՅՐԷՍԻ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎ

ՀԱՅԿ ՇԱՀԻՆԵԱՆ, Ատենադպիր
ԽՈՒԱՆ ՃԸՆԱՋԵԱՆ, Ատենապետ

Պուէնոս-Այրէս, Սեպտ. 25

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

-103-

ՕՐԷՆՔ ԵՒ ԴԱՏ

Մենք. ինքնակեդրոն ազգ, միայն ու միայն «մեր Կարապետը կու լանք»: Մեր մէջ քանի՞ հոգի տանէն առ տանէն իր քըթին ծայրէն անդին կը նայի, որպէսզի տեսնէ թէ երկրագունտի այլ վայրերու մէջ ուրիշ կարապետներ կա՞ն լացի արժանի:

Այդ բանը ահա, ըսել փորձեցի: Առաջին հերթին աչքս ուղղեցի դէպի ԱՄՆ -- քանզի տէրն են «ժամանակից ուղեցոյց ատղ»ի տիտղոսին, զոր մինչեւ անգամ Ֆրանսան կ'ընդունի, չնայած պարբերական իր ընդվզումին:

Անգործութիւն, տուրքերու ճնշում, ընկերային ապահովութեան թուլացում, ոճիրներու բազմացում, անվերջանալի ու չարունակական ընտրական պայքար եւ նման հարցեր անշուշտ կան ու կան: Բայց գիտէ՞ք ինչ է հոն խօսակցութեան գլխաւոր նիւթը աւելի քան ութ ամիսէ ի վեր --- հանրածանօթ նախկին ախոյեան Օ. Ճէյ. Սիմփսընի դատին ծալքերը, որոնք քանի կը բացուին՝ այնքան աւելի կը խճճուին:

Մարդը կը դատուի իր նախկին կինն ու անոր բարեկամը սպաննած ըլլալու ամբաստանութեամբ: Ինքը «Աֆրօ-Ամերիկացի» է (որ ընկալեալ նրբագոյն ոճով կը նշանակէ սեւամորթ). սպանեալները՝ սպիտակամորթ:

Նախքան դատը՝ ամիսներ դրին, որ հաւասար թիւով սեւ ու ճերմակ երդուեալ դատաւորներ եւ փոխարինող երդուեալներ ընտրեն: Իմաստուն նախազգուշութիւն: (Բուն դատը դեռ չսկսած իսկ՝ Ամերիկայի սեւամորթները ընդհանրապէս համոզուած էին որ մարդը անմեղ է. սպիտակամորթները՝ ինչպէս միշտ՝ միատեսակ կարծիք չունէին):

Անհրաժեշտ լուսաբանութիւն. -- ականատես վկայ չկայ. ամբաստանեալը կը յայտարարէ թէ ինք անմեղ է, Լոս-Անճըլըսի մէջ զոյգ ոճիրները գործուած պահուն՝ օդանաւի մէջ կը գտնուէր: Սակայն ոճիրին վայրը արեան բիծերով ձեռնոց մը գտնուած է. ամբաստանեալի բնակարանին մէջ՝ ձեռնոցին զոյգը, առաւել՝ թթուոր գուլպայ մը: Դատախազները կը փորձեն փաստել, որ ձեռնոցը եւ արեան բիծերը Օ. Ճէյինն են: Պաշտպանները կը պնդեն, որ եղածը կազմակերպուած դաւադրութիւն է իրենց յաճախորդին դէմ:

Ուրեմն նախ՝ դատախազներու ամբողջ լաշտի մը պահանջին վրայ՝ այդ իրերը գտնող ոստիկաններու եւ արեան քննութեան մասնագէտներու բանակ մը տողանցեց: Վկաներէն ոմանց հարցաքննութիւնը եւ փոխ-հարցաքննութիւնը օրե՛ր տեւեց: (Առաջին դատախազի հարցում՝ առաջին վկային. -- Ճի՞շդ է, որ ձեր անունը Ք. Ք. է: -- Այո: -- Ճի՞շդ է որ ձեր բնակարանը այսինչ հասցէն ունի: -- Այո: ... Եւայլն): Մինչեւ որ հասնի «հետաքրքրական» հարցումներու պահը. -- Ձեռնոցը սպանեալներէն ճիշդ ու ճիշդ քանի՞ սանթիմեթր հեռաւորութեան վրայ կը գտնուէր: -- Սպանեալները ձեռնոցէն ճիշդ ու ճիշդ քանի՞ սանթիմեթր հեռաւորութեան վրայ կը գտնուէին... Եւայլն:

Առաջին պաշտպան փաստաբանի հարցում նոյն անձին ուղղուած.

-- Ճի՞շդ է որ ձեր անունը Ք. Ք. է: -- Այո: -- Ճի՞շդ է որ ձեր բնակարանը այսինչ հասցէին կը գտնուի... Եւայլն, եւայլն:

Երկրորդ դատախազի հարցում՝ արեան քննութեան առաջին մասնագէտին. --Ճի՞շդ է որ ձեր անունը Ք. Ք. է (եւայլն, եւայլն մինչեւ որ հասնի զուտ գիտական հարցումներուն). -- Ո՞ւր ծնած էք: -- Ո՞ր մանկապարտէզը յաճախած էք: -- Ո՞ր նախակրթարանը: (Եւ այսպէս՝ մինչեւ մասնագիտական վկայականի ստացումը): Յետոյ՝ վարած պաշտօններուն թուարկումը, մինչեւ այդ օր կատարած տարրալուծումներուն ճշգրիտ թիւը: Ի վերջոյ՝ խնդրոյ առարկայ ձեռնոցին ու գուլպային վրայի արեան բիծերու տարրալուծման յետին մանրամասնութիւնները. -- Ե՞րբ, ո՞ւր, ի՞նչպէս, որո՞ւ ներկայութեան, արձանագրութեան ի՞նչ մեթոտով, քանի՞ օրինակով, եւայլն, եւայլն:

Նոյն մասնագէտի փոխ-հարցաքննութիւն՝ նոյն հարցումներով՝ երկրորդ պաշտպան փաստաբանին կողմէ:

Միեւնոյն «սցենար»ի կրկնութիւն՝ դատախազներու եւ պաշտպան փաստաբաններու զոյգ խումբերէն իւրաքանչիւր անդամին կողմէ՝ երկրորդ, երրորդ եւ յաջորդող բազում վկաներուն եւ մասնագէտներուն հետ:

Վեց ամիս շարունակ՝ ընդհանուր այս ընթացքով, ի՛ր կանչած վկաներու միջոցաւ, ամբաստանող կողմը փորձեց «անժխտելիօրէն» ապացուցանել, որ մարդը յանցաւոր է:

Դատարանին անցուդարձերը ամբողջութեամբ կը հեռասփռուին: Մասնաւոր յայտագիր: Ներածական յատուկ լոկօ եւ երաժշտութիւն: Ժողովուրդին մօտ՝ յարաճուն հետաքրքրութիւն: Ամէն տան մէջ վիճաբանութիւն. -- «Օ. Ճէյը անմեղ է», -- «Ո՛չ, յանցաւոր է»:

Մինչ այդ՝ երդուեալ դատաւորներէն ոմանք դատաւորին կողմէ պաշտօնազրկուեցան (նիստերու ընթացքին քնացած ըլլալնուն համար), ուրիշներ՝ ջղային խանգարում ունեցան (նիստերուն ուշի ուշով հետեւած ըլլալնուն համար) եւ հրաժարեցան: Ամէնէն խելացիներէն շատեր՝ փորձանքի չհանդիպած՝ ինքնակամ հրաժարեցան: Փոխանորդները դատոյթներուն բացը լեցուցին, բայց ուշ կամ կանուխ՝ անոնք եւս պիտի մատնուին նախորդներու ճակատագրին:

Արդարեւ, այսօրուան օրս՝ դեռ հազիւ երկու ամիս է, որ պաշտպան փաստաբաններու վաշտը սկսած է ի՛ր վկաներու բանակի ունկնդրութեան: Կրնան միւսներուն պէս վեց ամիսի պէտք ունենալ. թերեւս՝ աւելի: Իրենց իրաւունքն է: Դեռ կայ պաշտպանողական ու ամբաստանական ճառերու բաժինը: Ապա՝ երդուեալներու գաղտնի խորհրդակցութեանց մասը, որ կրնայ աւելի՛ երկար տեւել քան՝ ներածական այս ամբողջ հատուածը...

Բայց արդէն հարցը դարձած է թնճուկային: Քանզի նախ՝ ուրի՛շ մասնագէտներ ապացուցանեցին, որ տարրալուծուած պահուն՝ արեան բիծերը խաթարուած էին: Բայց մա՛նաւանդ՝ բանից դուրս եկաւ որ ոճրի վայրին վրայ ձեռնոցը «գտած» ոստիկանը սեւամորթները չի սիրեր. աւելի՛ն՝ մի քանի տարի առաջ իր տուած մէկ հարցազրոյցի ընթացքին ան հանդամանօրէն բացատրած է, թէ ինք՝ հակօրինական ի՞նչ միջոցներով՝ սեւամորթ կասկածելիներու դէմ «անժխտելի փաստեր» կը ստեղծէր... Այս բոլորը ձայներիզի վրայ արձանագրուած կան: Եւ դեռ՝ հոն հայհոյանքներ ալ կ'արտաբերէ այս դատին նախագահող (ասիական ծագումով) դատաւորին (սպիտակամորթ) կնոջ հասցէին, որ բարձր պաշտօն ունի Լոս-Անճըլըսի ոստիկանական սպայակութեան մէջ...

Ասոր վրայ՝ դատախազները պահանջեցին, որ նոյնինքն դատաւորը (որ համբերատարութեան պատը կրնայ հաշակուել) ուրիշով մը փոխարինուի, (ձայներիզը լսելու պարագային՝ իր կնոջ դէմ հայհոյող վկային հանդէպ մի գուցէ անաչառ չըլլալու զոյգն հաւանականութեան մը պատճառով): Հարցին քննարկումը յանձնեցին դատական իշխանութեան «անկախ» մէկ ներկայացուցչին, որ յանձնարարեց դատաւորը պահել, պայմանաւ որ կնոջ մասին բուածները գեղչէլ ետք միայն ան ունկնդրէ ձայներիզը, նախքան որոշելը թէ երդուեալ դատաւորները եւս զայն պէ՞տք է լսեն: (Այս բոլոր զգայացունց յայտնութիւններու եւ բանակցութիւններու ընթացքին՝ երդուեալները բանտարկուած կը պահուէին իրենց պանդոկին մէջ):

Այնուհետեւ՝ կրկին դատարան կանչուեցաւ սեւամորթ չսիրող ոստիկանը, որ մինչ այդ հրաժարած կամ հեռացուած էր իր պաշտօնէն: Ութ ամիս առաջ իրեն հարցուցած էին. -- «Անցեալ տասը տարիներուն՝ որեւէ առիթով դուք գործածա՞ծ էք արհամարհական "սեւ" ածականը, երբ կը խօսէիք Աֆրօ-Ամերիկացիներու մասին»: Պատասխանած էր. -- «Ոչ»:

Արդ, ձայներիզը հակառակը կը փաստէր: Ուրեմն նախկին ոստիկանը ամբաստանուեցաւ երդմնազանցութեան յանցանքով (դատարանին մէջ ճշմարտութիւնը ըսելու երդում տալով հանդերձ սուտ խօսած էր):

Այժմ կ'ուզէին որ իր բերնով հաստատէ այս պարագան: Բայց ամերիկեան օրէնքին մէջ յօդուած մը կայ, ըստ որուն՝ անհատը պարտաւոր չէ դատարանի մէջ ինք իր դէմ վկայութիւն տալու: Այս օրէնքին հիման վրայ՝ նախկին ոստիկանը մերժեց պատասխանել որեւէ նոր հարցումի:

Այս հանգրուանին՝ դատախազները «պահանջելու պէս խնդրեցին» դատաւորէն, որ թէեւ իրենց հերթը չէ, բայց դատարանը անպայման լսէ իրենց յայտնաբերած մէկ նոր մասնագէտը, որուն վկայութիւնը կենսական կը նկատեն արեան բիծերու հարցը միանգամ ընդ միշտ լուսաբանելու համար:

Դիմումին սկզբունքի քննութիւնը տեղի տուաւ թեր ու դէմ բուռն վէճերու. -- մետասաներորդ պահուն գտնուած վկան լսե՞լ թէ չլսել:

Ի վերջոյ դատաւորը վճռեց. «Լսե՛նք»:

Մասնագէտ վկան եկաւ: Անուն-մականուն եւ յարակից մանրամասնութիւններու ճշդումէն ետք իրեն հարցուցին. «Ոճիրին զոհ գացած մարդուն շապիկին վրայի արեան բիծերուն մէջ Օ. Ճէյի արեան հետքերը կա՞ն»: Պատասխան. -- «Չեմ գիտեր, շապիկը չեմ քննած: Ես արեան մասնագէտ չեմ, այլ՝ հողին վրայ ձգուած կօշիկի հետքերու...» --- Պառզա:

Թերթօնը կը շարունակուի: Աստուած գիտէ երբ կը վերջանայ: Ոմանք կը մաղթեն որ երդուեալ դատաւորները մի առ մի չքանան ու դատը չեղեալ նկատուի: Որովհետեւ եթէ դատարանը վճռէ թէ Օ. Ճէյ յանցապարտ է, Աֆրօ-Ամերիկացիները կրնան փողոց իջնել: Հակառակ պարագային՝ արար աշխարհ պիտի սորվի (եթէ մինչեւ այժմ չէր գիտեր), որ կարեւորը՝ դրամ ունենալն է: Ուզա՛ծ ոճիրդ կը գործես, լաւ փաստաբաններ կը վարձես, անպարտ կ'արձակուիս:

Առ այժմ՝ Ամերիկացիք դատին շուրջ իրարու միջեւ կը վիճին օրն ի բուն: Հեռատեսիլի կայանները ոսկի կը կտրեն դատին սփռումը ընդհատող առեւտրական ծանուցումներով: Բայց դատը հանրային գանձին ցարդ արժած է չեմ գիտեր քանի միլիոն տոլար եւ դեռ հարցը շատ ջուր կը վերցնէ:

Դատական կեանքէն ներս՝ շատ ծանր հետեւանքներ կ'ակնկալուին. -- ասկէ յետոյ միայն անբուժելի մազոխիստները պիտի ընդունին երդուեալ դատաւորի պարտականութիւնը ստանձնել...

*
* *

Ես ինքս՝ բարդ հաշիւներու մէջ թաղուած եմ. -- մարդկութեան պատմութեան մէջ «Օրէնք» ու «Դատավարութիւն» հասկացողութիւններու ծնունդէն ի վեր տեղի ունեցած իւրաքանչիւր դատ եթէ այսքան երկար տեւած ըլլար, Յիսուս Քրիստոսի դատավարութիւնը մինչեւ օրս աւարտած կ'ըլլա՞ր արդեօք...

Ուրիշ հարց մըն ալ կայ, որ միտքս կը չարչարէ. -- Եթէ Հայաստանի մէջ այժմ ընթացող դատը, անհատի իրաւունքներու բոլոր տուեալները յարգելու մտահոգութեամբ Օ. Ճէյի դատին չափ երկարէր, հետեւանքները ի՞նչ կ'ըլլային արդեօք...

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

[illegible] արուեստ

ՆԿԱՐԻՉ՝
ԹՈՐԳՈՄ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆ

Թորգոմ Պասմաճեանի պաստառները (նաթիւռ-մորթ, բնանկար եւ դիմանկար) կը ներկայացուին Հոկ. 8-էն 13 Հ.Բ.Ը. Միութեան Փարիզի Ալեք Մանուկեան մշակութային կեդրոնը (118, ռիւ տը Գուրսէլ):

Նկարիչը ծնած է Պալըքէսիր 1913-ին եւ հազիւ երկու տարեկանին, ընտանիքին հետ աքսորուած է դէպի Միջագետք: Յետագային ընտանիքը Հալէպէն եկած է Պոլիս, Սամաթիա հաստատուած եւ Թորգոմ յաճախած է նախ Սահակեան վարժարանը, ապա՝ Կեդրոնական:

Մանկութենէն յատուկ ձիրք մը ցոյց տուած է նկարչութեան հանդէպ եւ հետեւած Պոլսոյ Գեղարուեստից վարժարանի դասընթացքներուն: 1955 Սեպտեմբերեան դէպքերէն ետք, Ֆրանսա եկած ու վերջնական կայք հաստատած է:

Մասնակցած է զանազան ցուցահանդէսներու, Յիսուսի երկու Գողգոթաներ նուիրած է Շաւիլի եւ Լիոնի եկեղեցիներուն:

ՊԱՏՈՒՀԱՍԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Մէկէն աղջկան ածուխի պէս սեւ, նշաձեւ աչքերը գտան իր աչքերուն ու փախան ետ տղուն, «ուրիշներուն սէրը գիս չի հետաքրքրեր» կրկնեց մտքէն ու դարձաւ ձախ կողմը: Առաջին նստարանին՝ երեք, տարեքոտ, չածխուած, կուզը տնկած մարդիկ՝ որոնք լուռ կը ծխէին, նայուածքները անորոշ տեղ մը...: Երկար նայեցաւ անոնց. «քայքայուած կեանքեր իրար քով եկեր են որ մխիթարուին... գոնէ մնացածը փրկեն» խորհեցաւ: Աչքը հիմա գնաց յաջորդին -- լաւ հագուած, նուրբ դիմագիծով, միջին տարիքի մէկը որ նստեր գիրք կը կարդար: Ուրախացաւ Զարուհի որ իր նման մէկն ալ կար հոն «առանձին չեմ» ըսաւ ինքնիրեն: Մարդը էջը փոխեց, վեր նայեցաւ մեքենաբար, շուրջը քննեց ու երկվայրկեան մը անոնց աչքերը իրար գտան: Յետոյ մարդը ետ իր գիրքին գնաց:

Յանկարծ Զարուհի զգաց որ երախայ մը եկեր էր քովը ու դէմքը վեր դարձուցած, ամենայն լրջութեամբ կը քննէր իր հագուստը, մազերը, ձեռքի գիրքը:

-- Բարեւ, ըսաւ ինք:

Երախան շարունակեց նայիլ իր երեսին:

-- Ի՞նչ է անունդ:

Կլոր դէմքը չշարժեցաւ բայց ճիշդ այդ պահուն «Աշո՞տ» պոռաց մէկը դիմացէն ու յաջորդ երկվայրկեան Զարուհի տեսաւ երիտասարդ, գիրուկ ու կարճուկ կին մը, որ աւազանին եզերքէն կը վազէր իր կողմը, գանգուածը աջ ու ձախ երերալով: Երբ հասաւ իր մօտ, կինը դարձաւ իրեն.

-- Ներողամիտ եղէք տիկին, շատ չար է մեր Աշոտը: Ձեզ չնեղե՞ց:

-- Բնաւ, ըսաւ Զարուհի ու մէկդի քաշուեցաւ նստարանին վրայ:

-- Նստէք:

-- Ոչ, շնորհակալ եմ, ամուսինս հոն է, մեզի կը սպասէ:

Մինչ կինը քաշքշելով կը տանէր երախան, Զարուհի արդէն մտեր էր աւազանին բնակիչներուն ու տէրերուն շրջանակին մէջ, անոնցմէ մէկը եղած էր, գրեթէ ընդունուած էր...: Անբացատրելի ուրախութիւն մը սրտին՝ ան վերցուց պայուսակը ու գրկեց, կուրծքին փակցուց ու դիմացի մարդը փնտռեց -- ան միշտ խորասուզուած էր իր ընթերցումին մէջ, աշխարհէն կտրուած:

Ասկէ ետք ամէն ինչ մեղմիկ ուժով նախասահմանուած դիւրութեամբ ու բընականութեամբ ընթացաւ -- գիրքը դուրս քաշեց պայուսակէն, բացաւ էջ 74 ու մինչեւ վերջին բառը կարդաց, յետոյ՝ էջը չդարձուցած, աչքը գնաց ձախին, մարդուն՝ որ ճիշդ այդ երկվայրկեանին վեր նայեցաւ իր գիրքէն ու անոնց նայուածքները իրար հանդիպեցան ու մնացին անշարժ, անթարթ: Սիրտը յանկարծ ոստում մը ըրաւ ու իրեն այնպէս թուեցաւ թէ մարդուն շրթունքները շարժեցան ու բան մը ըսաւ իրեն.. :

-- Այո...

Շշնջաց մեղմօրէն, աչքը չհեռացնելով անկէ: Մարդը գլուխը շարժե՞ց, պատասխանե՞ց իրեն, թէ երեւակայութիւնն էր: Զգիտցաւ Զարուհի բայց ատիկա բընաւ կարեւոր չէր այլ միայն անսովոր ուժը որ կը բռնէր նայուածքները՝ ու սիրտը որ ուժգին կը հարուածէր...:

Ե՞րբ եւ ի՞նչպէս վար առաւ գլուխը: Հիմա փորձեց էջ 75-ը կարդալ: Անկարելի էր «ի՞նչ կ'ըլլաս կոր Զարուկ» ըսաւ ինքնիրեն, «երախայ չես, հաւաքէ ինքզինքդ... ի՞նչ կ'ըլլայ որ անծանօթ մը քեզի նայեր է»:

Բայց վստահ էր թէ մարդը բան մը ըսած էր իրեն: Վախցաւ նայուածքը էջին ապահովութենէն հեռացնելու: Կարդաց կարդաց առանց բառ մը հասկնալու: Ո՞րքան ատեն անցաւ: Ի վերջոյ, երբ նորէն վերցուց նայուածքը, նստարանին վրայ տարեքոտ զոյգ մը նստեր, թերթ կը կարդային ու կը խօսէին իրար հետ: Մարդը հոն չէր: Ոտքի կանգնեցաւ, արագ մը քննեց շրջակայքը, մօտ հեռու: Մարդը չկար:

Զկրցաւ ետ նստիլ: Առաւ պայուսակը ու սկսաւ դանդաղօրէն աւազանին շուրջը դառնալ, մինչեւ որ հանդարտեցան ջիղերը: Յետոյ տուն գնաց:

(Շար. 13)

(Շար. Ա. էջէն)

Հիմնադրամին փոխանցած է ընտրուած երեսփոխաններուն վերապահուած այն գումարները, զորս անոնք ընտրութիւններու նախօրեակին վճարած էին որպէս երաշխաւորին։

ՋԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Արժանթինի նոր նշանակուած դեսպանը Ա. Մանուէլ Լիպթրէ Սեպտեմբեր 27-ին վարչապետ Հ. Բագրատեանի կողմէ ընդունման ընթացքին ներկայացուցած է Արժանթինէն Հայաստան հացահատիկ եւ ձէթ ներածելու առաջարկ մը։ Ան ըսած է թէ փոխադրութեան լայն կարելիութիւններ ալ կան, անցնելով՝ Պարսից ծովէն եւ Իրանէն։

Արտաքին նախարար Վ. Փափազեան եւ ուկրանացի իր պաշտօնակիցը հանդիպում մը ունեցած են ՄԱԿ-ի մօտ։ Անոնց խօսակցութիւններուն նիւթ եղած են գործակցութեան եւ Երեւանի մէջ ուկրանական դեսպանատուն մը բանալու ծրագրին առնչուող հարցեր։ Նախնական համաձայնութիւն գոյացած է նաեւ Ուկրանիոյ Հանրապետութեան նախագահին 1996 Ապրիլին Երեւան այցելութիւն տալու ծրագրին շուրջ։

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան Սեպտ. 27-ին ընդունած է Ամերիկայի Հայկ. Համագումարի տնօրէններու խորհուրդի նախագահ՝ Գառլ Փագարեանը։ Շօշափուած են Սփիւռք-Հայաստան կապերը։

Սեպտեմբեր 26-ին փոխ-նախագահ Գ. Յարութիւնեանին իր հաւատարմագիրը յանձնած է Ուրուկուայի լիազօր դեսպան Փետրօ Խոսէ Թոնթօ։

Հայաստանի մօտ Գերմանիոյ դեսպանը (նստավայրը՝ Թիֆլիս) Կունթէր Թաշլոֆ ետ կանչուած է։ Զինքը առժամապէս կը փոխարինէ գործավար Նորպերթ Հայնցէ։

Հայաստանի եւ Ֆրանսայի միջեւ ստորագրուելիք կարգ մը համաձայնագրերու ինչպէս նաեւ տնտեսական ու մշակութային մարզերու մէջ համագործակցութեան զարգացման առնչուած հարցեր քննարկուած են, Սեպ. 26-ին, Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի եւ Ֆրանսայի դեսպան տիկին տը Հարթինկի տեսակցութեան ընթացքին։

Հարաւային Քորէայի եւ Հայաստանի Արտաքին նախարարութիւններուն միջեւ գործակցութիւն հաստատելու շուրջ համաձայնագիր մը ստորագրուած է Երեւանի մէջ, երկու երկիրներու Արտաքին փոխ-նախարարներ՝ Եդուարդ Զուլոյեանի եւ Փի Ին Քինի կողմէ։

Կիւլպէնկեան Հիմնարկը 150 թոն մանկական սնունդ ղրկած է Հայաստան, ուղղուած՝ յատկապէս աղէտի գօտիի երախաներուն։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանէն կառավարական պատուիրակութիւն մը այս օրերուն պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Գերմանիա։ Այդ այցելութեան արդիւնքներուն մասին Սեպտեմբեր 25-ին մամուլի ասուլիս մը տուած է Տնտեսութեան փոխ-նախարար՝ Արմէն Դարբինեան։ Անոր բացատրութիւններէն պարզուած է որ բանակցութիւնները յանգած են Հայաստանի 26,5 միլիոն Մառք տրամադրելու մասին համաձայնութեան, որու 10 միլիոնը վարկի ձեւով (40 տարի պայմանաժամով եւ 0,75% տոկոսով) ջրելեկտրակայաններու վերականգնման նպատակին, իսկ մնացեալը օժանդակութեան ձեւով՝ ընկերային համակարգի բարեկարգումին համար։

ՆԵՐՈՒՄԻ ԾՐԱԳԻՐԸ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒԱԾ

Ազգ. Ժողովը Սեպտեմբեր 26-ի իր նիստին վաւերացուցած է շարք մը միջազգային պայմանագիրներ, զորս Հայաստան ստորագրած էր ԱՄՆ-ու, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ հետ. անոնք կը վերաբերէին փոխյարաբերութիւններու։ Այնուհետեւ Ազգ. Ժողովը ընդունած է ներումի առաջարկը, զոր նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ներկայացուցած էր Ժողովին։

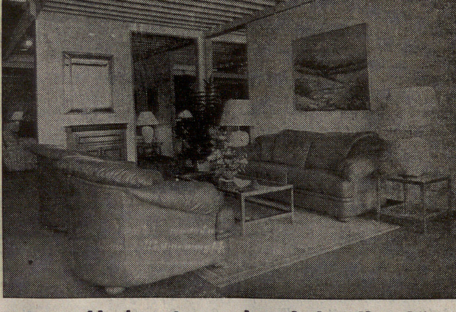
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵՒ ՓՈԽ-ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Սեպտեմբեր 25-ին Հանրապետութեան նախագահը ընդունած է Արժանթինի նոր նշանակուած դեսպանը՝ Առնալտօ Մանուէլ Լիպթրէն։

Նոյն օրը նախագահին հիւր եղած են նաեւ «Մուսալեռ» հայրենակցական Միութեան անդամները, որոնք աշխարհի չորս կողմերէն եկած էին Հայաստան, մասնակցելու Մուսալեռցիներու աւանդական տօնին։ Հիւրերուն կողմէ, Հայր. Միութեան փոխ-նախագահ Մինաս Մինասեան «Մուսալեռ» ոսկէ մետալը նուիրած է Լ. Տէր-Պետրոսեանին։

Փոխ-նախագահ Գ. Յարութիւնեան եւս ընդունած է Արժանթինի դեսպանը, որ իրեն յանձնած է հաւատարմագիրը։

Գ. Յարութիւնեան հանդիպում մը ունեցած է նաեւ «Հայաստան» Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու Խորհուրդի անդամ Վահրիճ Ճերեճեանի հետ, Հայաստանի տնտեսական զարգացման, Արցախի մէջ իրագործուելիք աշխատանքներուն եւ Սփիւռք-Հայաստան կապերուն առնչըւող հարցերու շուրջ։

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն"

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Անահիտ Դաւիթեանի մահուան առթիւ Անահիտ եւ Տիգրան Թորոսեան փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

Ազգական եւ բարեկամներու ուղղուած ծրարներ կամ ձեր անձնական բեռները Հայաստան կրնաք ղրկել՝

ՀԱՅ'Ս ԼՈԺԻՍԹԻՔԻ
ԵՒ
ՍԱՊԵՐԱԹՈՒՐԻ

միջոցով։

Envoyez vos colis familiaux, vos bagages en Arménie à des tarifs privilégiés par le groupage :

HAY'S LOGISTIC

ET

SABERATOURS

Pour tous renseignements s'adresser:

HAY'S LOGISTIC

BAT 3700, Zone de Fret
N°2 — B. P. 10348
95705 Roissy CDG Cedex.
Tél. : 48. 62. 51. 66
Fax : 48. 62. 56. 02.

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ԼԻՈՆ

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի «Հայկազեան» միօրեայ վարժարանի վերամուտն է Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 4, առաւօտեան ժամը 9-ին։

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Չորեքշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը 9-էն 12 եւ կէսօրէ վերջ 14-էն 16։

Աշակերտները կրնան օգտուիլ Չորեքշաբթի կէսօրուան ճաշէն։

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ դիւանատան։

RETENEZ DES MAINTENANT
LES DATES DES
9 et 10 DECEMBRE 1995
pour la

4e Grande Braderie
de Noël

de
CHENE FRANCE

ASSOCIATION MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

Cours intensif d'arménien 1er niveau
pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan- Panossian
par sa méthode audiovisuelle
14 Octobre — 10 Février 1996 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h30 à 12h30
Eglise Arménienne — 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
Participation : 600 F. pour les 50 heures de cours.

Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

par professeurs qualifiés. Le mercredi et le Samedi de 18h à 20h
Participation : 800 F. pour l'année scolaire.

L'AMÉNIEN AU BAC
PROGRAMME SPECIAL SUR 3 ANS

par professeurs qualifiés
1ère année — Apprentissage de la langue parlée et écrite, par méthode audio-visuelle;
2ème année — Etude des textes, vocabulaire, grammaire.;
3ème année — Présentation de l'arménien au BAC comme LV1, LV2, Option: Etude des textes, thèmes et versions.
Le Mercredi et le Samedi de 18h à 20h Participation : 800 F. pour l'année.
Renseignements (horaires spéciaux), *Inscriptions* : 47 50 97 51.

Marseille

activités hebdomadaires

organisées par
la CROIX BLEUE ARMENIENNE
et la MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

— Cours de langue et civilisation arméniennes pour tous les niveaux;
— Préparation au Baccalauréat;
— Cours de danses arméniennes;
— Cours de chants arméniens;
— Eveil : dessin, peinture, photo, travaux manuels.

Les activités ont lieu tous les mercredis de 10h à 16h.

Le repas de midi est servi aux participants.

Pour tous renseignements s'adresser auprès des sections
de la CROIX BLEUE ARMENIENNE
et à la MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
Tél. : 91. 50. 15. 09.
12 - 14, rue Saint-Basile, Marseille 1er

Les cours débuteront le Mercredi 4 Octobre

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris